Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Marci Tullii Ciceronis Officiorum liber primus [-tercius], Ad Marcum filium.

https://hdl.handle.net/1874/457028

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

honores/magistratus in ipa repu. Diuitie/ad necessitatez. Opes/ ad cultū ⁊ magnificentiā. Eaq; que sunt his cōtraria/ut amissio regni/ imperii/honoris/diuitiaz/opū. aliter enim decet viuere regē cū regno potitur/q̄ cum illud amisit/⁊ aliter cum quis fungit publicis muneribus q̄ cum viuit priuatus. ⁊ aliter cum est diues ⁊ opulentus/q̄ cum temeritate fortune delectus est/qm̄ si ea aggrederet que prius faciebat/non seruaret decoz. Ergo talia dēnt gubernari temporibus ad est secundum tempo ris cōditionez. Sita in casu/posita in manu fortune/ qm̄ possunt a mitti / et bona fortune sunt ut dictuz est/ ōnia que habētur extra aīm ⁊ corpus. Vnd decoz seruandum est quomo docūq; sese fortuna ba buerit. Ipi autē/hoc refert ad quartaz perso nam/quam nobis iudi cio nostro imponim⁹.

honores diuitie opes/ eaq; q̄ sūt his cō traria/in casu sita tēporib⁹ gubernātur. Ipsi āt quā personā gerere velim⁹/a no stra volūtate proficiscit. Itaq; se alii ad philiam/alii ad ius ciuile/alii ad eloquē tiā applicāt:ipsarūq; virtutū i alia aliq mauult excellere. Quoz vero patres aut maiores i aliq̄ gloria p̄stiterūt/eorū ple riq; i hoc genere laudis studēt excellere. ut. Qu. Mutius. P. filius in iure ciuili: Pauli filiq; Aphricani ⁊ re militari. Qui dā autē ad eas laudes quas a patribus

Guam personam / quam qualitatem:⁊ cu ius professionis esse velimus. Itaq; se alii/ponit nūc exempla. Ma uult magis vult/ad id quisq; ferē/q̄ maxime adamauit/⁊ id cū decoro ex ercet. vnde dicit Pla. li. iii. de repu. curat id quisq; diligētius/ q̄ maxime adamauit. Et plerisq; studēt maiores imitari suos/ ut fuit in familia Mu tiorū/que ius ciuile quasi hereditariū habebat. Maiores/ut aug abauū tritauū. Prestiterūt:excelluerūt in aliquo genere laudis ⁊ glorie. Plu riq;/maior pars/qm̄ nō oēs id agūt. Studēt/dāt operam/curāt/nitunt alios p̄stare in ōi genere laudis/quo maiores claruerūt. Qu. Mutius/de iurisc̄onsultis ⁊. Qu. M. dcm̄ ē supra. Pauli filius aphricanꝰ/scipio emi lianus aphricanꝰ minor clarissimus vir ⁊ imperator/ atq; filiꝰ pauli emi lii bellica laude abundātis. Dicit. n. Perseū macedonū regē/ filiusq; fuit il lius pauli emilii incliti impatoris ⁊ magnanimi/qui p̄ patria sue anime p digus in pugna cānensi fortissime pugnans occubuit/ hūc scipionez pauli filiū maioris aphricani filiꝰ imbecillis ⁊ valituoinariꝰ adoptauit. ⁊ in bel lica gl̄a patrē paulū imitat⁹ ē ⁊ auos. Quidā āt:aliq; inq̄t nō cōtēti lau de maioz suoz:alias adiecūt/ut hic idē aphricanꝰ/q̄ bellicā gl̄am a patre susceptā eloquentia decorauit/⁊ fere semp in manib⁹ habuit Cyri pediaz.

Idem:quod fecit Aphricanus/nā Thimotheus vt scribit emilius.phus: Conons filius athenēsis a patre acceptā gloriā multis auxit virtutib⁹. Fuit enim disertus/impiger/laboriosus/rei militaris peritus/ nec minus ci uitatis regende/multa huius sunt preclare gesta/sed hec maxime illustria/ olinthios/⁊ bizātios bello subegit. Samū cepit/in cuius oppugnatōne su periori bello athenēses mille ⁊.cc. talenta cōsumpserant: ille sine publica impēsa pp̄lo restituit. aduersus Cotum bella gessit / ab eoq; mille et .cc. talenta prede nomi ne in publicuz rettulit. Cizicuz obsidione libe rauit. Corcyram sub a thenensiū ditionē rede git / socios̄q; adiunxit epyrotas:chaones:om nesq; epyrotici maris accolas / quo facto la cedemonii diutinā cōtē tiones omiserunt/⁊ ma ris imperiū spōte concesserūt athenēsib⁹/q̄ victoria tm̄ fuit atticis popu lis leticie/ut tum primū are paci sint publice erecte/ eiq; dee puluinar insti tuuz/cuius laudis memoria Thimotheo publice statua in foro posita ē: quā pater etiā ante eū habuerat. sic iuxta eā posita recēs filii veterē patris memoriā renouauit. Conon imperator clarissim⁹ fuit/ ⁊ patrie studiosus quo duce athenienses lacedemonios vicerunt/⁊ libertatē amissam recupera runt/⁊ initiū resumende potentie accepere. Lacedemonii autē finē potentie imposuerūt. bello. n. peloponesiaco ad rēpu. accessit. ⁊ pretor pedestribus militibus prefuit/⁊ prefectus classis mari res magnas gessit. s̄z postea oc cupatis athenis a lysandro lacedemonio in asiam.pfectus est ⁊ classe ingē ti studio cōparata/rediens vt patrie seruienti adeēt/illāq; assereret nauali prelio apud Gnydum lacedemonios vicit/qua victoria nō solum athene/ sed etiaz cūcta grecia q̄ sub lacedemoniozz imperio fuerat liberata ē. Conō cum parte nauiū in patriā venit muros dirutos a lysandro utroq; ⁊ py rei athenaz reficiētos curauit. ⁊ l. talēta q̄ a pharnabazo accepat cōciuib⁹ suis donauit. quidā alij thimothey musicꝰ in cōuiuio Alexandrū ad arma excitauit phrygio cātu:⁊ itez mutata modulatiōe ad epulas reduxit:⁊ Se neca dicit Alexandz movisse manū ad arma Cenophāto canēte. Doctri ne/qm̄ doctꝰ atq; disertꝰ. Fit āt interdū/affert illos q̄ suos maiores nō imitant̄. Institutū/ p̄positum ⁊ mōm viuēdi omissa imitatiōe maioz. In eo/nouo vite instituto. Obscuris parētibus/ignobilibus:id est illi

X. fo.
122

RARIORA

Cm

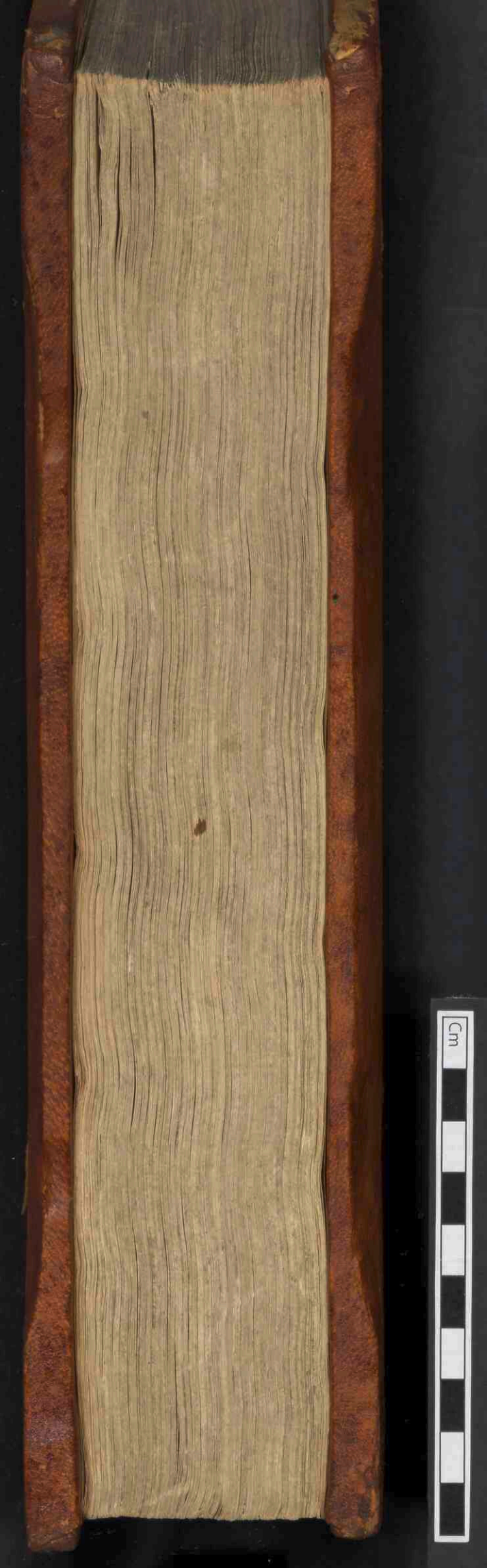
Cm

Cm

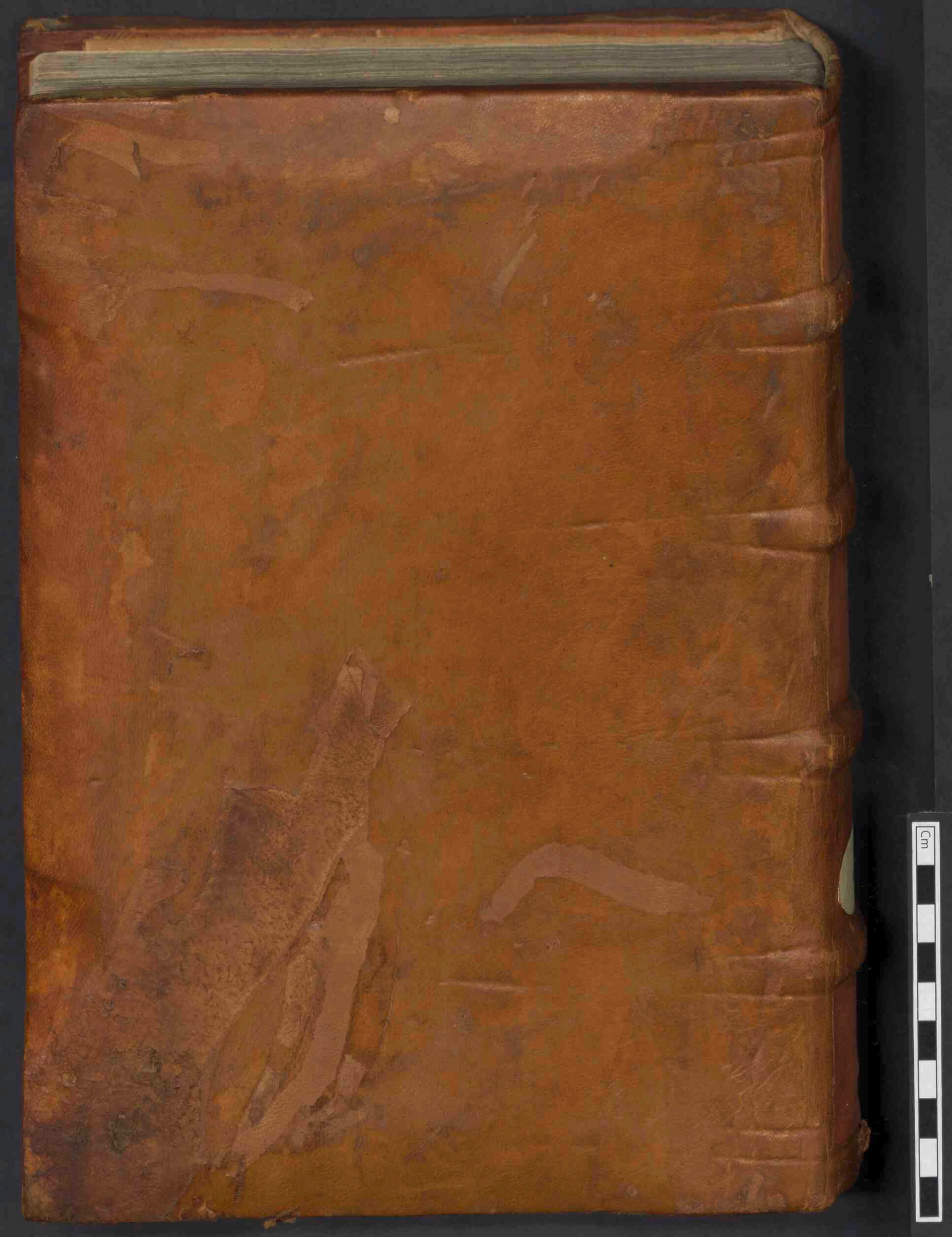

Litterae Latinae
Folio n°J22.

C. A. 438

179. **Cicero,** M. Tullius, De officiis libri III cum Petri Marsi interpretatione. Leuven, Joh. van Westfalen [c. 1483]. 2°.
X. 2°. 122

Typen 1, 2. — HMT 49 (87) d, e. — HC 5269. — CA 438. — Peddie II p. 178. — Pell. 3750 (1). — Pr. 9232.

Uit het kapittel van S. Marie te Utrecht.

Petri Marsi interpretatio in officia Ciceronis ad reuerendissimū in xpo patrē: ⁊ dñm. D. F. Gonzagam Cardinalē Mantuanū.

Cato ille censorius immo nature opus mirabile ⁊ uirtutum viua imago reuerendissime presul in principio suaꝝ originū censuit. hominū q̄ in aliquo numero sunt ⁊ e natura viuūt nō minus ocii q̄ negocii rōnem extare oportere. Quod triumphale illud corpus maior aphricanus armis ⁊ toga clarissimus bonaꝝ artium specimen diligenter obseruauit. Tali romani nominis oraculo monitꝰ Ciceronē nostꝝ in ōni disciplinaꝝ genere principem/a quo romana eloquētia quanta ē ⁊ fons doctrine uberrimus defluxit: imitari pro virili parte cōstitui. Qui ciuili furore offensus ⁊ sceleratoꝝ/quibꝰ tunc ad votū ōnia succedebāt nefaria rabie exagitatꝰ: urbe foroq̄: in quo tot tantisque causis orandis felicissime regnauerat/cessit/⁊ ad otium q̄ nō uoluntas sed necessitas afferebat/vir integerrimꝰ ⁊ ad cōmunez natus utilitatē/se cōtulit. Cuius ne eminētissimi ingenii acies ⁊ mens supra hominē/solicitudine langueret/officia quibus posteritatē eruditet/⁊ romanis ciuibus de quibus benemeritus erat/ut in tanto rerū turbine ⁊ malis reipublice temporibꝰ poterat/cōsuleret/summo studio ⁊ cura elucubrauit/quibus nil melius nil honestius excogitari potuit. Me igitur ocio/quod post uarios labores ⁊ molestias sub te tandē nactus sum/⁊ melius mihiipi tā polliceri audeo clementia tua ⁊ generoso animo fretus/abuti uiderer/otiū multūq̄ cogitaui quid potissimū mihi cum decoro agendum eēt/qui ab ineunte etate sacris institutis ⁊ cerimoniis initiatus eēm ⁊ addictus. Tandem id elegi quod mee professioni congrueret/⁊ in se plurimū honestatis haberet ⁊ utilitatis/Ciceronis officia scz ad usum eruditionez cultumq̄ vite cōmunis instituta interpretari: Non q̄ arbitrer me tanti eē/ut id sufficienter prestare potuerim/sed ut alios excitarem/qui ingenue eruditi/⁊ uaria multipliciq̄ doctrina subnixi tanto ponderi sufficiunt/meq̄ in his bonaꝝ artium studiis exercerem: Ne ingenium natura ebes meū nihil agendo situ penitus obduceret. Indignum quippe uisum est/ut in poetis enarrandis tantum opere studiiq̄ a plerisq̄ ponat/⁊ maximo huius operis fructu ac uera necessariaq̄ ad bene beateq̄ viuendum doctrina priuētur adolescentes quorūdam incuria/qui ut correctores viderent nonnulla deprauarūt/⁊ bonoꝝ ingeniorū culpa q̄ deprauata emendare/⁊ obscuris lucem addere dedignant. Ingrate quidez cōmuni quippe utilitati cōsulendum est si naturā ducez sequi volumus/⁊ ōnibus eloquentie viribꝰ/quā Ciceroni acceptam latini referunt/qui latine sciunt ⁊ loquunt/uti debent ut romani eloquii principis taz clara monumēta sed culpa temporꝝ nō parua caligine obducta illustrent/a situq̄ defendant. Ad quod ōnis qui litterarum sacra colunt uehementer hortor/ut ⁊ gratum animum erga latini

DOMEIN-ARCHIEF TE UTRECHT.

splendoris maximũ autorẽ ostendamus ꝛ aliquod monumentum supersit/ quod nos vixisse testet: ꝛ ut viuamus. Is. n. viuit qui aliis prodest/ ꝛ se utitur. quoniã nihil ẽ eo turpius: qui nullũ habet argumẽtum quo se diu vixisse probet preter ãnos/ quib9 nõ vixit/ seruientri obediẽs uitã amisit Non enim refert q̃diu aliquis viuat/ sed q̃ bene. Laboribus equidem qui generosos animos ꝛ a natura bene institutos nutriũt/ ꝛ vigiliis nõ peperci Prudentia tua/ qua dignitati ecclesie ac saluti dies noctesq̃ consulere studes nõ paꝛ lucubrationib9 meis suffragata est. Nullũ quippe officium inuenit ad priuatam disciplinam ptinẽs/ quod in te uel maxime nõ eluceat/ publicã uero quis non nouit/ admirat et laudat. Quis hoc apostolice legatiõis mun9/ quo p tot ãnos tãta prudẽtia moderatiõe animi ꝛ summa integritate functus es/ et maxime õnium gratulatione fungeris/ non summis laudibus tollit? ꝛ maiora tantis officiis ominat ꝛ optat. Habes hoc inna tuꝛ: ut alios regere ac gubernare scias ꝛ ornare promeritis/ quod difficile est ꝛ pauci admodum nouerunt: tibi aũt a teneris vnguiculis exploratum ꝛ cognitum. Iure igit be lucubrationes/ quaꝛ causa fuisti/ dedicande tibi erant/ cui maiora debeo/ ad que nondum idoneus bis plusꝰ tota mẽte et ingenioli viribꝰ me cõparo. Interea opusculum hoc monumentũ ocu mei nominiq̃ tuo sacratuꝛ accipe: ut auspicijs tuis: quibꝰ id quantulũcunq̃ ẽ auspicatus sum/ legat/ vigeat/ amet/ ꝛ illis prosit. quoꝛ causa Tullij officia scripsit. ꝛ ego quoad potui interpretatus sum. ꝛ deprauata recognoui/ ne tanto Ciceronis munere fraudarent.

¶ De summo bono ꝛ via ad officiũ.

DE morali philosophia. cuius autorẽ fuisse Socrates dicũt. Vñ fons õnium philosophoꝛ appellat: in hoc opere qõ in manibus habet: disputaturi/ finem humanuꝛ ante õnia indagare debem9 Hoc enim in morali philosophia constituto: õnia cõstituta sunt Nam ceteris in rebus: ut recte Cicero ait/ siue pretermissum siue ignoratuꝛ est aliquid/ nõ plus incõmodi est: q̃ quãti vnaquaeq̃ earũ rerum sit in q̃ bus ptermissum est q̃ppiam. Summũ autem bonũ. i. humana felicitas/ ꝛ finis vltimus si ignoret. viuendi rõnem ignorari necesse est. exquo tantus error cõsequtur/ ut quẽ in portũ homines se recipiant/ scire nõ possint. Cognitis autem bonoꝛ ꝛ malorum finibus. inuẽta profecto est via vite/ cõfirmatioq̃ õmuꝛ officioꝛ. Igit illud extremũ/ ad quod õnia referant. ꝛ ipm ad nil aliud referat: inuenien dum est. exquo beate viuẽdi ratio inueniri et cõparari possit. de quo inter ipos philosophos/ cuꝛ magna sit dissensio: ut facilius ꝛ apertius inueniat/ a principijs naturalibus ordiendu est. ut ꝛ q̃d natura desideret. ꝛ ad q̃d nati simus/ cognoscat. Omne animal seip̃ diligit. ac postq̃ ortum est id agit. ut se quãoptime possit conseruet. Hec conditione cõmuni õnibus animalib9 competere vident. homini uero ut prestabilissimo omniũq̃ optimo animali nõ hec solũ cõmuni lege cõpetũt

seo etiã aliq̃d ultra longe illis prestabilius. quod ad mentem agentẽ contẽplatricemq̃ pertinet q̃bus maxime a ceteris animalib9 hõ seiũgi atq̃ illis q̃i infinito antecedere interuallo videt' atq̃ ut primordii sui tẽpora omittantur. in q̃bus magna ignorãtia ꝝ caligine obouct9 versat'. cũ incipit tãdem ea cognitione q̃ ad ipm accõmodat' res cõprehẽdere· tum paulatim ea progreditur· resq̃ agnoscit· q̃b9 agnitis se tãdem agnoscit atq̃ intelligit· Et cũ in eo sit appetit9 ad cognitionẽ suã accõmodat9· incipit appetere ea q̃ nature sue cõueniũt/ꝝ propulsare cõtraria· Ergo q̃quid homo appetit recte rõneq̃ nature· id õne positum est in ipo· atq̃ ad ipius est naturã accõmodatum/q̃ sui conseruatrix est: idq̃ habet propositũ. q̃i finem ꝝ extremum· se ut custodiat in optimo sui generis statu· Ex quib9 intelligi debet homini id eẽ in bonis vltimũ. secũdum naturam sese habere ꝝ viuere. i. ex hominis natura vndiq̃ perfecta ꝝ nihil req̃rente. Cũ aũt pateat sibi vnũquenq̃ natura eẽ carum/ q̃ sit hominis diuini animalis natura videndus est. Homo corpore ꝝ animo cõstat. Corp9 partes suas integras· ꝝ partiu; prestantiã habere cupit/bonam ualitudinẽ/ vires/pulchritudinẽ/ sensus integros/in pedibus celeritatẽ· vim in manibus/claritatem in voce/ in lingua etiam explanatam vocum impressionẽ· Neq̃ enim dubiũ est/ut inq̃t Cicero/quin frons oculi aures ꝝ relique partes corporis quales sint prone homis intelligat'. seo op9 ẽ hec omnia ualere ꝝ vigere/ꝝ naturales motꝰ usuſq̃ habere· ut nec absit q̃d eoꝝ nec egru; debilitatiue sit. id enim natura desiderat· Est etiam actio quedã corporis q̃ motus ꝝ status nature congruentes teneꝝ/ut si quis aliter de industria fecerit/fugere plane se ipẽ: ꝝ hominem ex homine exuens naturã odisse videat' ꝝ moderati equabilesq̃ habitus affectiones vsuſq̃ corporis apti ad naturã vident'. Igitur quoniã natura suis õnibus explere partibus vult/ hunc statũ corporis per seipm expetit: qui est maxime e natura/q̃ tota cõturbat' si aut egrotũ corp9 ẽ: aut dolet aut caret viribꝰ· Animus autẽ in quo doctissimi maiores ꝝ principes doctrine uiri quid celeste atq̃ diuinũ eẽ voluerunt/ huiusmõi eẽ cupit/ut ꝝ õnis partes suas habeat incolumes/ꝝ nulla de uirtutib9 ei desit/ siue natura ipi cõcedant'/siue studio cõparentur suo/ quaꝝ alie uirtutes cognoscendi dicuntur/ alie morũ/ que ut Ciceroni placꝝ/ꝝ theologis nostris· Scoto maxime/ qui acumine ingenii ceteris antecellit in uolũtate ponunt'. Aristotelis uero sententia/ quo nil acuti9/ nil ornatius/ nil deniq̃ exactius eẽ potuit (ẽ enim in philosophia õnium iudicio singularis) appetitui sensitiuo tribuende sunt/ut iusticia/ fortitudo/ temperantia fontes omniũ officiorũ ceteroq̃ õnes huiusce generis probitates· Et cum hõ diuinum animal ad res duas nat9 sit/ agendũ sc; ꝝ intelligẽdum/ perspicuũ est õnia in animo ꝝ in corpore perfecta eẽ debere: ꝝ homines ita uelle cum ipi a nobis diligamur ꝝ õnia ipa cara nobis eẽ per se· Nam cui ꝓposita est conseruatio sui. necesse est huic partes quoq̃ sui caras eẽ/ carioresq̃ quo perfectiores sint

ꝝ magis laudabiles in suo genere. ¶ Ea enim vita expetitur· que sit animi corporisq; expleta uirtutib9. in eoq; summum bonū poni necesse est quan do quidē id tale eē debet. ut rerum expetendaꝝ sit extremum· Cuib9 expositis facilis est cōiectura/ea maxime expetēda eē ex nostris. q̄ plurimum habent dignitatis· ut inter optimas quasq; partes/que expetunt uirtus sit expetēda maxime· Finis ergo humanus est (more philosophoꝝ loquor) cōgruenter nature viuere. i. adhibita uirtute frui p̄mis a natura datis. ꝝ in operatiōe ip̄ius anime per uirtutem in vita perfecta felicitatē humanā cōstituit Aristoteles· posito igit̄ fine humano uirtutes āplecti ꝝ operatiōib9 studiosis ad illum nos dirigere debemus ne frustra nati eē videamur/ cuꝝ ōnia suum habeant finem· ꝝ ad illum ōm conatu ac studio dirigant̄ ꝝ cōtendant· ꝝ cum simpliciter ꝝ reuera bonum humane voluntati obiciat̄/ ꝝ affectabile sit· idq; uirtutē eē dicim9/ ꝝ quicquid ab ip̄a proficiscit̄: quod officium est. quo nil melius/nil prestantius: nil deniq; ad naturā hominis accōmodati9 inueniri potest/ de ip̄is virtutib9 disputanduꝝ est· ut his preceptis finis noster quisnā sit tādem appareat: quo oblato ꝝ cognito/ quib9 mediis prudentissime illum attingere possimus/exploratū sit· ¶ Id autē cōsequi poterimus si uirtutes ꝝ officia cognouerimus. in quibus ut dictuꝝ ē ex philosophoꝝ sententia felicitas humana cōsistit que est premiū finisq; uirtutis/ ꝝ principium causaq; bonoꝝ. unde nō laudabilem sed bonorabilem ut rem diuinā felicitatē dicimus eē· cum ad aliquid minime referat̄/ et nulla qualitate affecta sit. ¶ Humana igit̄ felicitate constituta tanq; signo quodam ꝝ definita· quid sit uirtus qua ad illā peruenit̄ videamus· ¶ Duplex est virtus intellectiua ꝝ moralis. ¶ Prima actiua est ꝝ contēplatiua· Cōtemplatiuam in presenti omittamus de moribus disputaturi. ¶ Veruꝝ actiuam/ cum de prudentia dicendū sit: degustabimus· ¶ Nam si nō oratorio/ sꝫ exactiore mō· ꝝ ut ad philosophos spectat: nominibus uti debemus: ꝝ nō interdum confuse sapientiā pro prudētia sumere: ut plerunq; a Cicerone fit sapientia ab ip̄a prudentia lōge distat. illa enim est de substātiis separatis a materia penitus/cui obiciť ueritas/qua contemplamur ea quoq; principia: ut aliter sese habeant minime fieri potest: ꝝ scientiam/ ꝝ intellectū complectť. estq; prima philosophia: quam theologiā appellamus. ¶ Prudentia uero: cui ꝝ ueritas obiciť: que recto appetitui consentanea sit habꝫ delectū bonoꝝ ꝝ malorum· ¶ Haꝫ habitus est agendi circa humana bona/recta vera q; cum rōne/ ꝝ in quibus habet cōsultatio locū/ eteniꝫ prudentie est bene consulere quid agendum sit imperare/statuereq; moꝝ uirtutes atq; ōnino mediocritates affectuum/nam operatio accōmodata unicuiq; mediocritati a prudentia proficiscit̄· ¶ Quare illam ꝝ matrē virtutum moruꝫ ac regi nam. ꝝ vi sua totam uirtutē appellare merito licet: que nisi in bonū virum minime cadit. ¶ Nec prudens sine morum virtute eē potest· Quippe semp cū honestate cōiungit̄/ cuius cum contrario. i. vicio malicia est habitus lōge

a prudentia distans. Igit ut prudentes eē possimus moꝝ uirtutes inueni re ꝛ in illis ut tandē habitus assequamur/nos seoulo exercere oportet. Mo ralis virtus que a more·i.consuetudine nomen accepit/assuetudine fit in nobis non natura·Quippe uirtutes in potestate nostra collocant· ꝛ pra uitas a nobis sponte comparat. Intellectiua autez incrementū a tempore habet/ꝛ doctrina/qua scientias ꝛ habitus intellectiuos habere possumus· Tria sunt que in anima fiunt:affectus:potentie/ꝛ habitus. Virtutes moꝝ non sunt affectus/quippe affectibus mouemur.nō potentie/que insunt na tura:seo habitus profecto sunt·illis nāq; cuz mediocritate ad affectꝰ susci piendos disponimur/nō mouemur. Virtus etiā morum electio ē/aut nō si ne electione:quā precedit ipa cōsultatio·consistit etiaz in mediocritate res pectu nostri·quo habitu homines meliores efficunt/ꝛ cuz unice recte aga mus ꝛ definite/multis vero modis delinquamus/medīū ipm attingere dif ficile est·ꝛ agentes rem studiosam studiose/ꝛ per habitum quez habemus laudamur/habitūq; habere dicimur·Ergo cum finis sit affectabilis volū tate i·summum bonum humanū/ea uero quibus itur ad finez consultabi lia sint atq; eligibilia/fit ut actus qui circa talia sunt·i·officia proficiscā tur ab electione ac sponte nostra fiant. Ac ipam uirtutem ꝛ studiosas ope rationes circa cōsultationē ꝛ electionem uersari dictum est/ꝛ mediocritatē eē ut recta ratio iubet. Unde fit ut uirtus moꝝ sit habitus electiuus in me diocritate consistens/que est ad nos definita ratione/ꝛ ut ipe prudens de finierit/ut placet Aristoteli·quā assequemur si medium ipm ꝛ rectū attin gemus. Id autem erit si officiis ꝛ studiosis actionibus delectabimur/qui bus tandem parat habitus/quem cum adepti fuerimus/ felicitatem huma nam premiū uirtutis facillime cōsequemur/ad quam nati sumus ꝛ studio se properare debemus·iā officia explicāda sunt/illis enim ad illud mediū peruenit/ut dictum est/de quibus Cicero latinaz lrāruz parens ꝛ romane eloquentie uel precipuꝰ autor/ꝛ qui diffusiꝰ nomē suū q̄ imperium popu li romani terraz principis se extenderet/propagauit/ꝛ q̄ primꝰ apud lati nos philosophiā rudem ꝛ impolitā cum eloquentia iunxit. Nam ei quasi ci uitatem dedit cum rome peregrinari uideret·nec se nostris sermonibus ef ferre auderet ad Ciceronē filium suū Athenis philosophie incūbentem pre ceptore Cratippo peripatetico/ꝛ illius etatis principe philosophoz elegā tissime simul/ꝛ eruditissime scripsit ut hominē felicitati subiectū ad illā p pararet ꝛ duceret· Quod opus deo annuente uarīū elegās multiplex ꝛ cū magna sui autoris laude diffusum interpretabor/ut via ad felicitatem q̄ expeditissima pateat/ꝛ medium tenere possimus/a quo sine vicio nō disce ditur ¶ Materia huius operis est philosophia moralis/que de iustis bo nestis·ꝛ que sunt his contraria disputat/hominēq; ad felicitatē humanaz perducit·Hec spes bene beateq; viuendi primos illos ad philosophandū impulit/ut ōnibus neglectis ꝛ posthabitis rebus se in optimo ꝛ trāquillo

vite statu collocarent. ¶Philosophia enim tranquillitatē vite mortalibꝫ largita est/ et mortis terrorē sustulit: cui ut sanemur nos excolendos dare debemus: ut Cic. monet. ¶Subiectum est duplex/propinquū et remotum. ¶Propinquum est homo ea rōne qua congruenter nature viuit seruans media officia aut pleraq; maiora precepta aut instituta. ¶Remotū est hō ea rōne qua humane felicitati subiicit. ¶Solus enim homo hanc felicitatē assequi potest. ¶Nam officiis mediis siue cōmunibꝫ seruatis/ad habitū uirtutis peruenitur: et paratur humana felicitas/ ad quam ipa natura nos creauit et direxit. ¶Genus dicendi est medium ꝯtum ad uerba. graue autē ad sententias nam hic agit de philosophia/ qua nihil potest eē grauius. ¶Triplex est figura elocutiōis: grauis: mediocris: attenuata. et sunt adeo cōnexe. ut separari non possint. nā in quolibet opere ōnes insunt. ¶Et cum dignitates et exornationes faciant hec tria genera/cum plura insunt que ad grauem figuraꝫ pertineant/fit ut illud opus a maiori parte denominet/dicaturq; eē in ꝑma figura. ut eneis Virgilii. orationes Ciceronis. et cetera id genus. ¶Hec que scripsit in philosophia nō habent illam uim dicendi/quā orōnes/ideo dicuntur eē in mediocri. ¶Unde ipe ait hortor te mi Cicero/ ut nō solum orōnes meas: sed hos etiaꝫ de philosophia libros/ qui se iam illis fere equarūt studiose legas. ¶Uis enim dicendi maior est in illis. ¶Finis et animus autoris est instituere filiū preparareq; ad summū bonum humanuꝫ et etiā alios qui hec uiuendi ꝓcepta seruauerint. ¶Omnes igit officiosi eē debēt ut summum illud assequant. ne more pecudum uiuentes frustra in lucem editi uideantur. ¶Sed de his hactenus tā ad interpretationē ueniamus.

QUanq; te Marce fili. ¶In ōni re septē circūstantie req̄runt. ¶Persona res/causa/locus/tēpus modus: materia que maximā habēt uim: ut si quis eas neglexerit/decoꝫ suū seruare nō possit/ aut aliquid laude dignuꝫ efficere. ¶Unde dicit Seneca. ¶Refert/quid/cur/qñ/quare/ubi. et. sine q̄bus facti ratio nō cōstabit. ¶Cuꝫ Cicero. M. Tullii Ciceronis filiꝫ philosophie operā daret: ipe locꝫ gymnasiū fere totius orbis: et ōnium bonaꝫ artiuꝫ et disciplinaꝫ emporiū eum hortabat/ne ipas Athenas scientiarū inuentrices cultricesq; dedecoraret. ¶Unde debebat excitari splendore paterni nomis q̄ ōnibus palmā eripuit/in ōni disciplina eminentissimꝫ. ¶Preterea philosophia ipa: q̄ est ars uite et perturbationū medicina/ut q̄ eam uite parentē aspernent et uituperēt/paricide appellādi sint. ¶Ipa etiā etas id suadebat/q̄ ꝓceptis et institutis philosophie gaudere debet. ¶Nam quis est in ingenua et honesta familia educatꝫ/q̄ turpitudine ipa nō offendat. ¶Decꝫ bene indoctis adolescentē parere philosophie preceptis et rōni/ sed maxime oportebat

Ciceronẽ ōnis bonas artes amplecti/ne a tanta patris excellencia degenerare uideret/qđ postea accidit. Ingenii vis inquit Seneca/preceptis alitur ꝛ crescit. nouasq; persuasiones adiicit innatis/ꝛ deprauata corrigit/ꝛ alibi. Facile ẽ teneros adhuc animos cõponere difficulter recidunt vicia/ q̃ nobiscum creuerũt. ¶ Diuidit hoc opus in proemiũ ꝛ tractatũ. In proemio ea facit q̃ a scriptoribus (vt uetez instituto sancitum est) diligenter custodiri seruariq; debent/captare. ſ. beniuolentiã/docilitatez/ꝛ attentionẽ. Docilem facit auditorẽ/summã totiꝰ rei de qua disputaturꝰ est/perstringens. Dicit enim se de officiis scriptuz. Beniuolentiã captat a persona Cratippi/quẽ principem illius memorie philosophoz appellat. a persona filii: cũ filiũ appellat. ꝛ iudicio illius pmittat uti opinionibꝰ philosophantiũ. A re ipa laudans precepta de officiis/dicens ea latissime patere: cũ nulla sit vite pars q̃ officio uacare debeat. A persona sua/laudãs officiuz suum sine arrogantia. A persona alioz/quorũ opiniones cõfutat/ut Aristonis/Pyrrhonis/ Herilli. ꝛ epicureoz. Inde cũ futura sit ōnis disputatio de officiis cuz ratione/ꝛ officiũ eq̃uocum sit: ꝛ propositio eq̃uoca ꝛ ambigua distinguenda sit/ut cõueniat inter disserẽtes quid sit de quo disputat/diuidit prius officium/inde definit. Et cũ proemium debeat cõtinere capita reruz. de q̃bus dicendum ẽ/proponit se disputaturz de honesto utili/ꝛ repugnantia/q̃ uidetur eẽ inter utile ꝛ honestũ. Et cũ hoc facit/reddit auditorẽ attentuz. Jo autẽ fit/cũ pollicemur nos de reb9 magnis ꝛ utilibꝰ dicturos/ꝛ si numero exponunt res de q̃bus disputãdum est/ut Cicero facit. In primo volumine disputaturꝰ de honesto/dicit homines habere semina quedaz ꝛ virtutis igniculos a natura datos/ex q̃bus cõflatur honestum. qđ est secundum naturam. Et diuidit in quattuor partes/prudentiã/iusticiã/fortitudinem. ꝛ tẽperantiã. q̃ sunt magne ꝛ vere virtutes/propterea q; ex rõne oriunt/ q̃ nihil est in homine diuinꝰ. De his ergo disputat/q̃s appellat fontes omnium officioz. Sed prius de officiis id est operationibꝰ studiosis. que ab ipa prudentia oriunt. Inde a iusticia ꝛ fortitudine. Postremo a tẽperantia/ubi declarat quid sit illud decoz quod ubiq; seruandũ ẽ. Demũ proposicis duobꝰ honestis. utrũ sit honestius. In secundo volumine disputat de utili. distinguens ea q̃ ad tuendã vitã pertinent/probãs per inductionem nihil humane vite prodesse sine opera hominis. dicitq; imperãtibus nihil eẽ utiliꝰ q̃z nõ timeri a subditis/sed amari. cuz odio habeant qui aliis formidolosi sunt ꝛ affert tyrannoz exẽpla: q̃ fere ōnes interficiuntur. Inde gloriã ex tribꝰ cõstare dicit/si diligit multitudo. si fidẽ bz. si cũ admiratõe

Marci Tullii Ciceronis Officiorum liber primus/ Ad Marcum filium.

Tanquam Te Marce fili/

quadam honore quẽptiã dignũ putat. Qui gloriã q̃rit/qua rõne ista parẽ tur docet. Inde ponit pmam adolescentis cõmendationẽ: afferens nõnullo rum exẽpla: q̃ in pma etate laudẽ sibi ꝛ gloriã cõpararũt. Inde agit de be neficẽtia ꝛ liberalitate largitionib9/ edilitiis muneri b9. ꝛ q̃ opera uti debe amus emerẽdi fauoris ꝛ benuolẽtie grã/ quis potiꝰ defendendꝰ sit: diues an pauper. Inde de tributis exigendis. tãdem duob9 propositis utilibus: utruꝫ sit utilius. In ter cio ꝛ ultimo disputat de repugnantia/nõ q̃ ẽ

annum iam audientem Cratippum /

sed q̃ videt' eẽ inter utile ꝛ honestũ. ostituitq; formulã qua officiũ cognos catur. Et discurrens p quatuor uirtutes ostẽdit nihil eẽ utile/quod nõ sit honestũ. Et simul agit de prudẽtia ꝛ iusticia: docens nihil eẽ utile quod sit malicie cõiunctũ ꝛ iniusticie. ponẽs exẽpla de his qui dolo malo alios cir cũueniunt. ꝛ disputat de predijs vendendis ꝛ mancipijs/ ꝛ an vicia debe at venditor apire emptori. ꝛ quid p̃stari debeat/q̃s sit vir bonꝰ. Nec essẽ utile alicui occupare patriã/ubi cesarẽ taxat. Inde ponit nõnullas questi ones Necatonis stoici/quẽ Panetius eruditꝫ ꝛ cõtrouersias: q̃ sunt in iu re stoicoꝝ/ ꝛ quo tpe ꝓmissa seruãda nõ sint. Que õnis disputatio ad iusticiam ꝛ prudẽtiam ptinet quaꝝ altera sp ẽ utilis. alterã malicia imitatur Inde agit de fortitudine: ostendẽs nihil eẽ utile/quod fortẽ virũ ꝛ magnũ dedeceat. ꝛ ponit exemplũ Ulixis Reguli/ ꝛ aliorꝫ q̃ magno animo mortẽ potius oppetere voluerunt: q̃ amittere laudẽ fortitudinis ꝛ animi inuicti. Postremo disputat de tẽperantia. docens nihil eẽ utile quod tẽperantie cõ trariũ sit. ꝛ sic damnat illos q̃ in voluptate summũ bonũ posuerunt. con tra quos qꝫ magni nominis erant. dicit se uelle uti uelis ꝛ equis. i. totis vi ribus vt persuadeat/ nihil eẽ utile quod nõ sit honestũ. Inde imponẽs operi quasi fastigium ꝛ extremã manum: filiũ alloquit. ¶ Quanq̃ te Marce fi li. Sensus ẽ q̃us te oporteat ꝛ pene necessarium sit (quoniaꝫ sine reprehẽ sione aliter facere nõ posses) abundare iaꝫ p̃ceptis philosophie propter õnium de te expectationẽ/cum audias Cratippuꝫ eminẽtissimũ philosophũ ꝛ sis apud Athenas õnium bonaꝝ artiuꝫ ꝛ disciplinaꝝ inuẽtrices. ꝛ ubi exẽpla tot claroꝝ viroꝝ te appellãt/hortant'/prouocãt. tñ puto utile tibi eẽ cõiungere greca cum latinis/ ꝛ mea scripta legere/q̃ ad tuã eruditionem instituta sunt. Puto inquit cum iaꝫ ãnum audiueris Cratippum te grecis litteris eruditum eẽ. ꝛ imbutuꝫ philosophicis p̃ceptis vt alia desiderare q̃ nõ sit opus/cum hibas ad uberrimũ philosophie fontẽ. tamẽ hec mea pre cepta conducere tibi arbitror. tum ꝓpter philosophiã ipaꝫ/tum propter latini eloquii nitorẽ. Lege igit' latina/ ut eque doctus sis in utraq; lingua ꝛ sic his circũstantijs imponit filio quasi necessitatẽ percipiendi optime philosophiã/cuꝫ eo sit profectus: ut si aliter fecerit: intelligat se preter opi nionem patris iã cõceptam ꝛ aliorum expectationẽ facere q̃d turpissimuꝫ

est. Ideo filium exẽplo hortat suo Tullius/ qui latini eloquii maximus au
tor habet/ ꝛ q̃ nõ solum grecoꝝ sed etiã latinoꝝ ad suam utilitatẽ monu
menta euoluerat. ut eius ingenio nihil deeẽt õnium capaci/ q̃ celo cõtinent
¶ Quãꝯ tametsi iungunt cũ indicatiuo/ ut quãꝯ oportet. nõ autẽ quãꝯ
oporteat. sed dicimus cum oporteat/ ꝛ cui⁹ oporteat. ¶ Idꝯ Athenis/ ad
dit circũstantiã loci. i. audis Cratippũ ꝛ presertim Athenis. ubi õnes disci
pline florent. ¶ Oportet/ quasi necesse ẽ ꝛ de
bes: si ab officio discedere nõ vis. ꝛ si cupis
iusta reprehẽsione care
re. ¶ Preceptis: p̃cep
tum et preceptio idẽ sunt: ꝛ dicit preceptũ quasi regula q̃dam bene viuen
di ꝛ documentum traditũ ad aliquã artẽ percipiẽdam. Hec philosophia q̃
est de moribꝰ/ duas habꝫ partes. dogmata ꝛ p̃cepta. quibꝰ ad id quod ex
dogmate constitutũ est. dirigimur. i. ad ipm finẽ quẽ non vno mõ philoso
phantes cõstituerunt. Ideo varia erant dogmata/ q̃ ut Seneca interpreta
tur li. xv. epistolaꝝ. nos decreta dicimꝰ/ vel scita/ uel placita. ꝛ opus ẽ te
nere dogma. inde ad illud tanq̃ ad signuꝫ officia dirigere/ q̃ cadunt sub p̃
ceptis Hec dogmata Cicero instituta appellat/ de q̃bus agit in libris de fi
nibus/ in quibus varia affert dogmata ꝛ opiniones de summo bono. In
hoc opere de dogmate agit ꝛ p̃ceptis. Dã cõfutatis opinionibꝰ nõnullaꝝ
disciplinaꝝ cõstituit finẽ in virtute ex dogmate stoicoꝝ/ academicoꝝ/ ꝛ pi
patheticorum. Et alibi ubi dicit honestum eẽ solũ aut summũ bonũ. hec enim
pars ad dogma pertinet/ qđ in se cõtinet finẽ: p̃cepta uero ad finẽ tendunt
Itaq̃ Aristoteles de moribꝰ precepta traditurꝰ in p̃mo li. ethicoꝝ de dog
mate agit constituens summum bonũ in operatione anime per virtutes in
vita perfecta. Vtranq̃ igit partes Cicero tetigit/ q̃ necessarie sunt illi/ qui
vult in philosophia institui/ ꝛ ad imaginẽ pfectam effingi. Dã si finem ig
norabit/ quo se dirigat/ nõ bẽbit. Instituta ẽt sunt boni mores ꝛ domesti
ce discipline/ que litteris nõ mandant/ sed obseruant cõi opinione bonoꝝ
virorum per quãdam cõsuetudinẽ. Vnde dicit philosophia moralis: que
posita ẽ in cõsuetudine. Dã assuefaciẽdo nos studiosis actionibꝰ ꝛ institu
tis/ cõsequimur habitũ virtutis/ quẽ dum excolimus felicitatẽ humanã cõ
sequimur q̃ a nobis nõ possidet sed est in actione studiosa. Omne institu
tum est preceptum/ sed nõ ecõuerso õne preceptũ est institutũ. naꝫ possunt
aliqua precepta eẽ/ que nõ seruãt cõi opinione ꝛ osensu bonoꝝ/ ꝛ possunt
etiam precipi ea q̃ agenda nõ sunt. Sed ipa uera philosophia nihil p̃cipit
quod agendum nõ sit. Sed quidã philosophantes/ ꝛ ut verius loquar phi
losophastri/ q̃ peccant in cõstituendo fine bonoꝝ/ ea precipiunt q̃ nõ sunt
instituta. Institutiones vero sunt principia ꝛ dispositiones ad aliquam

idꝯ Athenis / abũdare oportet p̃ceptis institutisq̃ philosophie ppter sũmaꝫ ꝛ doctoris auctoritateꝫ et vrbis: quoruꝫ

scientiam/ut institutiones Iustiniani ⁊ Quintiliani qui oratorez a puero instituit//formatˇ/⁊ ad imaginem perfecti oratoris effingit. Vnde instituere ẽ eruditre etiã in aliis rebus. ut apud Iuuenalez. Instituitqz rudes melior locusta propinquas·i. docet eas veneficia· Instituta ut dicebaz sunt mores/⁊ ea que ad virtutem ducunt ⁊ reipu. disciplinã· Vñ apud iurisco sultos est titulus de institutis ãtiquis·i. moribus ⁊ cõsuetudine priscoz q optie sanctecz uiuebãt ⁊ apud Valerium plura exẽpla sunt de institutis ãtiquis. Iaz ãnum: circũstantia tẽporis· Auctoritatẽ/ auctoritas est sentẽtia imitatiõe digna/⁊ estimatio q̃ reprehensioni obnoxia nõ est/q̃ rebus gestis ⁊ scientia cõparatˇ· unde auctoritatẽ dicim9 eẽ in aliquo q̃ dignus est ut õnes eum spectẽt ⁊ imitentˇ ob virtutũ prestantiã· Alter Cratippus.

alter te scĩa augere põt/ altera exẽplis: tamẽ vt ipse ad meã vtilitatẽ sẽper cũ grecis latina coniũxi: neqz id ĩ phĩa solũ/

Potest te augere/ornare celebriorẽ reddere ⁊ perfectiorẽ/nã ab ipa natura inchoatu bonis artibus nos ipi perficimus· Vñ inuente sunt artes ⁊ disciplinˇe/ut ipam naturã adiuuarent/ que virtutũ semina nobis tribuit ⁊ sic filium ad suam perfectionẽ hortatˇ· Altera exemplis·i. ipsa urbs Athenarz/in qua maxima exempla erant/ fuerantqz ad bene beatecz viuendum· Vnde li·quinto de finib9 ait. Hoc ãt tpe est multa in õni parte Athenarz sunt in ipsis locis indicia summoz virorum: tamẽ ego illa moueor exedra· mode enim fuit Carneadis/ quem videre videor· ẽ enim nota imago/a sedeqz ipa tanta ingenii magnitudine orbata desiderari illã vocẽ puto. Ergo ipsa urbs Athenarz exemplis: quibus uel maxime abundabat: eum augere poterat ⁊ hoc dicit Cicero/ut filius ad imaginez illoz qui illic claruerant/clarebantqz imitatione sese cõparet: nam optimũ quẽqz eligere debẽmus/quẽ imitemur· ⁊ statue erigunt vita functis. ut ceteri ad imitationem excitentur· Vnde Plinius gaudebat decretam fuisse statuã Spurinne ⁊ filio erectã: nõ mõ inquit defuncti memorie prouisuz ẽ: sed exẽplo· acuẽt enim ad bonas artes iuuentutẽ adolescentib9/ ut digni sint. mõ tanta premia constituta sunt. Ad meã utilitatez. exẽplo suo monet filiũ. ut iungat greca cum latinis/cũ id maxime cõducat/ut in ipo Cicerone intueri licet. ⁊ locus ẽ ab utili· nã in genere deliberatiuo utilitatẽ proponere debemus: et sine greca eruditione/que de philosophia scripta sunt/intelligi perfecte nõ possunt: ut autẽ intelligerent nostri opera Ciceronis effectũ est. ⁊ plura fecisset/si per nefandissimũ Marcũ Antonium/⁊ tpa illa ingrata licuisz: ut ipe pollicet li·secundo de diuinatione/ dicens· Adhuc hec erant/ad reliqua acri tendebamus animo/sic parati/ut nisi q̃ causa grauior obstitisset/ nullum philosophie locum eẽ putaremus/qui nõ latinis litteris illustrat9 pateret· Magnificũ illud inquit/romanisqz hominib9 glorioſum/ut grecis de

philosophia litteris nõ egeãt. quod prosequar profecto si instituta pfecero. O grauem iacturã. o necꝫ hominẽ Antoniũ/q̃ cõciuibus tm munus in uidit suis. ¶ Ad meam utilitatẽ/quoniã Cicero ut romani eloquii uberta tem sibi cõpararꝫ/ɼ doctrinã ex grecoꝝ fontib9 hauriꝫ:greca scripta euol uit. ideo subiungit/necꝫ id in philosophia solum/sed etiã in exercitatiõe dicendi. Cicero ut eius monumẽta declarant ɼ ipe testat in secundo de diui-

sed ẽt in dicẽdi exercitatiõe feci/ idẽ tibi censeo faciẽdũ: vt par sis ĩ vtriusqꝫ oratiõis facultate. Quã quidẽ ad reꝫ nos (vt videtur) magnuꝫ adiumẽtũ attuli

multa in morali philosophia scripsit. cohortati inquit sumus õnis ut maxime potuim9:ad philosophie studiũ/ in eo libro q̃ est inscript9 hortensi9/ɼ quod gen9 pbãndi minime arrogans:maximecꝫ ɼ cõstans ɼ elegans arbitraremur/q̃t tuor academicis libris ostendim9. Cunꝫ fundamentũ philosophie eẽt positum in finib9 bonoꝝ ɼ malorum· perpurgatus ẽ is locus a nobis quiꝫ libris:ut quid a quoꝫ:ɼ quid cõtra quẽꝫ philosophũ diceret intelligi posset. Totidẽꝫ subsecuti libri Tusculanaꝫ disputationũ res ad bene viuẽdũ maxime necessarias aperuere. ¶Primus eniꝫ est de contẽnenda morte· Secũdus de tolerãdo dolore· De egritudine lenienda tercius· Quart9 de reliq̃s animi perturbationib9· Quintus eum locum cõplexus ẽ/ qui totã philosophiam maxime illustrat· Docet enim ad beate viuẽdum virtutẽ seipa eẽ cõtentam· Quibus reb9 editis tres libri perfecti sunt de natura deoꝝ/in quibus õnis eius loci questio otinet/q̃ ut plene eẽt cumulateꝫ perfecta de diuinatione ingressi sum9 his libris scribere:quib9. ut est in animo de fato si adiuxerimus erit abunde satisfactum toti huic questioni/ atꝫ his libris adnumerandi sunt sex de repu. quos tũc scripsim9:cũ gubernacula reipu. teneremus. ¶Magnus locus philosophieꝫ proprius a ¶Platone/ Aristotele Theophrasto/ ¶Peripateticorũqꝫ familia tractatus uberrime· Hã quid ego de consolatione dicam/q̃ mihi quidẽ ipi sane aliq̃tum medetur. ceteris itẽ multum profuturã puto ¶ Sed etiam in dicendi exercitatiõe.nã cum scriberet in philosophia/libros oratorios iterposuit/ipo teste sic. n· ait· Cũqꝫ Aristoteles/itẽqꝫ Theophrastus excellẽtes viri/tum subtilitate/ tum copia tum philosophia dicendi etiã precepta cõiunxerint.nostri quoꝫ oratorii in eũdeꝫ libroꝝ numerũ referendi videnť. ¶ta tres erunt de oratore·quartus brutus. quintus orator· ¶Hec õnia eo spectãt/ut filium hortet ɼ ad sententias graues philosophie ɼ ubertatẽ oratõis· q̃ duo cumulatissime ɼ potissimum dicendi artem Cicero erat assequutus· ¶ Vt sis par. eq̃ doctus grece ɼ latine· ¶ Quã quidẽ ad reꝫ/sine arrogantia laudat id q̃ Romanis opera sua prestiterit. ɼ a re ipa personaqꝫ sua benivolentiã captat· ¶ Ad

quam rem/ut. ſ. latini poſſint eē pares in facultate utriuſq; orationis ⁊ arte dicendi atq; philoſophia ⁊ ornati grecis latiniſq; (Dā ante Ciceronem ⁊ Varronem philoſophia Rome peregrinabat̄/⁊ dicendi artez Cicero ad ſummū perduxit) nos attulimus inquit auxilium q̄ ſcripſimus in philoſophia/⁊ oīs locos graues latinos fecim⁹/⁊ in rhetoricis nihil pretermiſſuz eſt/quod ad cōſummatuz oratorē pertineret. Ergō nō mō illi qui ſunt ōnino rudes grecaz lrārū ſine quib⁹ philoſophia grecis litteris celebrata ſciri non poterat a latinis/habēt iaz cognitionem philoſophie latinis monumentis illuſtrate a nobis/ut romani grecis litteris in philoſophia nō egeant. ſed ⁊ illi qui grece ſciunt. tamē nō perfecte poſſunt intelligere locos graues a philoſophis grecis tractatos: ⁊ iudicare de opinionibus ⁊ habere delectum/quod prudētis eſt. opera noſtra inquit Cicero/nō parum adiuti ſunt: cum ōnia latinis litteris illuſtrata ſint/ ⁊ potiſſimū de finib⁹ bonoz ⁊ malorum/in quibus varias affert philoſophantiū opiniones: ⁊ nō probabiles refellit. ¶ Rudes ignari/rude ligнū dicit nō expolitum. inde ad animū transfert̄/rudeſq; illi dicūtur q̄ adhuc aium nō expoliuere diſciplinis ⁊ doctrina rerūq; uſu. ¶ Aliquātum/nō dixit multuz/ut vitaret arrogantiā/⁊ ideo utit̄ mediocritate ¶ Ad dicēdum q̄tuz ad artē oratoriā/in qua nihil fere iam a Romanis deſiderat̄/cōfutatis quibuſdā opinionib⁹ grecoz q̄ ut ipe inquit. ne paz multa ſciſſe viderent̄/nōnulla cōquiſiuerūt/q̄ nihil ad propoſitū pertinebant. ⁊ in ſtitutionib⁹ ubi dicit ſe aliqua excogitaſſe/ ⁊ cū opinionē grecoz cōfutat cōtendentium exēpla ignitatib⁹ ab aliis ſumēda. Attulit igit̄ Cicero auxiliū Romanis in arte dicendi/cum viderit optima p̄cepta ⁊ cognitionez ut iā nō egeant p̄ceptis grecoz/qui dicendi artifices ⁊ ſcriptores fuerūt. ¶ Et ad iudicandū q̄tum ad philoſophiā Topicā rerumq; ſciētiam: quā Cicero cōplexus erat ⁊ eloquii nitore illuſtrauerat. ¶ Proprium oratoris ē dicere. ¶ Philoſophi āt iudicare/qui rōne quadaz ⁊ formulis diſputat. Opera igit̄ Ciceronis ſententias grecoz in philoſophia cognoſcimus/ ⁊ ſententias ipius aliorūq; oppoſitas interdum: ut quid ſit melius ⁊ eligibilius in ipis preceptis finibuſq; bonoz ⁊ docti ⁊ rudes grecaz litteraruz iudicare poſſunt. Quod q̄ magnificum ⁊ glorioſum Ciceroni videbat̄ ⁊ erat/nō immerito filium ad paterne glorie imitationē hortat̄ ⁊ excitat. a ſe eniz ad hec ōnia iter erat ut maxime patefactum. Habenda ē igit̄ grā Ciceroni/cum referri nō poſſit/ qui ōnia latinis ingenii ſui prope diuini ubertate ⁊ in arte dicendi et in

mus homīb⁹ noſtris: vt nō modo grecarū lrārū rudes/ ſz ēt docti/aliq̄ntuz ſe arbitrētur adeptos: ⁊ ad dicendu z ⁊ ad iudicandum. Quāobrem diſces tu quidem/a p̄cipe huiusartis philoſophoz.

philosophia suppeditauit: ut ad utriusq; facultatis pfectã cognitionẽ alio rum opera quasi nõ egeam⁹. ¶ Ad iudicãdum igit'. i. ad philosophiã cui⁹ proprium ẽ recta ueraq; cum rõne ⁊ formulis de õni re iudicare. ¶ Quã obrem igit' inquit Cicero: cũ tã planu⁊ sit magnã eẽ utilitatẽ grece/ ⁊ latine scire/ discres philosophiã grecis litteris mandatã/ ⁊ utere opimonib⁹ ⁊ dog mate philosophoꝝ iudicio tuo: dũmodo legas scripta nostra. ⁊ greca cũ la tinis coniungas. ¶ Et discres q̃diu voles/ be niuolum facit filiũ/ cũ ait. da operã grecis lit teris q̃diu voles. ſ cũ impẽdere nimiũ studiũ in aliqua re ultraq; oporteat cõtra officiũ sit. corrigit Cicero permissionẽ dicẽs tãdiu debes velle grecis litteris ⁊ philosophie incumbere: quousq; vi debit' tibi nõ paꝝ pfecisse sed id eẽ adeptũ quod tẽpus ⁊ rõ exposcit. ⁊ sic filiũ hortat'. ut celerrime õnia quoꝝdin diget e fontibus grecoꝝ hauriat. et ad paternã eloquentiã reipu. muneraq; administrationẽ cõtendat. nec diu tius illic immoret' ⁊ desideat/ sed in oculis patrie ⁊ celebritate viuat. vesti giisq; paternis insistat/ quod minime fecit. ¶ Nõ penitebit. i. nõ paꝝ uide bitur. penitere a penuria dicit' autore Gellio in hac significatõe. sic añ Cice ronem usus fuerat Terentiꝰ dicens. ¶ De q̃tum hic operis fiat/ penitet id ẽ paꝝ videt' quod a seruis fit. Tãdiu discendũ ẽ inquit Seneca/ q̃diu nesci as. ſ prouerbio credimus/ q̃diu viuas. ⁊ interrogãti Philedono quoad discipulus eẽ uellet/ respõdit Plato/ quoad meliorẽ atq; peritiorẽ eẽ nõ pe nitebit/ sed penitere in his verbis Platonis in aliã significationẽ/ q̃ nota ẽ õnibus accipit'. ¶ Quoad/ quousq; . ¶ Proficias/ crescas in ipis philoso phie preceptis. ¶ Nostra que nos in philosophia scribim⁹. ¶ Nõ multũ dissidentia a peripateticis/ nõ multum dissimilia a preceptis peripatetico rum. quib⁹ nunc das operã sub Cratippo: ⁊ hoc dicit ut ostẽdat se voluisse in philosophia imitari stoicos/ peripateticos ⁊ academicos. Dã in libris d̃ finib⁹ bonoruꝝ ⁊ maloꝝ more academicoꝝ probabilia defendens totus ẽ peripatetic⁹/ immo peripateticoꝝ disciplinã ita laudat/ ut alias reiicere vi deatur. sic enim introducit Pisonẽ dicẽtem. Relinquit' hec sola disciplina digna studiosis ingenuarũ artiuꝝ/ digna eruditis/ digna claris viris/ dig na principibus/ digna regibus. In tusculanis disputationibus: ⁊ para doxis est tot⁹ stoicus. remouetq; ab homine affectus/ quos vt dictat ipsa recta rõ probat Aristoteles ⁊ academici/ ⁊ dicit beatã vitam descensurã in taurum Phalaridis/ ⁊ tenens positiones stoicoꝝ ⁊ admirabiles opinões q̃ paradoxa appellant' interdũ nihil affirmat/ sed disputat in utrãq; ptez ut Socrates q̃ ita disputabat/ ut nihil affirmaret nec ipe refelleret alios: ⁊ nihil se scire diceret/ nisi idipm quod sciret se nihil scire. ob eãq; causam ab

et discres q̃diu voles. tãdiu ãt velle debe bis: quoad te q̃ntũ pficias nõ penitebit Sed tñ nostra legẽs nõ mltũ a peripate

Apolline sapiētissimus iudicat9 est/ cp hec eēt uera sapientia nō arbitrari sese scire/ quod nesciat. Et post Socratē Plato a quo academici/ eūdez disputandi mōm tenuit: quē Cicero probauit ꝛ tenuit/ cuz videat' eē sine arrogantia id disputādi genus sequut9 est/ tum in pleriscꝫ locis/ tum uel maxime in libris de diuinatione. In pmo enim introducit. Qu. fratrē disputantem ꝛ affirmantē diuinationē esse. In secundo ipe refellit rōes ꝛ opiniōes fratris/ nullo certo iudicio allato. ita cicero ait cuz āt propriū sit academie iudiciuz suū nullum interponere/ ea ꝓbare q̄ simillima ueri videant': cōferre causas/ ꝛ quid in quācꝫ sententiā dici possit expromere/ nulla adhibita sua autoritate iudicium audiētium relinquere integz ꝛ liberum/ tenebim9 bāc cōsuetudinē a Socrate traditam/ eacꝫ inter nos si tibi. Qu. frater videbit' q̄sepissime utemur. ¶ Quoniam utriqꝫ/ affert rōnem quare hec q̄ nunc scribit imitat9 stoicos/ ꝛ nō multuz dissidēt a dogmate peripateticoꝝ/ Ciceroni filio legēda sint/ quoniā utriqꝫ inquit volum9 probabilia sequi ꝛ Socratis atqꝫ Platonis opiniōes amplecti. Inter stoicos: peripateticos ꝛ academicos potius in vocabulis q̄ in re differentia erat. Vnde dicit Piso apud Ciceronē li. quinto de finibus/ stoici restant. hi quidē nō vnā aut alterā a nobis: sed totam ad se nostram philosophiā trāstulerunt: atqꝫ ut reliq̄ fures eaꝝ rerum quas ceperunt signa cōmutant sic illi ut nostris sententiis pro suis uterent' nomina tancꝫ rerum notas mutauerūt/ ergo inquit ¶ Quoniā utriqꝫ i. ego q̄ nunc imitor stoicos ꝛ tu qui das operā peripateticis. ¶ Volum9 eē socratici. i. volum9 tenere ōnis opiniōes ipius Socratis/ qui in sola uirtute summū bonū posuit/ ꝛ ōnis bonos beatos eē/ ꝛ improbos miseros dicebat. Has opiniōes stoici a stoa porticu denominati accipiētes/ fecere suā disciplinā ꝛ dogma quoꝝ princeps fuit Xeno polemonis academici auditor subtilissimus disputator ꝛ dialectice rector/ q̄ academicā disciplinā corrigere ausꝰ ē. Hā ōnia q̄ ad beatā vitam ptinerēt in una uirtute posuit. nec quicꝫ aliud numerauit in bonis/ idqꝫ appellauit honestū/ quod eēt simplex quoddā ꝛ solū ꝛ unum bonū. cetera uero etsi nec bona nec mala eēnt/ tamē alia secundum naturā dicebat alia nature cōtraria. ꝛ his ipis interiecta quedaz ꝛ media numerabat. Vnde dicit volumus eē socratici/ ꝛ sic intelligit' Ciceronez voluisse opiniones stoicoꝝ tenere/ quoniā erant probabiles/ ꝛ eas ipe in nonnullis locis tuet'/ ꝛ ueras eē ostendit. In paradoxis eniz ait: eoqꝫ scripsi libentius/ cp mihi ista paradoxa q̄ appellant maxime videnť eē socratica: lōgeqꝫ ueriissima. ꝛ alibi dicit Socrates isto mō disputabat. bñ Hercule narras. nam istū doctū ꝛ sapientē virum fuisse memorie traditū est. nam a rebus occultis ꝛ ipa natura inuolutis in quib9 ante euz philosophi occupati

ticis dissidentia (Quoniam vtrique et Socratici/ et Platonici/ volumus esse)

fuerunt/cõstat auocauisse philosophiã·⁊ ad vitam coẽm advuxisse/ ut de
uirtutib⁹ ⁊ viciis õnino⁹ de bonis rebus ⁊ malis quereret·celestia aũt ul
procul eẽ a nature cognitione cẽseret:uel si maxime cognita eẽnt/nihil tamẽ
ad bene viuendũ cõferre· Ex disputatiõibus Socratis oẽs secte manarũt
Socrates nihil scriptũ reliquit·sed õnia de q̃bus disputauit/ ab eius audi
toribus ℙlatone ⁊ Xenophonte eloquẽtissimis celebrata sunt:⁊ mandata
litteris. Et subiungit volumus eẽ platonici·i·tenere opiniones platonis
⁊ eẽ academici ac peripatetici. Nam ℙlato Socratis discipulus perfectissi
mam disciplinam reliquit academico⁹ ⁊ peripatetico⁹: a quib⁹ stoici ma
gis verbis q̃ sententiis dissenserunt. Nã a ℙlatone vna ⁊ cõsentiens (ut
idẽ Cicero ait/in libello de philosophia)duob⁹ vocabulis philosophie for
ma instituta ẽ/ Academico⁹ ⁊ peripateticorum/ qui reb⁹ cõgruẽtes nomini
bus differebãt/quippe cuꝫ Speusippũ sororis filiũ ℙlato philosophie q̃i
heredem reliquisset· Duos vero prestantissimos studio ac doctrina Xeno
cratem Calcedonium ⁊ Aristotelẽ stagiritẽ/q̃ erant cuꝫ Aristotele/ peripate
tici dicti sunt/quia disputabãt inambulãtes in lycio gymnasio. Speusip
pus autem ⁊ Xenocrates/q̃ ꝑmi platonis rõnem autoritatẽq̃ susceperãt
⁊ post eos ℙolemo ⁊ Crates vnaq̃ Crantor in academica cõgregati alio
gymnasio ab Academo quodã heroe denominato (ut scribit Laerti⁹) Aca
demici appellati sunt.sed cõis erat rõ bono⁹ ⁊ maloruꝫ inter utroq̃. Nã
õnis illa antiq̃ philosophia sensit in vna virtute positã eẽ beatã vitaꝫ/nõ
tamen beatissimam nisi adiungerent bona corporis ⁊ fortune ad virtutis
usuꝫ idonea· Stoici bona corporis p se assumẽda eẽ dicebant/sed nõ adiũ
gebant ad finem bono⁹. Vnde cũ parua eẽt inter ipos differẽtia/dicit vo
lumus eẽ socratici ⁊ platonici. Et sic respõdet tacite obiectiõi·potuisꝫ enĩ
dicere filius/nõ sunt mihi legenda pater q̃ scribis in philosophia:cuꝫ stoi
cos imiteris ⁊ preceptor me⁹ peripateticus sit:ideo dicit nõ multũ dissiden
tia·est tñ aliqua differentia/ut postea latius patebit· Via etiaꝫ preceptio
nis ⁊ doctrine fere eadẽ est·stoici dant precepta de officiis/quib⁹ hominez
ad uirtutẽ instituũt ⁊ felicitatẽ officiũq̃ perfectũ/quod nõ ẽ positum in p
ceptis/sed pertinet ad finẽ bono⁹. In officio enim perfecto/ quod õnis nu
meros habet.⁊ in solum sapientẽ cadit·finis bono⁹ cõsistit/ ⁊ humana fe
licitas. Istud perfectum officiũ appellat a stoicis honestum·officia uero q̃
cadunt sub preceptis media appellant/de quib⁹ põt reddi certa ratio / ut
sunt hec q̃ Cicero tractat·hoc idem faciũt peripatetici q̃uis vtant aliis no
minibus. Aristoteles enim peripateticoꝫ princeps/ dicit summũ bonũ hu
manum consistere in actione virtutis in vita perfecta. actões ãt officia
sunt·officium enim nil aliud q̃ actio cũ uirtute· ⁊ cum dicit in vita perfec
ta/ostendit nõ in quacũq̃ actione licꝫ studiosa/sed in illa q̃ ab habitu uir
tutis proficiscit:summũ bonum consistere· Vna enim hyrundo inquit nõ
facit uer:sic vna actio cum virtute nõ facit homine felicem/ hunc uirtutis

habitum ꝙ perfectam actionē stoici appellant honestuz/ergo potius nomi
nibus differunt ꝙꝫ ordine ꝙ via p̄ceptionis. Volūt enim stoici mediis of
ficiis peruenīri ad illud honestū quod ipi appellant. ꝙ peripatetici dicunt
studiosis actionib9 peruenīri ad uirtutem/cui stoici nomē imposuere bone
stum. actiones vero studiosas appellant officia. Dicit igit̄ Cicero/poteris
uti dogmate ꝙ preceptis horum philosophoꝝ/ut tibi uidebit̄ qui in virtu
te summū bonum cōsti
tuerūt. cuicūꝙ secte ad
heseris mihi placebit/
ꝙ quodcūꝙ dogma sec
taberis gratū erit quo
niam utrꝙ volumus
tenere opiniones Socratis ꝙ Platonis/q̄ de summo bono optime senserūt
Cauendū est tibi inquit ab alus/qui in fine constituendo errauerunt. ergo
cum inter has tres philosophoꝝ disciplinas nulla fere differentia sit/de
ipis opinionibus utere iudicio tuo. i. poteris sequi id quod tibi uidebitur
mō nō discedas ab academicis peripateticis/ꝙ stoicis. In tercio libro ita
filium alloquit̄. Sic ego a te postulo:ut mihi cōcedas si potes. nihil preter
id quod honestum sit eē per se expetendum. sin hoc nō licet propter Crati p
pum/at illud certe dabis/quod honestū sit:id eē per se maxime expetēdum
mihi utrūuis satis est/ꝙ tum hoc:tū illud probabilius uidet̄. nec preterea
quicꝙ probabile. Clarum igit̄ est Ciceronē voluisse eē uniuersalē in phia
nec alicui secte addictum/sed utrunꝙ dogma probasse:nec laborasse filiū
ad aliquā disciplinā ita traducere ut alias reuceret. pmisit enim illius iu
dicio uti opinionib9 philosophātium/ cum nulla fere inter ipos differētia
eēt. De rebus ipis/opinionibus ꝙ dogmate philosophoꝝ/non inquit te
addicā alicui secte. poteris uti iudicio tuo/ꝙ integꝝ liberūꝙ tibi ē qđ dog
ma sequi velis. Vtere/uteris:ꝙ sic benuolum reddit filium. Orōnem
autē latinam/nunc filium hortat̄:ut sua scripta legat. quibus orōnem lati
nam poterit uberrimā facere/locus est ab utili. Legendis nostris/legen
do nostra. sic apud Liuium/his audiendis credendisꝙ. i. audiēdo ꝙ credē
do. Pleniorē:copiosiorem uberiorēꝙ. captat benuolentiaz a re ipa ꝙ p
sona sua. Nec uero/ vult Cicero ostēdere quare legendo sua / filius effi
ciet orōnem latinā pleniorem/quoniā inquit in arte dicendi etatē cōsump
si meam/ut iure possim mihi assumere quod ꝓprium est oratoris/philoso
phiam cōcedo multis/me autem oratorem profiteor. Cicero enim auctore
Fabio cum se ad imitationē grecoꝝ cōtulisset: vim Demosthenis/ copiam
Platonis/ꝙ suauitatē Isocratis effinxit. nec uero inquit qđ in vnoquoꝙ
optimum fuit cōsequutus ē tm̄ sed plurima uel potius ex seipso virtutes
extulit immortalis ingenii felicissima vbertas. Nō enim ut ait Pindarus
aquas collegit/sed viuo gurgite exundat dono quodam prouidentie geniꝙ

De rebus ipsis vtere tuo iudicio. nihil eni impedio. Oratiōez ātt latinā efficies pfecto/legēdis nris pleniorē. Nec vero

in quo totas vires suas eloquentia experiret. ¶Platonez in pmis admirat9 est Cicero/ꝝ acumine sententiaꝝ summa multipliciꝝ doctrina/ꝝ grandita te uerboꝝ oronisꝝ sublimitate/que media est inter carmē ꝝ solutā orōnē

¶Arroganter/arrogans is est q̄ sibi aliqua attribuit preter ueritatem ꝝ laudem quā non meret. ¶Velim/pro volo.i. nolo putent me eē arrogan tem:cum mihi assumam id quod pertinet ad bonū oratorē. ¶Concedēs.i. cuz ingenue fatear mul tos esse in philosophia me doctiores/sz in arte dicendi primum locuz mihi vēdico. ¶Philo sophandi scientiā id est

arrogāter hoc dictū existiari velim. Nā phāndi sciaz cōcedēs multis/qđ est ora toris ppriū/apte/distincte/ornate dicere

ipsam philosophiā ꝝ scientiā rerum. nā scientia est per quaz cognoscimus res per causas suas ꝝ principia:estꝝ habitus demōstratiuus. ¶Multis/ dixit non ōnibus. Nā ꝝ Cicero egregie philosophatus ē. ꝝ ōnis fere locos graues tractauit/sed hoc dicit ut deuitet arrogātiam. Fuit enim apud lati nos/tā in arte dicēdi q̄z in philosophia eminentissim9. Nec potuit aliquis in singulis rebus/ nō solum omnibus in illius magnitudinem assequi. ¶Quod est/quod pertinet ad bonū oratorē. ¶Apte dicere ē ex arte ꝝ po lite. Loqui data natura/eloqui ab arte. inde eloquētia dicit/q̄ ab loquen tia differt. Apte dicit is q̄ res ipas verba ꝝ actionē accōmodat tēpori ꝝ p sonis/scitꝝ seruare id quod decz in q̄cunꝝ materia ꝝ quocūꝝ tpe/ꝝ apud quosꝝ orandū sit. Hic locus a philosophis tractat uberrime:q̄ de decoro precipiunt. Apte dicere putat Cicero eē quartā virtutē elocutiōis li. tertio de oratore/q̄ tranctans hunc locum:dicit nō ōni cause neꝝ auditori:neꝝ persone/neꝝ tempori cōgruere orōnis vnum genus. Apte igit dicere ē de center ꝝ ut circūstantie postulant dicere. Nā ut inquit Fabius nec iocis la crimas vbi opus erit miseratiōe siccabimus. Unde videndum ē quid dicas ꝝ quid quoꝝ loco dicendū sit. ꝝ apte dicere nō tm debet ad elocutionē re ferri/sed etiā ad inuentionē. Nā si uerba apte disposita magnū habent mo mentum/multomagis res ipe inuiende/de quibus dicturi sumus. Illud inquit Fabius/diligentiꝝ dicendū est/rem uem apte dicere q̄ nō solum quod expediat sed etiaz quod deceat inspexerit. Aliud genus dicendi graui tas senatoria exposcit/aliud aura popularis. Tēpus quoꝝ ac locus egēt obseruatione ppria. Nā ꝝ tēpus tum triste/tum libeꝝ/tum angustum est. ¶Distincte:ut ōnia in orōne loco collocent suo/ꝝ distincta sint translatio nibus ꝝ figuris/q̄ orōnem exornāt/si apte collocent. ꝝ sic distincte dicere ad dispositionem refertur. ¶Ornate/ad elocutionez. Quinꝝ sunt ptes rhe torices/inuētio dispositio elocutio:pronūciatio:ꝝ memoria. Tres dūtaxat Cic. posuit/qz maxime cōsistunt in arte. pronunciatio autē ꝝ memoria in natura. sic ¶Plato memoriā ꝝ celeritatē ad discendū nature tribuit. ꝝ idem

Cicero li. quinto de fi. dicit/ virtutū quasdā natura ingenerari/ ut est docili tas ⁊ memoria q̄ fere ōnia appellant vno ingenii noie: easq; uirtutes qui hñt ingeniosi vocant. Et Fabius libro octauo scribit ōnez orōnem cōsta re rebus ⁊ uerbis. In rebus intuendā eē inuentionē. in uerbis elocutōnē. in utraq; collocationē. vt q̄ memoria cōplecteret/ actio cōmendaret. Ergo apte dicit is q̄ scit res adinuenire secundū differentiā causaz personaz ⁊ locorū. Distincte dicit q̄ ōnia bene collocat i orōne/ ⁊ exornatōnib9 variat atq; distinguit nā dispositio docet q̄o quoq; loco collocandū sit. nō enim semper eodez mō fit/ sed ut materia q̄ tractat postulat. Ornate dicit q̄ vbis puris ⁊ latinis utit/ ⁊ ab ōni vicio remotis/ ⁊ nisi accedat or natus perit inuentio ⁊ dispositio. Nam delectatio proprias habet partes in elocutiōe/ q̄uis ⁊ in aliis sit. Vnde Cicero inuentionē ac dispositionez prudentis hominis eē putat/ eloquentiā uero oratoris. Eloqui enim inq̄t Fabius/ ē ōnia q̄ mente cōceperis promere/ atq; ad audientes proferre. si ne quo semp vacua sunt priora/ ⁊ similia gladio cōdito: atq; intra uagi nam suam berenti. hoc itaq; maxime docet/ hoc nullo nisi arte assequi pōt. Vnde. M. Antonio a quo mediocris orator apud Ciceronē in oratoriis libris instituit/ ait a se disertos visos eē multos/ eloquentē uero neminē. Di sertos putat dicere q̄ oporteat/ ornate āt dicere proprium eē eloquētissimi q̄ viri9 in Cicerone cumulatissima fuit/ ut nil addi posset. ¶ In eo studio exercitatiōe dicēdi ⁊ labore. Studiū ē vehemēs applicatio aī a id q̄d q̄s discere/ aut inuenire cupit: ⁊ studiū dī etiā volūtas ⁊ ē pl9 q̄z volūtas. Illa ingenii Cice. Felicissima ubertas ab ineūte etate in dicēdi exercitatōne uer sata est/ nec laboribus pepercit aut uigilus ⁊ oratores q̄ in asia clari nōis erant adiit/ ut se ad illoz imaginē effingerz/ quo etiā nemo sepius atq; diu tius declamauit: ⁊ dū viueret in iudiciis regnare dictus ē. Vnde q̄rit in Pe mio de oratore se pma etate in prturbationez ⁊ turbulētissimas tēpestates reipu. incidisse/ ut a studiis q̄ abduceret. Nec uero inquit nobis cupienti bus atq; exoptantib9 fruct9 ocii dat9 ē ad eas artes/ q̄bus a pueris dedi ti fuim9 celebrādas/ iter nosq; recolēdas. ¶ Si mihi assumo: capere signifi cat sponte ul nō spōte accipe. Sumere ē ultro q̄ aliis nō pmittentib9 cape ⁊ sic assumere ē multū ac pene nimiū sibi tribuere. iō dixit si mihi assumo: q̄m nō ab ōnib9 forte cōcedebat/ q̄ in arte oratoria id etatis clari erant. ¶ Meo iure: significat id fere q̄ mea autoritate licētia/ ac oc̄essa mihi ab ōnib9 libertate. ¶ Quodāmodo utit mediocritate/ ut deuitet arrogātiam. ¶ Vēdicare/ assumere ⁊ ascribere mihi. sic apud Ouidiū in fastis/ vēdicat ausonias iunōis cura Kalēdas. i. suas eē dicit/ ⁊ sub ei9 tutela. hec ōia q̄

(quoniaz in eo studio etatez cōsūpsi) si id mihi assumo: uideor id meo iure quo dāmō vēdicare. Quāobrez magnopere

Cic. dicit/eo spectãt:ut ad eloquentiã latinã filiũ hortet ad summũ culmẽ a patre pouctã ⁊ in q̃ poterit multũ ꝓficere/cũ õia q̃ ad ipam osequẽdam ptinerẽt/a se latinis suppeditata eẽnt. ideo cognita eloquii utilitate dicit. ¶ Quãobrẽ magnope te hortor/hortari ẽ dare osiliũ ad erigendũ animuz hortat Cice. filiũ quẽ sciebat ad studia pigz. ⁊ ideo calcaribꝰ egebat ⁊ ex hortatione/ut ipe ad atticũ scribit in quadã epla loquẽs de filio ⁊ nepote q̃ erat etiaz nepos Ioñ ponti attici ex filia que nupserat. ¶ u. fri. dicit illic/ filiũ suũ egere calcaribus/nepotem uero frenis/ut de Ephoro ⁊ Theopõpo discipulis suis iudicauit Ysocrates. ¶ Orõnes meas:q̃

te hortor mi Cicero: vt non solum orationes meas/ sed hos etiã de philosophia libros/ qui se iaz illis fere eq̃rũt/ studio se legas. Illis enĩ dicendi maior est in illis. sed hoc quoq; colẽduz ẽ equabile et

habent genus dicendi forense/⁊ vim ad mouendos affectus/qua philosophorum eloquẽtia uacat. ¶ Fere equarunt/q̃tuz ad sententias graues/sz nõ ad uehemẽtiã orõnis/⁊ sublimitatẽ/licet hec quodãmodo ad illã magnitudinem ⁊ parẽ fere ornatũ assurgãt. tñ aliqua differẽtia ẽ. ⁊ respõdet tacite obiectiõi:potuisset enim dicere filio/ ad consequendã eloquentiã ⁊ vim dicendi:satis mihi erunt orõnes tue/libri ãt q̃ de phia sunt nõ pñt bẽre illum orõnis nitorẽ/ꝓcepta ãt ad bene viuendũ dat mihi Cratippus. Ideo ostẽdit hoc genus dicendi q̃tum colendũ eẽ latino homini/ ut in q̃cunq; re de q̃ sit dicendũ:apte ⁊ sine reprehẽsione dicere possit. ¶ Illis/orõnibꝰ q̃ habẽt vĩ dicendi. ¶ Iã/cũ sint a me expoliti/ ut q̃stiones tusculane/de finibus/de diuinatiõe/de fato. ¶ Vis enim/oñdit inter vtrunq; genꝰ dicẽdi ⁊ scribendi aliquã eẽ differentiaz/quippe nõ oz tantam vim ⁊ cõtentionem adhibere in libris de phia/q̃ta ẽ in orõnibꝰ/in q̃bus affectꝰ varii moueñdi sunt:⁊ q̃dã vi q̃dã extorquẽda/⁊ summa cõtentiõe utendũ maxie cũ uentũ ẽ ad certamẽ ofutatiõis ⁊ ofirmatõis/ut id qđ itendit psuaderi possit. ¶ Vis/uehementia ut moueat auditor ad affectũ qđ Cic. habuit dequo Fabiꝰ. Iã q̃s docere diligentiꝰ: mouere uehementiꝰ ꝓt:cui tãta vnq; tucũ ditas affuit/ut ipa illa q̃ extorquet: impetrare eũ credas ⁊ cuz trãsuersum vi sua iudicẽ ferat/tñ ille non rapi videat:sed seq̃. Summa igit vis eẽ oz in orõnibus in q̃ re Cic. Demosthenẽ imitatꝰ ẽ/q̃ q̃ neruis q̃busdã adeo sua scripta intendit:ut nil elimatius vel uerboz gravitate/ uel sententiaz ponderẽ reperiat. ¶ Hoc quoq; quẽadmoduz ⁊ illud genus forense/quod orõnes habent/libri philosophoz/q̃tum habent dicendi genus:quod etiã perfectus orator (ut de omni re q̃cunq; ꝓponat ap te dicere possit) habere oz. ¶ Equabile quasi equale/ut ẽ mare quietuz/ quod non estuat. Sic genus dicendi philosophoz equabile est/nec fluctuat uelut inter estus iracundie

Philosophi enim ita loquunt ut nunq̄ extollant orōnē/nec concitent animorum motus. ut faciunt oratores in causis forensib9. Orōnes enim vīz habent ad mouendos quoscūq affectus. Ideo dicit Cic. alibi. Omnes animorum motus/quos homini natura rerū tribuit penitus noscendos. Et Aristoteles in rhetoricis docet/quō q̄ q̄bus locis quisq ad affectus moue atur. Tēperatum nō ita concitatū q̄ mouens affect9:ut ē genus dicendi forense. De orōne philosophorum ita scribit idē Cicero in oratore.

> tēperatū orōnis gen9. Et id qdē nemini grecorū vīdeo adhuc cōtigisse: vt idem vtroq̄ in genere laborāret:sequeretq̄ q̄ illud forense dicendi/q̄ hoc quietus disputandi gen9. Nisi forte Demetrio Phalereus in hoc nūero hērī potest/ disputator

Mollis ē orō philosophorum/q̄ umbratilis: nec sententiis nec vōbis instructa popularibus nec tuncta numeris:sed soluta liberi9/nihil iratum hab3/nihil inuidū nihil atrox nihil mirabile/nihil astutū. casta/uerecūda/ virgo/incorrupta quodāmodo itaq̄ sermo potius q̄ orō dicit. Et id quidē/cōparatione grecoꝝ laudat Cic. pfessionē suā sine arrogantia:quippe nō fraudat illos ppriis studiis q̄ inuētis:q̄ se id assecutū dicit/quod nemini adhuc grecoꝝ q̄ pncipes doctrine habebant cōtigerat. ut sc3 idē q̄ philosophandi q̄ orādi munus cū laude exercuerit. Laboraret/ summū studiū q̄ laborē poneret quēadmōm ego feci inquit Cic. Nā q̄uis aliq̄ in arte dicēdi scripserint ut Aristoteles:tñ labores in orādis causis nō susceperunt/ut Cice. q̄ in iudiciis q̄ foro regnauit. Illud forense/qō magnum ē q̄ arduū/habens gen9 iudiciale/qō difficillimū ē. In quo tñ Cic. ita excelluit/ut nil aliud in tota vita egisse videret/quot reos secundo euentu defendit/in cuius verbis q̄ actione magna vis inerat. tāto denīq artificio utebat ut quod a iudicib9 extorqueret/impetrare videret. illos etiā liberauit/de quoꝝ morte q̄ potiōe iā cōstitutū erat. ut Sulpitius. M. Marcellū. Sed Cic. artificiosa orōe sententia delectus ē cesar. Forense igit gen9 dicendi summe difficultatis est q̄ ōnem magnitudinē recipit. Quietum genus/disputatōnes philosophicas/in q̄bus nō est opus assurgere aut mouere iudices auditoresq̄ ad affectū. Sensus est/ hactenus nemo ex grecis inuētus est/q̄ se in causis forensibus exercuerit/q̄ etiaꝝ scripserit in quieto genere dicendi/quo philosophi utunt. Nisi forte. occurrit obiectōni/q̄ dicit forte. nō ōnino quippe orator fuit paꝝ vehemens/ut nō plane videret id adeptus quod orator i causis forensib9 pstare debet. In hoc numero/ eoꝝ q̄ sequuti sunt illud genus forense/q̄ hoc quietum gen9 dicendi. Demetrius Phalereus cognominatus est a Phalereo portu/q̄ Athenis erat post Pyrreū siue a Phalerea tribu. Phanostrati filius fuit/ q̄ Theophrasti Peripatetici auditor

a Caſſandro Macedonuz ꝓncipe/ q̃ erga Athenienſes benignã exercuit mẽ
tem/ Athenis prefectus impoſitus ẽ/ cum eẽt ciuis q̃ autore Strabone non
mõ popularẽ nõ deſtruxit potentiã. ſed etiã melius rectiuſq̃ reſtituit. Dez
tñ inuidia ualuit. ꝙ in paucos odiũ ꝙ inimicicia. ut poſt Caſſandri obituz
in egiptum fugere coactus ſit/ ꝙ eius inimici ſtatuas plures trecentis diſ
tectas cõflauere/ quodq̃ indigniꝰ ẽ. quaſdã in loca ſordida ꝙ cloacas cõie
cere. In hoc fuit ſtilus
philoſophicꝰ oratorio
permixtus robore. dice
batq̃ tñ in repũ. uale
re eloquentiã/ q̃tum in
bello ferz: huiꝰ tpe/ au
tore Fabio/ li. ꝓmo/ fic
tas cauſas ad imitatio
nem fori apud grecos
dicere inſtitutũ eſt. cum eẽt Demetriꝰ apud Ptolemeũ/ multa in illo calami
toſo ocio ſcripſit. nõ ad uſum aliquẽ ſuũ/ quo erat orbatus. ſed ille animi
cultus erat illi q̃ humanitatis cibus. tãdem morſu aſpidis perit. In bru
to dicit Demetrius Phalereꝰ ſucceſſit adoleſcẽs eruditiſſimꝰ ille q̃dem bo
rum õnium/ ſed nõ tã armis inſtitutꝰ q̃ paleſtra. Itaq̃ delectabat magis
athenienſes: q̃ inflãmabat. ꝓceſſerat enim in ſolẽ ꝙ in puluerẽ/ nõ ut e mi
litari tabernaculo. ſz ut Theophraſti doctiſſimi hominis umbraculis. hic ꝓ
mus inflexit orõnem ꝙ ſuauis/ ſicut fuit/ uideri maluit q̃ grauis. Ideo di
cit in hoc loco ipm fuiſſe oratorẽ paz uehementẽ. quippe nõ erat uehemẽs
ut auditores inflãmaret/ ꝙ mouerz ad affectus. ¶ Subtilis/ acutus in phi
loſophia ꝙ dialectice. ¶ Orator ſcz in foreſi genere deliberatiuo ꝙ demõſtra
tiuo. ¶ Paz uehemens: q̃ nõ inflãmabat auditores: ſed potius dulci orõe
delectabat. Unde nõ pfecte genꝰ dicendi forenſe tractabat/ in quo uehemẽ
tia opus eſt ꝙ ſumma cõtentione/ ut auditor moueat. ¶ Dulcis/ ſuauis in
orõne/ ut appareret illũ eẽ formatũ uocibꝰ Theophraſti/ q̃ ſuauiſſimus in
dicendo fuit. Theophraſtus cũ Leucippũ ꝙ Platonẽ audiuiſſet: ad Ariſto
telem ſe cõtulit/ uir ſumme prudentie ut ait Laertius ſtudiiq̃ ſingularis
atq̃ eloquẽtiſſimus: ut cũ priꝰ uocaret Tirtamus. ob diuinã eloquentiaz
eũ denominauerit Theophraſtũ. De quo idẽ Cicero ſcribit alibi/ q̃q̃ enim
ꝙ philoſophi quidã ornate loquuti ſunt. ſiq̃dez ꝙ Theophraſtꝰ a diuinita
te loquẽdi nomẽ inuenit. Et Strabo dicit Ariſtotelẽ õnis diſcipulos ſuos
feciſſe eloquẽtes. Theophraſtũ uero eloquentiſſimũ. ¶ Nos ãt. ut Cice. ui
caret arrogantiã. ait ſe eẽ ſequutũ utrũq̃ genus dicẽdi forenſe ſcz ꝙ q̃dez
ſed q̃tum ꝓfecerit in utroq̃ alioz iudicio relinquit. ſciebat enim ſe utrũq̃
tractaſſe uberrime. ¶ Equidẽ ꝙ Platonẽ/ occurrit obiectiõi/ potuiſſet enim
obiici/ nõne alii id preſtare ualuiſſent: ut ſcz utrunq̃ genus dicendi apte

ſubtilis/ orator parũ uehemens/ dulcis tamẽ: ut Theophraſti diſcipulũ poſſis agnoſcere. Nos aũt q̃ntũ in utroq̃ ꝓfecerim9/ alioꝝ ſit iudicium. Utrunq̃ certe ſecuti ſumus. Equidẽ ꝙ Platonez

tractarent: potuisse quidē affirmat Cice. sed noluisse. ⁊ accipit uaria exem pla eoꝝ sez q̄ philosophiā tm̄ excoluerūt: ⁊ eoꝝ q̄ dicendi artē ap̄lexi sunt cū utrunq̄ potuissent cum decoro prestare. Nam Plato uarius/multiplex copiosus/⁊ tante eloquentie fuit. ut Jouē si grece loqui uoluisset/platoni ce locuturꝝ philosophi dicerēt. De quo ita Fabius. Quis dubitet ⁊ Platonem eē precipuuꝝ. siue acumine disserendi siue eloquendi facultate diuina quadā ⁊ homerica: multum enī supra prosaz orōnem quā pedestrem greci uocant surgit ut mihi nō hominis ingenio. sed quodā delphico uideat' oraculo deo in stinctus. ¶ Grauissime q̄tum ad sententias et pondera rez/quas callebat in ōni disciplina summus. ¶ Copiosissime/q̄tum ad ubertatē orōnis ⁊ sublimitatē illā dicē di/q̄ Plato alios antecellit. Et Demosthenē. Demosthenes interpretatur robur populi/ois grecie oratores superauit. In philosophia Platonē au diuit. Hiseum uero rhetorem in arte dicendi. ¶ Tenuisset/ uoluisset tenere atq̄ defendere sua eloquentia/sed philosophiā nō curauit eloquētie studio sus. ¶ Ornate ⁊ splendide/ōne splendidum est ornatum/sed nō ecōtra/ornatus in orōne a multis haberi pt/splendor uero a paucis. Unde ut exp meret Demosthenis summā eloquentiā/qui Ciceronē q̄tus est effecit illum dicit nō modo ornate/sed etiam splendide (quod paucis datum est) dicere potuisse. ¶ Eodez mō: similiter ut dixi de Platone ⁊ Demosthene/Aristoteles totuz se ad philosophiā cōtulit q̄uis libros rhetoricos ad Alexandrū ⁊ ad Theodectem scripserit. De quo Fabius. Quid Aristotelē quem dubito scientia rez/an scriptoꝝ copia/an eloquendi suauitate/an inuentionuꝝ acumine/an uarietate operum clariorem putem. Ysocrates condiscipulus Aristotelis (audiuit enīz ⁊ ipe Platonē) suauissimus orator fuit: ⁊ in diuerso genere dicendi nitidus ⁊ comptus/⁊ palestre q̄ pugne. ut inquit Fabius/magis accōmodatus/ōnis dicendi ueneres sectatus est: inuentiōe facilis/honesti studiosus: in cōpositione diligens ⁊ curiosus usq̄ ad reprehēsionē/ cuiꝰ domus cūcte grecie q̄si ludus q̄dam patuit atq̄ officina dicēdi nā auditoriis q̄ iudiciis aptior gloriā intra parietes alebat. Cui inuidēs Aristoteles/adolescentes ⁊ ipe docere cepit/ut sapientiā cum eloquentia iūgeret/dicens: turpe eē tacere cū Ysocrates loquat'. Ysocrates primus panegyricos scripsit ⁊ .uii. ⁊ .lxxxx. etatis anno eū libz cōposuit/q̄ panathenaicus inscribit'. centū ⁊ sex ānos uixit Ysocrates filiꝰ fuit theodori opificis

existimo/si genus id forense dicendi tractare voluisz/grauissime ⁊ copiosissime potuisse dicere. Et Demosthenē/si illa q̄ a Platone didicerat tenuisz/ ⁊ pnūcia re voluisset/ornate splēdideq̄ facere potuisse. Eodemq̄ mō de Aristotele ⁊ Jsocrate iudico. quorum uterq̄ suo studio

tibiaꝝ. ¶ Suo studio/proprio ꝛ quod quisq; magis amabat. ¶ Cõtemp
sit alteꝝ/Aristoteles cõtẽpsit laudẽ ex arte dicendi/ꝛ Isocrates q̃uis phi
losophiã dicidisset/oratoriã facultatẽ cum summa laude ꝛ estimatiõe am
plexus est ꝛ excoluit. ¶ Sed cũ statuissem/facit auditorẽ attentuꝝ/dicens
se id nunc scribere voluisse/quod eẽt cõueniens adolescentie filii/ꝛ sue auto
ritati/ q̃ iã peruenerat ad senectutẽ longa reꝝ experientia edoctus quẽ dece
bat instituere adolescẽ
tes officiis/ q̃ patẽt la
tius:quã nulla etas ꝓ
prius officius vacare ꝺ
beat. ꝛ affert rõnem q̃
re id fecerit/quoniã hec
p̃cepta de officiis ap
tissima erãt etati Cice.

delectatus cõtempsit alterũ. Sed cũ sta tuissem aliqd hoc tẽpore ad te scribere ꝛ multa post hac: ab eo exordiri volui ma xime/quod ꝛ etati tue esset aptissimum/

adolescentis:q̃ ad felicitatẽ humanã ꝛ suã perfectõnẽ a patre debebat insti
tui clarissimo viro/ꝛ in õni disciplinaꝝ genere perito:ut utriusq; decoruꝝ
seruaret. Nã ab adolescentia/ut inquit Plato/institui hominẽ oꝛ/ut offici
osus adolescat ꝛ his gaudeat quib9 gaudendũ est/ꝛ doleat q̃bus dolẽdũ
Formaꝛ enim disciplinis tenera etas/ut cera manu artificis/ꝛ multum re
fert a teneris consuescere. Ideo scribit Horatius. Quo semel est imbuta re
cens seruabit odorem. Testa diu. Unde tenera etas in libidinib9 arcenda
est aliusq; sceleribus/quoniã cum etate adolescunt/ꝛ ingenti aciem perdunt
qua iactura nulla põt eẽ maior. Difficile enim ẽ vicia recidere/q̃ nobiscum
creuerũt. ¶ Statuissem:cõstituissꝫ animo ꝛ decreuissem. ¶ Et multa post
hac/post hoc tẽpus scribere scꝫ ¶ Posthac significat post hoc tẽpus. ante
hac ante hoc tẽpus. Scriptuꝝ igiꝫ Cicero multa ad filiũ: voluit a mediis
officiis incipe quib9 tenera etas debebat institui. ¶ Volui exordiri/incipe
ꝛ auspicari/inde exordia. Exordiri est incipe res maiores. Unde Syllius
poema suum ita auspicaꝫ:ordior arma ¶ Etati tue/adolescẽtie q̃ mediis
officiis (cũ ad perfectuꝝ matura nõ sit)formari dẽt. Ista enim media offi
cia/q̃ dicunt:õnibus cõia sunt/ꝛ cõia appellant. ꝛ cuiq; etati sua tribuũ
tur. ¶ Aptissimũ/decens ꝛ cõueniens. nã adolescẽs his officiis ad habitũ
virtutis instituẽdus ẽ/cũ in ipo nõ possit eẽ virtus/qꝛ vacat prudẽtia/q̃
magna reꝝ experientia cõparaꝫ. sed ẽ indoles ꝛ quoꝺã virtutis signuꝝ/et
sic in pueris nõ põt eẽ viciũ/qꝛ nõ agunt cum cõsultatione ꝛ deliberatiõe
sed est in ipis q̃dam probitas aut improbitas. Unde scribit Aristoteles ꝓ
mo ethicoꝝ/iuuenẽ non eẽ idoneũ auditorẽ philosophie iuuenẽ/scꝫ etate et
moribus. quippe senes libidinosi ꝛ praui iuuenes sunt: ꝛ nõ pl9 in se pẽsi
habent q̃ iuuenes etate/ q̃ feruore quoꝺã sanguinis incitati ꝛ affectu quo
illa etas vel maxime ducit appetunt voluptates/ꝛ nõ continent rõne que
affectibus vincit. debem9 audire precepta ad bene viuendũ/ꝛ ita viuere

ut precipitꝫ qđ iuuenis spernit/ cũ p etatẽ q̃o philosophia uelit ꝛ polliceat perpendere non possit atq; diſpicere. ¶ Precepta igitꝫ de officiis Ciceroni adoleſcenti aptiſſima erãt: ut. ſ. bonus fieret. Vnde fortunati dicuntur adoleſcẽtes apti ad rerum cognitionẽ q̃b9 ſe ipſi perficiunt. habet hoc optimũ in ſe generoſus animus inquit Seneca/ ꝙ concitatꝫ ad honeſta ¶ Auctoritati mee grauiſſimũ/ digniſſimũ ꝛ conueniens grauitati mee. Nã decebat Ciceronẽ grauẽ ꝛ ſũme auctoritatis ī repu. uirũ de officiis ad filium ſcribere/ qui rationi paterne parere debꝫ quod Cicero ſufficienter preſtare poterat uſu rerum edoctus. ¶ Auctoritati: dignitati maxime cum ſcribat ad filiũ/ qui eſt tanq̃ appetitꝫ obtẽperans rationi. Vnde pueris dantur pedagogi ut illis pareãt tanq̃ recte rationi/ quã pueri nondum habere poſſunt. ¶ Nam cum multa ſint: probatio eſt propoſitiõis. ¶ Grauia: quãtũ ad ſententias ꝛ ponderа rerum circa quas philoſophia verſat. ¶ Vtilia/ cognitiõi ſ. ꝛ vite humane ad beate viuẽdũ. ¶ Diſputata/ ſubtiliter inueſtigata ꝛ mãdata lr̃is. ¶ Latiſſime patere extẽdere ſeſe ad õnia ꝛ ad õnia/ ꝛ hoc probat/ qm̃ nulla ẽ vite pars/ q̃ officio uacare debeat. cetera q̃ in philoſophia ſcribunt nõ ſe ad õnis etates extẽdunt aut conueniũt ut de reb9 naturalibus ſupnaturalib9 de anima eiuſq; imortalitate/ ꝛ alia generis eiuſdẽ. officia ãt vnicuiq; etati accõmodata ſunt/ ꝛ ſic lati9 patent late intelligim9 ad multos/ latiſſime ad õnis. ¶ De officiis/ ſtudioſis actionibus/ media officia intelligit ſiue cõia/ q̃ a ſtoicis neq; in bonis neq; in malis ponebant/ ſed eẽ talia dicebãt/ ut de illis certa rõ reddi poſſet/ q̃re fcã ſint/ qđ ãt rõne. actũ eẽt/ id officiũ appellabãt. ¶ Tradita/ mãdata lr̃is ut poſteris ꝓdeſſent. ¶ Precepta/ ad regulã p̃ceptiõis redacta. ī. p̃cipiendo tradita pro docendo ¶ Nulla enim vite pars. cõfirmatio ſuperioris ꝓbationis. ¶ Nulla pars/ Nulla actio vite hũane. ¶ Neq; publicis: cũ verſamur in negociis reipu. ꝛ ſic innuit gubernationẽ ciuilem. nulla inquit eſt pars vite/ q̃ dẽat uacare officio/ aut cũ uerſamur in negociis reipu. aut p̃uatis/ aut cauſis forenſib9. i. extra domuꝫ: aut in reb9 domeſticis. i. in cura rei familiaris tuende. Et ſic tetigit tres partes moralis philoſophie/ in quibus homines verſari dẽnt cũ officio. politicã/ q̃ ẽ circa gubernatõnẽ ciuilẽ. yconomicã/ q̃ eſt ad rẽ familiarẽ tuendã: ꝛ gubernationẽ familie. ac etbicen q̃ uerſat circa gubernationẽ cuiuſq; hominis ſingillatim: naꝫ priꝰ dẽt quis

ꝛ autoritati mee grauiſſimũ. Nã cũ multa ſint in phia ꝛ grauia et vtilia/ accurate copioſeq; a philoſophis diſputata: latiſſime patere videẽt/ ea q̃ de officiis tradita ab illis ꝛ precepta ſũt. Nulla. n. vite pars/ neq; publicis/ neq; priuatis/ neq; forenſibus/ neq; domeſticis ī rebus/

ethicen noscere. i. seipm moribꝫ excolere/ꝛ virtutes mozꝫ adipisci/ꝛ se pficere. Inde gubernare familiã/postea rẽpu. gerere. ¶ Priuatis/cũ nõ sumꝰ in magistratu/sed priuati/ꝛ q̃quid agimꝰ ab officio seiũgi nõ vẽt. de his õnibꝫ p̃cepta tradit Ci. ¶ Si tecum agas q̃:nã quisq; bene instituꝰ ipa turpitudine offendit. ꝛ nactus latebras eã aspernat. cũ propter se fugiẽda sit/ergo si soli sumꝰ ꝛ aliquid agimꝰ/nõ vẽmus officio uacare. Ideo dicit Catho apud Ciceronem in libris de finibꝫ Quis animo equo uidꝫ eũ quẽz impure ꝛ flagitiose putet viuere? q̃s non odit sordidos: vanos/leues/futiles? q̃d ãt dici poterat si turpitudinẽz nõ ipam per se fugiendã statueremus: quo minꝰ homines tenebras ꝛ solitudinẽz nacti nullo dedecore se abstineãt nisi eos per se turpitudo ipa deterreat? ¶ Si cũ altero cõtrahas/si facias cum aliis cõtractus vendẽdo/emendo/ꝛ si utaris aliozꝫ cõmercio. de his cõtractibus loco suo dicet. ¶ Vacare officio. i. nõ põt eẽ sine officio. Vaco interdũ significat vacuũ ee. vnde dicimꝰ/vaco officio. i. sum sine officio: ꝛ sic iungit cũ ablatiuo. accipit etiã in aliã significationẽ/cũ iungit cũ dõ ut vaco litteris. i. do operã ꝛ incũbo. ¶ In eoꝫ excolendo/dum excolitur nã in operatiõe studiosa. i. officio cõsistit honestas. i. ipa virtus. ¶ Sita: posita. nã cum officiũ dimittimꝰ/honestatẽ retinere nõ possumus/sed labimur ad vicia/q̃bus nihil põt eẽ inhonestius ꝛ turpiꝰ. ¶ In negligẽdo duꝫ negligit. nã in p̃ma actiõe/q̃ est cõtra officiũ/cõsistit ipa turpitudo. i. vicium/quo nihil põt eẽ turpiꝰ/ꝛ hec necessario subsequunt. nã si in officio cõsistit honestas/necesse ẽ ut neglecto officio/negligat honestas. i. virtus ꝛ currat in viciũ quod uirtuti cõtrariuꝫ ẽ. Vnde vult Aristoteles hominẽ eẽ felicem/dum virtutẽ exercet. cũ ãt dormit q̃uis habeat uirtutis habitũ/nõ vult eẽ felicẽ/dicitq; paꝫ tũc ab alijs differre. Ideo dicet postea Cicero cũ de prudentia loquet:õnem laudẽ uirtutis cõsistere in actiõe. Igit officiuꝫ nunq; est negligendũ. ¶ Atq; hec questio/inquisitio. i. inq̃rere officia ꝛ de his dare precepta/in quibus consistit honestas/ẽ cõe õnibus philosophis nã qui nulla officioꝫ precepta tradiderunt/nõ sunt appellãdi philosophi ¶ Nullis tradendis preceptis:nulla tradendo precepta de officiis id ẽ de actionibꝫ/q̃ ad uirtutẽ ducunt. dixit Ci. questionẽ de officiis ad õnis philosophos ptinere/sed q̃ sunt nõnulle pbõrum secte/q̃ cum maluꝫ finẽ proponant de officio quod semp ad bonum finẽ tendit precipe non p̃t. õnia enim media q̃bus ad malum finez̃ propositum itur/mala sunt. Ideo dicit:

neq; si tecũ agas quíd/neq; si cuꝫ altero cõtrahas/vacare officio potest. In eoq; excolẽdo síta vite est honestas omnis: ꝛ in neglígẽdo turpitudo. Atq; hec quidẽ questio cõmunis ẽ oĩm philosophoꝝ. Quis est enĩ qui nullis officii preceptis

Sed sunt nonulle discipline/cofutat opiniones quorudam philosophā tium de summo bono/ut cōstituat illud extremum/ad quod ōnia referant/ de quo in principio dictum est/ imitat Aristotelem/q in primo ethicoruz summū bonū cōstituit. cōfutatis quorundā opinionib9:ꝛ hec pars ad tog ma pertinet ut dictū ē Refellit eos Cice. q summuz bonum in aliq re pone bant/q honestate uacaret/ꝛ nibil hēret cum uirtute coniunctum. Aristipp9 cyrenaicus/ q cyrenai cam phiam instituit.ꝛ Areta eius filia/q illi i scola successit/in volup tate:q maxime sensum moueret/summū bonum posuit:post euz Epicurus. Quanq; de ipo alii aliter sentiunt/ ꝛ plures hēt assertores. Judicabat eniz Epicurus illum eē beatum q hēret virtutē/sed ipam uirtutē nō satis eē ad btām vitā/qz btm efficiat voluptas. Calippo ꝛ Dinomach9 honestati vo luptatē adiunxerunt. Diodorus carere ōni molestia cū honestate summū bonum putauit Hieronim9 in indolentia posuit. Ambo bi peripatetici fue runt. Carneades Cyrenaicus academicoz optim9/ut stoicis sese opponeret in quos positōnes obnixe defendētes ingeniū ipsius exarserat in pmis na ture ultimum finē locauit/ quē virtuti adiunctū magnā autoritatē habitu rum dicebat. Stoici summū bonum putauere cōsentire nature/ qd eē vole bant e uirtute. i. honestae viuere/quod sic interpretabant. viuere cū intelli gentia eaz reruz/q natura euenirent eligente ea q eēnt secundū naturā:reti cientecq cōtraria. Honestū quod ducat a conciliatiōe nature Ceno citreus statuit finē eē bonoz/ q princeps stoicoz fuit. nā correxit ut dictuz ē disci plinā uetez academicoz ꝛ peripateticoz. Ceno primus in li. de natura ho minis dixit/finē eē secundū naturā viuere/id ăt est secundū virtutē/ ad eā quippe natura nos ducit. Similiter ꝛ Cleātes in li. de voluptate. ꝛ Possi donius ꝛ Hecato in libris de finib9. Pyrrho eliensis Plistarchi filius pre ter uirtutē nibil appetendū reliquit. negabat enim quicq; aut turpe eē aut honestū/iustumue uel iniustū/eadēq rōne in ōnibus quicq; uez eē/ sed le ge atq cōsuetudine cuncta homines facere/nec vnū eē agēdum potius q; aliud. consequēs ad hec illi vita fuit. nibil enī declinās ōnia sustinebat Aris sto chius Cenonis auditor itē fere tenuit. ōnia quippe apud illos indiffe rentia erant/ut inter optime ualere ꝛ grauissime egrotare nibil interesset:q relecti fuerunt naturā ōnino relinquētes. Hā Pyrrho nibil appetendū re liquit. Aristo ăt quodcunq occurreret. quod cum tenerent/ uirtutē e medio tollebant. Dum enim in vna uirtute sic ōnia eē voluerunt/ut eā rez selecti one spoliarēt cum proprium prudētie sit hēre delectum bonoz ꝛ malorū uirtutē ipam cuius nomē usurpabāt sustulerunt. nā prudētia nō habebat quid ageret/aut ubi pedē poneret/ablatis ōnibus officiis. officia uero tol lebant ōni delectu ꝛ discrimine remoto. que enim poterant eē apud illos

tradēdis phūm se audeat dicere. Sz sūt

officia/ōnibus rebus ita exeq̄tis/ut inter ipas nulla eēt differētia/ nec di cerent vnum eē agendū potius q̄ aliud? Herillus chalcedonius discipul9 Zenonis citret in scientia summū bonum posuit· cum audiuisset ab Aristo tele ⁊ Theophrasto vehemēter eē laudatā· hic profecto quodā bonum vi dit/ sz nec optimū/nec quo vita gubernari posset. naturā ⁊ corpus ōnino reliquit animū duntaxat amplexus/quod cū sentiret ⁊ teneret oēm consilii capiendi cām inuentio nemq̄ officii sustulit.

nōnulle discipline/ q̄ ꝓpositis malorū ⁊ bonorū finib9/ officiū ōne peruertunt. Hā qui sūmū bonū sic īstituit/ vt nihil habeat cum virtute coniūctum / idq̄ suis commodis non honestate metitur /

Ergo hi tres de officio disputare nō possunt: quod apud ipos nullū ē/ cū nullā faciant differentiā in reb9: quarū alie sunt secundū natu raz: alie contra/ ⁊ ōnia officia proficiscant a natura ⁊ illi cōiuncta sint: cū homines duce natura summū bonuz appetant/ quod officiis comparat· officia cōiuncta nature firma ⁊ stabilia tradi nō possunt: nisi ab his q̄ optimū finē proposuerūt cum ab ipa natura quosdā igniculos ⁊ virtutū simulacra habeamus· sunt enim ꝑma elementa nature/ quibus auctis virtutis q̄si carmē efficit. Ergo cum ita nati factiq̄ simus/ ad extremū nature properādouz est· Id ātcōseq̄ mur/ si optimo fine proposito delectabimur officiis quibus bonoz ōnuz extremū parat/ ad quod natura ipa nos creauit: aliter posito fine qui va cet honestate ōnia officia peruertent. Hā q̄ in diuitiis summum bonū po nit tollit amicitiā liberalitatē/ ⁊ ipam deniq̄ iustitiā/ q̄ cōi utilitati cōsulit. Qui in voluptate tollit tēperantiā. q̄ in indolētia/ tollit fortitudinē/ q̄rū uirtutum ab ipa natura ut dictū ē ꝓncipia ⁊ quasdā sintillulas habem9.

¶ Nōnulle discipline/ secte phōrum habētes ꝓpriā disciplinam ⁊ dogma. disciplina etiā bonus viuendi modus in repu. vnde queritᵉ alibi Cice· se incidisse in perturbationē veteris discipline· inde discipuli dicunt imitato res· Sic apud Iuuenalē In tabulā Sylle si dicāt discipuli tres· i. q̄ seque bantᵉ Syllā in ꝓscribendis ciuib9. ¶ Peruertunt/ deprauāt ⁊ nō seruant officioz ordinē. Cū finē male cōstituerint. ¶ Hā q̄/ ꝓbat q̄re ōne officiū peruertit/ ⁊ confutat ꝑmum illoz opiniones/ q̄ in diuitiis summū bonum statuūt/ quoniā diuitie appetuntᵉ nō propter se: sz ob aliud vt. ſ. familiā tue amur/ amicos/ propinquos/ affines. at summū bonuz ꝓpter seipm expeti tur/ ⁊ diuitie quidē sunt q̄dam bona/ sed nō semper/ ⁊ qui diuitiis incūbit ipsasq̄ amplectit/ non potest esse liberalis aut iustus/ aut amicus. ¶ Sic/ hoc pacto ostituit finē bonoz. ¶ Cuz virtute/ nulla ē diuinctio virtutis cū diuitiis ⁊ voluptate: īmo eas spnit. ¶ Idq̄/ summū bonū. ¶ Petit/ mēsu rat/ adeq̄t/ statuitq̄ eē ī diuitiis ¶ Cōmodis vtilitatib9: voluptate excluſa

ōnino uirtute. ¶ Si sibi ɔsentiat/si uelit pmanere in ſua ſecta/ꝝ talē opinionem tenere/ponereq; ſummū bonum in diuitiis. ¶ Nature bonitate/que dedit nobis virtutum ſemina/ꝝ inchoauit: vultq; nos recte pgere ad ipam virtutem. i. ad finē humanū conſequēdum. ¶ Neq; amicicia: qz ōnia amicorum debent eē cōia/ꝝ qui ſtatuit finē in diuitiis/nō erit amicus/qz vult ōnia p ſe. ꝝ putat ſe eē infelicē/ſi de ſuo aliquid minuat. ¶ Neq; iuſticiaz: qm̄ iuſticia tueri debet ſocietatē cōiunctionis humane/cui ſunt ānexe pietas/ liberalitas/ benigitas. comitaſ. ¶ Neq; liberalitatez: q̄ uerſatur circa erogandas pecunias ꝝ nūq; p̄t eē diues/cū pauca ſibi relinquat. ¶ Fortis vero/ refellit illos q̄ ponebāt ſummū bonum in indolentia. nā tolleret fortitudo q̄ pro decoro ſeruando patit dolores ꝝ mortē. ¶ Iudicās. i. is q̄ iudicat dolorē eē ſummū malū/ꝝ nō dolere ſummū bonū. ¶ Aut temperās/ refellit illos q̄ voluptatem ſtatuebant finē eē bonoz/quippe tolleret temperātia q̄ ſpernit voluptates. Ille igit nō p̄t eſſe fortis/q̄ putat ſummū malū eē dolorē: nec tēperans eē p̄t is/qui putat voluptatē eē extremū bonum. ¶ Que ſupradicta nō poſſe. ſ. illū eſſe temperātem/q̄ ita arbitrat. ¶ In promptu/ manifeſta ꝝ nota ōnibus. ut nō ſit opus de hac re ſubtiliter inquirere: tamē inq̄t ſunt diſputata a nobis ꝝ litteris mādata. ¶ Alio loco. i. quinq; libris de fini. bo. ꝝ ma. In p̄mo Torquat9 ꝝ Triarius ſectatores Epicuri partes illius tuent/q̄ ut dictū eſt. in voluptate ſummū bonum poſuit. In. ii. efficacissimis rōnibus. Cice. illoz opiniones cōfutat. In. iii. introducit Ca. ſedē tem in bibliotheca Luculli/q̄ erat in tuſculano circūdatum libris ſtoicorū ꝝ ſecum diſputantē de fini. bono. ꝝ malo. ſecundūz ſententias ꝝ opiniones ſtoicoz quos Cato pfectus ſtoicꝰ imitabat/ꝝ illoz opiniōes tenebat. In .iiii. refellit Cice. rōnes Catonis appellatq; illius argumentū plumbeū pugionem. In quinto ꝝ ultimo introducit Piſonē peripateticū cum Pompōnio attico. i. Cicerone/q̄ erat Ciceronis patruelis cuz quinto fratre diſputantē in Academia/ q̄ erat p̄pe Athenas de ſummo bono cōſtituto a ueteribus Academicis ꝝ Peripateticis. ¶ De diſcipline igit/inquit Ci. cum planum ſit/nō poſſe diſputari de officiis ab his/q̄ malum finē proponunt qđ ptinet ad maliciā ꝝ ſtulticiā tales inquaz nō p̄t de officiis diſputare

hic ſi ſibi cōſētiat: ꝝ non interdū nature bonitate vincatur: neq; amicicia colere poſſit/ nec iuſticiā nec liberalitatez. Fortis vero/ dolorez ſūmū maluz iudicās: aut tēperās voluptatē ſūmū bonuz ſtatuens/ eſſe certe nullo modo poteſt. Que q̄q̄ ita ſūt in promptu/ vt res diſputatiōe non egeat: ſunt tamē a nobis alio loco diſputata ¶ De diſcipline igitur ſi

qm̃ officia semp ad honestū tendunt/sequit illos non posse dicere aliquid de officio/qui statuunt finē bonoz aut in voluptate aut indolētia aut diuitiis. aut in aliqua alia re q̃ uacet honestate. ¶ Discipline secte philosophoruz ¶ Consentanee sibi si voluerint perseuerare in eoz opinionibus & ita viuere. ut dicunt scz ut ōnis actiones suas dirigant ad illum malū finē profecto nō possunt precipere de officiis: que tendunt ad finem honestuz

sibi cōsētanee esse velit: de officio nil que ant dicere. Necz vlla officii precepta firma/ stabilia/ cōiuncta nature tradi pñt:

quem illi minime cōstituerunt. ¶ Necz vlla/ probat quare non possunt de officio dicere. ¶ Firma/ q̃tū ad aīum q̃ debet esse in proposito firmus/ & uera opinione de summo bono pseuerare. ¶ Stabilia q̃tū ad exercitationē/optimū quippe finem prudenter constituere debemus. Vnde cōstanter agere/ & exercere officia ōniaq; media: quib9 ad ostitutū finē recte itur. hoc nō poterat prestare Epicurus incōstans in opinionib9 & factis. Dā q̃uis bene viueret/laudabat tm̃ voluptatē. Vnde cum eēt instabilis/nō poterat dare precepta de officiis stabilia/nec illi q̃ nullā in reb9 faciunt differentiā/nec vnum agendū dicunt potiꝰ q̃ aliud/nec ille q̃ ponit summū bonum in sola scientia qm̃ actiones corporis nō curat & naturam Relinquit ergo cōfutatis & relectis falsis opinionib9/ Academicos Peripateticos & Stoicos/ qui summū bonum in virtute ponebāt/ & firmi stabilesq; erant in eoz opinionib9 & sententiis tenētes obnixe suū dogma cui addicti erant/posse dare precepta de officiis firma & stabilia. ¶ Cōiuncta nature q̃ dedit nobis p̄cipia uirtutis/ut nos ipi postea bonis artib9 pficerem9 vnde officia debent sequi naturā/q̃ vult nos recte ad virtutem pgere/in q̃ illud extremū consistit. Aliter nulla eēt differētia inter naturā hominis et ceteroz animaliū/qd̄ q̃ sit absurdū/quisq; a natura bñ institutus iudicare pōt. Dā ea rōe qua generamus nobis simile in spē: hēmus naturaz cōmunem cū reliquis animalib9 & etiā plantis. Ea rōne qua sens9 exteriores habemus cōis est natura nobis cū ceteris beluis/q̃ sensus habent/tactum/gustum/visum/odoratū/& auditū. Sed ea rōne q̃ homines sumus: rōnem habemus a natura datā: qua nihil ē in nobis diuinius distās a bestiis/ ergo cum natura dederit rōnem. dedit nobis p̄ncipiuz ad ōnis virtutes cōsequēdas. Vnde ōnia officia debent eē cōiuncta nature: ut illa duce, pperem9 cū rōne & recta quidē rōne ad finē nostz/ ne aspernari illius mun9 & benignitatem videamur/qd̄ illi faciunt qui ut bruta viuūt animalia/ quo in boīe habenti rōnem. i. intellectū/nil pōt eē turpius. Actiones illoz qui maluz finem constituunt/nō possunt nature cōiungi: que ab ōni turpitudine abhorret/ & p se nil nisi honestum & hominis prestantia dignū amat/sed corrupti mores deprauant naturā. Nec curant honestatē/ut natura iubet. Vñ fit

ut precepta de officiis/ que nature cõi parenti cõueniant ꝛ cõiuncta sint tradere nõ possint/ cũ ipi ad id nitant' ꝛ õnibus mediis cõtendant a quo natura uel maxime abhorret. Nihil enim ẽ magis nature cõiunctũ q̃ virtꝰ nihilq̃ ab ipa alienius q̃ uiciũ. Nõ sequit' ab his soluz dari precepta de officiis posse/ qui in uirtute summũ bonum ponunt/ ꝛ ad illud ꝓperãt officiis: q̃ a natura nõ discrepãt. Virtus inquit Seneca secundũ naturã ẽ. Uicia iimica ꝛ ifesta sunt

nisi aut abhis qui solã/ aut abhis qui maxie honestatẽ ꝓpter se dicãt expetẽdã Itaq̃ ꝓpria ẽ ea preceptio stoicoꝝ ꝛ academicoꝝ ꝛ peripateticoꝝ: quoniaꝫ Aristonis/ Pyrrhonis ꝛ Herilli iãpridẽ

¶ Nisi ab his qui solã id est a stoicis/ q̃ in bonis nihil ponebãt ꝓter uirtutem· nã bona corporis ꝛ fortune ut dictum est nõ adiungebãt ad finẽ bonoꝝ sed aliq̃ estimatõne digna censebant/ ꝛ virtutẽ satis eẽ ad bene beateq̃ viuendũ. ¶ Solaz: qm̃ stoici nihil expetendũ dicebant preter solã uirtutẽ/ ꝛ dicebant honestũ eẽ solũ bonum ut ait Hecato in primo de finib9/ ꝛ Chrisippus in libris de honesto. ¶ Aut ab his q̃ maxime· i. peripateticis ꝛ academicis/ q̃ dicebant virtutẽ maxime expetendã esse/ ꝛ ãte alia õnia/ sed post virtutẽ/ cui dat' primus loc9/ bona corporis/ ut homo non sit deformis/ ac bona fortune/ ut sit diues si uult eẽ plane felix· diuitias eniz dicunt eẽ instrumenta quedã ad actiões honestas· nõ eniz potest exercere liberalitatẽ ille qui ẽ paup ꝛ inops. Aristotelis sententia is q̃ est omnino deformis no ẽ aptus ad felicitatẽ/ ꝛ ille q̃ est in maximis calamitatib9/ q̃uis habeat õnis virtutes/ non põt eẽ felix/ sed bonus/ quod stoici negabant: dicentes beatã vitam descensurã in õnia cormẽta/ itaq̃ summũ robur virtuti dabãt/ quã videbant' eneruare peripatetici/ cuz alia quedã iungerẽt ad finẽ bonoꝝ/ quẽ stoici in sola uirtute constituebant. Rigida est stoicoꝝ opinio/ peripateticoꝝ ãt humane nature accõmodatior ẽ/ q̃ ꝛ animũ ꝑfectũ hẽre capit/ ꝛ etiã corpus/ quib9 duobus homo constat/ ut in ꝓncipio disputatũ est. ¶ Maxime. i. ante õnia dicebãt peripatetici uirtutẽ expetendã: ꝛ preponendã õnibus alis rebus/ sed nõ posse vitã btãm eẽ ꝛ beatissimã in sola uirtute/ ut stoicis placebat: ꝛ cum dicerẽt peripatetici uirtutẽ expetendã maxime/ relinquebat' quedã eẽ expetẽda post virtutẽ ad decorandã humanã felicitatẽ. Hec fuit opinio veteruz academicorum ꝛ peripateticoꝝ/ qui rebus cõgruentes nominibus tm̃ differebant· ¶ Itaq̃/ cõcludit Ci. dicens hãc preceptionẽ de officiis pertinere solũ ad stoicos/ peripateticos ꝛ academicos qui in cõstituendo fine naturã ducem imitant'/ a q̃ origo summi boni petenda ẽ. ¶ Est ꝓpria: nõ ptinet ad alias nisi ad has tres disciplinas. ¶ Ea preceptio: precipere de officiis. i. actionibus studiosis in vita humana tendentibus ad honestũ finẽ. ¶ Quoniã

Aristonis/ Respondet tacite obiectioni. Et refellit Pyrrhonē/ Aristonez et Verillū. poterat enīz obiici. etiā Pyrrho aristo ꝝ Verillus possunt ſcape re de officijs/ qm̄ in virtute summū bonū cōstituerūt/ quēadmodū stoici/ academici/ ꝝ peripatetici. Respondet Cice. dicēs ipos potuisse quidē de officio disputare/ si reliquissent aliquē delectū in reb9 ꝝ actionibus ut essz in gressus ad officiū. sed cum apud illos ōnia promiscua sint/ ꝝ nihil eē agē

exploſa eſt ſententia. qui tamen haberēt

dum tanq̄ bonum aut reiciendū tanq̄ turpe malūq̄/ cū nullaz in actionibus humanis differentiam ponāt ꝝ virtutē ipam selectione spoliēt / q̄ eligunt ea que ad finem nature cōiunctū pducunt: nō possunt disputare de officijs/ q̄ debēt eē coniuncta nature/ quā illi ōnino relinquebāt/ cuz dicerent nihil eē magis secundum naturā q̄ aliud. Unde electionē ꝝ intelligentiā earuz rez/ q̄ naturē cōgruerent/ ꝝ eaz que illi cōtrarie eēnt/ relinquebāt ꝝ p cōsequens ipaz virtutez/ q̄ electio est / aut nō sine electione/ ut dictū tā est. Cū enim ea que nature cōueniunt eligimus. i ōnia honesta: ꝝ ea fugim9 q̄ nature cōtraria sunt et infesta. i. turpes actiones ꝝ vicia/ virtutē hēre dicimur. Qui vo virtutē selectione spoliant/ ipam virtutē ꝝ prudentiā. sine q̄ nō mō nō pōt eē sed ne intelligi quidē uirtus e medio tollunt/ q̄uis vsurpent nomē uirtutis/ q̄ nulla eē pōt. ubi nil relinquit expetendum qđ nature magis cōiunctū sit q̄ aliud. sequeret enim magna vite cōfusio/ ut tā turpia q̄ honesta agere / virtus esset. hi ergo nō possunt tractare officiū qđ semp ad honestatez respicit/ quā illi a turpitudine nō seligebant / dicentes agendū eē ącquid in mentē inciderit: ꝝ hoc mō dicebāt hominē uacare ānxietatibus: cupiditatib9 timore/ ꝝ alijs affectibus/ ꝝ illā eē beatā vitā in q̄ nihil est magis expetendum q̄ aliud. Vives inquit Aristo apud eūdem in libris de finibus magnifice atq̄ preclare/ si quodcūq̄ visum erit ages/ nunq̄ angeris: nūq̄ cupies nunq̄ timebis. Cū igit talia sentiret/ locū officio nō relinquebat/ qđ sequitur honestatē ꝝ turpitudinē fugit: quippe si studiosi eē volum9/ necesse est ut turpia ab honestis discernamus/ quod Pyrrho ꝝ Aristo minime fecerūt Verill9 cū solā scientiā ꝝ animi perfectionē amplecteret de officijs pertinē tibus ad vitam degendam disputare nō poterat/ qm̄ nil aliud agendum in vita cēsebat/ q̄ cōtemplari ꝝ philosophari/ ꝝ sic causam cōsilii capiendi in ipis actionib9 relinq̄bat/ ꝝ naturā que vult ut corpus curet ꝝ anim9. Alter corp9 ꝝ corporis ptes frustra dediſſet ipa natura si aīm tm̄ curari uellet ꝝ sic vita humana sustētari non posset. q̄ propter istoz sentētia merito exploſa fuit. Et sic Ci. p hanc cōfutationē cōstituit summū bonū humanū in operatiōe studiosa ꝝ intelligentia eaz rerum/ q̄ sunt secundū naturā/ et eaz que contra. Ad hunc ergo finē. i. ad ipam virtutē tanq̄ ad signū qđ dam ōnia officia dirigenda sunt. Ideo dicit Seneca Nō disponz singula

nisi is cui vite sue proposita ē summa. Scire dēt quid petat ille qui sagittā vult mittere/ ꝛ tūc dirigere ac moderari manu telū. errant consilia nostra cum nō habent quo dirigant. ignoranti quem portū petat/ nulli suus ventus ē. Et alibi dicit. ¶ Proponamus oportet finē summi boni/ ad quē nitamur/ ad quem ōne fcm nostꝝ dictūꝙ respiciat/ veluti nauigātibus ad aliquod signū dirigēdus est cursus. uita sine ꝓposito vaga ē. ¶ Explosa/ reiecta ꝛ exclusa/ explodo nō tm significat eicio/ sed eicio manibꝰ ꝛ quidē cū sono pulsanti bus/ qualiter quēpiā e domo e theatro ex alicuius cōcilio iniectiōe manuū atꝙ pulsatiōe eiicimus. Vnde sententia dicit explosa: q̄ pulsatiōe manuū eiecta tāꝙ ipsi illi q̄ huius sentētie autores ab ipo cetu iniectis in eos manibꝰ eiecti sunt. Anaxarchū autore Eusebio: ¶ Pyrrho audiuit/ q̄ nec sensu nec rōne quicꝙ posse comprehēdi docēs/ magno risu ōniuꝫ explosus est. huius opinionis autor fuit Xenophanes quē ¶ Pythagoras ꝛ Thessas audiuerunt. Thessam/ Metrodorus. Metrodoꝝ: Diogenes. Diogenē: Anaxarchus. Anaxarchuꝫ. ¶ Pyrrho q̄ꝫ tm̄ explosa ꝛ reiecta sit. ¶ Haberēt ius suum. i. possent iure suo disputare. ¶ Si aliquē delectū/ si posuissent aliquā differentiā in rebꝰ agendis/ ut aliquid agendū eēt potius q̄ aliud. hēre enim delectū reꝝ ē inter res ipas: circa quas humana vita uersat/ ponere aliquā differentiā/ ut lectus dicit ad eligo deligis/ qđ idē est/ quod seligo ꝛ eligo. ꝛ facio differentiam. vnde selectio dicit a Ciceroe. Virtutē inquit in libris de finibꝰ ¶ Pyrrho ꝛ Aristo selectione spoliabāt. ¶ Isti igit nō ponebāt aliquā differentiaꝫ in rebus appetendis aut fugiendis: sed res ipas ꝓmiscuas dicebāt: cū prium prudentie sit bonoꝝ malorūꝙ habere delectuꝫ. Eq̄tis āt ōnibus rebus/ ut inter has nihil intersit/ prudentia nō hēt locū/ ꝛ sic perit uirtus cuius nomē illi usurpabāt/ in ea summū bonū ponentes/ q̄ apud ipos nulla eē poterat/ cū nulla eēt reꝝ selectio. ¶ Ad officii inuentionē/ officiū nō pōt inueniri ꝛ cōstitui/ nisi honesta discernant a turpibus. illi nullum relinquebant ingressum ad officia/ cū ōnis res ita exequarēt: ut inter ipsas diceret nihil interesse/ est enim officiū agere honesta/ turpia uero cōtra officium Sed cū dicit nullā eē differentiā inter honestū ꝛ turpe non relinquit aditꝰ ad inuentionē officii. habito āt reꝝ delectu statim officiū inuenit/ agere. s. quod honestū ē/ ꝛ turpitudinē fugere. ¶ Igit cū istoꝝ ꝓpria sit ꝓceptio de officiis. ¶ Hoc tpe scriptuꝝ de officiis inquit/ volo potissimū imitari stoicos ꝛ maxime ¶ Panetiū q̄ de officiis accuratissime scripsit/ quem fere

ius suū disputādi de officio: si reruꝫ aliquē delectū reliquissent: vt ad officii inuētionez aditus esset. Sequimur igitur hoc quidem tempoze/ ꝛ in hac questione

totum his libris Cice. hausit ¶ Hoc tpe/quo. s. ad te scribimus quē mediis officiis (cū in ea etate sis/ in q̄ nō potes hēre perfcām prudētiā ad pfectū officium/quod in sapientē soluz cadit) preparare ac discere cupio. Segregabo inquit media officia siue cōia/ de ipis ad tuā institutionē/ ceteroz q̄ scribā. ut tādem ad perfectū siue rectū peruenias. i. ad tuā pfectionē ⁊ felicitatem/quā stoici in sola virtute ponebant/cui nomen indidere honestū / et

potissimuz stoicos. nō vt īterpretes: sed

cum dicit hoc tempore ostēdit Cice. nolle disciplinaz stoicoz ita tenere/ ut alias reiciat / cum se academicū profiteret ¶ Volo inquit in presentia potissimū imitari stoicos/nec volo īpoz singula uerba īterpretari tanq̄ illoz secte addicto ⁊ discipline/sed id accipiā qđ mihi uidebit probabile/ut decet academicū Et utit pulcbra translatione. Locos enim graues ⁊ stoicoz opiniones appellat fontes/ex quibus vult haurire. i. accipere id quod probabile videbitur. ¶ Potissimū/maxime/q̄ nō relinquit disciplinā peripateticoz ⁊ academicoruz/ sed id accipit ubiq̄ quod cōuenit materie de qua scribit. ¶ In hac questione/inquisitione officii. ¶ Sequimur stoicos/segregando sc̄z rectum officiuz/quod ōnem habet perfectionem/ scribā inquit de mediis officiis/q̄ a stoicis/neq̄ in bonis neq̄ in malis ponebant: sed eē dicebant actiones de quibus reddi posset certa rō ut sunt hec officia q̄ litteris a Cicero ne māda. Nam Ceno recte fcā sola in bonis ponebat/peccata in malis / officia autem media putauit. Unde cuz Cicero intēdat rudes instituere ⁊ homines ea rōe/ qua uersant in societate ciuili/ ⁊ nō sunt prudentes/ dat pcepta officioz. i. actionum. de q̄bus possit reddi ratio: quare ita factū sit Ideo ait: seq̄mur stoicos in hac questione Nam imitat Panetiū stoicum: q̄ Aphricanum eruditit/nec sequutus est illam rigiditatē ⁊ seueritatē ueterū stoicoz: de quo ita scribit idez in libris de finibus. Itaq̄ homo imprimis ingenuus ⁊ grauis dignus illa familiaritate Scipionis ⁊ Lelii Panetius cum ad. Q. Tuberonē de dolore patiendo scriberet: quod eē caput decebat si probari posset/nunq̄ posuit non esse malum dolorez/ sed quid esset/ aut quale q̄tumq̄ ineset alieni. deinde que ratio esset perferendi/ cuius q̄dem quoniam stoicus fuit/sententia condemnata est. mihi videtur esse immanitas ista uerboruz. Cicero igitur sequitur stoicos accipiendo media officia ⁊ dicens solum honestum esse propter se expetendum/ in omnibus aliis ē fere totus peripateticus ⁊ platonicus/ in his potissimū que ad gubernationem ciuilē pertinent. Imitat enim Platonē/ cui palmā semp tribuit ¶ Nō ut interptes/ nō q̄ uelim inq̄t tāq̄ illoz discipline addictus interptari ad uerbū sententias eoz. i. latine expmere q̄quid illi grece scripserūt/ sed hauriam e fōtibus eoz q̄ pbabilia videbunt/ ut facere in alus operibus scribendis cōsueui. Et. enim ut supra dictū ē/ noluit sibi aliquā certā pscribere

disciplinã philosophorũ. sed ex õnibus id quod melius ꝛ probabilius vide
bat̃: elegit: oratorioꝙ ornatu cõplexus excoluit. ¶ Iudicio nrõ / iudicabo
inquit Cice. tanꝙ arbiter / nõ interpres q̃d ex opinionib9 stoicoꝝ tenẽdũ
sit. ꝛ sic laudat se dicens futuꝝ se iudicẽ ꝛ arbitꝝ stoicorũ. Interpres ad
verbũ exp̃mit id quod interpretat̃: nec aliquid addit aut minuit. hoc ẽ offi
cium fidi interpretis. Iudex ãt hẽt delectũ / ꝛ ea tenet q̃ probabilia uident̃
reiicitꝙ improbabilia
in quo delectu habẽdo opus ẽ iudicio / q̃d Ci.
se iã habere latenter glo
riat̃ / dicens se nolle fũ
gi in hoc interpretis of
ficio / sꝫ iudicis atꝙ ar
bitri / q̃d maius ẽ. Arbi
trium q̃ppe iudiciuꝫ ẽ
sed nõ õne iudiciũ ẽ ar
bitriũ. Iudiciũ enĩ rõne nitit̃ / arbitriũ etiã volũtate / pro q̃ ponit̃ aliq̃.
Iudex cĩ de iure solũ iudicare dẽt / ꝛ nõ trãsgredi limites rõis ꝛ prescripta
legũ. arbiter añt pro volũtate sua. Arbiter enĩ ꝓprie est iudex electꝰ ex cõ
sensu partiũ: vt pro sua uolũtate diiudicare / ꝛ oprimere possit controuer
sias. vt postea dicet de Labeone / qui datꝰ fuit arbiter Volanis ꝛ Neapo
litanis discep̃tatib9 de finib9 agroꝝ. Cicero igitur nõ ut ĩterpres / sed vt
arbiter / accipiet ex opiniõibus stoicorũ / q̃quid placuerit: et melius ꝛ pro
babilius iudicio arbitrioꝙ suo videbitur.

**vt solemus / e fontibus eoꝝ / iudicio ar
bitrioꝙ nostro / quantuꝫ quoquo modo
videbitur / hauriemus ;**

**Placet igit̃ (quoniã omnis dis
putatio de officio futura est) an
te definire quid sit officium.**

Placet igitur: prius q̃ de re disputare ĩcipiat / ut vitet̃ oĩs ãbiguitas
officiũ pri9 diuidit. inde definit. nã propõ ãbigua distinguẽda ẽ / ꝛ cũ
sum9 ĩ equiuocatõe / debem9 diuidere uocẽ eq̃ocã in sua significata. Diuisio
fit tripliciter. generis in species / vt aĩaliũ alia sunt rõnalia alia irrõnalia.
Totius in ptes / ut dom9 aliud ẽ tectũ / aliud parietũ / aliud partes. Vo
cis in significatões ꝓprias / ut canis significat aĩal latrabile / sidus celeste
canẽ marinũ. Et cũ fit diuisio noĩs p significatiões ꝓprias / eq̃ocatiõis
partitio nũcupat̃. Cũ orõ ãbigua in significatiões ꝓprias distribuitur /
discretio ãbiguitatis appellat̃ / quã greci ãpbibologiã dicũt ut ẽ illd. Ro
te eacidẽ Romanos vincere posse. Ergo cũ nomẽ plura significãs eq̃ocuꝫ
sit / ut inter eos q̃ ãbigunt cõueniat quid sit id de quo agit̃. distinguendũ ẽ
ꝛ officiũ ẽ nomẽ eq̃ocũ: nisi aliq̃d addat̃. Nã ẽ officiũ mediũ ꝛ perfectuꝫ
mediũ positũ ẽ in p̃ceptis / perfcm̃ siue rectũ ptinꝫ ad finẽ bonoꝝ. Bꝫ ĩ hoc
loco utit̃ Ci. diuisiõe generis in spẽs. officiũ. n. ẽ tãq̃ gen9 ꝛ duas hꝫ spẽs
diunctas. officiũ perfcm̃ ꝛ officiũ mediũ. Disputatur9 inq̃t sum de medio
officio siue cõi / q̃d tẽdit ad finẽ: ꝛ cadit sub p̃ceptis / q̃b9 vs9 vite ĩ oĩs par
tes ofirmat̃. Disputatio / subtilis ĩq̃sitio. ¶ Añ / q̃ inciptam9 disputare /

ut ōnis tollat' ābiguitas. ¶ Definire/patefacere quid sit officiū. Hā cum q̄rimus officiū/nō possumus scire quale sit/nisi prius quid sit cognouerimus. Vnde in secundo libro de finib9/cōfutaturus opinionem Epicuri de summo bono/definit uoluptatē/atq̄ necessariā eē diuisionē ꝛ definitionē rei. ōnis āt in querēdo/dicit/q̄ via quadā ꝛ rōe habet' orō prescribere pmū dēt/ut quibusdā in formulis ea res agat'/ut inter quos differit' cōueniat quid sit id de quo disserat'. ꝛ in Oratore hoc precipit dicēs ¶ Houerit primū vim/naturā:

quod a Panetio pretermissū esse miror.

genera uerboꝝ ꝛ simpliciū ꝛ copulatorū. Deinde quot mōis quodq̄ dicatur/qua rōe uerum falsumue sit. iudicet' quid efficiatur a quoq̄/qđ cuiq̄ cōsequens sit/quodq̄ contrariū:cūq̄ ābigue multa dicent'/quō quidq̄ eoruꝝ diuidi explanariq̄ oporteat. Explicāda igit' est verbis mēs nrā/atq̄ inuolute rei noticia definiendo aperienda est. Siquidē definitio est orō/ q̄ quid sit de quo agit' ostēdit q̄breuissime. Explicato genere cuiusq̄ rei/ videndum est q̄ sint eius generis siue forme siue partes. ut in eas tribuat'omnis orō. finitio/ut inquit Fabius est rei,pposite propa ꝛ dilucida ꝛ breuiter cōprehensa uerbis enunciatio. Disputatio proprie dialecticoꝝ ē/q̄ sub tiliter cū rōe formulisq̄ ōnia inquirūt ꝛ tractāt. Cice. ait in oratore/q̄q̄ aliud videt' orō eē/aliud disputatio/nec idē loqui eē/quod dicere. attamē utrunq̄ in differendo ē/disputādi rō ꝛ loquēdi dialecticoꝝ ē. oratorū āt dicendi ꝛ ornādi. ¶ Quod.s. definire quid sit officiū. Mirat' Cicero Panetium stoicum disputaturū de officiis pretermisisse officii definitionem. Sed pace Cicerō. dixerim/Panetius cū eēt stoic9/ne a dogmate discederet iure suo ꝛ diuisionē officii ꝛ finitionē omisit. cū apud Stoicos nulla essꝫ ambiguitas:de q̄bus officiis disputandū essꝫ/q̄m ut supra dictū ē ex correctione Zenonis officia media erāt inter honestū ꝛ viciuꝫ. Vnde cū dicerent se disputaturos de officiis / intelligebat' de officiis mediis ꝛ actōnib9 de quibus posset reddi certa rō. ꝛ Zeno nō virtutis vsuꝫ/ut Academici et peripatetici ipm habitū virtutis per se preclaꝫ eē dicebat ōmibusq̄ affectibus sapientē vacare voluit/quod negāt Peripatetici. non igit' opus erat tanq̄ vocē ambiguā definire officiū/cū apud Stoicos planuꝫ eēt officia de quibus dant' precepta eē media ꝛ neq̄ in bonis neq̄ in malis locari. perfectuꝫ autē officiū appellabant honestū/quod nō cadit sub preceptis. Catenēs stoicoꝝ dogma li. tercio de finibus: ex stoicoꝝ sententia ita loquitur Sed cum quod honestū sit id solū bonū eē dicamus/cōsentaneū tū est fungi officio/cū id officiū nec in bonis nec in malis ponam9. ē enim aliquid in his rebus probabile:ꝛ ita quidē ut ei9 rō reddi possit. Est autē officiū quod ita factū ē/ut eius facti probabilis rō reddi possit:ex quo intelligit' officium mediū quoddā eē/quod neq̄ in bonis ponatur/neq̄ in contrariis

quod rõne actũ erat/id officiũ appellabãt stoici. ¶Igitur non oportebat di uidere:finireq; officiũ quod p se clarũ erat ex stoicoꝝ disciplina ꝯ dogma te. Ergo cũ dicebant se daturos precepta de officiis:de mediis siue cõmu nibus sine ãbiguitate aliqua intelligebat'/ꝯ ideo rem per se claram nõ erat opus definitiõe patefacere. Omnis enim/ probat Cice. quare ¶Panetius debuerit officiũ definire/ut scz tolleret' õnis ambiguitas. ꝯ intelligeret' de quo disputandũ esset ꝯ q̃d cẽt istud officiuz ꝯ q̃ uis huic vbo subu ceretur. Omnis ĩstitutio/preceptio ꝯ proposituz de aliq̃ re agenda. A rõne/ naz scientia ut dicebat ¶Plato: non põt eẽ nisi in rõnibus/ qua de causa definitiones rerum probabat/ꝯ has ad õnia de quibꝫ disputabat' adhibebat. ¶Ideo dicit a rõne qua dialectici utunt'. nã nihil dicunt sine rõne quoꝝ propa est disputatio/nã dialectici argumẽtis/ꝯ q̃ rez notis ducibus utunt' ad ꝓbandũ ꝯ ad concludendũ id quod explanari volunt. õnis igit' orõ que uia quadã ꝯ rõne habet'/dẽt habere initiũ disputatiõis a definitione/ ut uitetur õnis ambiguitas. Definitio est patefactio rerum opertaꝝ/cuz q̃d quidq; sit aperit'. Et õnis bona definitio cõstat ex genere ꝯ differẽtijs/ut homo est animal rõnale. Et nihil carẽs genere ꝯ differentiis definit' pro prie/sz ita uerbis circũscribit'/ut cũ aliis cõe nõ sit/ꝯ intelligatur quid sit id quod eo mõ describit'. Res superiores nulla definitio complectit'/idcir co q̃ earuz superiora genera inueniri nõ possunt. Inferiores ut sunt indi uidua/ipe quoq; specificis differentiis carent/quocirca secludunt' etiã ipe a definitione. Medie res q̃ ꝯ habent genera:ꝯ de aliis vel de spẽbus vel ge neribus vel indiuiduis predicantur/sub definitiõe cadunt. Descriptione vtuntur oratores cum patefaciunt vim ꝯ proprietatẽ alicuius rei de qua dicunt. Latius enim uagantur/ꝯ pluribus verbis circũscribũt id quod vo lunt intelligi. ¶Partitio ẽ generis in proprios locos dispositio/ ut bonorũ alia sunt in animo alia in corpore/alia extra corpus.

Omnis enĩ q̃ a rõne suscipit' de aliqua re ĩstitutio/ dẽt a definitiõe proficisci: ut intelligat' quid sit id de quo disputatur.

¶ Diuisio officii.

Omnis de officio duplex ẽ q̃stio. Vnũ genꝰ est qd̃ pertiet ad finẽ

OMnis de officio duplex est q̃stio. Hec est diuisio officii/quam facit ante definitionẽ. Duplex est inq̃sitio de officio. Vnuz quippe officiũ est p̃mum ꝯ perfectũ in quo consistit summũ bonum/ ꝯ hoc officiũ ab habi tu iam parto ipius virtutis proficiscitur/ ꝯ nõ cadit nisi in sapientẽ. i. vir tute preditum ꝯ virum perfectũ. De hoc officio nõ dãtur precepta: qm̃ sa piens ipm exercet/q̃ nõ eget preceptis:immo põt ipe precepta tradere:cuz habeat iam perfectionẽ suam. Sed disputatur solum/an õnia officia:q̃ a

tali habitu uirtutis proficiscuntur/sint perfecta/ꝛ an una actio sit maior alta ꝛ prestabilior/ꝛ in qua magis summū bonū consistat. Est fortitudo ꝛ iusticia/queritꝫ in cuius istaꝝ duarū usu magis consistat summū bonum ꝛ dicetꝫ consistere in ipa iusticia/qm̄ est ad conseruationē humane societatis/ꝛ patet latiꝰ. Ista igitꝫ querere prudentis ē. de hoc officio nō est disputaturus. sed de officiis mediis in quibus homines se exercent anteqꝫ perueniant ad usuꝫ uirtutis Vnde prudētis ē habere delectū bonorū ꝛ malorū. ꝛ officiū prudentis est proponere finꝫ humanū/ꝛ inuenire ea q̄ sunt ad finem ꝛ considerare perfectionē officiorū inter se/constituere diudicareqꝫ in quo officiū illud extremuꝫ magis consistat. Nam quēadmōm quedā actiones q̄busdaꝫ aliis actionibꝰ prestabiliores sunt/ sic finis unius alio fine prestabilior est. Et finis ē pstabilior eo quod est ad finē. ꝛ cū plures sunt artes necesse est plures eē fines/ꝛ ut sese habent illa/quoꝝ sunt fines/ita sese habēt ipi fines/ꝛ illud propter quod est aliud/prestabilius est eo q̄ est illius grā. Prudentis igitꝫ ut dicebaꝫ/est habere hūc delectū/q̄ facit Cice. in libris de finibꝰ/in quibus disputat/ i quonā consistat finis bonoꝝ. Istud igitꝫ officiū perfectuꝫ in quo consistit finis bonoꝝ/omittetꝫ a Cicerone/qm̄ nō eget preceptis cum in se hēat ōnis numeros/ꝛ nō sit cōe sed a solo sapiente. i. uiro perfecto proficiscatꝫ ꝛ usu cumulate uirtutis.

bonoꝝ: alterū q̄ positū ē in p̄ceptis/ q bꝰ ī oīs ptes usus uite ꝯfirmari possit.

¶ Alteꝝ positum in p̄ceptis. hoc ē illud officiū de quo pōt reddi certa ratio cum actū est. nā ex sententia stoicoꝝ/ut dixi q̄ cuꝫ rōne agitꝫ officiuꝫ est. de hoc precepta tradunt/qm̄ nō proficiscitꝫ ab habitu uirtutis: ut illud perfectū. sed hoc precipe est etiā prudentis/cuius enim officiū est finē ultimū constituere. i. summū bonū/q̄ bonū ꝛ finis conuertuntur: ꝛ sic summū bonum ꝛ finis ultimꝰ: ꝛ quid agendū sit imperare eiusdem ē inuenire media quibus ad finē peruenitꝫ/ut sunt hec media officia quibꝰ hō instituitꝫ ad societatē ciuilē/q̄ cōia sunt ōnibus/de quibus Cicero disputaturꝰ ē/qm̄ nō sapientes q̄d eēt absurdū/sed rudes instituere cupit ꝛ ad sapientiam formare. Sed hec officia q̄q̄ videntꝫ cōparata ꝛ tradita ad institutionē vite cōis: tamen pertinent ad illū finē bonoꝝ ꝛ humanam felicitatē. Nā bis tādem officiis cōsequmur habitū uirtutis/in cuiꝰ usu ut uolūt pipatetici/siue habitu ut stoici/finis bonoꝝ. i. felicitas ꝯsistit. Istō dicit q̄q̄ ptinēt ad finē bonoꝝ/tm̄ id minꝰ apparet: qꝝ videntꝫ spectare magis ad institutionem vite cōis q̄ ad summū illud ꝛ extremū bonoꝝ. Prudētia ꝛ iusticia officiis constāt inq̄t Seneca/officia p̄ceptis disponuntur. Preterea ipm̄ de bonis malisq̄ iudiciū cōfirmatꝫ officioruꝫ executiōe ad quā precepta ducunt. ¶ Usus vite: exercitatio ꝛ modꝰ viuēdi. ¶ In oīs ptes/nā ut supra patuit/ nulla est vite pars q̄ debeat uacare officio. ꝛ hec

precepta vnicuiq; etati cõueniũt/quibus instituitur paraturq; vita hominis ad perfectum officiũ/quod pertinet ad finẽ bonoꝝ. ¶ Superioris generis:illius officii/quod pertinet ad finẽ bonoꝝ. Hã q̃rit prudens:an oĩa officia perfecta sint/ut si queret uter magis meret laudẽ fortitudinis/ille scz q̃ forti animo articularis morbi dolores ꝛ febrium estus ceteroscq; corporis cruciatus. an ille q̃ patitur dolores pro salute patrie/ profecto hic magis q̃ ille et hoc est maius officiuz fortitudinis q̃ ꝓmuz/ꝛ sic de similibus ¶ Sed ista iudicare prudẽtis ẽ. Et q̃ sũt generis eiusdẽ. i. q̃ sint similia inter se ꝛ talia. cognoscere ãt perfectionez officioꝝ prudentis est ꝛ Unde dicit Aristoteles ꝓmo ethicorum. Singula bene per propriã virtutẽ effici untur/q̃ cum ita sint/ fit ut bonũ humanum sit operatio aĩe per uirtutem. ꝛ si plures sint uirtutes per optimã ꝛ pfectissimã. iudicare añt quenã sit perfectissima/illiꝰ ẽ/qui vsuz habz virtutis ¶ Quoꝝ ãt officiorũ/quibus scz instituit vita cõis ꝛ societas inter se ordo est:ea. s. officia quoꝝ tradunt precepta q̃q̃ ptinent. ¶ Utq; pertineant/qm̃ hec officia tãdem ducũt ad illũ finẽ ¶ Minꝰ apparet. i. nõ videtur/qm̃ vident cõparata magis ad eruditionẽ vite cõis q̃ ad finẽ bonorum cõsequendũ sed reuera ad id ptinent/ꝛ id tãdez efficiũt. ¶ Vite cõis/ qm̃ mediũ officiũ cõe est õnibus/in quo q̃sq; põt uersari/ ideo ꝛ cõe officium dicit/in eo ãt in quo cõsistit finis solus ¶ Quã q̃ pertinent ad finem/q̃uis in his mediis etiã cõsistat finis ille si respicere volumꝰ ad habituz virtutis/q̃ talibus parat officiis:ꝛ p cõsequens finis bonoꝝ. sed q̃ in se hoc bẽant hec officia nõ apparet in prudentibꝰ/ q̃bus officia nõ ad id tradita vident/sed ad eruditionẽ cõem humane uite. ¶ De q̃bus/officiis mediis ꝛ cõibus de q̃bꝰ ꝑcepta tradunt ¶ Alia diuisio ẽ officii/facit aliã diuisionẽ officii Ci. sed idẽ dicit quod in supiori/licet aliis nõibus officii ipm appellet. idẽ. n. qõ ptinet ad finẽ bonoꝝ/ẽ pfectũ officiũ/ꝛ qõ ponit ĩ preceptis ẽ mediũ. Quoddã ẽ officiũ quod recte factũ appellat:ꝛ dicitur a grecis cathortoma. i. rectũ officiũ:pfectũ officiũ dicit rectũ/ꝛ rectũ pfm

Superioris generis huiusmõi exempla sunt. Omnia ne officia perfecta sint/nũ quid officiuz aliud alio maius sit:ꝛ que sũt generis eiusdẽ. Quoꝝ ãt officioꝝ precepta tradũt/ea q̃q̃ pertinẽt ad finẽ bonorũ: tñ id minꝰ apparet: qa magis ad institutionẽ vite cõis spectare vidẽt. de quibus ẽ nobis his libris explicãdũ Atq; etiã alia diuisio ẽ officii. Hã ꝛ medium quoddã officiuz dicit:ꝛ perfectum. Perfectũ autẽ officiũ rectũ opinor vocemus/quod greci appellant.

Cathortoma ſignificat rectū officiū ſiue rectā effectionē. ¶ Hoc .i. officiuz mediū appellāt/ alio noīe cōe/ qm̄ ōnib9 cōuenit/ perfectū vero ſolis ſapiē tibus. Officiū dicunt ſtoici id quod cū rōne fit. de quo p̄mus Zeno ſtoico rum princeps ſcripſit: qđ dicebat eē actionez naturalibus apparatib9 ꝑ priaz. Officia inquit Diogenes dicunt ea q̄ rō facienda ſuaſerit. ut parē tes honorare/ patriā tueri/ amicos parare/ illiſq; adeē. Officiū inquit Do nat9 dicitur q̄ efficiū ab efficiēdo/ quod vni cuiq; perſone conuenit grece dicitur cathicon ita enim Zeno primus actionē ſtudioſam ap pellauit ¶ Atq; ea/ offi cia media ⁊ perfecta.

Hoc āt cōe officiū vocāt. atq; ea ſic defi niūt: vt rectū qđ ſit/ id ꝑfectū officiū eſ ſe definiāt. mediū autē officiū id eſſe di cunt/ quod cur factum ſit/ ratio probabi lis reddi poſſit;

¶ Rō probabilis/ qm̄ quicqđ cū rōe fit/ offi cium uocatur a ſtoicis ⁊ cōtra officiū quicqđ rōni repugnat.

¶ Riplex igitur eſt (ut Panetio uide tur) cōſilii capiēdi deliberatio. Nā honeſtū ne factū ſit/ an tur pe dubitāt id qđ ī deliberatōez cadit. in quo cōſiderādo/ ſepe animi in cōtrarias ſententias diſtrahuntur. Tum autē aut

¶ Riplex eſt igitur. Panet9 quē Ci. imitat/ triplicem puta uit eē conſilii capiendi deliberationē. nā prius cōſultamus an ſit honeſtū id de quo futura eſt de liberatio. Inde an ſit utile. demū an aliqua repugnātia ſit inter utile ⁊ ho neſtum. ¶ Deliberatio/ prius inquirimus/ inde conſultamus/ poſtea eligi mus. Cōſultam9 de reb9 indeterminatis/ ⁊ q̄ poſſunt aliter ſe hēre/ ⁊ cōſul tamus de his reb9 agēdis q̄ in nrā ſunt ptāte. Nā cōſultatio uerſat in his q̄ plerūq; fieri poſſunt. cōſultamus nō de finib9: ſz de his q̄ ad fines ipos perducūt/ ōnis cōſultatio eſt inq̄ſitio/ ſed nō ōnis inquiſitio eſt cōſultatio quippe multa inquirim9 de q̄bus non cōſultamus. electio cum ratione eſt atq; mente/ quia preſupponit habitum aut bonum aut malū. bonum enim aut malum eligere poſſumus. eligibile illud eſt quod in conſultatione prefe rimus. omnis electio eſt conſultatio/ ſed non omnis conſultatio electio eſt Poſſumus enim aliquando cōſultare. ⁊ non eligere aut deliberare. ¶ Fac tum/ dum fit/ ⁊ ut fiat. ¶ Cadit in deliberationem. id eſt de quo homines ſolent conſultare ⁊ deliberare. ¶ Conſiderando/ diligenter inſpiciendo q̄d ſit honeſtum aut turpe. ¶ Diſtrahuntur/ in diuerſas ſententias trahuntur nam diſtrahi eſt in varias ſententias ⁊ occupationes trahi: ⁊ maxime re fertur ad animum. ¶ Contrarias/ inuicem oppoſitas. ¶ Tum autez inqui runt: hec eſt ſecunda pars qua queritur an ſit utile id quod eſt agendum.

¶ Inquirunt/subtiliter inuestigant ꝛ cõsultant. ¶ Cõmoditatẽ/utilitatez lucra. ¶ Iucunditatẽ/oblectationem animi/ut eligere theatra/celebrare ludos/porticus ad tẽpus extruere/nemora excolere ꝛ cetera id genꝰ. ¶ Ad facultates rerum/habundãciam ꝛ rerũ possibilitatẽ. ¶ Facultas est ea vis ꝛ potentia qua facere ꝛ agere possumus. ¶ Copias/reꝝ affluentiã. Copia iterũ significat multitudinẽ minorẽ in exercitu. Sic apud Virgi. Que sit me cicrũ copia lustro. Copie totum exercitũ. Vnde in aciem copias eduxit Liuius inquit. ꝛ copia siue copie significant rerũ habundantiam. ¶ Opes / q̃ sunt ad superfluitatem. Vnde diuitijs vtimur: opibus colimur. Ideo scribit in Celio: deinde cetere res q̃ expetunt / opportũe sunt singule rebus fere singulis / diuitie ut utare: opes vt colare/honores vt laudare/voluptates vt gaudeas ¶ Ad potentiaz. ut sint potentes ꝛ factiosi ac principes in ciuitate/ ꝛ ut habeant magnã clientelã: ꝛ ea õnia quibꝰ se ꝛ suos defendant/ut vult natura/illos enim tueri debent. ¶ Conducat: utile sit. ¶ In rõnem utilitatis/nã hec õnia ad utilitatẽ spectant/ꝛ tendunt. ¶ Cadit/ uenit ꝛ continet utilitatem de qua consultat. ¶ Terciũ/hec est tercia pars/ꝛ rõ dubitandi in ipis deliberationibꝰ. ¶ Id quod videt utile/ videt dixit/cũ reuera nihil sit utile quod nõ honestũ/ꝛ sic õne honestũ est utile: cõuertunt ista maxie stoicoꝝ sententia/qui nil censebant utile nisi quod eẽt honestati cõiunctuz cum aliquid ꝑma facie apparet utile uidet ãteponendũ honesto. Vnde oritur dubitatio in considerando deliberandoq; ¶ Rapere/ꝑ vim ꝛ quodam appetitu. Nã rapere est aliena per vim auferre/ inde raptores. rapit ergo utilitas reuocat honestas. ¶ Reuocare/ad se retrabere. naz reuocamꝰ rem tanq; nostrã. ¶ Distrahat/ in diuersas sententias ꝛ opiniones trahatur. ¶ In deliberando/post scz inquisitionẽ ꝛ consultationem. ¶ Ancipitem/ lubricam dubiã ꝛ variã. Utilitatis enim specie inspecta rapimur appetitu/reuocamur ãt rõne ad ipaz honestatẽ/ꝛ sic in ãbiguo sumꝰ q̃d seq̃mur. Appetitꝰ.n. recte rõni nõ parẽs appetit utile. Rõ ãt honestũ/ q̃d ẽ maxime e natura/que honestum amat/ꝛ utili/quod vacet honesto (si utilitas sine

inquirũt aut cõsultãt ad vite cõmoditatez iucũditatẽq; / ad facultates rerũ atq; copias / ad opes / ad potẽtiã / qbꝰ ꝛ se possint iuuare ꝛ suos: cõducat id nec ne / de quo deliberãt. q̃ deliberatio ois in rõnez utilitatis cadit. Terciũ dubitãdi genus est: cum pugnare videtur cuz honesto id qd̃ videt vtile. Cuz enĩ vtilitas ad se rapere / honestas cõtra reuocare ad se videtur: fit vt distrahat deliberãdo animꝰ. afferatq; ancipitem curam cogitandi.

honestate dici põt) aduersat' ꝛ odit. ¶ Hac diuisiõe/reprehẽdit Cice. Panetium in diuisione/quã ille fecerat in triplici deliberatiõe cõsilii capiẽdi/ in qua duo (ut ipe ait) pretermissa sunt: cum maximũ viciũ sit in diuisiõe aliquid preterire/quippe nõ solum deliberam⁹ an aliquid honestũ sit/ sed duobus propositis honestis/utꝛ sit honestius/ꝛ sic de utili/ne aliquid in diuisione ptermittat'. Ait certe (pace Cice. dixerim) nõ decebat Panetium

Hac diuisiõe (cũ preterire aliquid maximuꝫ viciuꝫ in diuidendo sit) duo preter missa sunt. Nec enĩ solum vtrũ honestũ an turpe sit deliberari solet: sed etiã duobus propositis honestis/utrũ honestiꝰ. Itẽꝫ duobus propositis vtilibus/ vtrũ vtilius. Ita quã ille triplicẽ putauit esse rationem/ in quinꝫ partes distribui

stoicũ dare gradus in ipo honesto aut vtili/ cũ sentẽtia stoicoꝝ/ honestum quod ẽ solũ bonum nõ crescat. Vnde dicit Cato apud eũdez in libris de finib⁹. Hoc aũt ipm bonuꝫ non accessione neꝫ crescendo/ aut cuꝫ ceteris cõparãdo/sed ꝓpria vi sua et sentimus ꝛ appellamus bonum/ ꝛ paulopost. Tuẽda est hec sentẽtia maxime stoicis/qui nihil aliud in bonoꝝ numero nisi honestũ eẽ voluerũt ꝛ dicebant id solũ eẽ bonũ quod eẽt honestũ: nec/ut dixi/dabãt gradus/sꝫ dicebant/parua est ut magna culpa ꝛ õnia pcã sunt paria. Ideo nõ oportebat neꝫ decebat uiruꝫ stoice professionis dare gradus in honesto/sed iure an iniuria Cicero reprehenderit Panetiũ: ipe viderit. ꝛ ego doctioribus dispiciendũ cõsiderandũqꝫ relinquo. ¶ Cum preterire aliq̃d/ nã in diuisione a genere generalissimo ad spẽs specialissimas descendendũ ẽ/ ꝛ nihil relinquendũ. Vnde a generalissimis ad spãlissima descendentẽ iubet Plato quiescere. Si panetius nõ fuisset stoicus/ viciũ profecto in hac diuisiõe cõmisisset nõ descendẽdo usqꝫ ad individua/ qđ fecisset Plato ꝛ Aristoteles eorũqꝫ familie/nã dabant in his rebus gradus. Plato enim quod in phia inchoatũ erat neꝫ perfectũ progressionẽ quãdam ad virtutẽ appellabat: qđ nõ dixissent stoici/quod ãt erat absolutũ/id virtutem Plato dicebat. Stoici uero dicẽtes õnia pcã eẽ paria/eos q̃ natura doctrinaqꝫ ad virtutem longe processissent/nisi eã plane adepti eẽnt/summe miseros eẽ dicebãt neꝫ inter ipoꝝ vitã ꝛ improbissimoꝝ quicqꝫ õnino intereẽ/ut Plato tãꝰ ille vir ꝓmus philosoph⁹ si perfecte sapiẽs nõ fuerit/nihilo melius q̃ qui nis improbissimus nec beatius vixerit. Sed hoc bona venia Ciceroꝰ dictum sit/q̃ forte aliq̃ alia rõe mouebat'/q̃ me fugit/ ꝛ ideo in hoc nec auda culus eẽ volo nec ptinax. ¶ Vtrũ honestiꝰ. i. an altezꝝ de duob⁹ honestiꝰ sit/cũ duo proponant' honesta iudicãdũ ẽ/utrũ illoꝝ sit honestiꝰ. ¶ Rõez

mõm cõsilii capiendi. ¶ Triplicẽ: tripliciter diuidendaz/ nã in tres partes diuisit consilii capiendi deliberationẽ. ¶ Primũ igit̃/facit auditorẽ attẽtum ꝛ docilẽ/proponẽs cũ deliberatiõe expositione diuisioneq; quo ordine singula tractare intendat sic poete faciũt in suis propõnibus maximis Docilem inquit Fabius sine dubio/ꝛ hec ipa prestat attentio. sed ꝛ illud si breuiter ꝛ dilucide summã rei de qua cognoscere debet auditor indicaue rim9/qõ Homer9 atq; Virgilius operũ suorũ pricipiis faciunt. nam istius rei mod9 ẽ/ vt ꝓpositioni similior sit q̃ expositiõi/ nec quõ q̃d q; sit actũ: sed de quib9 dictur9 sit orator ostẽdat. ¶ De honesto q̃ facit in primo libro/in cui9 calce dicit de duobus honestis: utq; honestius. ꝛ pari rõe de vtili agit in secũdo volumine. ¶ De cõparatione/hoc facit in ultimo.

Principio generi animantium omni est a natura tributum: vt se vitam corpusq; tueatur: debere reperitur. Primuz est igitur de honesto sz dupliciter/ tũ pari rõne de vtili/ post de comparatione eoz differendus; ¶ Honestum a natura inuestigat/ cuius semia hominibus igenita sunt.

Principio. Incipit tractatus in quo ut ostendat honestũ eẽ secundum naturaz/ꝛ nos hẽre semina virtutis ꝛ quosdã igniculos a natura datos/eũdem ordinẽ sequit̃/ quẽ in libris de finib9 licet illic de dogmate tñ agat̃/hic ãt de dogmate ꝛ preceptis. Illic dicit petendã eẽ originẽ summi boni ab ipa natura/ꝛ ut facilius ꝛ dilucidius inueniat quid nature hominis aptissimũ sit/ponit ꝓma nature/ꝛ ea q̃ õnibus animalibus cõmuni lege cõpetunt. Inde ponit differentiã inter beluã q̃ tñ sensu mouet̃/ ꝛ hominem q̃ habet rõnem. i. intellectũ/q̃ tãdem efficit̃ in ipis studiosis recta rõ/id est prudentia/qua homo differt ab homine. Vnde cum pulchz sit hominem differre a bestiis rõne/q̃to pulchrius est recta rõne. i. prudentia hominem homini antecellere: ꝛ sic scrutando paulatiz naturã humanã inuesti gat principia virtutũ/ex quibus conflat̃ illud honestũ de quo erit dispu tandum/ꝛ ostendit ĩnata nobis eẽ semina honesti officiorũq;. Seneca etiã dicit: insita sunt nobis õnium artiũ semina: magisterq; ex occulto deus producit ingenia. ꝛ alibi dicit. Dociles natura nos edidit/ꝛ rõnez dedit imperfectam/sed q̃ perfici possit. ¶ Principio/ꝓmuz õnium natura hoc tribuit õnibus animantib9 ¶ Omni generi animantiũ/tã rõnalium q̃ irrõnaliũ ¶ Tributũ/cõcessum liberalitate quadã nature cõmunis parentis. Tribuimus liberalius q̃ demus. Vnde natura optima parens hoc tribuit õnib9 animãtibus ¶ Tueat̃/defendat qm̃ õne animal seipm̃ diligit/ꝛ se in optimo sui generis statu conseruare cupit: ita tribuente natura. ¶ Se: accipit

tanꝯ genus/ꝛ postea distinguit in vitā ꝛ corpus ¶ Vitaꝫ/ne mors inferatur/quā ōne animal fugit tāꝯ vltimū quodā ōnium terribiliū. Quod experiēna patet. nā vnūquodꝯ animal duce nature vitat mortē:ꝛ se defēdit. Euolant e nidis auicule ꝛ latebras querunt rapi timentes. Hā ꝛ mergunt sese emergunteꝯ anaticule. ¶ Vituli/boues/ꝛ cetera id genus cornibꝰ vtunt̄ ꝛ calcibus. Apes vespe ceteraꝯ insecta aculeis. Aquatilia etiā id fugiunt. Omne denicꝯ animatum ¶ Corpus/ne aliquo detrimento afficiat̄: ut frigore ꝛ alijs q̄ corpori molestias afferunt. ꝛ singulis etiaꝫ partibus ipius corporis/q̄ per se care sunt/quod ōnis suas partes integras habere cupit. ¶ Declinet/vitꝫ ꝛ fugiat. declinare proprie ē motu corporis ꝛ gestu aliqd vitare. ¶ Paret declīetꝯ ea que ei nocitura vidēt̄. queꝯ sint ad viuēdū necessaria inquirat/ꝛ paret. vt pastū/ vt latibula/ ꝛ alia eiusdeꝫ generis. Cōmune aūt animātiū ōniū ē cōiūctionis appetitus/ procreādi causa. ꝛ cura eorū que procreata sūt. Sed iter hominē ꝛ beluā hoc marīe itereſt: ꝙ hec tātum quātū sēsu mouet̄ ad id solū quod adest/qdꝯ p̄sēs ē se accōmodat/paulum acquirat. ¶ Vt pastū/cibū vixit/nō potū:qm̄ satis est fluuius ꝛ aq̄ q̄ passim fluit/ad potū. ¶ Latibula/latebras in quibꝰ lateat declinās cōtrariū ꝛ aliquod detrimētū. ¶ Alia eiusdē generis/ q̄ sunt his similia ꝛ necessaria ad tuendā vitam/qd vnūquodꝯ animal facit duce natura. ¶ Cōe autez/ dicit nunc cōe ē ōnibus animalibus creare sibi simile in spē. ¶ Coniunc tōnis/copulatōis. Hā ius naturale ē quod natura docuit ōnia aīalia. Hā ius quo inquit Justinianus:nō solū humani generis ꝓpriū ē/sed ōnium animaliū q̄ in celo q̄ in mari q̄ in terra nascunt̄:a quo descendūt matrimonia/liberoꝝ procreatiōes/educatiōes ¶ Et cura q̄dam eoꝝ/neꝯ enim ut inquit Cato/hec inter se cōgruere possent/ut natura ꝛ procreari uellet/ꝛ diligi procreatos nō curaret. atꝯ etiā in bestiis vis nature perspici pōt. quaꝝ in fetu ꝛ in educatiōe laborē cum cernim9/nature ipius vocez audimus. ¶ Sed inter hominē ꝛ beluā/posuit hacten9 ea q̄ ōnibus aīalibus cōpetūt iure naturali. Hūc pōit drām q̄ ē inter boiem ptcipē rōnis/ꝛ beluā rōnis expertē. Hō quippe mentē hz agentē ꝛ cōtēplatricē/ ēꝯ aīal p̄stabilissimū oim aīaliū ¶ Sēsu: visu gustu auditu odoratu ꝛ tactu. nā belua si rē vidz mouetur/ꝛ ad illā ꝓperat/ꝛ sequit̄ odorē/nō p se sz p accidēs. Hā canis in uestigās leporē odore:cū ꝑmū assequit̄ ferā/dimittit odorē/ꝛ nō hz rōnez nisi ꝙ sensibꝰ exterioribꝰ mouet̄. ¶ Adest/qd nō lōge abest/illud dicit̄ ad esse/qd paulopost futuꝫ ē/aut quod aduētat/sed p̄s ē id qd iā uenit. Dicimus adest Scipio/cū videt̄ ad nos pergēs ¶ Paulum sentiēs preteritū

aut futuꝝ qz nō bz pfcām memoriā ꝛ reminiſcētiā/ut bō.nec bz prudētiā/q̄ futura ex p̄teritis ꝓuidem9/q̄ tria faciūt hominē ancellere beluis infinito interuallo. ¶ Nō āt/deſcripta beluaꝝ natura tranſit ad naturaz hominis ut inueniat igniculos virtutis a natura datos/ ꝛ quid nature humane cō ſentaneū ſit. eēt quidē abſurdiſſimū ſi bō diuinū animal nō hēret naturaz q̄ a ceteris differret. ¶ Rōnis/intellect9 bō differt a beſtiis rōe:q̄ ē in ipo quodā diuinū ¶ Per quā. rōnem ꝛ rectā rō nem.i. prudentiā ꝛ uir tutem/q̄ nil aliud ē niſi pfecta rō. Rō perfcā in quit Bene. propriū bo minis bonuz eſt/cetera illi cuz animalib9 cōia ſunt. ¶ Cernit cōſequē tia/hoc prudētie pro pium ē futura ex preteri tis prouidere. naz pro uidentia ē qua futurū aliquid uidet. Vnde idem Cicero ſcribit in dialogo de legib9. Sic ingenii aciem ad bona deligenda ꝛ reiicienda cōtraria/q̄ uirt9 ex prouidēdo ē ap pellata prudentia quid eo dici aut cogitari poterit beatius? ¶ Vnde p pru dentiam. i. rām rōnem poſſum9 cōſequentia cernere. ¶ Conſequētia/ea q̄ cōſequunt. ¶ Cauſas reꝝ videt. i. cognoſcit cauſas rerū ꝛ effect9 cauſaꝝ atq̄ res per cauſas ſuas. ¶ Progreſſus/futuros exitus quō res progredi antur: ꝛ quo tendant ¶ Quaſi anteceſſiones tanq̄ ea que āteceſſerūt. bō prudēs cognoſcit futura per cauſas effectrices ꝛ ſigna tanq̄ ea q̄ fuerunt ꝛ hoc facit intellectus ꝛ obſeruatio rerū que ſunt ꝛ accidunt in vita huma na. ¶ Similitudines cōparat. Naz prudens cum videt aliqua ſigna cog noſcit quid futuꝝ ſit propter longā reꝝ experientiā ꝛ obſeruationē cōpa rando cū aliis ſignis/que preceſſerūt/poſt q̄ accidit aliquid magni. Ideo canit Lucanus aliquos cognouiſſe ꝛ prouidiſſe bellū ciuile futurū ex ſig nis que fuerāt etiā tēpore Marii quo tāti mot9 in rempu. fuerunt ꝛ ideo ſubiungit:reb9 preſentibus adnectit futura. i. futura ex preteritis proui det. quod propriuz ē hominis habentis rectā rōnem. ¶ Adiungit:cogitati one ſcz ꝛ quadā directione rōnis ad ueritatē indito ꝛ ingenito acumine. plus eſt adnectere q̄ adiūgere. adiungim9 rem ſeparatā adnectimus con iunctaz quēadmōm pānum filo adnectim9. ¶ Curſuz vite. i. animo ꝛ pru dentia cōplectit ōnem vite cōſequentis ſtatū ¶ Videt/oculo ſcz mētis. i. habilitate naturali quā habet ꝛ ſolertia. habilitas ē diſpoſitio qua bō ope ratur / ꝛ anima ſecūdū corporis inſtrumentū. ꝛ ē quedā habilitas nature

admōm ſentiens preteritū aut futuruz. Homo autē qui rōnis eſt particeps/ per quā cōſequentia cernit/cauſas reruz vi det. earūq̄ progreſſus ꝛ quaſi āteceſſiōes non ignorat. ſimilitudines cōparat. re buſq̄ preſentibus adiūgit atq̄ annectit futuras. facile totius vite curſū videt /

nō industria nrā cōparata sed ĩnata nobis. hec habilitas nō respicit ullā aliaz virtutē preter prudentiā ꝛ appellat oculus anime naturalis/cui ipa prudentia impmit/ut virtus ipius oculi. ideo prudētia opponit stulticie qz stultus nō habet illā habilitatē ut sit prudens. ꝛ hec habilitas habet habitus bonos ꝛ malos. bonus habitus prudētia ē. malus vero malicia dicitur/q̄ est pars vicii ꝛ astutia vafritas calliditas. ꝛ malicia in ordine conuenit cū prudentia/sed peccat in bono fine cō stituendo. Malicios⁹ enim proponit malū finem: ꝛ inuenit ōnia media que mala sunt tendētia ad illū finē. Prudens vero bonum finez cōstituit/ ꝛ per media cōiuncta honestati ad illū pergit. ē igit habilitas prudentia naturalis/ cuius cōtrariū dicitur malicia.

ad eāq̄ degenda3 p̄parat res necessarias. Eadēq̄ natura vi rōnis hominē cōciliat homini: ꝛ ad oz̄ōnis ꝛ ad vite societatē. Ingeneratq̄ ip̄rimis p̄cipuū quēdam amoz̄ē in eos qui p̄ocreati sūt. impellitq̄ vt boīum cetus ꝛ celebz̄ari iter se ꝛ sibi obedire velit / ob easq̄ causas studeat parare ea que suppetitent ad cultuz

Degendam/sustentandā cū rōne. vnde vitam degere ē prudenter ꝛ e natura viuere. Eademq̄ natura vi rationis/potentia intellectus. Sic apparet a natura ipa inq̄t Cato apud eūdem in libris de finib⁹ nos ipelli/ut eos quos genuerimus amem⁹/ ꝛ ex hoc nascit ut etiā cōis hominū inter homines naturalis sit ōmēdatio: ut oporteat hominē ab homine ob id ipm q̄ hō sit nō alienū videri. hō est aīal sociabile p naturā/q̄ boīes cōiunxit. Vnde cōgregatio hominū ciuitas appellata ē/que natura ostat nō necessitate ut vult Aristoteles in libris de repu. qm̄ natura ipa vult ꝛ iubet ut boīes ita congregent. nā cū cetera animalia cōiunctionē iter se habeāt naturaliter/multo magis homines habere debēt / cū sint natura apti ad cetus concilia ciuitates/ ꝛ mundus sit tanq̄ cōis ciuitas/ cuius singuli homines partes sunt ꝛ ciues. Vnde illud natura consequi dēt/ut cōem utilitatē nostre ātepona mus. Igit illa vox inhumana (ut inquit Cicero) ꝛ scelerata dicit eoz qui negant se recusare quo minus ip̄is mortuis terraꝝ oīm deflagratio cōseqūtur. Drōnis/colloquii. Ingenerat.in ipa generatōe inserit. Imprimis maxīe ꝛ añ ōnia. Precipuū/maximū ꝛ singularē/precipu⁹ sigīficat preter cetera/natura vult ut filios p̄cipue amem⁹. i. supra ceteros. In eos: erga eos q̄ ex nobis nati sunt. Celebrari/frequētari ꝛ coli. Cet⁹/cōgregatiōes boīm/quas ciuitates appellauerūt. Obedire/ ut alter alteri obediat p cōi utilitate sine aliq̄ discordia. Ob eas cās. s. supradcās: qz vita degēda ē: ꝛ filii p̄creādi alēdiq̄/ ꝛ cet⁹ frequentādi. Suppetitēt:

habunde sufficiāt. suppeto ē uerbū neutr̄ / ꝛ sic suppetito eius frequentatiū ¶ Ad cultū ornatū corporis ꝛ ea q̄ ad victū necessaria sunt ¶ Nec sibi soli / qm̄ impellimur a natura / ut alibi scribit Cicero / ut p̄odesse velim⁹ q̄plurimis / iprimisq; docēdo rōnibusq; prudētie tradendis. Atq; ut tauris natura datū ē / ut pro vitulis cōtra leones summa vi impetuq; contendant / sic hi q̄ valent opibus: atq; id facere possunt (ut de Hercule ac Libero accepimus) ad seruandū genus humanū natura incitant. Minime aūt cōuenit / cū ipi iter nos neglecti abiecti q; simꝰ postulare ut deo īmortales simus cari ꝛ ab eo diligamur. Inter nos inquit natura cōiuncti sociatiq; sumꝰ ad ciuilē cōitatem / quod ni ita se haberet / nec iusticie ullus eēt nec bonitatis locꝰ. Unde inuehit Plinius in mortales / q̄ nature benignitate abutunt. Cetera animātia inquit in suo genere probe degunt / cōgregari videmus ꝛ stare cōtra dissimilia / leonū feritas inter se non dimicat. Serpentiū morsus nō petit serpens / nec maris q̄dez belue ac pisces nisi in diuersa genera seuiūt / at Hercule homini plurima ex homine sunt mala. Seneca dicit Tuta est inter feras similitudo moꝝ. ¶ Que cura / tuēdi se ꝛ suos / ut vult iusticia. ¶ Excitat: erigit ꝛ excitat pene sopitos / quoꝝ principia tm̄ a natura sint / quibꝰ vtit hō tanq; dormiens ꝛ nōdum plane vim nature cognoscens atq; intelligens / sed rō eū excitat ꝛ maiorē facit ad rez agendā / hec sunt semina iusticie tributa hominibꝰ a natura. Omniū honestarum rerū semina inquit Seneca animi gerūt / q̄ āmonitiōe excitant / non aliter q̄ scintilla flatu leui adiuta ignē suuz explicat. ¶ Imprimisq; hominis est. Hunc de prudentie seminibꝰ atq; igniculis agit. ¶ Imprimis / potissimum ꝛ preter cetera animātia hoc homini a natura tributū est in ipso ortu. ¶ Inquisitio ueri / Cicero cōfuse loquit de prudētia ꝛ sapiētia q̄ est habitus p̄stabilissimus circa res cōtemplandas / prudētia vero circa agēdas. est enim quedā in ipis rectitudo / hec ōnia sapiens prospicit / sed prudens nō statim cognoscit ea q̄ sapientie obiciunt: ꝛ multi fuerūt sapiētes qm̄ rez naturaliū ꝛ supnaturaliū cognitōez hēbāt ſz nō prudētes / qm̄ i rebꝰ agēdis nec suis cōmodis nec alienis cōsulere sciebāt. Un̄ dicit Ci. alibi Anaxagorā dicim⁹ sapiētē / qm̄ rez prestātissimaz cognitōnē habuit prudentē minīe / qm̄ nec suis cōmodis nec alienis cōsuluit. ¶ Inq̄sitio / p̄prie aī ē ꝛ ueri inq̄sitio ē peculiaris ipius hois / cetera q̄ppe aīalia hoc nō hnt ut q̄ quez sit i rebꝰ hūanis ꝛ etiā naturalibꝰ ꝛ diuinis scire aut inq̄rere possint. ¶ Inq̄sitio. ſ. p se nemine extrinsecꝰ cogēte / qm̄ natura impellimur ad

ꝛ adictū. nec sibi soli: sed ꝯiugi / liberis ceteriſq; quos caros habeat / tueriq; debeat. Que cura exsuscitat etiaz animos: et maiores ad rem gerendam facit. Imprimisq; hois est p̄pria veri inq̄sitio atq;

veritatē inquirendā. ¶ Inuestigatio/diligēs indagatio. qm̄ inuestigare est diligenter q̄i p uestigia inq̄rere. Innatū ē hoc hominib9 vt ueritatē inquirant/ꝛ si p se nō possunt illā inuenire. cōsulant prudētes ꝛ sapiētes/quoꝝ uestigiis insistentes veꝝ indagēt. Propria nō cōis cū reliquis aīalibus. Itaq; igit cum nobis a natura insitū sit/ut veritatē inq̄ramus: cōcludens Cice. ꝓbat qđ dixit. nā homines cū vacui sunt aliis negociis/discere cupiūt ea q̄ ignorāt/nisi sit in ipsis natura depravata ꝛ rō victa penit9 ab ipso appetitu/q̄ ē sine cognitiōe ¶ Auem9 cupimus. libro secūdo de finib9 ait. ꝛ quoniā eadē natura cupiditatez ingenuit homini veri inueniendi/qđ facillime apparet cū vacui curis etiā quid in celo sit: scire auem9. ¶ Discere/discim9 rē prius incognitā. addiscim9/ cū aliq̄d addim9 ediscimus/cum memorie mādam9. ¶ Videre /ut postea cognoscam9 ꝛ sciamus/qm̄ nihil pōt eē in intellectu quin prius sit in sensu. Discere/est ipius animi/qui utit sensu ut discere possit. nō enim pōt animus id discere quod nō percepit sensu. ¶ Necessariis/ pertinētibus ad res necessarias humane vite degende ¶ Reruz occultaz naturaliū q̄ sunt immerse penitus in materia/de quibus tractant phisici/aliq̄ res sunt partim sepate /partim nō separate a materia de quib9 tractat ipe mathematic9. aliq̄ separate penitus a materia/ut ē ipe deus glorios9 ꝛ essentie siue intelligentie celestes/de quibus ē ipa sapiētia i. ꝓma phīa. quā greci methaphisicā nos theologiā appellamus greco tm̄ vocabulo. ¶ Cognitionē/scientiā nā scire est cognoscere res p causas suas ꝛ cognitio antecedit scientiā/ cognitio ē prius per sensum: postea ē cognitio ꝓncipioz/ꝛ ōnis scientia ē cognitio/sz nō ōnis cognitio ē sciētia/qm̄ ad plura sese extendit cognitio: ꝛ principiū ad plura sese extēdit q̄ cā/ꝛ causa ad plura q̄ elementū/ꝛ ōnis cā ē elementū sed nō ecōtra ¶ Aut admirabiliū: ꝛ hoc ē q̄tū ad moralē phīam ꝛ opiniones admirabiles phāntium. ¶ Ad bene beateq; viuendum/stoici volebāt oīs bonos beatos eē/bonos āt intelligebāt ōnib9 virtutib9 īstructos ꝛ ornatos/ beatos āt illos q̄ eēnt in bonis nullo adiuncto malo. Vnde beatitudinē dicebant cumulatā rez cōplexionē separatis ōmbus malis. dicebantq; beatā vitaz descensurā in ōnia tormēta/qđ negabāt peripatetici/ut dictū ē. Vñ dicit Aristoteles eū nō eē btm̄ q̄uis sit bonus/q̄ incidit in calamitates/ꝛ Theophrastus negauit in sola uirtute positū esse beate viuere. Socrates apud Platonē libro tercio de repu. dicit. Vir bon9 sibiipi ad bñ btēq; viuendū sufficit/ꝛ nō putabit duz filio orbari aut frē aut pecunia aut reb9 sīlib9

inuestigatio. Itaq; cum sumus necessarii negociis curisq; vacui: tum auemus aliquid videre/audire/discere. Cognitionemq; rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene beateq; viuendum

Necessariã/qm̃ moralis phĩa medet animis/inanes sollicitudines detra
hit:cupiditatib9 liberat/pellit timores. Cognitio phĩe moralis necessaria ẽ
ad bene beateq; viuendũ/qđ assequ nõ possumus/ nisi egritudine ꝛ morbo
mentis vacui erimus ꝛ insania. Philosophi appellant morbos õnis animi
perturbatiões/negantq; stultũ quẽq; his morbis vacare/ꝛ nisi sanat9 sit
animus (quod sine morali philosophia eẽ nõ põt) nullus erit finis miseri
arum. Ducimus/exi
stimamus. Ex quo/
propter hoc clarũ ẽ in
quit homines bis emiti
inductos õnia uera di
ligere. Veruz fidele.
Simplex/purum.
Sincez/cõstans ꝛ si
ne uicio: ꝛ sic odim9 va
na falsa fallentia/ vt
fraudem periuria mali
ciam iniuriam. Virtus
enim ut inquit Plato li

necessariã ducim9. Ex quo ĩtelligit/ qđ
verũ simpler sincerũq; sit/ id esse nature
homis aptissimũ. Huic veri videndi cu
piditati adiuncta ẽ appetitio quedã pri
cipatus: vt nemini parere animus bene
informat9 a natura uelit: nisi precipiẽti
aut docenti/aut vtilitatis causa iuste et

bro quarto de repu. ẽ sanitas quedã ꝛ bona ualitudo ipius anime/malicia
uero morbus turpitudo ꝛ infirmitas. Et li. ii. dicit/uez mẽdaciũ si modo
uez dici põt/õnes homines pariter oderũt atq; dii. Et li. nono ait. Veri
tatis inspectio quã prebeat voluptatẽ/ impossibile ẽ aliquẽ preter philo
sophum gustare posse. Aptissimũ: accõmodatissimũ ꝛ cõuenientissimuz
In tercio tusculana. dicit. Q; si tales nos natura genuisset/ ut eã ipam in
tueri ꝛ pspicere eadẽq; optima duce cursum vite perficere possem9/ hau d
erat sane q; q̃sq; rõe ac doctrina cõquireret. Nã paruulos nobis dedit igi
culos/quos celeriter malis moribꝰ opinionibusq; deprauatis sic restigui
mus vt nusq; nature lumẽ appareat: sunt enim ingenis nostris semina ina
ta uirtutũ: q̃ si adolescere liceret/ipa nos ad btãm vitaz natura pduceret.
Nunc ãt simul atq; editi in lucẽ ꝛ suscepti sumus/in õni otinuo prauitate
ꝛ summa opinionũ puersitate uersamur/ut pene cũ lacte nutricis errorem
suxisse videamur. Huic ueri videndi cupiditati. i. uidendi ueritatẽ: ꝛ cog
noscendi õnia ꝛ singula/qđ homini insitũ ẽ/ ꝛ sic agit nũc de seminib9 for
titudinis. Appetitio pncipatus/ vt pmus in ciuitate sit li. ii. de finib9 in
hãc sententiã dicit. Eadẽ natura hẽt in se quidđã amplũ atq; magnificum
ad imperandũ magis q̃ ad parendũ accõmodatuz/õnia hũana nõ tolera
bilia solũ/sed etiã leuia ducẽs. Altũ quidđã excelsum nihil timẽs/nemini ce
dens/sp inuictũ Bñ informat9/institut9. i. q̃ pncipia nature hz ꝛ ipsis
utit. Nisi pcipiẽti aut docẽti/ parere dẽm9 bono pceptori tãq; recte rõ
ni: cũ in nobis viget appetit9 sensitiu9. Vñ pueris inqt Aristoteles: dant

pedagogi[illegible] efferuescente sanguine ⁊ appetitu eos impellente ad vetita/in officio cõtineant/ut ab insessore:equꝰ preceps ⁊ indomitus. ¶ Utilitatis scꝫ nostre/qm̃ imperiũ est ad conseruationẽ aliorũ ⁊ cõmoduꝫ. Et imperãti dẽt sufficere honor. si autem õnia refert ad suaꝫ utilitatẽ tirãnus ẽ. Vñ cõsules dicebant apud Romanos/eo qꝺ õnium saluti ⁊ utilitati cõsulerent .i. prouiderent. ¶ Legitime:iure ⁊ ut volunt leges/quẽadmoduꝫ sunt naturales reges ceteriqꝫ principes qui hereditarium principatuꝫ hñt Cõsules romani legitime imperabãt: qm̃ curã reipu. populꝰ romanꝰ illis cõmittebat Cesar ãt nõ legitime/qm̃ patriam vi oppressam tenebat. Vnde Cato seuerus ⁊ perfectꝰ stoicus potiꝰ voluit sibi afferre vim qꝫ parere illi q̃ nõ legitime imperabat. Viri probatissimi eligendi sunt/q̃ alijs imperent. ¶ Iuste/nõ tirãnice/sed ut volunt leges ⁊ iura gentiũ. Plato li. iii. de repu. dicit Temperãte precipuã eẽ laudẽ obsequi principibus. ¶ Ex quo/ex hoc qꝺ dictuꝫ est/emergit ipa fortitudo. ¶ Animi magnitudo/fortitudo ⁊ magnanimitas. ¶ Existit/emergit apparet. ¶ Reꝝ humanarum/õnium que hominibus accidere possunt in utranqꝫ partem. cõtemnit enim magnanimus res humanas ⁊ volubilitatẽ fortune:putatqꝫ ipas inferiores eẽ sua prestantia ⁊ excellentia. quod cum ita sit/õnia spernit. et quecunqꝫ accidere possunt/nõ solum tolerabilia sed etiã leuia ⁊ nullꝰ momenti ducit. ¶ Magni animi hominis ẽ inquit Seneca/cõstare sibi ⁊ finẽ vite intreptous expectare/ nil aliud magnũ in rebus humanis ẽ nisi animus magna despiciẽs. ¶ Nec uero illa parua vis nature rõnisqꝫ. i. rõnis naturalis. Dunc agit de seminibꝰ temperãtie nature/ q̃ nobis hoc uirtutis q̃si seminariũ dedit. ¶ Rõnis/ intellectꝰ q̃ pulebritudinẽ ordinis decori ⁊ modestie metit ⁊ sentit/cetera enim aãlia hoc nõ habent. ¶ Hoc aãl/hõ q̃ est diuinũ aãl/ ⁊ cui principatus inter õnia animalia tribuit. ¶ Vnũ/solũ. ¶ Sentit/cognoscit. sentire ẽ sensibus cognoscere. ¶ Quid sit ordo/ut oĩa quodã ordine agant: ⁊ ordo opponit temeritati/q̃ nullũ seruat ordinẽ in rebus agendis. Vnde Plinius Hepos laudat Spurinnã/qꝺ eo vite genere quo nihil ẽ distinctius uteret. Me aũt inquit ut certus syderũ cursus/ita vita hoĩm disposita delectat ⁊ semiꝰ inquit placida õnia ⁊ ordinata cõueniunt/ ⁊ nullũ aãl ẽ preter hominẽ qꝺ in reꝝ agẽdis ordinẽ cognoscat aut seruet. de ordine reꝝ ⁊ temporũ opportunitate dicet suo loco diffusiꝰ. ¶ Quid sit quod deceat/quid sit decoꝝ/cuiꝰ ignoratõe/ut inquit in oratore/nõ mõ in vita sed sepissime in poematis ⁊ in orõne peccat. Hõ enĩ õnis

legitime imperãti. ex quo animi magnitudo existit/ humanarũqꝫ rerũ ꝛcẽptio. Hec vero illa parua vis nature est ratio nisqꝫ: qꝺ unũ hoc animal sẽtit/ quid sit ordo/ quid sit qꝺ deceat/ in factis dictisqꝫ

Fortuna/nō ōnis bonos:nō ōnis autoritas/nō ōnis etas/ nec uero locus aut tempus aut auditor ōnis eodē aut uerboꝝ genere tractandꝰ ē: aut sententiaꝝ·quid deceat ergo cōsiderandū ē·quod in re de qua agit positū ē ꝛ in personis ꝛ eoꝝ qui dicunt ꝛ eoꝝ ꝙ audiunt· Itaq; hunc locū lōge lateq; patentē philosophi solent in officiis tractare·decere ē q̄ aptū ē ꝛ consentaneum tempori ꝛ psone/qd̄ cuꝝ in factis sepissime tum in dictis valet/in vultu deniq; ꝛ gestu et incessu/ cōtraq; dedecere· Nā bene instituꝝ a natura temeritatem reformidat/ꝛ non audet cuiq̄ aut dicto proteruo aut facto nocere/ uereturq; quicq̄ aut facere aut eloqui qd̄ paruꝝ virile videat· Qui sit modus/mensura in omni re atq; modestia. Nā modus est quedaꝝ mensura siue mediocritas in ōni re· Vnde dicit Horatius ē modus in rebus:sunt certi deniq; fines/quos vltra citraq; neq̄t cōsistere rectū· Itaq; eoꝝ iporuꝝ/nūc tāgit aliud quod ē ꝓpriū hominis/iudicare. ſ. de pulchritudine ꝛ venustate ꝛ cōuenientia eoꝝ/q̄ oculis iudicant· Itaq; ꝓpter hoc qꝛ sentit q̄d sit ordo ꝛ quid deceat. Aspcū: visu. Sentiunt: cognoscunt ꝛ pcipiunt sensibꝰ exterioribꝰ ꝛ iudicant· Pulchritudinē/pulchritudo ꝓprie nō dicit nisi in magno corpe. Venustatē/ venustas mulierū ē/dignitas āt viroꝝ/ venustas ē ipa grā/quā affert pulchritudo· Vn̄ uenustus dicit is cuius forma multū hꝫ gratie/ꝛ inuenustus ꝙ ōni caret grā Cōuenientiā partiū/cognoscit bō si partes corpis bn̄ inter se cōueniunt ꝛ quadrāt:habētq; ꝓportionē suā/aliter eēt monstrū. Quā similitudinez/ intellcūs cognoscēs i ipis corpibꝰ hāc pulchritudinē ꝛ uenustatē ipaz trāstulit ad aīm/ꝛ putauit hāc oueniētiā ꝛ boc decoꝝ seruādū eē i dictis ꝛ factis/ vt nil diceret nilq; fieret/qd̄ eēt turpe ꝛ indecoꝝ. Ergo buiꝰ pulchritudinis similitudine cōspcā in ipis formis ꝛ corpibus:trāsitū ē ad honestatem dictoꝝ atq; factoꝝ· Nō:intellectꝰ hūanus· Ad aīm/ad mentē ꝛ mētis oculū. i. ad potentiā naturalē anī. Multo magis. q̄ in ipis formis ꝛ coporibꝰ. Pulchritudinē/ ꝛ hec pulchritudo ad magnanimū ptinz/ꝙ magnis dignꝰ ē· Magnanimitas. n. in magnitudine sicut pulchritudo in magno corpe cōsistit· Cōstantiā/cōstans ē bō sedatus grauis humana ōnia premēs quē magnanimū ꝛ fortē viꝝ dicimꝰ· Talis āt eē nō ꝑt ꝙ meret timet cupit atq; gestit. Ordinē:qui est seruandus in rebꝰ agēdis ꝛ cōsiliis

qui sit modus. Itaq; eoꝝ ipsoꝝ que aspectu sētiūtur/nullū aliud animal pulchritudinē/ venustatē/ ꝯueniētiā partiū sentit. Quā similitudinē natura ratioq; ab oculis ad animū trāsferēs/multo etiam magis pulchritudiēz/cōstātiā/ordinē in cōsiliis factisq; cōseruādū putat.

¶ Indecore/ꝑter decoꝝ ⁊ ordinẽ/q̃ duo si cõfundant pulchritudo etiã q̃ ex his emergit ꝯfundet. ¶ Effeminate/quod sit paꝝ virile· vitat igit is q̃ ẽ plane vir ne id faciat quod potiꝰ femina ꝝ est q̃ virorũ· ¶ Libidinose intemperanter ⁊ quod nõ deceat hominis grauitatẽ ⁊ tẽperantiã ¶ Aut cogitet/quippe nõ mõ nõ dẽmus turpia agere/sed ne cogitare quidẽ· ⁊ modestia ẽ adhibẽda in cogitatõibus ⁊ factis. ¶ Quibꝰ ex rebꝰ. i. principiis naturalibꝰ ⁊ quattuor quasi seminariis ipaꝝ uirtutũ/ ex quibꝰ emergit honestum/quod est quicquid a uirtute ꝓficiscit· Honestuꝫ quod sit perfectum dicebant stoici bonuꝫ/quod omnis a natura quesitos habeat numeros / sitq̃ perfecte moderatũ· Eiꝰ quattuor spẽs tradũt/ prudentiam/iusticiam fortitudinem/ ⁊ temperantiam· quibus honeste actiones perficiuntur. Ratio recta ⁊ consummata: inquit Gene. felicitatem hominis implet. hec rõ vocat virtus/eadẽq̃ honestũ est ⁊ spũ follium atq̃ igni ferrũ mulcent ⁊ redigunt ad aliquaꝫ formã. sic ex his quattuor principiis efficit forma ipius honesti· ¶ Si nobilitatuꝫ nõ sit. li. ii. de finibꝰ in hãc sententiã ait/honestũ igit id intelligim9 qđ tale est ut detracta õni utilitate sine ullis premiis fructibusue ꝓ seipm possit iure laudari. ¶ Natura: naturaliter ⁊ suapte natura· etsi nemo ipm laudet. ¶ Formã quidẽ ipam/facit auditorẽ attentũ· forma hõestatis quattuor virtutibꝰ cõtinet/hec ideo dicit: ut ab utili ⁊ hõesto suadeat/hoc honestũ ꝑpter se totis viribꝰ eẽ aplectendũ· ¶ Et tãq̃ faciẽ/cũ nõ plane honestũ bẽat faciẽ. Hã facies refert ad corpꝰ. vultꝰ ad aim atq̃ volũtatẽ vñ deducit. Vñ dicimꝰ irato ⁊ mesto vultu/ ⁊ lata aut lõga facie / q̃ ẽ cuiusq̃ rei apparẽtia. ¶ Vides/aio cõcipis. nã uirtꝰ oculis cerni nõ põt / ꝫ aio videri. ¶ Vt ait Plato/oculoꝝ (inq̃t Plato ĩ sua repu·) ẽ in nobis sensꝰ acerrimꝰ/qbꝰ sapiẽtiã nõ uidemꝰ/q̃ illa ardẽtes ãores excitaret sui si uideret

cauetq̃ ne qđ indecore effeminateue faciat. tũ in oĩbus ⁊ opionibꝰ ⁊ factis/ ne quid libidinose aut faciat aut cogitet. Quibus ex rebus cõflat ⁊ efficit id qđ querimꝰ honestuꝫ. quod etiã si nobilitatum non sit: tamẽ honestum sit. quodq̃ vere dicimꝰ (etiã si a nullo laudet) laudabile esse natura ¶ Formã quidẽ ipaꝫ Marce fili/ ⁊ tanq̃ faciem honesti vides que si oculis cerneretur: mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientie.

¶ Diuidit honestum: ⁊ singulis virtutibus proprium munus assignat.

¶ Conflat/emergit ⁊ efficit· Loquit ꝑ translationẽ fabroꝝ/qui flatu ⁊ spũ follium atq̃ igni ferrũ mulcent ⁊ redigunt ad aliquaꝫ formã. sic ex his quattuor principiis efficit forma ipius honesti·

¶ Sapientie/philosophie. nã istoꝝ verborũ amore/sapientie iusticie forti tudinis ꝛ temperãtie/ prestantissimis ingeniis homines se ad philosophie studium contulerunt.

SEd õne qõ honestũ ẽ. Dixit generaliter de honesto/qõ conflat ex his quattuor ꝓncipiis naturalib9. nũc diuidit ipm honestũ in q̃ttuor ꝑtes/prudentiã iusticiã fortitudinẽ ꝛ tẽperantiã. quaꝝ mun9 ꝛ q̃ materiã quam tractent/ꝛ circa quã uersent: describit.

¶ Partium/quattuor virtutũ. q̃ sunt fontes õniuꝫ officioꝝ. ex his enim õne honestũ orit ꝛ incipit dicere de honesto/quod manat a prudentia. ¶ Perspicietia ueri: uera pro integra cognitiõe. ¶ Solertia ẽ ingenitũ acumẽ ꝛ naturalis prudẽtia. Vñ dicit Fabius ingenitã eẽ pueris agitationem mẽtis ꝛ solertiã ¶ Aut in hominũ societate tuenda/hoc est mun9 iusticie: q̃ est ad cõseruatõnẽ humane societatis. ¶ Tuẽda/defendẽda sustentãda opib9 ꝛ opa. ¶ Suum suũ ẽ cuiq̃/q̃m iusticia tribuit vnicuiq̃ quod suũ ẽ. ¶ Et reꝝ cõtractarũ fide: vẽditionũ emptionũ promissionũ ceterorũq̃ otractuũ: ꝛ fides ẽ fundamentũ iusticie/q̃m remota fide remouet iusticia hec oĩa sunt de iure gẽtiũ: ut loco suo dicet. ¶ Aut in animi excelsi/hoc ẽ mun9 fortitudis. ¶ Excelsi/elati ꝛ õnia tanq̃ infera ora spnentis/qõ ẽ ꝓpriũ magnanimi. ¶ Ac robore/fortitudine/q̃ dolore aut aliq̃ alia calamitate nõ frãgit. ¶ Aut ĩ oĩm q̃ fiũt: hoc ẽ mun9 tẽperãtie. ¶ Fiũt/nã in factis ꝛ dictis seruãdus ẽ mod9. nã in õnib9 negociis oꝛ eẽ ordo reꝝ/opportunitas tẽporũ/ꝛ mẽsura verboꝝ. ¶ Que q̃ttuor. Hũc cuiusq̃ virtutis q̃ materiã ꝛ subiectũ ponit/ostẽdens ex singulis virtutib9 certa officioꝝ genera oriri. Li. v. de fi. ait: Atq̃ hec cõiunctio cõfusioq̃ virtutũ a philosophis rõne quadã distinguit. Hã cũ ita copulate cõnexeq̃ sint/ut õnes õniuꝫ participes sint/nec alia ab alia possit separari/tamẽ ꝑ priũ suum cuiusq̃ munus ẽ/ vt fortitudo in laboribꝰ periculisq̃ cernatur. Tẽperãtia in perpetiẽdis voluptatib9/prudẽtia ĩ delectu bonoꝝ ꝛ malorũ iusticia ĩ suo cuiq̃ tribuẽdo ¶ Quattuor/prudẽtia/iusticia: fortitudo/ꝛ tẽperãtia. ¶ Colligata/cõnexa. q̃ppe emergũt ab vno honesto. ¶ Implicita

SEd õne quod honestũ ẽ/ id q̃ttuoꝛ partiũ oꝛit ex aliq̃. aut. n. in perspiciẽtia veri solertia q̃ versat. aut in hoĩm societate tuẽda. tribuẽdo quod suum est cuiq̃. ꝛ rerũ contractaꝝ fide. aut in animi excelsi atq̃ iuicti magnudie ac roboꝛe. aut in õniuꝫ que fiunt queq̃ dicũtur oꝛdine ꝛ modo/ in quo inest modestia ꝛ tẽperãtia. Que quattuoꝛ q̃q̃ iuter se colligata atq̃ implicita sunt: tamẽ

cõiuncta. Stoici dicebant virtutes sibiinuicẽ ita eẽ cõnexas/ ut qui vnaz
habuerit/õnis habeat. ¶ Certa genera/ ꝓpria cuiusꝙ virtutis:qm̃ dicun
tur pertinere ad vnã potius ꝙ ad aliam. ¶ Velut ex ea parte/ ponit offi
ciuz ipius prudẽtie/quã sequunt cõsiliozꝫ maturitas ꝛ intelligẽtia. ¶ In
dagatio/inquisitio/qm̃ prudẽs versat circa veri indagationẽ ¶ Atꝙ inuẽ
tio/prius inquirimus/postea inuenim9. Ytaꝙ inquit Ambrosius/in ueri i
uestigatione tenendũ ẽ illud decoꝫ/ vt summo studio requirat/ quid
uez sit. non falsa ꝓ ve
ris dicere/nõ obscuris
uera inuoluere/ nõ sup
fluis vel implexis atꝙ
ãbiguis occupare aĩm
¶ Hoc munus:officiũ
ut iquirat uez. nã pru
dentie ut dictũ est veri
tas obiicit ꝛ etiã sapiẽ
tie/sed diuerso modo.

ex singulis certa officiozꝫ genera nascũt.
uelut ex ea parte que primo descripta est
in q̃ sapiẽtiã ꝛ prudẽtiaz ponim9/ inest
indagatio atꝙ inuentio veri. eiusꝙ virtu
tis hoc mun9 ẽ ppriũ. Ut enĩ quisꝙ ma
xime perspicit/ qd in re quaꝙ verissimuz
sit: quicꝙ ꝛ acutissime ꝛ celerrime põt et
videre ꝛ explicare rõnem: is prudentissi
mus ꝛ sapientissimus rite haberi solet.
Quo circa huic quasi materia quã trac
tet ꝛ in qua uersetur/subiecta ẽ ueritas.
¶ Reliquis autem tribus / necessitates

¶ Propriuz/peculiare
ut uez inquirat/aliter
nõ erit prudẽtia ¶ Ve
enim/probat Ci. ab ef
fectu munus ipius pru
dentie. ¶ Perspicit/recte videt. ¶ Acutissime/ꝙtum ad ingenii acumen et
sollertiã/atꝙ inuentionẽ. ¶ Celerrime/ꝙtum ad consiliũ ꝛ bonã illico cõ
sultationem ꝛ rectã deliberatõnẽ. ¶ Videre/animo ꝛ mentis oculo/cui im
primiẽ prudentia. ¶ Explicare/afferre in mediũ ꝛ exponere atꝙ cognos
cere uerum per suas cãs. Vnde Plinius in quadã epla laudat. T. Aristonẽ
dicẽs. Hã ꝙta sermonib9 eius fides! ꝙta autoritas! ꝙ ꝓssa ꝛ decora cũc
tatio. Quid ẽ quod nõ statim sciat! ꝛ tamen plerũꝙ hesitat dubitat diuer
sitate rõnum/quas acri magnoꝙ iudicio ab origine causisꝙ ꝓmis repetit
¶ Discernit/expendit. ¶ Rite/recte. ¶ Quo circa/cõclusio huius partis.
qua ostendit ueritatẽ eẽ materiã ipi9 prudẽtie ꝛ sapientie. Veritas subii
citur prudẽtie in reb9 agẽdis ꝛ circa bũana bona: sapiẽtie ãt in reb9 contẽ
plãdis. prudẽtis. n. ẽ agere rẽã ueraꝙ cũ rõe. sapiẽtis ãt ueritatẽ cõtẽpla
tionib9 ꝛ rõib9 inuenire. ¶ Tractet/exerceat ꝛ colat. tractare est manibus
uersare. ¶ Reliquis autem tribus/iusticie fortitudini ꝛ temperantie. osten
dit Cicero circa quid uersent̃ he tres virtutes/ ꝛ quod sit munus ipaꝝ ꝛ di
cit versari circa res parandas/quibus vita sustentat̃/ ꝛ hoc pertinet ad iu
sticiam ꝛ etiã tela fortune cõtemnenda ꝛ opes/quod ẽ viri fortis ꝛ magni

¶ Proposite sunt/tanq̃ munus iparum/ut debeant ea parare/quibus vita sustentat' ⁊ alit'/¶ Parandas/acquirendas cum labore ⁊ diligenti opera·parare enim ẽ cum difficultate ⁊ labore aliquid acquirere. ¶ Tuẽdas cõseruandas/qm̃ nõ minor est virtꝰ parta tueri/q̃ ea inquirere parareq̃ ⁊ hoc est munus temperãtie ⁊ parsimonie. ¶ Actio vite/exercitatio ⁊ õnis actus humane vite degende/quod pertinet ad iusticiam. ¶ Et animi excellentia:ut appareat ipa fortitudo:cuius munꝰ ẽ nõ soluz parare opes ⁊ augere/ut possit exercere iusticiaz ⁊ liberalitatem/sed etiaz ipas cõtemnere: ⁊ õnia humana inferiora suo animo ducere. Flagicios homines (inquit Cyrus apud Xenophontez li. quito) cupiditatibus õnibus se prestant inferiores. ¶ In augẽdis opibus/quod pertiẽt ad magnificũ. ¶ Sibi ⁊ suis qm̃ nõ solum nobis nati sumus/⁊ cõtra officium est illos relinquere q̃ cure nobis eẽ debent/⁊ maxime parẽtes ceteroq̃ domesticos. ¶ Multo magis q̃ in ipis opibus cõparandis:qm̃ nihil ẽ taz angusti animi q̃ amare terrena ⁊ a fortuna pẽdere/⁊ illius bona amplecti q̃ auferri possunt/⁊ illi qui est uere fortis ⁊ magnanimus:nihil videt' magnũ ⁊ admiratõe dignũ preter virtutẽ. Magis ergo elucet magnitudo animi in despiciẽdis opibꝰ q̃ cõparandis. Unde laudat' Pias prienensis/q̃ direpta ab hostibus patria priena/⁊ nõnullis bona asportãtibus. interrogatus quare idem ipse nõ faceret/respondit/õnia mea bona mecuz porto Et Zeno nunciato naufragio:quũ õnia sua submersa accepisset:dixit. Jubet me fortuna expediri philosophari. Et Stilbon philosophus Demetrio dixit. õnia mea bona mecuz sunt. ¶ Eluceat/appareat/⁊ magis laudet' in opibus spernendis q̃ cõparandis·qua tamen rõne parari debeant/postea dicet' ¶ Ordo ãt/ nunc ponit quasi materiã ipius temperantie. naz in õnibus q̃ agunt' in vita/ut honestas ⁊ decoꝝ retineat'/adhibenda est quedam decens actio modꝰ ⁊ ordo/⁊ hec pars ad õnes virtutes pertinet/ut latius loco suo patebit. Ordo enim ẽ cõpositio rez aptis ⁊ accõmodatis locis. Tẽperantia cõstat ordine ⁊ moderatione. ¶ Constãtia/uacuitas perturbationũ/⁊ perseuerãtia in honestis actionibꝰ. Trãquillitas enim nil aliud ẽ q̃ placida ⁊ quieta cõstantia·cũ vultus mutat'/os distorquet' ⁊ anhelat/tũc apparet nõ adesse constantiã/cũ celerius q̃ deceat quis mouet'/ideo ait hec tria uersari in eo

proposite sunt ad eas parãdas tuẽdasq̃ quibus actio vite cõtinet'. ut societas hominũ cõiũctioq̃ seruetur. ⁊ animi excellentia magnitudoq̃/ tũ in augẽdis opibus/ vilitatibusq̃ ⁊ sibi ⁊ suis cõparandis/tũ multo magis in his despiciẽdis eluceat. Ordo ãt ⁊ cõstãtia ⁊ moderatio/

genere ad quod adhibenda ẽ quedã actio nõ solũ agitatio mentis. Hã cum aliquid agendũ cogitauerimus/decora actio adhibenda ẽ. Et probat hoc dicens. His enim reb9. Hã cum adhibemus modum ꝛ ordinem actioni bus nostris/seruamus decoꝝ/qđ õne gen9 officioꝝ attingit. Et his si milia/q̃ sunt eiusdem generis ꝛ ad ipam modestiã pertinent ac temperantiã Versant/consistunt. In eo genere in ea parte vite humane/ꝛ genere modoꝙ viuẽdi/qui re quirit etiã decentẽ acti onem. Ad qđ/genus ꝛ modũ viuendi ꝛ agẽ di cuꝫ decoro. Actio ut sꝫ honeste aliquid cogitemus ꝛ opera atꝙ exercitatõe hõesta aga m9/ꝛ ꝙ ipa actio deco ra sit ꝛ cõueniens de q̃ suo loco p̃cepta traden tur. Agitatio cogitatio cõtemplatio consideratioꝙ. Modum/ modestiaꝫ ꝛ moderationẽ quãdaꝫ. Que tractã tur in uita. i. in õnibus actionibus vite humane ꝛ bis q̃ dicunt ꝛ fiunt in vita cõi. Honestatẽ q̃ tũ ad õnis virtutes ꝛ officia. i cõseruabim9 id quod est secundũ virtutẽ nã si adhibeat modus: seruabit honestas. i. ipa virt9/q̃ ẽ quedã mediocri tas inter plus ꝛ min9/ꝛ si adhibeat ordo cõseruabit ipm decoꝝ. Et dec9 ipm decoꝝ quod ab honesto nõ põt sepa ri/tunc enim decorum ẽ/cum pre cessit honestas.

Ex his quattuor autẽ locis in quos honesti naturã vimꝙ diuisim9 primus ille qui in veri cogniti one cõsistit/maxie naturã attigit hũanã ꝛ ea que sunt his similia versãtur in eo genere ad quod adhibẽda ẽ quedã actio non solum mentis agitatio. His enĩ re bus que tractantur in vita modusꝫ quẽ dam adhibentes ꝛ ordinem/ honestatez ꝛ decus conseruabimus.

Prudentia.

Ex q̃ttuor aũt locis. Posuit Cicero q̃ttuor fontes officioꝝ ex quib9 manat illud honestũ qđ q̃rimus: nunc accipit p̃mũ fontẽ. i. ipam pru dentiã/ꝛ de officiis q̃ ab ipa oriunt disputat/ostendẽs hãc partẽ impmis attigere naturã humanã/qm̃ ex sentẽtia Aristotelis/ õnes hoies natura sci re desiderãt ꝛ res occultas cognoscere/li. v. de fi. ait. Tãtus ẽ innat9 in no bis cognitionis amor ꝛ sciẽtie/ut nemo dubitare possit/ quin ad eas res hoĩm natura nullo emolumento ũitata rapiat. Quid uero q̃ ingenuis stu diis artibusꝙ delectant/nõne videm9 eos nec ualitudinis nec rei familia ris hẽre rõnẽ/õnia perpeti ipsa cognitiõe ꝛ sciẽtia captos/ꝛ cuꝫ maximis curis ꝛ laboribꝫ cõpensare eã quã ex discẽdo capiãt voluptatez virtutib9 a q̃b9 manãt officia. Naturã/ꝓprietatẽ. Vim/potentiã. Primus ille/prudẽtia ꝛ sapiẽtia. Attingit humanã uaturaꝫ. i. impmis conuenit

nature hominis: q̄ natura scire desiderat· ergo nihil ē tā ꝓpriū hoīs q̄ scire uelle ꝫ uerū uidere in ōni re. ¶ Omnes enim / rō quare attingit maxime naturā hominis· ¶ Trahimur: ui ꝫ imperio ipsi⁹ nature/ q̄m hoc ē nobis innatū natura. ¶ Ducimur/sponte certa rōne ꝫ via allecti. ¶ Cupiditatē vebemens desideriū cognoscendi aliquid ꝫ sciendi. ¶ Excellere/excellentiorem esse ac prestantiorē alijs. ¶ Pulchꝝ laudabile ꝫ glorioſum/ꝫ sic contra. ¶ Labi/ longi⁹ in errorē progredi. ¶ Errare/ falsum pro vero sibi ꝓponere/ quod imprudentis ē. ¶ Nescire nō didicisse ꝫ cās rez ignorare. ¶ Decipi: ab aliquo versuto ꝫ callido. ¶ Malū: q̄tum in se/q̄m insipientia magnum est malum: ꝫ nescio an possit eē maius/ꝫ stulticia nihil ē peius· Ideo optimus quisq; ꝫ a natura bene institutus ad rez cognitionez tota mente sese erigit/cū ōnes stulti sine dubio miserrimi sunt· Plutarcus scribit in uita Lysandri Antimachū carmen quod cōposuerat in laudē Lysandri abolesse. dū Lysander de carminib⁹ coronā Dicerato dedisset/ tunc Platonem iuuenis ingenū admiratū eum mitigasse prefatū ignaris ignorantiam id malū eē/quod est cecitas nō videntibus. ¶ Ducim⁹: arbitramur existimamus. Si prudens eē cupis inquit Seneca/in futura prospectū intende/ꝫ q̄ possunt contingere animo tuo propone/nihil tibi subitū sit/sed totum ante conspicies. Si prudēs est anim⁹ tuus: trib⁹ tēporibus dispenset presentia ordina. futura prouide. preterita recordare. Dā qui nihil de preterito cogitat/perdit vitaz· Qui nihil de futuro premeditat/in ōnia incautus incidit· Prudētie propriū est inquit examinare cōsilia ꝫ nō cito facili credulitate ad falsa prolabi. ¶ In hoc genere/posito munere ipius prudentie ꝫ utilitate cognitōis ꝫ sciētie/ponit vicia q̄ vitanda sunt/ut mediū ipm cum decoro teneat/a quo nō pōt sine vicio discedi. ¶ Naturali/ q̄m impellimur natura ipa ad honestū ꝫ rez cognitionē. ¶ Et honesto/cū laude uirtutis honestū quippe est scire/turpe uero ignorare. ¶ Vnū/hoc ē primum viciū: quo multi laborant. Dō enim dēmus psuadere nobis cognitionem rez/quas penit⁹ ignoram⁹/nec dēmus temere .i. nullo adhibito iudicio assentiri his q̄ nobis dicunt ꝫ incognita sunt· Lactanti⁹ dicit: opinari te scire quod nescia snō est sapiētis/sed temerarii potius ac stulti. Vnde monendi sunt preceptores/ne auditoꝝ teneras aures falsis opinionibus imbuant lucro intenti/ꝫ ipi auditores/ne preceptoruꝫ verbis ꝫ temere credant· qui ne ignorantiā profiteant/quicq̄d occurrerit effundūt. Intendāt

Omnes enī trahimur ꝫ ducimur ad cognitiōis ꝫ sciētie cupiditatez. i q̄ excellere pulchrū putam⁹: labi āt ꝫ errare/ nescire ꝫ decipi/ꝫ malū ꝫ turpe ducim⁹. In hoc genere naturali ꝫ honesto duo vicia vitāda sūt. vnū ne icognita ꝓ cognitis

igit adolescentes ingenũ ne stulti videant⁊ imprudẽtes. Vnde scribit in Achademicis Cicero. Hã ceteri ꝓmum ante tenent astricti/ q̃ quid esset op timuz iudicare potuerunt. deinde infirmissimo tẽpore etatis aut obsequu ti animo cuidã: aut vna alicuius quẽ ꝓmũ audiuerũt orõne capti: de reb⁹ incognitis iudicant/⁊ ad quãcunq; sunt disciplinã tanq; tẽpestate delati ad eã tanq; ad saxum adhærescunt. Hã q̃ dicunt õnia se credere ei quez iu

habeamus / hisq; temere assentiamur. Quod viciuz effugere qui volet (õnes autem uelle debent) adhibebit ad consi derandas res⁊ tempus⁊ diligentiã. Al terum est vicium q̃ quidaz nimis mag num studiũ multãq; operam in res ob scuras atq; difficiles conferunt/ easdẽq; nõ necessarias. quib⁹ vicijs declinatis:

dicent fuisse sapientez probarem/ si idipm ru des⁊ indocti iudicare potuissent. Statuere ãt qui sit sapiẽs vel maxi me uidet eẽ sapiẽtis⁊ ĩ orõne pro Cluentio ait Minus stultus est/ cui nihil in mentẽ uenit: q̃ ille qui qđ stulte alteri uenit in mentez/ cõpro bat. His scz incogni tis. Temere/ incõsul te sine iudicio. Assentiamur/ dicim⁹ assentior⁊ assentio. prius dicebat tm̃ assentior/ sed Sisenna primus in senatu dixit assentio/ quem alii secuti sunt. Quod viciuz/ doct Cicero quõ declinandũ sit hoc viciũ. Omnes autem/ correctio est õnes inquit debẽt uelle: qm̃ leuitas est⁊ temeritas assen tiri incognitis/⁊ illa pro cognitis habere. Cyrus dicit apud Xenophontẽ ea nõ debet q̃s dicere que min⁹ certo norit. Et Seneca dicit. De dubijs nõ definias/ sed suspensam tene sententiã/ nihil inexpertũ affirmes. Tem pus/ qđ ipa res iudicãda postulat/ nõ enim possumus illico iudicare/ nisi fuerim⁹ plane sapientes/ sed spacio temporis adhibito/⁊ diligentia q̃ rerũ inueniẽdaz magistra ẽ/ sine qua frustra tẽpus terit. diligẽtia igit⁊ tẽpo re opus est/ ut quid in quaq; re ueruz sit iudicari possit. Altez ẽ viciũ/ quẽadmodũ uitupat stulta assensio⁊ ignorãtia/ sic carpit nimiũ studiuz in re nõ necessaria. Vnde vituperandi sunt illi q̃ õnez etatẽ in nudis fabu lis⁊ portaz cõmentis terunt/ fucos quos dã⁊ scientie vmbram sectãtes nõ expressam imaginẽ/ qm̃ in poetis requiescendũ est/ cũ philosophie precep tis⁊ reb⁹ grauibus satisfecerim⁹/⁊ sic de similib⁹ q̃ multuz obscuritatis / paz vero fructus in se habent. Vnde dicit Sene. liberalia studia dicunt⁊/ qz homine libero digna sunt/ in quib⁹ tãdiu immorãdũ ẽ/ q̃ diu nihil ani mus agere maius põt. Operã/ exercitationẽ⁊ laborez. opera dicit q̃ stu diis mente⁊ animo exercet. opus est/ quod fit manibus.⁊ opera est labor studium in aliquo opere faciendo. In honestis/ habẽtibus in se honesta tem⁊ laude dignis. nam dare operam rei q̃ uacet honestate/ cõtra officiuz

est. ¶ Quod opere. i. laboris ⁊ studii. ¶ Vt in Astrologia/affert exempla eoꝝ qui in reb⁹ honestis ⁊ cognitione dignis id opere posuerũt/quod iure laudatum est. Caius Sulpitius ꝑmus romanoꝝ defect⁹ solis ⁊ lune rõem in vulgus efferre ausus est/qui in bello macedonico Tribunus militꝫ exercituꝫ romanũ magna animi molestia ⁊ sollicitudine liberauit pridie ꝙ cũ Perseo rege pugnaret. Productus fuit a Paulo Emilio cõsule in contionez ad ꝑcinendã eclypsim/ naturalẽq; eẽ ostẽdit: ⁊ volumine postea edito huius effect⁹ rõnem explicuit. ¶ Apud grecos Thales milesi⁹ lune solisq; defectum inuestigauit/post eũ Hipparcus q̃ etiã stellis nomina imposuit. Anaxagoras ꝑmus autore Plutarcho in vita Dicie rõem hui⁹ defectus litteris mãdare ausus est/sed ꝑmus Plato in lucem extulit/quod alii non fecerãt ueriti iudicia imperite multitudinis. Plato autez propter sanctitatẽ moꝝ id ausus est/ ⁊ effecit. ¶ In geometria/q̃ naturam magnitudinũ vniuersam figurarũq; explicat. ¶ Mathematica scientia quattuor habet partes/ Arithmeticã/ Geometriã/ Musicã/ ⁊ Astrologiaꝫ. Arithmetica est q̃ rõnes affectus affinitatesq; inter se numeroꝝ docet/sub qua collocatur musica. Nã ubi Arithmeticus numeros absolute cõsiderat atq; seiũctos ab õni materia sensibili: musicus vt sonoꝝ sibi subiũcit/affectusq; eius considerat: sub quo etiam ⁊ is qui cantu demulcet aures collocat. Geometrie fundamenta Pytagoras iecit: ⁊ Arithmeticã in artem disciplinãq; redegit. Sub geometria collocat perspectiua q̃ cõsiderat lineas nõ absolute sed visu. Nam arithmeticus ⁊ geometra puri mathematici formas sensibiles a materia penitus separant. geometra enim cõsiderat lineas: puncta/ superficies seu plana corpora separata õnino a materia sensibili. Astrologia uersat circa numeros ⁊ magnitudines nõ õnino abstractas/sed ut accõmodatas ad corpora celestia: q̃ vident. Ex quib⁹ patet arithmeticã ⁊ geometriam puras eẽ mathematicas/reliquas vero duas nõ puras/sed partiꝫ mathematicas/partim naturales/ut Aristoteles in physicis videt asserere Clari in geometria fuerunt Pytagoras/ Archimenides siracusius. Anaximander milesius. Euclides megarensis/cuius scripta extãt. Plato in. vii. de repu. Mathematicas disciplinas ad veri cognitionẽ ⁊ demõstrationez imꝑmis dixit esse necessarias/sunt enim in ꝑmo gradu certitudinis. Plato has eẽ tanq; gradus dixit ad superiora cognoscenda. his disciplinis inquit in õnibus anime instrumentũ perditũ (ut sic dixeriz) aliisq; excecatũ exercitiis expurgat/ ⁊ in melius erigitur. Animaduertisti inquit Socrates apud eundem: eos qui a natura arithmetici sint ad õnes fere disciplinas acutiores apparere/ q̃ aũt ingenio ebetiores fuerint/si in hac eruditi. etiã

quod in rebus honestis ⁊ cognitione dignis opere cureq; ponetur/ id iure laudabitur. vt in Astrologia. C. Sulpitium

si nihil amplius vtilitatis assequant'/seipis tamen ingeniosiores effici solere· q̄ enim difficiliorē addiscenti cogitantiq; laborem ac curā inferat: nō facile ex ōnib9 vllaz preter hanc potes inuenire. ob hec ōnia ꝓfecto hec disciplina omittenda nō erit/ veꝝ optimis prediti naturis in ea q̄ primum eruiendi videbunt'. ¶ In dialecticis/ ꝑmus ꝑlato dialeticā appellauit· Aristoteles vero ad formā disciplinaq; redegit. Multi ī ea claruerūt: Leontin9/ Gorgias/ Crysippus (vnde dicebant athenienses / aut nullā aut Crysippeaz dialeticen apud deos īueniri) audiuimus. in Geometria Sextū ꝑom Carneades/ Diogenes: Tota stoicoz familia· Epicur9 ipam neglexit· vñ in varios errores lapsus est· hec eniz disciplina ad ueri falsiq; cognitionē uehementer accōmodat'/ ꝛ via est ad ōnem scientiaz. Vnde dicebant stoici neminē ignaz dialetices futuz sapientē. facit enim sillogismum ꝛ demonstrationez/ ponitq; veꝝ ante oculos. Vnde Aristoteles dicit priscos illos philosophos Melissum/ ꝑarmenidē/ Anaxagoram/ ꝛ alios lapsos eē ꝛ errasse sola dialetices ignoratiōe: ꝛ ꝑlato in septimo de repu· dicit necessariam eē dialetices cognitionez ꝛ putilē/ quā aliis disciplinis preponit monens eruiendos in dialeticis eē pueros· ut interrogare ac respōdere q̄ doctissime cognoscant ꝛ sciant· ¶ In dialeticis/ in dialetices disciplina/ q̄ disputando refellendo probando ad ueritatē inueniendā ualz plurimū ꝛ sine ipa ad ueri cognitionē puenīri nō pōt. Dialetica est scientia recte disserēdi circa orōnem/ q̄ interrogatōe atq; responsione cōstat ¶ In dialeticis/ ita inclinat' dialetica dialeticoz ut physica physicoz/ ꝛ dicit' dialetica ipa scientia disputandi· ¶ ꝑlures/ q̄ in supradictis disciplinis. ¶ Iure ciuili: ius ciuile dicit' quod quisq; popul9 sibi cōstituit/ ꝛ id ꝓpriuz ē ciuitatis ipi9. ciuile inquā dictuz quasi propriū ipius ciuitatis/ ꝛ ex vnaquaq; ciuitate appellat'/ ut Romanoz/ Athenienſiū/ Lacedemonioz· Sed ius ciuile dictū absolute intelligit' romanoz inquit Iustinian9/ ut poeta Virgilius apud latinos/ apud grecos Homerus· Romano iuri Romulus conditor vrbis auspicium dedit/ qui populuz in triginta partes diuisit. quas curias appellauit/ propterea q; tunc reipu. curam p sententias partiū eaz expediebat ꝛ ita leges quasdā ꝛ ipe curiatas ad populū tulit autore ꝑōponio libro ꝑmo digestorū· Tulerunt etiam ꝛ sequentes reges/ quas Sextus Papyri9 qui fuit regnante ꝑrisco Tarquinio collegit redegitq; in ordinē. Inde dictum ē ius papyrianū ꝑost exactos reges/ cum p decem ānos regie leges cessassent/ Decemviri creati sunt/ q̄ a grecis leges peterent quas ī tabulas eboreas scriptas posuerunt pro rostris· ī· in foro/ ut ōnibus legere volentibus exposite essent/ q̄ decem erant. sequenti āno due adiecte sunt/ ꝛ ita leges duodecī tabulaz appellate. Inde fuit prudētiū autoritas ꝛ disputatio

in foro/q̄ ⁊ etiam ius/qđ sine scripto venit/cōi nomine ius ciuile appellatum est. Inde facte sunt legittime actiones: quibus inter sese homines disceptarent/quas collegium pōtificum interpretabat'. has actiones Appius Claudius ad formā redegit/⁊ volumen quod Gneus Flauius eius scriba Libertini filius subreptū populo tradidit/ cui id munus adeo gratū fuit ut Flauius Tribunus plebis fieret ⁊ senator ⁊ edilis curulis ⁊ sic appellatum est ius ciuile Flauianum. Postea Sextus Aelius actiones cōposuit: ⁊ populo dedit/ vñ appellatuz est ius Aelianum. Inde cum plebs a patribus in montē sacrum qui supra anienez tribus milibus passuum ab urbe distat/secessisset: Tribunos ad suaz protectionem creauit/⁊ Plebiscita constituta sunt/ q̄ postea ut ōnis discordia sedaret'/lata lege hortensia pro legib9 fuerunt. Inde cū necessitas curā rei publice senatoribz dedisset/senatusconsulta cōstituta sunt. Inde pretores iura reddere ceperunt/⁊ pretoz edicta nata sunt/q̄ dicunt'ius honorariū eo9 ab honore pretoris venerit. Tādem constituto pncipe quicq̄d ipe statuisset/ius fuit. Unde dicit Iustinian9/quod pncipi placuit: legis habz vigorem. Quodcūq; imperator per epistolā constituebat/uel cognoscens decernebat/uel precipiebat edicto/lex erat. ⁊ he constitutiones appellabant'/ sz ut dicebam ius ciuile dictum absolute romanoz intelligebat'. habet duas spēs ius scriptū ⁊ nō scriptū. Jus scriptū est lex/plebiscita/senatusconsulta/principū placita/magistratuū edicta/responsa prudentū. Juris ciuilis scientiā plurimum ⁊ summi viri professi sunt. P. Papyrius qui regnante Tarquinio ut dictū ē regias leges in vnuz cōtulit. Appius claudius decemuir. Appius claudius eiusdem generis/qui centiman9 appellatus est/⁊ viā appiam strauit/⁊ claudiam aquā induxit. Sempronius/ Catus/ Scipio Nasica/cui domus in sacra via publice data est/quo facili9 cōsuli ab ōnibus posset. Cu. Mutius qui carthaginē legatus adiit. Tyberius Coruncanus. Sextus Cecilius ⁊ eius frater. Publi. Aelius ⁊ Atilius/qui pm9 a populo sapiens appellatus est. Marcus Cato. Publius. Mutius. Brut9 Rutilius Ruffus. Paulus. Virgilim9. Quintus. Tubero stoicus Pāse auditor: Sextus Pompeius Gnei Pompei fili9/ Celius Antipater q̄ ⁊ historias scripsit. Lucius crassus frater publi Mutii. q̄ mucianus dictus est Hunc Cicero dicit iurisconsultorū disertissimuz. Quintus Mutius publii filius pontifex maximus/ Aquilius galus Mutii auditor/ Balbus Lucilius/Sextus Papyrius. C. Viuentius. Seruius Sulpitius qui in causis orandis secunduz locū post Ciceronē obtinuit. Alphenus Varus. C. aul9 Offilius/Tytus Cesius/ Aufidius Tucca Labeo. Publius Celius. Trebatius. Ceselius. Quintus Tubero qui Quintū Ligariuz accusauit defensuz

peium ipsi cognouimus. Multos in Dialecticis. Plures in Jure Ciuili.

a Cicerone orõne que extat. fuerunt etiam clari post Ciceronẽ/ Atteius capito. Antistius labeo/ Nassurius sabinus/ qui fuit tempore Tyberii. Caij Cassius longinus natus ex filia Taberonis Sabinus imperante Vespesiano. Pegasus qui tempore Domiciani prefectus vrbis fuit/ cuiꝰ meminit Iuuenalis: Rapta properabat ab olla Pegasus/ attonite positus mõ villicus vrbi. An ne aliud tunc prefecti priscus. Heratiꝰ qui cõsul fuit. ¶ Que artes/ mathematice discipline· dialetica ꝛ ius ciuile uersant' in inq̃siti one veritatis ¶ Cuiꝰ: scilicꝫ veri inuestigãdi cupiditate ꝛ studio.

Que omnes artes in veri inuestigatiõe versantur/ cuius studio a rebus agẽdis abduci contra officium ẽ. Virtutis enim laus ois in actione cõsistit. a qua tamẽ

¶ Abduci/ auocari ab actõnibus ꝛ rebus agẽdis vituperat'/ ꝛ est cõtra officium: qm̃ laus virtutis consistit in actione· Tunc enim bõ laudat' cum studiose aliquid agit/ aut cogitat/ ꝛ sentẽtia Aristotelis ꝑmo ethicoꝝ ut dictum ẽ in operatiõe anime per uirtutẽ in uita perfecta consistit humana felicitas. Nam consociatio hominis vincit cognitionis studiũ/ ꝛ genus officioꝝ excellit/ quod hominũ societate tenet': ꝛ agere cõsiderate plus ẽ qꝫ cogitare prudenter. Agit' studio cognitionis nõ debem9 eas actõnes desere re/ que ad tuendã humanã societatẽ pertinent/ ꝛ eoꝝ conseruatõnẽ quib9 officium ꝛ pietatẽ debemus ¶ A rebus agendis/ actionib9 ꝛ officiis prestandis· nõ debemus relinquere penitus actiones/ ꝛ tm̃ cognitioni reꝝ ꝛ cõtemplationi uacare/ qm̃ vita humana ꝛ cõsociatio destrueret'/ ꝛ ipa cognitio manca esset ꝛ soliuaga· Vnde Sophocles autor Tragediaꝝ cuꝫ ꝓpter studium rem familiarẽ negligere videret'/ a filiis in iudiciũ vocatus est· ¶ Virtutis enim/ rõ quare id ẽ contra officiũ/ qm̃ laus virtutis consistit in actione. ꝛ ea maxime actione q̃ est ad societatem tuendã. Vnde dicebat Aristoteles hominẽ tunc eẽ felicẽ/ cum aliquid agit cũ virtute/ ꝛ in somno nõ esse magis felicẽ/ qꝫ sit is q̃ uirtutẽ nõ habet: tamẽ ẽ aliqua differentia uel potius maxima· ille enim qui habet habitum uirtutis/ cum ꝑmum exp gisc'/ põt feliciter operari. Vicios9 autẽ minime sed semper miser. Laus virtutis consistit in actõne: qm̃ actio est prestabilior habitu. quippe finis ẽ prestabilior eo quod est ad finem/ ꝛ habitus cõparat' propter actionem/ quã non debemus omittere ꝓpter cõtemplationẽ: qm̃ ad vtrunꝫ nati sumus ¶ Dicere solemus inquit Seneca/ summũ bonum eẽ secundũ naturaꝫ viuere/ natura ad vtrũꝫ genuit ꝛ contemplationẽ reꝝ ꝛ actionem. Stoici dicebant in solo virtutis habitu consistere humanã felicitatẽ/ dicentes neminem bẽre talẽ habitũ/ q̃ nõ operet'/ sed tamen si nihil ageret/ nihilomin9 eẽ felicẽ/ tm̃ robur uirtuti dabãt ad bene btẽqꝫ viuẽdũ ¶ Tm̃/ qꝫ uis in ipa

actione consistat laus/tamen sepe põt intermitti/ ꝛ homo studiosus ad cõ templationez reuerti põt. Vnde dicit Seneca. Hõ sp in actis sis/sed inter dum animo tuo requiẽ dato/ꝛ reqes ipa plena sit sapientie studiis ꝛ cogi tationibus bonis· nã prudens nunqz ocio marcet/ habet ãt aliqñ remissuz animũ nunqz solutum. ¶ Aqua/actione in qua nõ semp eẽ possum9 ꝛ offi ciis prestandis ¶ Intermissio/aliqua temporis vacatio. Hõ dẽmus ab duci a rebus agendis propter assiduã contẽ platione. multa enim agenda sunt pro salute patrie parentũ fratruz ꝛ alioz : quib9 iure so cietatis hũane officia debemus. vnde vitupe rãtur illi qui patria la borante ꝛ suis/a contẽ platione nõ discedunt et sic econtra propter res agẽdas ꝛ vilia sor

sepe fit ītermissio: multiqz dantur ad stu dia reditus. tũ agitatio mẽtis q̃ nunqz acquiescit/ potest nos ī studiis cogitatio nis/ etiã sine opera nostra cõtinere. Om nis aũt cogitatio motusqz animi aut in consiliis capiendis de rebus honestis ꝛ pertinẽtibus ad bene beateqz viuenduz/ aut ī studiis scie cognitiõisqz versabit.

didaqz iterdũ negocia ꝛ indigna libero homine a studio bonaqz artiũ ab duci contra officium ẽ· Igit habẽda est rõ temporis/ꝛ id quod tẽpus rõ ꝛ decoz ipm postulat/agendũ· Ideo dicit ab ipa actione/in qua consistit laus virtutis/fieri aliquãdo intermissionẽ/ ꝛ dari reditũ ad studia ꝛ con templationẽ/qm̃ ad utrunqz nati sumus. ¶ Multi reditus/p consequens probat antecedẽs. possumus intermissa studia ob res agẽdas ꝛ officia pre standa repetere/ꝛ si dant reditꝰ/dant ꝛ discessus ꝛ cũ a studio auocamur negociis ꝛ officiis impediti/agitatio mentis q̃ nobis ingenita ẽ/põt nos in studiis cõtemplatiõis tenere. ¶ Agitatio/motꝰ ꝛ cõtẽplatio· ¶ Que nũqz acquiescit :q̃ semper ẽ in motu/ꝛ aliquid meditat. ¶ Sine opera nrã/sine labore/sola enim mẽtis agitatio põt nos in cogitatõibus honestis ꝛ contẽ platione reruz cõtinere/etiã si opa nrã eẽt a studio semota· ¶ Omnis aũt dat nunc ꝓceptũ Cicero doceteqz circa q̃ debeat uersari mentis agitatio/ in reb9 scz honestis. Nam turpia meditari cõtra officiũ ẽ· ꝛ ait/ dẽmus cogi tare ea q̃ ptinent ad mores ꝛ ad bonã beatãqz vitã: ꝛ ea q̃ ad scientiã rerũ naturaliũ ꝛ q̃ cognitu digna sunt/aliter discedit ab officio· ꝛ sic de primo fonte· i· prudẽtia ꝛ sapientia ꝛ eo loco/ q̃ in ueri cognitõne atqz inuestiga tõne cõsistit/dictũ est· Cõsiliis capiẽdis/ꝛ hoc ptinet ad prudentiã/cui9 munus est bene cõsulere: ꝛ quid sit agendũ imperare ꝛ rõnẽ officioqz redde re. ¶ Et ptinentib9. i. ipis officiis ꝛ reb9 q̃ virtuti ãnexa sunt/ꝛ pertinẽt ad beatã vitã· Hõ dẽmus igit turpia cogitare/sz ea ī qbus ꝛ bona beataqz vi ta cõsistit. ¶ Aut in studiis sciẽtie/ꝛ hoc ẽ munus sapientie que scientiã et

intellectū cōplectit/ꝛ qua contēplamur celestia ꝛ essentias a materia sepa
ratas sed hec ōnia Cicero large accipit. ¶ Fonte/prudētia a qua tanq̄ a
fonte manant officia. Translatio est a fonte ꝛ riuulis qui ex ipso fonte
deriuantur.

De tribus autē reliquis/postq̄ de prudentia p̄mo fonte officioꝝ Ci.
disseruit: transit ad iusticiā/q̄ latissime patet/ꝛ ōnis virtutes cōplec
titur: ꝛ vite hūane cō
sulit/ꝛ fulget inter vir
tutes vt lucifer iter stel
las ꝛ sine iusticia nō in
telligit ulla virtꝰ/ꝛ ab
ipsa boni viri denomi
nant. Hā bonus ꝛ ius
tus conuertunt. Ergo
cū iusticia pluribꝰ pro
sit: qꝛ est ad cōseruatio

Ac de p̄mo equidē officii fōte dixim⁹.

¶ Justicia.

De tribus autez reliqs latissime patet ea ratio/ q̄ societas hoīm iter ipsos/ꝛ vite q̄si cōitas ꝺtinet. Cuiꝰ partes due sūt. Justicia/in qua virtutis

nem humane societatis/prestabilior ē ceteris id ē fortitudine/ꝛ tēperātia
Tres inquit virtutes supersunt: quaꝝ iusticia latissime patet. i. ad ōnis p
tinet/ꝛ pluribus prodest: quū sit ad conseruationē humani generis ꝛ socie
tatē cōem tuendā/q̄ late patet. ¶ Ea rō/id ē ipa iusticia q̄ est q̄daꝝ ratio
modusq̄ viuendi ad utilitatē cōmunē/qm̄ iusticia cui adiungit liberalitas
est vinculū societatis humane/de q̄ iam disputabit. ¶ Sua. s. rōne mō ꝛ
via tuende societatis humane. i. ipa iusticia. ¶ Societas/amoris coniunc
tio ꝛ hominū cōgregatio. ¶ Inter ipos/vicissim/mutuis officiis. ut alter
alteri opitulet ꝛ adsit. ¶ Et vite q̄si cōmunitas/ qm̄ iusticia ōnibus cōsu
lit/ac si inter ipos nulla eēt differentia. nā hō hominē tueri debet ꝛ fouere
ob id ipm̄ q̄ homo est/qm̄ mundus ē cōis patria/ꝛ quicq̄ agim⁹ non ad
priuatū sed ad cōe bonū referendū est. Unde vituperandi sunt illi/q̄ sibi
ōnia vendicant/nullaꝝ humane societatis habentes rōnē ꝛ iure tyrānī ab
ōni humanitate alieni appellant. ¶ Cōtinet/cōseruatur mutuis officiis.
¶ Cuius/scz rōnis vie modi ꝛ facultatis conseruāde humane societatis. i.
ipius iusticie/ad quā referunt he virtutes/q̄ sunt ad cōem societatē tuēdā
¶ Due partes/hec rō habz duas partes iusticiā ꝛ liberalitatē/qm̄ iusticia
distributiua nō pōt exerceri nisi ab eo qui liberalis fuerit. quippe si ē ava
rus/plus equo sibi assumit/ꝛ iniustus ē iusticia ē ad alios. ¶ Et ideo di
cit Aristoteles li. v. ethicoꝝ. Quarco nō sinimus hominē dñari sed rōnem
qꝛ sibiipi id facit/ꝛ ē tyrānus. Ideo vir iustus q̄ est i magistratu aliis nō
sibiipi laborat/atq̄ ob id ipsum alienū bonū dicunt iusticiā eē/ qm̄ nō in
nos sed in alios seruanda iusticia ē/quā (ut volunt Stoici) sequunt equi
tas ꝛ gratitudo. In qua virtutis splendor ē maxim⁹/in qua plurimū resi
det virtus. naz preclarissima est oīm virtutū. ꝛ neq̄ hesperus neq̄ lucifer/

inquit Aristoteles in moribꝰ/ita admirabilis ẽ:ꝛ ꝓuerbio dicere consueui mus· Justicia in sese uirtutes continet ōnis· Et Euryppides dicit/iusticia os aureũ habet/neqꝫ hesperus neqꝫ lucifer adeo mirabilis ẽ. Justicia certe uirtus ẽ pfectissima/ qꝛ perficit ceteros homines/ꝛ qꝛ est usus pfecte virtutis ꝛ qui eã habet ꝛ ad se ꝛ ad alios uti pōt·preclarissima est oĩm virtutum/qꝛ est perfectissimũ quid/ꝛ ōne pfectissimũ ẽ admirabile· Unde sentẽtia Biãtis bene se hẽre videt' inqt Aristoteles magistratus virũ ostẽdet/ ad alũ enim ẽ ꝛ in societate iam ipe magistratus cõsistit/ꝛ difficile est ea prestare que magistratus requirit. In quo iusticia seruanda ẽ. ꝛ officium iusti ꝛ boni viri ẽ bonos efficere. quod difficile ẽ ꝛ preclarum/qm̃ multiplicat' bonũ. ꝛ pessimus is est/qui ꝛ ad seipm ꝛ ad alios uti tur vicio. optimꝰ est nõ qui ad seipm sed ad alios uti' uirtute· Justicia est habitus quo fit aliquis idoneus ad iustuz per electionẽ:ꝛ iusticia collocatur inter plus ꝛ minus. iustũ uero inter dãnũ ꝛ lucꝫ. Magistratꝰ ẽ custos iusti· Iniusticia ẽ usus vicii ad alũ. Lex ẽ rõ summa insita in natura:q̃ iubet ea q̃ facienda sunt/prohibetqꝫ cõtraria·eadẽ rõ cũ est in hominis mente cõfirmata ꝛ cõfecta/est lex ꝛ dici'a legẽdo/cuius ea vis est/ ut recte facere iubeat/uetet deliquere·q̃ nõ tũ deniqꝫ/inquit Cicero in legibꝰ/ incipit eẽ lex/cum scripta ẽ/sed tũ cũ orta ẽ·orta ẽ ãt simul cũ mẽte diuina/qꝫobrem lex uera atqꝫ princeps apta ad iubendũ ꝛ ad uetandũ/rõ ẽ recta summi iouis· Jurisconsulti sic finiunt· Justicia ẽ cõstans ꝛ perpetua voluntas ius suum cuiqꝫ tribuens. Juris prudentia est diuinarꝫ humanarũqꝫ rerũ noticia iusti atqꝫ iniusti scientia. Justicia ẽ virtꝰ/ius ẽ ipsius virtutis exequutiuũ. Juris prudentia ẽ scientia illius iuris· Justicia ẽ summũ bonuz· ius mediũ/iuris prudentia infimũ. Justicia vult tribuere suũ ius vnicuiqꝫ ius coadiuuat/iuris prudẽtia docz qualiter illud fiat· Precepta iuris sunt hec/honeste viuere· alteꝫ non ledere/ius suuz unicuiqꝫ tribuere· Seneca ex opinione ꝛ sententia stoicorꝫ ita finit· iusticia ẽ nature tacita cõuentio in adiutoriũ multorꝫ inuenta· Et aliter/ iusticia ẽ diuina lex ꝛ vinculuz societatis humane· Si vis inquit eẽ iustꝰ deũ time ꝛ ama:amabis ãt si i hoc illũ imitaberis:ut uelis ōnibus prodesse/ꝛ nulli nocere. Ex qua boni viri nominant'. nã bonus ꝛ iustus cõuertunt'/ꝛ per iustũ bonũ intelligimus ꝛ per bonum iustũ . Huic iusticie/dixi quare liberalitas cõiuncta ẽ iusticie/ꝛ pōt dici iusticia distributiua. Sed iusticie/prosequit'ꝑmam ptem iusticiã scz /ꝛ munus ipius describit'/ꝛ viri iusti/ ut ante ōnia ne cui quis

splẽdoꝛ ẽ maximꝰ/ ex q̃ boni viri noiantur. Et huic ẽ cõiũcta bñficẽtia/ quã eã dẽ vel benignitatẽ vel liberalitatẽ appellari licet. Sed iusticie primuz munꝰ est/ ne cui quis noceat:nisi lacessitꝰ iniuria.

noceat/nisi lacessitus aliqua iniuria ⁊ prouocat⁹/ qm̃ iure naturali ōnib⁹ concedit defensio/⁊ nisi nocentes ⁊ iniurias inferentes opprimerent: cōfun deretur humana societas ⁊ cōuictus. Ideo ꝓpter malos mores iuente sunt leges: ut quisq; in officio contineat: quib⁹ nil melius ad conseruationem humane societatis excogitari potuit. Acerbissimis cladib⁹ ōnia redūdarēt nisi nefaria malor̃ rabies ⁊ in optimos quosq; diuratio sanctissimis legibus vindicaret que ut dixi a malis moribus originē habuerūt. nā si e natura homines viuerent/non eēt opus tot legib⁹. sui igit defensio

deinde vt cōmunibus ꝓ cōibus vtat: priuatis autē vt suis. Sūt autē priuata natura nulla: sed aut veteri occupatiōe/

cōcessa est ōnibus iure naturali/quod uetustius est iure ciuili. Iura enim ci uilia tunc eē ceperūt/cū ⁊ ciuitates condi ⁊ magistratus creari ⁊ leges scribi ceperunt. ¶ Cōibus/quedā naturali iure (ut inquit Martianus li. pri mo digestor̃/⁊ repetit Iustinianus libro secundo institutionū) cōia sunt ōnium/q̄dam uniuersitatis: quedā nulli⁹ pleraq; uero singulor̃/q̄ variis ex causis cuiq; acquirunt/⁊ modis quos Cice. ponit. Naturali iure cōia sunt ista. Aer/aqua/profluēs/⁊ mare. et per hoc littora maris. Nemo (inquit Martianus) ad littus maris accedere probibet piscādi grā. Flumina pene ōnia ⁊ portus publica sunt. Ripaq; quoq; usus ē publicus inquit Gaius iure gentium/sicut ipius fluminis. Uniuersitatis nō singulor̃ sunt theatra/stadia/fora/⁊ cetera id genus: que sunt in ciuitatibus cōmunia. Et stoici dicebant omnia esse cōmunia iure naturali. summa rerum diuisio (inquit Paulus) in duo genera deducitur. Nam alie sunt diuini iuris/ alie humani. Diuini iuris sunt ueluti res sacre ⁊ religiose/sancte quoq; res ueluti muri ⁊ porte ciuitatum quodāmodo diuini iuris sunt. Que sunt humani iuris publice sunt aut priuate. ¶ Priuatis/ bis que sunt singulorū ⁊ propria cuiusq;. Nam pleraq; iam singulorum sunt ex iure gentiū: quod nomina possessiua inuenit/ut scz diceret hoc est meum/hoc uero tuum/ cuz ōnia essent prius de iure naturali cōmunia. ius gentium omni humano generi cōmune est/quod a iure naturali recessit quia illud omnibus animalibus/hoc solis hominibus inter se commune est. Nam usū exigente ⁊ humanis exigentibus necessitatibus gentes humane quedam iura sibi constituerunt. bella etenim orta sunt/ ⁊ captiuitates sunt sequute ⁊ seruitutes/ que sunt iuri naturali contrarie. Jure enim naturali omnes homines liberi nascebant. ¶ Sūt ãt/ab ipa natura nibil ē factū ꝑpatū/sed ōnia cōia/⁊ cum eēnt in mūdo uacua/ꝑmi illi occupare ceperūt. ⁊ sic quisq; popul⁹ suos habuit terminos ciuesq; singuli in ꝑprus fundis ⁊ domib⁹. ea ãt q̄ cōia sunt fiunt singulor̃ bis modis/qui a Cice. ponunt. ¶ Natura/iure naturali. ¶ Sed aut ueteri occupatione/ut fuerunt illi prisci/quos cascos appellat

Ennius/ q̃ loca cõia occupantes propria fecerunt. ¶ In vacua/ predia nõ possessa ab aliis. vacua dicunt loca q̃ carent colonis. occupare est aliquam rem retinere tanq̃ priuatam ꝛ ppriam q̃ quondam fuerit publica Vnde dicit cesar occupasse rempu. ¶ Aut victoria/ qm̃ (ut inquit Iustinianus) ea q̃ ex hostibus capim9/ iure gentiũ statim nrã fiunt/ ut etiaz liberi homines in nostrã seruitutẽ deducant. Hã bella sunt de iure gentiuz.

¶ Iure quippe naturali homo homini coniunctus est: nec pugnare debet homo cum homine: sed gentes hoc inuenerũt hũane. ¶ Potiti sunt: qui habuerũt victoriã ꝛ alienaz patriam occupãtes/ nouas colonias deduxerunt. Romani etenim clarissimis victoriis tot gentes ꝛ nationes suo iure vtẽtes ꝛ viuẽtes ad seruitutẽ redegerunt.

vt q quõdaz ĩ vacua venerũt. aut victoria/ vt qui bello potiti sũt. aut lege. aut pactiõe/ cõditiõe/ sorte. Ex quo fit/ vt ager Arpinas Arpinatiũ dicat/ Tusculan9 Tusculanorũ. similisq̃ ẽ priuatarum possessionũ descriptio. Ex quo q2 suũ cuiusq̃ fit/ eoz q̃ natura fuerãt cõia/ qõ cuiq̃ obtigit: id q̃sq̃ teneat. Eo si qs sibi pl9 appetet: violabit ius hũane societatis.

¶ Aut lege/ cum lata lege nouis colonis agri cõcedunt publici. ¶ Pactiõe/ pactio (vt ĩquit Vlpian9 li. ii. digestoz) ẽ duorũ pluriũue in idẽ placitũ ꝛ cõsens9. ¶ Cõditiõe/ hoc ẽ si dicto conditionalis ẽ. vt si veneris ad me dabo tibi librũ. ꝛ si mihi quotãis q̃rtã partẽ fodit9 ipi9 fundi vederis/ ager tuus esto. dat igit aliquid alicui cõe habendũ cũ aliqua cõditiõe quã si nõ seruauerit/ agrũ amittet. pactum a pactione dicit. Inde etiã pacis nomen appellatum est inquit iurisconsultus. ¶ Sorte/ cum predia sorte iacta diuidunt/ ꝛ illius sunt in quẽ sors ceciderit/ ꝛ noui coloni agros interdum sorte diuidebant/ si in disceptationẽ res veniisset ꝛ controuersiã ut nemo posset conqueri. ¶ Ex quo fit/ propter hoc quia ea que quondã cõmunia erant fiunt priuata modis supradictis/ factum est ut agris nomina possessiua imponerent. ¶ Arpinatiũ/ arpinates Cice. potissimuz nominauit in laudẽ patrie sue/ qm̃ ipe arpinas erat. Arpinũ est inter sorã ꝛ aquinũ porrectũ in monte claz Cicerone ꝛ Mario alũnis. Municipium fuit romanoz. Cicero natus est in villa prope Aquinũ/ quam duo amnes Faciunt Lyris/ ꝛ fibrenus/ qui illic in vnũ confluũt/ nunc dicit villa sancti donici. ¶ Similis/ eiusdez generis/ cuius ẽ ꝓma/ q̃ pertinet ad res publicas in genere/ ita etiã ẽ de reb9 singulor. ¶ Descriptio/ definitio/ ꝛ diuisio ¶ Ex quo q2/ propter hoc cõcludit dicẽs/ qõ cũ ita sit/ q̃sq̃ cõtent9 sit rebus suis/ ꝛ eo qõ sibi obtigit/ aliter. n. iusticia seruari nõ ꝑt. ¶ Suũ ꝓpuz ¶ Obtigit/ aliquo supradictoz mõrum contigit/ ꝛ suuz factũ ẽ aliq̃o aut

emptione. ¶ Teneat/possideat tanꝯ suũ. ¶ Plus eo/id ẽ ea re/q̃ cõtigit. ¶ Appetet tanꝯ nõ cõcessum legibus. nã appetimus ea q̃ nõ conceduntur. ¶ Violabit ius/corrumpet vim ꝛ modũ quo boĩes inter se viuere debent/ ꝛ inter homines quodã naturale ius intercedit. ¶ Sed qm̃: p̃cepit Cicero vnũquẽꝯ debere suũ possidere: sed q? nõ solũ nobis nati sum9/monet oĩa referenda eẽ ad cõem utilitatẽ/ꝛ õni officio alioꝝ animos demereri oportere/õnibusꝯ adesse: ut ipa iusticia magis eluceat. ¶ Preclare: egregie. Et sapienter Pla. scripsit ad Architã Tarentinũ/ut nõ sibi soli natũ meminerit. sed patrie sed suis: vt portexi qua pars ipi relinquatur. ¶ Nõ nobis. i. nõ ad nr̃am tm̃ utilitatez. ¶ Vendicat/sibi attribuit/ꝛ suã eẽ dicit/ qm̃ patrie etiã uitã debem9 ꝓ q̃ sapiẽs nũꝯ dubitabit occũbere. ¶ Ami ci: quib9 dẽm9 officiuz

Sed qm̃ (vt ꝓclare scriptuz ẽ a Platone) nõ nobis solũ nati sum9: oꝛtusꝯ nostrí partẽ patria vendicat/partez amici: atꝯ vt placet Stoicis / q̃ ĩ terris gignũtur/ad vsũ boĩm oĩa creari: boĩes autẽ boĩm cã eẽ generatos: vt ipi inter se alii aliis ꝓdesse possent: ĩ hoc naturam debemus ducem sequi/ꝛ communes vtilitates in mediuz afferre mutatione officiorum dando accipiẽdoꝯ. tũ artibus/tũ

¶ Atꝯ ut placet stoicis. ¶ Hunc cẽsebant stoici numine deoꝝ regi/ eũꝯ eẽ q̃ cõem urbẽ ꝛ ciuitatẽ boĩm ꝛ deoꝝ/ ꝛ vnũquẽꝯ nostꝝ hui9 mũdi eẽ partẽ ꝛ ciuẽ: ex quo illud natura cõsequi dicebãt/ut cõem utilitatez nostre ãteponam9/nec magis vituperandũ eẽ patrie proditorẽ q̃ cõis utilitatis ꝛ salutis desertorẽ propter suã utilitatẽ aut salutẽ. Chrysippus stoic9 dicebat cetera nata eẽ boĩm cã ꝛ deoꝝ/eos ãt societatis ꝛ cõitatis sue/ut bestiis boĩes vti ad utilitatẽ suã possint sine iniuria. ¶ Boĩm cã/ad boĩm utilitatẽ ꝛ usum. ¶ Inter se vicissim mutuis officiis. ¶ Naturã ducẽ: q̃ vult ut cõiter ꝛ cõiuncte viuam9/ꝛ qua impellimur ut ꝓdesse uelimus q̃ pluribus. ¶ Cões vtilitates/Cato apud eũdem li. iii. de fini. ait. Vt enim leges oĩm salutẽ singulorꝝ saluti anteponũt. sic uir bon9 ꝛ sapiẽs ꝛ legib9 parẽs ꝛ ciuilis officii nõ ignarus utilitati boĩm plusq̃ uni9 alicui9 aut sue cõsulit mutatione igit officiorꝝ dãdo accipiendoq̃ societas inter boies cõtinetur ¶ In mediũ/in vsum cõem/sic Virgi. In mediũ q̃rebãt. ¶ Tum artibus sic fiebat pmutatio apud ãtiquos/cũ nõdum eẽt excogitat9 nũmus/ut artifices eoꝝ opa cõmutarẽt cõparatiõe rõnum/ut magis iusticia seruaret. Nũmus ãt inuẽtus fuit/ut subiret vicẽ indigentie/ꝛ õnia metiret. Vnde si faber nõ indiget medico/fit pmutatio inter eos nõ ꝓ artes sed ꝓ nũmos

Vnde dicit Plato li. ii. de repu. Nūmus factus ē cā pmutatiōis/opus est igit' (ne inhūani uideamur) artibus: opa nrā. i. fauore/industria/labore ac diuitiis demereri hoīes/ ꝙ illos nobis deuincire/quo nil pōt eē laudabilius. Vnde uituperant' illi q̄ tanq̄ immanes belue cōem societatē aspernātur/arbitrātes tm̄ sibi natos. ꝙ sic naturā ignorant q̄ nos sociabiles genuit. ꝙ laudabilio ē atq̄ prestabilio beneficia cōferre q̄ accipere/ qm̄ ille qui accipit ē iferior. quisq̄ igit' ad bene de aliis merendum prōptissimus eē debet/ ꝙ ōni auxilio alios iuuare/ ut ōnib9 prestātior sit. Justicia certe non seruat'/ si aliquis semp accipit/ parat9 ipse nihil aliis cōferre. ¶ Opera: fauore ac labore. ¶ Facultatib9: diuitiis. ¶ Deuīcire/ obligare ꝙ diūgere.

opera/ tuꝫ facultatibus deuíncire homínuꝫ ínter homínes ſocietatem.

¶ De fide fundamento iusticie.

Fundamētū āt iusticie est fides/ id ē dictoꝝ cōuētoꝝq̄ cōstātia ꝙ veritas. Ex quo q̄q̄ hoc videbitur fortasse cuipiā durius: tm̄ audeam9 imitari Stoicos/ q studiose exqrūt unde verba

Fundamentū/in qua fundat' ꝙ consistit/id ē ad cōseruationē iusticie potissimū requirit' fides/q̄ si nō seruat'/nō reddit' unicuiq̄ qđ suuꝫ est. Justicia sine fide eē nō pōt. Unde Syllius italicus appellat fidē cōsortem iusticie dicit' etiā ꝙ sororem eius/qm̄ ut ait Plato/si iusticia erga deos colitur/pietas vocat'. si in homines viuos aut mortuos vel in reddēdis depositis pecuniis vel in sepulchris erigendis/fides dicit'. ¶ Lactātius li. iii. dicit. Justicia quid est/nisi pietas? pietas ām nil aliud est q̄ dei parētis agnitio fides inquit Seneca sanctissimum humani pectoris bonū ē/nulla necessitate ad fallendū cogit' nullo corrūpit' premio. ¶ Hercules apud Syllium libro secundo his verbis fidē alloquit'. Ante iouez generata decus diuumq̄ hominūq̄. Cui sine nō tellus pacez nō equora norūt. Justicie consors tacitūq̄ in pectore numen. ¶ Conuentoꝝ/pactoꝝ. cōuentōnis verbū autore Vlpiano est generale ad ōnia pertinēs/de quibus negocii cōtrahē di transigendiq̄ causa consentiūt qui inter se agunt. ¶ Constantia: firma stabilitas. ¶ Ex quo/propter hoc q2 fides ē cōstantia cōuentoꝝ atq̄ dictorum. ¶ Audeam9/quasi rē magnā ꝙ īsolitā ꝙ preter opinionē multorū. ¶ Imitari stoicos/q̄ uerboꝝ arbitrecti habebant'. tales homīes logodedalos appellabat Socrates. studiose enim exquirebāt uerboꝝ originē/ ꝙ nōia rebus imponebant respicientes ad illarū naturam ꝙ vim. li. iii. de fini. ait Ars est enim vite philosophia/de qua differens arripere uerba de foro, nō pōt/q̄q̄ ex ōnibus philosophis stoici plurima noīauerunt. ¶ Zeno quoq̄ eorum princeps nō tā rerū fuit inuentor q̄ nouoꝝ verborū/ ꝙ Chrysipp9

stoice professionis dicebat autore Gellio singula uerba diligẽter eẽ cõsiderãda/qm̃ õne uerbũ esset natura ãbiguũ·ꝛ ex eodem duo pluraue accipi posse. Diodorꝰ cõtra/nullum eẽ uerbũ ambiguũ dicebat:nec quisq̃ ambiguum dicit aut sentit. Ambigui uerbi natura iquit illa eẽ debuit/ut qui diceret duo uel plura diceret·Nemo autem duo uel plura dicit/qui se sentit vnũ dicere. ¶ Qꝛ q̃ hoc.i.hec interpretatio videt̃ duriuscula ꝛ violenta.

sint ducta:credamusq̃/quia fit quod dictum est/appellatam fidem;

¶ Duo genera iniusticie.

Sed iniusticie duo genera sunt. ¶ Unũ eoꝝ qui iferũt/alterũ eoꝝ qui ab his quibꝰ ifertur/si possint/non propulsant iniuriam.naꝫ qui iuste ipetuꝫ in quẽpiã facit/aut ira aut aliq̃ perturbatiõe icitatꝰ:is q̃si manꝰ violenter videtur afferre socio. qui ãt non defendit/nec obsistit/si potest/iniurie:

¶ Cuipiã:alicui q̃ forte hãc meã interpretationem nõ probabit/sed dicet eẽ nimis durã violentam/ꝛ q̃ vix cõsuetudine molliri possit. durum uocabulũ dicit̃ quod nõ ẽ in usu ꝛ mollitum consuetudine.

¶ Studiose/diligẽter magna cura. ¶ Unde sint ducta: unde habeãt originez/ꝛ quare ita dicãtur. ¶ Appellataꝫ eẽ/a latinis vt fides dicat̃ quia fiat q̃d dictũ est.

Sed iniusticie duo genera sunt· ¶ Postq̃ iusticie munus descripsit docuitq̃ hominez iustũ debere õnia referre ad cõem utilitatẽ. duo genera iniusticie ponit q̃ bono viro declinanda sunt/ne ab officio discedat̃/ non enim dẽmus inferre alicui iniuriã/ꝛ propulsanda ẽ ab alio si inferat̃. Unde hi qui vident pauperes opprimi alioꝝ potẽtia ꝛ vi ꝛ nõ adsunt illis/carpendi sunt. Et iudex õnia ad equalitatẽ regere debet/non respiciendo ad opes ꝛ potentiã quorũdam·quare inquit Aristoteles/iustũ emendaticiuꝫ ẽ iter damnũ ꝛ lucꝝ/quapropter ꝛ cũ boies cõtrouersiã hñt ad iudicẽ ipm confugiunt.ire ãt ad iudicẽ:ẽ ire ad ipm iustũ· ¶ Judex enim ẽ iustũ aĩaliuꝫ .i.hõ hñs iusticiã/q̃ oĩa ad mediũ redigũt̃/ꝛ q̃ petũt iudicẽ petũt mediũ id ẽ ipm iustũ. ¶ Inferũt:aliis iniuriã/ꝛ sic sunt iniusti. ¶ Alterũ genꝰ iniusticie ꝛ hominũ q̃ iniusticiã exercẽt. ¶ Hã q̃/affert rõnem quare utriq̃ sint appellandi iniusti. ¶ Cupiam/aliquez·s.impetit. ¶ Aut ira/q̃ ẽ libido puniendi eum q̃ uideat̃ lesisse iniuria. ¶ Perturbatiõe: q̃ ẽ cõtra naturam cõmotio animi ꝛ appetitus vebemẽtior. ¶ Quasi socio/qm̃ boies quadam naturali societate cõiuncti sunt·ergo q̃ aliquẽ ledit/sociũ ledit/quod ẽ cõtra iusticiã ꝛ humanitatẽ. ¶ Qui ãt:Nunc de altero genere iniustoruꝫ hoũ qui non obsistunt iniurie si possunt ¶ Iniurie/q̃ alicui infert̃/quã

ex

probibere debz vir bonus/qm̃ is q̃ opprimit nō ē a se alienus lege nature Iniuria requirit principiū sponte agentis/ut vult Aristoteles in moribꝫ ꝯ nemo volēs patit iniuriā. Vnde pōt quis facere rē iniustā alicui sed nō iniuriā si nō sponte sc̃z id admisit. Vnde Cyrus apud Xenophontē dicit quecunqꝫ per imprudentiā ab hominibꝫ delicta cōmittunt/hec ōnia eē arbitror inuita. ¶ Taz ē in vicio/tm̃ peccat boc est ex dogmate stoicoꝝ: qui dicebant ōnia peccata eē paria/ꝯ paruā eē ut magnā culpaz. ¶ Deserat parentes/ nō adsit parētibus cum illis fit iniuria. ¶ Aut patriā: quod est maximū scelꝫ multuz quippe debem9 patrie/q̃ ōnia cōplectitur/ ꝯ qui patrie laborāti non adsunt/cum opus est nō sunt habē di homines/ sed immanes bestie Cyrus apud Xenophontē li. i. dicit Nibil est iustiꝫ qꝫ propulsare iniuriam/ aut pulcbrius qꝫ amicis succurrere. Iustus vt sis inquit Seneca/ nō solū non nocebis:sed etiā nocentes ꝓbibebis. Dā nibil nocere nō ē iusticia/sed abstinentia alieni. ¶ Atqꝫ ille quidem/ ponit causam ꝯ originē iꝑorum generū iniusticie/ꝑmum proficiscit a metu/secundū ab auaricia. ¶ De industria: vedita opera ꝯ certo cōsilio/ꝯ bec ꝓprie dicit iniuria/ut vult Aristoteles/ qm̃ agēs certo consilio facit. proficiscunt a metu/habent originē a timore ꝯ ab aliquo inferunt qui timet/ꝯ sic vult inimicū preuenire ut impendens periculum vitet. ¶ Nisi id/nisi prius ipe nocuerit illi/a quo videt sibi malum impendere. ¶ Maximā ār partē/ponit aliā causam/ex qua orit iniuria. Auariciā. s. ꝯ spem utilitatis. aggrediunt quasi rem arduā ꝯ difficilem ¶ Cōcupiuerunt:Cupiditas ē effrenata libido: que incitata ē vehemēti9 ¶ Latissime patet/ad ōnia se extēdit/ꝯ multis modis exercet quēadmōm multa sunt q̃ cōcupiscunt/ꝯ sic manifestū ē auariciā ꝯ cupiditatē rez esse causam huius vicii ꝯ iniusticie. Auaricia ē opinatio uehemens de pecunia quasi valde expetenda sit inherens ꝯ penit9 insita. ¶ Expetunt aūt/ponit causas propter quas diuitie expetunt/ꝯ opes/cū sunt ad usꝫ vite necessarios/ laudantur ad uoluptates aūt factiones ꝯ ad cetera/q̃ ab iꝑo medio discedūt improbant. ¶ Ad usꝫ vite/ad vitā degendā ¶ Ad perfruendas

taz ē in vicio/qꝫ si parētes/aut amicos/ aut patriaz deserat. Atqꝫ ille qdē iniurie que nocēdi causa de industria iferūt/sepe a metu proficiscūtur:cū is qui alteri nocere cogitat/timet: ne nisi id fecrit/ipse aliquo afficiat icōmodo. Maximā autē partē ad iiuriā faciēdā aggrediūtur nō nulli: vt adipiscātur ea que cōcupierūt. in quo vicio latissime patet auaricia. Expetūtur autē diuitie/tū ad vsus vite necessarios. tū ad perfruēdas opes. i quibꝫ

voluptates/ut aliquis possit voluptatib9 perfrui/q̄ profecto non sunt
boīs sed bestiaꝝ. Voluptas dicit in animo res uiciosa: quaꝝ stoici dicebāt
eē sublationē animi sine rōne opinantis se magno bono frui. gaudiū ⁊ le
tícia sunt in animo. Voluptas proprie dicit ea iucūditas/que sensum ali
quē mouet. Unde pꝫ voluptatē indignā eē boīs prestātia. est enim nobis
cōis cū bestiis/q̄ sensibus nō rōne mouent. ergo repellenda ē/ cū sit iucun
dus quidam motus in
sensu/ ⁊ abiciēda peni
tus tanq̄ infamis me
retricula e cetu matro
narū. nā propter ipam
negligim9 res honestas
fluit voluptas corpo
ris inquit Aristoteles
deridēs Sardanapalū
gloriātez se omnes libi
dinum voluptates secū abstuliſſe/⁊ ꝑma queq̄ auolat/sepiusq̄ relinquit
causas penitendi q̄ recordandi. In quib9 āt maior ē animꝰ. i. illi q̄ appe
tunt maiora q̄ sit ipa voluptas: ⁊ q̄ sunt magnanimi appetunt opes/ ut
pluribꝰ gratificent/colant/ ⁊ ꝓncipes sint/magnificiq̄ habeant. hec oīa
si fiunt cū iniuria alterius ꝓter pietatē quā patrie dēmus: cōtra officium
sunt. ¶ Spectat/tendit aspirat ꝑtinet ad opes/q̄ sunt ad superfluitatē cul
tum ⁊ magnificētie ostētationē. ¶ Gratificādi/ut gratos obnoxios ⁊ deuīc
tos sibi reddere possint. gratificari ē plusq̄ gratuz facere. ¶ Facultatem:
possibilitatē potentiā. ⁊ affert exemplū. M. Crassi/q̄ oim romanoꝝ post
Syllā ditissimꝰ fuit/a quo ciiuiuz dānatoꝝ bona emerat/⁊ sic opib9 creue
rat/⁊ ciuib9 gratificabat⁊ illis magnificentiā ostētabat quā ideo Cicero
notat/qm̄ malū habuerat initiū: ⁊ nō erat sine aliox iniuria emptis. s. bo
nis proscriptoꝝ aliis emere nolētib9 prepudore. Dic ē Crassus ille diues
q̄ periit apud parthos/quoꝝ sitiebat auꝝ. nā nisi eguisset nūq̄ cupidita
te auri/nulla iusta belli cā trāsiuisset euphratē/q̄ erat terminꝰ romani par
thiciq̄ imperii. Unde uituperant⁊ nimie cupiditates/ q̄ nō sinūt hominem
eē diuitē/qm̄ crescit amor nūmi ut inqt Satyrus: q̄ tū ipa pecunia crescit
⁊ ōnes auari pauperes sunt/cū nūq̄ expleant. ignorātes aīm boīs debere
diuitē eē nō arcā ⁊ parsimoniā eē magnū uectigal. Seneca dicit/nō q̄ paꝝ
bēt/sed q̄ plus cupit paup ē. In paradoxis hunc Crassum q̄uis vtat loco
cōi/his verbis alloquit. Multi ex te audiuerūt/cū diceres neminē esse di
uitem/nisi q̄ exercitū alere possz suis fructib9/qđ populꝰ romanꝰ ex tātis
vectigalib9 iā pridē vix pōt. Igit hoc proposito nūq̄ eris diues: ātecq̄ ti
bi ex tuis possessionib9 tm̄ reficiatur/ut eo tueri sex legiones ⁊ magna eq̄
tum ac peditū auxilia possis. Ita fateris igit te nō esse diuitē/cū tm̄ desit

autē maioꝝ ē animꝰ/ī his pecunie cupi ditas spectat ad opes: ⁊ ad gratificandi facultatē. vt nuper. M. Crassꝰ negabat vllam satis magnam pecuniam esse/ ei qui in republica ꝓnceps vellet esse/ cu ius fructibus exercitū alere non posset.

ut expleas id qđ exoptas. Itaq; istã pauptatẽ uel potius egestatẽ ac men dicitatẽ tuã nũq; obscure tulisti. Crassꝰ in agris suis autore Plinio sester tium decẽ milia possedit. Si ad naturã viues inquit Seneca / nunq; eris pauper. si ad opiniones: nũq; eris diues / exiguũ natura desiderat / opinio immẽsum. Alibi dicit / breuissima ad diuitias p cõpẽdium diuitiaꝝ via ẽ

¶ Princeps: primus ꝛ magnificentie ostẽtator. ¶ Delectant etiã magnifici apparatus / de magnificẽtia ꝛ officio ipiꝰ magnifici dicetur alibi. naꝫ magnifici ẽ facere magnos sumptus / opa ad miranda: ꝛ apparatus habere pclaros / aliter decoꝝ nõ seruaret suuꝫ

¶ Magnifici: amplꝰ ꝛ sumptuosꝰ / qles virum magnificũ ꝛ principẽ ciuitatis / habere decet.

¶ Delectant etiã magnifici apparatus / vi teq; cultus / cum elegantia ꝛ copia. qui bus rebus effectum est: vt infinita pe cunie cupiditas esset. ¶ Nec vero rei fami liaris amplificatio nemini nocẽs / vitu perãda ẽ: sed fugiẽda semper iniuria est.

¶ Cultus / ornatꝰ. ¶ Cuꝫ elegantia / elegans autore Gellio apud ãtiquos is dicebat' / q̃ nimis leto ame noq; cultu victuq; eẽt. ¶ Postea elegãs reprehẽdi quidẽ desiit / sed laude nulla dignabatur / nisi cuiꝰ elegãtia eẽt moderatissima. Sic. AD. Tullius Lucio Crasso inquit ꝛ. G. Sceuole nõ merã elegantiã sed multa parsimonia mixtam laudi dedit. Crassus inquit erat parcissimꝰ elegantiũ. Sceuola parcorum elegantissimꝰ. ¶ Elegantia / nitore ꝛ pollicie sed hec elegãtia in vicio ẽ / nisi parsimonie adiungat'. quod tales viri nõ faciũt qui magnifici atq; ostentatores ꝛ eẽ ꝛ videri volũt. ꝛ ideo nõ laudant' / qm̃ talis elegantia cũ vult habere copiã. i. habundantiã õniuꝫ reꝝ ꝛ affluentiã / nõ põt eẽ sine iniuria alterius. ¶ Copia affluentia reruꝫ ꝛ eleganti apparatu. ¶ Infinita innumerabilis ꝛ insatiabilis. ergo hec infinita cupiditas vituperãda ẽ / qm̃ si se vult explere / facit aliis iniuriã. ¶ Vñ modus adhibẽdus ẽ cupiditatibus / ꝛ ita viuendũ / ne aut sordidi videamur / aut nimiũ elegãtes. ¶ Nec uero / rñdet tacite obiectiõi potuisset. n. dici. vidris Ci. carpere magnificos apparatꝰ / cũ inde oriat' cupiditas pecunie / ergo res domestica non ẽ ãpliãda. ne videamur esse nimis cupidi / ꝛ sic nemo p te liberalis esse poterit aut magnificꝰ cũ ad opa magnifica erigẽda opes nõ suppetãt. Ideo dicit ãplificationẽ rei domestice nõ eẽ uitupandã / si fit sine iniuria alioꝝ. Hã virtꝰ ẽ illiꝰ q̃ rẽ familiarẽ tuet' ꝛ gubernat parare pecunias / partas cõseruare. et ipis vti ad cultũ vite / ꝛ ẽt frui. ¶ Amplificatio / augmẽtũ rei domestice et cõparatio pecuniaꝝ ad rẽ domesticã augendã ãplificãdãq;. ¶ Hemini nocẽs / q̃ nõ ẽ cũ alicuiꝰ iniuria nõ dz vitupari qm̃ boni pfis familias hoc est officiũ. ¶ Sed fugiẽda iniuria / qm̃ nõ dẽmꝰ cõparare nobis diuitias cũ alioꝝ iniuria / q̃ ꝛ iuris actio tunc sunt cũ fiunt a sponte agẽte / ergo q̃ rem

domestică cũ alioꝝ iniuria ãplificat/iniustꝰ ẽ. ¶ Maxime aũt: ponit vnã causam qua uel maxime homines impellunt ad iniusticiã/cupiditatez sc̃z honoꝝ ꝛ glorie/ad quaz aliqui summo studio ꝛ cõtentiõe ambitates cõtendentesqꝫ iusticie obliuiscunt ut id adipiscant/ qđ toto animo cõcupiuere ¶ Obliuio:ut iusticie obliuiscant ꝛ afferant aliis iniuriã. ¶ Imperioꝝ: vt sint imperatores/ꝛ alius imperare possint· ¶ honoꝝ/magistratuũ nã ꝓprie honores sunt magistratꝰ. ¶ Quod enim ẽ apud Enniũ: Ennius Tragedias scripsit que nõ extãt/ĩ quibus erat hic vsus· Nulla sancta societas: nec fides regni est· Hec sentẽtia põt ad plura trãsferri. naz nõ solũ ĩ regno/sz etiã ĩ aliis magistratibꝰ ĩ quibꝰ nõ potest eẽ primꝰ nisi vnus/fit aboĩbus summa cõtẽtio: vt illũ locũ supmũ assequãtur/ vt fecit Cesar ¶ Dolatius patz: ad plura sese extẽdit qꝫ ad regnũ/in quo est vnus rex/q̃ sociũ habere nõ vult. ꝛ probat hoc dicẽs. Nã õne qđ ẽ tale/ut in eo nõ possint plures excellere/sed opꝰ ẽ vnũ id tenere/illud inqꝫ ẽ cã cõtentiõis ꝛ discordie. vt ẽ regnũ imperiũ: ꝛ cetera id genus. ergo id qđ dixit Enniꝰ de regno/ad plura transferri põt ꝛ patz latius. ¶ Eiusmõi/buiꝰ generis. i· quecũqꝫ ẽ dignitas/ ĩ q̃ nõ põt plures excellere. ¶ Contẽtio/conatꝰ ꝛ dissensio· ¶ Sanctã/inuiolataz· i· difficillimum ẽ seruare humanã societatẽ iuste ꝛ sancte· ¶ Declarauit id mõ/ꝓbat exẽplo cesaris q̃ rẽpu· occupauit/ꝛ ad illũ gradũ ascendit/in quo solus eẽ voluit dictator. s· perpetuꝰ. ¶ Id s· difficillimũ eẽ scãm seruare societatez ¶ Mõ/paulo ante/qm̃ paucis ãte ãnis Cesar rẽpu. occupauerat post cuiꝰ interitũ Cice· hoc opus elucubrauit. ¶ Temeritas/violẽtia ꝛ furor. ¶ Diuina ꝛ humana iura puertit/turbauit õne ius ꝛ õne fas/qz violauit societatẽ ꝛ fidẽ/violauit numina ꝛ boĩes occupãdo rẽpu·. boĩes violati fuerũt qm̃ a cesare q̃ erat cõcuis ad seruitutẽ redacti sunt/ ꝛ patriã occupare humana ꝛ diuina iura vetãt· nõ enim ẽ iustũ ciuẽ exercere in suos tyrãnidez sed equo ꝛ pari iure viuere. ¶ Plutarchus scribit in vita Demetrii. Et ꝓcul dubio nihil tã egregiũ tãqꝫ ꝓpriuz regis/cꝫ iusticie opus· Mars enim vt Timotheus iquit tyrãnus ẽ. lex ãt ẽ oĩm rex/ut vult Pindarꝰ. Atq̃ reges

Maxie aũt adducũt plerisqꝫ: vt eos iusticie capiat obliuio: cũ ĩperioꝝ/honoꝝ/ glozie ve cupiditatẽ inciderit. Quod enĩ est apud Enniũ/nulla sãcta societas/nec fides regni ẽ/id latiꝰ patet. Nam quicquid eiusmõi est/in quo nõ possint plures excellere: in eo plerũqꝫ fit tanta cõtẽtio: vt difficillimũ sit sanctã seruare societatẽ. Declarauit id mõ temeritas C. Cesaris qoĩa iura diuina ꝛ hũana puertit:

vt inquit Homerus nõ expugnatrices vrbiũ machinas eratasq; naues/sz iusticiã a Ioue sumptã exercere custodireq; decet/ ꝛ discipulũ optimuz iouis nõ ferocissimũ aut immanẽ/sed iustissimũ regẽ vocauit. ergo si regem nõ decet nisi iusticiã exercere in suos/multo minꝰ decebit ciuẽ suis ociuibꝰ insultare/ꝛ illos iniuria afficere. ¶Propter eũ principatũ/propter ꝓmũ in repu. locum. Sepe dicebat cesar/si violandũ ẽ ius grã regnandi violãdum ẽ/ꝛ se difficiliꝰ dimicabat a prĩo loco ad secũdum/ q; a secundo ad terciũ posse detrudi Itaq; semper primum locum optauit. ¶Opinionis errore/ quoniã opinabat se eo principatu dignuz cum non essz. ¶Finxerat/in mẽte sua formauerat. ergo si nõ fuisset imperii cupiditas/ non fuisset iiustus ꝛ impiꝰ. ¶Est autem in hoc genere/molestum est inquit Cicero/ꝙ vir magno animo ꝛ excellenti doctrina preditus/habeat appetitum principatus. Raro enim eminentissima ingenia acquiescunt/nisi supremuz locum ascenderint/ꝛ sic violant iusticiã ꝛ humanã societatẽ/ut fecit cesar. cui non fuit utile tandem id quod cõcupiuerat/ꝛ perfecerat. Vnde dicebat Sophocles plurimos velle mala ob inexperientiam bonorum atq; insciciam. ¶In hoc genere/in eiusmodi cupiditatibus ꝛ opinione principatus. ¶Splendidissimis: perspicacissimis ꝛ excelsis. ¶Existunt/apparent insunt. ¶Cupiditates/uehemẽtia desideria. quod cũ ita sit inquit Cicero/cauendũ ẽ: ne iniuria ob id alii afficiant: qđ illis videt difficile/q̃ claris ingeniis prediti ea q̃ sibi ꝓposuerunt efficere cupiũt in quibꝰ rõ ꝛ officiũ caligine quadaz nimie cupiditatis obducit/talis natura ꝛ acies ingenii corrupta malis disciplinis ꝛ pfusionibus. Vnde dolendũ ẽ eminentissima ingenia educatione mala ꝛ pfusione corrũpi. ¶Plato ait in. vi. de repu. ingẽtia facinora summaq; neq;cia nõ ex vili natura sed potẽti ꝛ corrupta generant. debilis quippe natura ingentiũ bonoꝝ aut malorũ nũq; erit cã. hoc repetiit ¶Plutarchus in vita Demetrii. ¶Quo magis/tanto magis/qm̃ virtꝰ versatur circa difficile. ¶In eo genere/cupiditate honoris glorie imperii.

¶De differentia iniuriarum.

Sed ĩ õni iiusticia permultũ interest/utrũ pturbatiõe aliq̃ animi

Sed ĩ õni iiusticia/posuit Cicero duo genera iniusticie. Sed potuisset oriri dubitatio/an quelibet iniuria sit eadẽ ꝛ eiusdẽ generis/ne aliqd relinquat intactũ/declarat hoc dicens leuiorẽ eẽ iniuriã/ q̃ nõ infertur de

industria. ¶ Interest/magna ẽ differẽtia in ipis iniurijs q̃uis similes vi deant. ¶ Perturbatione animi:ira q̃ ẽ ebullitio sanguinis circa p̃cordia ꝛ per irã agim⁹ sponte nõ tñ cũ deliberatiõe et electiõe:ex quib⁹ orit iniu ria. ¶ Et ad temp⁹:p aliqđ spaciũ tẽporis nõ semp. Vnde tẽporariũ theatrum dicit extructũ ad usum cuiusdã spacii tẽporis/qm̃ spectaculo absolu to destruit. Vnde legit apud Trãquillu⁹ cesarẽ extruxisse porticus ad tempus. ¶ An cõsulto/electõne/ꝛ q̃ p̃ q̃s sciens certoq̃ consilio iniuriã faciat. ¶ Et cogitato:premissa cogitatiõe.i. si p̃ meditata fiat iniuria:ẽ grauior ꝛ ꝓpe iniuria dicit ex sentẽcia Aristotelis vt dictũ est. ꝛ probat hoc dicens/leuiora sunt ꝛ veniã facile merẽtur q̃ accidũt aliquo motu repẽtino nõ precedentib⁹ cõsultatione ꝛ electione. ¶ Repentino/subito cum motu ꝛ ira/qm̃ ĩ subitis animi motib⁹ nõ hẽt locũ deliberatio ꝛ electio/ergo que tũc fiunt/ leuiora sunt/ ꝛ nõ tam iniquo animo ferẽda.

que plerũq̃ breuis ẽ/ꝛ ad tẽp⁹: an ꝯsulto ꝛ cogitato fiat iniuria. Leuiora.n. sũt ea q̃ repẽtino aliquo motu accidũt: q̃ ea que meditata/que preparata iferũt. Ac de inferẽda quidẽ iniuria satis dictũ est.

¶ Alteruz genus iniustície.

Retermittẽde ãt defẽsiõis/ desserendiq̃ officii/plures solẽt esse cause. Hã aut ĩimicicias aut laborẽ aut sumptus suscipere nolũt. aut ẽt negligẽtia/pigricia/ĩertia/aut suis studiis quibusdamue occupationibus sic impediũtur: vt eos quos tutari debeant/ deserros esse patiantur. Itaq̃ videndu⁹ est/

¶ Preparata/certo cõsilio ꝛ deliberatiõe.

Retermittẽde ãt defensionis/absoluit Cice. p̃mũ gen⁹ iniustície eoꝝ q̃ inferũt iniuriã. Hũc trãsit ad alterã partẽ diuisiõis ꝛ gen⁹ iniustície eoꝝ:q̃ cũ possunt nõ ꝓpulsant iniuriã. ꝛ ponit cãs q̃bus pleriq̃ adducti defensionẽ p̃termittũt discedẽtes ab officio/q̃ oẽs improbant. nõ.n.cũ opus ẽ inimicicie fugiẽde sunt:labores/sumpt⁹ ꝓ amicoꝛ officio seruãdo. ne videamur seq̃ fortunã nõ boĩem aut officiũ. ¶ Pretermittẽde omitten de. pluri⁹ causis inq̃t mouent aliqui/ut alios nõ defendãt/ꝛ deserãt officium. ¶ Officii/actionis cũ uirtute/quã alicui p̃stare dẽm⁹ volẽte natura ¶ Hã aut inimicicias/ponit cãs Cice. qm̃ inquit nolũt subire inimicicias eoꝝ/q̃ inferũt iniuriã/ꝛ nolũt suscipere labores/ꝛ nolũt aliquid impẽdere ꝛ pecunias absumere pro defensione alteri⁹. ¶ Laborẽ/ labor ẽ functio q̃dam uel animi uel corporis grauioris operis vel muneris. ¶ Pigricia/ad corp⁹. ¶ Inertia/ad animũ. ¶ Studiis: volũtatib⁹ variis aut litteris aut

in aliis rebus qm̃ varia sunt hoim studia. ¶ Occupationib9:rez. s. domesticaruz/in quibus obeundis occupant. ¶ Desertos/derelictos ꝛ ope destitutos. ¶ Itaqz videndū ē/latenter tangit Platonē Cicero/ q̄ in libris de repu. scripsit philosophos propterea eē iustos/qz versant in inuestigatõe veri ꝛ qz bonores imperia magistratz cõtemnūt eoz studiis ꝛ cõtemplationibus intenti. dicit Cicero hoc non eē satis ad perfectā laudē iusticie. nam dū vnū genus iusticie assequunt/ nemini scz faciendo iniuriam inciunt in alterū genz in iusticie/ qz eos deserūt quos ex officio tutari debent. Ostēdit igitur Cicero banc eē meliorē vitā/ꝛ nature accõmodatiorem: versari scilz pro tẽporis cõditione ꝛ in negociis ꝛ in cõtẽplationibus/ ita enim melius vita hūana sustentat ꝛ alitur. ¶ Ne non sit satis/id est ne sit paz ad cumulatam laudem ipiz iusticie/ quā Plato philosophis tribuit. ¶ In philosophos/ꝑ philosophis ꝛ in philosophoz laudē. ¶ Propterea/idcirco ꝛ propter id qz versentur in studiis doctrine ꝛ ueritatis inuagatione. ¶ Plericz/maior pars hominum. ¶ Digladiari:certare more gladiatoz. ¶ Pro nihilo ducant/ existiment nullius esse precii ꝛ momenti. philosophi enim bona fortune,ꝑ nihilo putant/ꝛ seipis inferiora eē arbitrant nec digna ad q̄ descendat a tanta ipoz prestātia/sed erigunt aīm ad virtutē/ q̄ nihil preclariz ē/ꝛ q̄ homines deo similes quoad fieri pōt reddit. vtinā mortales hoc bonū cognoscerent/nullā profecto uel saltē minimā haberent cū corporibus humanis ꝛ terrenis bonis/atqz caducis contagionē/sed uoluptate corrupti pro illa iudicamus/summū bonum caligine quadā obducti ignorantes/ꝛ illecebris fortune capti/quibus nihil est fallaciz nihilqz quod ab homine q̄ vere homo est ꝛ prudens debet eē alienius/qm̃ is est beatus/cui nullū bonū malūqz sit/nisi bonz malusqz animz honesti cultor uirtute cõtentz/ quē nō extollūt fortuita/nec frāgunt/q̄ nullū maius bonū eo qđ sibiipi dare pōt nouerit/cui natura voluptas erit voluptatū contẽptio. ¶ In altez/qm̃ eos nō defendūt/quos debēt ex officio/studio scilz cognitionis ꝛ doctrine. ¶ Quos tueri debent/non est inhumana virtus inquit Cicero alibi. neqz immunis neqz superba / que etiam populos vniuersos tueri / eisqz optime consulere soleat. quod nō faceret profecto/si a caritate vulgi abhorreret.

ne nō satis sit/id quod apud Platonez est in philosophos dictū: q̄ in veri vestigatiõe versẽtur/ q̄qz ea que plericz vehemẽter expectãt/ de quibus inter se digladiari solẽt/ cõtẽnãt:ꝛ pro nihilo ducãt/ propterea iustos esse. Nã dū alterū iusticie genz assequūt/ in iferēda ne cui noceant iiuria:ī alterū icidunt. Discēdi enī studio ipediti/ quos tueri dēant deserūt.

Ad rempu. ad munera reipu. obeunda. Propterea inquit Socrates apud Platonē li. ꝑmo de repu. o trasimache: ut mō dicebā/ turpissimū videtur sponte quēpiam ad regimen accedere/ sed necessitatē expectare nondebz. detrimentū aūt nullū maius pōt accidere reipu. q̄z a pessimo regi viro/ cum ipe bonus regere illā ꝛ gubernare recuset. Vbi dicit etiā Socrates q̄ prava anima male imperabit: bona uero omnia recte faciet: ꝛ q̄ iniusticia ꝑbet inuicē odia pugnas ꝛ seditiōes: cōsensum uero amiciciāq̄z iusticia. Dicit Plato Ciues si boni sunt non debēt spōte ad rempu. accedere/ ne videāt aut ꝑcio allecti/ aut propter auaricie crimē/ aut cupiditate honoris adducti quod ē hominis ābicioſi: ex quo inquit turpissimū videt spōte

Itaq̄z eos ad rēpu. nec quidē accessuros putat/ nisi coactos. Equiꝰ āt erat id voluntate fieri. Nā hoc ipm ita iustū est qđ recte fit: si est volūtariū. Sūt etiā q aut studio rei familiaris tuēde aut odio quoda hoīm/ suū se negociū agere dicāt: ne facere cuiq̄z videāt iniuriā. q dū altero in iusticie genere vacāt: ī alterū īcurrunt.

sua quēpiā ad regimen accedere. Equius aūt erat. Nā ius aliquis agit si sua sponte agit. dupliciter aliquis agit iustuz inuitus ꝛ sponte si inuitus facit iustum/ attamē nō facit ius. cū agit electione ꝛ certo cōsilio/ iustꝰ est ꝛ agit iustum. Equius āt fuisset ipos philosophos sponte sua ad munera reipu. obeunda accedere: q̄ tunc optime administrat/ cū philosophi eaz gubernant ꝛ regunt/ aut cū ipi reges philosophant/ ut vult idē Plato li. v. de repu. Cato apud Ciceronē li. iii. de fini. in hanc sententiā dicit. Cum āt ad tuendos conseruandosq̄z homines hominē natū ee videamꝰ/ cōsentaneū est huic nature: ut sapiēs velit gerere ꝛ administrare rēpu. vñ hi q̄ ingenio ualēt/ ꝛ fugiunt reipu. munera/ ab officio discedūt: ꝛ eā sinūt perire/ ꝑ q̄ usq̄z ad mortē certādū ē. In preceps tēdit respu. cū iuuenū osiliis ꝛ sentētia regit. Ita/ ea conditiōe ꝛ pacto laudat/ ut iustū si ē voluntariū. i. si a volūtate proficiscit/ ꝛ nō animo coacto. Nā ius agūt illi q̄ agūt spōte ut vult Aristoteles. Sunt etiā/ ponit nunc alios q̄ rebꝰ suis intēti alios deserūt. Rei familiaris domestice augēde conseruādeq̄z. Aut odio quodam hominū/ ut de Timone athenienſi legitur. In lelio ait/ quinetiā si q̄s asperitate ea ē ꝛ immanitate nature cōgestꝰ/ ut societatē hoīm fugiat atq̄z oderit/ qualē fuisse athenis Timonē nescio quē accepimꝰ/ tamē is pati nō possz/ ut non acq̄rat aliquē/ apud quē euomat uirus acerbitatis sue. Sui odio hoīm fugiunt humanā societatē/ nō mō inhumani sed ceterrime belue habent ꝛ sunt. Natura enim nihil solitariū amat/ ꝛ hoīes natura ipa congregati sunt. Dū uacāt. i. dū vitant alterum genꝰ iniusticie/ qm̄ nemini

faciunt iniuriã/in alterum incurrũt. qm̃ nihil faciũt pro humana societate tuenda. ¶ Nihil studii/voluntatis/ꝛ hoc est q̃tum ad animũ. ¶ Nihil opere/laboris ꝛ diligentie. ¶ Facultatũ/diuitiaꝝ ꝛ auxilii cũ id possint sine ipoꝝ detrimento prestare/ad qđ tenent ex officio etiã si maxima iactura fieret/qm̃ humana societate nihil debet eẽ nobis antiquius. ¶ Cm̃ igit/ facit epilogũ Cicero eoꝝ q̃ de iusticia dicta sunt posuit enim ipius duo genera/causasq adiũxit q̃bus homines adducti officium deserũt. Cũ igit inq̃t talia a nobis dicta sint facile poterim9 iudicare quid quo q tempore agendũ sit nisi voluerim9 nobis nimium indulgere.

Deserũt enĩ vite societatẽ. q2 nihil conferunt in eã studii/nihil opere/nihil facultatuz. Quoniã igit duobus generibus iiusticie ꝓpositis/adiũxim9 causas vtriusq generis: easq res ãte ostituim9/quibus iustitia cõtinet: facile quod cuiusq tẽpoꝛis officiũ sit/poterim9 (nisi nosmet ipsos valde amabim9) iudicare. Est enĩ difficilis cura rerũ alienarũ: q̃q̃ Therẽtian9 ille Chremes/hũani nihil a se alienum putat. Sed tamen quia magis ea

¶ Vtriusq generis/ꝛ illius quo iniuria infertur/ꝛ illius quo nõ propulsat. ¶ Cõstituimus. i. ante posuimus ea quibus iusticia continet/ꝛ quasi materiã circa quã uersatur: ꝛ iusti viri munus. ¶ Cuiusq temporis/quacunq temporis conditõne quid agendum sit ex officio iudicare poterim9. ¶ Quod officiũ sit/quid quoq tẽpore sit agendũ ut iusticia seruet. ¶ Officiuz/q̃ actio sit ꝓpria cuiusq temporis. ¶ Nisi nos valde amabimus. i. nisi uoluerimus fugere labores ꝛ nobis ipis solum indulgere/ꝛ aliena nõ curare quod ẽ cõtra officiuz. ꝛ probat quare nos interdũ ualde amam9/ꝛ fugimus labores pro negociis alioꝝ. ¶ Est enim difficilis cura reꝝ alienaꝝ: id est non libenter curamus aliena/ꝛ ideo decipimur interdũ/ab officioq discedim9 timentes laborem ꝛ curam rerũ alienaꝝ. Sed inquit Cicero Chremes a Terẽtio introductus in comedia humani a se nihil alienũ putat nã cõis hoĩm inter hoĩes naturalis ẽ cõmẽdatio/ut oporteat hoĩem ab hoĩe ob id ipm q hõ sit nõ alienũ videri/ut volebant stoici. ¶ Apud Terentiũ Menedemus ad Chremetem monentẽ/ne se tãtopere maceraret. Tm̃ ne ab re tua ẽ ocii tibi/aliena ut cures/ea q̃ nihil ad te ptinent. Respondit Chremes. hõ sum humani nihil a me alienũ puto. Sed inquit Cicero: q̃uis ita sit/ꝛ Terentius sic statuat/ et iudicet ex sententia stoicoꝝ/tm̃ aliena difficilius curam9 q̃ nrã. Vñ difficile est exercere iusticiã/q̃ est ad alios. Propensiores enim sum9 ad res nostras: ꝛ ĩ alienis hallucinamur/ꝛ ideo nõ ẽ pronũ iusticiã ꝛ curã adhibere

in rebus alienis/q̄ a nobis lege nature deseri non possunt sine iniusticia:q̄q̄ uis in rebus nostris simus iusti ꝛ neminē offendam9·Omne hoc qđ vides inquit Seneca/quo diuina atq; humana cōclusa sunt vnū ē/mēbra sum9 corporis magni·natura nos cognatos edidit·hec nobis amorē īdidit mutuum ꝛ sociabiles fecit illa equū iustumq; composuit/ ex illius institutōe miserius est nocere q̄q̄ leui·ex illius imperio parate sunt iuuantis manus.

percipim9 atq; sētim9/ que nobis ipsis aut prospera aut aduersa eueniūt: q̄q̄ illa que ceteris/q̄ q̄i lōgo īteruallo interiecto uidem9: aliter de illis ac de nobis iudicamus. Quo circa bñ p̄cipiūt/qui vetant quicq̄ agere/qđ dubites equū sit an iniquū. Equitas enim lucet ipsa per se: dubitatio aūt cogitatiōes significat īiurie.

Ista uersus ꝛ in pectore ꝛ in ore sint· Homo sum/nihil humani a me alienum puto habeam9 in cōe cognati sumus· Sed tamen inquit Ci· q̄q̄ ōnia humana ab homine aliena nō sunt volente natura/tamen magis ea sentim9 / que nobis accidunt/q̄q̄ que alijs/ que quodam qua si īteruallo a nobis distare videnť ¶ Percipimus/ mente. ¶ Sentimus:sensibus exterioribus · ¶ Interuallo/ longo spacio. ¶ Ac/ id est q̄q̄ de nostris·id est de rebus que nobis accidunt/aliter iudiciū facim9 ¶ Quo circa/affert Cicero sententiam que oriť ex his que dicta sunt · Neminem sc̄m debere id agere:quod dubitet equum sit an iniquū quoniam ipa dubitatio affert significationem iniurie ipa quippe equitas lucet per se et omnibus manifesta est:nec aliquam in se dubitationē bēt. ¶ Eqtas/ ipa iusticia.

De officiis a circunstantia .

Sed īcidūt sepe tpa:cū ea q̄ma ri me vidēť digna esse iusto boīe/ eoq̄ quē virū bonū dicim9/cōmutanť:

Sed incidunt sepe tempora. Positis omnibus que fieri debent ab bomine iusto sine aliqua cunctatione/ ꝛ a quibus fugiendum sit/ nunc ea ponit que agenda sunt secundum temporis conditionem· Nam sepe incidunt tempora / in quibus facere ea que videntur esse contra iusticiam officium est/ sed in his rebus diiudicandis prudentia opus est ut tempori seruiatur ꝛ officio/atq; omnibus circūstantiis/de quibus in principio dictum est / ꝛ sic appellantur hec officia a circunstantiis que sunt septem/ ꝛ in omni re requiruntur· Nam multa ratione tporis/loci/psone/mōi/ rei cause/ꝛ materie/ sunt contra officium si fiant/ que prius officia erant/ ut apertius per exēpla patebit. ¶ Tempora:temporis conditōnes· ¶ Cōmutanť:aliter se habent/ꝛ fiunt contra officiū propter aliquā circūstantiā.

¶ Vt non reddere depositū/ponit exemplū quo ostendit quare rōne tēporis officia mutantur. Simpliciter ꝛ absolute reddere depositum/naturale iustum est/sed ob aliquā forte causam nō reddere officiū est:ut ensem furioso. In omnib9 igit oportet considerare principia agendi ꝛ circūstātias et sic ab officio non discedet¶ Depositum reddere inquit Seneca/p se res expetenda est/nō tamen semper reddā nec quolibet loco nec tēpore. Intuebor vtilitatem eius/cui sum redditurus/ꝛ nocitur ū illi depositū negabo. idem in beneficio faciā¶ Depositum/pecuniā depositā apud amicū¶ Furioso/ illi qui incipit furere¶ Furor autē est cecitas mētis ad oia¶ Facere promissum:facere id quod promiseris:ꝛ seruare fidem alicui datā de aliq̄re/ si ille interī incipiet furere.¶ Referri enim decet/affert rationē: q̄ re iustū ē ea negare/ q̄ ad fidem pertinent/ꝛ veritatē/quoniā inquit oia referri debent ad ea que de iusticia dicta sunt. vt ne cui noceat. si autē reddere depositum furioso aut ensem/nocet illi cui reddit. iustū ē non reddere ꝛ officium a circūstātia consulere enī alterius vtilitati debemus/et habere rationē tpis psone ꝛ aliarum circūstantiaꝝ¶ Referri q̄ referant ad ea que dicta sunt/ꝛ ita agātur/ut ne cui noceat. oia enim que agunt/ ad illud iusticie fundamentū referenda sunt.¶ In principio scilicet disputationis de iusticia¶ Vt cōmuni vtilitati seruiat/ut oia fiant communis vtilitatis causa. Ea scilicz fundamenta iusticie.¶ Cum mutant tempore/id ē aliqua tpis conditiōe et circūstantia/que efficit ut id quod prius officium erat:sit contra officium.¶ Officium honesta illa actio que est secundū virtutem/mutat dico ut non semp sit idem/ ꝛ ut non semp idem agere debeam9 propter circunstantias:ꝛ probat hoc dicens/potest enī accidere. Cōuentū ꝑ pacto nudo hic accipit:sed alibi pōt referri ad vtrūq̄. Dā conuentionis verbum auctore. Vlpiano est generale ad oia pertinens/de quibus negocii contrahendi transigendiq̄ causa consentiunt/qui inter se agunt.ꝛ affert exemplum Neptuni ꝛ Thesei:cui Neptunus auus ꝑmisit se tria concessurum quecunq̄ optasset. Theseus petiit/ vt Hyppolitus filius ex Hyppolite amazone

fiūtq̄ cōtraria: vt nō reddere depositū/ etiā ne furioso ꝑmissū facere/ queq̄ pertinent ad veritatez ꝛ ad fidez/ ea negare interdū ꝛ nō seruare sit iustū. Referri. n. decet ad ea q̄ ꝓposui ī p̄cipio fūdamēta iusticie. primū vt ne cui noceat: deīde vt cōi vtilitati seruiatur. Ea cū tempore cōmutātur: cōmutatur officiū/ vt nō sēper sit idē. Potest enī accidere ꝑmissum aliq̄ ō ꝛ cōuentuz: vt id effici sit inutile: vel ei cui ꝑmissū sit vel ei qui ꝑmiserit.

accusatus a nouerca Phedra: q se de stupro interpellasset/ diserperet. q cum per litus deambularet/ uectus curru Neptunus beluas marinas imisit/ quibus equi territi Hippolitū distraxerunt. q sic Theseus pater icidit in luctus. Si igit Neptunus promissum nō fecisset/ ab officio minime discessisset. imo saluti utriusq consuluisset. fuissetq officiuz a circūstātia Optatis/ que optauerat q elegerat. Hoc erat tertiū/ postremum q ultimum

Iratus/ putās verum esse Hippolitum filium petisse concubituz Phedre uxoris. Luctq propter interitum filii/ quonia luctus est egritudo ex eius qui charus fuerit interitu acerbo. Nec promissa igit cōcudit banc partem dataq generale preceptū Nec si plus/ hec est alia circūstantia/ qua precipitur fidem aliquādo nō seruandam. Contra officium est/ Aliud pceptum seruandum/ cū qs aliquid promiserit/ qd

Haz si (vt in fabulis ē) Neptunꝰ quod Theseo promiserat/ nō fecisset: Theseꝰ filio Hyppolito nō essz orbatꝰ. Ex tribus eni optatis (vt scribit) hoc erat tertiū: q de Hyppoliti interitu iratus optauit. Quo ipetrato: in maxios luctꝰ incidit. Nec promissa igit seruāda sūt: his qbꝰ promiseris iutilia si sint. nec si plus tibi noceant: q illi prosint/ cui promiseris. Contra officiū est/ maiꝰ dānū anteponi minori. vt si constitueris te cuipiaz advocatum in rem presentez esse venturū:

plus noceat promittenti/ q illi cui promissum ē. Unde dicit Seneca/ deserentem vis maior excusat. Anteponi/ q anteponatur Vt si constitueris/ promiseris q conuentionem feceris. Advocatum/ advocatus generale nomen est q non tantum significat eū qui alterius causam agit/ sed qui cunq adest alteri in causa officii gratia/ advocatus appellat. ēt si nihil dicat aut agat/ sed qui tamen paratus sit defendere/ patronus proprie ē qui agit causam accusati. Advocatū fautorem q defensorem. In rem p sentem. i. terminos agroz inspicientes/ sic intelligitur in rē presentē: q ex iure sumit. Nam iudex siue arbiter dicit ire in rē p̄sentem: cum accedit ad locum/ de quo est controuersia. In oratione pro. A. Cecina volaterão ait placuit cecinne de amicoz sententia constituere quo die i rem presentē ueniret. Liuius libro. xxxiii. dicit Responderi legatis utriusq partis placuit missuros se in aphricā/ qui inter populū carthaginensem/ q regē Massiniſſam in re presenti disceptarent. Et libro. xlviii. eodem anno inter populum carthaginensem q Regem Massiniſſam in re presenti disceptato res romani de agro fuerunt. Et valerius libro. vii. Cum Labeo in rem p sentem veniſſet. In rem presentem inquit Seneca/ venturus fui/ sed iter

eger filius ⁊ puerpera uxor tenet. omnia esse debent que fuerunt cum p
mitterem/ vt promittentis fidem teneam Et Alibi/in rem presentem veni
as/oportet. primum quia homines plus oculis q̄ auribus credunt. In
terim: anteq̄ eas in rem presentē/⁊ locum de quo ē cōtrouersia. ¶ Itaq̄ il
lis promissis ¶ Hunc ponit ea promissa: que nullo modo seruanda sunt.
promissum est per stipulationem/que perficit̄ per precedentē interrogatio
nem ⁊ subsequutam res
ponsionem ¶ Non eē
standum. i. illa promis
sa non esse seruanda. il
le stat promissis / qui
promissa facit. ¶ Me
tu/timore aliquo Iure
pretorio. boni p̄toris
semp fuit homines plu
rib⁹ modis circunuen
tos r̄stituere/ siue metu
siue alterius callidita
te inciderint i decepti
onem. Jus pretorium dicit̄ quod p̄tores/quasi ministri iurisciuilis (erāt
eī iudices uel adiuuādi uel supplendi uel corrigendi iuris ciuilis gratia)
introduxerunt propter utilitatē publicā qđ ⁊ honorariū appellatur ab
honore. i. magistratu Ait pretor inquit Vlpianus libro quarto digesto
rum. quod metus causa gestum erit/ratū nō habebo. olī ita dicebat̄: quod
ui metusue causa. Vis eī fiebat mentio ꝓpter necessitatē īpositā cōtrarie
voluntati. postea Metus est īstantis periculi uel futuri causa mentis tre
pidatio/sed detracta ē vis mentio/quodcūq̄ ui atroci fit/ id metu quoq̄
fieri videt̄. Paulus ait. Vis ē maioris rei īpetus/q̄ repelli nō pōt. Vlpi
anus ait/ Si quis ui cōpulsus aliquid fecit/per hoc edictū restituit̄. Qui
accipim⁹ atrocē/⁊ eā q̄ aduersus bonos mores fiat. nō eā quā magistra
tus recte intulit: iure scilicet licito/⁊ iure honoris quē sustinet. Pomponi⁹
scribit hoc edictum locum habere/si forte mortis aut verberū terrore pecu
niā alicui extorserit aliquis. Gaius ait Metū nō vani hōis: sed q̄ i hoīe
cōstātissimo cadat ad hoc edictū ptinere dicemus. Verba alterius edicti/
Que dolo malo facta eē dicentur/si de bis rebus alia actio nō erit/⁊ si ius
ta causa eē videbit̄/iudicū dabo īquit p̄tor Hoc edicto dicit Vlpianus
p̄tor aduersus varios dolosos: qui alios obfuerunt calliditate quadā/sub
uenit/ne uel illis malicia sua lucrosa sit. uel istis simplicitas dāposa. preto
res rescidebāt ea /que erant gesta metu/que aūt dolo promissa ⁊ acta/ tā
a pretore q̄ a legib⁹ soluebāt̄. ¶ Pleraq̄/maior pars. ¶ Liberāt̄/ rescin
dunt̄ restituunt̄. Pretorū edicta īquit Justinianus/non modicam iuris

atq̄ iterī grauiter egrotare ceperit filio:
nō sit contra officiū/non facere qđ dire
ris. Magisq̄ ille cui promissū sit/ab offi
cio discedat: si se destitutuz q̄rat. Jāq̄ il
lis promissis nō stāduz esse quis nō vi
det: que coactus quis metu/aut decept⁹
dolo promiserit. Que quidē pleraq̄ iure
pretorio liberantur: nonnulla legibus;

obtinent auctoritatem. hoc etiã ius honorariuz solem9 appellare/quia q̃ honores gerunt. i. magistratus auctoritatẽ huic iuri dederũt. erat pretor vrbanus eo q̃ in urbe ius diceret. ꝛ peregrinus eo q̃ plerũq; inter peregrinos ius diceret.

Existunt/emergunt apparent. Calumnia dicit̃ falsa accusatio. hic accipit̃ pro quadam iuris subtilitate fraudulenta ꝛ iniqua interpretatiõe. cũ. s. exponit̃ ius in eam partem/ ad quã nõ põt recte accõmodari ¶ Nimis callida/ astuta. callidi dicunt̃ illi quoz ut manus opere sic animꝰ usu cõcalluit ¶ Multi nimis rigide interpretãtur iura/ ꝛ magna interdum malicia vtũt̃/ que est cõtraria prudentie iusticie ꝛ eq̃tati. ¶ Malicioſa subvola ꝛ fraudulenta/ q̃ ad malum ꝛ iniuriam nõ ad equitatẽ tendit ¶ Ex quo/ ꝓpter hoc quia aliqui nimis callide ꝛ malicioſe interpretant̃ iura ſequentes tantũ verba legis ꝛ nõ conſiderantes equitatem legis emendatricem. ꝛ etiã mentem ipſius legum latoris. ¶ Summũ ius/ cũ oĩa ſecundũ litterã interpretari volumus cum magna rigiditate. ut equitas locum non habeat. Vnde inquit Ariſtoteles in ethicis/ cum lex ſit vniuerſalis/ opus eſt iterdũ adhibere bonum uirũ ꝛ equũ/ qui legẽ emendet. Vnde fiunt decreta ¶ Lex vetat nemi nem peregrinũ debere in menia aſcendere tpe belli. hoſtis muros aſcẽdit clã Peregrinus quidã id videns muros aſcendit/ hoſtẽ delicit/ urbem liberat. accerſit̃ capitis lex iubet ut ſecuri feriat̃ ¶ Vir bonus ꝛ equus legẽ corrigit/ ꝛ facit decretum. ut ille tunc nõ moriat̃ qui peperit ſalutẽ ciuitati. Si igit̃ ſummũ ius vim ſuã habuiſſet/ ſumma iniuria peregrinus fuiſſet affectus. ꝛ ſic de ſimilib9. ¶ Jam tritum/ vſitatum. Terentius ait/ Summũ ius ſumma malicia. Columella dicit li. i. Nec ſane vindicandũ eſt nobis quicquid licet. Nã ſummum ius antiqui/ ſummã putabant trucẽ. Quo in genere malicioſa. ſ. iuris interpretatione ꝛ calliditate ¶ In repu/ In his que pertinent ad rẽp. nõ ſolum in priuatis. ꝛ ponit exemplũ ¶ Inducie/ inducias appellamus pacem ad tempus factam. Lycaon ĩducias iuenit Strabo ait. Li. viii. memorie ꝓdidit Epbor9 thraces factis erga boetios ĩduciis noctu incurſationes egiſſe. cum ſecurius ꝛ negligentius expeditionẽ agerent perinde ac pace iam facta. eos vero boetii cũ ꝓpulſaſſent q̃rerẽt̃q;

Iniurie a malicia et vaframento.

Exiſtũt etiaz iniurie ſepe calũnia q̃dã ꝛ nimis callida/ ſed malicioſa iuris ĩterptatiõe. Ex quo illud/ ſũmũ ius ſũma iniuria/ factũ ẽ iaz tritũ ſermone puerbiũ. quoĩ genere/ etiã ĩ repu. multa peccãt̃. Et ille qui cuz cẽtũ trigĩta dierũ eſſẽt cũ hoſte pacte ĩducie:

q̄ inducias violassent. illi non violasse responderunt. dies ei pepigisse / noctu autem incursasse dicentes. Vnde vulgatū est prouerbium/ thraciū commentū · Ab Ephoro igit̄ potuit Cicero banc historiā accipere. Inducie autore Aurelio Opilio dicunt̄ cū hostes inter se utriq; vltro citroq; alterī ad alteros impune ꝛ sine pugna ineunt/ideo inquit ab eo factum eē nomen videt̄ · quasi initus atq; introitus ¶ Ille:thrax miles pugnās cum boetis ¶ Populabat̄ deuastabat̄ icursando ¶ Agros boetiorum. ſ. Hec noster quidem .i. roman⁹ ꝛ italus. Cu. fabi⁹ labeo de quo Valerius maxim⁹ loquēs de Vafre factis ait · Cu · Fabi⁹ Labeo arbiter a senatu finiū cōstituendoꝝ inter Nolanos ꝛ Neapolitanos datus / cū in rē presentem venisset/ vtroſq; separatī monuit · Nihil habeo preter auditum id est de hoc nihil legi ꝛ nihil scio : nisi q̄ audiui fuisse Labeonem Labeones dicunt̄ a labiorum magnitudine. ¶ Arbitrū/ qui deberꝫ diiudicare de finib⁹ agroꝝ · ¶ Ad locum/ad fines agroꝝ ꝛ in rem p̄sentē. ¶ Vtriſq; nolanis ꝛ neapolitanis ¶ Ne cupide: auide atq; auare · ¶ Ne quid appeterent/quod ad ipſoꝝ fines nō pertineret · ¶ Regredi/intra suos fines redire q̄ ꝓgredi in alienos. ¶ Id/regredi intra suos fines ¶ Terminauit:terminis constituit · ¶ Ipſi/neapolitani ꝛ nolani/ qui regredientes potius q̄ progredientes/ne quid cupide viderēt̄ agere/ dixerūt ita debere fines constitui/ expectātes arbitriū et equitatē de agro qui in medio relictus erat/quē Labeo malicioſus neutris adiudicauit/ſed populo romāo. Ceterū (inquit Valerius) etsi circūuenti nolani ꝛ neapolitani queri nihil potuerūt ſecūdū ip̄oꝝ demōſtrationē dicta ſentencia: ip̄robo tamē preſtigiorū genere nouū ciuitati noſtre vectigal acceſſit. ¶ Decipere/nā fraus ꝛ deceptio fuit illa nō iudiciū. Vnde Labeo plecti merebat̄ / quoniā vtroſq; separatī callide monuerat/ne quid cupide agerēt/ꝛ vt potiꝰ regrederēt

noctu populabat̄ agros: q̄ dieruꝫ essent pacte/ nō noctiū īducie. Hec noſter quidē p̄obādo ē: ſi verū est/ Quintū Fabiū Labeonez ſeu quē alium (nihil enī p̄ter auditū habeo) arbitrū Nolanis ꝛ Neapolitanis de finib⁹ agri a senatu datū / cū ad locū veniſſz/ cū vtriſq; separatī locutū: ne cupide quid agerēt: ne quid appeterēt: atq; vt regredi q̄ p̄ogredi mallent. Id cū vtriq; feciſſēt: aliquātū agri in medio relictū est. Itaq; illoꝝ fines ſicut ipſi direxāt / termīauit. In medio relictū qđ erat/ populo Romano adiudicauit. decipere hoc qđē nō iudicare ē. Quo circa / in ōni re fugiēda ē talis sollertia.

q̄ progrederent q̄ que verba ad id spectabant/ut illi plus agri in medio relinquerēt/quē ipe nouo aframēto romanis adiudicaret. ¶ Talis soller tia/tale acumen iudiciū ⁊ malicia ¶ Sunt autē quedā officia/p̄cipit nūc quid agendum sit aduersus illos/q̄ nobis iniuriā intulerunt/et vult q̄ homines puniant q̄ pro ratione delicti/ aliter fiet iniuria/ si maius suppliciū irrogabit q̄ lex iubet. ¶ Vlciscendi/quantum ad priuatū hominē. ⁊ Puniendi: ad publicas leges. ¶ Modus/ mēsura quedam ⁊ ratio. nō debemus excedere modum in puniendo. Nā si q̄s meret cedi pugno/non debet confodi ense. ⁊ aliud est violare hominē priuatū/⁊ aliud publicum. ⁊ pro modo peccati/ debet eē mensura pene. ¶ Atq̄ haud scio / potuisset aliquis dicere satis est eū penitere qui intulit iniuriā ut clementia locum habeat: que maxīe

Sūt ātē q̄dā officia/ēt aduersꝰ eos seruāda/a quibꝰ iniuriā acceperis. Est. n. vlciscēdi ⁊ puniēdi modꝰ. Atq̄ haud scio an satis sit eū qui lacessierit/ iniurie sue penitere: vt ⁊ ipse ne quid tale posthac omittat: et ceteri sint ad iniuriā tardiores;

principem decet et qua Cesar apprime claruit. Inquit Cicero nescio an sit satis/sed melius est: ut autores iniuriaꝝ puniant q̄/quo ceteri ad delinquēdum fiant tardiores ⁊ ad iniuriā inferendā: ⁊ sontes puniēdi sunt/ut iusticia locum habeat ⁊ ceteri metu pene ab iniuria deterreant q̄ātū ad iniuriā sufficit auctorē iniurie penitere/sed quātū ad exemplū aliꝝ non videtur esse satis/tamē nō audet Cicero prohibere clementiā Cato dicebat omnibꝰ qui ab officio discessissent/ se dumtaxat excepto facile ignoscendū eē. dicebat etiā se gratia quā ex bñfactis expectaret priuari malle/q̄ penā non dare que ex malefactis sibi deberet.

¶ Duo genera decertandi. Atq̄ in re. p. maxīe ꝑseruāda sūt iura belli. Nā cū sint duo genera decertādi: vnū p̄ disceptatōez/alterū per vim: cūq̄ illud prioz sit homīs/

Atq̄ in repu ¶ Precipit nunc conseruanda eē iura belli/⁊ officia q̄ī bello prestari debent/ponens duo genera decertandi. docetq̄ etiā q̄re bella suscipienda sint. ⁊ quid sit agendum parta victoria. ¶ Maxīe imprimis et ante oia illi qui sunt in magistratu ⁊ rēpu. gubernāt belli iura seruare debent. Veteres Romani nunq̄ ad bellum p̄diere/nisi prius ō nia rite peregissent. Vnde summo iure seruato bellū gerentes victoriosissimi fuerunt. Hunq̄ placuit illis fraus/ neq̄ victoria quāuis maxima per fraudem/que nō hoīm est/sed vulpeculaꝝ. ¶ Per disceptationem / cōtēti onem verborum. ¶ Per vī/armis cum uerba non sufficiunt. ¶ Illud/per

disceptationem verborū ¶ Hoc·s· per violentiam· disceptare est verbis contendere. certare autem armis. ¶ Ad posterius/ ut vi prohibeam9 iniuriam/cū verba non sufficiant· ¶ Superiore:id est si disceptatione uti nō possumus cum hoste :sed opus ē certare armis ꝛ ui hostes reprimere id ē si non possumus disceptando id qđ nobis debeꝫ obtinere/debemus agere vi· Vnde miles gloriosus apud Terentiū dicit/Dia prius experiri consili o q̄ armis sapientē decet ¶ Ob eā causam:ad illum finē q̄ semp spectandus est ī omnibus actionib9/ ne locus penitentie relinquaꝫ. nō est aliquid temere agēdum ne euentus arguat nos īprudentie/ꝛ ne aliquando dicendū sit hoc nō putarā ¶ Parta victoria/ ponit officia seruāda post victoriam erga illos / quos vicimus. ¶ Nec immanes:īmanes dicunꝫ illi/in quibus nulla est bonitas sed natura ꝛ ingeniū ferinū ab omni humanitate alienū. crudeles dicunꝫ a cruore/ꝛ bi sunt qui sanguine delectanꝫ· ¶ Vt maiores nostri/prisci illi romani affert exemplum priscoꝝ romanorū:qui hos populos urbi finitimos bello victos conseruarūt:cū non fuissent in bello nimiū crudeles aut immanes· Omnes bi populi sunt vicini Rome vnde bellū cū ipsis gestum cū finitimis geri dicebaꝫ· ¶ In ciuitatem etiā accepernnt/id est nō mō ipsis veniā dederunt/sed etiā ciuitatem romanā ꝛ ius/ qđ appellatū ē ius latii/ut·s· possent petere magistratus Rome/ꝛ inire suffragia in comitiis, Vnde dicit Liuius Tantū fore verboꝝ a Tusculanis factū/pacē ī presentia/nec ita multopost ciuitatem etiā ipetrarūt· ¶ At carthaginem / affert exemplum cōtrariū. Nā romani sustulerunt funditus Carthaginē ꝛ Numātiā propter crudelitatē ꝛ īmanitatē· Carthago erat ī Aphrica cōdita a Didōe emula romani īperiū/quā ī tercio bello punico Emilian9 Scipio deleuit:ꝛ cineres in capitoliū retulit· Idem etiā Scipio Numantiā urbem celtiberoꝝ in hispania sustulit q̄tuordecī ānis obsessam propter desidiam militum qui ad luxuriā conuersi erant quos Scipio ad disciplinā militarē redegit· Cū celtiberis gestū ē bellū a Romanis per uiginti ānos / qđ cātabricum appellaꝫ a cātabris populis/ in quo bello Numantia uires ostentauit suas· nā duces quosdam superauit ꝛ·xxx·milia romanorū illic cesa sunt a quattuor milib9 hostiū· ¶ Hollem corinthum/egre fert Cicero

hoc beluarū:ɔfugiēdus ē ad posteriꝝ:si uti nō licet superiore. Quare suscipiēda qdē bella sūt ob eā cām: vt sine iniuria in pace viuaꝫ. Parta āt victoria:ɔseruādi sūt hi/ q nō crudeles ī bello nec īmanes fuerūt. vt maiores nostri Tusculanos / Equos/ Volscos Sabios/ Hernicos ī ciuitatē ētacceperūt. At Carthaginē ꝛ Numātiā fūditꝝ sustulerūt. Hollē Corithū.

euersam fuisse corinthum propter bonas artes·que illic vigebant. ⁊ cum non videret eē iusta causa euersionis/quoniam apud illos legati romāo rum fuerant superbe appellati a Tritolao. Ergo videnᵗ romani ab offici o discessisse ob hāc causam delendo Corinthū/que erat caput achaie/ ⁊ p us ephire dicebat/ut latius dixi in commentariis thebaidos·posita est in isthmo peloponesi·inter duo maria ionū ⁊ egeum· Achaiā subegit. L. mū mius/ ⁊ corinthū diri puit ac solo equauit·⁊ Chalcidē/ac Thebas / quoniā corinthus opē attulerāt Sed credo aliquos/excusat roma nos affertq; causam Ci cero·qua ducti romāi censuerunt delendā Co rinthum/quoniā iquit

Sed credo aliquos secutos oppoꝛtunita tē loci: maꝛie ne possꝫ aliquādo ad bellū faciēdū locꝫ ipse adhoꝛtaꝛi. Mea qdē sē tētia/pacī q̄ nihil hītura sit īsidiarū/ sē per ē cōsulēdū. In quo si mihi obtēpera tū eēt: ⁊si nō optīaꝫ/at aliquā Rempu.

ipse locus natura munitus ⁊ ad bellum instaurandum oportunus propter duo propinqua maria potuisset excitare aliquos ad belli tumultum. In oratione ꝓ lege agraria contra Rullum dicit· Corinthi vestigiū nix ī lictum ē erat ei posita in angustiis atq; faucib9 grecie/sic ut terra claustra locorum teneret/⁊ duo maria maxime nauigationi diuersa pene coniunge ret/cum pertenui discrimine separent. Aliquos·ſ. senatores qui id cēsu erunt/⁊ Mummiū/cuius auspicio Corinthus euersa ē. Opportunitatem commoditatē ad bellum instaurandū. Ipse locus / qui erat natura munitus. Ad bellum/ad mouenda arma romanis· Mea quidē sententia/docet nunc quāto studio pacē debeamus amplecti/que ē sine fraude et insidiis Mea sententia/ut ego sentio /⁊ ut mea fert opinio·Consulendū: prouidendum· Et inquit Cicero/si romani meis monitis paruissent: Cesar nō occupasset rēpublicā. Semp enī suasit Cesaris audaciā reprimēdā ⁊ ab armis reuocandū·alta mente vir sapientissimus ꝓuidēs quid ille moliret. In secunda philippica dicit duo tempora inciderunt/quib9 aliquid cōtra Cesarē pompeio suaserim. Vnum/ ne quinquennis īperium Cesari ꝓrogaret/alterum ne pateret fieri/ut absentis eius ratio haberet. quoꝝ si utrū uis psuasissem. in has miserias nunc̄ icidissemus. Queritᵉ igit Cicero pō peiū non paruisse suo consilio ⁊ etiā ciues: quoniā satius fuisset iniquā cō ditionem pacis accipere: c̄ reip· statum penitus amittere Jn quo/ī q̄ re ⁊ pace conciliandā tollendaq; discordia· Obtemperatū/ si meis consiliis romani paruissent de conditione pacis· Aliquā rēpu· aliquē statum reipu·que nunc penitus corruit Aliquā alicuius dignitatis/q̄uis etiā iniqua pacis conditione aliquid de dignitate reipu. ⁊ forma esset diminutum. tamen id melius erat c̄ nullam penitus reipu·dignitatem ⁊ formam

retinere. Cicero rediens ex Cilicia/ubi fuerat ꝓconsul/ belli ciuilis ĩcẽdia repperit. Vnde vtrisq; concordiã suadebat. ⁊ eius sentencia semp vna fuit pacẽ q̃uis iniquã ciuili bello sibi videri preferendã. ⁊ consiliũ ꝑpei de relinquenda Italia vehemẽter ĩprobauit. Cogitauerat Cicero libellum de concordia componere. sed cũ de pace iã desperandũ eẽt/ destitit. Itaq; i septimo li. epistolaꝝ ad Atticũ scribit: Demetrii librum de concordia ubi remisi. ¶ Si non optimam/si nõ ĩtegre dignitatis libertatisq;. Que nulla est/ amissa. s. dignitate ⁊ libertate. ¶ Et cum his quos vi/ Aliud preceptũ ut etiã in medio bello bi defendã tur/ q̃ depositis armis ad imperatorẽ confugiunt. ergo nõ mõ post o fecta bella/ sed etiã ĩ ipso strepitu armorum ⁊ clangore tubarum officium seruandum est. ¶ Positis / depositis armis dantes se imperatori: ut illi qui in vrbibus obsidẽt ⁊ oppugnant ad motis iã machinis ⁊ tormentis bellicis ad muros deuiciendos. ¶ Aries erat instrumentũ bellicum/quo ianue quatiunt et muri/ de quo dixi apũ papinium ⁊ Silliũ. ¶ Murum/murus est vrbiũ. paries domoꝝ. Id est q̃uis Imperator ceperit oppugnare muros hostiles / tũ debet suscipere hostes qui ad illius fidem confugiunt ⁊ illoꝝ saluti cõsulere: nec aliqua crudelitas appareat. ¶ In quo/in qua re ⁊ officio quod romani exercebant erga illos/ qui ad ipsoꝝ fidẽ cõfugiebant/ ⁊ affert exemplũ romanoꝝ ĩ hac re qui erga victos omne genus humanitatis ⁊ officii exercuerunt/ ⁊ illoꝝ patrocinium susceperẽ. ¶ Iusticia culta ẽ/tã iuste se gesserũt. ¶ Vt bi. consules ĩperatores ⁊ duces exercitus. ¶ Patroni/defensores. ¶ More maiorũ/ veterũ romanoꝝ instituto/ut. s. patrociniũ eoꝝ susciperẽt: quos vicissent. Vnde Paulus Emilius auctore Plutarcho nõ solũ ĩ victoria mitem ⁊ humanum se erga macedones prebuit. sed in omni reliqua vita eos tutatus ẽ/ ⁊ veluti pro domesticis ac necessarius habuit. ¶ Ac belli quidẽ equitas. Affert summã equitatẽ romanorũ qua vtebant in bello indicẽdo armisq; mouendis contra hostes: ut ostendat Cicero bella nisi iure suscipi debere/ ⁊ omnib9 rite pactis que iustum bellũ precedere debẽt/ ut. s. res rpetant ꝑ fecIales/ quibus negatis romano ritu bellum indicebat. ¶ Belli eq tas/ iusta causa ⁊ ritus belli indicendi. ¶ Perscripta: diligenter ⁊ accurate scripta. ¶ Anc9 marci9 nepos Hume põpilii ex filia bellicas cerimõias

que nunc nulla est/ haberem9. Et cũ his quos vi deuiceris cõsulẽdũ ẽ: tũ hi q armis positis/ ad ĩpatoꝝ fidẽ cõfugiũt (q̃uis murũ aries percusserit) recipiẽdi sũt. In quo tãtopere apud nostros iusticia culta ẽ: ut hi q ciuitates aut natiões deuictas bello ĩ fidẽ cepissẽt/ earũ patroni cẽnt more maiorũ. Ac belli q̃dẽ eqtas

instituit: ut non solum gererent bella/ sed etiã indicerent aliquo ritu. Jus ab equicolis antiqua gente acceptum descripsit/ quod postea feciales habuerunt: quo res repetebant ⁊ pater patratus ex ordine fecialium erat/ dictus a patrando federe/ ⁊ cũ feciali legato res repetitũ ibat. officiumq; ipsius erat in sanciendis foederib9. Feciales ad illatores iniuriarũ ibant/ ⁊ bellum indicebant. Unus fecialiũ sacris vestibus ornatus res repetitũ ibat/ ⁊ ubi ad fines uenibat/ unde res repetebantur/ capite velato velamine laneo/ audi Jupiter dicebat. audite fines cuiuscũq; gentis sunt. Numina audiant fas/ uerbisq; meis fides sit. Inde postulata pagebat Jouẽ testẽ ĩ

sanctissime feciali populi romani iure p scripta ẽ. Ex quo itelligi põt/ nullũ bellũ esse iustũ: nisi qđ aut reb9 repetitis geratur: aut denũciatũ ãte sit ⁊ idictũ. Põpilio ĩperato9 tenebat puiciã / ĩ cuio exercitu Catonis filio tyro militabat. Cũ aũt

uocando/ pactoq; ritu qui est apud Liuiũ li. i. bellũ indicebat. Inde bastã ferratã sanguineã preustã in agrũ hostilẽ iaciebat/ dicẽs bellũ indico faciq;/ Unde fecialis denominat. Varro tñ dicit feciales dictos a fide pucui preerãt ⁊ fedandis cõtrouersiis/ nec ante licebat gerere bellũ q̃ feciales issent res repetitũ/ ut experirent an verbis posset discordia dirimi/ ⁊ tol li. hoc mõ a priscis romanis res repetebant/ ⁊ bellũ ĩdicebat/ quẽ posteri seruauerũt. Uetantib9 fecialib9 nulli fas erat arma capere. Ab his ũtuum belli iure atq; religione statuebat. postea aucto Imperio cũ nimiũ hostes ab urbe distarent/ ut nõ facile ad illorũ fines iri posset/ a feciali ⁊ etiã pretore iaciebat hasta supra columnellã / que erat Rome ĩ capite circi maximi ante tẽplũ Bellone/ ⁊ ita nõ neglecto penitus prisco ritu/ bellũ ĩdiceba tur. ad quẽ Papinius alludẽs in thebaide fingit Bellonã ĩtorsisse bastã ex Larissa arce argiua in fines boeotiorũ/ quib9 argiui parabãt bellũ. Ita eĩ canit/ Prima manu rutilã de uertice lariseo/ Ostendit bellona facẽ: dextraq; trabalẽ hastã intorsit agẽs/ itquido q̃ stridula celo Fugit/ ⁊ aduersse celso stetit aggere dirces. ¶ Ex quo: ob hoc q2 perscripta erat equitas belli. ¶ Denunciatũ/ itelligit simpliciter sine aliqua solẽnitate ¶ Indictũ solennitate quadã et ritu fecialiũ in bello ĩdicendo/ ⁊ affert exẽplũ Catonis Censorii/ cuius filius militabat sub Põpilio in macedonia/ ut cognoscat q̃ta obseruatio erat apud antiquos ⁊ cura circa ius belli ⁊ aduersb hostes. ¶ Põpilius imperator/ hec historia ĩplicita videt. Plutarchus ei dicit filiũ Catonis militasse ĩ macedonia sub Paulo emilio/ ⁊ fortitudinis laudem meruisse cũ ensem quẽ amiserat e mediis hostib9 recuperauit/ mirantib9 cũctis animi magnitudinẽ atq; cõstãtiã: ⁊ Cicero dicit meruisse sub Põpilio ¶ Tiro nouus miles ¶ Militie sacramẽto/ formulã sacramẽti

militaris Aulus gellius repetit perscriptã a Cincio in libro de re militari que talis est. In magistratu C. Ielii. C. filii cons. L. cornelii. p. filii consul in exercitu decẽq; militib9 passuũ ꝓpe furtũ nõ facias dolo malo: solus ne q; cum pluribus pluris nũmo argenteo in dies singulos extraq; hastam hastile ligna pabulũ vitẽ faculã si quid ubi inueneris/ sustuleris ue. quod tuum non erit quod pluris nummo argenteo erit. uti tu ad. C. Ielũ. C. filium cõsulẽ. L. ue Cornelium. P. filium cõsulem/ siue ad quẽ uter eorum tusserit/ proferes. Aut ꝓfitebere i triduo proximo quicquid iueneris/ sustuleris ue dolo malo. Aut domino suo/ cuium id censebis esse reddes/ uti qđ rectũ factũ eẽ voles. Secundo sacramento/ ut iterum iuramento ipm astringeret/ quoniam erat a militia dimiss9 q sic non poterat iure pugnare cũ hoste: cum nõ esset miles/ quoniã dimiss9 fuerat cũ ea legione quã Pompilius dimisit/ quãeã alere nõ posset. Adeo/ in tãtũ obseruabant cerimõie q ritus bellandi. Obseruatio/ scz legũ cõsuetudinum q discipline veteris in bello. Catonis senis/ ad differẽtiã Catonis iunioris/ qui vticensis cognominatus ẽ. A cõsule Põpilio. Bello persico. quod gerebat cõtra Perseũ regẽ macedonie. Ius eẽ/ iure licere. Miles scriptus i militia/ q qui non dedit nomẽ. q militie sacramento se nõ obligauit. Equidẽ illud etiã: Probat etiã Cicero romanorũ equitatẽ q lenitatẽ erga hostes. Animaduerto/ video q cõsidero. Proprio noie id ẽ is proprie dicebat pouellis: qui apud antiquos is erat/ qui nũc dicitur hostis. q pouellis etiã is dicebat/ q p seditionẽ interfecisset cuẽ romanũ/ aut arma mouisset/ q etiã is q cõmisisset crimen lese maiestatis. Vnde Cesar autore Trãquillo subornauit vnũ qui. C. Rabirio pouellionis dẽ

Põpilio videret vnã dimittere legionẽ: Catonis quoq; filiũ q i eadẽ legiõe militabat/ dimisit. Sẽ cũ amore pugnãdi in exercitu remãsisset: Cato ad Põpiliũ scripsit: ut si eũ pateret i exercitu remanere: sedo eũ obligaret militie sacramẽto. q; prior amisso/ iure pugnare cũ hostibus non poterat. Adeo sũma erat obseruatio i bello mouẽdo. Marci quidẽ Catonis senis ẽ epistola ad. P. filiũ. i qua scripsit se audisse/ eũ missũ factũ eẽ a cõsule: cũ i Macedonia bello persico miles eẽt. Ponet igit vt caueat: ne pliũ ineat. Negat. n. ius eẽ: q miles nõ sit/ pugnare cũ hoste. Eqdẽ illd ẽt aiaduerto: q; q proprio nomie perduellis eẽt/ is hostis

diceret/quo adiutore senatus coercuerat seditiosum saturninū ī Tribuna tu/quo violato crimē lese maiestatis cōmittit. ¶ Varro ait/ Multa alia aliud nūc ostenditur/ aliud āte significabāt. ut hostis. nā tū eo uerbo dice bāt peregrinum/qui suis legib9 uteret. nunc inquit eū dicūt/quē tunc dice bant perduellem. ¶ Pompeius ait/ hostis apud antiquos peregrin9 diceba tur/mō dicit hostis pro perduellione. Hostis ē generalis ⁊ public9 : inimicus vero priuatus ¶ Unde dicit iurisconsultus. hostes sunt qui bus publice bellū decernitur / Ceteri latrones sunt: aut predones. Lenitate uerbi: mitigatiōe. nā dicebat mitiore noīe hostis ille q̄ erat duellis / unde nominis lenitate asperitatē rei mitigabāt. ¶ Tristiciā/ asperitatē. ¶ Quē nūc peregrinum/ qui iure populi romani nō uteret/ ⁊ peregrin9 vocat qui ī ciuitate sua non est/uel qui nō ē oriundus ex nostra ciuitate. apud ātiquos is appellabat/ qui alienus erat a populo romano. Ambrosius ait: Aduersarios molli appellatione noiabāt/ut peregrinos vocarēt. hostes ei ātiquo ritu peregrini dicebant. hebrei appellāt aduersarios allophilos / id ē alienigenas. Paulus iureconsult9 ait. Quos nos hostes appellamus/eos veteres duelles appellabāt/per eā adiectionē indicantes cū quib9 bellū esset Plautus ait/perduelles penetrāt se in fugā. ¶ Indicāt/testāt ⁊ declarāt hoc ¶ Xii. tabule: verba que scripta erāt in legib9. xii. tabulaꝝ/ in quib9 cū de aduersario alicuius in causa ⁊ peregrino/qui suis legibus uteret/fieret mentio/hostis appellabatur ¶ Aut status: iudicii causa cōstitut9. hoc ei significat dies status. ¶ Cū hoste/ id est peregrino ⁊ aduersario in cā. status dies dicebatur/ ī quo litigātes cōparere debebāt. Plaut9 ait/ oportet ire/dies est status cum hoste/ id est peregrino ⁊ aduersario in cā. Cincius li. v. de re militari/ militib9 scriptis diē quo adesse deberēt prefinies has addidit exceptiones. Nisi haꝝ aliqua cā erit/fun9 familiare/ferie vindemiales. Calendeq; morb9 sonticus: auspiciūue quod sine piaculo fieri re non liceat/sacrificiūue anniuersariū/quod recte fieri non posset/nisi ipsus eo die ibi sit. ius hostesue/status condictusue dies cū hoste. Et p hoc ostendit hostē significare aduersarium in causa siue lite. ¶ Itēq;/hec erāt verba in alio loco. xii. tabulaꝝ. ¶ Aduersus hostē. i. peregrinū ⁊ aduersariū. ¶ Eterna auctoritas. i. semper peregrinus possit coerceri/ hoc permittebāt leges. xii. tabularū. ¶ Quid ad hāc/laudat Cicero mansuetudinē romanoꝝ ī tali appellatiōe/nā rei asperitatē ⁊ tristiciā molli noie mitigabāt.

vocaret/lenitate verbi tristiciaꝫ rei mitigāte. Hostis. n. apud maiores nostros is dicebat/quez nūc peregrinū dicim9. Indicant. xii. tabule/aut status dies cū hoste/itēq; a diuers9 hostē eterna auctoritas Quid ad hāc mānsuetudiēz addi pōt:

¶ Tã molli/miti· ¶ Quãqꝫ id nomen .s. hostis iã accipit in aliã significa tionem/et non dicit peregrinus· sed ille qui nobis arma parat et bellũ in fert. ¶ Durius·i·quanqꝫ hec nõis significatio propter uetustatẽ facta ẽ dura ꝛ q̃si violẽta ꝛ obsoleta/et ideo hostis trãsiuit ĩ aliã significationẽ: ꝛ nõ significat peregrinũ ut quõdaꝫ/sed illum qui bellũ molit ꝛ ifert. ¶ Ita enim sunt nomina que propter antiquitatẽ venerunt in desuetudinẽ. supra dixit/quãqꝫ hoc videbit cupiã durius id est nimis durũ ꝛ in usitatũ. ¶ Sbauorinus philosophus ut ẽ apd Gellium adolescẽti uerborum veterũ cupidissimo dixit. Uiue moribus preteritis loquere verbis presentib9/ ꝛ tãqꝫ scopulũ fugias insolitum uerbuꝫ· Idẽ ¶ Sbauorinus dixit ciuibus

eum cũ quo bella geras tã molli nomĩe appellare: qꝫqꝫ id nomeꝫ duriꝰ effecit iã vetustas. a peregrino. n. recessit: ꝛ propẽe in eo qui cõtra ferret arma/remãsit.

¶ Alterũ genꝰ decertãdi qd̃ fit vi: ꝛ of ficiis in ipso prestandis.

¶ Cum vero de ĩpio decertatur: bel loqꝫ q̃rit gloria: oio subeẽ tñ cãs

romanis latine loquentib9/ rẽ non suo vocabulo demonstrare non minus turpe est qꝫ hominem nõ suo nomine appellare/ ꝛ Cesar monuit fugiendũ eẽ insolitũ verbũ vt scopulũ in mari. Consuetudo/dixit Apollinaris/cum domina oĩm rerũ/tum maxĩe verborũ est· ergo ãtiquitas effecit: vt illud nomen esset durius· naꝫ noĩa mutãtur ipo tempore et consuetudine. Gua lia apud Ciceronẽꝫ/inquit Fabius libro octauo/beatitas ꝛ beatitudo. que dura quidẽ sentit esse: verũtamen vsu putat posse molliri· Verba sunt Ci ceronis in libris de natura deorũ/ aut ista siue beatitas siue beatitudo di cenda sit: vtrũqꝫ õnino durũ sed vsu molliẽda nobis verba sunt· ¶ Duriꝰ: durioris significationis. quoniã nõ ẽ ampliꝰ molle nomẽ sed durũ / ꝛ illũ significans qui arma mouet/nõ aduersariũ in causa vt prius.

¶ Cum vero de ĩperio. ¶ Proposuit duo genera decertãdi/ vnũ per discep tatõẽꝫ/alterũ per vi· ¶ Postqꝫ de prĩo differuit ꝛ iustis causis bellorũ atqꝫ officiis: trãsit ad alterũ qd̃ fit armis ꝛ vi ipmqꝫ diuidit ĩ duas ptes. Hã ꝛ p gloria parãda ꝛ ĩperio ꝓpagãdo certatur ĩterdũ. Aliquãdo pro vita/cũ hostẽ nõ mõ eiicere sed etiã trucidare conamur· Et hec pars ꝑcep torũ nõ solũ ad singulos hoĩes/sꝫ etiã ad publicã disciplinã pertiet Et do cet Cicero monetqꝫ/etiã in hoc genere belli debere inesse iustas belli causas/ ꝛ distinguẽda eẽ hostiũ genera/ ꝛ ita pugnãdũ vt res ratio postulat. quo niã nõ cũ omni genere hostiũ eodẽ mõ ꝛ aĩo dimicãdũ ẽ. ¶ De ĩperio. i· qñ belluꝫ infertur pro ĩperio ampliando ꝛ gloria comparanda/que est consen tiens laus bonoruꝫ/incorrupta vox bene iudicantiũ de excellenti virtute.

¶ Oportet subeē: necesse est vt subsint ⁊ īsint eedē cause/ quas dixi. i. rōes quib⁹ inducti id facimus. ut. s. sine iniuria in pace viuat̄/ ⁊ q̄ bellum īdicat̄ per feciales ⁊ ante denunciet̄/ ⁊ q̄ res prius repetant̄/ si posset uerborū disceptatione res sedari que ꝓpria ē hōis. belue ei vi amāt: ⁊ nos non ad bella sed ad pacem ⁊ cōcordiā nati sumus. ¶ Sed ea bella/ precipit nūc quo aīo gerenda sint ea bella/ quib⁹ gloria queritˢ/ nō autē euersio aliorū fundit⁹ ¶ Minus acerbe: minori seuicia/ et acerbitate/ q̄ ea bella quibus pro capite dimicat̄. ¶ Vt ei/ similitudinē accipit a singulorum boīm contentōibus ciuilib⁹/ in quib⁹ nō tractāt̄ arma ⁊ monet idē fere seruandum eē in publicis certaminib⁹ cū hoste/ ut posit illorū atrocitas aut le

opꝛtet eaſdem/ q̄s dixi pauloāte iuſtas cās eē bellorū. Sed ea bella quib⁹ īperii gloria ꝓpoſita eſt/ miⁿ⁹ acerbe gerēda ſūt. vt. n. ciuiliter ꝯtēdim⁹ aliter ſi ē inimic⁹/ aliter ſi ꝓpetitor: cū altero certamē honoꝛis ⁊ dignitatis ē/ cū altero capitis ⁊ fame: Sic cū celtiberis/ cū cymbꝛis bellum/ vt cū īimicis gerebatur: vter eſſet/

nitas/ quēadmodū certat̄ inter ciues in priuatis reb⁹/ ut res de qua cōtēdit̄/ requirit ⁊ persona. ¶ Ciuiliter/ in priuatis negociis ciuiū. i. in ciuitate inter ipsos ciues. ¶ Aliter/ alio aīo. ¶ Inimic⁹/ si ē nobis aīo nō amico sed odio habet ¶ Cōpetitor/ in aliquo magistratu/ id ē si petit eundē magistratū quē nos petimus. ¶ Cū altero/ cōpetitore. ¶ Honoris/ quātū ad magistratum qui petit ¶ Et dignitatis: glorie que ex ipso magistratu seqtur ¶ Cū altero/ inimico. ¶ Capitis/ vite quontā inimicus cupit alterius mortē. ⁊ famam inimico suo eripere/ cuius amissio magna iactura ē. melius enī ē nomē bonum q̄ diuitie multe/ ⁊ qui nititˢ eripere nomē ⁊ dignitatem/ acerrimus ē īimicus/ quapꝛopter fama negligi nō debet/ quontā ip̄a negligere crudelitas ē. Et affert Cicero exemplū illorum/ quib⁹ cū de capite dimicatū ē a romanis. ¶ Sic/ eodem mō/ pari similitudine et genere contentionis diuerso ¶ Celtiberis/ Numantinis qui in celtiberia sunt/ ⁊ bēnt mores efferatos/ ⁊ per. xx. annos⁹ cū romanis pugnarunt de capite ⁊ uita quos tādem scipio attriuit. Celtiberi sunt populi Hiſpanie accolētes Hiberum fluuium/ ex celtis populis gallie originem habuerunt: vnde Lucan⁹ Profugiq̄ a sede vetusta Gallor̄ celte miscentes nomen iberis. ¶ Cū cymbris/ populis Germanie qui magna boīm manu collecta in italiā inimico animo sese effundebant/ quib⁹ alpes magno impetu ⁊ vesano furore trāscendentib⁹ Marius arpinas occurrit/ ⁊ eos fugauit/ cecidit q̄ nā cymbrorum centū. xl. milia desiderata sunt: et capta. xl. milia de cymbris Mari⁹ clarissimum egit triumpbum.

Non uter imperaret id est nō de imperio dimicabat̄ romani. ſ. an cym
bri deberent imperare/ſed an deberent viuere/quoniā uita petebat̄ nō im
perium/vnde bellum erat atrociſſimū/quoniā pro capite certabat̄. Cū
latinis/Hūc affert aliud genus hoſtiū/ et eos quib9 cū de imperio dimica
tū ē a romanis/nā latini et ſamnites:quos poſtea uicit ſylla/ ſabini/peni
pyrrhus de imperio dimicabant. Volebant enī imperare/et non parere alt

nō vter īperaret. Cū latinis/ſabinis/ſā nitib9/penis/ Pyrrho de īperio dimica bat̄. Peni fedifragi/crudelis Hānibal/ relīq iuſtiores. Pyrrhi qdē de captiuis

orum iuſſis. pyrrhus rex epiri venit ī italiā ī auxiliū Tarētinorū pe titis nauib9 ab antigo no ad exercitū in italiā deportādū/ et ab antio cho pecunia. qui auctore trogo: tam opib9 q̄ militib9 inſtructus erat et a ptolemeo militib9 acceptis:qui quinq̄ milia peditum/equitū quattu or milia/quinquagīta elephantos nō amplius q̄ in biennū uſum dedit.
De īperio tanq̄ cū cōpetitorib9/quoniā unuſquiſq̄ uolebat īperare/ſed nō petebat̄ uita. Peni fedifragi/Hā fregerūt federa. quib9 erāt cum ro manis aſtricti. Vnde ſyllius canit/Te Marte ſiniſtro/Juratūq̄ ioui fe dus conuentaq̄ patrū. Sidonii fregere duces. Igit̄ cū non ſeruarent pac ta et iura belli/poterāt videri cum quib9 certandū ē/ut cū īimicis. cū autē imperium quererēt: videbant̄ cōpetitores. Ideo nō conſtituit Cr ipos fu iſſe habendos oīo inimicos/aut competitores / quoniā non ſeruarūt iura belli/que ſeruanda ſunt cū de īperio/nō autē de uita dimicat̄. Sed planū eſt Carthaginenſes de imperio certaſſe cū Romanis/q̄uis federa violaue rīt. et Hānibal crudelior fuerit q̄ ius belli quo īperū queriť et gloria req rebat. Hec fuerunt federa/ ut autor ē Polibius / inter romanos et cartha ginēſes ſcripta in eneis tabulis et ſeruata ī tēplo iouis capitolini. Primū fuit poſt exactos reges/Bruto et Publicola cōſulib9. Jtē duo alia ante p mū bellum punicū. Quartū peracto prīo bello punico/ qđ Hamilcar pa ter Hānibalis legatus cartaginenſiū cū luctatio cōſule pcuſſit. Quītū fuit poſt illud luctatu. Hextū cū Haſdrubale genero Hamilcaris rē ī biſpania gerēte/ut terminus īperii eēt amnis iberus/et Saguntbinis medijs iter īpe ria duoq̄ populoq̄ libertas ſeruaret̄ hoc fedus Hānibal rupit/et ſolo eq̄ ta Saguntho Italiā inuaſit:quā p tot ānos ſumma crudelitate lacerauit. Hec fuerūt federa āte ſecundū bellū punicū. Crudelis Hāni. nā ī eo erat pfidia pluſq̄ punica/inhumana crudelitas/ nullus dei metus et ingens ſi tis humani ſanguinis. De Hānibalis feritate dixi in cōmentarijs Syllii.
Reliq̄/latini ſabini/ſamnites:Pyrrhus. Juſtiores/ q̄ fuerīt peni et Hā nibal qm̄ ſeruauerūt meliꝰ iura belli quo īperū queriť. nō ei geri dēt cāta

seuicia ꝛ pfidia/ q̄ta ro quo de capite dimicaꝛ/ vnde cū peni eēt pfidi ꝛ
crudeles/uidebāt ĩimici nō cōpetitores/ꝛ de vita certare/nō ĩperio· Pyr
rhi quidē:nūc Pyrrhi hūanitatē ꝛ p̄clarā sniaz refert·missi fuerūt legati
ad Pyrrhū ꝓ captiuis redimendis/iter quos Fabriciꝰ fuit autore Tro
go ꝛ Fabiꝰ autore Plutarcho· Pyrrhꝰ dono remisit captiuos Romānis
dicens hec uerba/q̄ Ennius postea uersiꝰ ꝓsequit ē·ex ea preda inquit

reddēdis illa p̄clara sentētia est. Nec mi
aurū posco:nec mi p̄ciuz dederitis. Nec
cauponātes bellū/sz belligerātes. Ferro
nō auro/ vitā cernamus vtriq;. Vos ne
velit an me regnare hera/quid ve ferat
fors/ virtute experiamur. ꝛ hoc sil' accipe
dictū. Quoz virtuti belli fortūa pepcit/
horūdē me libertati pcere certū ē. Dono
ducite. doq; volētibꝰ cuz magnis diis.

Trogus ducētos captiuos milites gratis Romā remisit: vt cognita virtute eius romāi cognoscerēt etiā liberalitatem pugnauerat eī felici euentu cū Valerio Leuino consule¶ Preclara/digna memoratu ꝛ summis laudibꝰ. Nec mi aurū posco/ hec fuerunt uerba Pyrrhi ad legatos agētes cū Pyrrho de captiuis roimē

dis·¶ Mi/mihi·¶ Dederitis/sic Dui· Vitā dederitis ĩ undis:ꝛ alibi trās ieritis aquas¶ Nec cauponantes / querētes pecuniā ex bello ut faciunt caupones/qui vendūt vinū ꝛ more ĩstitoz/qđ turpe ē. Belligerātes/bellū gerentes/belligero ātiquū uerbū ē/qđ iā absoleuit. Ferro. armis nō auro nō pecunia more ĩstitoz¶ Cernamus/decernamꝰ·i· certemus ꝓ uita armis non pecuniis. Vir. ꝛ cernere ferro·¶ Vtriq; uos Romāi ꝛ ego¶ An me regnare / qm̄ de imperio dimicabāt nō de uita· Hera/fortūa reg̃ domina·¶ Ferat/afferat ꝛ cupiat. i. experiamur viribꝰ quid velit fortuna nō pecuniis.¶ Sors:casus belli ꝛ euentus·i. ipa fortuna/hera. i. q̄ ĩ ōi re dominat'.¶ Virtute/fortitudine ꝛ nō pecuniis more cauponū· Virtus ꝓprie fortitudo dicit' a uiro. Vnde ĩ. ii. Tuscula. scribit/ Atq; vide ne cū oēs aīi affectiones virtutes appellent'/nō sit hoc ꝓprīū oīm nomē/sz ab ea que ceteris ātecellebat/oēs noīate sint· appellata ē eī ex uiro uirtus/uiri autē propa ē fortitudo.¶ Et boc·s. qđ dicā accipe o romane/q̄ ad me uenisti.¶ Belli fortuna·i. q̄ ĩ bello nō ceciderūt/ uolo ut liberi sint¶ Fortuna casus ꝛ euentus belli¶ Horūdē/pro eorūdē·¶ Certū ē / cōstitui liberare illos q̄bꝰ ĩ bello fortūa pepcit. Dono ducite. Vertit sermonē ad legatos Pyrrhus.¶ Cū magnis diis/bōis auspiciis q̄si dicat dii voluerīt ut hi ĩ bello nō caderēt/ꝛ sic uident' uelle eē liberos· Ergo uolentibꝰ diis illos accipiatis sine p̄cio ꝛ bōis auibꝰ. Var· putauit deos magnos eē celū ꝛ terrā· aliq; dixerīt eē penates:quos Dardanꝰ ex Samothracia ĩ Phrygiā

aduexerat. Cassius hemina autore Macro. dicit Samothraces deos eos dēq; Romanoꝝ penates ꝑpe dici deos magnos. Sciēs iquit hec nr̄ Vir. ait/ Cū sociis natoq; penatib9/ ꝛ magnis diis. hos uocabāt Troiani deos patrios autore Higino cuiusopimonis Vir. fuit dicēs/ Dii patrii seruate domum. magni dii apud romanos erāt Jupiter Juno ꝛ Pallas/ quos in Capitolio colebāt/ p quos iurat Scipio apud Syllū li. x. Tarpeia pr̄ q tēpla secū dū icolis a celo sedē ꝛ saturnia nō dū illiacis mutata malis/ tuq; aspera pectus Egide gorgoneos virgo succincta furores.

¶ Regalis sane: laudat Tice. sniaz pyrrbi digna eo rege/ qui ab achille Eaci nepote magnanimo ꝛ fortissimo heroe originē bēbat ¶ Regalis/ digna pyrrbo r̄ge fortissimo. Regū dicitur id qđ ē/ aut fuit regis. Regale/ dignū r̄ge

¶ Eacidaꝝ genere/ fortissimis uiris ꝛ magnanimis. Eac9 fuit pr̄ Pelei. Pele9 Achill. Achilles Pyrrbi/ q̄ i epyro regnauit/ ad quē bic pyrrbus gen9 suū referebat. Sētēcia/ dictū laude dignū.

Regalis sane ꝛ digna eacidaꝝ genere sē

¶ Fides etiā hostib9 seruāda. (tētia.

Atq; ēt/ si qđ singuli tpib9 adducti hosti pmisit: ē i eoip̄o fides ꝛseruāda. vt p̄io punico bello Regul9 capt9 a penis/ cū de captiuis cōmutādis Romā missus essz: iurasset q; se redituruz: p̄imū vt venit: captiuos reddēdos i senatu nō cēsuit. Deide cū retineret a ꝑpinquis ꝛ ab amicis: ad suppliciuz redire maluit: q; fidem hosti datam fallere. Ac de bellicis quidem officiis satis dictum est.

Atq; etiā si quid/ Hūc p̄cipit seruandā eē fidē etiā hostib9 ꝛ ea q̄ temporib9 adducti promisimus. Et affert exēplū. M. attilii reguli/ qui captus a Xantippo Lacedemonio/ ꝛ romā missus/ cū p̄ iurasset se rōtu rū/ ut cū eo captui pmutarēt/ Regul9 i senatu grauissima oratione id dissuasit/ dicēs se nullo usui futurū romanis/ qm̄ uenenū sibi a penis datū esset quo paulo p9 tabesceret/ ꝛ sic carthaginē ad paratū suppliciū reuers9 ē ne fides hosti data uiolaret. ¶ De regulo/ eiusq; supplicio plura dixi apd Syllū li. vi./ ꝛ aliqua dicēt i tercio uolumine ¶ Singuli: soli cues/ nō solū tota ciuitas ¶ Tēporib9/ aliq; tēporum conditione/ ꝛ aliqua difficultate coacti. ¶ In eo ipso/ quod promissum ē tali tēpoꝝ conditione. ¶ A pēis carthaginensib9 duce Xātippo Lacedemonio/ qui insidias parauit ut cāit Syllius. ¶ Captiuis: quos regulus in aphrica felici euentu pugnā sceperat

¶ Cōmutādis: ut cōmutarēt cū regulo. ¶ Primū/ ut cū primū ¶ Censuit dixit sniam nō esse redeundos captiuos. ¶ A propiquis ꝛ maxie ab uxore Marcia/ q̄ unice ip̄m amabat. ¶ Bellicis officiis. que ad bellū ptinent.

Meminerim9 autē/ postq̄ bellica officia absoluit tā politica q̄ singu lor̄ hoīm p̄cipit seruādam eē iusticiā etiā aduersꝰ ifimos ⁊ seruos / a quib9 operā exigere debem9/ ⁊ iusta p̄bere. Et hec precepta ad gubernationē rei familiaris pertinēt: de qua libellos singulos economicos/ id ē de re familiari tuēda scripserūt Xenophon quod opusculū Cicero adolescēs interpretatus ē/ ⁊ aristoteles qui diuidit rē familiarē ī duas partes / do mū. s. ⁊ possessiones/ inter quas seruū dicunt obtinere p̄cipatū/ seruor̄ duo genera facit/ ut alii sint curatores liberali9 instituti sciētes litteras/ qui negocios p̄ponunt̄/ alii opifices ad aliquod opus deputati/ ī quos hec officia seruanda monet/ ut curatori plus honoris / opifici plus cibi tribuat̄/ ⁊ utriusq̄ pax̄ uini quoniā pot9 etiā liberi ingenii homines ad īsolentiā ipellit/ ⁊ tria dixit eē que ad seruos pertinent/ opus: cibū/ castigationē/ ⁊ cibū sine ope īsolentē seruū facere / opus autē ⁊ castigationē sine cibo rem esse violentā. Cibū ergo dandū censet p rōne opis/ cū cib9 sit merces serui/ utile tamen et iustū putat dominos p̄ponere seruis spem libertatis certo quidē tp̄e: qm̄ eo pacto libentio9 suscipiunt labores. Solū habitatū īquit Cir9 apud Xenophontē/ p̄ciosa admodū possessio ē/ quod autē caret bōib9/ caret etiā bonis/ quib9 seruis ¶ Hō male/ īmo bene qui dicūt nos debere ita seruis uti/ ut utimur mercenariis. i. mercede cōductis/ ⁊ ab illis exigendā eē operā id ē laborē in aliquo opere faciūdo / ⁊ iusta eē p̄bēda. i. ea q̄ iure seruis debent̄. ut cibū in primis/ spē libertatis ⁊ pecunias/ ut solem9 tractare mercenarios qui mercede cōducti op9 faciūt. Chrisippus seruū eē ppetuū mercenarium/ serui ut iurisconsultis placuit in potestate dominor̄ sunt / que potestas iuris gentiū ē. nā apud oēs gentes dominis in seruos uite necisq̄ potestas ē/ ⁊ q̄quid p seruū acquirit̄ dñi ē. Sz tpe Diui Iustiniani nō licebat alicui incognita cā supra modū ī suos seruos seuire. Diuus Antbōinus pius constitutionē fecit/ ut qui sine cā seruū occidisset nō minus puniātur q̄ si seruū occidisset alienū. ¶ Cū autē hoc Ci. solū ponit/ ut faciat cōparationē. nā supra satis de iuria dixit q̄ aut fraude fit aut vi. Vtraq̄

Iustícia etiā erga ínfímos seruāda.

Emierim9 āt ⁊ aduersꝰ īfimos iustíciā eē seruādā. Est autē īfima ꝺditio ⁊ fortūa seruor̄: qb9 nō male p̄cipiūt q ita iubēt uti: ut mercenariis operā exigēdā ⁊ iusta p̄bēda. Cū autez duob9 modis / id ē aut vi aut fraude fiat iuria: fraus q̄si vulpecule / vis leonis videt̄/ utrūq̄ alienissimū ab hoīe est. Sed fraus odio digna maiore

igit' monet abstinendū. ¶ Vulpecule/qm̄ vulpes malicioſe ſunt ꝛ iſidiāt
¶ Vtrunq; / fraus ꝛ violentia pertinēt ad feras/nō ad homines/ſed fraus
eſt magis vituperanda. Seneca dicit/ fraudes ꝛ dolos ībecillū decet hīe/
palā aggredere/nō geres cōflictū niſi indixeris. ¶ Totiꝰ autē/concludit
hāc partē de iuſticia ꝛ iniuſticia/afferēs ſnīaz cōtra virtutis ſimulatores.
¶ Totius iniuſticie. id ē ex ōi iniuſticia. Capitalior/pniciosior/ ꝛ magis
digna ut vindicetur.
Glaucus apud Plato nē li. ii. de repu. dicit.
Poſtrema iniuſticia ē hominē malū bonū ap
parere: quē Ci. imitat'. Cauendū igit' ē ab bis
qui ſimulant curios/ ꝛ bacchanalia viuunt q̄
uis interdū difficile ſit
cauere. Magnas enī habet latebras uita hominis/ ꝛ uirtutis ſimulatōe ui
cū obuoluit'. Ideo exclamat Iuuenalis in tale genus boīm/ frōtis nulla
fides. Torquent' tamē huiuſmodi boīes cōſcientia ſceleꝝ/ quo ſupplicio
maius inueniri non poteſt. Simpliciter igit' viuendū ē ꝛ iuſte/ idq; agēdū
ut cōſcientie ſtimulis nō angamur/ ꝛ ut liberi ſimus ab ōi nefaria contagi
one/ ꝛ fraude alieni/ atq; vt tādē reditus ad ea loca pateat: unde mēs nſa
accepta ē. Id autē aſſequemur/ſi iuſticiā ſeruauerimus / que oīs virtutes
continet. In oratione p Milone dicit/ Magna ē vis conſcientie ꝛ magna in vtrāq; partē: ut neq; timeāt/ qui nihil cōmiſerint. ꝛ penā ſemper āte
oculos verſari putent/ qui peccarint. Et ī. ii. actione in Verrē. Nulle ſunt
occultiores inſidie/ q̄ he que latēt in ſimulatione officii: aut in aliquo ne
ceſſitudinis noīe. Nā eū qui palam ē aduerſarius: facile cauendo vitare po
tes/ hoc vero occultū inteſtinū ac domeſticū malū nō modo nō exrat/ uerꝝ
etiā opprimit/ anteq; ſpicere atq; explorare potueris.

Totius autē iniuſticie nulla capitalior ē: q̄ eoꝝ qui tū cū maxīe fallūt/ id agūt: vt viri boni eſſe videātur. De iuſticia ſatis dictū eſt. ¶ Liberalitas.

Deinceps ut erat ꝓpoſitū/ de bñficētia ac liberalitate dicat'. q̄ gdē

¶ Deinceps ut erat ꝓpoſitū ¶ Propoſuit Ci. eā rōnē qua ſocietas hūana continet'. cuius ptes duas eē dixit iuſticiā ꝛ liberalitatē. Poſtq̄ de iuſticia diſſeruit trāſit ad liberalitatē/ut propoſuit. Liberalitas ē medi
ocritas circa dandas capiendaſq; pecunias/ et res que pecunia eſtimant'.
Et liberalis ille ē/ qui ſcit pecunias diſponere: quibꝰ ꝛ bene ꝛ male utimur/
bene uno mō/ male dupliciter. aut exuberando/ aut deficiendo/ unde oportet uirū liberalē ſcire pecuniis uti. Nam in ōi facultate eſt aliqua ars que
illā diſponit. Liberalis igit' dabit quibꝰ oportet: quod oportet/ tā in puis
q̄ in magnis ꝛ accipiet unde oportet / ſed magis verſat' circa dandas q̄
accipiendas pecunias. Virtutis eī ꝓpriū ē magis conferre beneficiū q̄ ac
cipere: ꝛ quia difficilius ē erogare pecunias q̄ accipere/ ꝛ virtus eſt circa

difficile/ꝛ non dicit liberalis qui accipit/sed qui dat quibꝰ oportet· ꝛ ō
nes actiones liberalitatis debēt eē honestatis cā/que ē finis cuiuscūq; uir
tutis· ꝛ ipa liberalitas virtus ē· et uere liberalis nō capiet unde nō opor
tet/quoniā non magni estimat pecunias. dare tñ dēt pro facultate ꝛ rōne
diuitiarū. ꝛ liberalis nō potest eē diues/quoniā sibūpi pauciora relīquit
ꝛ libenter patit iniuriā i rebꝰ pecuniariis· ꝛ uir liberalis angit cū nō dat
quādo oportet ut ipsa lex liberalitatis dictat.
et hoc magis offendit ipsam virtutē/ q̄z dare
cui nō opz/ qz hic dat illic minie/ quod ē oīo
contra liberalitatē. Simonidisq; sentencia improbat/autore Aristotele/
qui oppositum tenebat. Exuperat ꝓdigꝰ/deficit auarꝰ accipiendo ꝛ non
dando· ille autē dādo ꝛ nō accipiendo. Est igit liberalitas uirtus ꝛ medi
ocritas quedā inter auariciā ꝛ ꝓdigalitatē ¶ Accōmodatiꝰ nature homīs:
qm̄ boies qui opibꝰ valēt/ad tuēdā societatez humanā natura icitātur. et
nihil ē accōmodatiꝰ homini: q̄z prodesse quibꝰ oportet/ꝛ opibus ꝛ officio
alios demereri. Unde auari pecuniosi uituperādi sunt/cū oīo naturā relin
quāt ꝛ būanitatē· ꝛ videtur serui atriēsescū pecuniis reipu· ſ· uilissime ser
uiāt. qua seruitute nihil pōt esse aut excogitari miserius. ꝛ illi summis lau
dibꝰ celebrādi sunt/ꝛ quodā quasi pleno ore laudādi/qui opibꝰ ad cōser
uatōem būani generis utūtur/nec icumbūt thesauris ꝛ ifossis loculis/sed
diuitiis sciunt addere lucē/ꝛ ut virtutis finē consequāt/opibꝰ quasi īstru
mento utunt/tūc gestiētes aīo cū aliquē erigere ꝛ fouere possunt/sed ī tā
ta cōfusione temporū ꝛ puersis moribꝰ ac auaricie estu/ꝛ rabie pauci ad
modum inueniunt. Cyrus apud Xenophontē li· iii. dicit/ pecuniis utimi
ni/nā in terrā satis sit corpora defodere/cū q̄sq; diē obierit. Generosi ani
mi ꝛ magnifici ē inquit Seneca iuuare ꝛ prodesse· q̄ dāt būficia deos imi
tant/qui repetūt feneratores ¶ Gz habet multascautiones/qm̄ ut dictū ē
oportet liberalē eē prudentē/ut det q̄bꝰ oportet/ꝛ quod oportet/quō/ꝛ un
de seruatis omnibꝰ circūstātiis/quas ꝑscribit ipa recta ratio/ aliter a me
dio ipo discedit/qđ nō fit sine uicio/quocūq; te verteris· Seneca dicit/
Videbo quādo dem/cui dē:quēadmodū/quare/nihil enī sine ratione faci
undū ē/nō ē autem beneficiū/nisi quod rōne dat/quoniā ratio omnis bo
nesti comes est· Ponit igit Cicero cautiones quibꝰ uti debemꝰ/ut vere li
beralitatis gloriā cōsequamur· Cautio dicit/cautela nō dicit. Cautus is
est qui oīa prudenter agit/ꝛ timet ea que timenda sunt/ ꝛ penitentie locū
non relinquit· ¶ Videndū ē ei/affert tres cautiones/ꝛ sic tres erunt ptes
¶ De obsit/ Diuus ambrosius ait/pulchrū est bene velle/ꝛ largiri/ ut pro
fis/nō ut noceas· nā si luxurioso ad luxurie effusiōez:adultero ad mercedē

nihil ē nature hoīs accōmodatiꝰ ¶ Sed habet multas cautiōes. Videndū ē enīz primū/ne obsit benignitas: ꝛ his q̄bus

adulterii largiendū putes/nō ē bñficentia ista/ubi nulla est beniuolētia. officere ei ē istud nō ꝓdesse/ alteri si largiaris qui cōspiret aduersus patriā. ¶ Benignitas/pecuniaꝝ collatio. ¶ Videbit̄/cū reuera nō sit/ qm̄ illud nocet/nō ꝓdest. ¶ Et ceteris/qui malū forte expectāt ab illis quib9 benigne factū ē/ut a cesare passi sunt romani:cui de iperio cogitāti Crassꝰ diues ꝛ q̄dā alii pecuniā suppeditabāt·illa igit̄ benignitas nocuit cesari/ qm̄ postea fuit ītерfectus/ꝛ etiā rōanis quos ille ī seruitutē ꝺoegerat ¶ Deinde/ Hec est secunda cautio/ qm̄ ut dixi pro facultate dādū ē ꝛ mōdu diuitiaꝝ/ aliter liberalis cogēt̄ accipere ūde nō opꝫ/ ꝛ sic ab officio discedet:ꝛ liberalitas iudicat̄ ipis facultatib9. At ei īquit aristoteles/ pro mō fortuꝛ naꝝ ipsa liberalitas dicit̄ liberalis ei actio nō ī multitudine rerū q̄ dāt̄/ sed in habitu dantis cōsistit· Hic autē pro facultatib9 erogat. ¶ Qꝫ facultas/q̄ modus diuitiaꝝ ꝛ patrimonii ¶ Tū ut pro dignitate/ Tercia cautio ꝛ proprietas liberalis. qui dare debet q̄b9 oportet:ut sc̄z demus unicuiq; id q̄ mereť. Jo enī/dare·ſ. unicuiq; pro facultatū rōe dignitate accipientium ꝛ meritis. aliter fit ĩiusticia/cū malū accipiāt quod nō merent̄/ ꝛ boni viri mendicēt tēpoꝝ culpa/quib9 oīa corrupta sunt·ut nulla penitꝰ habeat̄ ratio virtutis· Justicie propriū ē tribuere unicuiq; quod suū est. Vnde dicit seneca/Turpissimū genus dādi ē incōsulta donatio ¶ Ad quā iusticiā ¶ Hec oīa/que de liberalitate ꝑcipiunt̄/q̄ ē ps iusticie· ꝛ pōt dici iusticia distributiua/ut dictū ē ¶ Dā ꝛ qui/probatio ē ¶ Gratificāt̄·i. rē gratā faciūt alicui:que accipiēti noceat:nō dicetur liberalitas:qm̄ finis nō est honestus/quē respicit ipa virtus. Gratificari aliquid alicui ē aliq̄d in gratiā illius facere· ¶ Cū obsit/noceat illi in cuius gratiā aliquid fit· ¶ Videt̄ uelle:īquit/cū in aīo habeāt nocere / igitur a fine talia officia iudicanda sunt. ¶ Assentatores/qui cū videātur prodesse tū maxīe nocēt ꝛ unū dicūt ꝛ aliud corde sentiūt/ꝛ aliene uolūtati obtēperāt/ut id quod praue cupiunt assequāt̄ur. unde ab ipis cauendū ē ¶ De assentatoribꝰ ꝛ adulatoribus dicetur loco suo latius ¶ Et q̄ alis nocēt / nō probatur largitas si quod q̄s uni largitur/alteri extorqueat/si iuste q̄rat/ꝛ iuste putet dari posse· Aristoteles ait/ ꝓdigi ad capiēdū proni fiūt/q̄a cupiūt dare· hoc autē facere ītерdū nequeunt/ cum cito facultates deficiāt. Itaq; ex

benigne videbit̄ fieri: ꝛ ceteris. deinde ne maior benignitas sit: q̄z facultas. Tū ut pro dignitate cuiq; tribuat̄. Jd. n. ē iusticie fūdamētū: ad quā hec oīa sunt referēda. nā ꝛ qui gratificāt̄ cupiā/q̄ obsit illi cui ꝓdesse velle videātur: nō benefici neq; liberales / sed pnicioſi assentatores iudicādi sunt. Et qui aliis nocent/ut in

alienis dare coguntur/ꝛ simul ꝙa nulla est eis honestatis cura sine ullo discrimie/et undiq; rapiũt· dare nãq; cupiũt/ quo pacto autẽ aut unde nihil curãt/quapropter nec rationes ipoꝝ sunt liberales: nõ enĩ sunt hõeste aut honestatis causa/nec ut oportet efficiunt/ sed ĩter dũ quos deceret eẽ pauperes eos ditant/ꝛ his quidẽ qui moderati sunt/nihil darent· Adulatori b9 autẽ multa/aut aliquã aliã afferentib9 uoluptatẽ

alios liberales sint: ĩ ea dẽ sunt ĩiustícia: vt sí ín suã rẽ/ alienã cõuertãt. Sunt ãt multí quídez cupídí splẽdoꝛís ꝛ gloꝛíe: quí eríp̃ũt ab alíís /qõ alíís largíant. Díq; arbítrãt se bñfícos ĩ suos amícos víſũ írí: sí locupletẽt eos quacũq; ratõe. Id autẽ tantũ abest offícío: vt nihil magís offícío possít esse contrarĩũ. Vídẽdũ est ígít: vt ea líberalítate vtamur/ q̃ ꝑsít amícís: nemíní noceat. Quare L. Sylle ꝛ. C. Cesaris pecuníarũ trãslatío a ĩustís dñís ad alíenos /nõ dẽt liberalís víderí. Nihil enĩ ẽ liberale/ q̃ nõ ídẽ ĩustũ. Alter locꝝ erat cautíõís /ne benígnítas maíoꝛ esset q; facultates. Q.ꝛ q benígníoꝛes

splendor dicit' per trãslationem/ ꝛ accipitur hic ꝑ ipa gloria ꝛ nominis celebritate ꝛ claritate/quoniã tales uolunt uideri liberales et splendidi/ ꝛ ideo largiunt' ea que aliis eripuerunt/quod ẽ cõtra iusticiã. sic faciebat Cesar qui sine aliqua suppu tatione pecuniaꝝ quicquid poterat alicunde corradere ꝛ rapere/ di largiebat' populo / ut animos largitionibus corrumperet. ꝛ postq; rerum potitus est multa multis eripuit/ut aliis largiret'· hoc idẽ fecerat Sylla: qui bona ꝑscriptoꝝ ad libidinẽ

dilargitus est. ¶ In suos/erga suos. ¶ Si locupletẽt/diuites faciãt· locupletes proprie dicunt'/qui multa loca habent ꝛ possessiones. ¶ Quacunq; ratione/per fas ꝛ nefas quomodocũq; potuerint· ¶ Id autẽ/scz eo mõ largiri/ꝛ alios locupletare quocunq; mõ· ¶ Tantũ abest/ tãtũ ab officio distat/quoniã ẽ contra iusticiã· ¶ Officio/actioni que ẽ cũ uirtute· ¶ Videndum igit'/concludit Cicero docẽs qua liberalitate utendũ sit· ¶ Quare/idcirco cũ debeamus uti ea liberalitate/que nemini noceat / largitio pecuniaꝝ Sylle ꝛ cesaris nõ fuit liberalis/quoniã nocebat iustis dominis/ qõ est contra prescriptum iusticie ¶ De bonis ciuiũ publicatis a Sylla ꝛ Cesare dicet' in secundo uolumine· ¶ Iustis dominis/possessoribꝫ legittimis. ¶ Ad alios/amicos ad quos tamẽ nihil boꝝ iure pertinebat· Nihil ẽ ei/probatio ẽ· Alter locus/id ẽ secundꝫ/supra dixit ne maior benignitas sit q; facultas/ꝛ hoc ptinꝫ ad ꝓpigũ/de cuiꝫ natura dictũ ẽ ¶ Facultates:

patrimonium censꝰ opes. ¶ Proximos: affines ꝛ ꝓpinquos ¶ Quas enim probat quare faciũt iniuriã proximo ¶ Copias/diuitias ¶ Suppeditari/ dari reliqui ¶ Ad alienos/nulla consanguinitate aut affinitate sibi cõiunctos/ꝛ sic iusti sunt/qm̃ dãt alienis id qđ proximis suppeditãdũ eẽt ¶ Rapiẽdi/per uim. ¶ Auferendi/quocunq; mõ ꝛ fraude ¶ Suppetãt/abũde sufficiant. ¶ Videre etiã licet/ponit aliud genus largitionis/quod etiã illiberale ẽ. Largiuntur eĩ q dã ad ostẽtationẽ/ que sit glorie cã. Hec illa p fecta est liberalitas inquit ambrosius si iactantie causa magis ꝙ misericordia largiaris affectus enĩ ĩponit nomen opi/ quõ a nobis proficiscit/sic estimat Vnde scribit Plinius in epistolis/ Memini mꝰ quãto maiori aĩo fructus honestatis ĩ o scientia ꝙ in fama ꝓponat/sequi eĩ gloria/nõ appeti debet. ꝛ laudans .T. Aristonẽ dicit/ Vr nat hec magnitudo animi/ que nihil ad ostentationẽ oĩa ad conscientiam refert/recteq; facti non ex populi sermone/sed ex facto premiũ petit. pfecta igit est liberalitas/ubi silẽtio quis tegit opus suũ. ꝛ necessitati singulor occulte subuenit. Honeste facti premiũ ẽ feciſſe inquit seneca. Et scipio apud syllĩũ dicit/ Ipsa quidẽ virtus sibimet pulcherrima merces ¶ A volũtate. certo animi iudicio: ꝛ ꝙ ita eligãt agendũ ¶ Simulatio. ostentatio ꝛ ficta liberalitas. ¶ Vanitati/mendacio. quonĩã nõ ꝓficiscit a voluntate. Vanus dicit simulator/ꝛ mẽdax atq; ostẽtator: cui opponitur grauis/qui nihil simulat/nihilq; dissimulat/sed ita viuit/ut dicit Vanũ igit ẽ largiri ad ostentationem/nõ ex officio aut voluntate ¶ Honesti/ virtuti. cuius finis honestas est ¶ Terciũ autẽ/proposuit tria. duobus absolutis/supereſt terciũ ut sc̃z pro dignitate cuiq; tribuat. Hũc exequit hanc partẽ/ꝛ dicit spectandos esse mores eor in quos benefici eẽ volum̃ ut quisq; pro meritis habeat. Vnde opus est liberalem prudenem esse/ut habeat delectum/ꝛ iudicet quid cuiq; tribuẽdũ sit/ꝛ quid quisq; mereat.

volũt eẽ ꝙ res patit: primũ ĩ eo peccãt/ ꝙ iuriosi sũt ĩ proximos. Quas enĩ copias his suppeditari equs ẽ ꝛ relinquere: eas trãsferũt ad alienos. Inest ãt in tali liberalitate cupiditas plerũq; rapiẽdi ꝛ auferẽdi per iniuriã: vt ad largiẽdũ suppetãt copie. Videre ẽt licet pleroſq; nõ tã natura liberales/ ꝙ qđã gloria ductos/ vt benefici videãt/ facere multa: que videtur magis proficiſci ab ostẽtatiõe/ ꝙ a uolũtate. Talis ãt simulatio uanitati ẽ cõiunctior: ꝙ aut liberalitati/ aut honestati. Terciũ est propositũ: vt ĩ bñficẽtia delect̃ eẽt dignitatis. ĩ quo ꝛ mores eius

aliter discedet a iusto. Considerādū etiā est qualis fuerit animꝰ erga nos que communitas aut uite societas/si beneficia ab illis fuerint in nos āte collata/si oīa hec inerunt:bene habebit/ꝫ optandū ē. sinautē plures cause et maiores pualebunt ¶ Spectandi/diligenter considerādi ¶ Et animus/ quo animo fuerit erga nos ¶ Cōmunitas/an fuerit amicus/an sit cōciuis an domesticus. cōitas est uite consuetudo que ē in ciuitate oīm ciuiū: soci

erūt spectādi/in quē beneficiū ꝺferetur. et animꝰ erga nos. et cōitas ac societas vite. ꝫ ad nostras vtilitates officia ante collata. q̄ si cōcurrāt oīa: optabile ē. Si mīnꝰ: plures cause maiores q̄/ponderis plꝰ hēbūt. ¶ Quō ꝺsiderādi sūt mores.

Quoniā aūt viuit non cū perfectis hoībus pleneq̄ sapiētibus: sꝫ cū bis ī qbꝰ nō p̄clare agit: sed sūt simulacra virtutis: ēt hoc itelligē dū puto/neminē omnio esse negligēdū

etas est paulo restricti or. ¶ Ad nostras vtilitates/ an fuerint ī nos benefici ¶ Que omnia/ut. s. sit preditus uirtute/amicus ꝫ in nos āte beneficus: ille in quē volumus uti liberalitate. ¶ Optabile/desiderabile/ ut oīa insint et concurrāt in vnū. quoniā officiū ē erga talē hoīez liberalitate uti. ¶ Sin minus/si non ōnia ierūt/ maior pars vincere debet/ vnde opus est iudicio. ¶ Plꝰ

põderis/magis debēt nos mouere/ut benefici simꝰ ꝫ liberales ī aliquē.

Quoniā āt viuitur/ Posuit Cice. tres cautiões. Tercia erat vt pro dignitate cuiq̄ tribueret/ꝫ bēretur delectꝰ dignitatis. in hac parte vt officiū seruaretur dixit ēe spectādos mores eoꝝ ī quos beneficia ꝺferre volumꝰ. Resumēs igitur hāc primā partē ꝓpositiōis/docꝝ qui sint magis colēdi. ꝫ ponit illas virtutes q̄ bonū virū attigūt. ꝫ determinās de ipis moribꝰ/respōdet tacite īquisitiōi. Potuisset aliquis q̄rere/dēmꝰ ne eos aspernari qui nōdū perfecte virtutis vsuꝫ bēnt? Dicit Ci. nō ēe negligēdos. quoniā viuitur nō cū perfectis hoībꝰ. quippe nō oēs possunt ēe sapiētes ꝫ habere ōnē pfectionē. ¶ Ordo ē/ēt hoc itelligēdū puto neminē ēe negligēdū/ ī quo aliq̄ significatio virtutis appareat. qm̄ ī vita cōi viuit nō cū pfectis hoībꝰ: sꝫ cū bis q̄ aliquē ꝓgressuꝫ fecerūt ad bitū virtutis ¶ Pleneq̄/ pfecte cumulateq̄. i. summū vtutis adeptis ¶ Nō p̄clare agit. i. q̄ nōdū adepti sunt cumꝫtatē vtutē. cū aliquo bñ agitur/cū ei nihil deest. nō p̄clare agit cū hoībꝰ q̄ nō hēnt suā pfectōez ¶ Vñ Lelius qꝫ Scipioni res ī rota vita bene successerat/ꝫ fuerat pfectꝰ/morsq̄ nihil mali attulisse videbat: dicit apud eūdē Cice. cū illo uero quis neget actū ēe p̄clare. nisi enim q̄d ille minīe putabat īmortalitatē vellꝫ/q̄d nō ē adeptꝰ q̄d homī fas ēet optare.

¶ Sed sunt simulacra/effigies ꝙ signa quedã.i. qui non habẽt expressam solidam ꝙ perfectã virtutẽ/sed quedã signa virtutis ꝙ media officia ¶ Colendũ autẽ eẽ/dixit in genere neminẽ eẽ negligendũ/ in quo ẽ aliquod signũ uirtutis/nũc in specie dicit/maxime colendũ eẽ uirũ modestũ tẽperatũ ꝙ iustũ. ꝙ affert rationẽ quare/ nã fortis animus ꝙ elatꝰ sine aliis uirtutibus plerunꝙ quodã impetu fertꝝ. Modestia uero tẽperantia atꝙ iusticia/ nõ sunt nisi in bono uiro. igitꝝ colendꝰ ille est maxime / qui illis uirtutibꝰ preditus fuerit: quoniã est uir bonus ¶ Colendũ/amandũ ꝙ ornandũ ¶ Lenioribꝰ mitioribꝰ ꝙ que uirum bonũ attigũt/nam fortis ꝙ magnanimus sine iusticia potiꝰ nocet humane societati ꝙ ꝓsit. Fertur eĩ quodã ĩpetu ad ea/que sibi agenda ꝓposuit. ¶ Nã fortis animꝰ: ꝓbatio ẽ. Nõ perfecto/ qui nõ habet alias uirtutes:sed si exacte loqui uolumus/nõ datꝝ una uirtus sine aliis/ ꝙ nõ põt quis dici fortis/nisi habeat alias uirtutes/ sed large accipienda sunt uerba Cice. qui fortitudinẽ separat/ ostenditꝙ bonũ uirũ dici posse illũ/qui fortis nõ ostẽtat fortitudinẽ/sed domi colit alias uirtutes/ ꝙ est ociosꝰ. Viuitꝝ igitꝝ cũ hõibꝰ nõ perfectis/ qm̃ ĩ societate hũana uersamur in qua ꝓpauci habẽt pfectionẽ. si autẽ hoc eẽt non oporteret dare ꝑcepta de mediis officiis. Nã uirtute preditꝰ ꝙ plane sapientes ab officio nunꝙ discederẽt/ ꝙ in illos liberales eẽ possemꝰ sine aliqua dubitatione/pfecta ei uirtus oĩa meretꝝ/ ꝙ illã ornare officiũ ẽ/sed quia ĩ uita cõi talis perfectio nõ inuenitꝝ:necesse igitꝝ ẽ cõsiderare singula/ ꝙ illi plus tribuere ex officio/ qui eas habet uirtutes/que bonũ uirũ attigũt/ quãuis ut dixi uirtutes ita connexe sint/ ut una sine aliis non detur. sed popularibꝰ uerbis utendum est/cum loquimur cum illis cum quibus non preclare agitꝝ. ¶ Ille virtutes/iusticia/modestia/ ꝙ temperantia. ¶ Bonũ uirũ: iustum ꝙ bonum ciuẽ qui in toga ꝙ uita ociosa has uirtutes leniores colit fortitudinem non ostentans que habet effigiem ire ꝙ ocio aduersatur. ¶ In moribus / eorum scilicet in quos volumus conferre beneficia.

in quo aliq̃ significatio virtutis appareat. Colẽdũ ãt esse ita quẽꝙ maxime: vt quisqs his virtutibꝰ leniorꝫ erit ornatus / modestia / tẽperãtia / ac ipsa de qua iã multa dicta sunt iustitia. Vaꝫ fortis animꝰ ꝙ magnus ĩ hoĩe nõ perfecto nec sapiente/ feruẽtiorꝫ plerũꝙ ẽ. ille vero virtutes bonũ virum videntur potius attigere. Atꝙ hec in moribꝰ considerãtur.

¶ Quomodo ꝯsideranda sit beniuolentia aliorum erga nos.

De beniuolentia autē/ Transit ad secundā partem / proposuit enī spectandū eē animū erga nos ⁊ beniuolētiā eoꝝ/in quos benefici eē volumus. Ponit igit̄ beniuolentie considerande partes / postꝙ de moribꝫ absoluit. Est in officio/secundū uirtutē. Sed beniuolentiā/monet Cicero quo pacto debeamus aliox in nos beniuolentiā iudicare non ei temere expendendus ē amor aliox in nos/ut faciunt adolescentes/in quibꝫ nō uigz prudentia ⁊ sic delectꝫ rerū bēre non possunt/ et recte fungi officio. Ardore quodam feruntur/deinde sine aliqua constātia statī se retrahūt/opꝫ ē igit̄ iudicio cuz plures amare uidean̄/qui sunt pernicioſi assentatores. Si amor uerus ē / plurimū illi debemꝫ/a quo maxime amamur. Iudicaī autē qualis nā sit hic amor/prudentis ē/qui ut oportet amat ⁊ est iucundus amicus dicit̄ atꝙ affabilis ⁊ mediocritas amicicia atꝙ affabilitas Is autem qui exuperat: si nullius utilitatis ⁊ emoluměti sit gratia iucundus ē ⁊ oīa laudat/assentator dicit̄. si lucri cā adulator appellat̄. At is qui deficit/⁊ in omnibꝫ ē iniucundus/ uocat̄ contentiosus atꝙ difficilis.

De beniuolētia āt quā quiſq; habeat erga nos/ primū illud ē in officio: vt ei plurimum tribuamus/a quo plurimū diligimur. Gz beniuolentiam non adolescentuloꝝ more ardore quodam amoris: sed stabilitate potius ⁊ constantia/iudicemus. Quō bñficia ī nos collata spectāda sit.

In Lelio ait/ in amicicijs eligendis negligentes eē absurdū ē ⁊ carpendū nec habere quasi signa quedā ⁊ notas quibꝫ eos qui ad amicicijā essent idonei/iudicarēt. sunt igit̄ firmi ⁊ stabiles eligendi. cuius generis magna penuria ē/ ⁊ iudicare difficile ē sane/ nisi expertū. experiundū autē ē ī ipa amicicia. Gene. dicit post amicicijā credēdū ē/ante amicicijā iudicandum. Adolescentuloꝝ more: Aristoteles in moribꝫ de tali amicicia sic loquit̄/ Adolescentū uero amicicie cōstitute sunt cā uoluptatis/nā uiuunt secūdum affectus/⁊ maxime id sequūt̄/qđ uoluptatē in presentia affert. Verū id simul cū etate mutat̄/ex quo fit/ut fiant amici/citoꝙ desistant / nā simul cum uoluptate amicicia mutat̄/⁊ uoluptatis huiusmodi uelox mutatio ē ad amores ꝓni sunt/qui ex affectu maxime oriunt̄. Itaq; amāt ⁊ cito desistunt: eodem die sepe consilium mutantes. delectant̄ autē consuetudine ⁊ usu/nā hoc mō amicicia fruunt̄. Beniuolus ē qui alicui etiā ignoto/ quē audit eē bonum uirum bene uult ⁊ optat/q̄uis ab illo nō amet̄. amicus autē ē qui amat ⁊ amat̄. Ardore amoris/ quē aliqui pre se ferre uidēt̄ erga nos. Stabilitate/ppetuitate amoris ⁊ sine aliqua ītermissione/⁊ ꝙ tales in amore pseuerēt firmiq; sint ⁊ stabiles non debemꝫ igitur iudicare

benuolentiã ex quodã ardore eoꝝ qui nos amare uidẽtur/qm̃ talis amor qui ab affectu ꝓcedit paꝝ durat:sed ex stabilitate atq; constãtia. Vnde opus est tempore et experientia.

Sin erunt merita/Cõiungit Cice. hãc partẽ que erat ultia ꝓpositõis cũ superiore/qm̃ ut ꝓposuerat priꝰ de cõitate uite atq; societate dicendũ erat/sed resꝑa effecit ut ordie prepostero uteret. Resumit igit aliam partẽ/quã ultio loco proposuit/ꝛ ad nostras utilitates officia ante collata. Debemus inquit plurimũ illis/a quibꝰ plurimũ firme ꝛ constanter diligimur/ sed si aliquibus ob bñficia in nos ante collata tenemur/tũc magnã curã adhibere debemꝰ/ qm̃ nullum officiũ magis necessariũ ẽ/q̃ ffere gratiã/ne ingrati uideamur/ꝛ cũ turpe sit officio uinci ꝛ beneficio/qm̃ illi qui conferũt superiores sunt: vñ dicit Seneca:quid tã laudabile: quid tã equaliter in oĩm aĩos receptũ q̃ referre benemeritis gratiã?. Ineunda/ conciliãda nobis ꝛ paranda alicuius gratia ꝛ benuolentia liberalitate aliqua. inire gratiã idẽ ẽ/q cõciliare sibi amorẽ alicuius ꝛ benuolentiam.

Sin erũt merita/ vt nõ ieũda/sz referenda sit grã: maioꝛ q̃dã cura adhibẽda ẽ. Nullũ.n.officiũ referẽda grã magis necessariũ ẽ. Q; si ea que acceperis vtẽda maioꝛe mẽsura (si mõ possis) iubet reddere Hesiodus:qdnã beneficio ꝓuocati facere dẽmus? An nõ imitari agros fertiles: q multo plꝰ afferũt/

Sed referenda ut. s. cogamur referre gratiã/ ꝛ nõ põt fieri sine ingratitudinis nota si nõ referat gratia ob bñficia in nos ante collata. agere gratias ẽ uerbis/referre autẽ re ipa. Nullũ enĩ/ꝓbatio ẽ. qm̃ inquit nulla uirtutis actio magis ẽ necessaria ad conseruationẽ bũane societatis ꝛ uite cõmunis q̃ referre gratiã. i. cõferre beneficia/ut accepisti. Quod si ea/argumẽt a minori ad maius/ꝛ nitit autoritate Hesiodi/ qua ostendit necesse eẽ gratiã referre. Hesiodus poeta scripsit de agricultura ad ꝑsen fratrem: quẽ monuit ut si a uicino aliquid ad usum domesticũ acceperit/ restituat maiore mensura si põt/quãto magis ei gratiã referre debemꝰ/ qui non aliquid utẽdũ cõcessit ad tẽpꝰ/sed spõte sua in nos beneficus fuit/ut ingratis eẽ nobis nõ liceat/nisi cũ ingratitudĩs nota. Versꝰ Hesiodi. Acceptum metire: ꝛ eodem põdere redde. Vicino ut tibi/ille iterũ succurrat egẽti. Hesiodꝰ ascreꝰ fuit. Ascra erat ad heliconẽ mõtẽ Boetie ĩ excelsoloco ac duro sita. Loquẽs Hesiodꝰ de pre ĩ. ii. li. georgicoꝝ dicit/Ascrã rus miserum pessimum hic helicona colebat. Hiberno dirũ/triste estu:optabile nũq̃ Vtẽda: ad usum dõesticũ. Accepis:a uicio aliquã rẽ ad usum tuũ. Iubꝫ:scribens .s. ad ꝑsen frẽ. Prouocati/iuitati. Lacesser ẽ cũ iuuria/ꝓuocarẽ irritar

sine iniuria ¶ An non/nūc arguit ab exemplo terre ⁊ agroꝝ/qui plura red
dunt colonis q̄ in semente acceperit/quasi dicat debemus imitari agros/
qui reddūt ea que acceperūt ab agricolis multiplicata · ¶ Et enī si in eos
probatio ē ⁊ argumentatio ab incerto ad certū ¶ Quales: q̄ liberales et
benefici · ¶ Dā cū/ꝓbatio ē · ¶ Dandi/sponte nostra. s. Reddendi/cū gra
tiā referim⁹ beneficio/ꝓuocati ¶ Demus nec ne/id ē an velimus eē libera
les/est nobis integrū li
berūq̄ qm̄ nō cogimur
ut large loquar: qm̄ si
vī nature inspicim⁹ co
gimur/si e natura viue
re uolumus. ¶ Nō red
dere / nō referre gratiā
qm̄ ad id cogit̄ / aliter
erit ingratus ¶ Vñ di
cit Seneca/non referre
beneficiuꝫ/nec bñficiis
gratiā/⁊ ē turpe ⁊ apd
oīs bēt. ¶ Sine iniuria
id ē si possum⁹ de nro
reddere/nō autē rapiēdo auferendoq̄ ab aliis/ quod est contra officium.
¶ Hesiodus monēs fratrem ī primo li· dicit. Res male parta mala ē dāno
saq̄ semper· ab illa ergo cauc. nec te vicāt ī amore sodales. Illū adeas qui
te/fac mutua muuera reddas. Spōte datū capias/scelus est letale rapina.
Monēs ēt ipm vt colat iusticiā dicit. Jus quoq̄ frater ama/sine quo ge
nus ōne ferarū credim⁹ alterno certatī corpore pasci · ¶ Acceptorū āt be
neficiorū/dixit adhibēdā eē magnā curā si beneficia recepta sint. Sed quia
beneficia similia nō sunt/habēq̄ differētiā iter se ⁊ gradus: determiat de
bis dicēs/habēduꝫ esse delectū ipsoꝝ beneficioruꝫ/⁊ prudenter singula cō
sideranda/vt certe sciri possit/quid cuiq̄ debeatur. cōsiderādūq̄ monet ani
mū illius qui dat/nō ipsum mun⁹/quod iterdū ab inuito ī aliquē cōfertur.
Homī āt ita disposito parū vel pti⁹ nihil debetur· illis āt maxīe qui cer
to cōsilio verocq̄ amore nos prosequūtur ⁊ ornāt· Beneficiū inquit Gene.
ē beniuola actio tribuēs gaudiū capiēsq̄ tribuēdo/ī id quod facit prona
et spōte sua parata. Jtaq̄ nō quod fiat aut quod detur ffert/sz qua mēte.
qz beneficiū nō ī eo qd fit aut dat cōsistit/sed ī ipo dātis aut faciētis aio·
¶ Delectus/differētie· an alia beneficia quibusdā aliis āteponēda sint: duz
studem⁹ ffere grām pluriby a quiby beneficio fuerim⁹ prouocati. docet
igitur quos āteponere dēam⁹ ¶ Maxio cuiq̄/beneficio. ⁊ sic oñdit ī gene
re maiora bñficia āteponēda eē· sed cōsiderādū ē q̄ sint maiora/qm̄ libera
litas nō solū re ipa q̄ datur/sed ēt aio estīatur. Unde pauper qui dat pro

ꝗ acceperūt: Et. n. si ī eos quos speram⁹
nobis ꝓfuturos/nō dubitamus officia
ꝛferre: quales ī eos esse dēm⁹/q iā ꝓfue
rūt: Hā cū duo genera liberalitatis sint:
vnū dādi bñficiū/alterū reddēdi: dem⁹
nec ne/ī nostra potestate ē. nō reddere bo
no viro nō licz: si mō id facere possit sine
iuria. Acceptoꝝ āt bñficioꝝ sūt delect⁹
habēdi. Nec dubiū quin maximo cuiq̄

ratiõe facultatis sue dicitur ẽt liberalis· ¶ In quo/ĩ qua grãrũ relatione/ ꝛ cũ uolum⁹ acceptis beneficiis ꝓuocati eẽ liberales/ ꝛ ut cognoscat᷑ q̃ sint maxia beneficia ¶ Quo aio/spõte·ſ. an inuitus dederit q̃s ꝛ gaudẽs. Stu dio/uoluntate ¶ Beniuolẽtia/cõstãti. ſ. ꝛ stabili an uana ꝛ quodã ardore ꝛ affectu mota ¶ Põderãdũ/prudẽter cõsiderãdũ ¶ Multi enĩ/ꝓbat q̃re sit cõsiderãdũ/q̃m multi beneficia cõferũt/ quib⁹ tamẽ ob id nihil debetur q̃m non certo cõsilio ꝛ electiõe/sz quodã ĩpetu ꝛ temeritate id faciũt. Vnde cõsiderãdus ẽ a nimus dãtis nõ solũ id q̃ dat᷑ ¶ Quadã teme ritate: sine cõsilio ꝛ de lectu pson̄z· ¶ Sine iudicio/nõ cõsiderãtes bõo uiro ꝓsint an ma lo: ꝛ ĩ tali re potissimũ requirit᷑ iudiciũ/ut dic tũ ẽ. Liberalis eĩ dẽt eẽ prudẽs/ ꝛ iudicare q̃ cuiq̃ tribuendũ sit/sublato autẽ iudicio nõ erit uera liberalitas/ quia da bit quib⁹ nõ oportet/ ꝛ quod nõ oportet/quod ẽ cõtra officiũ· ¶ Vel mõ mensura ꝛ sine aliquo discrimĩe cõferũt ĩ omnis quib⁹ ita largientib⁹ non multũ debet᷑/ quonĩã idẽ omnib⁹ faciũt: nec habẽt delectũ qui maxie attin git ipsum prudentẽ· omnes autẽ sine aliquo discrimĩe eodẽ mõ tractare im prudentis est/ necnõ adulatoris ꝛ assentatoris quo circa cauẽdũ ab illis agendũ/si autẽ iudicarẽt delectũ haberẽt/ quo sublato auferẽt᷑ prudẽtia/si ne qua nõ põt intelligi ulla uirtus. Et ideo dicit Seneca/ Beneficiũ quod quibuslibet dat᷑/ nulli gratũ ẽ. ꝛ eodẽ aio beneficiũ debet᷑/ quo dat᷑ ꝛ nẽo libenter dẽt reddere quod nõ accepit/sed expressit ¶ Repentino ĩpetu/qua dã leuitate sine consilio ꝛ delectu pson̄e· ¶ Quasi uento/qui nauim impel lit mõ huc mõ illuc· ¶ Sue beneficia/collata. ſ. modis supradictis/ nullo adhibito iudicio ¶ Non sunt habenda eque. i. tã magna· ¶ Atq̃/ q̃ sunt habenda ea que fiunt iudicio· ¶ Consideratę/ad illud referẽ ꝛ opponitur: quod dixit temeritate quadã ꝛ sine modo ĩ omnis ¶ Constanter/ad illud repentino ĩpetu animi ut faciunt homines leues ¶ Sed in collocando bene ficio dat generale preceptum quod in officio collocando seruandum ẽ: et gratia etiã referenda: ut scilicet his potissimum referat᷑ gratia: qui ope ĩdi geant/ quanuis alii similia/aut plura contulerint/ ꝛ beneficio digni sint.

plurimũ debeat᷑. ¶ In quo tamẽ ĩ primis quo quisq̃ aio/studio/beniuolẽtia fece rit/ põderãdũ ẽ. Multi enĩ faciũt multa temeritate quadã sine iudicio vel modo ĩn ões: vel repẽtino quodã/ quasi ven to/ ĩpetu animi incitati. q̃ beneficia eque magna nõ sunt hẽnda: atq̃ ea que iudi cio cõsiderate ꝯstãterq̃ delata sũt. sed in collocãdo bñficio ꝛ in referenda gratia/

¶ Hoc est/pertinet maxime ad officiū/id est virtutis actionem ¶ Si cetera paria sint. i. si animus erga nos fuerit gratus/ꝛ societas uite interceſſerit/ꝛ ab eo officia in nos collata fuerint/ꝛ si nō idiget sua culpa ꝛ desideria/ꝛ si meret opē. nōnulli eī maxīe idigent/quib9 opitulari cōtra officiū ē quippe male uiuendo ad inopiā redigūt/qui ꝓfecto puniēdi sunt/ne alios contagione maculēt ꝛ corrūpāt/ꝛ cōtra officiū est illis potissimū inseruire qui nō idigēt/sed a quib9 plurimū spera tur. boc nō ē officiū liberalis/ q̄ nō ideo dat ut plura accipiat/ qm̄ beneficiū nō dēt fenerari/ debem9 afferre opē idigentib9 / nulla alia re inducti nisi lege hūanitatis ꝛ liberalitatis. Opis auxilii/id ē q̄ bñficio maxīe idigeat. ut sicut quēadmodū ¶ ꝛ ita/sic tā ¶ Opitulari / opē afferre ¶ Inseruūt beneficia cōferūt / aut gratiā referūt. Seruiē proprie seruoꝝ ē. iseruire ptinz etiā ad boīes liberos/ nā iseruire ē morē gerere. ¶ Plurimū/magnā utilitatē. Nō ē bñficiū iquit Seneca/sed fen9/ circūspicere nō ubi optio ponas/sz ubi q̄stuosissimē bēas/ūde facillīe tollas. Et alibi/Nō ē bñficiū qđ i q̄stu mittit. boc dabo/boc rcipiā/auctio ē.

Optīe autē societas. Trib9 ptib9 absolutis. s. de moribus/ benuolētia ꝛ acceptis bñficiis de ipa cōitate ꝛ societate humana determīat/docetq̄ q̄ officia ꝛ auxilia cuiq̄ debeant. ꝛ ponit pricipiū hūane societatis: q̄ se ad omnis boīes extendit/ inde descendēs ab illa infinitate/ ponit gradus ipsius societatis/dicitq̄ nullā ee pstabiliorē societatē/q̄ cū boni uiri copulati sunt. ¶ Postea pōit officia/q̄ tpib9 magis uni dēnt q̄ alteri. ¶ Precipitq̄ postrēo habēdā ee in tali re exercitationem/ut prudenter agere possimus ¶ Optīe/perfecte/ꝛ dat generale ꝓceptū: ut in aliis partib9 fecit/ in eū scilicet deberi plurimū benignitatis conferri: qui est nobis coniūctissimus/ quo pacto autē bec coniunctio intelligat/ipse declarat per omnis partes suas. ¶ Sed que nature principia/ Videt inquit ab initio repetendū: que sit origo humane societatis/ ut cognoscat quid cuiq̄ concedendū sit ex officio. ¶ Nature/id ē naturalia pricipia ad cōseruādā hūani generis societatē. rpetēdū ē altiq̄b9 pncipiis a natura diūctis im9 ut cōiter uiuāmus.

si cetera paria sūt/ hoc maxīe officii ē: vt quisq̄ maxīe opis idigeat/ ita ei potissimū opitulari. Quod cōtra fit a plerisq̄. A quo enī plurimū sperāt/ etiaz si ille is nō eget: tñ ei potissimū inseruiūt.

¶ Quomō dsiderāda sit vite cōitas ꝛ societas.

Optime āt societas hominū/ cōiūctioq̄ seruabit: si vt quisq̄ erit cōiūctissim9: ita i eū benignitatis plurimū cōferet. Sed que nature pricipia sint cōitatis ꝛ societatis

¶ humane/que est inter homines. ¶ Altius a prīo prīcipio. ¶ Est enī p
mū/hoc.s.q̄ quisq̄ alteri coniūctus sit / quoniam hō ē animal sociabile p
naturā/que nihil solitariū amat ¶ Quod cernit̄/ quoniā cernimus cōunc
tionē naturalē hoīm inter se. ¶ Primū:prīcipale ꝙ qđ ante oīa cernit̄ ¶ E
ius autē.hūane.s.societatis/que adoīs se extendit uolente natura. ¶ Vin
culum/colligatio ꝙ stabilitas/quoniā nisi eēt oratio hūana societas non
esset sic colligata ꝙ con
nexa ¶ Ratio/intellec
tus/quo bonū malūue
intelligim9 ¶ Que oīo
io ē sermo qui homini
a natura tribuit̄ ¶ Do
cendo/ignaros/ Vnde
uituperant̄ illi qui cū
possint alios nō erudi
unt. ¶ Discendo/ ab a
liis ¶ Cōmunicādo/o
ferēdo. ¶ Disceptādo/
cōtēdēdo verbis. ¶ Iu
dicando/ qđ sequit̄ ex

humane/repetēdū altiꝰ videtur. Est.n.
primū qđ cernit̄/i vniuersi generis hūa
ni societate. Eius aūt viculū est ratio ꝙ
oratio.que docēdo/discēdo/cōicādo/disc
ceptādo/iudicādo/cōciliat iter se hoies:
coniūgitq̄ naturali q̄dā societate. Nec
vlla re longius absumus a natura fera
rum.in quibus ineſſe fortitudinez sepe
dicim9. vt in equis/i leonibꝰ:iusticiaz/

discēptatione. ¶ Cōciliat/cōiūgit ꝙ ad beniuolentiā trahit ¶ Naturali so
cietate/quoniā natura ita vult:ut hoīes inter se cōiungāt̄ li.iii.de finibus
ait. Item q̄ formice apes ciconie/alioq̄ etiā cā q̄dā facīūt:multo magis hec
coniūctio ē hoīs. Itaq̄ natura sum9 apti ad cetus cōciliа ciuitates. Et
paulopost dicit/itaq̄ ut facile ē inuenire/q̄ qđ sciat tradat alteri/ita non
solū ad discendū ꝓpēsi sum9/uerū ēt ad docēdū ¶ Nec q̄ ulla re lōgiꝰ/nul
la alia res facit nos distare a bestiis lōgo q̄si ĩteruallo/q̄ rō ꝙ oīo.i. intel
lectus ꝙ sermo/q̄ brutis aīalibꝰ a natura denegāt̄ a q̄bꝰhūana societas,p
ficiscit̄.De qua Aristoteles li.i.de repu.sic loquit̄ ¶ Sermonē uero hō ha
bz solus/uoꝛ q̄dē molesti atq̄ iucūdi significatio data ē oībꝰ animātibus
bis enī tātū tribuit natura.ut sensū hēant molestie ac uoluptatis/ ꝙ hoc in
ter se significare possint/at sermo idcirco datus ē nobis/ ut oñdam9 utili
tatē ꝙ dānū/atq̄ ita iustū ꝙ ĩiustū.hoc eī p̄ter cetera aiantia hōi ꝓprīū ē/ut
boni ꝙ mali iusti ꝙ ĩiusti sensum hēat ¶ A natura feraꝝ/ab ipīs feris.i li.de
natura deoꝝ ait/tā uero dīa reꝝ/ut nos soletis dicere/eloquēdi nis:q̄ē p
clara q̄q̄ diuina/q̄ pmū efficit/ut ea q̄ ignoram9 discere/ ꝙ ea q̄ scim9 a
lios docere possim9.Deīde hac hortamur/hac psuadem9/ hac cōsolamur
afflictos/hac reducimus pterritos a tiore/hac gestiētes cōpmim9:hac cupi
ditates iracūdiasq̄ restīguim9/hec nos iuris legū urbiū societate deuīxit/
hec a uita īmani ac fera segregauit Socrates dicebat: Aīalia uicūt nos vi
ribꝰ/uerū nos ea superam9 eloquētia ꝙ ratione ¶ Fortitudinē/robur uires

corporis/qm̃ nō ẽ proprie fortitudo ferax. ¶ Equitatẽ/iusticiã. equitas proprie ẽ mitigatio iuris ꝛ legis· ꝛ virtutes ex rōne oriūtur/q̃ ī boie diui nū quoddã ducẽdū ẽ ī hoc a beluis distam⁹/q̄ expromere sensu possum⁹· horati⁹ ait. ¶ Post effert aī mot⁹ iterprete ligua· ¶ Bonitatẽ/q̃ a iusticia procedit ꝛ equitate. ¶ Sūt enī/probat quare bruta nō dicūtur hēre iusticiã ꝛ bonitatẽ: qm̃ nō hēnt rōez/ex qua ille oriūtur· Hã sine rōne ꝛ pfecta quidẽ rōne ī. prudẽtia nō ẽ aliqua virtus. Libro quīto de finib⁹ ait Sūt ãt bestie q̃dã ī quibus iest aliquod simile virtutis/ vt ī leonib⁹/ī canibus/ī equis· ī quibus nō corporū soluz/ vt ī suibus/sz ẽt aiorū aliqua ex parte mot⁹ quosdã videm⁹. ī boie ãt summa oīs aī ẽ/ꝛ ī aīo rationis/ex qua virt⁹ ẽ/q̃ rōnis absolutio definitur· Cōcludit igitur Cicero/ nil aliud beluis deesse ad cōseruādū iter se vinculū societatis / q̄ rōnem ꝛ orōnẽ· q̃ homī diuino aīali merito attribute sunt: vt sancta vite societas atq̄ cōitas cōseruetur. Vnde hi qui et itellectu et sermone aliis nocere studeant/tāq̄ lues ac feda cōtagio ex humana societate tollēdi sunt. quoniam donis nature cōis parētis ī aliorū pernicie abutūtur· quo genere hominū nihil posset fedius ꝛ detestabili⁹ excogitari/ꝛ fere verius q̄ homines dici possunt: cū humane societati aduersentur ꝛ noceāt· ¶ Ac latissime quidem patēs/ Hec ẽ iquit būana societas q̃ latissiē patet ad oīs. Hã lege nature ab boie q̄cūq̄ ille sit/ea rōne q̃ hēt itellectū ꝛ orōnē alieni nō sumus· ꝛ mūdus ẽ tāq̄ cōis ciuitas· sed nos naturā deprauauim⁹: quoniã hoī ab boie oīa fere mala euenūt ¶ Hec ẽ/quã descripsimus. Dēs iquit sum⁹ socii volēte natura ꝛ amici eē dēmus/ergo oīa cōia. Sic volebāt stoici/quoꝝ princeps ¶eno ẽt vxores cōes eē dēre dixit· Hoc itē dicebāt cynici/ quorum priceps fuit Diogenes/ꝛ ¶lato ī libris de rep. quod peripatetici negabāt. quoniã ita negocia publica negligerent. ꝛ caritates/ atq̄ officiū in parentes. ¶lacet stoicis inquit Laertius/uxores quoq̄ cōes eē oportere apud sapientes ut quilib⁹ illi cōgrediat/q̃ sibi prior occurrerit/ ut ait ¶eno in sua republica· Diogene itdē cynico ꝛ platōe hui⁹ cōitatis autorib⁹· oīs eī patrū īstar equa caritate diligem⁹/ tolleturq̄ adulterii suspicio ꝛ zelotipia/eã uero rē eē optimã/ q̃ sit mixta ex regno ꝛ populari dñatiōe optiatū q̄ potētia/atq̄ optimis decretis ¶ Societas/q̃ rōne ꝛ orone cōtinet ¶ Latissime patēs: ad oīs homines se extētēs. ¶ Omnib⁹/hōib⁹ q̄cūq̄ illi sint siue noti siue icogniti/qm̃ ob idipm̃ q̄ boies sunt uolēte natura illis cōiungimur ¶ In q̃/societate cōi· Omniū rez/nullis exceptis reb⁹/ q̃ create sunt

equitatez/ bonitatez non dicimus. Sūt enī rationis ꝛ orationis expertes. Ac latissime quidez patens hominibus inter ipsos / omnibus inter omnis / societas hec est ¶ In qua omnium rerum quas

ad vsum hūanū cōiter/ut aqua:ignis/ꝛ similia/que natura ꝓduxit ad cō
munē vsum/que possumus cū aliis cōicare sine aliquo detrimento. ¶ Ad
cōez vsum/ut boies cōiter his vterēt iure naturali/ut iquit Justinian⁹ li.
secundo istitutionū de rerū diuisione:ꝛ habet etiā li.i. digestorū/cōia sunt
oia hec/aer ꝛ aqua/ꝓfluens ꝛ mare/ꝛ per hoc littora maris. Littus ma
ris ē quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Id quod diuini iu
ris est/nullius hominis
est. Debemus etiā iquit hoc hūane societati: vt permittamus ea possideri que cuiq; concedūtur a legibus ꝛ iure ciuili. ¶ Que sunt descripta legib⁹/que leges permittūt aliquē possidere ut sua. Lex est ius scriptum. Nam ius ciuile duas habet partes / scriptum ꝛ non scriptum. de quibus dictū est. Vt igitur Cicero ius scriptū et nō scriptū exprimeret dixit legib⁹ ꝛ iure ciuili: quoniā singulor hoīm multis modis res fiūt. q̄ rūdam enī dñiū nanciscimur iure gentiū/quarūdam iure ciuili. ¶ Descripta: definita ꝛ assignata alis ¶ Ita teneant/possideāt ut leges cōstituerūt ¶ E quib⁹ ipis. i. extra que. i. cetera oia coia sint: que nō cōstituta alicui ꝛ permissa a legibus aut iure ciuili/sed sunt coia. ¶ Cetera/ omnia alia debēt eē coia/q̄ ꝓsint aliis ꝛ nobis concedere nō nocet: ꝛ que nō sunt descripta in bonis alicuius/ita legib⁹ permittentib⁹. ¶ Obseruent/fiāt/ꝛ ita habeāt ¶ Oia coia/Pythagoras samius primus dixit amicor debere eē oia coia/quod Cicero sic interpretat/ oia. s. que sine detrimēto aliis concedi possunt ꝛ sic ostendit nos ex reb⁹/ quas possidemus aut iure gentiū aut ciuili non debere hoibus ignotis aliquid/nisi id quod pōt ipis pmitti ꝛ cedi sine nostro detrimento. ea que ad cōmunē usum natura ꝓduxit/nemini probibenda sunt/q̄m sunt coia omnibus hominib⁹/ut aqua/ ignis/ ꝛ cetera id genus. Omnia autē coia/ interpretat Cicero: que sint coia oīm hominum/nā alia ratio ē amicor/alia ceteror hoīm. quippe ueri amici omnia communia habēt tā priuata q̄ publica. Unde Pythagoras uolebat vt eius discipuli omnib⁹ suis reb⁹ vterētur communiter. Itaq; iter eos nihil erat nisi commune/oīm autē hoīm nō oia coia sunt/sed quedā de iure naturali/ut dictū ē/et vniuersitatis quedā sunt coia/de quib⁹ postea dicetur. Habēt enī boies predia/hereditates proprias/ꝛ nōnulla alia/ q̄ a legib⁹ cōcedūt singulis et a iure ciuili. Ea igit que nostra sunt nō debent eē coia incognitis hominib⁹. tenemur tñ ex bonis priuatis ex officio liberalitatis benefacere his q̄ egēt/ita uolēte natura. oia igit coia sunt hoīm/q̄ aliis ꝓ

ad cōmunē vsū hoīm natura genuit est seruāda cōitas: vt que descripta sūt legibus ꝛ iure ciuili/hec ita teneāt: vt sit cōstitutū. E quib⁹ ipsis cetera si obseruent (vt in grecor⁹ prouerbio ē) amicor⁹ eē oia cōia. Oia aūt cōia hoīm vident ea

sunt ꝛ concedenti nō nocent. Vnde lex ē in digestis. Quod tibi nō nocet ꝛ alteri ꝓdest/dare dēs. ¶ Que sunt eiusdē generis/cōditionis ꝛ nature ¶ Ab Ennio/poeta de quo supra/ nā hi uersus iābici sunt ex Tragedia Ennii/ hoc autē quod Ennius ī Tragedia posuit de una re pōt ad alia mꝛca trās ferri. Dīa igit̄ que sunt eiusdē nature cuius ē lumē/ de quo dixit Ennius debēt ēe cōia omniū homī. Ad multa igit̄ trāffert̄ hoc quod Ennius de v na re dixit ī. de lumīe.

que sūt generis eiusdez: quod ab Ennio posituz in vna re/ transferri per multas potest: homo qui errāti comiti mōstrat viam/ quasi de suo lumine accendat: facit vt nihilominus ipsi luceat/ cum illi accenderit. Qua ex re satis precipit: vt quicquid sine detrimento possit commodari/ id tribuat̄ cuicz vel ignoto. exquo sunt illa cōmunia/ non prohibere aquā profluētez/ pati ab igne ignē capere. Si quis velit cōsiliū fidele deliberanti dare

¶ Trāsferri/cōmutari in exemplū. ¶ Per mꝛtas/res s. ¶ Hō q̄ errā ti/hic est uersus Ennii ¶ Errāti/ dubie uagā ti ꝛ ignoranti viā. De suo lumīe/ lucerna siue candela. Vt nihilominus.ut eque bene ꝛ nulla ex parte minus. Ambrosius ait/ aquā de a q̄ ꝓfluenti dare/ lumē de lumine accendere/ benivolētia in bis ē oīb9 tāc̄z fōs aque reficiēs sitientem tāc̄z lumē q̄ etiā aliis luceat/nec illis desit/qui de suo lumine aliis lumen accēderit. Est autem benivolentia inquit/ cōiūcta liberalitati a qua ipa liberalitas proficiscit̄. ¶ Qua ex re/ igit̄ ob ea que dixit Ennius. ¶ Satis precipit ipe Ennius ut/satis p̄cipit̄ ut/ aliqui codices habēt. ¶ Cuicz uel id ē etiā ignoto. ¶ Sine detrimento: diminutiōe rez nostrāz. ¶ Illa cōia/uolēte. s. natura. ¶ Aquā ꝓfluentē/que fluit. i. ipa flumina/que publica sunt iure gē tiū ꝛ etiā portus ꝛ ripaz usus. Jurisconsulti dicūt aquā profluentē/quasi procul fluentē: quoniā si ēet in fundo alicuius putei aut piscina/que nō profluēret/aliter dicendū ēet/sed aqua profluēs de iure naturali cōis est ¶ Fidele/sine fraude ¶ Deliberāti/cōsultanti ꝛ dubitāti quid agat. Vnde carpendi sunt illi/ qui alios ī fraudē pelliciūt/ ꝛ ābigentes precipitāt/ ꝛ q̄ alios docere dedignant̄/ībumane faciūt/quoniā ab ipsis auferri doctrina quā habēt nō pōt/ ꝛ tali opera ꝛ tradendis prudentie p̄ceptis alioz animos demereri possunt. Natura ēi imprimis incitamur/ut prodesse uelim9 q̄plurimis ꝛ maxime doctrina/ que nō debet aliis inuidere bonū/immo letari/cū quis ad perfectionē suā instituī pōt. unde bonos p̄ceptores/ ꝛ eruditorū discipuloz frequentia gaudētes nemo nō felices dixerit/ ꝛ illi utiperandi sunt/qui pueroz animos prauis moribꝰ imbuūt/ ꝛ p deuia illos

deducentes ingenii aciē omnino deprauant. unde nō preceptores sed parci
de appellandi sunt/quoniā necāt aīaz/q̄ ipo corpore lōge pstātior ē. He
mo igit̄ deciptēd9 ē/sed bona fide agendū/ut boiez bñ a natura īstitutum
decet. Que/hec q̄ dicta sunt/qm̄ lex ita vult/ut id dem9/ quod alius pro
dest/ꝛ nobis nō nocet. ¶ Quare/igit̄ cōcludit Cicero hāc partē ¶ His/su
prādictis/ut.ſ.cuiq; uel ignoto demus ea q̄ illis ꝓsunt/nobis autē molesta nō sunt. ¶ Et sp aliquid/quasi dicat nō solū pmittere debem9/ ut alii bis utāt̄/que coīa sunt ꝛ nobis nullū afferūt detrimentū. sed tenemur aliq̄d ex bonis priuatis/que nobis descripta sunt legibus ꝛ nr̄a dicunt̄: i cōez utilitatē afferre. hec nomīa possessiua/ut dicebam ius gentiū introduxit.

que sūt bis vtília q accipiūt: dāti nō molesta. Quare ꝛ bis vtēdū ē: ꝛ semper aliquid ad cōez vtilitatē afferēdū. Ez qm̄ copie parue singulorū sūt: eorū āt q bis egeāt īfinita ē multitudo: vulgaris liberalitas referēda ē ad illū Ennii finez nihilomin9 vt ipsi luceat: vt facultas sit qua in nostros simus liberales.

¶ Sed quoniā: circumscribit Cicero id quod dixit/sp.ſ. eē aliquid afferendū ad cōez utilitatem/dicitq; dandū eē ꝓ facultatib9/ut nobis remaneat quo possim9 esse liberales ī nostros/qui nobis diūctiores sunt / qm̄ ut dictū ē: ea q̄ nostra sunt/ nō debem9 ōib9 bōib9 sed quibusdā/quos ipse ponet/ꝛ grad9 etiā societatis/ōib9 autē debent̄ ea que coīa sunt. ¶ Vulgaris: cōis qua utimur ad oīs. Vñ dicit Terētiꝰ/qđ vulgo dici solet. i. cōiter ꝛ passim. ¶ Ad illū Ennii finē: debem9 inquit uti liberalitate erga oīs qui sunt nobis cōiūncti lege nature/sed adhibend9 est modus/ut liberales ī nostros qui arctiore vinculo nobis cōiuncti sunt esse possim9: aliter eēt contra officiū oīa alienis erogare/ꝛ pati ut sui esuriāt/quib9 magis debet̄ q̄z illis. ¶ Nihilomin9 ut ipsi luceat/hic erat finis Ennii ut. ſ. eque bene luceat/ ꝛ nō fiat detrimētū danti. Ergo cōis liberalitas eatenus debz ꝓgredi q̄tenꝰ nō noceat nimiū rebus nostris/ex quib9 tenemur eē liberales in nostros. ¶ Vt facultas sit: ut remaneat nobis possibilitas/qua sim9 erga nostros benefici.

Gradus humane societatis.

Gradus āt plures sūt societatis boīm. vt enī ab illa dīscedatur

Gradus autē. ꝓposita cōi boīm societate/ponit gradꝰ ipsius / q̄b9 declarat ipsam societatē in aliquib9 arctiorē eē/ et ut etiā oñdat̄ quid cuiq; debeamus ꝛ qui quib9 in liberalitate exercēda preponēdi sint. ¶ Gradus/p quos ipsa societas ascendit descēditq; ¶ Vnde fit ut alii sint nobis coniunctiores aliis. ¶ Ab illa infinitate. i. omissa illa cōmūi societate/qua

homines coniungunt vinculo rationis/ et orationis. Nec enim est societas cōis omnib9. Duas resp. inquit Seneca aīo oplectamur. Alterā magnā et vere publicā/qua dii atq; homines cōtinēt/ in qua nō ad hūc angulū respicimus/aut illū/sed terminos ciuitatis nostre cū sole metimur/ Alterā cui nos assc̄ripsit conditio nascendi. ¶ Infinitate/nā illa societas se in īfinitū extendit/sunt enim omnes hoīes socii rōne itellectus et sermonis. Infinitas est quātitas que caret extremis. Naturaī igit societas hec est/sed postea iure gentiuz facti sunt gradus. ex ipo enī bella introducta sunt discrete gentes/ regna cōdita/dominia distincta/agris termini positi

īfinitate: propior est eiusdē gentis/ nationis/ligue: qua maxīe hoīes coiūgūtur. Interiq; etiā ē eiusdez esse ciuitatis. Multa. n. sūt ciuibq; iter se cōia: forum/ fana/

edificia collata. connubia etiā/que parti sunt de iure diuino quantū ad īuentionē/ptim de iure naturali quātū ad copulā/ptī de iure gentiū et ciuili quātū ad uerba et formulā/quibq; matrimonia cōtrahunt. ¶ Propior hic ē primus gradus. Propior/coniūctior societas eoz q̄ sunt eiusdē gentis/aut extere aut nostratis. Gens pōt habere plures nationes. Nā gens itala habet etruscos/umbros/picenos/marsos/ et reliquos qui sunt nationes itale gentis/ et sic de similibq. ideo dixit gentis et nationis. Gēs ē tāq; genus/et natio species ¶ Lingue / plus enī debemq; illi qui eadē lingua vtunt/idē eodē genere sermonis/ ut greci inter se cōiūctiores sunt/itali/aphri/ et sic de aliis. ¶ Qua/lingua. nā nisi sermo iuicē intelligeret/nūq; posset esse societas. ideo dixit supra societatis uiculū ee oionē. Nullū commerciū pōt eē cum hōibq; qui dispari lingua utunt/nisi habeāt interpretē. ¶ Interius/magis intrīsecū et coniunctior societas. Hic est alius gradus ¶ Nam enī/probat quare ē inter ciues cōiūctior societas. Quomiā (ut hēt li. i. digestorum. Et repetit Justinianus li. ii. institutionū) Vniuersitatis sunt nō singuloz/que in ciuitate sunt/ut theatra/stadia/ et similia : si qua sunt alia coīa ciuitatū ¶ Foz dicit a ferendo. Varro ait/quo cōferrēt suas controuersias/quoq; ferrēt que uendere uellēt/forū appellarūt. Inde dicitur forum iudiciale et venale. Fora igit coīa sunt ipis ciuibq. Hoīes ciues iāq; Cyrus apud Xenophontē/alienigene preferendi sunt. Et qui una sunt alti/his qui cōtubernales non sunt. ¶ Fana/tēpla dicta a fauno rege aborigenū/qm ipe primus ea instituit. Sacrū est (ut ait Trebatius li. i. de religionibq) quicquid ē/qđ deoz habet. Profanū dicit quasi procul a fano et religione secretum. Profanū inquit Trebatius dicit/qđ ex religioso ut sacro in hoīm usum pprietatēq; cōuersū ē. Sāctus dicit incorruptus. in de sancte leges : Delubrū ē inquit Varro/ī quo pter edē sit area assumpta

deum causa/ꝛ etiã locus/in quo dei simulacrũ dedicatum ẽ. Sicut locũ in quo figerent candelã/candelabrũ appellatũ/ita in quo deũ ponerent nominatum delubrũ. Sacre res dicunt'/ut habet'li. primo digestoꝝ/q̃ publico cõsensu cõsecrate sunt/ꝛ nullius hominis habent'/qm̃ id quod diuini iuris est/nulli⁹ hominis ẽ inquit Iustinianus/ꝛ si quis autoritate sua sacꝝ sibi cõstituerit/sacꝝ nõ est/sed ꝓfanuꝝ. Res religiose sunt etiã alicui⁹ hominis sacre vero minime.

porticus/vie/leges/iura/iudicia/suffragia/ꝺsuetudies. ꝑtrea ꝛ familiaritates. multeꝝ cũ multis res rõneſꝝ cõtracte.

¶ Portic⁹/ que quondaꝝ erigebant' ad inambulationes ꝛ umbram sub quib⁹ vehebant'nobiles. Portic⁹ celebriores Rome fuerunt corinthia ad circũ flaminium erecta a gneo octauio dicã corinthia ꝓpter es corinthiuꝝ: qđ erat in colũnis/dicebat'etiam porticus persei/qm̃ Gneus octauius ex bello nauali contra Perseuꝝ triumphũ retulit. in qua porticu erat tabula picta habens Lacedemonẽ ꝛ eurotã fluuiũ vnde ignaui illic desidentes dicebant'sedere ad eurotã. Vnde postea receptum est:ut sedere ad eurotã esset nihil agere. Basilica portia porticus clauia:porticus catuli:quã Catulus erexit de manibus cymbricis/vbi fuerat domus Flacci/qui Graccho fuerat/ꝛ alie permulte ad ciuiũ delicias ꝛ deãbulationes. ¶ Vie:publice scꝝ iter/ut volunt iurisc̃ōsulti/est ius eundi ambulãdiue hominis:nõ aũt iumentũ agendi uel vehiculũ. Actus est ius eũdi ambulandi/iumentũ etiã uel vehiculũ agẽdi. Itaq̃ qui iter habet/actũ nõ habet/qui actum habet ꝛ iter habet eoq̃ ut põt ꝛ sine iumento. Via est ius eundi ꝛ agendi ꝛ ãbulandi. nã ꝛ iter ꝛ actũ in se via cõtinꝝ. ¶ Leges: sunt aut principis aut liberi populi que a rege condunt'/ alterius cõsensuꝝ nõ requirũt. Iura sunt magis generalia. Est enim ꝛ ius gentiuꝝ ꝛ ius ciuile. ¶ Suffragia/quoniã ciues cõueniunt ad danda suffragia ut creent' magistratus. Suffragia sunt voces/q̃ dant'in comitiis/ in tabellaue scribunt' Inde lex tabellaria nata est/quib⁹ vocibus ꝛ suffragiis quiq̃ suũ animũ aperit/de aliquo eligendo in magistratũ:ut nũc etiã fit in liberis ciuitatib⁹ Peregrini autez inire suffragia nõ possunt nisi ciuitate donent' / ut apud Roma.quõdam fiebat. ¶ Consuetudines/cõuersationes ita dicaꝝ qm̃ consuetudo melius dicit'q̃ cõuersatio. Seneca tamen hoc vocabulo utit'dicẽs sumuntur a cõuersatiõibus mores ꝛ in aliis locis. ¶ Familiaritates:amicicie familiaris ẽ qui assidue nobiscum viuit/quasi sit de eadem familia:ꝛ dicitur amicus ꝛ is cum quo ẽ nobis cõsuetudo. Vnde Cice. qꝛ delectabat lectione Terentiana appellat Terentiũ familiarẽ suum. ¶ Res rõneſꝝ cõtracte: Rationes contrahũtur siquãdo in creditũ uel in debitũ itur/ut in mutuo. Mutui obligatio consistit in his rebus/que ponderе mẽsurane constant. veluti vino/oleo/frumento pecunia numerata / ere/argento/auro/q̃

omnia ideo damus/ut accipientium fiant/ꝛ quandoq; nõ eadem/sed alia eiusdem nature ꝛ qualitatis reddant. Vnde ꝛ mutuũ appellat/ quia a me ita tibi dat/ut ex meo tuũ fiat. Cõtrahuntur etiam cõmodato. cõmodata res tunc proprie intelligit/ si nulla mercede accepta uel cõstituta utenda res tibi data est. Hã cõmodatũ debet cẽ gratuitũ. Contrahunt conducto/ locato/empto/uendito/permutato/sociato/collocato/donato/ꝛ similibus contractibus secundu; iuris regulas constitutis. Vnde rõnariu; antiqui appellabant liby; reddituꝛ impensarũ. ꝓpositiq; rõnibus serui cõtrahẽdis negotiis ꝓfecti dicebant. Differres a rõne otracta/qd̃ genus a specie. Rez cõtractam dicim9:ut matrimonium/ut est societas. Ratio cõtracta est pactu;/quod sup matrimonio uel huiusmõi cõtractibus fit/ꝛ ideo minori licet appellatione rei contracte ꝛ pactũ ꝛ cetera/q̃ insunt rõnibus/ contineantur. de hoc habetur in libris digesto; de creditis lege ꝓma. Cõtrahere ẽ vltroq; citroq; se obligare. Vnde res cõtracte dicunt stipulationib9 ꝛ astipulationib9 obligate/ꝛ contractus sunt de iure gentium/ꝛ obligatões exceptis q̃busda;/que a iure ciuili introducte sunt. Inter ipos ciues multi sunt contractus ꝛ obligationes/debita que apud antiquos nomina dicebãtur. Vnde is multa nomina habere dicebatur / qui multis debebat/ ꝛ erat oberatus de hoc dicet in tercio li. ¶ Arctior vero/astrictior. hic est alius gra bus/qui est de necessitudine propinquo;. ¶ Propinquo;/eorũ qui sunt nobis propinqui. ¶ Ab illa eniz/probat quare est arctior colligatio. Hã societas illa q̃ est cõis inter õnis homines descendẽdo per gradus/ cõstringitur in locum angustũ. nã concludit in ipos ꝓpinquos ꝛ affines. ¶ Im mensa/infinita de qua dictũ est ¶ Cõcluditur/cõstringitur. ¶ Nam cuz/ rõ quare in angustũ cõcludit. ¶ Libidinem procreandi/nã õne animal appetit duce natura creare sibi simile in spẽ. ¶ Cõiugio/matrimonio/quo niam ducit uxor ut filii ꝓcreentur/aliter ciuitas durare nõ posset. ¶ Coniugiũ dicit cõiunctio viri ꝛ uxoris. ¶ Proxima/sequẽs coniũctio. ¶ Omnia cõia/ut õnia inter ipos indiuisa sint. ¶ Id aũt/vir uxor filii domus õnia cõia sunt fundamentũ ciuitatis ꝛ reipu. qm̃ ciuitas ut finit Aristo. ẽ multitudo domo; agro ꝛ pecuniis pro dignitate sbundãs ad bene viuẽdum. Vnde domus cũ sit pars ciuitatis/est q̃ seminariũ reipu. ꝛ cõstitui

Arctio; vero colligatio est societatis ꝓpinquoꝝ. Ab illa eniz imensa societate humani generis/in exiguu; angustiq; cludit. Haz cũ sit hoc natura cõmune aiantiũ/ vt hẽant libidines procreandi: prima societas in ipso ẽ cõiugio/ prima in liberis/ deinde vna domus/ oia cõmunia. Id autẽ est principiu; vbis:

debet ab vnoquoq; ut fiat urbs. Cicero in orõne p Sestio tribuno plebis vulnerato a clodianis ait. Qui igit' pmt virtute osilio prestanti exciterũt hi perspecto genere humane docilitatis atq; ingenii dissipatos vnũ in locũ congregauerunt/eosq; ex feritate illa ad iusticiã atq; mansuetudinẽ trãstu lerunt/tum res cõem vtilitatem/quas publicas appellamus/tum cõuenti cula hominum que postea ciuitates nominauerunt: tum domicilia coniunc ta quas vrbes dicim9/ inuento ꝛ diuino et humano iure menibus sep serunt. Ciuitas igit' cõ gregatio ciuium est/ et urbs domorũ multipli catio. ¶ Et quasi seminariũ/seminariũ dicit' ex quo õnia nascunt' maiore nũero/ ꝛ qi seminariũ dixit/qm̃ nõ ꝓprie dicit' in hac re seminariũ. de quo cõstituendo Columella ꝛ Plinius li. xvii. dicit. Ex seminario trãsferuntur plãte in aliã terrã. nam semẽ effodit' in seminario/ ꝛ plãtule illic enate trãs feruntur ꝛ multiplicant' ad usum humanũ sic ex sobole multiplicata cõsti tuit' ciuitas: ꝛ respu. q; ut finit Scipio apud Cice. li. iii. de repu. ẽ res popu li. populũ aũt nõ oẽm cetũ multitudinis/sed cetũ iuris cõsensu ꝛ utilitatis cõione sociatũ eẽ determinat. Cõiugiũ igit' ꝛ ꝓpagatio sobolis ẽ qi semina riuz reipu. qz hoc mõ fit. Vnde bõ vere politicꝰ vxorẽ ducere dẽt/ ꝛ filios ꝓcreare/ ut sint auxilio reipu. ꝛ post mortẽ reliquat q; suo loco patriã tue atur. Vñ illi q; cõsciscũt sibi mortẽ/iniuriã reipu. faciũt/ ꝛ vitupandi sunt forte enim per ipos posset aliqñ patria recupare libertatẽ si eẽt amissa/ ut de Cathone dici põt/qui se utice interemit cũ detrimẽto patrie sue/quã ruẽ tem cernebat. li. iii. de finib9 ait/cuz aũt ad tuendos cõseruãdosq; homines hominem natũ esse videamus/consentaneũ est huic nature/ut sapiẽs velit gerere ꝛ administrare rẽpu. atq; ut e natura viuat uxorẽ adiungere/uelle q; ex ea liberos procreare/nec amores quidẽ scõs a sapiente alienos eẽ ar bitrant'. Nã si õnes celibẽ vitã agerent: respu. deficeret. quod timẽs romu lus vrbis cõditor vir certe prudẽtissim9 rapuit virgines/cuz a finitimis cõiugia denegarent' ne ꝓmordia tãte vrbis auspicato condite deficerẽt bo minũ quos tũc bẽbat etate cõsumpta. Vir igit' bon9 ꝛ patrie studios9 fili os ꝓcreare ꝛ bonis moribꝰ instituere dẽt/ut digni patria adolescãt/ ꝛ illi possint adeẽ/si aliquãdo aliq; calamitate laborauerit. ¶ Sequunt'/ex vna domo. sic constituta/ ꝛ sic declarat quo mõ cõiugiũ ẽ qi seiariũ ¶ Fratꝛ fater inqt Higidiꝰ ẽ qi fere alter. Soror inquit labeo dcã ẽ/ qꝛ qi seorsum nascit'/sepaturq; ab ea domo i qua nata ẽ ꝛ in aliã familiã trãsgredit'. Cõ sobrini dicunt' nati ex duab9 sororib9. Sobrini dicunt' filii cõsobrinoꝝ cõ sobrini dicti sunt/quasi osororini. Patrueles dicunt' nati ex duob9 fratri b9. Qui ex Fratre ꝛ sorore ꝓgenerant'/amitini dicunt'. ¶ Capi/contineri.

et q̃si seiariũ reipu. Sequũt' fratrũ diũc tiões: post sobriõz sobriozũq;. q cũ vna domo tã capi nõ possint: i alias domos

¶ Quasi i colonias/qm cū urbs multitudinē capere nō posset:noua dedu cebat colonia. ¶ Affinitates/propinqui vxoris ⁊ affinitates conciliātur cōiugio. ideo dicit ex quib⁹ affinitatib⁹ plures propinqui. ¶ Que ꝓpaga tio/dilatatio filioꝝ filiarūq⁹. ¶ Loquit per translationē nā propago di citur in arboribus ⁊ vitib⁹/cum scilz fiunt propagines/⁊ ex vna due tres quattuorue vites ⁊ arbuscule soboleſcunt ⁊ pullulant. ¶ Et soboles/filii filieue vt sunt arbuscu le/q̄ propagatiōe oriū tur. ¶ Origo:pncipiū ⁊ seminarium. ¶ San guinis coniunctio/ip̄i cōsanguinei sunt inter se deuincti benuolētia ⁊ charitate. Caritas ē intimus amor. Caritas etiā dicit penuria āno ne. Unde dicit Plinius in epīs. accessit agris meis charitas. Amor ē

q̄si i colonias exeūt. Sequūt cōnubia ⁊ affinitates: ex quib⁹ ēt plures ꝓpīqui. Que propagatio/⁊ soboles/origo ē rerū publicarū. sanguinis āt cōiūctio/⁊ beni uolētia/deuīcit caritate hoīes. magnuz est enī ea dē habere monumēta maiorū/ eisdem vti sacris/sepulchra habere com munia. ¶ Sed omnium societatum/

amicicie notus/ut ait Chrysippus in li. de amore. ¶ Magnuz est enim/rō quare sanguinis cōiunctio deuincit charitate homines. ¶ Monumēta:sta tuas titulos ⁊ cetera stemmata/ut familie ille nobilissime priscoꝝ romano rum/q̄ maiorum suoꝝ titulis gaudebant. Monumenta dicunt statue libri tituli sepulchra/ceteraq⁹ que nos alicuius rei ꝑterite moneant/cū apud ro manos aliquis de familia efferebat in pompa funeris/omnes maiog ima gines ꝓferebant/quas in armariis asseruabant/⁊ statue in atriis locate erant/ut iuuenes maiorū suorū virtutē ante oculos sp hērent/ a qua dege nerare turpissimū ē. ¶ Eisdē sacris/nā ciues hēbāt quedā sacra peculiaria ut Fabioꝝ familia/claudiorū/emilioꝝ/cornelioꝝ/⁊ sic de similib⁹/ ad que nō accedebāt nisi gētiles. Unde Fabius maxi. cū eēt dictator/⁊ pugnaret contra hānibalem/dimisso exercitu Minutio mgrō eq̄tum/romam redit sacroꝝ cā/que Fabioꝝ peculiaria erāt/⁊ cū capitoliuz obsideret a gallis/ vnus ex Fabiis egressus est sacroꝝ causa. ¶ Sepulchra cōia/dicunt in q̄ plures possunt inferre mortuos suos. In cōe autē sepulchꝝ inquit Mar tianus li. i. digestorū etiā inuitis ceteris licet mortuū inferre/sed in alienū cōcedēte dño licet inferre ⁊ li. xi. Gaius ait. Monumentū est quod memo rie seruande gratia existat. Familiaria sepulchra dicunt que quis sibi fa miliegq⁹ sue constituit. ¶ Hereditaria autem que quis sibi heredibusq⁹ suis constituit vel que paterfamilias iure hereditario acquisiuit. Sepulchrum est inquit Ulpian⁹ vbi corpus mortui ossaue hominis odita sunt. ¶ Oz oīm societatū/hic ē ali⁹ grad⁹ societatis/quā dicit eē ceteris prestantiorē.

¶ Nulla: ex ōnibus societatib9. ¶ Prestantior/excellentior/ qm̄ sup bonesto fundat' ⁊ virtute/⁊ nō super turpe aut utile/⁊ ideo ceteris. ¶ Firmior: id est stabilior/qm̄ amicicia q̄ est ꝓpter aliquā voluptatem aut utilitatē: nō est firma/sed remota causa remouet' effectus. Illa soluz durat/quā virtus conciliat. ¶ Familiaritate/amicicie cōsuetudine. Illud enim probatio est. ¶ Honestū: ipa virtus ⁊ quicquid ab ipa ꝓficiscit' honestū dicunt esse stoici id quod possessores sui nobiles facit. ¶ In alio: alieno homine nec nobis familiaritate ciuncto. ¶ Tamē. q̄uis in alio cernamus nos mouet allicitq̄/ut eum diligamus/in quo id honestum eē videt'. In Lelio ait. Nihil est enīz amabilius virtute nihil qđ magis alliciat ad diligendum/quippe cum propter uirtutem ⁊ probitatez eos etiam quos nūq̄ vidim9 quo dāmō diligamus. Plutarchus scribit in ultapericlis/virtus eiusmodi est/ut statiz rebus gestis ita afficiat homines ut nō modo admirent' opera/verū in autores quoq̄ summo studio ac desiderio incendant'. honestas enim ad se allicit atq̄ ad agendū statim impellit/nec imitatōne ipa spectatorē probū/sed ipo opere cōspecto efficit/ut āteponenda ceteris iudicet'. ¶ Et q̄q̄ ōnis virt9/ponit eas virtutes que maxime alliciunt homines/qm̄ iusticia ⁊ liberalitas sunt ad alios ergo is qui iusticiam distributiuā exercet ⁊ liberalitatē/amat'/quia dat vnicuiq̄ quod suum est/⁊ sibi pauciora relinquit/ut lex liberalitatis dictat/qua nihil est nature humane accōmodatius. ¶ Nihil aūt est amabilius/redit ad id qđ dixit de moribus/cum scilz boni viri coniungunt' familiaritate. ¶ Nihil amabilius/nihil quod magis amorem contineat. ¶ Eadem studia/quando vna ⁊ eadem re delectamur/⁊ idem' est velle nolleq̄. studiū est vehemēs voluntas. ¶ Vt eque/tā ⁊ ita. ¶ Ac/q̄ ⁊ sicut. ut tam delectetur altero q̄ seipo. ¶ Id quod Pythagoras/appellatus est pythagoras q̄ vera non minus pytio loqueret'/qui cōciliande amicicie impīmis studios9 fuit/⁊ ut dictū est/volebat discipulos suos ōnia habere cōia/dicebatq̄ non debere quēq̄ transgredi mōm aut in cibis aut in laboribus. Venerem ōni tēpore

nulla pstātio: ē: nulla firmio: q̄ cū viri boni moribꝰ símiles/sūt familiaritate cōiuncti. Illō. n. honestū qđ sepe dirimꝰ/et si ī alio cernimꝰ: tñ nos mouet: atq̄ illi ī quo id ēsse videt'/amicos facit. Et q̄q̄ ōis virtꝰ nos ad se allicit: facitq̄ vt eos diligamꝰ ī qbꝰ ipa ēē uideat': tñ iusticia ⁊ liberalitas id maxīe efficit. Nihil autē amabilíꝰ nec copulatíꝰ: q̄ moruz símilitudo bonoꝝ. In qbꝰ. n. eadē studia sūt/eedē volūtates/ī his fit: ut eq̄ gsq̄ altero delectetur/ac se ipso. Efficitur q̄ id quod

parentes vt inquit Seneca/impietas est nō agnoscere insania. ¶ Quoꝝ bñ ficiis/qm̃ parētes dederūt nobis eē/patria aūt cōseruauit. ¶ Proximi: in secundo loco. ¶ Tota domus/ōnis familia/cū qua in vna domo viuim9 ¶ Que spectat in nos solos: spez hēt nec hēt aliud perfugiū. i. locū quo se cōferat ad opē implorandā. ¶ Bene cōueniētes/nō discrepātes a nobis in aliq̃ re: ⁊ maxime cōcordes in moribꝰ cū aūt sunt bene cōueniētes/ prepo nendi sunt ceteris amicis. ¶ Quibus cōis est plerūq; fortuna . i. status ⁊ cōditio. Vnde videmus interdū/q; ꝓpter vnū/ex ciuitate pelitur ōnis familia. Illi igit̄ propinqui qui parati sunt nobiscuꝫ oēm pati fortunaꝫ chari nobis eē debēt. Vnde Ci. in q̄dam epīa ad Attic̄ cum sic scribit. Quinti fratris dom9 ꝑmo fracta cōiectu lapidū ex mea/deinde inflāmata iussu Clodii inspectante urbe cōiectis ignibus. Et ad fratrē sic scribit/ꝙ certe a te mihi ōnia sp honesta ⁊ iucunda ceciderunt/ a me tibi luctus mee calamitatis desiderū meror solitudo. Fortuna igit̄ Ciceronis cōis fuerat cū fratre. ¶ Quāobrem/ cōclu dit hanc partē/ostēdens supradictis nos debere presidia vite. Quāobreꝫ igit̄ cum hi sint necessitudinis gradus ¶ Necessaria presidia/alimenta et defensio. ꝑsidiū est quod ad alicuius auxiliū cōparat̄. ¶ Pompeius ait/ presidiū dicit̄ quod ꝓ utilitate ⁊ salute alicuiꝰ auxilii grā preponit̄. Subsidium quod positū est ad subueniendū laborantibus Vlpianus ait/ presidium est auxiliū principale. Hā subsidiū dicit̄ id quod in auxiliuꝫ succedit hic Cicero accipit presidia simpliciter ꝓ quibuscunq; auxiliis. ¶ His maxime/potissimū āte ōnis alios/quibꝰ etiā post illos dēmus. ¶ His/parentibꝰ liberis familie ꝓpinquis ¶ Necessaria/sine quibꝰ viuere nō p̄nt ⁊ ea ōnia q̄ ptinēt ad uitā degendā his prebēda sunt. ¶ Vita āt/postq; determinauit ⁊ docuit q̄bus potissimuꝫ debeant ꝑsidia vite/ponit ea q̄ inter amicos eē dēnt. ¶ Vita/cōsuetudo viuendi. ¶ Victus cōis/rō viuendi. i. viuere simul ut decet amicos. ¶ Cōsilia/cōsiliū ē scientia inspiciēdi quenaꝫ ⁊ quo pacto agēres vtiliter opemur ⁊ in cōi vita mutuis cōsiliis indigem9 ⁊ sermonibꝰ ¶ Cohortatiōes: ad bonas artes ⁊ ad aliquid agendū. ¶ Cōsolationes/in doloribꝰ ⁊ aduersa fortuna. Cōsolatio ē doloris diminutio Solatiū fit re/cōsolatio verbis. Quintilianꝰ ait/ Cecitatis misere solatiuꝫ

ꝛ parentes: quoꝝ beneficiis maxīe obligati sumꝰ: proximi/liberi/totaq; domꝰ. que spectat ī nos solos: neq; aliud vlluꝫ potest hēre profugiū. Deiceps beneuolentes ꝑpiqui: quibꝰ cōis ēt plerūq; fortuna ē. Quāobrē necessaria presidia vite debentur his maxīe quos āte dixi. Vita āt victusq; cōmunis/cōsilia/sermones/ cohortatiōes/ cōsolationes/ iterdū etiā

ẽ habere rem vidētiũ·ꝛ alibi obuiã cõsolationibus itis. Solamen ẽ magis poeticũ/ut Virgilius. Solamenq; mali de collo fistula pendet· ¶ Obiurgationes/cuiꝰ aures inquit in lelio veritati clause sunt:huiꝰ salꝰ desperanda est· Obiurgationes in amicicia grate sunt/q̃ aculeos habẽt dolores uero nõ habent. cõpungimur enim cẽsoriis sermonibꝰ/sed benuolẽtie delectamur sedulitate inquit Ambrosius· debemus igit amicũ obiurgare: si qñ ab officio discesserit·

Iurgiũ ꝓprie est inter propinquos ꝛ amicos. Vnde Simõ Terentianus dicit sibi nõ eẽ satis cause ad obiurgãdũ ¶ Vigẽt maxime/ exercetur imprimis. ¶ Cõiungauit/cõiũxit bonos viros quadã necessitudine/qm̃ nititꝰ honesto. ꝛ durat.

obiurgationes / in amicis vigent maxime. Estq; ea iucũdissima amicicia/ quã similitudo morum coniungauit.

¶ De officiis a circunstantia.

Sed in his õibꝰ officiis Ostendit etiã in ipa liberalitate/ut fecit supra cũ de iusticia differerẽ/officia eẽ a circũstantia. nã mutantꝰ tpe psona re aliisq; circũstantiis· ꝛ dicit cõsiderãdum eẽ quid cuiq; necesse sit/ꝛ quisq; sine nrã opa cõsequi aut nõ cõsequi possit ꝛ ei magis dẽmus adeẽ q̃ plus opere ꝛ studii nostri indigebit. ¶ Tribuendis/cũ tribuere voluerimus hec liberalitatis officia· ¶ Videndum: prudenter cõsiderãdũ· ¶ Maxime/potissimũ. ¶ Ita/hoc mõ si cõsideret/ut dixi ¶ Nõ erũt iudẽ gradꝰ/nõ sp habẽda erit rõ necessitudinis ꝛ ꝓpinquitatis sed ꝛ tẽporis/nã incidunt sepe tẽpora ut alicui magis debeamꝰ in aliq̃ re/ q̃ fratri:ꝛ sic erit officiũ a circũstantia tpis· Hec personaꝝ sp inquit Ambrosius/sed plerũq; causaꝝ ꝛ tẽporꝝ ꝓlatones sunt/ut si frater qui nobis cõiunctissimꝰ ẽ nõ indiget beneficiu/in aliũ potiꝰ cõferendũ ẽ/ ꝛ sic tpe mutant ea/q̃ videnť fieri dẽre ꝓpter necessitudinẽ·i. cõiunctionẽ sanguis affinitatẽ ꝛ amicicią· Necessitudo ut inquit Gellius lꝺ. xii· dicitꝛ ius qdã ꝛ vinculum religiose cõiunctiõis· In libris veteꝝ reperitꝛ necessitudinẽ dici ꝓ eo quod necessum ẽ/sed necessitas ꝓ iure officioq; obseruãtie affinitatisue in frequens est/ q̃q̃ qui ob hoc ipm ius affinitatis familiaritatisue coniunctiui sunt/necessarii dicunť. Cesar quidẽ necessitatẽ posuit pro necessitudine id ẽ iure affinitatis. Equidẽ inquit mihi videor ꝓ nrã necessitate nõ labore non opera non industria defuisse ¶ Gradus/qui descripti sunt·i. non debemꝰ semper hos gradus seruare:ut dictuꝝ ẽ/qm̃ aliq̃n rõe tpis aliq̃ preponendi erũt/q̃ simpliciter nulla circũstantia urgente postponendi essent.

¶ Suntq; officia: ponit infima officia que magis vni q̄; alteri debent' rōe temporis. ¶ Vt vicinū/ Salomō dicit· Melior est vicinus in ꝓximo/ q̄; frater ꝓcul habitans. Ideo inquit Ambrosius/ plerūq; amici se beniuolentie quisq; cōmittit/ q̄; fratris necessitudini. Et vicinitas vt ait Terentius ꝓ affinitate quadā est. ¶ Familiarē/ amicū. ¶ At si lis/ id ē si ꝓpinquus litigat/ et vocat' in ius/ illiq; negociū exhibet'/ ei potius debem⁹ patrocinium q̄; amico aut vicino. ¶ Propinquū potius: et sic multo magis fratrē. ¶ Hec igit' et talia: cōclusio ē qua precipit capiendā eē exercitationem: et ōnia q̄ de liberalitate dcā sunt circūspiciēda/ ut quid cuiq; debeat' / scire dispicereq; possimus/ et habitū virtutis habeam⁹: q̄ assuetudine fit in nobis nō natura / vt in ꝓncipio

Suntq; officia que aliis magis q̄; aliis debeāt: vt vicinū citiꝰ adiueris i fructibus percipiēdis: q̄; aut fratrez/ aut familiares. At si lis i iudicio sit: ꝓpiquū potiꝰ et amicū/ q̄; vicinū defēderis. Hec igit' et talia circunspiciēda sūt in ōni officio: et cōsuetudo exercitatioq; capienda: vt boni ratiocinatores officiorū esse possimus: et addendo deducendoq; videre/

disputatū est ¶ Hec que/ dcā sunt/ cautiones et circūstantie. Et talia similia que eē possunt· ¶ In ōni officio/ cū volum⁹ eē officiosi/ et aliquod officiuz alicui prestare et in beneficio collocando. ¶ Cōsuetudo/ usus et assuetudo/ qua fit in nobis moralis virtus· ¶ Exercitatio/ in ipis officiis prestandis/ ut iudicare sciamus. ¶ Vt boni/ iusti· ¶ Ratiocinatores/ calculatores ita dicā/ q̄m calculari barbaz est· Mercatores et qui presunt rōnib⁹ faciunt suos cōputus. Idez sunt rōcinatores/ q̄m faciūt rationē impēsaz et redditus/ et sciunt cōputare supputareq; q̄tum rōnibus addat'/ q̄tuz debeat' cuiq; et quisq; q̄tum debeat· Unde ut supra dictū ē/ rōnarium dicit' liber/ qui cōtinet has rōnes/ ut sunt nūc libri mercatoꝝ. sic faciendū ē in officiis/ et loquit' per translatōnē arithmetice Cicero· que cōsistit in rōnibus et calculis: vt cognoscat' quid reliquū sit/ et quid aliis qui in nos beneficia cōtulerunt dēamus. est enim spectādus animus dātis/ nō munus et ōnia ea diligenter cōsiderāda/ q̄ Cice· posuit/ ut sciam⁹ cōstituere quid agendum sit in officio ꝓstādo beneficiisq; collocādis. Sapiēs inquit Seneca/ examinabit secū q̄tum acceperit a quo/ q̄n/ ubi quēadmodum. Itaq; negam⁹ quēq; scire grām referre nisi sapientē/ nō magis q̄ benficium dare quisq; scit/ nisi sapiēs/ hic scz ꝙ magis gaudet dato q̄ aliꝰ accepto. Metrodoꝰ ait. Solū sapientē scire grām referre· ¶ Deducēdoq;/ numeꝝ· sicut faciūt arithmetici et calculū· nā dēmus considerare circūstātias mores beneficia collata priꝰ in nos animū dātis/ et postea ratiocinari et iudicare quid ꝓstāduz sit cuiq;.

¶ Que reliqui ſumma fiat/ quid relinquat quod aliis debeam9. Mercatores faciunt rõnem õnium/ q̃ dant ⁊ accipiunt/ ⁊ faciunt ſummã ut quid debeant aliis ſciãt/ ⁊ quid ipſis debeat. ¶ Reliqui/ de reliquo quid relinquatur in ſumma/ quod aliis debeam9. ¶ Ex quo/ id eſt ex q̃ ſupputatiõe ⁊ rõcinatione. ¶ Intelligas/ cognoſcas. ¶ Q̃tum cuiq; debeat. quod officiuz cuiq; preſtandũ ſit/ ⁊ q̃ ſint preponendi in beneficio collocãdo. quod iudicari recte non põt/ niſi affuerit exercitatio in ipſis actionib9. Vnde opus eſt longa experiẽtia. ¶ Sz ut nec/ q̃uis iquit Tice. officia cognouerimus/ tamen niſi ea exercuerimus/ nibil ãpla laude dignũ fiet/ qm̃ ut ſciam9 q̃tuz parentib9 fratri amico alienis hominibus atq; vicino debeam9/ exercitatione opus eſt ⁊ vſu/ qm̃ virtutis laus in actione cõſiſtit. Et ꝓbat hoc cõparatione medicoz imperatoz ⁊ oratorum: qui q̃uis in eoz ꝓfeſſionib9 ſcientiis clariſſimi ſint/ tamẽ niſi habeãt exercitationẽ/ paz vel nihil faciũt qõ ampla laude dignũ ſit. Sic hi qui precepta officioz callẽt/ niſi ipi eadem que precipiunt faciãt laudem nõ merent. Vnde dẽmus aliosꝫ opa ⁊ verbis ad officia dirigere/ ne virtutis ſimulatores videamur. Ideo autor noſtre ſalutis cepit facere ⁊ docere/ ⁊ carpunt illi qui cum aliis virtutẽ predicauerint/ eoſq; ad tẽperantiã hortati fuerint/ ipſi voluptatib9 ⁊ luxuria diffluunt. Aptiſſima eſt hec cõparatio cum hominibus ſcilz reipu. oportunis. Nam medici corpora curant/ oratores agenda perſuadent/ deducunt que mentes audientiuz quo volunt/ ⁊ ad quoſcũq; affectus. Imperatores autez exercitus extra rem gerunt/ qui niſi fuerint uſu edocti/ quãuis militaria precepta didicerint/ maximas calamitates interdũ ⁊ plerunq; afferũt patrie. Sic orator quãuis teneat artis precepta tamen ſine exercitatione paz faciet. Hoc idẽ in medico eſt/ qui potiſſimũ exercitatione indiget. Et ſic diuidicare quid cuiq; debeat/ ẽ queda ars/ q̃ indiget exercitatiõe ⁊ vſu ut alie artes ⁊ precepta q̃ pfectionẽ nõ cõſtituũt ſine exercitatiõe. ¶ Vſus: aſſuetudine. ¶ Sic/ pari mõ adaptat cõparationẽ. ¶ Officii cõſeruandi: ut officiũ recte cõſeruet ⁊ preſtet. ¶ Tradunt/ ſcribunt ⁊ dant alijs non ut ſolũ ſciamus quid ſit officiũ/ ſed ut faciam9. cognoſcere enim officia/ et illa nõ preſtare/ nulla ẽ utilitas illa cognoſcere. ergo officiuz recte preſtandum ẽ ſi boni eſſe voluerim9. ¶ Vt faciam9/ ut nos exerceam9 ipa officia

que reliqui ſũma fiat. Ex quo quantuz cuiq; debeat/ itelligas. Sed vt nec medici/ nec iperatozes/ nec oratozes (q̃uis artis precepta perceperit) qcq; magna laude dignũ ſine vſu ⁊ exerciatiõe conſequi poſſunt: ſic officii conſeruandi precepta traduntur: illa quidez/ vt faciam9 ipſi.

que nō possunt recte prestari sine exercitatione/ ꝛ ita faciamus vt precipit nō enī laudant hi q̄ uerbis solū philosophant/ vita āt luxu defluit. ¶ Qz rei magnitudo/ istoꝝ officioꝝ diiudicatio ꝛ difficultas in officiis prestā dis. ¶ Vsum/ assuetudinē ut possit rēe ee perfcā. ¶ Atq; ab his reb9/ con cludit Cicero hanc disputationez de iusticia ꝛ liberalitate dicens satis dic tum ee de iusticia ꝛ his que ad humanā societatē tuēdā pertinēt/ ꝛ quō ab

Sed rei magnitudo vsuz quoq; exercitationemq; desiderat. ¶ Atq; ab his rebus que sunt in iure societatis humane/ quē admodum ducatur honestum / ex quo oꝛtū est officiū/ satis fere dirimus.

Fortitudo ꝛ magnanimitas.

Intelligendū ē āt (cū proposita sint genera quattuoꝛ/ e quibus

ipis ducat honestuz/ a quo oriat officiū/ quod sp ad bonū tēdit/ ꝛ nō dicat officiū/ nisi honesta sit actio: ꝛ sic his absolutis vtitur transitione ad danda precepta fortitudinis/ que ē tercia vtus in ordine. ¶ In iure societatis humane/ iusticia ꝛ liberalitate/ quib9 būana societas cōseruat. ¶ Du catur/ fiat formet bēatq; originē. ¶ Ex quo/ honesto originē bēt officiuz: Hā est quicquid honeste agit. ¶ Satis fere/ vitat arrogantiā/ noluit eniz dicere ut iure suo potuisset/ sufficiēter diximꝰ. Hoc aūt seruandū ē in ōnibus actionib9 ꝛ rebus/ ne arrogantes videamur ꝛ nimiū insolentes/ ꝛ q̄ nobis ipis nimū placeamꝰ. ¶ Fere/ quasi sufficienter. ut pauca in his q̄ ad iusticiā pertinēt desiderent.

Intelligendū ē āt. Proposuit Cice. quattuor fontes officioꝝ. i. virtutes a quib9 oriat honestū. Prudētiā iusticiā/ fortitudinē ꝛ tēperantiā Postq; de prudētia ꝛ iusticia cui adnexa ē liberalitas disseruit/ ꝛ q̄d quo q; tpe agendū sit perscripsit ꝛ docuit/ trāsit ad fortitudinē ꝛ magnanimitatem. ¶ Intelligendū ē āt/ sed scire oꝛ inquit. ¶ Splendidissimū/ clarissimuz ꝛ amplissima laude dignū. Vult Cice. in. ii. Tusculana. ut dcm ē/ virtutis nomē nō ee ꝓpriū oim virtutū sed fortitudinis/ a qua q̄ ceteris āte cellit ōnes nominate sunt. Appellata inquit ē ex viro virtꝰ. Viri āt ꝓpria ē fortitudo/ cuius munera duo sunt/ mortis doloriscq; contemptio. Vtendum ē igit his/ si virtutis cōpotes vel potiꝰ si viri velimꝰ ee: qm̄ a viris virtus nomē ē mutuata. Plutarchꝰ ait in vita Coriolani. Disciplina militari romana gloria maxime floruit. Testimonio ē ipam virtutem vnico fortitudinis noīe appellatā idq; q̄d ꝓprie fortitudinē vocant/ cōe generis ee vocabulū. ¶ Ideo dicit Cicero id videri maxime clarū ꝛ illustre q̄d fortanimo factū sit/ atq; ōnia humana vincēte patiēteq; dolorē. Hā fortis ꝛ magnanimꝰ putat oīa būana ē inferioria se ꝛ sua ꝓstantia/ eaq; puifacit

⁊ superat ōnis dolores/quoꝝ vim ut volūt stoici opinio facit nō natura. Vnde laudatur Possidonius/ad quē cū Pōpeius decedens ex Syria Rhodum venisset/eūq; salutasset egrotātē/dixit se molestē ferre/q; possidonū disputātē audire nō posset/respōdit Possidonius. Nō cōmittam/vt dolor corporis efficiat/vt frustra tāt⁹ vir ad me venerit. cūq; quasi faces ei dolores admouerētur/sepe dixit/Nil agis dolor· q̄uis molestus sis: tamen nūq; te eē malu3 cōfitebor. De quo/Plinius li. vii. p̄buere ⁊ Romani proceres etiā exteris testimonia. Cneus Pōpeius cōfecto Mitridatico bello ītraturus Possidonii sapiētie professōe clari domū/fores percuti de more a lictore uetuit/⁊ fasces lictorios ianue submisit is cui se oriēs occidensq; submiserat. Fortitudo ē mediocritas circa timores ⁊ fiducias. Fortis p̄prie dicit̄ qui circa honestam mortē ⁊ ea ōnia q̄ repente eueniunt/atq; afferunt mortē/interritus est/ut sunt ea q̄ in bello cōtingunt. Et patit̄ ōnia fortis honestatis cā/q̄ est finis virtutis/et p̄ dignitate ⁊ ut rō iubet/patit̄ ⁊ agit aliqua tamen timenda sunt inquit Aristoteles/⁊ nō violat̄ fortitudo: mō honestu3 ē ea timere/negligere āt turpe/ut ē infamia/quā qui timet p̄bus dicit̄ ⁊ verecūdous. qui vero nō timet dicit̄ impudens/debemus timere pudicicie mulieꝝ nrāru3. Timenda est inuidia ⁊ cetera id genus/q̄ cū negligunt̄/dedecus afferūt/ ⁊ ea que transcēdunt naturā humanā/ut fulmina inundatiōes/⁊ similia/q̄ hō spernere nō pōt/qm̄ plus possunt q̄ hominis natura. ut terremot⁹ tempestates. Vir fortis circa terribilia/⁊ ea quidē maxima versat̄. Naꝝ nihil est tolerātius malo viro forti/⁊ mors est ultimū ōniū terribiliū. nā aufert ōne bonū quod ē in vita/⁊ illi magis fortes sunt/qui in subitis casib⁹ nulla cōsultatione premissa agunt p̄clara/quia vident̄ habere habitū fortitudinis/⁊ eē naturaliter fortes. ⁊ fortitudo quidē dolores affert/⁊ ideo laudat̄. difficilius enim ē inquit Aristoteles dolores perpeti q̄ voluptatibus abstinere. Mors atq; vulnera forti viro molesta sunt fert tamen p̄pter honestatez. volet aūt ⁊ maxime q̄ ōni virtute preditus ē. qz maxime dignus est vita/ maximisq; bonis p̄uat̄ fortis est tamen ⁊ multo magis/ qm̄ honestatē ceteris rebus anteponit. Vnde illi sunt prestantissimi milites/qui habēt aliq̄ vestigiū ipius fortitudinis sine aliis bonis/q̄ si hērent nō ruerent in periculā. Qui timēdo exuperat: ⁊ cōfidendo deficit/timidous dicit̄. Qui non timendo exuperat/dicit̄ insanus vel stupid⁹ si nihil ōnino timet/ut mot⁹ terre/aquaꝝ inundationes/fulgura ⁊ illa ōnia q̄ timēda sunt/cū superent naturā humanā/ut necesse sit ipa timere. Ille qui cōfidendo exuperat: audax est/⁊ imitat̄ in p̄ncipio fortē sed cū ad pericula ventu3 ē/dat terga/⁊ fit timidous. Fortis enim ōnia humana tolerat/⁊ cōfidit/qm̄ cōfidere est bois

honestas officiumq; manaret) splendissimuz videri/quod animo magno/

bona sperantis. Timemus iure vt dixi ea q̄ terribilia sunt: ⁊ cū morte que est in bello nihil sit terribilius / ⁊ virtus verset circa terribile ac difficile: fit ut fortitudo ꝓprie in morte sit / q̄ in ꝓlio ẽ / fitq; cū maximo periculo. ¶ Fortitudo inquit ¶Plato efficit: ne inter pericula ⁊ terrores a iusticie tenore deuiemus ⁊ fortitudinē ut volunt stoici sequunt cōstantia atq; valitudo. Fortitudo inquit Seneca contemptrix timendoꝝ ẽ. Terribilia ⁊ sub iugū libertatē nr̄ām mittētia despicit: ꝓuocat: frangit. ¶ Elato / forti ⁊ tanq̄ e loco edito spernēti ea q̄ alii timent: ¶ humanas res / ōnia q̄ accidere homini possunt q̄ tamen nō transcendūt uires hūanas / fortis despicit / ⁊ ōnis res humanas infimas ⁊ caducas ⁊ ōnia tela fortune paruifacit / ad ōnis euētus tolerādos erecto animo paratus. ¶ Haz magnanimitas de qua post dicet / est scientia ⁊ virtus. q̄ habitū facit celsiorē ōnibus que attingere possunt equabiliter bonoꝝ ⁊ maloꝝ. ¶ Genera quattuor / virtutes ⁊ fontes officioꝝ. ¶ E quib9 / virtutib9 scz ¶ honestas / actio honesta ⁊ officiū ¶ Manaret / oriret tanq̄ e fōtib9. ¶ Itaq; igit cū splēdidissimū sit qđ magno animo fit. Vituperādi sunt illi qui gerūt animos muliebres ¶ In ꝓbris / cōtumelijs / ⁊ cū volumus aliquē vituperare / dicimus illum habere aīm muliebrē ⁊ timidū / qm̄ ut dictū ē fortitudo ꝓpe viroꝝ ẽ / ⁊ q̄ eā nō hñt / viri nō sunt / sed femine / quod cū alicui pōt dici maxim est dedecus ¶ Probrū ẽ dedecus ⁊ cōtumelia. ¶ Maxime / in ꝓmis. ¶ In ꝓmptu / qđ cito venit in mentē / ⁊ ꝓ maximo ꝓbro alicui obicit / si quid eiusmōi dici pōt ¶ Tale / quale ẽ hoc: quod Ennius cecinit in dedecus iuuenū romanorum qui magnitudine āimi superabant a virgine. ¶ Vos etenim iuuenes. ¶ Carmen ẽ Ennii / quo iuuenes romanos ignauie accusabat / qui a Clelia virgie / que obses fuerat apud ¶Porsenā / superabant. Illa enī tyberim adnatauit: vnde Romani ob id statuā illi erexerunt equestrem in edito loco uie sacre. ¶ Muliebres / timidos ⁊ ignauos / id ẽ meticulosi estis / ut solent eē mulieres. quod a viro alienuz ōnino eē debet ⁊ apud persas autore herodoto maxime ꝓbro dabat audire se eē muliere ignauiorē. Seneca dicit Clelia equestri insidēs statue in sacra via celeberrimo loco exprobrat iuuenibus nostris puluinū ascendentib9 in ea illos vrbē sic ingredi / in q̄ etiam feminas equo donauim9. ¶ Illaq; virgo / id ẽ Clelia / que cōtempto ¶Porsena ⁊ aquis ad suos natauit. ¶ Viri / id est illa virgo est animo forti / ut debent eē viri. habet inquit animos dignos viro. ¶ Et si quid est eiusmodi / eiusmodi est hoc quod sequit in quo arbitror eē mendam / quoniam ratio

elatoq; / humanasq; res despiciēte / factū sit. Itaq; ī probris maxīe in promptu ē: si qđ tale dici potest. Vos etenī iuuenes animos gerītis muliebres. Illaq; virgo viri: ⁊ si quid ē eiusmodi. Salmaci das

grãmatices nõ patit'/ut salmacida spolia dicamus. est igit' salmaci casus vocandi/ꝛ ut ita legã/adducor autoritate Sex. Pompei: in cuius vetustissimo codice in fine scz. xviii. libri sic legit'. Salmacis nomine nympha celi ꝛ terre filia fert' causa fontis halicarnasi aq̃ appellande fuisse salmacidis quã qui bibisset/ vicio impudicicie molleſceret/ob eã rem ꝙ id ei⁹ aditꝰ augustatus parietibus occasionẽ largit' iuuenib⁹ peculãtibus pueroꝝ puellarumq; violãdarũ/quia nõ patet effugiũ. Inde Ennius Salmaci das spolia sine sanguĩe/hec sunt uerba Põpei. Carmẽ est igit' Ennii/quo illoꝝ mollitiẽ taxat ꝛ ignauiã/qui spoliis adẽpte alicui pudicicie gaudẽt ꝛ id exercent quod ipis notã luxus infamie atq; ignauie inurit. Inquit igitur o Salmaci tu das spolia parta sine labore/qui generosos animos ꝛ a natura bene institutos nutrit ꝛ sanguine: quod ẽ cõtra naturã viri fortis/ qui ĩ periculis versat' erecto animo/ꝛ ꝓ decoro seruãdo nõ parcit sanguini. Salmacis fons ẽ Carie regionis/de quo Strabo ait libro. xiiii. Salmacis fons nescio quãobrẽ calũniatus tanq̃ emolliẽs eos/qui inde bibãt. hoĩm enim mollicies videt' ab aere uel aqua causaꝫ trahere/cũ ea minime sint cã mollitiei/sed diuitie ꝛ victus incõtinentia. Salmacis nympha dicit' rapuisse hermaphroditũ ꝛ fuisse mollẽ ꝛ eius aquã epotã molles effeciſſe. cum talia possunt alicui merito dici/maximũ ẽ ꝓbrũ. Cuꝫ autẽ laudat' aliquis ob fortitudinẽ/preclarissimũ ẽ/ꝛ pleno ore sonãduꝫ. ꝛ affert exẽpla eoꝝ qui pugnando fortiter ꝛ ꝓ pria occũbentes rhetoꝝ pconiis celebrati sunt ¶ Contra/ex alia parte/cũ aliquẽ laudamus ob fortitudinẽ ¶ In laudibus/cũ aliquẽ laudamus. ¶ Elato/humana spernente/qõ ẽ ꝓpriũ magnanimi. ¶ Fortiter/cõtra illud/quod dixit in ꝓbris/gerritis animũ muliebrẽ. ¶ Excellenter/cõtra illud/sine sudore ꝛ sanguine. ¶ Ea/que tali animo gesta sunt. nã gesta ꝓprie dicunt' in reb⁹ grauioribꝰ. ¶ Nescio quõ/id ẽ mõ quodã mirabili ꝛ cũ quadã admiratione. ¶ Pleno ore/ maximis laudib⁹ ꝛ amplo pconio. ¶ Hinc/ex hoc/qm̃ summa ẽ laus fortitudinis q̃ in bello se ꝓ patria ꝛ honestate ostẽtat. Ex hac igit' fortitudinis laude ¶ Cãpus/ materia ingens proposita ad dicendũ ipis oratoribus in laudẽ fortiũ virorum. ¶ De Marathone/ de laudibus eoꝝ qui fortiter pugnauerunt in campis marathoniis. Hã qui in illa pugna occubuerunt/ quotãnis laudabant'. Et extat orõ lysie in laudẽ eoꝝ q̃ ceciderũt ad Marathonẽ. Orator est q̃ causas orat uꝫ in iudiciis uel in cõciomb⁹. Rhetor ẽ q̃ artẽ docet orãdi. Cicero hic more grecoꝝ loquutus ẽ/q̃ rhetorẽ pro utroq; accipiunt. declamator ẽ qui studẽs apud rhetorẽ ĩ cõuẽtu scolasticoꝝ fictã cãm orat/ ut postea in ueris causis orare possit/ꝛ ex umbra in solẽ puluerẽq; ꝓeat.

spolia sine sãguĩe ꝛ sudore. Cõtraq; ĩ laudib⁹/ q̃ magno aĩo ꝛ elato fortiter excellenterq; gesta sũt/ ea nescio quõ/ q̃ ꝓpleno

¶ Marathon cãpus in attica regione denominat⁹ a Marathone heroe / vbi Milciades dux athenienſium ꝑſas vicit Artaphrene ⁊ dati ducib⁹ Da rii/ceſis boſtiũ ducẽtis milib⁹ peditũ ⁊ decẽ milib⁹ equitũ/ut quidã volũt Herodot⁹ ãt li. vi. dicit apd Marathonẽ occubuiſſe perſaꝝ circiter ſex mi lia ⁊ trecẽtos/Atheniẽſiũ uero centũ ⁊ lxxxxii. Darius rex perſarum intulit bellũ athenienſib⁹ egre ferẽs ab illis cõtra ſe ionas auiutos eẽ/quos naua

Ore laudam⁹. Dic rhetoꝝ cãp⁹ de marathone/ſalamine/plateis/thermopylis/

li prelio ſuperauerat. Itaq; athenienſes non expectato auxilio lacedemonioꝝ/q̃ ſocii erãt ⁊ ſe plenilunii religiõe impediri dicebant (qm̃ plena luna q̃ttuor dieb⁹ putabãt nefas eẽ emitte re exercituꝫ) inſtructis decẽ milibus ciuiũ ⁊ mille ex bis q̃ ex plateis vene rant aduerſus tot milia boſtiũ in cãpis marathonijs duce Milciade pug nauerunt/quẽ tãta fiducia ceperat autore Trogo/ut plus eẽ ꝑſidii in cele ritate q̃ in ſocijs lacedemonijs duceret. pugnatũ ẽ tãta virtute/vt hinc vi ros/inde pecudes putares. Victi perſe in naues cõfugerunt/ex quib⁹ mul te ſubmerſe/multe capte ſunt. In eo prelio tanta virtus ſingulor enituit/ vt cuius laus ꝓma eſſet/difficile iudiciũ videret/⁊ maxime callimachi/⁊ Cynegiri militis:⁊ Themiſtoclis adoleſcẽtis. In quo iã tũc indoles future imperatorie dignitatis apparuit. Cynegyr⁹ Euphorionis filius dũ ſum mam puppim apprehẽdit/abſciſſa manu bipẽni cecidit. ¶ Salamine/apd Salaminẽ inſulã:q̃ eſt cõtra atticã Xerxes Darii filius vict⁹ fuit ab athe nienſibus pugna nauali duce Themiſtocle. ¶ Plateis/ platee oppidũ boe tie/ubi Pauſanias ⁊ Ariſtides ꝓfligauerũt Mardoniũ Xerxis ducẽ/ qui veluti ex naufragio cũ paucis effugit. caſtra referta regalis opulentie cap ta ſunt. Inde ꝓmuꝫ grecos diuiſo inter ſe auro perſico diuitiaꝝ luxuria ce pit prius enĩ negligebant. Ideo Demaratus Xerxi dixit Grecia ſemp fuit alũna pauptatis/hoſpes virtutis/quã a ſapĩa aſciuit/⁊ a ſeuera diſciplĩa hãc uſurpãs Grecia ⁊ paupertatẽ tuet⁊ dñatuꝫ. hãc victoriã ad plateas ſi bi vendicabat pauſanias tripode aureo inſcripto ⁊ Apollini dicato. Mar donius erat Xerxis cõſobrinus Gebris ſororis Darii filiꝫ ab Arimneſto ſpartiata occiſ⁹ ẽ ſaxo adacto in caput:ut Plutarchus ſcribit in vita Ari ſtidis. Pauſanias lacedemonijs fuit cleombroti filiꝫ/Ariſtides atheniẽſis.

¶ Thermopylis/Thermopyle ſunt locus anguſt⁹ ⁊ fauces ad etha montẽ theſſalie/a quib⁹ ãguſtus ⁊ faucib⁹ pylaꝝ id ẽ portaꝝ nomẽ aſſumpſit. Iuxta q̃s ſunt aq̃ calide: vnde Thermopyle dicunt. i. thermaꝝ porte. aq̃ ille dicate erãt herculi. Sunt thermopyle ad crũpentẽ peneũ. Haꝫ theſſalia media eſt inter mõtes/q̃ quõdam dicit fuiſſe lac⁹ autore herodoto li. vii. ab aurora ſunt pellios ⁊ oſſa/ad aquilonẽ olympus/ad heſperiũ pindus: ad meridiẽ othrys/fluuios habꝫ peneũ/apidanum enochonon/ſimpeum/et

pamisum qui p illas ãgustias in mare egeũ emittũt/ꝝ pene9 noiantꝫ/ qm̃
in bũc influũt. In eo igit' loco ubi pene9 erũpit in mare diducto mõte ãgu
sto meatu sunt Thermopyle ꝝ sunt ibi inquit herodotus calida lauacra/q̃
ollas vocãt indigene. ad hos ingressus edificat9 ẽ a phocẽsib9 mur9 metu
thessalo9/sup quẽ olimpyle.i. porte erãt. Vbi leonidas dux lacedemonio
rum Anaxãdride fili9 cũ. ccc. lacedemonijs castra q̃ngento9 miliũ persarũ
noctu inuasit pugnatũ
est ardẽter a principio
noctis vsq; ad magnã
partem diei/ ad postre
mu9 nõ victi sed vincẽ
do fatigati inter ingẽtes occiso9 cateruas (naz. xx. milia barbaro9 illic ce
ciderũt) fortissime mortẽ appetiere. quib9 postea erecta fuerunt sepulchra
cũ titulis. In secundo Tusculana. dicit. Sed quid duces ꝝ principes nomi
nem. cũ legiones scribat cato sepe alacres in eũ locu9 pfectas/ vnde reditu
ras se nõ arbitrarent'. pari aĩo lacedemonii in Thermopylis occiderũt. de
q̃bus hec simonides scripsit. Dic hospes sparte nos te hic vidisse iacẽtes.
Dũ sanctis patrie legibus obsequmur. Quid ille dux Leonidas dixit/pergi
te animo forti lacedemonii. hodie apud inferos forte cenabimus. Seneca
dicit/ Leonidas cõmilitones sic allocut9 est/ Prãdete tanq; apud inferos
cenaturi. Cũ lacedemonii illas custodirẽt angustias/ q̃dam hostis in collo
quio dixit solẽ pre multitudine iaculo9 ꝝ sagitta9 nõ videbitis/ rñdit Di
eneces lacedemoni9/ ergo sub vmbra pugnabim9. ¶ Leuctris: leuctra oppi
dũ boetie/ ubi Epaminũdas thban9 lacedemonios vicit/ adeoq; attriuit/
vt postea imperiu9 recupare nõ potuerint. De quo sic scribit Trog9 li. v.
Fuit aũt incertũ vir melior an dux eẽt. Dã ꝝ imperũ nõ sibi sed patrie sp
q̃siuit/ꝝ pecunie adeo contẽptor fuit/ut sumpt9 funeri defuerit/ gle quoq;
nõ cupidior q̃ pecunie. quippe recusanti õnia imperia ingesta sunt/ hono
resq; ita gessit /ut nõ accipere ornamentũ/ sed dare ipi dignitati videretur
Tã litteraz studia iã philosophie doctrina tãta fuit/ut admirabile videre
tur/ vnde tã insignis milicie sciẽtia homini ineẽt inter irãs nato ¶ Deq; ab
hoc vite pposito rõ mortis dissensit. Dã ut relat9 in castra semianimis vo
cem sp̃m̃q; collegit/ io vnũ circũstãtib9 reqsiuit/ num cadẽti sibi scutu9 ade
misset hostis. qd̃ ut seruatũ audiuit/ allatũq;/ uelut laboz gloriecz socium
deosculatus ẽ. Ytez q̃siuit/ utri vicissent ut audiuit thebanos vicisse/ bene
hẽre rẽ dixit/ atq; ita ueluti gratulabundus patrie expirauit. In. ii. Tuscu
la. scribit Cice. Dũ ingemuisse Epaminũdaz putas: cũ vna cũ sanguine vi
tã effluere sentiret. Imperantẽ enim patriã lacedemonijs relinq̃bat/ quã ac
cepat seruientẽ. sed hoc fuit in alia pugna apud Mantineã nõ in hac pug
na leuctrica ¶ Stratocle/ de hoc nihil legi'/ qd̃ q̃dẽ sciã aut legerim audi
uerimq; cũ studiũ querẽdi nõ defuerit. Vnde adhuc q̃rendũ ẽ an aliquis

leuctris / Stratocle. Vinc Decii / hinc

stratocles aliqo fortitudinis laude dignuz fecerit. ¶ Hinc Decii/bacteno de grecis/nūc de nostris exēpla ponit. Decii se ꝓ patria magno animo deuouerunt li. ꝓmo de diuinatione loquēs de Decio patre ait. ¶ Post triēniuz aūt cū cōsul eēt/deuouit se ⁊ in aciē latinoz irrupit armatus /quo eius facto/superati sunt/⁊ deleti latini/cuius mors ita gloriosa fuit /uteādem cō cupisceret filius. Hā in bello betrusco ipe etiā se deuouit in quarto cōsulatu collega Fabii Maximi. Nota ē historia apud liuiū. ¶ Gneus ⁊ Publio Scipiōes/ fratres fuerūt/⁊ in secūdo bello punico Hānibale

Gn. et. P. Scipiones/hinc. M. Marcellus/innumerabiles alii/ maximeqz ipse populus romanꝰ animi magnitudine

Italiā lacerante in hispania occiderūt. ¶ Publius in acie hasta trāsfixus: q̄ fuit pater Affricani maioris. Gneus in q̄dā turri obsessꝰ. xxviii. die post mortez fratris interfectꝰ/ ex quoz morte ⁊ Rome ⁊ ī hispania luctꝰ fuit Duo fulmina belli appellant ab Ennio. In paradoxis ait. Que vis patrez Deciū/q̄ filiū deuotauit ac immisit in armatas hostiū copias. quid duo ꝓ pugnacula belli punici Gneū ⁊ P. Scipiones. qui carthaginēsiū aduentū corporibꝰ suis interclucendū censuerūt. ¶ Hinc/ex hac fortitudinis laude excelluerūt/⁊ celebrati sunt illi q̄ ceciderunt ad Marathonem/ Salamina plateas/Thermopylas/⁊ in pugna leuctrica. excelluerunt etiā magnitudine animi/ celebratiqz sunt Decii/ qm̄ magno animo ⁊ elato sese morti obiecerunt/⁊ duo fulmina belli Scipiones. M. Marcellus: qui occiso viridomaro duce in subruz apud clastidiū tercia opima spolia Ioui fere tuo rettulit/ut Romulꝰ instituerat ceso acrone duce ceninensium. Secūda rettulit Cornelius Cossus Cresso Larte colūnio. Collegā bēbat Marcellus Scipionem/⁊ cū imprudens in manus galloz incidisset/ōniaqz infesta vidisset nec euadēdi spes adesset/in medios hostes erecto animo irrupit/quibꝰ inopinata audacia piculis ducē eoz occidit atqz inde ubi spes salutis nō fuerat/opima spolia rettulit/⁊ Mediolanū cū collega expugnauit. Marcellus ꝓmus romani nominis Hānibalē pluribꝰ victoriis elatū ⁊ Italiaz devastantē apud Nolam fugere coegit. Syracusas vrbē sicilie clarissimaz expugnauit. Inde in apulia ꝓpe Cananū in quodā colle insidiis circūuentus cecidit/cuius mors bānibali maximo gaudio fuit. De morte Marcelli ⁊ vulnere Crispini collegę q̄ euasit/ ⁊ filio Marcello dixi abūde in cōmētariis Syllii. Marcellus a marte cognominatꝰ ē q̄i martellꝰ. ¶ Innumerabiles alii/romani scilz ducesꝰ clarissimi impatores ac fortitudinis preconio digni/quoz tāta copia apud romāos fuit/ut numerari vix possent ¶ Maxime/ante omnis alios populos ⁊ natiōes. Romani enim fortitudine ⁊ magnitudine animi ōnis gētes superarūt. quod exitꝰ docuit/ fortiter quippe pugnādo maximā orbis partem legibꝰ suis parere coegerunt/⁊

Militia dicebat ars romana: ⁊ agere ac pati fortia romanoꝝ erat/ in re
bus aduersis animos nunq̃ demittebãt/immo ipi erigebant/ ⁊ ad decorũ
prestandũ ꝓmptissimi erãt. ¶ Vnde bãnibal cũ vidisset romanos cesos
apud trasimenũ seruãtes adhuc in morte ferociã/ ⁊ hastas tenẽtes ⁊ enses
Quas mortes inquit/premit õnis dextera ferrũ. Armatusq̃ iacet seruans
certamina miles. Nos en hos obitus nrẽ spectate cohortes. Frõte mine-ou
rant ⁊ stant in vultib9
ire. Et vereor ne q̃ tan
ta creat indole tellus.
Magnanimos fecũda
uros buic fata dicarit
imperiũ/atq̃ ipis deuĩ
cant cedib9 orbem. Et
Pyrrhus Leuino con
sule supato/ cuz stragẽ
recẽserz/videꝫ rõanos
aduerso vulnere ⁊ tru
ci vultu etiã mortuos
iacere/sublatis ad celũ
manibus dixit/se totius orbis dñm eẽ potuisse/si tales sibi milites cõtigis
sent. ⁊ Syllius alloquẽs Romã post pugnã ad cãnas mestã ⁊ quasi despe
rantez dicit. Tuq̃ anxia fati/pone pcor lachrimas/ ⁊ adora vulnera lau
des ppetuas paritura tibi. nã tpe tali nullo maior eris/mox sic labere secũ
dis. Vt sola cladũ tuearis noia fama. ¶ Excellit/illustrior ẽ ceteris gẽtib9

excellit. Declaratur autez studiuz bellice
glorie: ꝙ statuas quoq̃ videmus ozna
tu fere militari.

¶ De animi elatione/que vicio datur:
et audacia potest appellari.

Sed ea animi elatio/q̃ cernit in
piculis ⁊ laborib9/si iusticia va
cat: pugnatq̃ nõ ꝓ salute cõi/sz ꝓ suis

¶ Animi magnitudine: aio elato hũanasq̃ res ⁊ õnia terribilia despicière.
Declarat aũt studiũ/hoc argumẽto inqt ostẽdit romanos bellica laude
claruisse/qm̃ oẽs fere statue q̃ fuerãt erecte in ꝑmiũ virtutis/ sunt in habi
tu militari. Vñ apparet maxima laude dignos eẽ/q̃ forti aio ⁊ magnores
agũt ꝑclaras: qz statue nõ erigunt fere/nisi illis q̃ bellicã laudẽ meruerit.
¶ Studiũ/immẽsa volũtas bellice gẽ/quã romani appetebãt tãq̃ summa
laude ueraq̃ dignissimã/qm̃ viroꝝ ẽ fortitudo. ¶ Ornatu militari/ habi
tu. q̃i dicat vide q̃ fuerit i ꝑcio gẽa bellica/ q̃ ex hac fortitudine ⁊ magna
nimitate ꝓcedit/qõ statue vident in habitu militari fere õnes: ut pauci vi
deant meruisse statuas ob aliã virtutẽ quã fortitudinẽ. Eodẽ accedũt ho
nores inqt Aristoteles in ethicis/ q̃ cũ a regib9 tũ a ciuitatib9 sunt institu
ti. Togata effigie inqt Plinio li. xxxiii. antiqtus statue erigebant. placue
re ⁊ nude tenẽtes hastã ab ephebor gymnicis exẽplaribꝰ/qs achilleas vo
cant. greca res ẽ nihil uelare at ecõtra romana ac militaris toracas adue
re. Cesar quidez dictator loricatã sibi dicari in foro suo passus ẽ.

Sed ea animi elatio. Posita fortitudinis cõmẽdatiõe: ponit eã animi
elationez/q̃ in vicio ẽ/nec põt dici uera fortitudo/seꝺ ꝙam audacia

ꝛ immanitas. Vnde opus ẽ fortez habere alias virtutes. ¶ Animi elatio/ magnanimitas in periculis subeundis ꝛ laboribus. ¶ Si uacat/si ẽ sine iu stitia. ¶ Nõ ꝓ cõi salute ad utilitatẽ reipu. sed ꝓ puatis utilitatib9 vt fe cit Cesar: cui adimit fortitudinis laudẽ/qm̃ nõ ad cõem utilitatẽ/ sed suã fuit fortis ꝛ magnanim9. ¶ In vicio ẽ/nõ meret laudẽ vere fortitudinis/ sed vicio ascribit nõ virtuti/qm̃ ẽ cõtra iusticiã. fortitudo inquit Ambro sius/ est uelut excelsior ceteris/ sed nunq̃ incomitata virtus. ¶ Nõ enim/ ꝓbat id qõ dixit ¶ Id pugnare ꝓ suis cõmodis/ut fecerat Cesar ¶ Nõ ẽ virtutis/ nõ ptinet ad virtutez. ¶ Immanitatis/feritatis ꝛ seuicie. Nam ruit in uetitũ animus elat9 si nõ habet alias virtutes/ ꝛ maxime iusticiaz ꝛ ut ostendat verum id esse quod dixit/ affert definitionẽ stoicoꝝ de ipa Fortitudine/ipa enim definitio declarat q̃ vis verbo subiciat. Ideo Aristoteles/ut dictũ est ꝑmo moraliũ dicit/ entendũ est autem singula ptractare ut suapte natura ꝛcipi possunt. ꝛ adhibẽda ẽ diligẽtia/ ut bene definiant nã magnã ad ea que sequunt afferunt opem. principiuz enim plusq̃ dimidium totius esse videt/ ꝛ eoꝝ que querunt per ipm̃ fieri manifesta. ¶ Repellentis/reticientis ꝛ ab õni humanitate aliene. ¶ Itaq̃/igit cũ ita sit/ vt animi elatio que ꝓ suis cõmodis pugnat/sit poti9 immanitas q̃ virtus. ¶ Probe/recte ꝛ bene ¶ Definit/ꝓscribit ꝛ declarat quid sit ꝓprie fortitudo. Sic etiã ab aliis philosophãtibus definit. Fortitudo est cõseruatio stabilis iudicii in his rebus/ q̃ formidolose vident subeundis ꝛ repellendis/ ꝛ Fortitudo est rez̃ pferendarũ scientia/uel affectio animi in patiendo summe legi parẽs sine timore. Stoici dicebãt fortitudinẽ eẽ virtutẽ pugnãtem ꝓ equitate. Vnde nemo dicendus ẽ fortis q̃ malicia ꝛ insidiis gloriã adeptus videt. Nec põt dici fortis q̃ iniuste vincit/cũ ipa Fortitudo pugnet ꝓ iusticia/sine qua nihil põt eẽ honestũ. ꝛ ꝓbat Cicero sententiã suã autoritate Platonis/q̃ dicebat aĩm paratũ ad pericula potius ꝓ sua utilitate q̃ cõi/audacẽ eẽ appellandũ ꝛ nõ fortẽ/ ꝛ sic innuit ipa exuperatio/de q̃ dictũ ẽ. Cm̃ nulla ẽ virtus/q̃ nõ habeat emulã ꝛ falsaz sui imaginẽ. ut autor est Plato in dialogo/qui inscribit gorgias. Audacia enim est falsa imago Fortitudinis. nã audax videt fortis ꝫ nõ ẽ/ ꝛ adulatores vident oratores cũ conant psuadere. ꝛ sic in õnib9 artib9 ꝛ virtutib9/q̃ sunt mediocritates

cõmodis: in vicio ẽ. Nõ enim mõ id virtutis nõ est: sed potiꝰ ĩmanitatis omnẽ humanitatez repellẽtis. Itaq̃ probe definiũt a stoicis fortitudo: cũ eã virtutẽ esse dicũt pugnãtẽ pro equitate. Quo circa/ nemo qui fortitudĩs gloriã cõsequutus ẽ ĩsidiis ꝛ malicia/ laudẽ ẽ adeptꝰ. nihil enim honestũ eẽ põt/ quod iusticia vacat.

inter plus ꝛ minus vnde dicit Seneca. Eris magnanimus/si pericula non appetas vt temerarius/nec formides vt timidus. Dã nihil timidũ facit animum/nisi reprehẽsibilis vite cõscientia. Dẽsura ergo magnanimitatis est nec timidũ eẽ/nec audacẽ. Aristoteles in tercio moralium ponit quinq; genera hominũ/q̃ videnť eẽ fortes/cũ nõ sint/sed habẽt quãdam falsam fortitudinis imaginẽ. Vere enim fortis spõte subit picula/ꝛ certo cõsilio/pp ter ipam sc̃z honestatẽ pugnat pro salute cõi. Hi q̃ aut metu reprehẽsionis aut uerberibꝰ aut voce ĩcitati aut ira aut ignoratione periculoꝝ ducti pugnant/ fortes nõ sunt. Lege Aristotelez:qui de his rebꝰ agit diffusius. ¶ Igitť/cuz talis debeat eẽ fortis/ ꝛ talis sit fortitudinis definitio. ¶ Illud/illa Platonis sentẽtia siue Socratis apud Platonẽ in libris de repu. in quibꝰ introducit Socratem disputantẽ/q̃ sicut versuta interpretatio legũ nõ ẽ iusticia/sed potiꝰ q̃dam calliditas:sic q̃ picula subit:nõ ꝓ utilitate cõi sc̃z sue utilitatis cupiditate fortis non ẽ habẽdus/ sed audax/ q̃ vituperať/qm̃ exorbitat a medio. ¶ Preclaꝝ illud/sententia illa illustris ꝛ laude digna. ¶ Calliditas/ versutia. ¶ Animꝰ/fortis ꝛ elatꝰ q̃ picula nõ curat/ õniaq; spernit. ¶ Paratus ad periculũ/q̃ facile cõtẽnit picula ꝛ mortẽ. ¶ Audacie: qm̃ audax ẽ simulator fortitudinis/nõ fortis/ ut dictũ ẽ. Fortitudo sine iusticia imquitatis materia ẽ inq̃t Ambrosius/quo enim ualidior ẽ eo erit ꝓmptior vt inferiorẽ opprimat. ¶ Sua cupiditate/sui cõmodi cã. ¶ Itaq;/ cõcludit viros fortes ꝛ magnanimos debere eẽ bonos ꝛ simplicis veritatis amicos/qđ eẽ nõ põt:nisi q̃s sit iustꝰ/ qm̃ a iusticia ut dcm̃ ẽ boni viri noĩantur. ¶ Simplicis/pure nõ fallacis/sc̃z sine aliqua simulatõe. Sue/ut aliq̃s sit simplex minime fallax ꝛ bonꝰ. ob hec aliq̃ iusticie laudẽ merenťq; boni sunt ꝛ veri. Iustꝰ. n. nũq̃ mentiť:nũq̃ decipit/q̃ si vir fortis nõ bz/ fortitudinis nomẽ ꝛ laudẽ nõ merebiť q̃ ut definiť a stoicis pugnat ꝓ equitate. ¶ Sed illud odiosuz/q̃riť Cicero qđ in forti animo ꝛ magno facillime insciť quedã ptinacia ꝛ cupiditas/ut uelit eẽ ꝓmꝰ/ut de Cesare dici potuerat/cuiꝰ eminẽs animꝰ nũq̃ quieuit: donec ad summuz gradũ cũ aliorum

Preclarũ igitť Platonis illud:nõ solũ inquit scia que ẽ remota a iusticia/callidi tas potiꝰ q̃z sapia ẽ appellãda: verũ etiã animꝰ paratꝰ ad periculũ/ si sua cupiditate/non utilitate cõi ipellitť:audacie potius nomen hẽat/ q̃z fortitudinis. Itaq; viros fortes magnanimos eosdẽ bonos ꝛ simplicis veritatis amicos minimeq; fallaces esse volumꝰ. que sunt ex media laude iusticie. Sed illud odiosũ est: q̃ in hac elatiõe ꝛ magnitudie animi/ facillie

iniuria ascēdit. Nō fortis appellādus nō ē/qm iusticia vacabat. ¶ Odio sum/molestū ⁊ egre ferendū ¶ Pertinacia/ē conatꝰ animi ad rē quā iure assequi nō dēmus. Varro ait/in quo nō dēt ptendi/⁊ ptenditᵉ/ptinacia ē. Fortis igitᵉ animꝰ ⁊ magnus sine iusticia pertēdit ad ea/q̄ nō debꝫ/cupitq; illicita. ¶ Plato/ut repetit ¶ Plutarchꝰ in vita Coriolani/sociā fortitudinis pertinaciā appellabat. ¶ Principatus/ut primuꝫ locū in ciuitate obtineat

ptincia et nimia cupiditas pricipatꝰ in nascitᵉ. Vt. n. apꝺ Platonez ē/ōnē morē lacedemoniorū iflāmatū esse cupiditate vicēdi: sic vt qsq; ai magnitudie maxie excellit: ita maxie vult priceps oim esse: vel potiꝰ solus esse. Difficile autē est/cū

⁊ ꝓbat hoc autoritate Platonis: qui in legibꝰ scripsit ōne institutum lacedemoniorꝫ eē ut ipi vincerēt. sic illi q̄ magnitudine ām excellūt/ volunt eē pncipes/ nisi a iusticia contineantᵉ. ¶ Plato ait ī dialogo de legibus. Omnes leges Lycurgi ⁊ oēm morē lacedemoniorꝫ eo spectare/ ut ciues ita educati vincere discerēt. Nā lacedemonii fortissimi fuerūt/ dū Lycurgi leges viguere de quibꝰ Ci. ait in. ii. disputatiōe Tusculana. Leges Lycurgi laboribꝰ eruditi iuuētutē uenādo currēdo esuriēdo sitiēdo algēdo estuādo. ¶ parte uero pueri ad arā. Et itellige tu lector/ ad arā Diane/ ut autor ē ¶ Plutarchꝰ sic ūberibꝰ accipiūtᵉ/ut multꝰ e uiscerib⁹ sāguis exeat/nōnūq; etiā ut cū ibi eēm/audiebā ad necē. quoꝫ nō mō nemo nō exclamauit vnq;: sꝫ ne ingemuit quidē. ⁊ paulo post dicit/ ¶ taq; illi q̄ gratie formā rerūpu. dederūt: corpa iuuenū formari labore voluerūt/ qō spartiate etiā in feminas trāstulerūt: q̄ ceteris in urbibꝰ mollissimo cultu parietū umbris occultantᵉ. illi āt volunt nihil hoꝫ simile eē apud lacenas virgines/ quibus magis palestra soli puluis. labor militia in studio est. q̄ fertilitas barbara. ¶ Lacedemonii suos infantes frigida fouebāt aqua/ut eēnt robustiores. ⁊ lacene mulieres euntibꝰ filiis ad bellū porrigebāt clypeū dicētes/ aut cū hoc aut super hūc id ē aut redi victor cū hoc clypeo/ aut sup hūc mortuꝰ referaris. Et q̄dam mulier cū audiuisset filiū in pugna cecidisse/ dixit. ¶ ccirco eū genueraz: ut eēt is qui ꝓ patria nō dubitaret occūbere. ¶ Lacedemonii inqt Seneca/ libe rorū experiuntᵉ indolē uerberib⁹ admotis. ipi illos patres adhortantᵉ: ut ictus flagelloꝫ fortiter perferāt/ ⁊ laceros ac semianimes rogāt perseuerā ter vulnera ꝓbere vulneribꝰ. huius difflagellatiōis (sic enīz appellat plutarchus in apothegmatibꝰ) meminit ¶ Papinius in thebaide dicēs / lauda taq; uerbera matri. ¶ Omnē morē/ disciplinā educatōis cōsuetudinē ⁊ institutū in exercēdis iuuentꝰ. ¶ Inflāmatū/ accēsum ad cupiditatez victorie/ q̄m illa educatio in laboribus/ docebat ipos vincere/ ⁊ pati oīa fortiter q̄ accidere pōt. ¶ Difficile āt ē/ ostēdit qō malū oriatᵉ ex nimio appetitu

ꝓncipatus. deserit enim iusticia/sine qua boni viri eē nō possunt. ¶ Equi
tatem/equo ⁊ pari viuere cū aliis/⁊ nemini inferre iniuriā/ut vult ipa iu
sticia. ¶ Cōcupiueris/optaueris cōtra rōnem. Vnde cōcupiscētia/q̄ est de
bis q̄ sunt cōtra equitatē ⁊ rōnem. ¶ Prestare aliis/ ātecellere ⁊ velle pri
mum locū hēre/⁊ ꝑmas ptes in ciuitate/nō seruat eq̄tas/q̄ ꝓpria ē ipius
iusticie. ¶ Ex quo: ꝓpter hoc q̄ volūt aliis prestare ⁊ ꝓncipes esse inter
suos cōciues/nō veren
tur facere cupiā iuriā
⁊ etiā patrie. ¶ Vinci
se: ab aliis. s. intercedēti
bus ⁊ cōtra sentientib⁹
¶ Disceptatōne/ vbis
⁊ rōnibus. ¶ Publico:
publice instituto per ci
ues/ ⁊ sic intelligit' ius

**prestare ōnib⁹ cōcupiueris/seruare equi
tatem: que est iusticie maxime ꝓpria.
Ex quo fit: vt neq̄ disceptatiōe vīci se/
nec vllo publico ac legittio iure patiāt.
Existūt q̄ in repu. plerūq̄ largitores et**

nō scriptū/qđ usus cōprobauit. Nā diuturni mores ut inq̄t Justinianus
cōsensu vtentiu⁹ cōprobati legē imitant'. Hoc ius manauit a lacedemoni
is/qm̄ lacedemonii atq̄ Cretēses (ut autor ē Josephus li. ii. de ātiquite iu
deoꝝ) nō uerbis sed re atq̄ cōsuetudine suos instituebāt. Athenienses aūt ⁊
ceteri pene greci ōnes/q̄ faciēda eēnt vel nō/legibus iubebant/ re aūt atq̄
opa ad cōsuetudinē bñ viuēdi reducere homines neglexerūt. ¶ Legitimo:
qđ ē scriptū ⁊ mandatū legib⁹. Nā ius scriptū ut dixi/ ē lex/plebiscita/se
natuscōsulta/principū placita/magistratuū edicta/⁊ respōsa prudentū.
Et hoc ius manauit ab athenien sib⁹. Illi inquit Cicero q̄ talia cōcupiscūt/
nō vincunt' publicis moribꝫ ciuitatis aut legib⁹/sed ōnia ad libidinē faci
unt ut aliis prestēt/quēadmōm fecit cesar/q̄ oīa iura diuina ⁊ hūana vio
lauit ut solus eēt q̄ aliis imparet. Vnde ab eq̄tate discessit/quo nil ab op
timo ciue dēt eē alieni⁹. Cesar etiā anteq̄ rerū potit⁹ eēt/leges violabat ⁊
publicos mores ⁊ instituta romanoꝝ. erat enim lex ⁊ cōe institutū ut trium
phum petiturus eēt extra menia ⁊ qđ quis cōsulatū petere non posset nisi
ꝑsens comitiis intereēt. Cesar triūphatur⁹ de gallis qm̄ dies comitioꝝ in
stabat ut vtrūq̄ assequeret' petiit ut sibi absenti petere consulatū liceret/ et
q̄ sui absentis rō in comitiis haberet'/quod erat cōtra publicū ius ⁊ legiti
mum. sed cū negaret'/triūphum omisit/ne cōsulatu excluderet'. In ipo etiā
cōsulatu multa populo gratificat⁹ ē q̄ erāt cōtra publicos mores vrbis et
leges. ¶ Existunt/ꝑter ea q̄ dcā sunt emergūt in ipa repu. factiosi ⁊ largi
tores/quoꝝ ōne studiū ē ut fauore populi superiores sint/ut fecit Cesar/q̄
etiā cāpum stellatē vectigalē ⁊ maiorib⁹ cōsecratū dimisit q̄bus voluit/et
multis variisq̄ largitionib⁹ usus ē/ vt ad id quod cupiebat/ aliquādo pue
niret. ¶ Largitores/ largitio ē in malā partē ad captādos fauores corrū
pēdaq̄ suffragia/qua Cesar sine aliqua supputatiōe pecuniarum vs⁹ est.

¶ Factiosi: factio ē diuisio ciuiū in diuersa studia/ cuz aliq̄ in ciuitate p̄n cipes fieri conant̄/ inter quos emulatio ē qui ꝛ factiosi dicunt̄/ cuz quisq̄ per fas ꝛ nefas ad suā uoluntatē alios allicit/ ꝛ clientelā sibi cōparat. Hec ōnia a magno animo ꝓcedūt/ sed a iusticia alieno. Vnde cauendū ē/ ne ab illa discedat̄/ quod ferinū ē atq̄ īmane. Scipio apud Cice. in. iii. de repu. cōsenſuz iniustoz ciuiū ꝛ optimatū appellat factionē. ¶ Vt opes q̄ maximas/ summā potentiaz ꝛ p̄cipatū. ¶ Vi/ violentia ꝛ cū iniuria alioruz potiꝰ q̄ equo ꝛ bono iure viuere cuz ciuibus ¶ Sed quo difficilius/ occurrit tacite obiectiōi. potuissz enim dici/ difficile est cohibere impetū animi elati ꝛ magna appetentis/ q̄ paratus ē magis ad opes cōsequendas ꝛ p̄cipatū q̄ ad equitatē atq̄ iusticiā. Ideo dicit ꝓpter hoc eē p̄claz viro forti seruare equitatē/ qm̄ ē difficile circa quod ipa virtꝰ versatur. Socrates apud Platonē ī dialogo q̄ inscribit̄ Gorgias dicit. Quare feliciores certe sunt priuati p̄cipibus/ nec tamē ꝓhibet aliq̄d bonū virum principē eē: sed cū arduū atq̄ difficile sit in magna peccādi licētia se ipm̄ otinere/ magna laude dignū ē/ pauci tñ inueniunt̄. ¶ Sed quo: quāto est difficiliꝰ seruare equitatē ꝛ cē fortē: ipamq̄ fortitudinem adeptū esse. ¶ Hoc/ id ē tāto est preclariꝰ ipam virtutē attigisse tādē elato animo ad iniusticiā impellēte/ qm̄ virtus versat̄ circa difficilia/ cuius radices amare sunt/ fructus āt suauissimi: ꝛ bēre habitū virtutis difficillimū est/ ꝛ potissimum vere fortitudinis: qm̄ elatꝰ animꝰ vix pōt iniuria abstinere. Et Ouidius dicit virtutē tēdere in arduа/ ꝛ circa difficilia uersari ¶ Vnde vomꝰ virtutis fingit̄ in loco arduo ꝛ accessu difficili/ sed quo fortune aspirare nō liceat/ cū enim eo ventuz fuerit/ securi erimꝰ/ ꝛ fortune gladios temerita temq̄ ridere poterimꝰ ad ōnia quecūq̄ acciderint parati. Hesiodus dicit. Q̄ facile innumeras vicioz āplectimur artes. Haud ꝓcul illa habitāt/ breuis ē via: qua sit eūdum. Est via virtutis cōtraria/ sudor anbeꝰ Pāc seq̄tur/ q̄ se scopulosis ardua ciuis In longū ꝓrūpit iter/ riget aspa primo Ingressu/ leuis ē postq̄ alta cacumina tāges. Enitendū ē igit̄/ ut virtutez assequamur q̄ nil prestātius nilq̄ optabiliꝰ homini eē pōt. Illa enim similes deo nos reddit/ ꝛ ad illā celestē patriā reducit/ q̄ hoīm finis vltimus ē. Inter bonos viros inq̄t Seneca ac deū amicicia ē cōciliāte virtute. Vt igitur finē nostz cōseq̄mur/ virtutes colende sunt/ ꝛ sic viuēdū/ ut ꝑterita vita gloriari possimꝰ/ ꝛ tādem in deo quiescere/ quod optimo cuiq̄ cōtingit. Et ait Cice. Nullū eē tēpus qō iusticia vacare debeat/ id ē nullā esse tpis

factiosi: vt opes q̄ maximas consequāt: ꝛ sint potiꝰ superiores vi/ q̄ iusticia pares Sed quo difficiliꝰ/ hoc preclariꝰ. Nullū eni est tēpus/ quod iusticia vacare dēat.

conditionē ⁊ nullā partē officii/qua qs dēat a iusticia discedere/eiusq̄ p̄
scripto etiā si ōnia optata cōsequi posset/q̄ tamē ab eq̄tate seuncta sint/
qm̄ nihil ē utile qđ nō ē iustū. ¶ Fortes igit̄/ cōcludit: docēs q̄ sint ꝓprie
appellādi fortes ⁊ magnanimi. ¶ Sed ꝓpulsant/neq̄ in inferēda ſz ꝓpul
sanda iniuria lex vtutis ē/q̄ enim nō repellit a socio iniuriā si pōt/tā est in
vicio q̄ ille q̄ affert. Nō igit̄ in viribꝰ corpis iquit Ambrosiꝰ/⁊ lacertis
tm̄mō fortitudinis glo
ria ē/ sed magis in vir
tute animi. Cauere ma
gis dēs inq̄t Plato/ne
leuas q̄ ne leuaris/om
nes enim studere debēt
nō ut boni videant̄/ ſz
ut pālā ⁊ in occulto bo
ni sint. ¶ Vera āt/ nūc

**Fortes igitur ⁊ magnanimi sūt habēdi/
nō qui faciūt: sed qui ꝓpulsāt iuriā.
Vera autē ⁊ sapiens animi magnitudo
honestū illud qđ maxīe natura sequitur**

dicit quid sit ꝓprium ipius magnanimi prudētis. ¶ Et sapiēs/prudens
q̄ cognoscit quid optimū sit/⁊ ē cū virtute: qm̄ aliter diceret q̄dam superbia
⁊ immanitas. ¶ Illud honestū/ virtutis laudem. ¶ Sequit̄ natura/ qm̄ ut
supra dcm̄ ē/natura abhorret a turpitudine/⁊ honestū sequit̄ ⁊ appetit: de
vitq̄ semina ⁊ igniculos/quibꝰ ad illud pueniri possz. Maiore igit̄ animo
fructus honestatis reponit̄ in factis q̄ in gloria: aut fama populari. debe
mus honesta facere/nō ꝓpter hoc/ut laudemur/sed qz honestū ē ita facere
Laus ⁊ gloria sequunt̄ etiā si nō appetant̄. Nunc de magnanimitate dicen
dum est/locꝰ enim exposcit/ut hec ōnia meliꝰ intelligant̄/ ⁊ plana sint ōni
bus. magnanimitas versat̄ circa magnos honores/ut ipm nomē declarat.
Magnanimꝰ ē is qui se putat dignū magnis honoribꝰ/cū sit studioſꝰ/qz
hoc cōuenit et rōe virtutis/cui nō possunt satis digna p̄mia dari/ q̄ maxi
ma merēt̄. qui ꝓ dignitate id nō facit stolidus ē ⁊ data una uirtute moz
dat̄ prudētia/q̄ exterminat oēm stoliditatē. Sui paruā hēt pfectionez par
uaq̄ merēt̄/⁊ his dignū se putat/modestus ē/at nō magnanimꝰ. Ille āt q̄
est indignꝰ/⁊ magnis honoribꝰ se dignū putat/exupat/⁊ ē in vicio. exupe
rat āt seip̄m/at nō magnanimū. Pusillanimꝰ āt deficit/qm̄ cuz hēat virtu
tes/nō existimat se magnis honoribꝰ dignum: ⁊ ē deterior illo q̄ exuperat
q̄uis in ipo sit uirtꝰ/⁊ magnanimꝰ ē vir optimꝰ: qz ē optimis dignꝰ: ut
sunt honores q̄ deo tribuunt̄. Melior maiora semp merēt̄ ⁊ optimꝰ maxi
ma. Ergo vir magnanimꝰ ex p̄mio bonus cognoscit̄/ qui ōnia puipendit
Hā ei nihil magnū videt̄/⁊ habet supremū cuiusq̄ virtutis. Ideo difficile
ē esse magnanimū/qz difficile ē assequi virtutes ꝓpter insitā voluptatē
⁊ nullo mō fugit aliquo timore ductus/nec facit iniuriā nec timet infamiā
iniuria illatā cōscius sue bonitatis/⁊ nō dolet cum nō honorat̄/nec multa
aggredit̄/cui nihil magnū videt̄. honor ē p̄miū virtutis/⁊ bonis ōnibus

tribuit'/ut sunt magnanimi/ꝝ ipa magnitudo animi ẽ tãq̃ ornamẽtũ oĩm virtutũ·nã ipas efficit maiores. ¶Magnanimus eniz ornat virtutes/pusillanimus ãt iminuit/q̃ putat se indignũ/cũ bẽat virtutes· Et magnanimꝰ honoribus q̃ magni sunt ꝝ a studiosis hominibꝰ offerunt'/modeste letat' tanq̃ adeptus honores virtuti sue accõmodatos vel minores·naz cumulate virtuti nullus honor satis dignus bẽri põt. sed honores ab impita multitudine oblatos spnit cũ illis dignus nõ sit/sz maioribꝰ impiti eniz nõ iudicant/nec id faciunt rõne uirtutis. ꝝ cũ magnanimꝰ in periculo versat'/vite nõ pcit sue/ꝝ putat nõ eẽ viuendũ nisi cuz gloria ꝝ decoro. ¶Magnanimitati pusillanimitas opponit' magis q̃ flexibilitas ad õnis honores ꝝ exuperãtia/qz plures sunt pusillanimi: ꝝ illud est maius malũ quod ẽ magis cõe. ẽ etiã talis ipe magnanimus inquit Aristoteles/ut magis res pulchras ꝝ sine fructu q̃ utiles possideat. ¶Dam res sine fructu ostẽdit possessorẽ eẽ opulentũ/ꝝ indicat quãdam sufficientiam·magnanimi etiã ẽ inter magnos magnũ se ostẽdere/inter humiles ãt ꝝ infime fortune homines mediocrẽ ꝝ affabilẽ· Tales enim superare/magnanimo qui circa magna versari debet/indecoz ẽ. unde vituperant' illi q̃ cũ sint inter imperitam multitudinẽ phlosophant'/ꝝ docti volũt uideri:inter doctos ãt obmutescũt· Et magnanimi ẽ aut amare aut odisse palã ꝝ veritatẽ dicere:ꝝ loqui palã ꝝ agere· Ipe enim magnanimꝰ cõtemptor eẽ videt'/ꝝ vera loquit' ꝓper virtutẽ/quã habet/que veritas ẽ/ꝝ ipe nunq̃ faceret cõtra suã naturã·Decnõ ipius magnanimi incessꝰ debet eẽ tardus:ꝝ vox grauis/ꝝ cõposite loqui/nõ enim ꝓperat is q̃ nihil existimat magnũ: talis ẽ ipe magnanimꝰ ¶Nõ in gloria/id ẽ nõ putat eẽ honestũ qz laudetur ab imperita multitudine/ꝝ qz glorioſum videat' laudari ab aliis/sz qz naturaliter ẽ honestũ dñ fit. plures sunt qui potiꝰ volũt videri boni ꝝ nõ eẽ q̃ eẽ ꝝ nõ videri. Vir ãt magnanimꝰ ex factis honestatẽ cupit/nõ ex opinione hominũ ꝝ laudatione populari. ¶In factis/in rebus q̃ fiũt cũ virtute/quã amamus ꝝ expetimꝰ ꝓpter se/nõ ꝓpter gloriã ꝝ hominuz estimationem· ¶Principẽ/primũ·i. vult potius laudãda facere/ꝝ nõ laudari:q̃ factoz/q̃uis mereat'/laudatiões accipere/nã in factis nõ in gloria putat eẽ illud honestũ/ad qđ natura impellimur· ¶Plato in secũdo de repu·dicit· Nõ ut videat' iustus generosꝰ vir iusticiã colit.si enim qz iustus videatur honores quispiã adipiscit'/incertũ fit: vtrũ ꝓpter virtutẽ iusticiã sequat' an ꝓpter honores. Unde dicit Plinius. Gloria sequi nõ appeti debet/ꝝ ꝓbat hoc Cice. dicẽs· Nã qui laudari vult ab impita multitudine/nõ ẽ habẽdus magnanimus/ꝝ sapientẽ ex insipientiũ laude pendere turpissimũ ẽ/et magnanimus õnia facit honestatis causa/nõ fame aut glorie/quam qui

in factis positũ/non in gloria iudicat: principemq̃ se esse mauult/q̃ videri.

appetunt ad res iniustas aliquãdo impellunt/ ꝛ pauci sunt qui gloriã tãq̃ mercedẽ rez gestaz nõ q̃rant/ ꝛ ideo pauci sunt vere magnanimi. ¶ Principem/ p̃mum virtute ꝛ õnt laude dignũ/ q̃ ita bẽri estimatione vulgi/ qđ ꝓbat a cõtrario dicẽs/ eteniz qui curat opinionẽ hominũ nõ ipam virtutem/ nõ ẽ magnus/ q̃ illud ẽ nature magni viri cõtrariũ: q̃ nihil curat preter veritatẽ ꝛ virtutem. ¶ Pendet/ arbitrat verã gloriã virtutis cõsistere in opiniõe imperitorũ hominuz/ qui iudicare non possunt/ ꝛ errore ducuntur. Vnde magnanim9 spernit laudationem imperite multitudinis/ ꝛ tot9 ex seipso pendet. i. in seipo ponit õnia ꝛ virtute quã habet. ¶ In magnis viris/ i numero magnoz virorũ. ¶ Vt quisq̃/ quãto quisq̃. ¶ Altissimo ãimo/ forti ꝛ cupido glorie/ quod ad magnanimũ pertinet: q̃ circa magnos honores versat.

Eteni qui errore iperite multitudis pendet/ hic i magnis viris nõ ẽ habẽd9. ꝯa cillime ãt ad res iiustas ipellit: vt q̃sq̃ ẽ altissimo aio ꝛ glorie cupido. Qui locus ẽ sane lubric9: q̃ vix iuenit qui laboribꝰ susceptis periculisq̃ aditis/ nõ q̃i merce dem rerũ gestarũ desideret gloriam.

¶ De his circa que fortis animꝰ et magnus versatur.

¶ Qui loc9 ẽ lubric9: cũ quis ẽ altissimo animo ꝛ glorie cupido/ hic inquã locus ẽ lubricus/ qm̃ in ipo pauci cõsistunt ut opz/ sed labunt/ nec seruant id qđ magnanimũ decet: q̃ gloriã spnit ꝛ famã vulgi ꝛ estimationẽ/ contentus benefecisse. Lubric9 locus ẽ in quo nõ possum9 cõsistere aut ingredi/ ut sunt herbe sanguine perfuse/ marmora lenia/ ꝛ lapides humore aliquo cõsperso. Adolescẽtia etiã dicit lubrica/ qm̃ q̃ in ipa sunt facile labunt/ ꝛ fiunt deteriores ipo magnanimo. ¶ Omnia/ inquit Plato li. vi. de republi. magna lubrica sunt ꝛ bona re ipa difficilia. Cum tibi alludit vite ꝓsperitas inquit Seneca/ tunc te uelut in lubrico retinebis/ ac sistes/ nec tibi dabis impet9 liberos/ sed circũspicies quo eũdum sit uel quousq̃. ¶ Aditis/ q̃ pericula adiuit/ ut decet magnaim/ ꝛ q̃ passus est labores ꝛ õnia illa q̃ vir fortis ꝛ magn9 p̃stare patiq̃ dẽt. ¶ Mercedẽ/ qm̃ honor ut dicebã premiũ ẽ ipi9 magnanimi. ¶ Gloriã/ laudẽ ex opinione populi/ pauci sunt q̃ hanc gloriã spernãt/ qm̃ videt esse merces rez gestaz. vnde dicit idẽ Ci. in orõe ꝓ aulo licinio. Trahimur õnes laudis studio/ ꝛ optim9 q̃sq̃ maxime gloria ducit. ipi illi philosophi etiam in illis libellis/ quos de cõtemnẽda gloria scribũt: nomẽ suũ inscribũt/ in eo ipo i quo p̃dicationez nobilitatẽq̃ despiciũt/ p̃dicari de se ac noiari volũt. Nulla.n. inãt virt9 aliã mercedẽ laboz piculorũq̃ desiderat/ p̃ter hãc laudis ꝛ gle/ q̃ quidẽ detracta iudices/ q̃d ẽ/ qđ in tã exiguo vite curriculo/ ꝛ tã breui tãtis nos in laborib9 exerceam9.

OMnino fortis animus ⁊ magn⁹. Ponit nūc ea circa q̄ ipsa fortitudo versat⁊ magnanimitas ⁊ munera utriusq̄. seq Ci. de his virtutibus cōfuse loquit⁊/q̄ aūt fortis viri ⁊ magnanimi officia ꝓprie sint/iā dcm̄ ē. ¶ Omnino/certe. ¶ Cernit⁊/cognoscit⁊ perspicit⁊. ¶ Quaꝝ una: hec ē ꝑma pars ⁊ quasi materia circa quā versat⁊ fortis anim⁹ ⁊ magnus/despicere scz ōnia bona fortune. nihil admirari nisi virtutē/⁊ ĩuictū se prebere ōnibus fortune casibus telisq̄ ⁊ ōni affectu atq̄ perturbatione vacare. ¶ Rerū externaꝝ/ res externe sunt/ que extra corpus animūq̄ habētur/ut diuitie/ imperia magistrat⁹/ ⁊ ōnia denicq̄/que sunt in manu fortune/ a q̄ fortis animus ⁊ magn⁹ nō dz pēdere ¶ Despiciētia/ cōtēptu rez q̄ sunt extra aīm ⁊ corp⁹. ¶ Cū sit psuasuz/inductū in opinionē. ¶ Nisi quod honestū virtuti cōueniens ⁊ honeste factū aut ut decet ideo ait. ¶ Decorūq̄ sit/ id ē decēter actū/tūc enim decoꝝ ē cū precessit honestas. ¶ Magnanimus nō est ꝓnus ad admirandū/qm̄ apud ipm nihil fere magnū ē/nec meminit iniurie ⁊ mali illati. nō ē magnanimi inq̄t Aristo. meminisse p̄sertim mala/ seq potius despicere/qm̄ magnanimus abhorret/ab eo quod naturā imminuit suā/⁊ memoria mali ē cōtra suā naturā/qz dēt eē cōtēptor oīm rez/⁊ oīa putare se lōge inferiora eē/⁊ nō pōt timeri aliquid quod nō ē superi⁹. Si magnanimus timeret/malicq̄ memor essz/inferior videret. Nec de hominibus loquit⁊ ipe magnanim⁹/etenim neq̄ de seipso neq̄ de alio dicet/ nec cupit laudari/aut ut alii reprehendant⁊. Ideo dixit supra/uera animi magnitudo/putat honestū situz eē in factis nō in gloria. ¶ Admirari/tāq̄ magnum. ¶ Magnaīo. n. nil magnū ⁊ admiratiōe dignū videt⁊ preter virtutez. ¶ Optare/aīo. ¶ Expetere/cōsilio. inde ꝓus optam⁹/ postea cōsilio expetimus. ¶ Nulli homini. i. despicere ōnis boīes: ⁊ illis nō cedere etiā si esset moriendū: nec dēt adulari magnanim⁹/qm̄ oēs adulatores seruiles sunt. Unde laudat⁊ Cyrene⁹ theodor⁹ phūs nō ignobilis/ cui cū Lysimachus crucē minaret⁊/istis q̄so inquit/ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodoro q̄dez nihil refert humi an sublime putrescat. Jn. ii. Tusculana disputatione ait: Ceno ꝓponat⁊ cleates/q̄ perpess⁹ ōnia ē potiꝰ q̄ cōscios delēde tyrānidis indicaret. De Anaxarcho democrito cogitet⁊/q̄ cū tyri in manus Timocreontis regis incidisset/nullū genus supplicii deprecat⁹ est/

OMnino fortis animꝰ ⁊ magnꝰ duabus rebus maxīe cernitur. quarū una in rerū externarum despicientia ponitur: cum persuasum sit nihil hominem/ nisi quod honestum decorumq̄ sit/ aut admirari/ aut optare/ aut expetere oportere: nullineq̄ homini/

neq recusauit Calanꝰ indus vir indoctus ac Barbarꝰ in radicibꝰ caucasi natus/sua voluntate viuus cōbustus est. Vir igit fortis ꝛ magnanimus spernit minas tirannoꝝ/estq ad mortē erecto aīo paratꝰ ꝓ honestate de corocq seruādo. ¶ Neq perturbationi/ pturbatio ut dixi ē animi motꝰ q lōgius discessit a nature cōstantia. ¶ Partes pturbationuꝫ ex duobꝰ opinatis bonis nascunt ꝛ duobus opinatis malis. Ex bonis libido ꝛ letitia/q est presentiū bonoꝝ. libido autē futuroꝝ. Ex malis metꝰ ꝛ egritudo. Metꝰ ē de futuris malis: egritudo ō presentibus. prauaruꝫ opinionum cōturbatio/ ꝛ ipa rum inter se repugnantia spoliat animū/morbisq cōtaminat. Stoici volebāt aīm ipius sapiētis vacare nō mō pturbationibus: sed etiā affectibꝰ/ quos academici ꝛ peripatetici in sapientē cadere dicūt/ ut dictat ipa rcā rō. Affectꝰ inqt Seneca sunt motꝰ animi imprudentes subiti ꝛ cōcitati/q frequētes neglectiq fecere morbuꝫ. Cato apud Cice. li. iii. de fi. sic loquit. pturbationes āt nulla nature vi cōmouent/ ōnia q ea sunt opiniones ac iudicia leuitatis. itaq bis sapiens semp vacabit.

neq pturbatiōi aī/nec fortūe succūbere. Altera ē res: vt cū ita sis aīo affectꝰ/ vt supra dixi: res geras magnas/illas quidem ꝛ maxime vtiles: sed vt vehemēter arduas plenasq laborū ꝛ periculoꝝ: tū

¶ Neq fortune/casibus ꝛ telis fortune. Nā magnanimus ōnia q accidere possunt/sua pstātia inferiora putat/ ꝛ sic nō succūbit aduersis. Hemo pōt inquit in paradoxis nō beatissime eē qui ē totꝰ aptꝰ ex se: quicq in se vno sua ponit ōnia. Cui āt spes ōnis ꝛ rō pēdet a fortuna/huic nihil pōt eē certi. altū quidā ē virtus inquit Seneca excelsum ꝛ regale/inuictuꝫ/infatigabile. ¶ Altera res/hec ē altera res/circa quā uersari dēt ipe magnanimꝰ/q ut ipm nomen declarat/circa res magnas ꝛ arduas versat/ plenasq difficultatis ꝛ laboris dēt etiā parare ea: que ptinent ad vsuꝫ vite/ut liberalitatem ꝛ magnificentiā/cū opus ē exercere possit. ¶ Ita animo affectus/ ita dispositus vt dictū ē. Nā dixit fortitudinē esse virtutē pugnantē ꝓ equitate/ ꝛ verā animi magnitudinē dēre arbitrari in factis/nō in gloria sicuꝫ eē honestū ꝛ fortes eē habendos ꝛ magnanimos/nō q faciūt/sed qui ꝓput sant iniuriā/ ꝛ nōnullas alias ꝓprietates vtriusq posuit/q ōnia cū aliquid adepti sunt/appetūt ea q hic Cicero ponit ꝓ decoro seruādo. ¶ Maxime utiles/reipu. s. ꝛ patrie atq cōi boīm utilitati/ qm si sui cōmodi cā magna ꝛ ardua gerit: nō ē appellādus magnanimꝰ: q ōnia ad cōem utilitatē referre debet/nihil uel paꝝ de priuato curās/immo vitā paratꝰ effundere ꝓ salute cōi. ¶ Vehemēter arduas/plenas difficultatis. nā arduū dicit accessu difficile. Nō aūt inquit Aristoteles parua pericula subit magnanimus nec piculoꝝ ē cupidus/ ꝓpterea q res paucas multifacit/ sꝫ subit magnas

arduas/difficiles/qz in ipis põt decoz suuz seruare. Magnanimi enim est magna obire. ideo magnanimus magna ꝛ ardua appetit/ ad q̃ nõ quiuis accedere põt. Alexãder dicebat nihil fortibus indomituz/nihilq; ipa natura munitũ/ timidis tutũ eẽ/ꝛ seruile ẽ amare diuitias/ꝛ ualde regiuz insudare laboribꝫ. Arduũ inquit Gellius significat tũ difficile tum molestum quoq; ꝛ incõmõm ꝛ intractabile. Seneca dicit. Humilis ẽ ꝛ inertis tuta se

pro vite vsu/ tũ multarũ causa rez/ que ad vitã pertinẽt. Harũ rerũ duarũ splẽdoz omnis ꝛ ãplitudo ẽ: addo ẽt vtilitatem ĩ posterioze. Cã autẽ et ratio efficiẽs magnos viros ẽ ĩ prioze. In eo enĩ est illud/ qđ excellẽtes aios ꝛ humana cõtemnẽtes facit. Id autẽ ipsũ cernitur in duobus: et si solũ id quod honestũ sit/ bonũ iudices: ꝛ ab õi aĩ perturbatõe liber sis.

care per alta virtꝫ ẽ et angustus animꝫ ẽ/ quẽ terrena delectãt. Pro vite vsu/ sustentatione vite/ ꝛ ut hẽat ea õnia q̃ ad vitã degendã pertinẽt. Vident añt inqt Aristoteles ꝛ psperitates fortune magnanimitati oducere. Nobiles enim et q̃ in magna potentia sunt/ uel diuites digni censent̃ honore. In excellẽtia nanq; cõsistunt atq; õne bonũ quod excellit magis dignuz ẽ honore/ꝛ bona eterna laudant̃/ si virtuti cõiuncta sunt/ causa ut magnanimꝫ honoret̃/ ergo ipse magnanimꝫ honeste q̃ret ea q̃ sunt ad vsum vite/ ut nihil ei desit: ꝛ indigẽtibus opitulari possit. Causa multarꝫ rerũ/ quibꝫ cũ honore viuit̃. i. debet magnanimꝫ õnia parare/ q̃ pertinẽt ad vitã degendã cũ decoro. In hac ultima parte ẽ utilitas/ sed ea q̃ sunt in priore/ ut sz bona externa despiciant̃/ꝛ alia que dcã sunt faciũt ipm magnaĩm. ideo ait. Harꝫ rez duarꝫ: appetere res arduas/ nihil admirari/ nõ succũbere fortune/ nõ pturbari/ꝛ parare ea q̃ pertinẽt ad vsum vite. Splẽdor/ laus ꝛ illa ãplitudo/ quaz debet hẽre magnanimus habẽs summã oĩm virtutũ. Amplitudo: res cuz summa laude. In posteriore/ in secunda parte ꝛ re circa quã versat̃ vir fortis ꝛ magnus/ ut sz res ardue gerant̃ multarꝫ cã rerũ/ q̃ ad vitaz pertinent. Causa ãt ꝛ rõ/ cã huius magnanimitatis. ꝛ rõ q̃re ita dicat̃/ ẽ in priore pte ut sz nihil admiret̃: nisi honestũ/ ꝛ neq; fortune succũbat neq; pturbatiõi. Efficiẽs/ q̃ homines magnanimi dicunt̃ ꝛ fũt. In pore: ꝛ in cõtemnẽdis rebꝫ fortuitis ꝛ pellẽdis perturbatiõibus. In eo enĩz/ qđ positũ ẽ in pore particula. Excellentes/ superãtes õnis affectꝫ ꝛ tela fortune/ꝛ õnia humana. Hã magnanimꝫ circa psperitatez aduersitatẽq; fortune quocũq; euenerit moderate sese hẽbit/ neq; in rebꝫ aduersis aĩm demittet/ꝛ neq; in psperis vehemẽter letabit̃/ puacietq; oĩa q̃ boibus accidere pñt viuẽs sine aliq̃ pturbatiõe/ nullꝫ rei nisi ut oz cupidꝫ/ gaudẽs virtute

qua nihil ẽ meli9 ¶ Naz ꝛ ea/ ꝓbat id qđ dixit. Eximia/ p̄clara ꝛ plena ſplẽdoris ꝛ laudis. ¶ Parua ducere/ exiſtimare eẽ parua/ ad que nõnulli inflãmati rapiunt̃/ ut magiſtrat9/ honores/ laudationes populi/ diuitie/ ꝛ ea õnia q̃ imperitis eximia vident̃. opus magnanimi ẽ nõ ire illuc inqt Ariſtoteles: ubi alii p̄mas occupãtes partes/ ꝛ ocioſum eſſe/ atq; cunctato rem/ niſi ubi ẽ magnus honor uel arduum opus ¶ Acerba: que offendũt/ ut dolores ꝛ labores ni mii. trãſlatio a pomis acerbis/ q̃ nocẽt cuz co meduntur/ qm̃ ſunt im matura eſui. dolor et fe tor maxime p̄ſternunt naturã. ¶ Multa ꝛ va ria/ qm̃ varii ſunt caſ9 humani ad quos perfe rẽdos fortis animus ꝛ magn9 paratus eſt cer ta rõe ꝛ cõſilio ſine ali qua formidine ¶ Fortuna/ varietate vite/ qm̃ fortuna varia ẽ et amica temeritati. vita cõſtans ẽ/ fortuna aũt vite varietas. ¶ A ſtatu nature/ a mẽtis trãquillitate ꝛ grauitate: quã natura ip̄a nobis dedit/ ꝛ virtutuz igniculos. vnde viuere e natura ẽ viuere cũ virtute. debet igit̃ magnanim9 õnia tolerare ſine aliq̃ pturbatiõe ꝛ molestia: ut ſapientẽ decet. ¶ Robuſti animi/ robuſtũ corp9 dicit̃: ꝛ fortis animus/ ſed aliqñ cõfundunt̃. ¶ Magne cõſtãtie/ pſeuerãtie in id quod ẽ e natura. ille dicit̃ cõſtans q̃ in ſuo propoſito pſeuerat/ nec aliq̃ pturbatione a ſtatu mẽtis trãquille natureq; deducit̃ ad oĩa tolerãda parat9 cũ decoro Hã fortitudinis comites ſunt magnanimitas/ grauitas/ patiẽtia/ rerũ humanaz deſpicientia/ ꝛ cõſtantia. ¶ Hõ ẽ cõſentaneũ/ nõ ẽ cõueniẽs homi nem ſeruire affectui/ q̃ ad õnia pericula paratus ẽ. ¶ Cupiditate/ rerũ humanaz. nõ decet inquit/ ut fortis ſuperet õnis labores ꝛ dolores nihilq; timeat/ ꝛ idẽ vincat̃ cupiditate ꝛ affectu/ quod ẽ õnino cõtra naturaz viri fortis. Ideo dicit Seneca li. xxi. epłaz. ¶ Munimentũ imbecillitatis hũane inexpugnabile fortitudinẽ eẽ. Hõ ẽ quod putes inquit Poſſidonius/ Te fortune armis tutũ eẽ tuis: pugna cõtra fortunã ꝛ otra affect9. ¶ Nec q̃ inuictũ/ ꝛ etiã hoc nõ cõuenit ut is q̃ oĩs labores ſuſtinz: ꝛ ſubit pricula: ꝛ ip̄am mortẽ p̄ honeſtate/ vincat̃ a voluptate/ quaz vir fortis tãq; meretriculam ſpnere dẽt. ¶ Quãobrem/ cõcluſio hui9 partis. ¶ Nec/ que dã ſunt

Hã ꝛ ea q̃ eximia pleriſq; ꝛ p̄clara vidẽtur/ pua ducere: eaq; rõe ſtabili firmaq; ꝛtẽnere: fortis aĩ magniq; dicẽdũ ẽ. Et ea que vident̃ acerba: quoꝝ multa ꝛ varia in hoĩm vita fortuna q; verſãtur: ita fere vt nihil a ſtatu nature diſcedas: nihil a dignitate ſapiẽtis: robuſti animi eſt magneq; cõſtãtie. Hõ eſt ãt conſentaneũ q metu nõ frangat̃/ eũ frãgi cupiditate: nec q̃ iuictũ ſe a labore p̄ſtiterit/ uici voluptate. Quãobrez ꝛ hec vitãda ſũt:

voluptas. ſ. q̄ beſtiis relinquēda ē. ⁊ cupiditas rez externaz/ que in ſapiē
tem nō cadit/ niſi ut oz. ē eniz vilis animi ⁊ abiecti amare pecunias/ delec
tariq̄ terrenis. ⁊ nihil ē tā contrariū forti animo ⁊ magno/ q̄ lucro vinci.
Talis ē magnanimꝰ iquit Ariſtoteles/ ut beneficia cōferat/ ⁊ pudeat ipm
ſi ſuſcipiat. Illud. n. ſuperioris ē/ hoc inferioris/ ⁊ in referēda grā maiora
cōfert beneficia. ē aūt magnanimi pecunias ſpernere: eas aliis/ operāq̄ ſuā
ſubminiſtrare. quo pa
cto enim admiraretur:
amaretq̄ pecunias ille
cui nihil magnū/ nihil
admiratiōe dignuz/ ni
hil veniq̄ amanduz vi
detur/ aut qđ arbitret
ē bonuz/ niſi virtutē?
q̄ nanq̄ amat pecuniā:
viliſſimaz rem amat ⁊
animo vili ē ac ſordido ⁊ auaro/ q̄ ōnia ab eo quē magnanimum ē volu
mus/ aliena ſunt. ¶ Anguſti/ demiſſi ⁊ vilis/ qm̄ rē vilē amaret. ¶ Magni
ficentiuſq̄/ quod magis deceat magnificū/ qui magnos facit ſumptus ſine
aliqua auaricia. ⁊ qm̄ in magnificētie mentionē incidimus/ de ipa dicendū
ē/ ne aliq̄ mediocritas intacta relinquat/ q̄uis de magnifico aliq̄ dicenda
ſint ppe finē huiꝰ voluminis/ cū ꝺ pncipis ⁊ honorati viri domo dicet/ q̄
lis. ſ. eē dēat/ ⁊ q̄te laxitatis. Magnificētia eſt diſpoſitio ⁊ mediocritas
circa ſumptus pecuniarios edificādo edes ⁊ alia opa magnifica ⁊ publica.
magnificus ē is q̄ magna facit ⁊ decēter differt a liberali/ qz magnificꝰ cir
ca magna/ ut ipm nomē declarat/ liberalis circa minora verſat. magnificꝰ
ē ſimilis ſcienti/ qm̄ ſcit iudicare ⁊ cōtemplari quid deceat ⁊ magnificētia
nihil aliud ē/ niſi poſſe facere magna cū decoro/ quod cuz ita ſit/ q̄ excuſat
dicit ignarus decori/ qm̄ nō facit opus vt decz. Nā videt uelle ſuparе mag
nificū faciendo ſumptꝰ ultra q̄ oporteat/ qz paruas res auſpicat ⁊ facit
ſumptꝰ p̄ter decorū: ⁊ cupit ſplendorē preter dignitatē/ ⁊ ōnia facit oſten
tationis cā. ⁊ ubi oporteret eē magnos ſumptus exiguos facit ⁊ ecōtra. ⁊
in parua re vult imitari magnificū/ ⁊ ſic apparet ipm ignorare quid dece
at. Ille āt q̄ in impenſis faciēdis modicā affert pecuniā/ ⁊ ſemper cōqueri
tur deficit/ ⁊ ſic dicit puſillanimꝰ circa decoꝝ/ qz ſi aliquod opus inchoat
paꝝ impēdit/ ⁊ in paruo perdit decoꝝ/ ⁊ in magno ope faciēdo parū vult
impēdere/ ⁊ in parua re facit magnos ſumptꝰ vt tegat auaricia. Ideo cōue
nium auari ſolet eē lautiſſimuz. ſed hi duo habitus circa magnificentiā nō
admōm vituparē/ qm̄ nō nocēt aliis/ ut auaricia/ ꝓdigalitas/ ⁊ ſic de ſi
milibus. magnificētia req̄rit magnū opus/ ⁊ magnitudo ē ad aliq̄d/ ⁊ reſ
picit opus ⁊ ſumptꝰ/ ⁊ dicimꝰ aliquid eē magnū cōparatiue: cū reſpicimꝰ

⁊ pecūie fugiēda cupiditas ē. nihil enī ē tā āguſti aī: tāq̄ paruī: q̄ amare diuiti as. Nihil honeſtiꝰ magnificentiuſq̄: q̄ pecuniā cōtēnere ſi nō hēas. ſi hēas: ad beneficētiā liberalitatēq̄ cōferre. Cauenda eſt ēt glozie cupiditas: ut ſupza dixi.

ad aliud oppositū ⁊ minus · magnificentia magna ẽ comparatione liberalitatis/qz maiores facit sumptus ipe magnificus q̄z faciat liberalis/ q̄ versatur circa pecunias erogãdas hominib9/⁊ si facit aliquod opus/paruũ est ⁊ ut sese habet magnanimitas ad fortitudinẽ/ita magnificentia ad liberalitatem · ⁊ magnificus quidẽ liberalis ẽ/at nõ cõtinuo liberalis ẽ magnific9 ⁊ sic magnificentia ꝓprie ad magnanimũ ptinet. Aristoteles ait/sumptus magnifici magni sunt ⁊ decẽtes/ talia autez ⁊ opa sunt. Sic eniz magn9 erit sumpt9 ⁊ decẽs ad opus/ut sumptu q̄ dem opus / opere vero dignus sit sumptus/uel etiã exuperet. ⁊ magnificus honestatis cã talia facit/⁊ cum gaudio/⁊ sine auaricia/ potiusq̄z quõ pulcherrimuz opus faciat ⁊ decẽs ꝺsiderabit q̄z q̄ti ostet · Dñ apparet magnificẽtiã eẽ magnitudinẽ ipi9 liberalitatis/cui tribuũt minores sumpt9/magnifico ãt maiores. ⁊ liberalis nõ icboabit op9 publicũ sz faciet opus ꝑuatũ pulcherrimũ ut patera ceteraq̄z vasa argẽtea aureaq̄z ⁊ anaglipta lapides ꝑciosos. ⁊ cetera id gen9 ⁊ hec dicit liberal' possessio. Si eadẽ pecunia dabit magnifico/ eriget statuã aut aliud op9 qđ ab ipo nõ possidet/ ut sunt pyramides/cẽpla porticus/strata viaz/aqueduct9 ⁊ similia/q̄ ad magnificũ pertinẽt/⁊ omnia q̄ habẽt honorabilia · epulũ etiã magnifici ẽ/⁊ opa dẽnt eẽ accõmodata ad impensas ⁊ impẽse ad opus. ⁊ paup q̄uis nõ possit facere opera magnifica/tamen põt eẽ magnificus/qm̃ data vna virtute dant omnes/ideo duplex est magnificus ⁊ qui habet solũ habitũ magnificẽtie/⁊ q̄ habet opes / operaq̄z facit magnifica · ⁊ si pauper incboat opera magnifica:stultus est. ⁊ magnificus non dicit ad sua/sed ad cõia:⁊ sic liberalis nõ ad se/qz sibi minorem partem relinquit · talis est ipe magnificus. ¶ Eripit libertatẽ/ nam glorie cupidus nõ est sui iuris/sed seruit affectui/⁊ semp ãbelat/ õniq̄z studio ⁊ cõtentione ad illã tendit/quod a magnanimo alienũ est/qui talez cupiditatẽ reiicit ut liber viuat:⁊ sine angoribꝰ. ⁊ õnia que magnanimus facit/eo spectãt:ut sit liber. quid aũt sit libertas paulopost dicet'. Et ꝓsequit' Cicero dicens/imperia nõ esse expetenda/⁊ interdũ cũ offerunt' nõ accipiẽda/ ⁊ accepta deponenda/ ut ipa magnitudo animi eluceat/cui nihil admirandum videtur. Si autem gloria duceretur/⁊ magistratus optaret atq̄z expeteret/cõtra suam faceret naturaz. talia enim sunt bona externa/⁊ magnanimus nil nisi bonum internum/ id est virtutẽ magnificit. ¶ Omnis cõtẽtio/conatus ⁊ studium:qm̃ magnanimus debet habere elatum animum ⁊ non seruientem cupiditatibus et affectibus:cum ipe is sit: qui omnia spernere debeat tanq̄z seipso inferiora · ¶ Pro qua/libertate · quoniã nil aliud dẽt q̄rere magnanim9/nisi ut liber sit. ¶ Imperia:mgrat9 et cura exercit9.

Eripit. n. libertatẽ: ꝑ q̄ magnanimis viris oĩs dẽt eẽ ꝓtẽtio. Hec vero ĩperia expetẽda: at potiꝰ aut nõ accipiẽda ĩterdũ

Ac deponenda/hoc est contra Cesarē/qui cōfecto bello gallico noluit di
mittere exercitus poscente etiā senatu/qm̄ de patria occupanda cogitabat.
Vacandū aūt est. Iterū dicit magnanimū debere vacuū eē perturbatio
nis cupiditatis metꝰ egritudinis voluptatis iracundie/ut animus sit trā
quillus et securus cū cōstantia et dignitate. Nam cū talia insunt animꝰ nō
est liber. Ideo stoici voluerunt ōnibus bis vacare sapientē/ut plane liber
eēt. Tus cupiditate/
q̄ ē imodica appetitio
opinati magni boni ra
tōni nō obtemperans.
Tū etiā egritudine/
que ē opinio recēs ma
li/in quo demitti cōtra
hicꝰ animū rectū eē vi
deat. Vñ scribit Boe
tius. Gaudia pelle/ pel

ac deponēda nōnūcꝫ. Vacādū āt est ōni
animi pturbatōe: tū cupiditate ⁊ metu
tū ēt egritudīe ⁊ voluptate animi ⁊ ira
cūdia: vt trāquillitas adsit ⁊ securitas/
que afferat constātiā/tū etiā dignitatē.
Multi āt ⁊ sūt ⁊ fuerūt/qui eā quā dico

le timorē/spemcꝫ fugato/nec dolor adsit. Mubila mēs ē/vinctacꝫ frenis/
hec ubi regnant. In ea parte animi q̄ ē particeps rōis/ponit tranquillitas
id ē placida quietacꝫ cōstantia. In altera q̄ est expers rōnis/ponunt mo
tus turbidi/tum ire/tum cupiditatis cōtrarii rōnicꝫ inimici. Volupta
te/mala. s. ⁊ indigna libero homine ⁊ magno Trāquillitas/animus cō
positus sine estu affectuū. tractus ē a mari tranquillo/quod estu nō agita
tur/sic animus dicit tranquillus/qui nō habet estus perturbatōnū. Sola
virtus est cōsentiēs cū rōne ⁊ perfecta cōstantia. In. iii. Tusculana dispu
tatione dicit. Nec tu igit sapienti censes posse accidere: ut egritudine oppri
mat. i. miseria. nā cū ōnis perturbatio misera ē/tū carnificina ē egritudo.
habet ardorē libido/leuitatē letitia gestiēs/humilitatē metus/sed egritudo
quedā maiora/tabē/cruciatū/afflictatōnē/feditatē. lacerat/exest aīm pla
necꝫ cōficit. hāc nisi exuimus sic ut abiiciamus/miseria carere nō possumꝰ
atcꝫ hoc perspicuū ē/tum egritudinē existere/ cū q̄dita visus sit: ut magnū
malū adeē ⁊ vrgere videat. Vnde cū sapiēs nil putat eē malū p̄ter turpi
tudinem egritudine vacabit ⁊ aliis perturbationibꝰ/que libertatē eripiūt:
⁊ in omnibꝰ stultis inueniunt. ōnis enim motus animi cōtra rōnem vicio
sus est. Constātem/inquit Ci. quēdam volumꝰ sedatū grauē humana ōnia p
mentē/illū eē quē magnanimū ⁊ fortē virꝫ dicimꝰ. Talis āt necꝫ merens/
necꝫ timens/necꝫ cupiēs/necꝫ gestiēs eē quiscꝫ pōt/ eoꝝ enim hec sunt qui
euētus humanos supiores q̄ suos animos eē dicūt Securitas/q̄ nō āgi
tur/nō timet/ōnia spernit q̄ accidere possunt. Est is q̄ uacat affectibꝰ ⁊ cu
piditatibꝰ plane securꝰ/⁊ q̄ casꝰ humanos aīo suo elato inferiores putat.
securꝰ dicit seorsum a curis ⁊ sine perturbatōne animi. Cōstantiā/pseue
rantiā in officio nullo affectu impedīēte. Dignitatē/ autoritatē ⁊ decoꝝ

ꝛ affert exemplū eoꝝ qui ut trāquillitatē mētis bērēt ꝛ securitatē/ dimissis negocijs publicis ad ociū cōfugere cōtenti re sua familiari nihil appetētes ꝛ in ꝓmis philosophi/ q̄ bona fortune contēnentes ꝛ ducē naturā sequuti: libere in suis ortulis gymnasijsq̄ viuebant/ humana diuinaq̄ cōtemplantes/ ut quasi dii in terris viverent/ sed caligine infidelitatis obducti/ viam salutis q̄ nōdum reserata erat/ inuenire nō potuerūt. Vnde vicē illoꝝ volere dēmus. quid enim illi non effecissent/ illustrassentq̄ tam ꝓfunda doctrina hoc nubilo infidelitatis discusso?

trāquillitatē expetētes/ a negocijs publicis se remouerūt: ad ociūq̄ pfugerūt. In his ꝛ nobilissimi phi lōgeq̄ p̄cipes/ et qdā hoies seueri ꝛ graues/ nec ppli nec p̄cipū mores ferre potuerūt. Elixerūtq̄ nōnulli in agris delectati re sua familiari. His idez proposītū fuit qđ regiby: vt ne qua re egerēt: ne cui parerēt: libertate

¶ Ad ociū/ cessationez negociorū ꝛ cure publice. ¶ Publicis/ gubernatione reipu. ¶ Perfugerunt/ tanq̄ in locū tutū ꝛ nō obnoxiū tot fluctibꝰ/ quot surgūt i repu. vnde dicit i orōe pro. L. Murena/ quod enī fretum/ quē euripū tot motus tot varias bēre putatis agitatiōes/ quot fluctus/ quātas perturbationes/ ꝛ quātos estus hēt rō comitioꝝ? dies intermissus aut nox interposita sepe pturbat ōnia/ ꝛ totā opinionē parua nōnunq̄ mutat aura. sepe etiā sine vlla aperta causa fit aliud atq̄ existimabamꝰ. ¶ In bis/ in numero hoꝝ q̄ ad ociuꝫ perfugerunt. ¶ Nobilissimi/ notissimi/ clari ꝛ multi noīs. ¶ Lōge p̄ncipes/ valde p̄ inter ipos philosophos. ¶ Seueri/ iusti ꝛ inimici malis moribꝰ Seueritas ē magistra pudoris ꝛ modestie. ¶ Et graues/ virtute pleni/ in q̄ pseuerant. ¶ Principū q̄ administrāt rempu. Nā principes dicunt primi in repu. vnde dicit in ꝓmo de oratore ad Qu. fratrē. Cū igit inueheret in cām principū cōsul philippus. i. optimatiuꝫ/ quibꝰ aduersabat. ¶ Re familiari/ domestica nō querētes magistratus: sed contenti eo quod habebāt. ¶ His/ hominibus q̄ ad ocium perfugerunt. ¶ Propositū/ eū dem finē sibi animo ꝓposuerunt/ ꝛ idem consiliū quod reges/ q̄ volunt ideo regnare/ ut nullius rei egeant/ ne cui pareāt/ ꝛ libertate utant. hoc idē ipi sapiētes asse quunt/ ꝛ rectiꝰ. vnde Cato apud Ci. li. iii. de fini. ait. Sapiēs rectiꝰ appellat rex q̄ Tarquiniꝰ/ q̄ nec se/ nec suos regere potuit. Rectiꝰ mgr populi q̄ Sylla q̄ triū pestiferoꝝ vicioꝝ luxurie auaricie crudelitatis mgr fuit. Rectiꝰ diues q̄ crassus/ qui nisi eguisset/ nunq̄ euphratem nulla belli causa transire voluisset Recte solus liber nec dominationi cuiusq̄ parēs nec obediēs cupiditati. Recte inuictꝰ cuiꝰ etiā si corpus constringat/ animo tamē vincula iniici nulla possunt. ¶ Libertate/ ut ēnt liberi in ocio quod seq̄bant.

¶ Cuius/libertatis ꝓprium est/ut quis viuat ut vult·libertas vt volunt stoici ẽ potestas operãdi qua stulti ⁊ mali ōnino carẽt. Libertas inquit in paradoxis est ptãs viuendi ut uelis/⁊ ille viuit ut vult/q̃ recta sequit̃/ q̃ gaudet officio/cui viuendi via considerata atq; ꝓuisa est/qui legib9 non ꝓpter metũ paret sed eas sequit̃ atq; colit/quod salutare maxime eẽ iudicat/q̃ nihil dicit/nihil facit/nihil cogitat veniq;/nisi libenter ac libere. Nec est ulla res/ q̃ apud eũ plus polleat/q̃ ipsius voluntas atq; iudiciũ Bol9 sapiens ōnia spõte facit.⁊ nihil inuitus nihil coact9. at ōnes leues/ cupidi/ improbi/ lasciui sũt serui/seruiũt eniz affectibus/qua seruitute nihil põt eẽ miserius. Iurisconsulti sic finiũt. Libertas ẽ naturalis facultas eius/qd̃ cuiq; facere libet/nisi quod aut vi/aut iure ꝓhibet̃. ¶ Quare cũ hoc cõe sit/igit̃ inquit Cicero/cum hoc cõe sit philosophis⁊ regibus vt sz libertate vtantur/viuantq; ut velint. Reges arbitrant̃ se id qd̃ sibi ꝓposuerũt adipisci: si habeant magnas opes/ocioſi aũt si cõtenti sint re sua domestica ⁊ parua ergo finem hunc quem sibi vtriq; proponunt/diuerso modo assequuntur. ¶ Alteri:reges. ¶ Opes magnas/regnũ opulentum magnasq; potentias. Alteri/ocioſi ⁊ philosophi si imponant finem cupiditatibus/⁊ re parua contenti sint/ quoniam paruis⁊ minimis natura contenta est. Vnde dicit Seneca. Non qui parum habet/sed qui plus cupit pauper est. ¶ Et ille beatissimus est ⁊ securus sui possessor/ qui crastinum sine sollicitudine expectat/⁊ breuissima ad diuicias per contemptum diuitiarum via est. ¶ In quo:in qua re/⁊ tali proposito neuter improbãdus est/sed est facilior ad id consequendum ⁊ aptior vita ocioſorum. Sed vita eorum qui ad rẽpublicam accedunt:⁊ illam regunt atq; gubernant:est utilior humane societati ⁊ clarior. nam nisi essent qui rempublicam gererẽt/⁊ in medium labores susciperent/maximis iacturis homines afficerent̃ ⁊ ciuitates. Vnde sapiẽtis est administrare rempu. ⁊ ōnia pati ꝓ utilitate cõi/quapropter cũ hec vita fructuosior sit/anteponenda est ocio·hoc autem dicit ꝓpter se Ci. qui in negociis publicis curriculo honoz oculisq; ciuiũ vixerat/omittens ociũ a quo usq; ad ea tempora/in quibus turbulentissime tempestates in repu. exorte sunt/⁊ hec in ocio scribebat:abhorruit·⁊ ãbitionibus capiebat̃ ⁊ in iudiciis foroq; regnare gestiebat/cũ hec scriberet post necẽ Cesaris⁊ Octauio viã ad tyrãnidẽ affectãte ad ociũ confugerat/in quo pbãbat̃ ut aliqd̃ monumẽtũ ocii sui extaret. ¶ Neutroz/nec ocioſoz siue pbõz nec regum·

vteret̃. cuiꝰ ꝓpriũ ẽ/sic viuere vt velis. Quare cũ hoc cõe sit potẽtie cupidoz cũ his quos dixi ocioſis: alteri se adipisci id posse arbitrãt̃: si opes magnas hẽant alteri si cõtenti sint⁊ suo⁊ paruo. In quo neutroz oio cõtenenda ẽ sentẽtia. Sed et

¶ Facilior/qm̃ facilius possumus philosophari q̃ regnare/ꝛ philosophi nõ exponũt se tot fluctib9 quot reges. ¶ Et tutior/securior/qm̃ phĩ nõ timent gladios fortune/in q̀bus reges obnoxii sunt. Vnde dicebat Xerxes illaturus bellũ grecie/ꝛ traiectur9 Hellespontũ autore Herodoto. Magna negocia magnis cũ periculis fiunt. ¶ Minus grauis/qm̃ nõ offendunturhomines ocio pbõrum: nec inuidẽt illis/sed regibus/qm̃ maioribus inuidetur. ¶ Fructuosior/afferens maiorẽ utilitatẽ cõmuni hominum societati. ¶ Ad claritatem/splendorem nominis. ¶ Amplitudinem/gloriam. ¶ Quapropter/ponit illos quibus fortitan concedit nõ capessere rẽpu. q̀. s. cũ sint excellenti ingenio preditidoctrine õniq̃ cõtẽplationi se tradunt/aut q̀ valitudinarii sunt/ vt munera reip. obire nõ possint: q̃ aũt taliũ hominum officia eẽ debeant dicẽt. ¶ Imbecillitate/infirma valitudine. ¶ Quibus aũt/id ẽ illi qui nõ tradiderunt se doctrine/aut non impediunt mala ualitudine aut aliq̃ causa grauiore/ꝛ omittũt curã rei pu. ab officio discedũt hoĩs: q̃ ẽ natura ciuilis. Vñ vituperãdi sunt ꝛ maxime si ob id patria dãnum patiat. ꝛ ait Ci. cũ dicũt se nõ rẽpu. aut ei9 onera fugere/sed imperia honores/in boc laudãdi videnť/ꝛ difficile ẽ illoꝝ ꝓpositũ nõ laudare et cõsiliũ: sz apparet ipos fugere molestias/repulsam in petẽdis mgr̃atib9ꝛ ceteꝛa/q̃ accidere pñt/ꝛ ifamiã afferre videť. ¶ Despicere/cõtẽnere. ¶ Illeriq̃: maior pars hoĩm ¶ Admirent/magni estimẽt. Dãdũ vicio/vitupandũ. comici dicũt uerto vicio: ꝛ idẽ ẽ qd̃ vitupo. ¶ Judiciũ/ sñiaz ꝛ opinionẽ. ¶ Labores/q̀ subeũdi sunt: dũ ꝓ mgr̃atu q̀s ãbit/ꝛ alios prẽsat emerẽdoꝝ suffragioꝝ cã. ¶ Et molestias: q̃ subeũde sunt in ipa petitiõe mgr̃at9

facilioꝛ ꝛ tutioꝛ ꝛ mín9 aliis grauis aut molesta vita ẽ ocioſoꝛuꝫ. Fructuoſioꝛ ãt hoĩm generi/ꝛ ad claritatẽ ãplitudinẽq̃ aptioꝛ/eoꝛũ q̃ ſe ad rẽpu. et ad magnas res gerẽdas accõmodauerũt. Quapꝛopter ꝛ his foꝛſitan ꝺcedendũ ſit rẽpu. nõ capeſſẽtib9/ qui excellẽti ingenio doctrine ſeſe dediderũt: ꝛ his qui aut valitudiis imbecillitate/aut aliqua grauioꝛe cauſa impediti/a repu. receſſerũt: cũ ei9 adminiſtrãde poteſtatẽ aliis laudẽq̃ concederent. Quibus ãt talis nulla ſit cauſa: ſi deſpicere ſe dicãt ea q̃ pleriq̃ admirent/ iperia ꝛ magrãtus: his nõ mõ non laudi: verũ etiã vicio dãdũ puto. quoꝝ iudiciũ i eo q̃ gloziã cõtẽnant: ꝛ ꝓ nihilo putent: difficile factu non eſt pꝛobare. Sed vidꝫ labozes ꝛ moleſtias/ tum

imperii bonoꝝ. ¶ Offensionū/qm̄ offendunt ambitione ꝛ prēsatiōe com petitoꝝ. ¶ Repulsaꝝ/qm̄ nō adipiscunt magistratū quē petebāt assectan tes alios ꝑ suffragiis. Ille fert repulsaz qui nō adipiscit magistratū quē petit. ¶ Sunt enim/ꝑbat id quod dixit/ꝛ hoc in philosophos dicit/quos ostendit ideo ad rempu. nō accedere/qm̄ sunt animi abiecti ꝛ demissi/ꝛ se nō adepturos quod petunt arbitrant/nō ꝙ cōtemnant honores/sed quia timent repulsam tanꝙ ignominiā. ¶ Sūt enī philosophi scilz ꝛ alii. ¶ Parum sibi cōstent: paꝝ sint cōstātes in re bus aduersis/ ꝛ quasi sibiipis dissident in ad uersa fortuna/ quod ē contra fortitudinem ꝛ magnanimitatē. ¶ Se ueriſſime/grauiſſime: ꝛ constāter ¶ In dolore: q̄ est cōtrarius volup tati. ¶ Molliores: fra cto animo ꝛ molli ut sunt femine/ꝛ in hoc apparet ipōs nō esse fortes/qui seueriſſime voluptatibus ꝛ fortiter doloribus resistunt/illosꝙ animo suo putant inferiores. ¶ Frangant/nō possint ferre infamiā/certe timēda ē infamia/ut dixi/ꝛ de noīe solliciti eē dēmus/sed vir fortis ꝛ magnus nō ti met infamiā iniuria illatā. Vnde administrātibus rēp. subeūde sunt offen siones ꝑ eq̄tate ac iusticia seruāda. ꝛ veritas potior ꝛ ātiquior eē dēt quo cunꝙ boīe/ꝛ infamia ignominiaꝙ subeūde sunt/cū iniuria inferunt. Mul lum enim ē maius theatꝝ ipa cōscientia/qua freti ōnia despicere possum⁹ ꝛ debem⁹. Vt de Fabio maximo legit/q̄ nō ponebat rumores āte salutez/ dicebatꝙ nefas eē succensere patrie/etiā si nos offenderit ¶ Sed his qui habent/positis his quibus forte dat venia si rēpu. nō capessunt/illos nūc affert q̄ sine aliqua cūctatiōe rēpu. gerere dēnt duplici rōne ducti/qm̄. ſ. aliter ciuitas regi nō posset/ꝛ resp. si nemo mgr̄atū peteret/ꝛ si q̄sꝙ mune ra publica ꝛ curā recusaret. Vnde etiā ꝙ magnitudo animi nō pōt declara ri/nisi in negociis/nā cū quis res magnas ꝛ arduas magno aīo ꝛ elato ge rit/tunc magnanimus dicit/ergo ē opus talia obire/si magnanimi haberi volumus/ꝛ eē. ¶ Adiumenta nature/qui valēt ingenio/prudentia/viribꝫ corporis. ¶ Abiecta cunctatione/sine aliq̄ mora. ¶ Gerenda/ administrā da ¶ Nec enim aliter/nisi laboribꝫ ꝛ industria eoꝝ/qui cuz habeant adiu mēta nature/hoc ꝑstare possunt. Et plato in libris d̄ rep. vult phōs suos accedere ad rēpu. ne praui imperent/ꝛ ut ipi in laudē versent. Bene/inq̄t

offēsionū/tū repulsarū/q̄si quādā igno miniā timere ꝛ ifamiā. Sūt. n. q̄ in rebꝫ cōtrariis parū sibi cōstēt: voluptatez se ueriſſime cōtemnāt: in dolore sint molli ores: gloriā negligāt: frāgātur ifamia. Atꝙ ea q̄dē nō satis cōstāter. Sed his qui hēnt a natura adiumēta rerū geren darū/abiecta ōni cūctatōe/adipiscendi magrātꝫ sūt: et gerēda respu. ē. Nec enī

libro quinto/erit reipu. si ciuilis potentia cū philosophia cōgruerit. Ioem
ait li. vii. Ineruditi veritatisq; inexperti nequaq; ciuitatis curā sufficiēter
habituri sunt. Sapientes igit' rempu. capessere debent,p utilitate cōmuni/
qm̄ laudabilior est eoz vita/qui in negociis publicis versant'/q; ociosorū
¶ Aut declarari magnitudo animi/qm̄ magistratus virum ostēdit ꝛ decla
rat/ut Pictacus dixit/ꝛ tunc cognosci' magnanim9 quem philosophi in
suis vmbraculis īstitu
unt de magnanimitate
precepta tradētes/cuz
circa magna versat' ut
decet/ꝛ nō flecti' aliq̄
cupiditate aut ambiti
one/sed oīa sua officia
ad iusticiā dirigit. Vñ
dicebat Cyrus (vt est
apud Xenophontē) Opus eē maximū pulchre imperare ꝛ principē decere
subitis anteire nō dolo ꝛ ocio sed,puidentia ꝛ industria/ꝛ principē decere
nō se bonū p̄stare dūtaxat. vez etiā,p subditis diligentiā agere ut q̄ opti
mi futuri sint. Et in. viii. dicit Bonus princeps est hominib9 lex viuens/
qm̄ satis ē q̄ ꝛ moueret' ꝛ videat:puniatq; delinquētē. ꝛ diocletian9 impa
tor (ut autor est Vopiscus) dixit/nihil est difficili9 q̄ bene imparē. Hō
pōt declarari/ostendi ꝛ poni in exercitationē/qm̄ laus virtutis in actione
consistit. Vnde debemus precipe de virtute/ ꝛ ip̄am exercere ut melius de
claret'. ¶ Capessentibus āt remp. Hunc precipit quid facere debeant hi q̄
capessunt rempu. omnia. s. humana despicere nō minus q̄ ip̄i philosophi
q̄ bona externa nihil curant/licet difficile sit hominē vacare affectibus/q̄
in honoz petitione uersat'/sed quo difficilius/hoc erit preclarius/qm̄ vir
tus vt dictum est circa difficile uersat':ꝛ ōnia bona difficilia sunt/ ut inq̄t
Plato/igit' qui ī re difficili virtutē amplectit':laudabilior est eo/qui in fa
cili/ut est philosophus/qui in ocio degēs vacat affectib9/cum nullis inimi
cicijs sollicitetur/nec ledat' iniuria. Ergo qui rempu. gerit/ si etiam bis va
cat/laudabilior est ipo philosopho/qm̄ expositus ē inimicicijs iniurijs ,p
ip̄a iusticia/quā tuet' ꝛ ministrat. ¶ Capessentibus/ accedētibus ad curaz
reipu. ¶ Nihil minus:nulla re minus/qm̄ magis indigēt magnitudine ani
mi/qui rēp. gerunt/q̄ philosophi qui in ocio versant'. ¶ Rez humanaz:
que accidere possunt in vita. Vñ dicit Plato li. ultimo de repu. Monet
lex id optimū fore q̄maxime in aduersis quietē agere:ꝛ nequaq; excādesce
re/cū nihil huiusmōi bonū aut malū clare cēseri queat. Et Seneca dicit/ca
lamitas est virtutis occasio. ¶ Quā/despicientiā. ¶ Sepe dico/repeto ꝛ in
culco/qm̄ de ip̄a dcm̄ est supra. Hō enim pōt quis eē magnanim9/nisi res
humanas contēnat. i. ōnia q̄ homini accidere possunt in vtranq; partem.

aliter aut regi ciuitas / aut declarari ani
mi magnitudo pōt. Capessētib9 āt rēp.
nihil mīn9 q̄ philosophis / haud scio an
magis ēt / et magnificētia et despiciētia
adhibēda sit rez hūanaz quā sepe dico/

Tranquillitas/sedatio perturbationū · Siquidē/ affert rōnem quare capessentibus rempu. humane res despiciēde sunt · Nec anxii/ angor est egritudo premens/ et dicit anxius plenus angustia Cuz grauitate/ que decet virū qui nunq̄ mentit/ et in virtute perseuerat/ est grauitas comes cōstantie/ et qui anxius est et sollicitus nō pōt eē grauis et cōstans. Que/ tranquillitas animi et securitas et vita sine angoribus despicientia reruz et

et trāquillitas aī atq̄ securitas. Siqdē nec anxii futuri sunt: et cū grauitate cō stātiaq̄ victuri. q̄ eo facilioza sūt phīs: quo mino patēt multa ī eozū vita/ q̄ foz tūa feriat: et quo mino multis rebo egēt: et q? si quid aduersi eueniat: tā grauiter

grauitas atq̄ constan tia. Eo/ tāto facilio ē philosophis seruare grauitatez et uacare af fectibus/ q̄to minus ē in ipsis quod sit in ma nu fortune. Quo mi nus multa/ īo ē paucio ra q̄ in vita eorū/ qui rempu. administrant · Patēt: sunt obnoxia et exposita telis fortune/ quoniaz nō versant in his que sunt in manu for tune/ ut sunt magistratus imperia. philosophi enim colunt animum/ quem fortuna ferire non potest aut vincere/ modo sit bene institutus et vere mag nus. Unde vir bonus et sapiens fortune minaci et temerarie mediū vnguē ostendit/ et illam elato animo spernit/ a qua qui pendet/ in magnis viris ba bendus non est. Unde dicit Seneca. Neminem aduersa fortuna cōminuit nisi quez secunda decepit. et fortuna illis est grauis/ quibus est repentina. facile eam sustinere potest/ qui semp expectat/ et nulla re maior inuidia for tune fit q̄ equo animo. Tam grauiter cadere non possunt/ quoniā ipis philosophis omnia sunt premeditata/ quippe multum prodest ꝓuisio ani morum et preparatio ad minuendum dolorem. hec est illa prestans et diui na sapientia (inquit in Tusculanis disputationibus) et perceptas penit? et pertractatas res habere humanas/ nihil admirari cum acciderit: nihil'an teq̄ euenerit/ nō euenire posse arbitrari. Unde Xantippe vxor Socratis semper se vidisse illum dicebat eodem vultu exeuntem domo et reuertentē. animus enim erat sedatus et tranquillus qui a voluntate fingit. Adde etiā q̄ ipi philosophi non curant bona fortune/ que illa cuz uult eripere potest Illi autem qui rempublicā gerunt possunt deici notariq̄ infamia / et gra uiter cadere/ cuz in edito loco positi sint et obnoxii fortune/ que mutabilis est et temeraria. Seneca dicit/ que multo ante prouisa sunt languidius in currunt. Aufert vim presentibus malis qui futura prospexit. Unde post suū casuz ouidi? dixit. Tu quoq̄ formida nimiū sublimia sp. Propositiq̄ ꝓcor cōtrahe uela tui. Viue sine inuidia/ molleq̄ inglorius ānos. Exige/ amicicias et tibi iunge pares Quo circa. ꝛc̄.

¶ Quo circa/ concludit per ea que iã dcã sunt/maiores motus animorum cõcitari in illis qui gerunt rempublicam / propter ea que singulis diebus accidunt/quibus animus mouetur/ ꝛ maiora semper efficere tentat/ vnde opus est adhibere animi magnitudinem/ut maiora semper cum decoro efficiantur/ꝛ vacuitatem ab angoribus quibus debet vacare magnanimꝰ. ¶ Quocirca/igitur cum in rebus difficilioribus versentur/hi qui gerũt rẽ publicam magis angũtur q̃ philosophi/ qui vitam ociosaꝫ degunt. ¶ Non sine causa:iure ac merito / quoniam timẽt casum ꝛ tela fortune/ q̃ illa i summa q̃q torquere gaudet/ ut in ima summis/summa i imis mutent. ¶ Maiores motus/maiores perturbationes cum eo loci sint/ vnde fortuna volẽte grauiter cadere possint. Vnde reges ceteriq; principes fere semper solliciti sunt/ꝛ tyrannoꝝ vita nihil est miserius/omnia enim timẽt/cum ipi ab omnibus timeant. ¶ Et motus maiora efficiendi/quoniaꝫ gubernantiꝫ rempublicam in cõmune laborandum est. ꝛ curandum ut magna quedam efficiantur/quod non cogitant ociosi qui in magnis negociis non versant maiores eniꝫ curas habent/qui negociis publicis ꝛ muneribus funguntur q̃ ociosi. illi enim tendunt ad maiora ꝛ ardua/ociosi autem talia non curant. ꝛ ideo non angunt. ¶ Quietis/ociosis ꝛ his qui ad rempublicã non accedunt ¶ Quo magis/ tanto magis inquit magnitudo animi adhibẽda est in his animoꝝ motibus ꝛ curis rempublicam administrantiuꝫ/ut gravitas retineatur ꝛ constantia. ne anxii videant ꝛ inconstantes. vnde magis debet esse magnanimus ꝛ grauis ille qui rempublicaꝫ gerit/ q̃ philosophus ociosus/quoniam in maioribus difficultatibus versat ꝛ maioriꝫ stimulis perturbationum agit. ꝛ ideo difficile est ipm non perturbari animo/cum telis fortune sit expositus/ vt mens vix possit esse sine timore. et maiora etiam molitur in dies: vnde opus est animum esse constantẽ. ¶ Ab angoribus/animi perturbationibus. ¶ Ad rem gerendaꝫ qui accedit/ precipit nunc quid illi agendum sit/qui ad rempublicam accedere vult/ vt sc̃z consideret si idoneus est ad munera publica obeunda. ¶ In omnibus eniꝫ q̃ agimus non solum quid honestum sit/sed etiam quid ipi prestare possimꝰ: querendum est ꝛ considerandum/ ne forte aliquid aggrediamur quod efficere nequeamus. quisq; igitur vires metiri debet suas ꝛ naturam. idq; auspicari quod obire posse videbitur cum decoro/ aliter nihil laude dignũ faciet/ q̃uis in re honesta versetur. honestum est capessere rempublicam. sed

ca dere nõ possunt. Quo circa nõ sine cã maiores motꝰ aiorꝝ cõcitãt/ maioraq; efficiẽdi rẽp. gerẽtibꝰ/ q̃ quietis: quo magis his ꝛ magnitudo ai est adhibẽda: ꝛ vacuitas ab ãgoribꝰ. Ad rẽ gerẽdã aũt qui accedit / caueat ne id mõ cõsideret q̃

si quis ad illâm gerẽdam ineptus est abstinere debet. ¶Ideo Solon dicebat cum rege/cum prius dixeris regi. illi enim q̃ regere nesciũt seipos ꝙ alios detrahunt in cladem ꝙ decoꝝ non seruant ad quod pauci accedunt inquit ¶Plato libro quinto de repu. ꝙ illud qui cognoscant rari sunt. ¶Illa res/ quam agere vult. ¶Honesta/coniuncta virtuti: id est non solum consideret honestum esse gerere rempu. sed etiã si ipe ad tale munus obeundum aptus est. ¶Facultatẽ/ potentiam et possibilitatẽ efficiendi rẽ ipam honestam: ꝙ ideo id q̃sq̃ agere dẽt/ ad quod aptus est/ ꝙ q̃ põt/ cuꝫ decoro tractare. est enim magne molis opus alios regere et gubernare ut decꝫ. ¶In quo ipo/ in hac ipa cõsideratiõe ꝙ accessu ad rempublicam. ¶Considerandũ: prudenter iudicandũ.

illa res honesta sit: sed etiam vt hẽat efficiẽdi facultatẽ. ¶In quo ipso cõsiderãdũ ẽ/ ne aut temere desperet ꝓpter ignauiã: aut nimis ꝯfidat propter cupiditatem. ¶In oĩbꝰ ãt negociis priusq̃ aggrediare/ adhibẽda ẽ ꝑparatio diligẽs;

¶Disputatio qua ostẽdit res vrbanas maiores esse bellicis: et togatorum consilia imperatoris laudi preponit.

Quoniam prudentia est que statuit omnes mediocritates. ¶Aut temere: nullo adhibito iudicio desperet se posse perficere id q̃d incepit ꝓpter ignauiã/ q̃ fortitudini opponit ꝓpter quã cedere quis nõ dẽt/ aut deserere fidẽ metu periculi. vnde preparandus est animus/ exercenda mẽs ꝙ formanda ad constantiam/ ut nullis molestiis frangat. glorie quoq̃ inquit Ambrosius/ caueat appetentiaꝫ. que frequenter nocuit immoderate expetita/ semp autem vsurpata. ¶Propter ignauiaꝫ/ quia sit ignauus. Nauus dicit strẽnuus/ inde operam nauare est strẽnue facere. inde ignauum dicimus desidẽ ꝙ sine igne animi. ¶Aut nimis confidat/ ne nimis audeat/ ꝙ sic medium tenendum est in rebus agendis/ ut fortes esse possimus/ in medio enĩ consistit virtus. ꝙ iam dictum est fortitudinem mediocritatẽ esse inter ignauiã siue metũ ꝙ audaciam. ¶Cupiditatẽ/ alicuius rei/ quaꝫ sibi agendam ꝓpo suit/ aut aliquam aliam rem consequendaꝫ. ¶In omnibus negociis/ obeũdis sc̃z. ꝙ in omnibus rebus agendis in bello/ que pertinent ad viruꝫ fortẽ atq̃ magnãim ꝙ in gubernatiõe reipu. in q̃ multa negocia cuꝫ decoro obeũda sunt. ¶Aggrediare/ incipias. ¶Diligẽs ꝑparatio: diligẽter oĩa necessaria ꝑparanda sunt/ ut id q̃d aggredimur/ pficere possimꝰ. ¶Preparatio est apparatꝰ reꝝ necessariaꝝ. apparatꝰ ptinet ad sumptũ ꝙ ad magnificentiã: ideo dixit supra/ delectãt etiã magnifici apparatus. vñ vitupant illi q̃ res magnas ꝙ arduas sine aliq̃ preparatiõe aggrediunt: ꝙ turpiter postea desistunt relinquẽtes locũ penitẽtie/ quo genere hoĩm nihil est imprudẽtius.

Sed cum plerique/digredit' Cicero a preceptis tradendis de ipa fortitudine ⁊ magnanimitate/⁊ res vrbanas ⁊ consilia eoꝝ qui rẽpu. togati gubernant/bellice laudi ⁊ glorie contra multorũ opinionem preponit. hec quippe due facultates gubernatio ciuilis ⁊ rei militaris prestãtia de principatu inter se certant/⁊ adhuc sub iudice lis est. Cicero tamen nõnullis rõnibus ⁊ exemplis conat' ostendere domesticã disciplinam ⁊ cõsilia urbana bellicis laudib9 prefe renda esse. ⁊ in hoc Ci. causam agit suam/ qm̃ ipe togatus rẽpu. e sceleratoruꝝ manibus eripuit asseruitq; . Ideo . Q. Catul9 princeps senatorii ordinis ⁊ autor publici consilii frequentissimo senatu Ciceronem patrem patrie appellauit: cui etiam togato primum supplicatio contigit post vrbez conditam/ut ipe gloriat' in tercia actiõe in Verrez.

Sed cũ plerique arbitrẽt/ res bellicas maiores eẽ q̃ vrbanas: minuẽda est hec opio: multi. n. bella quesiuerũt propter glorie cupiditatẽ. Atq; i magnis aĩs ingeniisq;/ id plerũq; cõtigit: eoq; magis: si sint ad rez militarem apti/ ⁊ cupidi belloꝝ gerendorum.

¶ Plerique/maior pars hoim. hec õnia eo spectãt/ut Ci. gloriet' sibi togato arma cessisse/⁊ rẽpu. cõsiliis suis a nefaria cõiuratiõe liberasse/qõ hoc carmine testat9 ẽ. O fortunatã natã me cõsule Romã. ¶ Res bellicas/ea q̃ fiũt in bello magis eẽ laudanda/ q̃ gesta urbana ⁊ senatoria. ¶ Minuẽda/cõfutãda. ꝓbandũ inq̃t ẽ aliter eẽ ac plerique putãt. ¶ Multi enim/rõ q̃re hec opinio minuẽda est/ qm̃ inq̃t multi bella q̃runt/nõ ꝓpter rẽ ipaz ⁊ honestatẽ/sed ꝓpter gloriã vnde si talib9 nõ eẽt gloria ꝓposita nullo mõ pugnarẽt/ostẽdendũ ẽ igit' ipos posse in toga maiorẽ laudẽ dseq; q̃ in castris ¶ Glorie/bellice. s. quã ducũt eẽ maximã/⁊ maxime q̃runt hãc gloriã fortes ⁊ magnanimi ⁊ sic opportunitatẽ nacti patrie iniuriã faciũt/ut Cesar fecit. vñ. Ci. vult hãc gl'az diminuere/ut alii q̃rant potiꝰ gloriã urbanã q̃ bellicaz/ne pfia detrimẽto afficiat'a cupidis bellice glorie/quod sub Cesare passa ẽ/ q̃ in arma furẽs patriã occupauit omissis causis forensib9/ senatoriisq; mũeribꝰ/q̃ ornate ac splẽdide potuisset obire. erat. n. lrãtissim9: ⁊ post Ci. facile secũdus aut forte Ciceroni par/si tubaꝝ clãgor strepitusq; armoꝝ a causis agẽdis euz nõ auertissent. ¶ Id: q̃rere bella ꝓpter glorie cupiditatem. ¶ Plerũq; cõtingit/ accidit sepi9 ⁊ euenit in animis magnis preclarisq; ingeniis. Vñ in bello sunt ferociores ¶ Eoq; magis/tãto magis id euenit illis/ qui magnoaĩo prediti sunt ⁊ ingento. ¶ Apti/ prestãtes robore corpis ⁊ mẽbrorũ optima ualitudine. ¶ Cupidi/suapte natura belloꝝ. i. si eoruꝝ natura ad id

inclinat. ¶ Vere aũt/facit ꝓpositionẽ disputatiõis/ꝫ cõfutat id quod ab eo qui alterã partẽ tueret dici posset. ¶ Multe res urbane/gesta cõsilio se natoꝝ urbanoꝝ. ¶ Maiores/maioris laudis ꝫ gle ꝙ gesta bellica. ¶ Ju dicare uere/sine fraude ꝫ ut ueritas ipa requirit. ¶ Quis eniꝫ/hec ẽ cõfu tatio quã dixi:ꝫ facit cõparationẽ inter Themistoclẽ ꝫ Solonẽ/ ꝓponitq; fcã ꝫ cõsilia solonis/ꝙ nomẽ Themistoclis illustriꝰ sit ꝓpter victoriã salaminiam de Xerxe.

Vere aũt si volumꝰ iudicare: multe res extiterunt urbane maiores clariores ꝙ bellice. Quanuis eniꝫ Themistocles iure laudet: ꝫ sit eiꝰ nomen ꝙ Solonis illustrius: citet ꝙ Salaminis clarissiẽ testis victorie/ que ãteponat cõsilio Solonis/ eius q̃ primũ cõstituit areopagitas: nõ minꝰ preclarũ hoc/ ꝙ illud iudicãdũ ẽ. Illud enĩ semel profuit: hoc sẽper pderit ciuitati. Hoc cõsilio leges athenienſiũ: hoc maiorũ instituta seruantur. Et Themistocles quidẽ nihil dixit/ in quo ipse

¶ Jure:merito laudet ab oratoribꝰ ꝫ bistoricis:supra dixit.hic rhetorum cãpus de Salamine. ¶ Eius/themistoclis. ¶ Nomẽ/ ꝫ fama reruꝫ gestaꝝ ꝫ victorie bellice. ¶ Illustriꝰ/maioris splendoris ꝫ glorie ¶ Citet/ vocet in testimonium. Translatio est ab bis qui citantur ut testes sint. Salamin insula vbi Themistocles vicit Xerxez nauali pugna. i. ꝙ testis sit huius glorie victoria ad Salaminẽ. Que/ victoria ãteponat ab oratoribꝰ osilio solonis ꝫ laudibus/ ꝙs meruit cõsiliis urbanis/ꝫ prudẽtia in cõstituẽdo senatu ac legibꝰ. ¶ Anteponat. s. ab oratoribꝰ/q̃ quot ãnis laudes themistoclis/ et altoꝝ q̃ in bello operã patrie nauauerãt:celebrabãt. solon vnus fuit ex sep tem sapiẽtibus Execetidis filiꝰ autore Laertio/siue Euphorionis/ ut Dydimus grãmaticꝰ scribit patria salaminiꝰ/ athenis claruit regnante Tarq̃nio ꝑsco Rome. a codro paternũ genꝰ ducebat/maternũ vo a pisistrato tyrãno. Athenienſibꝰ leges heroico carmine scripsit/ꝫ areopaguꝫ cõstituit. i. senatum ꝫ q̃dringẽtos legit senatores. ¶ Areopagitas/quadringẽtos senatores. areopagꝰ erat vicꝰ martis:in quo cõstitutꝰ fuit senatꝰ a solone/collis autore Herodoto li. viii. e regiõe ad arcẽ athenaꝝ areopagus vocabatur. ¶ Hoc/cõstituere areopagitas ꝫ ipm senatũ. ¶ Quod illud/ victoria ipiꝰ themistoclis ad salaminẽ. ¶ Illud. n. rõ quare nõ erat minꝰ preclaꝝ illud. i. victoria de barbaris ad salaminẽ. ¶ Hoc/cõstitutio areopagitaꝝ ꝫ senatꝰ ꝓderit sp/illud vo semel. ¶ Ciuitati/athenis. ¶ Hoc cõsilio:solõis. ¶ Leges/ꝙs ipe tulit. ¶ Maioꝝ instituta/mores optimi athenienſiũ. ¶ Et Themistocles q̃dez/ hec ẽ altera rõ/qua suã ꝓpositionẽ ꝓbat res. s. vrbanas eẽ

maiores bellicis· ¶ Areopagũ/senatũ cõstituendũ· ¶ At ille/solon adiuuit
Themistoclem ꝓpter senatores/quos instituerat/quoꝝ cõsilio id belluꝫ ge
stum est. ergo solon adiuuit Themistoclẽ/ themistocles autez nõ adiuuit so
lonem· post pugnã marathoniã de qua dcm̃ est/ themistocles monuit athe
nienses illam victoriã non finem sed causam esse maioris belli. Vnde ducẽ
te naues facte sunt/ ⁊ cum nunciaret̃ Xerxem ingenti comparata classe ad
greciam occupandaz/ ⁊
in ꝑmis athenas adna areopagũ adiuuerit: at ille adiuuit The
uigare/ ꝺsoluerunt ora mistoclẽ: ẽ. n. bellũ gestũ ꝺsilio senatꝰ
culum delphicum/ qui
bus pythia respondit:
ut muris ligneis se munirent. Oraculuꝫ tale fuit (ut autor est Eusebius li·
quinto de preparatõne euangelica) Effugite extremas mundi/ ⁊ penetrate
sub oras· De miseri carpate/ Feret fuga sola salutem· Non saluuꝫ caput il
lius/ non pesue manusue Vlla/ nec in reliquo pars veniꝝ corpe salua. Cur
ribus ecce furit uectus/ queꝫ syria mittit· Nitis erit nulli/ rapiet ferus om
nia maurus. Nõ templis diuum parcet/ nõ menibꝰ urbis. Cũcta igni cõsu
met an ipa exterrita magno Sudore aspicitis superum simulacra madere
Lignea menia dat Pallas/ quã cõdidit urbi. Inde optata salus/ Felix et
palma sequet̃: Si tm̃ pugnã nõ expectarit equestrẽ· Tu uero salamis vt cũ
successerit estas/ Vel cũ tristis hyems ꝓpriis ꝓuabere natis Oraculuꝫ da
tum lacedemoniis tale fuit/ Cui spartã antiquã colitis/ vel menia vestra
A Persis deuicta cadent/ uel regis adempti Herculide mortẽ grauiter plã
getis amarã/ qm̃ in eo bello (ut dictũ ẽ) Leonidas rex lacedemonioꝝ/ q̃
erat de genere Herculis cecidit ad Thermopylas/ cũ illas ãgustias custodi
ret. ⁊ ido dicit crogꝰ/ initio huiꝰ belli sciscitãtibꝰ oracula delphis respõsuꝫ
Fuerat aut regi Spartanoꝝ aut urbi cadendũ/ ⁊ iccirco cũ leonidas ad bel
lũ ꝓficisceret̃/ ita suos firmauerat/ ut regẽ se pato ad moriendũ animo sci
rent. Angustias ꝓterea occupauerat/ ut cum paucis aut maiore gloria vin
ceret/ aut minore damno reipu· caderet. Oraculũ datũ Athenien̄sibus/ cum
nemo intelligeret Themistocles nauiũ presidiũ demõstrari interpretatꝰ/ ꝑ
suadet õnibꝰ patriã municipes eẽ nõ menia/ ciuitatẽqꝫ nõ in edificiis/ sed i
ciuibꝰ positã/ melius itaqꝫ salutez nautibꝰ q̃ urbi cõmissuros. huiꝰ sentẽtie
etiã autorẽ deũ eẽ dicẽs· Probato itaqꝫ cõsilio/ cõiuges liberos cuꝫ precio
sissimis rebus in insulas relicta urbe emãdant/ ipi armati naues conscẽdũt
arcẽ relinquẽtes sacerdotibus pauciscꝫ maioribꝰ natu/ ⁊ sacra etiã ꝑcurã
da. ⁊ Themistocles elegit ãgustias salaminii freti/ timens ne a multitudine
hostiliuꝫ nauiũ circũueniret̃. Vnde in freto salaminio pugnatũ ẽ/ ⁊ puo nu
mero nauiũ maxima post hoim memoriã classis persaꝝ deuicta ẽ· perse in
fugã uersi sunt: in qua trepidatiõe multe submerse naues/ multe capte sunt
plures tamẽ nõ minus seuiciã regis q̃ hostẽ timẽtes domũ cõcessere. Hac

victoria Themistocles imperator nobilitatus ẽ/ qui ante hanc pugnã noctu surgebat per vrbẽ tãq; lymphatus discurrẽs/ nec capiẽs quietẽ dicebat se excitari Tropheis ꝛ victoria Miltiadis/ qui apud marathonẽ persas vicerat/ nec erat aliq̃ victoria/ q̃ cuꝫ Marathonio Tropheo posset cõparari Themistocles Neoclis filius fuit/ cui ob res gestas / autore emilio ꝓbo/ nemo preferẽ ꝛ pauci pares putant. ¶ Licet eadẽ de pausania lysandroq; dicere/ possumus afferre idẽ quod de Themistocle ꝛ Solone. Pausanias lacedemonius clarius imperator/ sed varius in õni genere vite fuit. Nã ut virtutib9 multis enituit/ sic vicijs obrutus est ꝛ denigratus. hic/ ut dictũ ẽ/ vna cuꝫ Aristide atheniẽsi vicit Mardonium apud plateas cũ ducẽtis milibus pedituꝫ viritim electis. ꝛ xx. eq̃tum/ ꝛ ex preda tripodẽ aureũ delphis posuit epigrãmate inscripto in hãc sententiã. Quo ductu barbaros apud plateas eẽ deletos/ eiusq; victorie cã Apollini donũ dedisse. Post hoc preliũ missus est cũ classe Cyprũ ꝛ hellespontũ/ ut inde Barbaroꝝ presidia depelleret/ q̃ õnia felici euẽtu peregit ꝛ Bizantiũ expugnauit/ sed hãc belli gloriã ingloria morte deturpauit. Artistolicus pater lysandri exꝓsapia minime regia/ ceteꝝ ex heraclidaꝝ genere natus eẽ dicit inquit Plutarchus. Lysander lacedemonius magis felicitate q̃ virtute sibi gloriã cõparauit in rei familiaris educatus angustia: sese patrie legibus obtemperantẽ sicut quis alter prebuit/ cui bonoris cupiditas ꝛ contenciõis studiũ a laconica disciplina pmansit imatũ. Clarus impator fuit/ qui cũ Athenas p deditionẽ cepisset. xxx. viros vrbi prepo fuit/ ꝛ Calybiũ arci gubernatorẽ. inde statuã sibi ꝓfectisq; suis erexit/ quo tpe maxima animi elatione uti visus ẽ/ qm̃ ipi grecoꝝ ꝓmo perinde ac deo per ciuitates are erecte sunt ꝛ sacrificia instituta/ eiq; ãte õnis peanes decãtati/ quoꝝ vn9 tale bẽbat initiuꝫ. alme grecie imperatorẽ ab altissima sparta diuinis celebrem9 laudibus Iopeã. Cherilũ poetã sp secũ habuit/ ut res a se gestas versibus celebraret. tãdeꝫ cũ Thebanos inuaderet apud Haliartũ oppiduꝫ Boetie a Neocboro interfect9 est. Facit igit cõparationẽ inter Pausaniaꝫ Lysandrũq; clarissimos imperatores exercitus ꝛ reges/ qui rebus gestis imperiũ lacedemonioꝝ dilatarunt ꝛ lycurgũ qui lacedemonijs leges dedit/ ꝛ sic ostẽdit plura lycurguꝫ q̃ illos fecisse/ q̃uis duce Lysandro Atheniẽses a lacedemonijs victi fuerint ĩ bello peloponẽsiaco: qđ Thucydides ĩis mãdauit. Lysander. n. bellũ cõfecit/ qđ p. xxvi. ãnos duraue rat inter Atheniẽses ꝛ peloponẽsios. vnde bellũ peloponẽsiacũ dictũ ẽ. ꝛ lacedemonii sunt in peloponneso/ Messenii/ Achei/ Dores/ Argiui/ Elei/ Arcades. hi. n. populi illã incolunt peninsulã/ in cuius isthmo ẽ corinth9 caput achaie. hi ꝑli cũ lacedemonijs faciebãt. Atheniẽses ẽt suos bẽbant socios:

qui a Solone erat cõstitut9. Licet ea dẽ de Pausania Lysandroq; dicere. Quorũ

¶ Rebus gestis/prestãta bellica ꝛ victoriis. ¶ Lacedemonis/Lacedemõ est urbs peloponnesi:q̃ ꝛ sparta dicit clarissima quõdam ꝛ institutis ꝛ armis. ¶ Dilatatũ/ãpliatuz ꝛ ꝓpagatũ. Dã Lysander athenas cepit. Pausanias persas vicit/expugnauit Bizantiuz ꝛ ex cypro atq̃ bellesponto deduxit barbaroꝝ presidia/tñ q̃uis imperiũ fuerit per illos dilatatũ ¶ Tñ ne minima quidez/nõ mõ nõ magna/sed nulla ex parte cõparãdi sunt glorie lycurgi/ quã ille meruit ob leges sanctissimas/quas lacedemonis tulit ¶ Cõferendi/ cõparãdi ¶ Lycurgus autore Trogo/cum frisuo polybite spartanoꝝ regi successisset/regnũq̃ sibi vendicare potuisset/charilao fratris filio/q̃ posthumꝰ fuerat/cuz adoleuisset/regnũ restituit/ut intelligerẽt õnes q̃to plus apud bonos pietatis iura q̃ oẽs opes valerẽt. Medio igit tẽpore dũ infans adolescit/ꝛ ipe tãq̃ tutor regis regnũ administrat/leges nõ habẽtibus lacedemoniis instituit/nõ inuentiõe eaꝝ magis q̃ exẽplo clarus. siquidẽ nihil lege in alios sanxit/cuiꝰ nõ ipe primus documenta daret. populũ in obsequia principũ/ꝓncipes ad iusticiã infimoꝝ Formauit. parsimoniã õnibus persuasit/existimans laborẽ militie assiduã frugalitatis cõsuetudine faciliorẽ fore. emi singula nõ pecunia/sed cõpẽsatione merciũ iussit/auri argentiq̃ vsũm ueluti materiã oĩm sceleꝝ sustulit. Administrationẽ reip. per ordines diuisit/regibusq̃ ptãtem belloꝝ/ magistratibus iudicia ꝛ ãnuas successiões/senatui custodiã legũ/populo subleuandi senatum uel creãdi quos vellet ptãtem pmisit. funtos omniuz equaliter in õnis diuisit/ut equata patrimonia neminẽ potẽtiorẽ aliis redderẽt cõuiuari oẽs publice iussit/ne alicui diuitie uel luxurie in occulto eẽnt. Iuuenibus nõ ãplius vna veste uti toto ãno permisit/nec quẽq̃ cultius q̃ alterꝝ ꝓgredi/nec epulari opulẽtius/ne imitatio in luxuriã uerteret. pueros impuberes nõ in foꝝ sed in agꝝ duci precepit:ut primos ãnos nõ in luxuria/sed in opere ꝛ laboribus agerẽt. Nihil eos somni cã substernere:ꝛ vitã sine pulmento degere/neq̃ prius in urbez redirent q̃ viri facti eẽnt. statuit virgines sine dote nubere. Iussit ut uxores eligerent nõ pecunia/quo seuerius matrimonia sua viri coercerẽt/cũ nullis frenis tenerent ipius votis. maximũ honorẽ nõ diuitũ ꝛ potentũ/sed ꝓ gradu senũ eẽ voluit. nec sane vsq̃ terraꝝ honoratiorẽ locũ senectus habuit. Nec qm̃ ꝓncipio solutis antea moribus dura videbat eẽ/autorẽ eoꝝ apollinẽ delphicũ finxit/ꝛ ea se ex precepto numinis attulisse/ut cõsuescendi tediũ metus religiõis euinceret deniq̃ vt eternitatẽ legibus suis daret/iureiurãdo astrinxit ciues/nihil eos de suis legibus mutaturos priusq̃ reuerterent/ꝛ se ad oraculũ ꝓficisci simulauit/cõsultuꝝ q̃ addendũ mutandũue legiby videret. sed in cretam

rebꝰ gestis/ q̃nq̃ iperiũ lacedemonis dilatatũ putat: tñ ne mĩma qdẽ ex parte/ Licurgi legibꝰ ꝛ disciplie cõferẽdi sunt.

ꝓfectus ē/ibiq; perpetuū exiliū egit: abiiciq; in mare ossa sua moriēs iussit ne relatis aliqū lacedemonē spartiate iurisiurādi religiōe solutos in dissol uendis legibus se arbitrarent. ¶ Quietiā/immo. ¶ Ob has ipas cās ꝓp ter disciplinā leges ꝛ educationē iuuenū/ut precepit lycurgus. ¶ Habue rūt pausanias/scz ꝛ lysander impatores exercitꝰ. nā reges lacedemonii hē bant ptātem belloꝝ/ut dictū est. ¶ Paratiores/instructiores ad pugnaz/ ꝛ inflāmatos cupidita te vincendi/nec mortē curabāt/ut sanctis legi bus patrie obsequeren tur. In tuscula. dispu. loquēs de lacedemoni is ait/Fuit hec gens for tis dū lycurgi leges vi gebant. ꝛ estote fortes

quietiā ob has ipsas cās/ et paratiores habuerūt exercitꝰ/ ꝛ fortiores. Mihi qdē neq; pueris nobis. M. Scaurus. C. ma rio/neq; cū versaremur ī rep. Q. Catulꝰ

spartiate/magnā vim hz reip. disciplina ¶ Fortiores/ꝓmptiores ad oīa pericula ꝛ labores ꝓpter bonā educationē ꝛ leges lycurgi/q̄ talia iubebāt semp enim se exercebant variis gymnasiis/ ꝛ pueri flagellis ad ārā diane cedebant ꝛ nunq; exclamabāt. ¶ Mihi quidē/hacteꝰ de grecis/ nūc de ro manis ponit exēpla/ꝛ cōparat. M. scauꝝ principē senatus tpe suo: ꝛ sepe numero autorē publici cōsilii. C. mario arpinati/q̄ bellica laude claruit: ꝛ septies ꝟsul fuit/de quo Liuius/mariꝰ vir cuiꝰ si examinarent cuz virtuti bus vicia/haud facile sit dictu/utz bello melior/ an pace pniciosior fuerit adeo quā rēpu. armatus seruauit/ eā ꝓmo togatus ōni scelere fraudis po stremo armis euertit/q̄ editis multis sceleribus in ultimo cōsulatu idibus ianuariis decessit/expertus ōnia q̄ optima fortuna ꝛ pessima varé homini pōt. ¶ Nobis pueris: cuz ego essem puer. Ideo ait in ꝓemio de oratore/ꝓ ma etate incidimus in ipam discipline veteris pturbationē/intelligens de bello quod fuit inter Mariū ꝛ Syllā. ¶ M. Scaurus/q̄uis patricie gen tis patrē carbonariū habuerit. i. q̄ carbones in argentaria officina tracta bat. Vnde in prima etate ābiguus fuit/an ꝛ ipe patrē imitaret/an ad ho nores aspiraret/sed cū gloriā sibi eloquētia cōparasz/ad maiorē fortunā et munera reipu. obeūda aīm applicuit. Vnde postea cōsul factꝰ legē tulit de sumptibꝰ ꝛ suffragiis libertinoꝝ. P. decio pretori uestē scidit ꝙ sibi cō suli trāseūti nō assurrexit. sellā fregit/edixitq; ne quis in ius ad eū veniret qm̄ pretores iura reddebāt. postea Cēsor factus viā emiliā strauit/ ꝛ pontē emiliū struxit. Hic ē ille Scaurus pater alterius Scauri/de quo dicet loco suo. de hoc Scauro Syllꝰ li. viii. sic loquit. His Scauris monitor tenero tū Scaurꝰ in euo. Sed iā signa dabat nascēs in secula virtꝰ. M. Scaurus igit gloria domestica floruit/de liguribꝰ etiā triūphauit. ¶ Cū versaremur in repu. in muneribꝰ reip. ꝛ senatoriis muneribꝰ fungeremur. Q. Catulus

fuit optimus senator: qui tẽplum Iouis capitolini dedicauit/ quod incendio cõsumptuz Sylla restituerat/ 7 ipe Catulus inaurauit tegulas: vt ait Plinius li. xxxiii. cũ sua etas varia de Catulo existimauerit/ q tegulas ereas capitolii inauraſſet. ꝓmus Catulus autore Plutarcho in Põpeio magne autoritatis erat integritatis 7 equitatis/ tũ ciuiũ õniũ ꝓmus. Videbat ãt hic vir ciuilib9 negociis/ q̃ rei militari aptior ¶ Gneo Põpeio/ q̃ bella gloria claruit/ 7 magnus a deuicta Aphrica cognominatus est.

Sn. Põpeio cedere videbãtur. parua. n. sũt foris arma: nisi ẽ cõsiliũ domi. Nec plus Aphrican9 singularis 7 vir 7 ipera to2/ i excidẽda Numãtia reip. p2ofuit: q̃ eodẽ tpe. P. Nasica p2iuat9: cũ Tyberiũ

¶ Parua sunt arma/ paꝛ, psunt arma extra urbẽ/ si nõ regunt optimo senatorum cõsilio. ¶ Domi/ in urbe: nisi ciuitas regat optimis cõsiliis. ¶ Nec plus Aphrican9/ Hũc de Scipiõe emiliano clarissimo imperatore: qui Numantiã 7 Carthaginẽ urbes ferocissimas sustulit/ 7. P. Scipione Nasica loquit. qui optim9 vir a senatu iudicat9 est/ cũ simulacꝛ matris Idee Romã aduehereꝫ. de quo Iuuenalis/ da testẽ Rome tã sanctum: q̃ fuit hospes numinis idei ¶ Singularis vir/ cui in priuata laude 7 moribus nemo poterat cõparari. Nam õnibus bonis artib9 7 virtute preditus fuit. 7 in priuata vita singularis. 7 ab õni luxu abhorrẽs. Vnde. P. Scipitio gallo homini delicato inter alia/ q̃ obiectabat / hoc quoq; Pbro dedit/ q tunicis vteretꝫ manus totas operiẽtibus. Nã vti manicatis tunicis apud ãtiquos indecoꝛ erat. Et ideo Virgilius/ has quoq; vestes q̃ femineas criminat inq̃t Gellius. Et tunice manicas 7 habẽt redimicula mithre ¶ Et imperator/ bellica laude clarissimus 7 cõsiliis militarib9/ quẽadmõm in vita ꝑuata. Nã apud Numantiã militarẽ disciplinã correxit alioꝛ imperatoꝛ incuria luxuriantẽ/ 7 sic illã urbeꝫ expugnauit. Filius fuit Pauli emilii macedonici adoptat9 a filio maioris Aphricani valitudinario. Põ trãslatus in familiã scipionũ emilianus cognominat9 ẽ. Relict9 fuit heres a patre Paulo vna cũ fratre/ cui a Scipione natu minore integra hereditas cõcessa ẽ/ cũ ipe in familiã Aphricani locupletiorẽ trãsisset. ¶ Excidenda/ euertẽda funditus ¶ Priuat9/ sine magistratu/ qm̃ cõsul erat tunc mutius scenola/ q̃ cũ in tãto urbis discrimine ac senat9 cessare videretꝫ/ cã fuit ut Scipio Nasica hoc agẽdũ susciperet. ¶ Tyberi9 Gracch9 Tribu. ple. cũ legẽ agrariã ferret cõtra intercessionẽ senat9 atq; equestris ordinis/ vt ne quis ex publico agro plusq̃ cẽtũ iugera possideꝛ/ in eũ furorẽ exarsit: ut M. Octauio college aduersas ptes defendẽti ptãtem lege lata abrogaret secq; 7 Gracchũ fratrẽ 7 Appiũ Claudiũ socerum triũuiros ad diuidendos agros crearet. Vnde optimates exagitati autore scipione nasica ipsuz in

Capitolio occiderũt fragmẽtis subselliorũ/ qui inter alios illic occisos inse pultus iacuit: ⁊ postea in ꝓfluentẽ tractus ẽ. irruẽs in euꝛ Nasica dixit/ q̃ leges saluas eẽ cupiũt/ me sequãt. De nece gracchoꝛ dicet in secũdo volu mine latius. ¶ Interemit/ autor fuit ut interimeret in capitolio/ cũ in urbe seditionẽ moueret. ¶ Hec res/ cedes gracchi. ¶ Rõne domestica/ cõsilio et in toga. ¶ Attingit bellicã/ partẽ bellice virtutis. qm̃ opus fuit manu ⁊ pe

Gracchum iteremit. Quãq̃ hec quidez res non solum ex domestica est ratione. Attingit enī et bellicam: quoniã vi manuq̃ confecta est: sed tamen idipsum gestuz est consilio vrbano sine exercitu. Illud autem optimum est: in quo inuadi solere ab inuidis ⁊ improbis me audio. Cedant arma toge: ꝛcedat laurea lingue. Ut enī alios omittã: nobis rẽpublicam

dibus subselliorũ cõfi cere Gracchum/ sed hoc fecerunt optimates in toga sine exercitu ¶ Cõ fecta/ pfecta ⁊ absolu ta. ¶ Vi/ potẽtia non solum cõsilio sed etiaꝛ manu/ qm̃ manibꝰ sena torum interfectꝰ ẽ grac chus ita suadente nasi ca. Primꝰ saturninus pede subselli caput ty berii percussit/ secundꝰ fuit. L. Ruffus/ sed tñ q̃uis vi manuq̃ confecta fuerit ¶ Vrbano/ senatorio domestico. ¶ Sine exercitu/ ⁊ sic nõ videt fuisse res bellica. ¶ Illud ãt optimũ ẽ/ dicit Ci. op timũ eẽ ⁊ verissimũ arma. i. prestantiã bellicã ⁊ laudẽ cedere toge. i. cõsilio senatoꝛ/ ⁊ triũphos bellicos cedere eloquẽtie. hunc versum Ci. cõposuit/ cũ Catiline furores repressisset/ volẽs ostẽdere se togatũ plura gessisse q̃ imp atoris exercitus. In hanc ciceroĩs sententiã ⁊ iactantiã plures inuecti sunt: ⁊ maxime. L. Bestia ⁊ L. Piso eũ in cõtõne reprehẽderunt q̃ suã in toga laudem imperatorie laudi preponeret. Salustius etiã hũc versiculũ q̃i ple num arrogantie ⁊ vẽtosum criminatꝰ ẽ ⁊. M. anthonius/ cui in. ii. philip pica respõdit. ¶ Optimũ/ egregiũ ⁊ summũ. ¶ Inuadi reprehẽdi: ⁊ illudi ¶ Arma. i. res militaris/ ⁊ gloria imperatoria cedat cõsilio rebusq̃ vrbanis ¶ Toge. i. glorie togatoꝛ ⁊ vrbanoꝛ. ¶ Laurea. i. triũphus bellicꝰ ⁊ laus imperatoria. Triũphantes lauro coronabant vnde laureaz ꝓ triũpho ponit ⁊ laude bellica. ¶ Lingue. i. oratori ⁊ eloquẽtie. maior īquit laus ẽ eloquẽ tie q̃ imperatoris/ q̃ gloriã ob res egregie gestas meret. Plinius in. vii. sic ciceronẽ alloquit: Salue prime oĩm parẽs patrie appellate/ prime in toga triũphũ linguecq̃ laureã merite/ ⁊ facundie lrãrumq̃ latinaꝛ parẽs eq̃ vt dictator cesar hostis quõdam tuus de te scripsit/ oĩm triũphoꝛ laureã ad epte maiorem/ q̃to plus ẽ ingenũ romani terminos ꝓmouisse q̃ imperii. ¶ Vt enim/ ꝓbat quare optimũ ẽ illud/ cedãt arma toge/ exẽplo suo/ cui to gato arma cõturatoꝛ cessere. L. Catilina bis repulsam passꝰ in petitione

cōsulatus / ꝛ prelatū sibi ciceronē nouū boiem egre ferēs / cū lentulo preto
re: Cethego pluribusq; aliis cōiurauit de cede consulis ꝛ senatus / incendio
vrbis ꝛ opprimenda repu. exercitu quoq; in hetruria cōparato ea coniura
tio ciceronis industria ꝛ cōsilio extincta ē catilina vrbe pulso ꝛ tādem in
acie occiso auspiciis ātonii cōsulis cicerōis college / de reliqs cōiuratis sup
plicium sumptū ē. ¶ Gubernātibus rēpu. in nro cōsulatu inqt Cice. ¶ Ar
ma / cōiuratorum scilz.

¶ Toge / mihi togato / qm̄ in toga oppressi cō silio ipsos armatos.

¶ Grauius / malus pi culum q̄ tunc cuz nefā dissimi ciues in rēp. cō iurarūt ¶ Mai⁹ odiū: cōiuratoꝝ. s. in patriā. oderant. n. rēpu. ꝛ ideo ipsam opprimere cona bant. ¶ Celeriter: intra paucos dies. ¶ Auda cissimoꝝ / cōiuratoꝝ / q̄ audebāt ultra q̄ liceret ¶ Que res igit̄: laudat se Cice. extollitq; gesta sua in cōsulatu. ¶ Tā ta / tā magna q̄ta fuit mea cū oiuratos oppressi. ¶ Cuis triūphus / q̄ belli ca laus alicuius imperatoris pōt cū mea laude cōferri de asserta patria op pressaq; cōiuratiōe. ¶ Licet enim / possum inquit gloriari apud te o fili ci tra reprehēsionē iactātie / qm̄ tibi gesta mea narrare possum ꝛ debeo / vt ve stigiis insistas meis / ꝛ laudes meas imiteris / cū turpe sit a maioribus suis degenerare: ꝛ glorioſuz nouū boiem ꝛ obscuris parētibus ortū dare poste ris suis initiū nominis ꝛ glorie. Vñ gloriat̄ cice. maledictis salustii respon dens / ego meis maioribꝰ virtute mea preluxi / ut si prius noti nō fuerint: a me accipiāt initium memorie sue. Tu tuis / vita quam turpiter egisti mag nas effudisti tenebras / ut etiā si fuerint egregii ciues certe venerint in obli uionem. Sāctius est enim me meis rebus florere q̄ maioꝝ opinione nitī: ꝛ ita vinere ut ego sim posteris meis nobilitatis initiū ꝛ virtutis exēplum. Nobilitas inqt Seneca / facilius crescit q̄ incipiat. ¶ Gneus pōpeius / sum mus imperator quē Piso dicebat offensum versiculo Ciceronis egre ferre Ciceronē glorie sue preponi. Ideo hoc dicit / ut ostēdat iudiciuz Pōpei de laude sua vrbana / quā meruit asserta patria. In. ii. philippica. respondens M. ātonio dicit / maxime uero cōsulatū meū Gneus pōpeius pbauit / q̄ vt

gubernātibus / nōne toge arma cessere? Neq; enī in repu. periculū fuit grauius vnq̄: nec maius odiū. Ita cōsiliis dili gētiaq; nostra / celeriter de manibꝰ auda cissimoꝝ ciuiū / delapsa arma ipsa ceci derūt. Que res igit̄ gesta ē vnq̄ in bello tāta: q̄s triūphꝰ ꝛferēdꝰ? Licet. n. mihi .M. fili apud te gloriari: ad quē et here ditas huiꝰ glorie / ꝛ fcōz imitatio ptiet. Mihi quidez certe vir abūdans bellicis laudibus. Sn. Pompeius multis audi entibus hoc tribuit: vt diceret frustra se

me ꝑmum decedẽs ex Syria vidit/cõplexus ꝙ gratulans meo beneficio patriam se visuꝝ eẽ dixit. ¶ Tercius triũphum/primꝰ triũphus de Aphrica fuit/rediit enim in urbẽ triũphãs natus quattuor ꝙ.xx. ãnos adhuc eques romanus/quod nulli ante otigerat occisis gneo Domitio proscripto ꝙ Pirica rege Numidie bellũ moliẽtibus. Secũdus fuit de hispania victo Sertorio/statim inquit Plinius ad solis occasum trãsgressus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingenta septuaginta sex ab alpibꝰ ad fines hispanie ulterioris in ditionem redacta victorie sue ascripsit / ꝙ maiore animo Sertoriuꝝ domuit belloꝙ ciuili / quod omnia occupauerat

tertiũ triumphũ deportaturũ fuisse: nisi meo in repu. beneficio/ vbi triumpharet esset habiturus. Sũt ergo domestice fortitudies nõ iferiores militaribꝰ: i quibꝰ plꝰ ẽt ꝙ i his opere studioꝙ ponẽdũ ẽ.

externa extincto: itemꝙ triũphales currus eques Romanus induxit. Tercius post cõsulatuꝝ Ciceronis de Mithridate rege ponti/quẽ multis cladibus attritũ ad mortẽ opulit/ꝙ Trigrane rege armenioꝝ/quẽ ad deditionem allexit. ꝙ de piratis quos. xl. die e mari fugauit/in cuius laudẽ Plutarchus hec scribit. Maximum uero ac splendidissimuꝝ fuit/ꝙ quod Romanoꝝ neminj hactenus obtigit/ꝙ trinum e trina orbis parte triũphum duxit. Primum ex Aphrica. secundũ ex europa. terciũ hunc ultimũ ex Asia. quodam mõ visus est ex vniuerso ambitu orbis triũphasse. Plinius ait/cũ orã maritimam a predonibus liberasset/ꝙ imperiũ maris populo romano restituisset. de Asia/Ponto/Armenia/Paphlagonia/Capadocia/Cilicia/Syria Scythis/Iudeis/Albanis/Iberia/Insula/Creta/Pastarnis/ꝙ sup hec de regibꝰ Mitridate atꝙ Trigrane triũphauit. ¶ Meo beneficio/mea opera ꝙ vigilantia erga rempublicam ¶ Nisi patriam asseruisses meam (inquit Pompeius) non habuissem ubi tercium triumphum agerem. hoc etiã dicit Plutarchus in vita Ciceronis ¶ Sũt ergo/concludit p ea que dicta sunt Fortitudines domesticas ꝙ vrbanas nõ esse inferiores militaribus. ¶ Domestice fortitudines: res geste in toga/nõ in castris ¶ In quibus/ ecce argumentum/ quo res domesticas bellicis preponit/quoniam inquit senatores ꝙ qui rempublicam regunt: gubernanꝙ consilio/ summa prudentia et animi actiõe õnia agũt/q̃ actio corpis actioni preponit/ sed duces exercitus q̃uis ꝙ cõsilio utant/tñ plerũꝙ corporis viribꝰ rẽ agũt. ¶ In quibꝰ/ Fortitudinibꝰ domesticis ꝙ factis vrbanis. ¶ Plus q̃ in his: fortitudinibꝰ militaribus/id ẽ gestis bellicis. ¶ Plus opere/maior aĩ cura ꝙ studiũ: qm̃ magna res ẽ rẽp. cõsilio regere ut decet ¶ Ope/laboris ꝙ cure aĩ ꝙ volũtatis

¶ Omnino enim/rō quare in factis vrbanis plus ope ponendū sit ꝙ studii: qm̄ laus virtutis efficit ꝙ cōparat animo magis q̄ corpis viribꝫ. ¶ Omnino/ꝓrsus certe. ¶ Illud honestum/illa laus fortitudinis ꝙ magnanimitatis/quippe fortitudo est animi virtus nō corporis. Cyrus apud Xenophontē li. iii. dicit/prelia animis magis q̄ viribus corporis iudicantur. ¶ Magnifico/magnanimo. magnificū ꝓ magnanimo ponit. ¶ Viribus animi/cōsiliis ꝙ prudētia summa āimi tolerātia ꝙ despicientia rerū humanarū. Laus igit senatoria cui tota fere cōstet viribus animi/

Omnino enim illud honestum/quod ex animo excelso magnificoq; querimus/ aī efficit/nō corporis viribꝫ. Exercēdū

preferenda ē laudi bellice/q̄ sepius viribus corporis cōparat/ sed hoc Ciceroni nō cōcedā/quippe imperatoris ē cōsilio regere/ꝙ milites ita disponere/ vt victoria sequat/ꝙ si imperator valet corporis viribus ꝙ nō consilio: cū ōni exercitu corruet. Vnde magis cōsilium ꝙ prudentia q̄ vires corpis eē dēnt in impatore/si vtrūq; bēbit/ victoriosissimꝰ erit/sed viribꝫ corpis magis carere pōt. Vnde dicit Herodotus/Rei cōsilio geste letus plerunq; ē exitus. Accirco cōsiderandū ē altius priusq; aliquid aggrediamur/ ne penitentie locus relinquat. Et Fabius maximus non viribus corporis/sed cōsilio Hānibalem iuueniliter exultantē fregit clausitq; ꝓpe linternū. Sed Cicero suam cām agit/ut dicebaꝫ/ꝙ res suas integre extollit iactabundus aliquādo usq; ad reprehēsionem/si tātus vir iure reprehēdi pōt. Magnū ꝓfecto fuit/immo maximū rempu. romanam tunc nutantē asseruisse/ vt non videat huic laudi aliqs triūphus/q̄uis de toto orbe/cōparari posse. Roma. n. a predonibus occupata vicisse alias natiōes paꝫ vel potiꝰ nihil ꝓderat. Ergo plus fuit ipam e manibus potentissimoꝝ hoīm eripe q̄ exteras gentes ꝙ natiōes romano imperio subiicere: ꝙ laureā de innumeris gētibus reportasse minus fuit. Patiat igit pōpeius: patiat cesar ꝙ alii victoriosissimi romani principes Ciceronē togatū ꝙ cōsilio rempu. ꝓpe ad seruitutem redactā asserentē ipis armatis preponi/ obtrectatores ꝙ maliuoli versiculū illū ciceronis criminari desinant/qm̄ nisi togati cōsiliuꝫ fuisset/ nihil arma reipu. ꝓpe casure cōducebant. immo armis ciuiuꝫ (si ciues appellandi sunt ciuitatis hostes) opprimebat. Dez cōsulez se cicero prestitit animo enim cōsulē eē oꝫ/cōsilio/fide/grauitate/vigilātia/cura/toto deniq; munere. cōsulatꝰ/ōni officio. desinat igit piso uersiculū illū ore fetido incessere. qō nihil aliud q̄ teterrimā popinā olebat: altero ad frontem sublato/ altero ad mentum depresso supercilio/putida caro pecusq; ꝙ consul extenebricosa popina extractus: gurges ꝙ belluo abdomini suo non laudi atq; glorie natus: ꝙ qui ganei nidore delectabat ac fumo/ꝙ Ciceroni sapientissimo cōsuli (cuiꝰ glorie vir turpissimꝰ inuidebat) aliqñ popinaꝫ inbalauit.

Tamen/quis animi uirtutibus efficiat illud honestuz/ ⁊ ꝑma virtutis laus sit in animi cura ⁊ studio/ tñ dēmus exercere corpus/ut cū rō iusserit ⁊ necessitas pugnare ꝑ patria/corpus robustū sit/⁊ labores tolerare possit. exercitatio vires corporis cōfirmat. cōsuetudo enim laboz inquit Ci. alibi/ perpessionē dolor efficit facilioꝝ. ⁊ ipe labor q̄ callū obducit dolori/sed ferre laborē/contēnere vulnus cōsuetudo docet. dēmus igit exercere corpi/⁊ non libidinib9 indulgere/que corpus eneruāt. Unde syllius canit in laudē romanorum. Pubescit castris miles/ galeaq; terūtur Honouz signate flaua lanugine male Affi ciendū/ disponendū ꝑ parandū. Consilio/ ut possit obire ea q̄ rō faciēda suaserit. bona valitudo corporis est instrumētū animi/quo uti ad sua munera obeunda/si corpus mala valitudine laborat/non pōt obedire cōsilio. Unde etiā q̄ fulcturis corporis sustentat animꝰ. Exequē dis/peragēdis. Labore/circa quē fortitudo versat. igit curandū ē/ vt animo prius: postea corpe valeamus/ut nihil nature desit/ ⁊ cū opus erit ut animus ⁊ rō uti possint corpe idoneo instrumento ad negocia cū virtute exequenda. Honestū illud: illa actio studiosa/ q̄ a forti viro ⁊ magnanimo requirit. ⁊ virtutis laus tota tribuit animo/nō corpi. ⁊ sic bonum cōsiliū viribus corpis ꝑponit. In quo/in q̄ animi cura cogitatiōe atq; honesto/quod in ipis positu ē. Togati/sine armis in urbe rēpu. cōsilio gubernant. Gerunt bellum/ viribꝰ corporis scz: qm̄ ōnis laus cōsilio tribuit/nō corporis viribus. belluz gerenti laus tribuēda est/maxime ꝑpter cōsiliū/sine quo nihil amplū fieri pōt. Eoz/togatoz q̄ reipu. presunt. Aut nō suscepta/aduersus aliquos/ q̄uis ꝓuocauerint. Aut cōfecta/ absoluta/ea ꝓus initū habuerāt: ut bellū punicū asiaticū ⁊ alia/ quib9 tā dem finis impositus ē cōsilio senatoz. Suscepta/cū offerunt ⁊ aliqui ꝓ uocant. Hōnunq; illata/spōte nullo ꝓuocāte. Ut. M. catonis/ exemplum ponit/ quo ostendit bellū illatū carthaginēsibus ex autoritate senatoris togati. M. Cato a senatu in Aphricā missus ē. vt discordias inter Masiniſſaz regē numidie ⁊ Carthaginēses sedaret. Qui vidēs Carthaginē q̄uis ad tributū ab aphricano redactā/ nec inopē: nec aliq̄ calamitate affectā/ ⁊ armis instructā ōniq; bellico apparatu: causam ob quā eo missus

tamē corpꝰ/ et ita afficiēdū ē: vt obedire cōsilio rōiq; possit/ i exequēdis negociis et i labore tolerādo. Honestū aūt id q̄ exprimꝰ/ totū ē positū i animi cura ⁊ cogitatiōe. In quo nō mīore vtilitatē afferūt/ q̄ togati reipu. p̄sūt: q̄ qui bellū gerūt. Itaq; eoꝝ cōsilio sepe aut nō suscepta/aut ꝓfecta bella sūt: nōnūq; ātillata: vt. M. Catonis bellum tertiū punicuz:

fuerat omisit/ ⁊ triduo romã reuersus in senatu exposuit Carthaginẽ obse
cundũ bellũ punicũ ⁊ tributũ/ quod quot ãnis pẽdebat/ nõ eẽ fcãm imbe
cilliorẽ/ sed prudẽtiorem ad rem bellicã· ⁊ ficũ precocẽ quã in de asportaue
rat/ vniuerso senatui ostendit/ querẽs qñ putaret id pomũ ex arbore lectũ:
omnibus ãt affirmãtibus recẽs eẽ/ fundus inquit ex quo lectũ ẽ triũ dierũ
nauigatiõe ab urbe distat/ tam ꝓpe hostẽ habemus/ q̃ voce cõmotus sena
tus bellũ suscepit/ quo tãdẽ a Scipione emili
ano deleta Carthago ẽ
Cato inquit Plinio li·
·xv·pnicialí odio Car
thaginis flagrãs/ nepo
tũq̃ securitatis anxio
cũ clamaret ĩ õi senatu
Carthaginẽ delendam:

in quo ẽt mortui valuit autoritas. Qua re expetẽda quidem magis ẽ decernendi ratio: q̃ decertãdi fortitudo. Sz cauẽdũ

attulit quodam die precocem ex ea prouincia ficum/ ostendensq̃ patribꝰ/
interrogo vos inquit/ quando hoc pomum demptum putatis ex arbore /
cum inter omnis recens esse constaret/ atq̃ tercium inquit ante diem scito
te decerptum Carthagini. tam ꝓpe a muris habemus hostẽ. statimq̃ sump
tum est tercium punicum belluz/ quo Carthago deleta est/ q̃q̃ catone anno
sequenti rapto super omnia· quo nihil equidem duco mirabilius/ tantam
illam vrbem ⁊ de terrarum orbe per centum viginti annos vrbis emulam
vnius pomi argumento euersam. Quod non Trebia/ non Trasimenus/ nõ
canne busto insignes romani nominis perficere potuerunt/ non castra pu
nica ad tercium lapidem vallata/ porteq̃ colline adequitans ipe Hãnibal
tanto propius Carthaginem pomo adiri cato monuit. ¶ In quo/ bello cõ
ficiendo ¶ Etiam mortui: quoniam anno sequenti q̃ ceptuz est terciũ bel
lum punicum/ diem suuz cato obiuit/ tamen romani non destiterunt ab eo
quod cato persuaserat. Ideo autoritas catonis in hoc etiam mortui va
luit· Scipio tamen Nasica in senatu suaserat non delendam Carthaginez·
Expugnata fuit a Scipione/ cui extra sortẽ Aphrica prouincia decreta ẽ·
¶ Quare/ concludit per ea que dicta sunt magis esse expetendum optimũ
cõsilium q̃ pugnandi fortitudinem/ ⁊ sic absoluta digressione quam fecit
ad precepta fortitudinis redit ⁊ magnanimitatis· ¶ Decernendi/ iudicã
di/ consulendi/ ut fecit cato· ¶ Q̃ decertandi/ pugnandi viribus cor
poris. ¶ Sed cauendum/ corrigit Cicero hanc partem/ ⁊ ait optandum eẽ
potius viuere in senatu ⁊ consilio prudentiaq̃ reipublice prospicere q̃ p
dire in aciem et pugnare / et magis appetendam esse gloriam vrbanam q̃
bellicam/ tanq̃ maiorem· Sed cauendum est ne id fiat propter ignauiam
que est inimica fortitudini. ¶ Ne id ⁊c.

¶ Ne id/expetere magis decernendi rõnem. ¶ Fuga/ q̄ bellũ ut timidi fugiam9? ¶ Q̄ rõe utilitatis/q̄ q̄ magis id utile videat futuꝝ reipu. Multi. n. rẽpu. capessunt/ꝛ in toga viuunt/nõ q̄ utile id sit magis reip. sed qꝛ fugiunt bellicos labores ꝓpter ignauiã. ergo quicquid rõ ꝛ utilitas suaserint domi militieq̄ agendũ est/ꝛ õnia ad cõmodum reipu. referẽda sunt. ¶ Bellũ aũt: duo posuit decernendi rõnem ꝛ decertãdi fortitudinez. Aliq̄ utilitate publica poscẽte bellum suscipere dẽnt ꝛ sic Cice. p̄cipit/ quo animo bellum suscipiendum sit/ ut sc̄z nil aliud videat queri nisi pax.

ne id bellandi magis fuga: q̄ vtilitatis rõne faciam9. Bellũ ãt ita suscipiatur: ut nihil aliud nisi pax quesita videatur. Fortis vero ai ꝛ ꝯstãtis ẽ nõ perturbari i reb9 asperis: nec tumultuãtẽ de gradu

¶ Ita/eo ãimo ut nõ videamur dissensionez q̄rere ꝛ aliorũ incõmoda/sed cõem pacez/qđ nostris temporib9 minime fit/ quibus pax si qua ẽ violat/ꝛ nil aliud q̄ odium/incendia/urbium direptiões/ingenuaq̄ ingenuorumq̄ stupra/ cedes/loca sacra ꝓfanare/ ꝓditionibus vincere/victis insultare/veneno perdere/alioꝝ bona distrahere/obesum aqualiculũ ꝓtendere/honestatis nullã habere rõnem. Nihil est iam sanctũ nihil fidu3 in rebus humanis/nulla vite cõmunitas/lex nature abrogata ꝛ depressa iacꝛ. Ruit in omne nefas/ꝛ voluptati/ut cito in preceps rapiat/ habenas remisimus. õnia libidinũ genera spintrie oẽs effecti experiri volumus. Nil aliud mortale genus tã olet/ nisi fede libidinis teterrimũ nidorem hec thura/ has libatões/ hec holocausta/bos odores immortali deo offerimus/ꝛ bonum eẽ iã vicio dat. Vnde deus tãta cõtagione ꝛ fedissima labe offensus nos auersat/ꝛ irã in filios diffidẽtie iã diffundit suã/q̄ ad vindictã lento gradu ꝓcedit/sed grauitate supplicii tarditatẽ ultiõis cõpensat. ¶ Fortis uero/ponit nunc ꝓprietatẽ ipius fortis. Ambrosius ait/fortis viri ẽ non dissimulare: cũ aliquid immineat/ sed pretendere ꝛ tãq̄ explorare de specula quadã mẽtis ꝛ cogitatiõe ꝓuida rebus futuris obuiã ire/ne forte dicat postea/ideo in hec incidi/qꝛ nõ arbitrabar posse euenire. ¶ Reb9 asperis/ aduersis/qm̃ fortitudo circa res aspas ꝛ afferẽtes dolores versat. ¶ Nec tumultuantẽ: timentẽ in ipis affectib9 ꝛ mẽtis trepidatiõe/incõstantẽ ꝛ minime permanentẽ in ꝑmo gradu rõnis ꝛ mẽtis cõstantia. ¶ De gradu/loq̄tur per translationẽ eoꝝ/q̄ loco cedũt timore ducti/ꝛ gradũ scalaꝝ in quo cõsistũt/alius cedẽdo relinquunt: ꝛ ipi deiciunt. Vir ergo fortis de summo gradu mentis. i. summa cõstantia ꝛ tolerãtia oĩm laboꝝ deiici nõ dẽt/ qm̃ nil fortibus indomitũ est. Vnde Alexãder ut autor ẽ Curtius li. vi. adhortans iuuenes ad petie expugnationẽ dixit. Nihil tã alte natura cõstituit quo virtus nõ possit eniti experiendo que ceteri despauerint. ꝛ alibi dixit

Curtius/nihil esse tã firmũ cui periculũ non sit etiã ab inualido. ¶ Deiici/ deturbari/de gradu rõnis ꝛ via honestatis. ¶ Vt dicit/ut ẽ in ꝓuerbio/ ꝓuerbium·n·est eum deiici de gradu/qui est incõstans/ꝛ in rõne non per stat ¶ Sed animi presentis:fortis ꝛ qui adest/ꝛ nõ deiicit alienat q̃ timore aliquo. ꝛ sic dẽmus iudiciũ stabili rõne firmare/ ꝛ que iudicauerim9 le uia tanq̃ nihil ꝓfutura cõtemnere. ¶ Presentis/cõstantis ꝛ non tumultuantis inter affect9 ꝛ p turbatiões aĩ ¶ rõe/ a prudentia ꝛ statu sane mẽtis/q̃ vult ut fortis õnia patiat̃ ꝓ decoro seruando. ¶ Q̃ q̃ hoc/quod dictũ est vti cõsilio animi presentis nec a rõne discedere. ¶ Animi. ſ. ẽ. i. pertinz ad animũ magnũ ꝛ fortẽ eẽ constãtez:ꝛ nõ perturbari rebus asperis. ¶ Illud etiam/hoc quod sequit̃ pertinet ad ingenium ꝛ prudentiã/ ꝓuidere scz ea que futura sunt/ ne in ea incidamus/ que accidere non arbitrabamur. ¶ Ingenii/prudentie naturalis. Naturales virtutes sunt ingenium/docilitas ꝛ memoria:quas qui habent ingeniosi dicunt̃. ¶ Precipere/ãtecapere ꝛ animo preoccupare. ¶ Futura/ea que futura sunt. ¶ Cogitatione/ingenio ꝛ mentis agitatione ante videre/quod pertinet ad prudentiã/cuius munus est futura ex preteritis ꝓuidere. ¶ Ante cõstituere/firmo iudicio affirmare id quod futuꝝ est/ꝛ ideo Syrus Terentianus dixit: Istuc est sapere non quod ante pedes modo est videre/sed etiaꝝ illa que futura sunt. ¶ In vtranq̃ partem/siue hoc siue illud agat̃/ ꝛ quicquid eueniet siue bonuꝝ siue malum. prudentis est ꝓuidere quid accidere possit in vtranq̃ partem. ¶ Et quid agendum sit/in hanc vel in illam partem ¶ Cuꝝ quid euenerit: cuꝝ aliquid acciderit. magni ingenii est statim rõne firma constituere quid agendum sit/hec omnia pertinent ad prudentiã. ¶ Nec cõmittere aliquid/ id est in aliqua re imprudenter incidere/ut dicere oporteat non putaram/ hoc usurpabat aphricanus/ꝛ loco prouerbii vtebat̃. dicebat enim non aĩ in pugnam descendendum esse/ q̃ cogitauerimus quidnaꝝ euenire posset. quoniam turpe esset alicui dicere /non putaram / vnde significatur adhibendam esse prudentiam in omnibus rebus agendis/que omnia disponit/ ꝛ quid agendum sit/ꝛ quousq̃ progrediendum dictat/ꝛ quid omittendũ ne locus penitentie relinquatur: vnde Arbatanus apud Herodotum libro .vii. dicit. Bene consultare maximum est lucrum. Bene. dicit/nam qui prudens est:nõ dicit nõ putaui quidẽ hoc fieri/qz nõ dubitat:sed spectat: nec suspicat̃ scz cauet. ꝛ alibi/turpissima excusatio ẽ impatori dicere nõ putaui

deiici/ vt dicit̃:scz p̃sẽtis aĩ vti cõsilio: nec a rõe discedere. Quãq̃ hoc animi: illud etiã ingenii magni ẽ/ precipere cogitatiõe futura: ꝛ aliqñ ãte cõstituere qd accidere possit in vtrãq̃ partẽ: ꝛ qd agẽdũ sit cũ qd euenerit: nec cõmittere aliqd/ vt aliqñ

Hec sunt opera/officia ipius fortis ⁊ magnanimi qui prudentia sep ⁊ ẽ/⁊ cõsilio agit quicquid aggredit. Temere autẽ/ positis officiis ipius magnanimi prudentis ponit ea que pertinent ad homines imprudentes ⁊ temere in pericula ruentes more ferarũ. Temere/incõsulte/imprudẽter. nam vir fortis ⁊ prudens nõ debet se exponere periculis/ nisi cum opus ẽ ⁊ vsus exposcit. Cõfligere/pugnare manu tm̃/ nõ consilio. Immane q̃dam/nescio quid ferinum ⁊ ab humanitate alienũ/⁊ simile operib⁹ ferarũ/ que ruũt in arma sine aliqua electõe. sic homines qui ira ducunt/sunt similes belluis/⁊ laudem fortitudinis nõ merent/ qm̃ nõ eligunt id ẽ agẽdum ex officio/ sed affectu trahunt. Ꝫ cũ temp⁹/ dicit quo tpe fortis debet versari in acie.

dicendũ sit non putarã. Hec sunt opera magnanimi ⁊ excelsi/⁊ prudẽtia ꝓfilioq̃ fidentis. Temere autez in acie versari/⁊ manu cũ hoste cõfligere/ immane quidã ⁊ beluarũ simile ẽ. Ꝫ cũ tẽp⁹ necessitasq̃ postulat: decertãdũ manu ẽ: ⁊ mors seruituti turpitudiniq̃ ãteponẽda.

Officiũ ĩperatoris ĩ bello vrbeq̃ euertenda diripiendaq̃.

DE euertẽdis ãt diripiendisq̃ vrbib⁹/ valde illud ꝓsiderãdũ est/ qm̃ cũ temporis rõ poscit/ nõ mõ manu pugnãdum est sed etiã moriendũ ne aut incurramus seruitutem/ aut notemur infamia/ que duo ab homine magno debent esse aliena ac libero. Et mors anteponenda. nã fortis viri ẽ ⁊ magnanimi potius in acie mori q̃ turpiter cedere/ aut pati seruitutẽ preter decor⁹/⁊ subire notam turpitudinis ⁊ ignauie. vnde laudat Paul⁹ emilius / qui in pugna cannensi videns collegam Varronem turpiter fugientem/pugnando cadere voluit/ne dedecus subiret. Habes (inquit Ambrosius) fortitudinẽ bellicã/in qua nõ mediocris honesti ⁊ decori fama ẽ q̃ mortem seruituti preferat ac turpitudini.

Tẽpus: cõditio tẽporis et necessitas / et vt circũstantie prescribũt

DE euertẽdis ãt. Precipit nunc Cicero quid agendũ sit viro magnanimo cũ urbes expugnant/diripiũturq̃ ⁊ monet ne quid temere. i. nõ cognita cã ⁊ veritate fiat in quẽq̃/⁊ ne quid crudeliter agat/quod ẽ cõtra naturam uiri magnanimi. De euertendis/solo equandis. ⁊ opes dicunt euerti/cum destruunt. ⁊ euertere significat semper ruinaz rei alicuius magne: ut apud Virgilium. Priamiq̃ euertere gentez: visum est superis/⁊ inclementia diuũ Has euertit opes. Diripiẽdis/predãdis ⁊ spoliãdis. nã diripere urbẽ ẽ bona militib⁹ dare in predã. Valde/diligẽter aduertendũ.

¶ Ne quid temere/incōsulte ⁊ incognita cā. ¶ Idq; ē/ hoc pertinet ad illuz qui magnanimus haberi vult. ¶ Rebus agitatis/examinatis ⁊ iudicio discussis. dēmus igit̄ res iudicare/ ⁊ postea nocentes punire ⁊ ideo nihil ē temere agendum/sed cā cognita in sontes animadvertendū est. ¶ Sontes:nocentes. Haz ille qui punit nocētes re agitata ⁊ diligēter cognita nō temere agit. ¶ Multitudinē/ppm impotentē. ⁊ sic seruat̄ ius humane societatis ⁊ iusticia/cuiꝰ ꝓpriuz ē ōnis quoad fieri pōt ꝺseruare. ¶ In ōni Fortuna/ tā secunda q̄ aduersa / ⁊ hoc decet magnanimuz moderate ferre fortunaz/ ⁊ nec ꝓspera efferri / nec deprimi aduersa. Unde interrogatus bias:quidnā eēt in vita difficile / ferre inquit fortiter mutationem rez in deterius. Et Periāder corinthiꝰ dicebat/ inter secundas res esto moderatꝰ:inter aduersas prudens. Seneca dicit: Esto firmus in aduersis/in ꝓsperis cautꝰ ⁊ humilis occultator virtutū sicut alii uicioz. ¶ Rcā atq; honesta/qm̄ nec ꝓsperitas nec aduersitas nos ad iniusticiā ⁊ turpitudinē cogere dēnt/sed in ōni fortuna id qd̄ rectū ⁊ honestū ē/sequi dēmus/ ⁊ potius mori/q̄ a recto atq; honesto discedere. ¶ Ut eniz/ideo inquit Cice. hec p̄cepta cōstituunt̄ a me de his q̄ agēda sunt in euertēdis diripiēdisq; urbibꝰ/qm̄ aliqui aliter sentiūt/ ⁊ putāt licere ut in hostes ōne genꝰ crudelitatis exerceat̄/ ⁊ hi sunt maxime q̄ res bellicas urbanis āteponūt dicētes versari in piculis ⁊ callide cōsulere/ ⁊ ea sp appetere/ q̄ in se plurimū negocii hāt ⁊ laboris eē maioris gl̄e ⁊ āplitudinis q̄ optare q̄eta ⁊ trāquilla. Un Ci. de his rebus determinat afferq; opinionē suā ⁊ sententiā/docēs quō versandū sit in piculis ut decoz seruetur. ¶ Reperies/inuenies. Repire ē in aliq̄d nō quesitū incidere. ¶ Periculosa/q̄ in se multū piculi hēnt. ⁊ supra monuit nō eē uersandū in acie temere. nec piculosa appetēda sunt/nisi rō tpis postulabit. ¶ Callida consilia/plurimū astutie in se hntia. ¶ Cōsilia/sentētias. ¶ Splēdidiora/maioris splēdoris ⁊ fame ¶ Maiora/āpliora. ¶ Nūq; ōnino/determinat de tali hoim opione/ ⁊ dicit hoc eē ꝓpriū magnanimi/nō cedere ꝓpter piculuz aut timorē/immo cū in piculo uersat̄ vite sue nō pcere. ¶ Periculi fuga:ut

ne quid temere/ ne quid crudeliter fiat. Idq; est viri magnanimi/reby agitatis punire sontes:multitudiez conseruare: i ōni fortūa recta atq; honesta retinere. Ut enī sūt (quēadmōm supza dixi) qui vrbanis reby bellicas āteponūt: sic repperies multos/qby periculosa ⁊ callida cōsilia quietis cogitatiōiby/ ⁊ splēdidiora ⁊ maiora videāt. Nūq; oīo piculi fuga cōmittēdū ē: vt ibelles timidiq; videamur. Sz fugiēdū ēt illud: ne offeramꝰ

periculuz fugiamus ꝝ laborẽ. ¶ Cõmittendũ/incidendũ in hoc/quod ẽ contra fortitudinẽ ꝝ magnanimitatẽ. ¶ Imbelles/non bellicosi/ ꝝ fortes/sed ignaui ꝝ timidi. at nõ dẽmus temere nos exponere periculis/verum cũ rõ poscit ꝝ necessitas. ¶ Quo/offerre se periculis sine cã. ¶ Quapropter:cõcludendo precipit exẽplo medicoꝝ quid agendũ sit in periculis adeũdis. nã pericula leuia lẽte adiri dẽnt/qm̃ magnanimus nil nisi magnũ arduuz ꝝ plenũ laboris aggredit. cũ aũt grauissima sunt:omni conatu ꝝ totis viribus enitendũ ẽ ut aut pericula superẽt aut vita cum decoro amittat. sic faciũt medici. illos enim q̃ leui egrotatione tenent/leuibus curãt medelis/ grauissimos ãt morbos ꝝ anciptes/ medelis etiã grauissimis:ut aut cõualescant/aut moriant desperata quodãmodo salute. Vnde bi qui extrema necessitate laborãt/ õnia audent ultima desperatione adducti. Ideo dicit Seneca. Acerrima virtus ẽ/quã ultima necessitas excudit. ¶ Cõsuetudo/mos medẽdi. ¶ In adeundis/cum volumus adire pericula/ꝝ fortẽ animũ magnũq; ostẽtare. ¶ Leuiter i. q̃ leuibus egrotationibus tenent/leuib9 remediis curant. ¶ Periculosas:q̃ aut curent aut perdant grauiter/ꝝ ad mortẽ ducãt egrotantem. ¶ Ancipites/dubias an sanent:an interimãt. ¶ Cogunt/periculosꝫ vrgẽte. ¶ Quare/igit. dat optimũ ꝓceptũ trãslatiõe nautaꝝ/q̃ trãquillo mari si tẽpestatẽ appeterẽt demẽtes eẽnt/ sic forti viro ꝝ magno pickа nõ sunt optãda. si ãt acciderint adeũda sunt ꝝ toleranda/ꝝ ipis nullo mõ cedendũ/ẽt si vita amittenda sit. ¶ Quauis rõne/quocunq; mõ põt/qm̃ naute tẽpestate laborãtes/ne amittãt vitã/sese explicãt. i. abiiciũt merces ꝝ õia/ ne dubitãdo an eẽt faciũda iactura vna cũ reb9 vite discrimẽ subirẽt. re ãt explicata ꝝ in ũdis delecta pl9 adipiscit. dns nauis q̃ amittat/qm̃ adipiscit vitã cũctis mercib9 cariorẽ. si ãt dubitat/nec se vult explicare ꝓpter auariciã ẽ i piculo uite/ vñ Iu. laudat catullũ amicũ suũ/q̃ pssus tẽpestate se explicuit:ꝝ euasit. sic vir fortis si cũ ẽ in piculo fugit/ ꝝ dubitat amittere vitã/pdit fortitudis laudẽ ꝝ decoꝝ/ vnde poti9 moriẽdũ ẽ q̃ subire dedecꝝ ꝝ nõ tãti dẽt eẽ vita/ut gla bõestatis ꝝ fama uere vtutis amittat. Iõ Hector (ut ẽ apud homeꝝ/ꝝ repetit Aristoteles in moribꝫ) minabat suis turpiter ex acie volẽtibus fugere/dicẽs:Quẽ ꝓcul a pugna trepidantez forte

nos periculis sine cã: quo nihil põt esse stultiꝰ. Quapropter i adeũdis periculis cõsuetudo imitãda medicorũ ẽ: qui leuiter egrotãtes leuiter curãt: grauioribus ãt morbis periculosas curatiões ꝝ ãcipites adhibere cogũtur. Quare i trãquillo tẽpestatẽ aduersã optare demẽtis ẽ: subuenire autem tẽpestati quauis ratiõe sapiẽtis. Eoq; magis : si plus adipiscare

videbo: ⁊ s canibus fiet/ fiet quoq; vulturis esca. ¶ Re explicata/ clara ⁊ manifesta/ qm̃ exonerata naui ẽ aliqua spes vite. ¶ Q; addubitata/ incerta. qm̃ re nõ explicata nulla ẽ spes vite ⁊ plus mali sequit̃/ qm̃ bona fortune cõtemnenda sunt ꝓ vita cõseruãda/ ⁊ sic ꝓ cõseruanda honestate q̃ ceteris rebus dẽt eẽ ãtiquior/ vita spnenda ẽ/ ne laus ⁊ bonũ nomẽ amittat̃.

Periculose ãt. Postq; de periculis adeundis fecit mentionẽ/ dicit per diuisionem q̃bus afferant periculũ actiones. ⁊ ostẽdit monetq; nos debere promptiores eẽ ad nrã pericula/ id ẽ ut potiꝰ õne discrimen patiamur ⁊ mortẽ q; pmittere patriaz aliquo periculo laborare. Nec dẽmꝰ timere infamiam calũnia illatã ꝓ salute patrie / cui õnia debent̃. vnde reprehendit illos qui ne gloriã ꝓpriam amitterent/ in summũ discrimẽ patriã adduxerunt. laudatq; Fabiuz maximũ qui nunq; rumores de se ⁊ infamiã posuit ãte patrie salutez/ cum sc̃z cunctator ꝓ dictatore appellaret̃/ tamen nunq; voluit manus cũ hoste q̃ fortune incũbebat cõserere/ qm̃ patrie laboranti nõ cõducebat/ seo opus erat cũctando Hãnibalẽ flatu secũdo fortune vectuz rẽpmere. ¶ Rerum actiones/ res ipe gerẽde afferũt periculũ ⁊ discrimez vite ⁊ nominis. ¶ Partiz sunt/ distinguit pericula q̃ sunt in rebus agẽdis: ⁊ ad quos maxime ptineant ¶ Qui eas suscipiũt/ agũt gerũtq;: ut sunt impatores ⁊ duces exercituꝰ: q̃ in piculo interdũ versant̃. ¶ Itẽq; alii/ facit aliã distinctionẽ/ q̃ ostẽdit pluribꝰ de causis vocari aliquos in discrimẽ vite. Inde docet ꝓ re potiꝰ dimicãdũ sit ¶ Prõptiores igit̃: pꝰ distinctionẽ actionũ q̃ sunt piculose his q̃ eas gerũt/ ⁊ ptiz reip. resumẽs porẽ distictionẽ pcipit ad q̃ picula dẽamus eẽ, pmptiores/ ut. s. potiꝰ subeamꝰ nrã pericula/ q; sinamꝰ rẽpu. aliquo detrimento affici/ qm̃ cõis salus ⁊ gloria ꝓprie saluti ⁊ glorie preferẽda ẽ. ⁊ vir fortis nõ debz timere pericula ꝓ repu. immo vitã ꝓfundere si reipu. salus exposcit. ¶ Q; ad cõia/ q; pati ut cõis patria laboret. vnde laudat̃ Curtius/ qui se in foueã illã armatũ ⁊ equitẽ precipitẽ egit: q̃ totã urbẽ pestifera exhalatiõe inficiebat/ ⁊ sic periculo suo õnia pericula sustulit. Sic etiaz Meneceus Thebanus Creontis filius poscente communi salute e turri se precipitauit/ infinita sunt exempla in hist̃oriis ⁊ exteris et nostris eorum qui proprie saluti non pepercerint pro cõmuni vtilitate.

Re explicata boni / q; addubitata mali. ¶ Diuidit actiones que afferũt periculum: et docet quid agendum sit.

Periculose ãt rerũ actiões/ partim̃ his sũt qui eas suscipiũt: partim̃ reipu. ⁊ tẽq; alii de vita/ alii de gloria ⁊ beniuolẽtia ciuiũ/ in discrimen vocãtur. Promptiores igitur debemus esse ad nostra pericula q; ad cõmunia.

¶ Dimicareq̄: resumit nunc alterā distinctionē/ ⁊ docet ꝓ honore ⁊ gloria potiꝰ dimicandū/ q̄ ꝓ aliis fortune bonis. ¶ Dimicare/ manu pugnare. ¶ Paratius/ ꝑmptiore animo ⁊ magis parato ad dimicādū pro honore ⁊ gloria/ q̄ pro aliis rebus ⁊ utilitatibꝰ/ qm̄ auaricie indiciū est pro bonis fortune dimicare. ꝓ gloria āt pugnādum ē/ ut oportet: ⁊ sine iniuria alio rum/ qm̄ honor est p̄mium virtutis/ ⁊ deo tribuit ⁊ victores in certamini bus grecie nō auro aut argento donabant/ sed corona intexta ex foli is arboruꝫ/ vt certamē essꝫ pro gloria nō pro auro. Vnde Trietāchi nes (ut est apud Hero dotuꝫ li. viii.) Artaba ni filius dixit/ ¶ Pape Mardoni/ in quos vi

dimicareq̄ paratiꝰ de hōre et gloria: q̄ de ceteris cōmodis. Inuēti āt multi sūt qui nō mō pecuniā/ sꝫ vitā ēt p̄fūdere p̄o patria parati eēnt. Idē gloie iactu rā ne mīmā quidē facere vellent: ne rep. gdeꝫ postulāte. vt Callicratides: qui cū

ros induxisti nos ad pugnandū: q̄ nō pecuniaꝫ certamē agitent/ sed vir tutis. ⁊ Alexāder autore Curtio li. u. ¶ Parmenioni dixit: ¶ Pecuniā q̄ gloriā mallem si ¶ Parmenio eēm. nunc Alexāder de paupertate securus sum/ ⁊ me nō mercatorē nemini esse/ sed regē. Nihil quidē habeo venale/ sed fortunā meā utiq̄ nō vento. captiuos si placet reddi/ honestius dono dabimus/ q̄ precio remittemus. victores in olympico certamine coronabant oleastro in pythiis ludis lauro/ in isthmiacis pinu/ in nemeis apro. ¶ Cōmodis/ utilitatibus ⁊ bonis externis/ qm̄ ipe magnanimꝰ/ q̄ circa magna versat: nō curat bona fortune/ sed nomē ⁊ gloriam/ citra tm̄ ignominiā alioꝫ qm̄ ad gloriam bonorē ⁊ honestatē nati sumus cuꝫ sint virtutū premia. ¶ In uenti aūt sunt. Nunc affert illos q̄ pro patria quicq̄d habuerūt/ ⁊ etiaꝫ vi tā effundere voluissent/ sꝫ minimā partē ꝓprie glorie amittere noluissent ⁊ nōis etiā patria postulāte/ quod ē cōtra officiū. nā rō tpis habenda ē/ ⁊ illi aliquādo seruiendū ⁊ pati ut fama nrā diminuat/ si patrie conducit/ q̄ nobis ōnibus aliis reb9 carior eē dēt. nō. n. tanti gloriā nrām facere dēm9 ut patria iacturā ob id patiat. ⁊ vera gloria est patrie cōsulere. ¶ Sed vi tam/ qđ ē viri fortis nō timere mortē pro patria. ¶ Idē/ q̄ ita ad mortē parati erant. ¶ Iacturā: dānum/ sed iactura proprie dicit in mari cū vrgē te tēpestate res e naui iaciunt vñ iactura dcā/ ⁊ large accipit pro quocūq̄ dāno. ¶ Repu. utilitate reipu. ita exigēte. ¶ Vt callicratides/ ponit exem plū callicratide/ q̄ ne suū honorē amitteret/ patrie detrimēto fuit sue/ ⁊ sic nō fuit uere magnanimꝰ/ qm̄ affectabat honorē ⁊ gloriā cū calamitate pa trie/ quod est cōtra officiū. ¶ Pelopōnesus a pelope filio tātali dcā q̄ illic reg nauit/ folio platani similis propter angulosos recessus/ quos habet/ sita ē inter duo maria ionium ⁊ egeū/ circuitu quingentoꝫ. lxiii. miliū passuum/

locus angustus vnde procedit isthmus appellat: duo maria terrā hinc inde vorant. sparta seu lacedemon ē in peloponeso/ ꝛ lacedemonu post bellū cō fectum cōtra persas cū athenien̄sibus per multos annos bellum gesserunt. vnde hoc peloponnesiacum dictum est / huic bello Lysander de quo dixi ꝛ dicam loco suo/finem imposuit/quoniaꝫ summa felicitate athenas cepit Callicratides dux lacedemoniorū ꝛ classis post Lysandruꝫ p̄fectus apd arginussas īsulas pug naturus cum athenien sibus ꝛ hermone guber natore dicente (ut scri bit ℙlutarchus) q᷑ bñ est retro nauigare/cum triremes athenien̄siū mꝝ to plures essent / respō dit/ecquid hoc? ceteruꝫ fugere turpe est ꝛ detri mentosum sparte sed si mās̄ero aut moriar aut vincam/quod optimū est. Cicero aliter ponit verba/que callicratides dixit respōdens illis qui fugam suadebant. Naua li pugna superatus/inquit ℙlutarchus/in arginussis delectus est. Callicra tides mithilenē obsidebat: athenien̄ses subsidiū parātes centū viginti naui bus samon insulā adnauigarūt/ ꝛ illic alijs coactis centū quinq̄ginta naui bus ad hostem cōtenderūt. callicratides cognito ipoꝝ aduēcu ꝛ heonico le gato ad obsidionē relicto cū centū viginti nauibus obuiā ꝓfect᷑ ē ad ar ginussas ꝛ pugnās delectus ē/ac supra naues septuaginta lacedemonii ami serunt. ¶ Egregie/strēnue ꝛ fortiter ꝛ multa cū laude/qm̄ ꝓ spartana dig nitate animos gerebat summa equitate fortitudine ꝛ magnanimitate excel lētissim᷑ autore ℙlutarcho. ¶ Vertit ōnia. i. in fine turbauit ꝛ amisit ptā gloriā ꝛ nomē/qm̄ fecerat multa egregie/ ꝛ tādeꝫ nimis affectās ꝓpriā glo riaꝫ in discrimē patriā adduxit suā: quippe cū illius detrimēto pugnauit ne videret ignauᵓ cū melius eēt cedere ꝛ patrie ꝛ tēporis hēre rōem. ¶ Cōsilio: sententie/nā censebāt tēpori cedendū eē/nec expectandā classem athenien̄siū. ¶ Putabāt/arbitrabant melius eē. Arginusse sunt tres insule parue añ asiā ꝓpe mythilenē ꝛ lesbum cōtinenti ꝓxime/ut autor ē strabo li. xiii. ¶ Hec plaga/calamitas ꝛ vulnus quod acceperūt lacedemonii amissa classe/ ꝛ de leto callicratide in arginussis. ¶ Mediocris/nō multū detrimenti attulit/ q᷑m nō amiserūt ob id imperiū/immo superarūt tādeꝫ ipos athenien̄ses. post mortem callicratide Lysander iterū dux creatus est/qui Athenas subegit.

lacedemonioꝝ dux fuisset peloponnesia co bello: multaq᷑ fecisseꝫ egregie: vertit ad extremū oīa: cū cōsilio nō paruit eoruꝫ/ qui classeꝫ ab arginussis remouēdā/nec cū athenien̄sibᵓ dimicādū putabāt. Qui bus ille respōdit/lacedemonios classe il la amissa/aliaꝫ parare posse: se fugere si ne suo dedecore non posse. Atq᷑ hec qui dē lacedemoniis plaga mediocris fuit.

¶Illa pestifera/scz fuit plaga ꝛ calamitas/q̄ lacedemoniis imperium eripuit. ꝛ affert aliud exemplum Cleombroti ꝑ Pausanie filii/qui timens inuidiam ꝛ infamiã: ne. s. videret cũ hoste Epaminũda sentire differendo pugnaz/temere manus conseruit: ꝛ se ꝛ patriã in preceps dedit/ nã in hac pugna/q̄ ad leutra oppidum boetie fuit/cũ epaminũda Thebanoꝝ duce: Cleombrotus rex lacedemonioꝝ vulneratus occubuit ꝛ exercitus deletꝰ est ꝛ sic lacedemonioꝝ imperiũ corruit. Ergo Cleõbrotus ne gloriã suaz amitteret/ ꝛ ne detrimentuz noĩs pateret: cã fuit: ut patria q̄ prꝰ impabat seruiret. Hã paulopost secũdo prelio apud mãtineam idẽ Epaminundas ita lacedemonios attriuit/ut imperiũ amiserint: in quo prelio Epaminũdas cecidit gaudẽs: qm̃ relinquebat patriã suã imperantẽ/ q̄ prius seruierat. ¶Temere/malo consilio ꝛ nulla spe victorie/sed ut infamiã declinaret ꝛ odiũ/qm̃ preliuz differebat. vnde timuit inuidiã ꝛ temere pugnans victus est. ¶Opes/potentie ꝛ imperiũ/qm̃ principatum grecie amiserunt.

Illa pestifera/ quam cum Cleombrotus inuidiam timens / temere cum Epaminunda cõflixisset : lacedemoniorũ opes corruerunt. Quãto. Qu. Maximus melius: de quo Enniꝰ/ Unus homo nobis

¶Quãto melius. Qu. Fabius/ affert exẽplum. Qu. Fabii maximi/q̄ cũ bello punico secundo dictator eẽt/ Hãnibalem summa patiẽtia ꝛ cunctatiõe fregit/qui Fabiũ in inuidiã Romanoꝝ adducere tẽtauit. Hã cuz agros campanos incenderet/agris Fabii pepercit. Fabius hanc inuidiã non timuit/ nec temere pugnã iniuit/ut infamiã expurgaret/ sed cunctãdo rem romanã ꝓpe collapsam restituit/q̄uis a multis dãnaret/ ꝛ male audiret/ꝙ belluz opera sua ꝛ cunctatiõe in italia duceret. Cui ob id imperiũ equatũ fuit cuz Minutio/qui erat magister equitũ. hoc etiaz magno animo equoq̄ tulit salutis patrie studiosissimus/cui nunq̄ succẽsendũ putauit. immo cũ Minutius/a quo lesus in honore fuerat/cũ Hãnibale pugnaret/ ꝛ iãiaz vẽturus eẽt in hostiles manꝰ/ Fabius e suis castris magno impetu erũpens/eum liberauit. Si igit Fabius vere magnanimꝰ inuidiã timuisset atq̄ infamiã/ qm̃ ꝑ dictatore cunctator ac segnis ab obtrectatoribꝰ vocabat: manus cõ seruisset ꝛ cũ hoste tã fausti martis actũ fuisset de romano imperio. Sic Camillus cum Ardee exularet/patriã captã a Gallis asseruit ꝛ õnem ignominiam qua actus in exilium fuerat notatus magno animo ꝓdq̄ patrie cõdonauit sue. ¶Quãto melius/fecit Fabius q̄ Callicratides ꝛ Cleombrotꝰ duces lacedemonioꝝ. ¶Unus hõ nobis/hi sunt versus Ennii/qui in hoc secundo bello punico militauit centurio in sardinia sub Torquato/ ꝛ suis annalibus bella italie cecinit. Rudie urbis calabrie patria Ennii fuit / de quo Syllius: Miserunt calabri: Rudie genuere vetuste. Dunc Rudie solo

memorabile nomẽ alũno. Enni⁹ ꝑmus grecis litteris operã dedit/ ⁊ Aphri canum maiorẽ mirifice dilexit/obseruauitq; / a quo multis muneribus do natus ẽ ⁊ nois eternitate/eiusq; domũ aliqñ frequẽtauit. Cũ Scipiõe asia tico in asiam ꝓfectus ẽ. ⁊ cũ Fuluio nobiliore in etoliã q̃ poetas amauit. Primus Ennius apud latinos exametq; carmẽ fecit/quod lõgum appella re solebat. decessit post septuaginta ãnos. scripsit in õni poematũ genere. Sed ãnales magis pro bati fuere/quos per cõ pita vrbis. Cu. Var gunteus ꝓnunciare so lebat:cui⁹ meminit Lu cretius li. ꝑmo. Ennius vt noster cecinit/q̃ ꝑmus amenã detulit ex helicõe perẽni flore coronã. Et Apollo apud Sylliũ li. xii. sic Enniũ laudat: Sa cer hic ⁊ magna soroꝝ Aonidũ cura ⁊ dignus Apolline vates. Hic canet illustri primus bella itala versu. Attolletq; duces celo. resonare docebit Hic latis helicona modis. nec cedꝝ honori. Ascreo famane seni. Fuit ⁊ pau lopost alius Ennius Tarentinus/q̃ primus de litteris syllabis ⁊ metris li bellum edidit. Vnus hõ/solus Fabius. Cunctãdo/ differẽdo pugnaꝝ quã Hãnibal fortuna tunc aspirante optabat. Restituit rẽ/imperiũ Ro manum ꝓpe collapsuꝝ recuperauit. Hã attrite erant opes romanoꝝ iã cla dibus acceptis ad Ticinũ/Trebiã/Trasimenũ/lacũ perusinũ:ubi Hãnibal romanũ exercitũ ꝓfligauit/ceciditq; temeritate Flaminii cõsulis:q̃ etiaꝝ il lic occubuit. Sed Fabius a populo quodnunq; ãte eũ diem factũ fuerat/ dictator creatus Hãnibalez tot victoriis elatũ ⁊ iuueniliter exultantẽ cũc tando fregit/⁊ rẽ. i. imperiũ Romanũ restituit. Nõ enim/rõ quare Fa bius rem romanã restituit. Rumores/obtrectationes eoꝝ qui Fabium appellabant segnẽ ⁊ cunctatorẽ,ꝓ dictatore/⁊ q̃ cũ Hãnibale sentiret/non preponebat Fabius hos rumores saluti reipu. immo talẽ infamiã non cu rabat ꝓ cõi salute. sciebat. n. solã cunctationẽ reipu. tunc nutãti cõducere. poterãt enim cõmodius ⁊ tutius romani bellũ ꝓducere/q̃ hãnibal q̃ in ho stili solo,pperabat ut vinceret/⁊ cunctatio Fabii fatis suis currẽtibus ob stitit/⁊ Fabius rediẽs ad urbem sacroꝝ causa monuit Minutiũ ne many cũ hoste cõsereret/dicens vt ẽ apud Sylliũ. Interea crede experto/non falli mur egris nil monuisse salus rebus. Videbat enim vnã eẽ salutẽ tunc cum hoste taꝝ fausti martis nõ pugnare. Et paul⁹ emilius ꝓficiscens in castra monenti Fabio dixit. Hec me vnica fallit cũctandi rõ/qua te graſſante se nescens hãnibal oppressuꝝ vidit cõsidere bellũ. An salutẽ/reip. romane/ immo salus cõis erat illi carior ⁊ ãtiquior sua fama/⁊ rumores falsos de se nõ curabat. Rumor est sermo dispersus in ꝑplo incerto autore de re aliq̃ recenti siue bona siue mala/cui ut inq̃t Fabius malignitas dedit initiuꝝ/ credulitas ãt ĩcremẽtũ. Fama ẽ cõsen⁹ ciuitatis velut publicũ testimoniũ

cunctando restituit rem. Non ponebat enim rumores ante salutẽ. Ergo postq;

Ergo/iccirco inquit cū nō posuerit rumores ante salutez patrie/ꝝ illos nō curauerit/ꝝ talem infamiā neglexerit:ut vere magnanimū decebat/ q̄ infamiam iniuria illataz non curat. Ergo/post res ipas a Fabio gestas gloria. Viri/fabii. Magis claret:splendidior ē cū si pugnasset/ꝝ rumores posuissz ante salutē/qm̄ cunctando rem romanā restituit. Quod genus peccādi/qđ sez supra tetigimus/eoz qui sibi seruiētes ꝝ timentes invidiam ea cōmittūt/ q̄ patrie detrimentuz afferunt/ quod etiā in rebz vrbanis vitandum est. Non enim bono viro ꝝ cui patrie studioso timenda sunt odia/ꝝ inimicicie aliorū ꝓ salute patrie/immo libere consulendum ē/ꝝ id quod optimū ē iudicandum/ aliter magnanimitas nō seruat'/q̄ nihil timez preter turpitudinez. Unde boni ciuis ꝝ magni ē nihil tacere aut dissimulare ob timorē quod patrie cōducit. Ideo laudat' cicero qui in. M. antoniū summe tūc potentie vir in senatu acerrime inuectus ē/ꝝ etiā in Catilinā/ nullū odiū timēs mō reip. cōsuleret. In rebz vrbanis/in his q̄ in vrbe aguntur/ut in senatu dādisq̄ suffragiis. Optimū/ipi reipu. ꝝ cōi utilitati. Metu inuidie/odii ne aliquē ledāt/ si id dixerint qđ patrie optimum est. ꝝ magnanimus talē inuidiā non timet/nec curat/si ob id quod dixerit perdit partē gratie/qm̄ salutē patrie ōnibus aliis rebus preponit/ꝝ dum mō cōe cōmodū augeat'/iacturā gratie sue apud alios quos verum dicendo ledit non curat.

magisq̄ viri nūc gloria claret. Quod genus peccādi vitādū est ēt in rebus vrbanis. Sūt enī q qđ sentiūt/ ēt si optimū sit: tñ inuidie metu nō audent dicere.

Officia eoz qui rēpublicā gerūt. Omino qui reipublice prefuturi sunt/ duo Platonis precepta

Omino q̄ reipu. affert duo platonis precepta posita ab eo in li. de repu. q̄ tenere debēt in pmis ꝝ obseruare/bi q̄ reip. prefuturi sunt: ut ōnia sez referant' ad cōem utilitatē:ꝝ ōnes ita tractent'/ut pauperes ꝝ ignobiles nō deserant'/aliter enim seditio in repu. orit'/ꝝ bellū ciuile:ꝝ per hoc notat quorūdam romanoz mores/qui aut defensores optimatiuz/ut sylla ꝝ pompeius/aut populares eē voluerunt/ut Gracchi marius cesar/ꝝ sic de aliis. Unde ea prudētia caruerūt/quā dēt hēre bonus ciuis ꝝ vere politicꝰ/ut ciuitati ōsulere possit ꝝ id qđ magis e rep. ē dispicere ꝝ iudicare/ cū Factiones in rep. oriunt':stare nō pōt. oriunt'ur si vna pars curat'/ altera negligit'. Unde in repu. romana exorta sunt bella ciuilia/seditiōes intestine/ꝝ imperii tādem euersio. vnde cauendū ē ipis politicis: nec cōmittendū ut seditio possit oriri/sed ōnes ita tractādi sunt:ut ciuilis prudētia dictat

m x

ꝛ vult: qm̃ prudẽtia/ ut inquit Aristoteles in tercio de repu. est ꝓprie principis ꝛ illius q̃ reip. gubernacula tenet. ¶ Teneãt/ obseruent sciãt. ¶ Vnũ/ hoc est primũ preceptũ. ¶ Sic/ eo pacto/ ꝛ animo. ¶ Tueant̃/ cõseruẽt ad utilitatẽ totius reipu. ¶ Ad eã referãt/ illius cõitatis cã õnia faciant/ ad vnũ õnia dicunt̃ referri/ cũ õnia illius grã fiunt. felicitas ẽ ad quã õnia referunt̃/ id est cuius cã õnia fiunt/ qm̃ ob id officiosi eẽ volum9/ ut felicitatem cõseq̃mur. ¶ Obliti/ nõ curantes ꝓprias utilitates. ꝛ nullaz habentes rõnem ꝓuati cõmodi: qm̃ magistratus ẽ ad aliũ nõ ad se/ ꝛ satis debet eẽ honor. Is aũt cui hic nõ sufficit/ tyrãnus dicit̃. ¶ Plato precipit hoc quod Ci. dicit in ꝓmo de repu. dicens. Null9 ꝓnceps ea rõe q̃ est ꝓnceps imperat quod sibi utile sit/ sed quod ei q̃ paret cõducat/ ꝛ quecũcz egerit aut dixerit/ illius utilitatẽ ꝛ bonorẽ respiciet cui imperat/ ꝛ ad illius cõmodũz nõ ad suum õnia referet: quẽadmõm nullus medicus ea rõe qua medicus ẽ q̃rit quod utile sit medico/ sed quod ipi egrotãti expediat. Hoc ãt nõ fit a nostris principibus q̃ õnia ad suas utilitates nihil ad cõe cõmodũz referũt rapiendo extorquẽdo per Fas ꝛ nephas/ iusticie obliti ꝛ preceptoz/ q̃ diuini illi homines ꝛ boni viri posteris tenẽda reliquerunt. vnde tyrãni iure appellant̃/ q̃ õnia ad suũ cõmodũ referũt. ¶ Alterũ/ hoc ẽ alterz ¶ Plato nis ꝓceptũ ¶ Totũ corpus/ õnes q̃ in repu. sunt cuiuscunqz ordinis ꝛ cõditionis. loquit̃ per trãslationez medicoz/ qui dẽnt eo mõ curare corp9 vt nulluz membz deseratˇ sic princeps õnium cuiuscũcz conditiõis sit/ rõnem hẽre dẽt/ ut nemo queri possit. committendũ nõ est ut impotẽtes a potẽtioribus opprimant̃. ¶ Curẽt/ ut faciũt medici/ quoz ꝓpria ẽ curatio. ¶ Alia quã ptẽ/ aut optimates aut plebẽ. ¶ Vt. n. tutela/ ꝓbat id qd̃ dixit cõparatiõe tutele/ q̃ nõ ẽ ad utilitatẽ tutoris/ sz pupilloz. sic administratio rei pu. nõ ẽ ad suũ cõmodũ sed cõe. Tutela ut inq̃t Iustinian9/ ẽ ius ac ptãs in capite libero ad tuendũ eũ/ qui ꝓpter etatẽ se defendere nequit iure cuili data ac pmissa. Tutores ãt sunt/ q̃ eã vim ac ptãtem habẽt. Quib9 testamento tutor nõ ẽ datus/ his ex lege. xii. tabulaz agnati sunt tutores/ qui vocant̃ legittimi. agnati sunt p virilis sexus cõiunctionẽ coniũcti. ¶ Pro curatio/ administratio. ¶ Eorum/ pupilloz q̃ cõmissi sunt tutele alicuius.

teneãt. Vnũ/ vt vtilitatẽ ciuiũ sic tueãt: vt quicquid agũt/ ad eã referant/ obliti cõmodoz suoz. Alterũ/ vt totũ corpus reipu. curent: ne dũ partẽ aliquã tueãt: reliqs deserãt. Elt. n. tutela: sic ꝓcuratio reip. ad vtilitatẽ eoz q̃ ꝯmissi sũt: nõ ad eoz̃ quib9 cõmissa ẽ gerẽda est. Qui ãt parti ciuiũ ꝓsulũt/ partẽ negligunt/ rem

¶ Qui ãt/ nũc a cõtrario sensu precepti superioris ostendit/ quod malum

oriat'si pars ciuiũ fouet'/pars negligit'. ¶ Cõsulunt/Fauent quibusdaz/ ꝛ eoꝝ cõmodis inseruiunt. ¶ Pernicioſiſſimã/afferentẽ maximã pernicẽ. nã pernicies eſt maximũ malũ. ¶ Seditionẽ/ſeditio dicit'a ſeorſum eundo/ꝛ tũc ẽ cũ ꝑpꝛo ſecũ diſcordãte res ad manuz vocat'. Diſcordia dicit'q̃ cordium diſſenſio ꝛ diſſimilitudo. ¶ Plato li. v. de repu. dicit ſeditionẽ eẽ contentõnem inter finitimos/bellũ uero inter externos. ¶ Ex quo/ꝑpter hoc qꝛ parti ciuiũ cõſulit'/ parti ãt nõ/ꝛ ob id oritur ſeditio atq; diſcordia. ¶ Populares/populi amatores/ut fuerunt gracchi Mariꝰ ceſar. ¶ Optimi cuiuſq;: optimatiũ nõ ſtudẽtes ꝑpꝛo. ¶ Studioſi:amatores ꝛ optimi cuiuſq; commodis ſeruientes. ¶ Vniuerſoꝝ/ut curẽt optimates ꝛ plebem ut fieret in optima repu. plebs ꝛ ꝑpꝛus differunt/quod genus a ſpecie. Nam populi appellatione vniuerſi ciues ſignificant'/cõnumeratis etiã patritiis ꝛ ſenatoribꝰ/plebis ãt appellatiõe ſine patritiis ꝛ ſenatoribus ceteri ciues ſignificant'. ¶ Hinc/ex hoc qꝛ erãt aliq̃ populares/aliqui optimatiuz ſtudioſi ꝛ pauci vniuerſoꝝ apud Athenienſes. Nã pericles popularis fuit/ut ſi bi potentiã cõtra Cymonẽ miltiadis filiũ/ q̃ optimatibꝰ ſtudebat cõparaꝛet. vnde cũ plebi habenas relaxaſſet illius fauore rẽpu. ad votũ adminiſtrabat quotidie aliqd̃ celebre ſpectaculũ exhibens ꝛ epulũ/ꝛ ſic diſcordie erãt inter optimates ꝛ plebem ipoſq; populares/ ꝛ ſic alii nõnulli fecerũt. ¶ In nrã/romana repu. ẽt nõ mõ ſeditiones ꝛ diſcordie/ſz etiã ad arma ventũ ẽ a cuiꝰ. Nã bellũ ciuile dicit' cum ciues inter ſe diſcordes arma ſumũt/quo nihil põt eẽ dementiꝰ. ¶ Ideo Luca. dãnans bella ciuilia ꝛ pluſq; ciuilia exclamat. Quis furor o ciues q̃ tanta licẽtia Ferri? Gentibus inuiſis latiũ prebere cruorẽ. ¶ Peſtifera/pernicioſa reipu. qm̃ tãdez libertatẽ amiſit. ¶ Bella ciuilia/q̃ fuerũt inter ſyllã ꝛ mariũ/ceſarez ꝛ pompeiũ. Ceſar fouit marianos ꝑpter affinitatẽ. Nã Julia ceſaris amita uxor fuerat marii. vnde cum ſylla ceſarẽ adoleſcentẽ perdere decreuiſſet/ ab amicis tãdem exoratus ꝑclamauit/habeatis vobis ceſarẽ/ꝛ ſciatis cũ futuꝝ aliqñ exitiũ optimatibus/quos mecũ defendiſtis cõtra marianos/ꝛ ceſari multos marios ineſſe dixit. ¶ Que/bella ciuilia ille fugiet/ qui grauis ꝛ fortis haberi vult. ¶ Grauis/ in virtute perſeuerans. ¶ Principatu/ut ſit princeps in ciuitate: vitabit: ꝛ odio habebit tanq̃ rẽ cõi utilitati ꝛ reipu. peſtiferam.

perniciosissimã i ciuitatẽ iducũt/seditionẽ atq; discordiã. Ex quo euenit: vt alii populares/ alii studiosi optimi cuiusq; videantur: pauci vniuersoꝝ. Vic apud Atheniẽses magne discordie orte. In nostra republica nõ solum seditiones: sed pestifera etiã bella ciuilia. Que grauis ꝛ fortis ciuis i rep. digniꝰ pricipatu fugiet

Tradet se totū/nil aliud cogitabit nisi cōem utilitatē. Neq; cōsectabi
tur/nō sequet aut optimates aut multitudinē:ut habeat summā in ciuitate
potētiam/sed vniuersam rēpu. curabit/ut bonum virū decet ꝛ principatu
dignū/qm̄ nullū detrimentū/ut inquit Socra. apud Platonē li. ꝓmo de re
pu. maius ciuitati accedere pōt/ q̄ a pessimo regi viro cū ipe ꝓncipatū re
cuset bonus:q; necessitatē reipu. expectare nō dēt/sed ad illā gerēdam,ꝓmp
to aīo accedere/ne ruat
et ne virtꝰ depressa ia
ceat/qm̄ ut inquit idē
plato li. viii. de repu.
bonoratis ī vrbe diui
tiis atq; diuitib9/ boni
atq; virtꝰ in ꝓmis neg
ligunt:exercet q; qđ in
bonore ē/ iacētq; ea q̄
apud quosq; improbā
tur. Totā rempu. eo
mō sic defēdere: ut oīm
rō habeatur/nec trahet
aliquez calūnijs ī odiū
aut optimatiū aut mꝰ
titudinis. Nec voca
bit/nō adducet in odiū
alicuius partis. Inuidiā/nō dēmus inquit aliquē calūnijs incessere/ꝛ il
li odiū ꝛ inuidiā facere/qm̄ ē cōtra iusticiā. Iniusticia. n. cā est seditōnis
odii pugne. Omnino/certe inquit in ipis actionibus iusticie adheren
dus est. Eā iusticiā/q̄ iubet dari cuiq; qđ suū ē/ꝛ id ē honestū. Q̄us
grauiter offendat/q̄uis patiat iacturā aut ī amicis ledēdis ꝓ iusticia aut
minuenda grā/aut in rebus domesticis nō dēmus talē iacturā curare pro
iusticia/ꝛ potius mortē oppetere dēmus/q̄ a iusticia honestateq; discedere
Offendere in hac significatiōe ē incurrere in aliquid atq; incidere. Illa
que dixi/vt totū corpus reipu. curet/ut ōnibus cōsulat ne oriant̄ seditio
nes ꝛ discordie/ꝛ nec quēq; in odiū falsis criminib9 adducat/ꝛ illa ōnia
que dicta sunt.

atq; oderit: tradetq; se totuz reipublice.
Neq; opes aut potentiā cōsectabitur: to
tamq; eam sic tuebitur: vt omnibus cō
sulat. Nec vero criminibus falsis ī odi
um aut inuidiam quenq; vocabit. Om
nino itaq; iusticie hōestatiq; adhereſcet:
ut duz eā cōseruet/ q̄uis grauiter offen
dat/morte oppetat potiꝰ: q̄ deserat illa
que dixi.

Ambitio.

Inserrima est omnino ambitio/

Inserrima ē ōnino. Hactenus satis monuit/docuitq; quid agēdū sit rē
pu. capessentib9/ꝛ magnanimi eē illā administrare/ꝛ q̄rere honores
dignitati sue cōuenientes/ꝛ ut oporteat. Hunc ponit ābitionē q̄ ē ī uitio/
ꝛ q̄ eā bēt miser ē/qm̄ seruit affectibus. honores. n. bonis viris sponte offe
runt̄ illos aūt ābitu aucupari ꝛ cōsectari turpissimū ē/ꝛ qui id facit/nō est
sui iuris. Due mediocritates sunt/que versantur circa pecunias/ꝛ liberali
tas ꝛ magnificentia/sic due sunt circa bonores magnanimitas ꝛ mediocris

appetitio bonoris: ⁊ ut se bē liberalitas ad magnificentiam/ sic mediocris appetitio bonoris ad magnanimitatē/ is q̄ in bonoꝝ appetitiōe exupat/ ambitiosus vocat. nā appetit plusq̄ oporteat· Ille āt deficit q̄ iustos bonores spernit/ ⁊ dicit vacans bonoris appetitione. vituperat aūt/ qm̄ honor premiū virtutis appetendus ē/ ut illi simus intenti/ que est res preclarissima ⁊ solū bonū/ ideo monet Pla· in. v. de rep· bonos viros honoribꝫ afficiēdos/ ut ex honore ad virtutez excitent uituperatur ut dixi virtalis/ nō cum refert ad vulgꝫ/ sed ad ipaz rēaz rōnē cui parendū ē. Ambitio ē nimia honoris cupiditas· ambitus ē ipe actus ambiendi·

bonoꝝq̄ cōtētio. de qua preclare apud eūdem est Platonez: similiter facere eos qui inter se contenderēt / vter potius rē publicam adminiſtraret: vt ſi naute certarent / quis eorum potiſſimū gubernaret Idēq̄ precepit: vt eos aduerſarios

¶ Omnīo: certe ⁊ penitꝫ ¶ Miserrima/ q̄ affert miserias ⁊ seruitutē/ qm̄ seruit affectui/ ⁊ ambitiosꝫ ē miser/ ⁊ patrie affert calamitates/ dū nimios honores ambiēdo aucupatur· philo in li· de prudentia dei scribit. Cui mentē suaz plurimoꝝ domina tui ac pessimoruz subiecit/ cupidinis/ timoris/ doloris/ stulticie/ iniusticie/ ambitionis/ felix/ atq̄ beatus eē nullo mō poterit/ etiā si vulgo beatus appellet. ¶ Cōtentio/ contendere de honore assequēdo· hec contentio misera est: ⁊ a viro magnanimo penitus aliena/ qm̄ honores nō ambitu querit· ⁊ oblatos interdum spernit p decoro seruando ⁊ ambitiosus ē in cōtinuis laboribus· ⁊ sub persona Sisyphi detrudētis saxū ad montis cacumē/ quod statim ad ima reuoluit/ Lucretius vult ambitiosos intelligi q̄ petūt honores· ⁊ repulsi ad ima relabunt ⁊ itez ad cacumē nituntꝫ. i. ad honoris ābitionē cōtentionēq̄/ ⁊ assiduis laboribꝫ torquentꝫ ⁊ miseria· Ideo misera ē honoris ābitio· Et hoc ē (inquit Lucretius) aduerso nixantē trudere mōte/ Saxū qđ tñ e summo iam vertice rursum/ Voluitꝫ ⁊ plani raptim petit equora cāpi. Cui glorie adeo cupidus ē inquit philo/ ut vł a malis laudari cupiat: hunc improbū eē necesse ē/ quippe vnūquodq̄ suo simili gaudet. ¶ De qua/ ābitiōe ⁊ cōtentōne honoris· ¶ Preclare egregie ⁊ bñ. ¶ Apud eūdem platonē/ in libris de repu· dicit plato: Ciues si boni sint/ nō accedere spōte ad regimen ciuitatis/ ne videantꝫ aut precio allecti/ quod ē auaricie crimen/ aut cupiditate honoris/ quod est hominis ambitiosi· ¶ Similiter Facere/ eodē mō· ¶ Vter potius/ quis eoz in p̄mis. Potius dicit de duobꝫ potiſſimū de pluribus· ⁊ sic uter de duobꝫ/ ⁊ quis de pluribꝫ. vide elegantiam a Cicerone seruatā· ¶ Vt si/ veluti si naute certarent de gubernanda naui. ¶ Idem/ plato precepit ⁊ monuit qui sint habendi hostes. Ex sentētia igit platonis docet quinā hostes estimandi sint· precipitq̄ ēt inimicis

nō eē grauiter irascendū. Dicit preterea nihil eē laudabilius placabilitate atq; clemētia ꝛ exercendā eē facilitatē. Alexāder macedo affirmabat regū eē/ut a q̄bus male audias/in eos magis eē munificū. ¶ Estimem⁹/iudicemus. in Cato. ait/callidi rex estimatores/ꝛ in legib⁹: Sisenna ōnis adhuc scriptores/nisi qui forte nōdū ediderūt: de quib⁹ estimare nō possumus/facile superauit. ¶ Suo iudicio/ut ipis videt/ꝛ putāt eē melius q̄ sit nostrū iudiciū in aliqua re agenda in repu. non dēmus arbitrari eos eē nobis inimicos/ q̄ aliter sentiunt/ qm̄ eē pōt ut illoꝝ sentētia melior sit. ¶ Qualis dissensio: qm̄ diuersa sentiebant in rep. scipio ꝛ metell⁹ in senatu varias sententias dicētes citra tamen odiū. Qu. metellus a deuicta macedonia macedonicus cognominatus est/de cuius felicitate plinius sic scribit. nā moriens a quattuor filiis in rogū est illat⁹. vno ptore ꝛ tribus cōsularibus. ꝛ ex his duobus triūphalibus ꝛ vno cēsorio/ꝛ q̄ vnus cū aphricano dissenserit/tamē mortuū ita laudauit/ut maior illi laus tribui minime potuerit. dixit. n. filiis suis/ut irēt ꝛ funus aphricani ornarent/dicens nunq̄ videbitis funus maioris ciuis. vnde Vale. loquens de moderatione animi ꝛ de duobus metellis macedonico ꝛ numidico/sic scribit acerrime cū scipiōe aphricano macedonicus dissenserat/ eoq̄ ab emulatiōe virtutis ꝓfecta cōtētio ad graues testataſq̄ inimicicias ꝓgressa fuerat. Q̄ tū cū interēp tū scipionē cōclamari audiuiſſ̄/in publicū se ꝓripuit mestoq̄ vultu ꝛ voce cōfusa concurrite cōcurrite inquit ciues/ menia nrē urbis euersa sunt. scipiōe. n. aphricano inter sua menia q̄escēti nefaria vis illata est. o rēpu. pariter aphricani morte miserā/ꝛ macedonici tā humana tāq̄ ciuili moderatiōe felicē. eodē. n. tempore ꝛ q̄tū amisiſſet principē ꝛ q̄ lex hēret recognouit. idē filios suos monuit/ ut funebri eius lecto humeros subiicerēt/atq̄ huic exequiaꝝ illū honorē vocis adiecit/nō fore ut postea id officiū ab illis maiori viro prestari posset. ubi illa tot in curia iurgia. ubi maximoꝝ ciuiū ꝛ ducū togata prelia ōnia nimirū ista precipua venerationē ꝓsequenda deleuit moderatio. Plin⁹ inter infelicitates metelli/hāc ꝛ recēset/q̄ amic⁹ aphricano nō fuerit. Equidē inq̄t ꝛ aphricani emiliani inimicū fuisse. Qu. metellū inter calamitates ei⁹ duxeriꝫ. Eli⁹ apud eūdē Cice. dicit/ab amicicia. Qu. pōpei meo noīe se remouerat scipio. ꝓpter dissensionē ām q̄ erat in repu. alienat⁹ ē a collega nrō metello/ vtrunq̄ tū egit grauiter autoritate ꝛ offensiōe aī nō acerba. ¶ Acerbitate/aspitate ꝛ ira. ¶ Nec uero/ vitupat illos/q̄ dicūt grauiter irascendū eē inimicis. ¶ Non

estimem⁹ q arma cōtra ferāt: nō eos qui suo iudicio tueri rēp. velit. Qualis fuit iter. P. Aphricanuꝫ ꝛ. Qu. Metellū sine acerbitate dissēsio. Nec vero audiēdi sūt qui grauiter irascēdū ūmicis putabūt:

sunt audiendi: nō est tenendū id qđ ipi dicūt. ¶ Id eē/ pertinere ad fortē viz. ¶ Nihil enim/ ꝓbat a natura ipius magnanimi illos nō eē audiendos/ qui sic censent/ qm̄ hec a natura magnanimi ōnino aliena sunt qui iurie nō meminit/ ⁊ ꝓnus ē ad ignoscēduz. Sūt tn̄ aliq̄/ q̄ irā ad fortitudinem referant/ ut Homerus/ q̄ dicit/ vires intecit ira/ ⁊ animū ira cōcitauit ⁊ plato in. ii. de repu. dicit iracūdiā inexpugnabilē ōnino eē ⁊ inuictaz/ q̄ ꝑnte animꝰ ad ōnia inuictus atq; intrepidus moueri solet. sed fortis ob iraz nō laudat'/ qm̄ affectu ducitur. de his paulo post dicetur.

Idq; magnanimi ⁊ fortis viri eē cēsebūt. Nihil. n. laudabiliꝰ/ nihil magno ⁊ preclaro viro digniꝰ/ placabilitate atq; clementia. In liberis vero populis ⁊ iuris eq̄bilitate/ exercēda ēt est facilitas: ⁊ altitudo aī que dicit. Me si irascamur/ aut itēpestiue accedētibꝰ/ aut ipꝛudēter rogātibꝰ: ī morositatē inutilē et odiosā īcidamus. Et tamē ita ꝓbāda ē māsuetudo

¶ Preclaro/ āplissimo ⁊ summa laude digno. ¶ Placabilitate/ vacuitate ire/ ⁊ q̄ sit placidus ⁊ clemens. Clementia est tempantia animi in ptāte ulciscendi/ vel lenitas superioris ad uersus inferiorē in cōstituēdis penis. ⁊ crudelitas ē atrocitas animi in exigenda pena/ vel inclinatio aī ad aspiora. ¶ Iuris equabilitate/ ubi equo iure viuit'; ⁊ nō ē aliquis tyrānus qui iuris equabilitatē violet/ ut solus dominet'. ¶ Facilitas/ comitas ⁊ lenitas. ¶ Etiā/ vltra placabilitatē ⁊ clementiā dēmus etiā exercere facilitatē/ ⁊ animi magnitudinē/ q̄ nō ꝑturbat' qm̄ magnus animꝰ nō curat iniurias/ ⁊ libenter ignoscit. Ignoscere. n. ē/ q̄ vides punienda nō punire. Vñ cesare magnanimo: q̄uis magnanimitatis laudē cicero illi adimat/ nihil erat clementiꝰ. ¶ Altitudo aī/ magnanimitas q̄ aduersitate nō frangit' nec irascit'/ nisi ut oz. ¶ Intēpestiue/ tpe nō apto ⁊ incōsiderate. ¶ In morositatē/ morositas ē difficultas in moribꝰ. Morosus dicit' a more: ⁊ significat eū/ qui nimis exacte nimisq; ad vnguē fieri ōnia postulat/ ut aliq̄n ob id indignet'/ ⁊ leuissima re offendat'. Vnde trā quillus dicit cesarē fuisse morosum circa curā corpis. ¶ Et odiosam/ qm̄ morositas odio habet'/ ⁊ ideo talis difficultas in moribꝰ vitāda ē ne odio habeamur. ¶ Inutilē/ q̄ nullā affert utilitatē/ sed potiꝰ odiū/ ⁊ inuidiam. odiosa ē morositas/ qm̄ stomachū aliis facit. ¶ Et tamē ita ꝓbanda/ id ē ita laudāda si cōiuncta fuerit seueritati/ sine q̄ ciuitas nō pōt regi. Tenēduz igit' est mediū/ ⁊ ut tpus ac rō poscit mites ⁊ seueri eē dēmꝰ cū decoro. ¶ Ita/ eo pacto ⁊ lege atq; cōditione/ ut etiā retineat' seueritas ꝓ dignitate reipu. Nā seueritas ē iusticia ⁊ castigatio vicioꝝ/ ⁊ magistra ordinis atq; cōstantie. Mansuetudo ē mediocritas circa iraz. Defectio ē vacuitas

ire. ⁊ q̄ nunq̄ irascit reprehēdēdus ē. Exuperatio dicit iracūdia: ⁊ sic iracūdus reprehendit: qm̄ nimiū irascit. Is qui ꝓ quib⁹ oportet/ ⁊ cū oportet: ⁊ q̄diu oportz irascit/ laudat/ dicitur q̄ māsuetus q̄ dēt pturbatiōe vacare nec affectu duci/ sed ꝓ his ⁊ tāto in tēpore irasci/ ut rō iubet/ ⁊ nō ē vindex sed potius clemēs ⁊ ad veniā q̄ ad irā ꝓpensior: irascit tamen cū mediocritate/ ⁊ nō ducit ira q̄ est affectus violentus/ sed spectat rōem/ ⁊ ut rō pscribit irascit. Is aūt qui nunq̄ irascit/ in vicio est/ qz nō mouet ad affectuz/ cū oz/ ut si pater verberaret: ⁊ ipe nō curaret/ ⁊ sic hēret stolidus ⁊ insan⁹. Nā neq̄ sentire aliquid/ nec dolore tangi videt. Perferre aūt cōtumelias/ ⁊ suos negligere/ inquit Aristoteles/ seruile ē. Et qui nō irascit/ nō videt⁹ animus ad ꝓpulsandā iniuriā ⁊ ulciscendū. Iracūdus vero intolerabilis est/ ⁊ fit per ōnia ipa exuperatio/ multa quippe sunt: que ipam efficiunt. Et non facile inuenit iracūdus/ q̄ ōnia hec mala in se bēat. Et iracundi sunt illi: q̄ illico ad irā ꝓsiliunt/ ⁊ magis q̄ oportet/ tamen nō perseuerāt qđ ē in illis optimū. Aliter haberent in se maximū malū/ si irā retinerent. ⁊ tales boies habent summā bilem/ desistūt etiā sine ultione. Amari ātcū difficultate placant/ ⁊ volunt ulcisci/ a q̄bus valde cauēdum ē. Infensi dicunt illi/ q̄ nullo mō dimittūt iraz etiā in morte/ nisi ulti fuerint in illos/ a quib⁹ se lesos putant aut sciunt. Hō pōt cōstitui quousq̄ ⁊ quō quis dēat irasci sed prudentie ōnia subiciēda sunt/ ut ponat mōm affectib⁹. Prudētia. n. subit rōnem architecture. dēmus igit irasci/ ut oz: ⁊ ut ipa prudētia prescribit/ q̄ ōnuz virtutū regina ē ⁊ moderatrix. Hec sunt ex sententia peripateticoz. stoici āt quos Ci. in his officiis imitat/ volūt mansuetū vacare ira/ ⁊ ab ipo sapiente affectus remouēt. vult. n. Aristoteles vt dixi mansuetū ee illū qui irascit ut oportet/ ⁊ q̄diu oportet.

atq̄ clementia: vt adhibeatur reipublice causa seueritas: sine qua admīstrari ciuitas non potest.

Officium illius qui in alios animaduertit.

Omnis autez ⁊ animaduersio ⁊ Omnis autem animaduersio/ precipit nunc quid agendū sit/ cuz quis punit. non enim debemus in aliquem animaduertere eo studio ⁊ animo ut illum contumelia afficiamus/ sed ut vult iusticia ⁊ ꝓ utilitate reip. non ad nostram voluptatem/ ⁊ cum aliquem obiurgam⁹ castigamusue/ nō id agendū est causa contumelie/ sed studio corrigēdi ⁊ reducēdi ad bonos mores ⁊ officiuz si ab eo discesserit. animaduersio ē punitio/ ut lex prescribit: ⁊ ē cū q̄s punit in pecunia uel in psona/ sz plerūq̄ in psona ⁊ dicimus aīaduerto in te. i. punio iure ⁊ legib⁹ ita volentib⁹. Castigatio fit verbis tm̄. Obiurgatio ē inter amicos ⁊ ꝓpinquos ⁊ pl⁹ ē castigare q̄ obiurgare.

¶ Cõtumelia/iniuria (ut habet li. viii. digestoꝝ) ex eo dcã est/ qꝛ non iure fiat. ône enim quod nõ iure fit/iniuria fieri dicit. spãliter ãt iniuria dicit cõtumelia dcã a cõtemnẽdo/ut ẽ etiã apud senecã. Est igit cõtumelia spẽs iniurie que fit cũ quis punit quodã iudicis affectu: ꝛ magis studio notan de infamie qꝫ iuris exequẽdi/qm̃ iuris exequutio nõ habet iniuriã. Si q̃s de bonoribꝰ decernẽdis alicui passus nõ sit decerni/utputa imaginem uel q̃ tale/ an iniuriarũ te neat/ q̃rit ulpianꝰ ꝛ ait labeo non teneri/ qꝫuis hoc cõtumelie causa faciat. Et sic patet cõtumeliam cẽ ad notã infamie. Ergo punẽdus ẽ aliq̃s nõ ad cõtumeliã: sed ut iura volũt citra animi affectũ/ ꝛ hoc ad iudices pertinet/ ꝛ illos q̃ in alios aĩaduertẽdi ius habẽt. Si enim q̃s truncari meret/nõ dẽt suspẽdi ad cõtumeliaz ¶ Castigatio/q̃ fit verbis/ nõ dẽt cẽ cõtumelioſa. ¶ Aut puniet/ ꝛ hoc qꝫtũ ad animaduersionẽ ꝛ sic optime docet monetqꝫ qualiter nos gerere dẽmus in castigandis erroribꝰ qm̃ nõ dẽmꝰ aliquẽ punire aut verbis castigare ad explẽdã animi nostri libidinẽ/sed p utilitate cõi ¶ Cauẽdũ ẽ ẽt/ aliud preceptũ quo monet puniri dẽre nocentẽ/ut meret. ꝛ si pena mediocri dignꝰ ẽ/nõ dẽt magna affici. ꝛ econtra. Et cũ sunt plures cõscii oẽs dẽnt pari mõ puniri/ne miseri ꝛ inopes plectant. potentes ãt ꝛ pecuniosi euadãt impune/quod utinã non ubiqꝫ fieret. Latrunculi. n. suspendunt: raptores publici/ latrones potentes ꝛ quadruplatores censent ꝛ gaudent. ¶ Plectant/puniant ¶ Ne appellent/citẽtur. i. nõ mõ nõ puniãtur/sed ne vocẽtur q̃dem in ius. ¶ Probibenda ãt/ Aliud pceptũ: Heminẽ scꝫ iratũ dẽre ad penã mulctazqꝫ irrogã dã accedere/qm̃ mediocritatẽ retinere nõ poterit. Ira. n. ẽ affectus vebemẽtissimus ꝛ breuis quidã furor. vnde sermo irati non põt cõtinuare vnum sensuꝫ in loquẽdo/ ꝛ ideo ipius orõ dẽt breuibꝰ sentẽtiis ꝛ crebris figuraꝝ mutatiõibus velut inter estus iracũdie fluctuare/ ꝛ sic ẽ stilꝰ satyricꝰ. Satyrus. n. motus ad affectũ discurrit/ ꝛ mores notat. Vnde opus ẽ ut eiꝰ orõ fluctuet/qz ẽ iratus/ ꝛ mordet allatratqꝫ vicia ¶ Nunqꝫ enim/rõ est. Ex quo (inquit in quarta disputatõne Tusculana) illud laudatur Archite/qui cũ villico fcũs eẽt iratior/quo te mõ/inqt/accepissez/nisi iratꝰ eẽm Seneca etiã dicit: Nil minꝰ qꝫ irasci punientẽ decet. ¶ Ad penã/ad aliquẽ puniendũ ¶ Inter nimiũ ꝛ paꝝ/inter duo extrema de quibus dictuz est.

castigatio cõtumelia vacare dẽt. neqꝫ ad eiꝰ q̃ puniet aliquẽ/ autverbis castigat: sed ad reip. vtilitatẽ referri. Cauẽdũ ẽ ẽt ne maiꝛ pena/ qꝫ culpa sit: ꝛ ne iisdẽ de causis alii plectãt: alii ne appellẽt q̃dez. Prohibẽda ãt marie ẽ ira in puniendo. Nũqꝫ. n. iratꝰ q̃ accedet ad penã/ medio critatẽ illã tenebit/ q̃ ẽ iter nimiũ ꝛ parũ

Mediocritas ãt ẽ mansuetudo/ ꝝ mãsuetus dẽt irasci/ut oꝫ/ aliter aut exu perabit/ aut deficiet. quod nõ fit sine vicio. sed potius debet se flectere ad paꝛ/ q̃ ad nimiũ. ¶ Peripateticis/ Aristoteli ꝝ aliis quoꝝ ille ꝓnceps fuit ꝝ voluit irã cadere in sapientẽ/ut dictat ipa prudẽtia/ ꝝ ões virtutes eẽ mediocritates inter nimiuꝫ ꝝ paꝛ/ quod in .ii. moraliũ ꝓbat Aristoteles p inductionẽ/ ꝝ inde finit/ virtutẽ eẽ habitũ electiuũ in mediocritate cõsisten teꝫ. ¶ Nõ ne laudarẽt iracundiã/pace Ciceronis dixeriꝫ/ Aristoteles peripateticorũ ꝓnceps nõ laudat iracũdiaꝫ sꝫ ꝓbat irã cũ mediocritate/ut nõ nimiuꝫ recedat a nature cõstantia. Immo vituperat iracundiã/ q̃ fit p õnis circũstantias/ ꝝ dicit eẽ in xpatiõe: ꝝ p paucos iracũdos ineniri/ qm̃ ẽ q̃ ipossibile aliquẽ eẽ q̃ tot mala bẽat. Multis .n. mõis fit iracundia/ ꝝ latissime patet. Unde id quod ẽ maꝫ malũ/ magis opponit mediocritati. Unde cõcludit Aristotelẽ nunq̃ laudasse iracũ diam. In .iii. tamẽ moraliũ disputans de fortitudine dicit: Atqui irã etiã ad fortitudinẽ referunt. Fortes .n. ꝝ bi videnť/ q̃ ira ferunť/ perinde ac fe re ĩ eos q̃ ipos vulnerarũt/ qꝫ ꝝ fortes cõcitanť ira. est .n. ira res ipetuosis sima ad aggrediẽda picula q̃pp ꝝ homeꝫ dixit: Ires ĩecit ira: ꝝ aĩm ira ocitauit/ ꝝ acuta p nares visꝫ efferbuit sanguis. Hec .n. vniuersa ire cõci tationẽ impetũue significare videnť. Aristoteles illic loquit scdꝫ opinionẽ vulgariũ ꝝ imperatoꝝ. ipe enim sentit/ ꝝ tenet/ nõ dẽre aliquẽ dici fortẽ/ q̃ ductus ira magnũ aliquid aggrediť/ qm̃ inquit fortes agũt ob honestatẽ sed irati minime/ qm̃ si ob irã aliqui eẽnt fortes/ bruta etiam fortitudineꝫ hẽre dicerenť/ quod est absurdissimũ. illa eniꝫ aliquẽ impetũt vulnere aut dolore percussa ꝝ irritata/ fortes ãt honestate ducti nõ affectu. Ipa tamẽ ira subministrat bilem fortitudini. Qui ãt ꝓpter hec agũt inquit Aristote les/ pugnaces quidẽ sunt/ at nõ fortes/ nõ .n. ob honestatẽ agũt/ aut ut rõ prescribit/ sed ob ipm affectũ. i. irã: aliqua tñ ex parte sunt similes fortiby. Nõ igiť fere sunt fortes/ ꝓpterea q̃ dolore cõmote ac ira ruunt in picula nihil ꝓuidẽtes maloꝝ nã ꝝ hoc mõ ipi asini cũ esuriunt/ fortes eẽnt/ nõ .n. a pabulo verberibus amouenť. Et sic liquido apparet Aristotelẽ/ non mõ nõ laudare iracundiã/ sed ne irã quidẽ/ nisi ut ipa rcã rõ ꝓscribit. Quo di stet ira ab iracundia (inq̃t Seneca) apparet quo ebrius ab ebrioso. Iratꝫ põt nõ eẽ iracũdus. Iracundus nõ põt aliqñ iratus nõ eẽ. In .iiii. Tuscu lana/ ubi ẽ totus stoicus Cicero peripateticos vehemẽter reprehendit dicẽs An uero vir fortis nisi stomachari ceperit/ nõ põt vir fortis eẽ/ gladiatoꝝ id quidẽ/ q̃ q̃ in eis ipis videmꝫ sepe cõstantiã/ colloquunť/ congrediunť: querunť/ aliquid postulãt/ ut magis placati q̃ irati esse videanť. ꝝ paulo post dicit/ vbi sunt ergo isti. qui dicunt iracundiã eẽ utilẽ? põt utilis esse

que placet Peripateticis et recte placet: mõ ne laudarent iracũdiam: ꝝ dicerent

insania/aut naturale quicq̃ eē aut scōm naturā quod fit repugnante rōe? Sed hoc nō ē mirū in Cicerone/q̄ vni disciplīe addictus nō erat/nec vnū dogma sectabat'/sz more academicoz aut ꝓbabat opiniōes/aut ꝓbabat suffragante ad ōnia ubertate ingenii ꝫ eloquētia. Et ī hoc ope stoicos potissimū sequit'/qui voluerūt sapientē ira vacare. sed mihi videnť truncuz quēdam/aut statuā marmoreā nō hoīem aīatum ꝫ varios affectus habentem cōstituere. Seneca etiaz stoice ꝓfessionis damnat peripateticoz sententiaz dicēs/ira nō acuit animū ad res bellicas/nūq̄ enim virtꝰ vicio adiuuāda ē se cōtenta. Aristoteles dicit: ira necessaria ē nec q̄q̄ sine illa expugnari ꝑt: nisi illa impleat aīm: ꝫ spm̄ accēdat. Vtendū aūt est illa nō ut duce:

vtiliter a natura dataz. Illa vero ōnibꝰ in rebꝰ repudiāda est. Optādūq̄ vt hi qui ꝑsūt reipu. legū similes sint: que ad puniēdū nō iracundia/sed egritate ducūť. Atq̄ etiā in rebus prosperis ꝫ ad voluptatē nostrā fluētibꝰ superbiā magnopere fastidiū arrogātiāq̄ fugiamꝰ. Nā vt adversas res/sic secūdas īmoderate ferre/

sed ut milite ꝫ ira inq̄t ē cupiditas doloris reponendi. ¶ Illa/iracūdia. ¶ Repudianda/reiciēda tanq̄ res noxia ꝫ minime placēs/tractū ab uxore que a viro repudiať/aut fit diuortiū. Sed ē differentia. nā diuortiū ē inter virū ꝫ uxorē postq̄ cōiuncti sunt ab eo dictum/q̄ in diuersas partes eunt qui discedunt. Repudiuz uero sponse remittit' anteq̄ cōiungare. inde dicimus repudiare spernere ꝫ reiicere. ¶ Sint similes legibus/qm̄ leges ꝑ equitate puniunt nō ꝑ iracundia/punit. n. lex sine perturbatōne/ꝫ vir bonus ꝫ equus interdū legē emendat/ꝫ iudex ē viua vox legis. ꝫ sic pretor q̄ reddit iura dicit' viua vox iuris ciuilis. Is igit' qui iusticiā administrat/ debet imitari leges/nec affectu duci/sed legibus niti/ꝫ ōnia in equiorē partem interpretari/ut bonū pretorē decet. Vnde arbiter honorariꝰ dicit'ris/ q̄ ōnia in equiorē partē interpretať. ¶ Atq̄ etiā/aliud preceptū. Neminē scz debere efferri/ꝫ superbire secūda fortuna. quod lenitatē quādam signficat a natura magnanimi penitus alienā/qui oēm fortunā fert moderate. ¶ Ad nostrā voluptatē/ut nos optamus. ¶ Fastidiū/odiuz alioz hoīm ꝫ morositatē. ¶ Arrogantiam/nimiā insolentiā. ¶ Nā ut/rō quare supra dicta ipi magnanimo fugiēda sunt/qm̄ sunt extra suā naturā/q̄ dēt eē grauis/sedata. efferri āt aura fortune ꝫ cū reflauerit depmi/lenitatis ē ꝫ incōstāie/atq̄ hominis ignari quid fortuna possit. Vnde idē Cice. in orōe ꝑ festio in laudē Catonis dicit: Atq̄ etiā eo negocio. AD. Catonis splendorez maculare voluerunt/ignari quid grauitas/quid integritas/quid magnitudo animi/quid denicq̄ virtus valeret/q̄ in tēpestate sua quieta ē/ꝫ lucet in

tenebris/ꝛ pulsa loco manet tamẽ atq; heret in patria/splendetq; p sese sp/
neq; alienis vnq; sordibus obsolescit. ¶ Leuitatis/ incõstãtie q̃ grauitati
inimica est. ꝛ magnanimus dẽt eẽ grauis/ꝛ moderate ferre fortunã/ꝛ toty
ex se pendere/nec fluctuare inter estus affectuũ/ut leues faciunt. ¶ Precla
ra/summa laude digna. ¶ Equabilitas/ipa mediocritas/ut quis nec esse
rat' nec deprimat'/ sz teneat equabilitatẽ in õni vita. ¶ Idẽ vulty/qñ mu
tatio vulty indicat ani
mum non esse sedatũ/ꝛ
voluntatez ad diuersa
rapi/a qua vultus fin
git'/ qui est animi indi
cium. ¶ Eadẽ frõs/ea
dez hilaritas faciei/nõ
ut nunc obducat' ꝓter
tram/ nunc sit leta. hec
õnia signant animi af
fectus. de Socrate dcm est. ¶ .C. Lelio/qui habitus ẽ sapiẽs ¶ Philippũ
quidẽ. Affert exẽplz philippi regis Macedonũ/ꝛ Alexandri filii/dicitq;
Alexãdrum superasse patrẽ prestãtia bellica ꝛ magnitudine rez gestaz/sz
supatum fuisse a patre facilitate atq; humanitate/de quoz vita ꝛ moribz
sic scribit Trogus li. ix. Alexãder filius Philippo successit ꝛ virtute ꝛ vi
cits patre superior. Itaq; vincendi ratio vtriq; diuersa. Hic aperte bella
tractabat/deceptis ille gaudere hostibus/ hic palam fusis. prudentior ille
consilio/hic animo magnificentior. Iraz pater dissimulare plerunq; ꝛ vin
cere/hic ut exarsisset/nec dilatio vltionis nec modus erat. Vini vteriq; ni
mis auidus / sed ebrietatis diuersa vicia. patri mos erat de conuiuio in ho
stes procurrere / periculis temere se offerre: Alexander non in hostem sed
in suos seuiebat/quamobrem sepe Philippum vulneratum prelia remisere:
hic de amicorum interfectorum conuiuio frequenter excessit. Regnare ille
cum amicis volebat/ hic in amicos regna exercebat. amari pater malle/hic
metui. Litterarum cultus vtriq; similis/solertie pater maioris/patri parcẽ
di victis pernicioſior animus / filio promptior ꝛ honestior. Frugalitati
pater/luxurie filius magis deditus erat. quibus artibus orbis imperii fũ
damenta pater iecit/operis totius gloriam filius consummauit. ¶ Facili
tate/mansuetudine/quoniam facilis erat amicis sine aliqua morositate.
¶ Humanitate/benignitate sine aliqua arrogantia. Humanitas enim ve
cat superbum esse aduersus socios. Humanitas autore Platone triplex ẽ.
Vna fit per salutationem. ut cum nobis obuios salutamus/ꝛ manum por
rigimus. Altera/cum quis opem affert calamitate laboranti. Tercia/cum
homines inter se conuiuia celebrant: ꝛ consuetudine gaudent. ¶ Itaq; ꝛc.

leuitatis est. preclaraq; ẽ equabilitas in õni vita: ꝛ idẽ sẽper vulty ea dẽq; frons. vt de Socrate / idẽ de. C. quoq; Lelio ac cepimy. Philippũ quidez macedonũ re gẽ rebz gestis ꝛ gloria supatũ a filio/ fa cilitate ꝛ hũanitate video supiorẽ fuisse.

Itaq; alter/ Philippus. Semper magnus/ magna laude dignus ꝓp
ter facilitatē ⁊ humanitatē. Alter sepe turpissim⁹/ Alexād⁹ sepe infamia
summa notatus ꝓpter insolentiā ⁊ crudelitatē in suos/ cū mero incaluisset
Interea inquit Trogus/ Alexander nō regio more: sed hostili odio in suos
cepit seuire· maxime indignabat carpi se suoꝝ sermonib⁹/ seq; mores Phi
lippi patris patrie subuertisse/ ꝓpter q̄ crimina Parmenio quoq; dignita
te regi ꝓximus/ cū phi
lota filio de utroq; pri
us habitis questionib⁹
interficit· Et cū in con
uiuio post Alexandriā

Itaq; alter semper magnus: alter sepe

conditam ad radicē caucasi montis sc̄z/ qui perpetuo iugo asiam diuidit/
orta inter ebrios rex gestaꝝ a Philippo mentio eēt/ ⁊ nōnulli eū laudib⁹
efferrēt/ ipe cepit se patri p̄ferre/ ⁊ magnitudinē rerū suaꝝ extollere. Itaq;
cum vnus ex cōuiuis Clytus noīe tā senex fiducia regie amicicie memoriā
philippi defenderet/ laudaretq; eius res gestas/ adeo Alexandrū offendit/
ut telo a quodā satellite rapto Clytū in cōuiuio trucidauerit qua cede exul
tans mortuo patrocinātū philippi laudēq; paterne militie obiectabat· Inde
penitentia ductus/ mortē sibi afferre voluit· Nam quatriduo inediā susti
nuit/ donec a toto exercitu exoratus ē/ ne ita vnius morte doleret/ ut vni
uersos perderet/ quos in mediā barbariē adduxerat· Itaq; Alexander sepe
fuit crudelissimus ēt in suos/ ꝓpter potū aliq̄ quo nihil p̄t eē turpius/
⁊ maxime in eo qui alios regit. Unde dicit Plato in· iii. de repu. vrbis cu
stodibus ebrietas mollities atq; ignauia/ q̄ maxime habentur indecora·
Illis inquit/ qui rēpu· gubernant/ ab ebrietate tēperandū erit/ nulli quip
pe minus cōuenit q̄ custodi ebrio nescire quo terraꝝ degat· Ridiculū ꝓfe
cto ē custodē custode indigere· Carthaginēsiuꝫ inquit legem magisq; lacede
demonioꝝ laudo: ut nunq; in castris quisq; vinū gustare audeat/ sed toto
militie tempore aque usum cōprobarim· In ciuitate aūt seruis nunq; vini
vsus cōcedendus ē· Nec magistratus tempore quo remp. gubernant/ vino
vtant. Nec gubernatores nec iudices/ nec qui deliberaturus in cōciliū vo
catus est nec ullo mō in die nisi valitudinis grā. Facilis igit debet cē is qui
rēpu· gerit ꝓ rōe temporis ⁊ personaꝝ· Unde bene illi precipiūt/ qui dicūt
homines tanto dēre eē submissiores/ q̄to sunt superiores· Tunc enim mag
nitudo aī ostenditur· Plutarchus scribit alexandrū ascripsisse hec scelera fu
rori bachico· penitebat. n. ip̄m/ cp talia cōmisisset aliquādo eū quoq; ināt
thebanoꝝ sepenumero calamitas afflixisse dicit. Clyti vero cedē inter vi
na factam itēq; repudiatos in india macedones/ ut qui imperfectā adhuc
militiā detractarent/ ip̄iusq; gloriā abūcerēt/ ad liberi patris iras omnino
referre solebat. Polydamas/ ut autor ē curti⁹ li· v· missus ē ad occidendū
Parmenionē, poticionis ĩsimulatū/ cuius latus ꝓmus Cleāder hausit/ inde

iugulum ceteri quoq; exanimũ cõfoderunt. Androcides autore Plynto li. xiii. sapientia clarus ad Alexandrũ magnũ scripsit intẽperantiã illiꝰ co bibens. Vinũ potaturus rex memẽto te bibere sanguinẽ terre. Sicuti vene num ẽ homini cicuta/ita ꝛ vinũ. Quibus p̃ceptis si ille obtẽperasset/pro fecto amicos in temulentia nõ interemisset. Asclepiades sup mensam dixit p̃ma cratera ad sitim pertinet/secunda ad hilaritatẽ/tercia ad voluptatẽ: q̃rta ad insaniã. ¶ De pe turpissimꝰ/infamis nã turpitudo ĩ moribꝰ dicit. ¶ Recte/bene vt sunt ipi stoici / q̃ nihil admirant̃ preter virtu tem. ¶ Submissiꝰ/humanius/ humilius.

¶ Superiores/in meliori fortuna/ quoniam vir magnanimus equabiliter fert fortunaz in vtrãq; partẽ. ¶ Panetius quidez/ Panetius p̃ceptor fuit Aphricãi minoris rhodiꝰ genere q̃ scripsit de officiis/ ĩ quibꝰ hec de auditore suo Aphricano emiliano inseruit.

turpissimꝰ. Ut recte precipere videãt qui monẽt/ vt quãto superiores simꝰ/tanto nos sũmissiꝰ geramꝰ. Panetius quidez auditorẽ Aphricanũ ꝛ familiarẽ suũ solitũ ait dicere/ vt equos propter crebras cõtẽtiones preliorꝝ ferocitate exultãtes/ domitoribꝰ tradere soleant: ut his facilioribꝰ possint vti: Sic hoies secũdis rebꝰ effrenatos/ sibiq; p̃fidẽtes/ tanq; ĩ gyrũ rõnis ꝛ doctrie duci oportere: vt pspicerẽt rez hũanarũ ibecillitatẽ varietatẽq; fortune. Atq; etiã in secũdissimis rebus

¶ Familiarẽ/amicũ ꝛ auditorẽ. dicebat Aphricanus homines ꝓspera fortuna exultãtes debere regi cõsilio prudentum ut equi effreni ab insessore ¶ Contentiões/decertatiões/ ꝛ prelia strepitusq; tubarꝝ/quibꝰ effecti sunt ferociores. ¶ Facilioribus/magis obtẽperantibus insessori. ¶ Effrenatos/superbiẽtes ꝛ elatos secunda fortuna. ¶ Confidentes/nimiũ fidẽtes sibiipis ¶ Tanq; in gyrũ/ perstat in trãslatione equorꝝ/q̃ freno voluunt̃ in gyrꝝ/ut sint faciliores. Et ideo dicit tãq; in gyrũ/ut scz intelligant fortunã eẽ mutabilẽ/ ꝛ illius temeritati nõ eẽ fidendum sed parendũ rõni/ ꝛ cõsilis prudentũ/q̃ lõga experiẽtia edocti optime cõsulere possunt. ¶ Rõnis/intellectus/ut scz pareãt rõni/ ꝛ ab illa nõ discedant ducti appetitu/ut facũt equi q̃ voluunt̃ ab insessore in gyrũ/nec nimiũ sint feroces. ¶ Imbecillitatẽ/debilitatẽ ꝛ mutationẽ. Unde oz in secundis rebus vti prudẽtia. In õni vita sic viuendũ ẽ/ut constantiã ꝛ magnanimitatẽ retineamus ꝛ mediocritatẽ/quod ut facilꝰ assequamur/dẽmus amicorꝝ cõsilio uti ꝛ prudentũ/cũ sumus in ꝓsperitate rerꝝ vt illorꝝ cõsilio ad id quod rectũ ẽ dirigamur/aliter appetitus voluptate corruptus ꝛ fcũs insolẽtior minime parẽs rõni in vetitũ ruet. ¶ Secũdis/ꝓsperis/quoniã

homines in ꝓspera fortuna nō sunt cōpotes sui: sed in manu fortune. Et iō in secundis rebus debemus eē moderati dicebat Periāder/ ꝛ uti cōsilio amicorum. Autoritas/dignitas/ꝛ illorum autoritati credendū ꝛ monitis. Iisdē tēporibus/cū sumus in ꝓspera fortuna. De assentatoribꝰ/pelenda ē adulatio ꝛ assentatio/q̄ est viciꝫ adiutrix/ ꝛ nō mō amico sꝫ ne libero quidē digna ē. oēs. n. adulatores sunt seruiles. Solon dicebat: Caute singulos obserua/ne forte odiuꝫ in corde tegant/ oū blanda ꝛ arridēti facie te alloquunt' duplaq; illis lingua atra ex mente sonat. Et cesar Augustꝰ pellēdas eē indecoras adulationes dicebat. Assentatio inquit Ci. alibi/nemini nocere pōt/ nisi ei q̄ eaꝫ recipit: atq; ea delectet' Itaq; fit/ut is assentatoribus patefaciat aures suas maxime/q̄ ipe sibi assentet' ꝛ se maxime ipe delectet. Multi gnatonū similes sunt/cū sint loco fortuna famaq; superiores/boꝫ ē assentatio molesta: cū ad vanitatē accessit autoritas. Cato dicebat multo melius de quibusdā acerbos inimicos mereri/q̄ eos amicos qui dulces videant'/illos veꝫ sepe dicere/hos nunq̄. Adulator ē is/q̄ affert ea q̄ nō fecit is: cui adulat'. Assentator est is/q̄ extollit ꝛ augꝫ ea q̄ fcā sunt. Et adulator sp loquit' emolumēti sui cā/ ꝛ ideo deterior ē. Assentator eniꝫ placere studꝫ/ adulator ām lucrari/ut scribit Aristoteles li. iiii. moraliū. Et q̄ gerit morē ut decet/amicus ē. Qui in ōnibus reb9 aduersat'/dicit' cōtentiosus. Qui magis q̄ dēt gerit morē/adulator ē. Amico igit' credendū ē/q̄ rē monet/ab aliis ām cauendū. Vnde dicit Seneca: Nihil tā eq̄ delectaue rit aīm/q̄ amicicia fidelis. Adulari/passiue dixit more antiquo. nā adulo as. quōdaꝫ dicebat'/nūc adulor ē verbū deponēs. Adulari/q̄ adulemur ab aliis. In quo/in qua re. i. adulatiōibus facile decipimur/qm̄ inquit nobis nimiū placem9: ꝛ arbitramur eē tales q̄les dicimur ab adulatoribꝰ/ut de Domitiano scribit Iuue. Quid apertiꝰ: ꝛ tm̄ illi Burgebāt criste: nihil ē qd̄ credere de se Nō possit/cū laudat' diis eq̄ ptās. Si otiūs es inquit Seneca: adulatiōes euita/ sitq; tibi tā triste laudari a turpibꝰ/q̄ si laudēris ob turpia. letior esto quotiēs displices malis/ ꝛ maloꝫ de te estima tiōes malas verā laudationē tui scribe. Ex quo/ ob hoc q̄ putam9 nos eē tales/ut iure laudemur: euenit ut hoīes irrideant'/cū se iactāt: ꝛ nimiū si bi placent, ꝓpter talem de se psuasionem. Inflati/elati tali persuasione.

maxime est vtendū consilio amicorum: hisq; maioꝝ q̄ ante tribuēda est auctoritas. Iisdemq; temporibus cauendū est/ ne assentatoribus patefaciamus aures: nec adulari nos sinamꝰ: in quo falli facile est. Tales enim nos esse putamus: vt iure laudemur. Ex quo nascuntur innumerabilia peccata: cū homīes inflati

¶ Erroribus/qm̃ ea nō habent/que habere se credunt. ¶ Illud ãt/postꝫ Cicero de fortis viri ꝛ magnanimi officiis ꝛ eoꝝ q̃ rẽpu. gerũt differuit/af ferens quasi cõclusionẽ superioris disputatiõis/repetit per epiloguz ea q̃ dixit/ꝛ pperans ad alia precepta diuidit officia/q̃ homines in vita exer cent/docetꝫ qui sint bi a quibꝫ res maxime gerunt. Inde ponit secundos postea tercios. Et tãdem precipit quõ res domestica forti viro augenda sit. Dixit.n.supra fortez versari circa res ar duas/ꝛ ea q̃ pertinent ad vitã degendaz. Hãc ergo partẽ ꝓpositõnis nunc tractabit/ conclu dẽs si hec precepta ser uauerimus/ magnifice grauiter ꝛ amicabiliter uite humane nos posse viuere. ¶ Illõ/de quo supra disputatũ ẽ. Hã dixit de tribꝫ hominũ generibus / de bis q̃ rẽ pu. gerunt/quoꝝ vitam dixit esse fructuosiorem hominum generi/de bis q̃ in ocio delectant re sua familiari/ꝛ de philosophis qui in rerũ contempla tiõe versant/ꝛ an res vrbane sint maiores bellicis. Affert igit Cicero suã sententiam ꝛ conclusionem superioris disputationis/ꝛ dicit illos eẽ locan dos in primo gradu magnanimitatis/qui rempu. gerunt. ꝛ illoꝝ res maxi mas esse/qm̃ latissime patent. officia quippe eoꝝ qui reipu. consulunt/non ad proprium cõmodum/sed ad commune spectant/ideo maximam laudem merentur. ¶ Latissime pateat/ad cõmunem vtilitatem se extendat/quoniã omnibus prodest bona reipublice administratio. ¶ Esse autem/bi sunt se cundi/qui se ad philosophandum contulerunt ꝛ doctrinam contenti finibꝫ rerum suarum/sed quia hoc nõ omnibus prodest/sed sibi ꝛ paucis/ideo in secundo loco ponuntur magnanimi tamen sunt/quoniã spernunt ea que ce teri admirantur/ꝛ res contemnunt humanas/ꝛ circa magna cognitioneꝫ dignissima versantur/ut sunt res naturales ꝛ supernaturales. ¶ Esse au tem magni animi/etiam iudicandum est fuisse multos magni animi ꝛ esse. ¶ In vita ociosa/ preter eos qui versati sunt in republica. ¶ Inuestiga rent:inquirerent ingenio ꝛ inuenirent. ¶ Magna quedam/noticiaz mag narum rerum ꝛ causas earum. ¶ Finibus reruz suarum/ut nil quererent nilꝫ appeterent preter res suas. philosophi enim imponentes modum cu piditatibus/ꝛ animum diuitem non arcam habere cupientes/ intra fines rerum suarum se continebant/bona fortune minima ducentes.

opiniõibus turpiter irridẽtur: et in ma ximis versãtur erroribꝫ. Sed hec quidẽ hactenꝫ. Illud ãt sic ẽ iudicãdũ maxias geri res/et maximi animi ab his qui rẽ pu.regant: ꝙ eoꝝ administratio latissime pateat/ad plurimosꝫ pertineat. Esse aũt magni ai/et fuisse multos ẽt i vita ocio sa q aut inuestigarẽt aut conarẽt magna quedã: seꝫ suarũ rerũ finibꝫ cõtinerẽt:

¶ Aut interiecti/hi sunt tercii/qui delectant̃ re sua familiari nõ capessentes rẽpu. nec philosophãtes sed viuẽtes in agris/cũ nõ possent ferre pncipuz mores· ¶ Interiecti/medii inter phõs ꝛ rẽpu·gerentes· ¶ Exaggerãtes:nõ accumulãtes rẽ domesticã per fas ꝛ nefas· ¶ Omni rõe/quocunq; mõ/sed vnde oz. i. e suis prediis pecuariis ꝛ villatica pastione. Hã liberalis ẽ habere diuitias/vnde oportet/ut liberalitate vti possit ꝛ magnificentia/nec

aut interiecti iter philosophos ꝛ eos qui rempublicã admistrarẽt/ delectarentur re sua familiari/ non eã quidez õni ratione exaggerãtes: neq; excludẽtes ab eiꝰ vsu suos: potiusq; ꝛ amicis ipartientes/ ꝛ reip. si quãdo vsus eẽt. Que primũ bene parata sit/nullo neq; turpi q̃stu neq;

dẽmus excludere nrõs ab usu reꝝ nrãruz/qm̃ amicoꝝ õnia dẽnt esse cõia/ꝛ si amicoruz multo magis ꝓpinquorũ ꝛ gentiliũ/ꝛ ꝓ repu. si opus ẽ dẽmus effundere pecunias sine aliqua parsimonia hec precepta ptinẽt ad domesticã disciplinam. Querende sunt diuitie rõne bone sta/ut ex agris nostris aĩalibus citra tamẽ iniuriã alioꝝ ꝛ ex effossionibꝰ metalloꝝ. i. oĩm q̃ sub terra inueniunt̃· ¶ Neq; excludẽtes/nõ remouẽtes ab usu rei nostre domestice. Vnde laudat̃ a Plutarcho Hicias atheniẽsis clarissimus imperator qui cũ argentifodinã in agro suo haberet/ꝛ multos circa se petitores/nemi nem vacuũ dimisit. Nõ minus. n. inquit Plutarchus his a quibus mala quispiã timeret/q̃ bis q̃ benemeriti sunt tribuere cõuenit. Itaq; plurimis hominibus Hicie facultates vtilitatẽ afferebãt.. ¶ Si q̃ vsus. i. si necessitas exigeret. ¶ Primũ/ãte õnia sit cõparata: vnde oz/nõ rapina furtone aut usuris ceteriscq; mõis illicitis· Plato monet nõ eẽ cumulãdas pecunias illi/q̃ cupit eẽ diues/sed minuendas censit cupiditates· quare inquit ab inopia nunq; liber erit is: qui nullũ cõstituẽs cupiditati mõm sp diuitiaruz exagitet̃ ardore. Et Cato cẽsorius dicebat. Nobis natura datũ eẽ/ut erga homines iusticia vtamur/in eos ãt quibus aut grã aut beneficio deuincti sumus/etiã si rõnis vsu priuati sint: mãsuetudo velut ex abundanti quodã fonte plerunq; defluat/ꝓpter quod satis monet ab vsu diuitiaꝝ nrõs minime excludendos· ¶ Nullo neq; turpi questu: Ruidaz vndiq; ꝛ quoduis capientes exuperant: ut sunt hi qui actiones illiberales exercent/ Lenones/ feneratores/ꝛ q̃ magno ꝑcio parua vẽdunt/quoꝝ q̃stꝰ odiosꝰ ẽ· Omnibꝰ his ẽ turpis cõparatio lucri/cuiꝰ grã ꝛ quidẽ exigui interdũ ꝓbra sustinẽt Aleatores fures latrones illiberales sunt· turpi. n. versant̃ in questu· Aleatores ãt interdũ etiã cũ amicis lucrant̃/quibꝰ iure humane societatis dare dẽrent· Questꝰ significat lucꝝ nũmariũ ad differentiã/naz lucꝝ vocamꝰ ẽt

in aliis reb⁹. ¶ Turpi/cū turpitudine:a qua ē abhorrendū. ¶ Odioso/ vt est usura siue fenus dictuz a fetura quadā pecunie parientis atq; increscentis/ꝙ ideo usura est odiosa/qm̄ ē cōtra naturā. Pecunia eniz nō dēt parere pecuniam/natura enim nō patit ut res talis pariat/ꝙ pecunia videt̄ parere/cū lucratur/ꝙ facit fenus/a quo fenerator dictus est. Vnde dicit Seneca: Quid. n. est fenus ꝙ usura/nisi humane cupiditatis extra naturaz q̄ sita nomina. Tēporib⁹ nostris prob nefas omnes pecunie pariunt/ꝙ a xp̄ianis iam iudei superant̄/ꝙ adeo iaz fecūdus ē nūmus/vt innumeras arcas ꝙ loculos amplos feneratorū expleat. Nature parenti in ōnia portenta ruentes violentiam facimus/ex re qualibet lucz placet. nulla honestatis habet̄ rō. Olida ꝙ marcida scorta cēsent̄ ꝓpter nūmos. Agricole ꝙ scā rusticitas irridēt̄/boni viri paupertas sardanapalū vinētib⁹ ludibrio ē/q̄ nō debet ē indecora/ nisi q̄bus inuitis accedit. Iusti viri ab iniq̄s ꝙ optimi a pessimis calcant̄/ꝙ mali ꝓter leges fasq; dominant̄. legant igit̄ peritissimi hominum precepta gentiliū/ postq; christi leges nō curāt ꝙ illis legēdis se iaz ab ōni humanitate alienos cognoscēt/audiētq; mō cupiditatis ꝙ auaricie sordib⁹ aures nō obducant diuine iustitie ꝙ humane vocē cōtra ipoz rabiem ꝙ est⁹ cupiditatū inclamātis. ¶ Nō dignis/aliter eēt cōtra iustitiā ꝙ liberalitatē/q̄ dare dēt q̄bus opz. Nūc āt cuiq; potissimo ꝙ immeritissimo tribuit̄. boni aūt viri/ut viuant indigni iudicant̄. meretrices auro gēmisq; fulgēt. ¶ Rōne/ut excogitet̄ cū rōe/quo pacto augēda sit. Inde adhibeat̄ diligētia/ut qđ rō suaserit/fiat. ¶ Parsimonia/frugalitate q̄ ē maximum vectigal. parsimonia dicit̄ ab eo quod ē paz vl̄ paruū/inde parcy bō Parsimonia ut autor ē Gellij apud veteres romanos ꝙ victus/ꝙ cenarum tenuitas nō domestica solum obseruatiōe ac disciplina/sed publica quoq; animaduersione legumq; cōplurium sanctōnibus custodita est. ¶ Nec pareat/nō potius seruiat libidini ꝙ intemperātie ¶ Et luxurie/id ē superfluitati sed potius liberalitati/ꝓ qua exercenda diuitie cōparari debent/ut benefici eē possimus in optimos quosq;. ¶ Hec prescripta seruantē/ concludit Cicero de fortitudine ꝙ magnanimitate ꝙ aliis/q̄ dcā sunt ptinētia ad humanā vitam degendā. ¶ Licet inquit hominem seruantem hec precepta viuere/ut decet magnificum grauem animosuz fortē ꝙ sine fraude. ¶ Simpliciter/sine fraude. ¶ Fideliter/sine timore insidiaz/cum ꝓpter iustitiaz ōnis bēat amicos. ¶ Et amice/amicabiliter vite humane. aliter. n. ab ōni

odioso: tū q̄ plurimis mō dignis se vtile ꝑbeat. Deinde augeat̄ rōe/diligētia/ parsimonia. nec libidini potiꝰ luxurieq; q̄ liberalitati ꝙ bñficētie pareat. Hec ꝓscripta seruātē/licz magnifice/grauiter/ aiōseq; viuere: atq; ēt simpliciter/fideliter/

humanitate alieni videbimur/nam ut sepe inculcaui/homo ab homine non debet esse alienus·

Sequit ut de vna reliqua parte honestatis: absolutis tribus partib9 transit ad quartã ꝛ ultimã/de qua disputabit vsq; ad calcẽ volumi nis. Et adiungit temperãtie verecundiã modestiã ordinẽ constantiã ꝛ or natum· Intemperantiã dicebant stoici eẽ matrẽ õnium perturbationũ/ tẽ perantiã uero oĩm offi cioꝝ. ĩ fine faciet cõpa ratõnẽ de duob9 bone stis/ut ꝓposuit. Vere cũdia est timor vedeco ris / ꝛ ad illos ptinet q̃ cum perturbatiõe viuunt/ut sunt adolescẽtes· nõ ẽ aũt virtus/sed quodda bonũ ex suppositiõe ita dicam/qz ob verecũdiam adolescẽtes nõ errãt/ nã qui verecũdiam hẽt/a scelere reprimit/quippe adolescens cupiditates hẽt infinitas quibus ꝓpter pudorẽ abstinet ꝛ ꝓbat pudor in ipo adolescẽte/ qm̃ est iudiciũ bonitatis: ꝛ tunc apparet bona indoles. Ideo dicit Terẽtiꝰ Erubuit/salua res ẽ· Pudentes (inquit Cyrus apud Xenophontẽ) q̃ turpia sunt in ꝓpatulo fugiunt· Tẽperantes vero ac pudici etiaz in obscuro· Verecundia inquit Seneca bonũ in adolescẽte signuz· Ad senes aũt nõ perti net verecũdia/qz illos nõ decet peccare/sed eẽ expertes õnis perturbatiõis cũ nõ sit in ipis feruor caloris naturalis. ꝛ senem nõ laudamus ob pudo rem/qz nõ decet ipm id agere/ꝓpter quod pudore afficiat. ꝛ nõ cadit in viz ꝓbum/qz ꝓ re turpi orit pudor/ ꝛ ipe vir probus ab õni turpitudi ne alienus est. Vnde verecundia ad illuz pertinet qui est pronus ad delin quendum/ ꝛ versat inter estus perturbationũ: ergo uerecundia ẽ probitas ex suppositiõe nõ ꝓ se· necesse ẽ enim/ut viciũ presupponat ita dicã/postea inducat pudor/qui illud reprimat. Virtus aũt ẽ quodda bonũ simpliciter ꝛ absolute/ ꝛ õni etati cõuenit· Erit igit pudor quidã affectus/ ꝛ fit in fa cie rubor qui nascit ex animi pudore/qm̃ natura (ut volunt phisici) cum quid ei occurrit honesto pudore dignũ imũ petẽdo penetrat sanguinẽ/quo cõmoto atq; diffuso cutis tingit: ꝛ inde nascit rubor· ꝛ natura pudore tac ta ita sanguinẽ pro velamento tẽdit/ut videmus quẽquem erubescentẽ ma num sibi ante faciẽ frequẽter opponere· ꝛ rubor in facie nil aliud ẽ/ nisi co lor sanguinis/ ꝛ pudor nil aliud q̃ timor iuste reprehensionis. exuperatio dicit expauescentia/ ꝛ qui eã habet/in õnibus pudore afficit etiã in quibus nõ oportet· Defectio aũt dicit impudẽtia/ ꝛ qui eã hẽt: nullo pudore afficit ꝛ dicit impudens quo nihil ẽ turpius. Tẽperantia ẽ mediocritas circa vo luptates atq; dolores/ ꝛ proprie circa eas voluptates q̃ gustu ꝓcipiunt ꝛ tactu/ut in cibo potuq; ꝛ rebꝰ venereis/circa q̃ versat intemperãtia/ que ẽ exuperatio. Vnde Philoxenus/autore Aristotele/colluz gruis optabat /

vite hominum amice.

Temperantia.

Sequit vt de vna reliqua parte

ut maiorē voluptatē ī epulis sentiret/que maxime sensum tactus ꝛ gustus moueret. Vnde magis vituperanda ē/cum sit nobis cōis cū beluis/q̄ tactu delectant' ꝛ gustu/odore āt nō per se sed per accidens/vnde cū id quod ē cā odoris assequunt'/nō curāt illum amplius/ut canes qui feras odore inue stigant ꝛ aues. Sensus tactus ꝛ gustus sunt magis materiales q̄z ceteri. gustus est discretiuus sapoꝝ/ꝛ tactus ē cōis ꝛ primus ōnium sensuum/quia ōnia animalia habent tactū/ ꝛ circa voluptates animi nō versat' tē perantia aut intēperantia/ ꝛ bis que visu percipiunt'/nō dicimur temperantes aut intemperantes. nec bis q̄ auditu/nā eos qui cantu delectant'/nō dicimus intēperantes/nec bis que percipiunt' olfactu. Interduz etiā capiūt' voluptates ex odore floꝝ/ nō tamen dicit' intemperantia. Relinquit' ergo temperantiā ꝛ intemperantiā versari circa ea q̄ gustu tactuq̄z percipiunt'. Defectio nomine caret/ pōt tamē dici insensibilitas/ꝛ qui eā habz/insensatus/cū nō moueat' sensu alicuiꝰ voluptatis. sed hoc in paucissimos cadit/ꝛ ideo talis dispositio nō bēt nomē. pauci. n. sunt/qui deficiant in capiendis voluptatibꝰ/que nobis ingenite sunt/ꝛ q̄ bus nō facile obsisti pōt. Est enim appetitus voluptatis insatiabilis cui bellū indicendū ē. Dierocles stoicꝰ vir grauis dixit/voluptatis finis mensuratus decretū ē. Et plato voluptatē escā maloꝝ appellauit/quā dicebat primā calamitatē animo nostro accedere/cū corpori iungit'/deprauationem āt ꝛ dissolutionē assequi/cū cogitationes eū a corporis cupiditatibꝰ separant. Tēperantia ē tēperatrix omniū cōmotionū/ꝛ a libidine auocat. ingētiq̄z alacritate gestire nō sinit/ꝛ ut honeste viuamus/ꝛ a nulla voluptate subigamur: sua nobis lege prescribit. Est etiā prudentie cōseruatrix/ꝛ a prudētia deriuat'. nā phronisis grece latine dicit' prudētia. Sophronysi dicit' temperantia/q̄ conseruatrix mentis ꝛ prudētie. Intemperantia uero corrumpit prudentiam ꝛ bonā estimationē atq̄z iudicium. vnde pōt recte dici ōnem virtutē esse temperantiā atq̄z modestiā/a cuius fine/ id est honestate ipm decoꝝ separari non potest/nisi libera cogitatione. Continentia ꝙ affectio inuiolabilis recte rōnis siue habitus voluptatibus insuperabilis. Modestia interdum conuertit' cum temperantia/interdum ponit' ꝓ tota virtute/qm̄ in omni virtute modus requirit' sed maxime in ipa tēperantia q̄ aduersat' uoluptati/qua corrupta res honestas negligimus. Moderatio est quasi actus ipius modestie/ꝛ decorū accōmodatur ad omnis virtutes. grece dicitur prepon/id est decens. ¶ Quasi quidam ornatus vite/nam vt dictum est/temperantia atq̄z modestia sunt quidam ornatus vite/ꝛ quia tēperantia est conseruatrix prudentie/sine qua non potest esse aliqua virtꝰ. ideo dicit ipsam vna cum modestia esse quendam ornatum vite.

honestatis dicēdū sit: ī q̄ verecūdia ꝛ q̄i quida ornatꝰ vite/ tēperātia ꝛ modestia/

¶ Sedatio perturbatõnũ/qm̃ tẽperantia ꝛ modus mitigant animi perturbationes/ꝛ mentẽ sanant. Temperans enĩ dicit ille qui est integre mẽtis. Integra autem mens non perturbat/nec estu fluctuat affectuũ/sed in omnibus se rõni subiicit/que vult ut in omni re modus seruet ¶ Stoici quos Cicero imitat volebant omnium officiorũ causam esse temperantiã/scelerũ vero intemperantiã/ꝛ profecto sic est. Nam vir tẽperans ab officio nũq̃ discedit/ꝛ intemperantia in omnibus nos delinquere cogit ¶ Apud grecos intemperans dicit incastigatus. Vnde pueri dicunt intẽperantes/ id est incastigati/ ideo datur ipsis pedagogus/ vt sit tanq̃ recta ratio/qua pueri vacant ob etatem/ꝛ cupiditates debẽt subiici recte rationi/quoniam per operatiões cupiditatis assequimur intemperantiã/quo vicio nullũ põt esse maius/ qm̃ rõ ab appetitu victa est penitus/ꝛ ruit intemperãs ad voluptates sine aliqua repugnantia intellectus. Vnde magis vituperat q̃ incontinens/ qm̃ in ipa incõtinentia fit aliqua pugna inter rõnem ꝛ appetitum/vincit tãdem appetitꝰ succũbitq̃ rõ. Temperans vero magis laudat q̃ continens/qm̃ nullam habet perturbationẽ/ꝛ appetitus paret rõni sine aliqua repugnantia. In ipo ãt continẽte non est sedata pturbatio:sed fit pugna inter appetitũ ꝛ rõem. Vincit tãdem appetitus a rõne. Ergo temperantia maior ẽ q̃ sit cõtinẽtia ꝛ intemperãtia ẽ maius malum q̃ sit incontinentia. ¶ Et rez modus/mensura quedam ꝛ moderatio in omnibus rebus ¶ Igitur temperantia sanat aĩos:ꝛ moderatio impõit mõm ꝛ decoꝛ rebꝰ agẽdis ¶ Hoc loco:hac parte honestatis/in qua õnia fiunt/õniaq̃ dicunt ordine ꝛ mõ. ¶ Decoꝛ/dicit id quod cõuenit ꝛ decet:de quo plura dicent loco suo ¶ Huius/decori est ea potẽtia ꝛ natura/ut nõ possit ab honesto separari. ¶ Facilius intelligi/id ẽ possumus libera cogitatiõe intelligere differentiã/q̃ ẽ inter decoꝛ ꝛ honestũ/explanari ãt nõ põt. nã tunc dicit decoꝛ/cum ẽ honestũ/ꝛ honestum decoꝛ. ¶ Explanari/demõstrari re ipa ꝛ actu. ¶ Quicquid enĩ/rõ est. ¶ Id tum apparet/eẽ decoꝛ sz cum precessit honestas ꝛ virtus. tũ. n. dicit aliquid decens:cuz ẽ cũ virtute. ¶ Itaq̃/Cũ hoc ita sit inquit/ut decorum tunc appareat/cum precessit honestas/ꝛ honestas cuiusq̃ virtutis finis sit/sequit õnibus virtutibus ineẽ hoc decoꝛ nõ solũ in ipa tẽperãtia.

õnisq̃ sedatio perturbationũ aĩ/ꝛ rerum modꝰ cernit. Hoc loco ꝓtinet id qõ dicitur latiẽ decoꝛũ põt:grece.n. huiꝰ vis ẽ ea: vt ab honesto nõ queat separari. Nã ꝛ qõ decet honestũ ẽ:ꝛ qõ honestũ ẽ decet. Qualis differẽtia sit hõesti ꝛ decori/faciliꝰ itelligi q̃ explanari põt. Quicqd.n. ẽ qõ deceat/id tũ apparet:cũ ãtegressa ẽ hõestas. Itaq̃ nõ solũ ĩ hac

Hoc loco: in hac q̃rta parte honesti. In tribus/ prudentia iusticia fortitudine/ ꝛ probat hoc incipiens ab ipa prudentia. Nam ꝛ ratione uti/ intellectu ꝛ prudentia/ que est in homine recta ratio/ ꝛ uti ratione in omnibus rebus prudentis est/ ꝛ hominem decet. aliter videret natura frustra ipsam dedisse. Oratione/ sermone cum prudẽtia. Considerate/ non temere. Quid sit veri videre/ quoniam ut dictum est/ prudentie obiicit veritas ꝛ rectitudo in rebus agendis/ ꝛ prudentem decet uerum videre nec decipi. Et tueri: defẽdere/ quoniam veritas defendẽda est/ ꝛ si prudẽs mendaciuz tueret/ faceret contra suaz naturam: ꝛ sic efficeret im prudẽs. Decet eniz prudentem veruz inuenire dicere tueri/ ꝛ cõtra facere dedecz. Contra/ ex alia parte ponit ea ĩ quibus decorum prudentis non seruat. Falli/ decipi falsis opinionibꝰ ꝛ rebus ꝛ non videre vez. Labi errare/ quadam negligentia. naz illi dicuntur labi/ qui sine diligentia incedunt ꝛ sic labunt illi qui non inuestigata veritate imprudenter errant. Errare/ falsuz ꝓ vero sequi. Decipi/ verbis. Tam dedecet/ tam est indecoz q̃ insanire. Mente capti dicunt insani quẽadmoduz capti oculis ceci. Delirare est exorbitare a proposito viaq; rationis discedere/ ꝛ ea dicere que nullum habent pondus/ ꝛ abominibus irridentur. Inde dicuntur deliri senes/ qui ridicula dicunt/ ꝛ deducitur a verbo liro ꝛ lira est eminentior pars sulci obliqui. Et qui in obliquũ sulcos ducit/ ut sata melius proueniant ꝛ aqua corriuetur lirare dicitur. Et sic delirus dicitur is/ qui a ratione aberrat/ ꝛ fertur in obliquum. Plynius libro. xviii. dicit Aratione per transuersum iterata occatio sequitur/ vbi res poscit crate uꝫ rastro/ ꝛ sato semine iteratio/ boc quoq; vbi cõsuetudo patit/ crate dentata uel tabula aratro adnexa/ qõ lirare vocant/ vnde primum appellata deliratio est. Ideo dicit Nonius. delirare est de recto recedere. Lira ãt ẽ fossa: q̃ ad agros tuẽdos ducit/ in quã uligo terre decurrat. Cũ arãt inquit Varro iacto semine boues: lirare dicunt. Lyras inqt Collumella rustici vocant porcas/ cũ sic aratũ est/ ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccã sedẽ frumentis ꝓbet. Et õnia iusta/ Nunc ostẽdit decoz ipm inesse iusticie. naz õnia iusta decoz habẽt. iniusta ãt quẽadmõm turpia sunt/ sic preter decoz. Turpia/ remota a virtute.

parte honestatis/ de qua hoc loco dissere dum est: sed etiã in tribus superioribus quid deceat/ apparet. Naz ꝛ ratione uti atq; oꝛõne prudẽter/ ꝛ agere quod agas cõsiderate/ omniq; in re quid sit veri videre et tueri decet. Contraq; falli/ errare/ labi/ decipi/ tam dedecet: q̃ delirare/ et mẽte captũ ee. Et iusta õnia decora sũt. iniusta õnia ↄtra/ vt turpia sic indecora.

¶ Similis rō: Nunc de decoro quod est in ipa fortitudine. ¶ Animo magno/cōtemnēti res humanas ꝛ pericula/qm̄ ut volūt stoici/magnanimitas ē scientia que habitū facit celsiorē ōnibus q̄ cōtingere possunt equabiliter bonoꝝ ꝛ maloꝝ. ¶ Quod otra/qđ nō viriliter ꝛ magno aīo turpe ē ꝛ inde coꝝ. ¶ Quare/cōcludit per ea q̄ iā dcā sunt/ad ōnis virtutes ptinere decorum/ꝛ ita ptinere/ut ab ipis separi non possit. ¶ Hoc decoꝝ/de quo tractant philosophi in officiis/de decoro posito ī personis dicet postea

Similis ē rō fortitudīs. Quod enī viriliter aīoq̄ magno fit/id dignū viro ꝛ decoꝝ videt. quod cōtra/id vt turpe: sic indecorū. Quare pertiet quidez ad ōnē honestatē/hoc qđ dico decorū: ꝛ ita pertiet vt nō recōdita q̄dā rōne cernatur: sz sit in p̄optu. Est. n. quidđā: idq̄ intelligit in ōi virtute/qđ deceat. Quod cogitatōe magis a virtute pōt q̄ re separari. vt. n. venustas ꝛ pulchritudo coꝝporis secerni nō pōt a valitudīe: sic hoc de quo loquimur decorū/illud totū qđē cū virtute cōfusū: sz mēte ꝛ cogitatōe distinguitur.

¶ Diuisio ipsiꝰ decori ꝛ definitio/differētiaq̄ iter decoꝝ philosophicū ꝛ poeticū.

¶ Recōdita: occulta et subtili indagatiōe inuestiget/qm̄ apparet ōnibus ꝛ sponte sese offert ¶ Est. n. quidđā: Vnū nescio quid quod mēte intelligit/ quod deceat in ōni uirtute ¶ Q̄ re/actu. ꝛ ꝓbat hoc per similitudinem pulchritudinis/que nō pōt actu separari ab ipa valitudine corporis: possum? tamē libera cogitatōne intelligere aliud eē pulchritudinem aliud ualitudinem/ sed actu separi nequeūt/qm̄ remota valitudine, pspera cortur etiaz decoꝝ/ꝛ remoto decoro remouet bonestas. possumus tm̄ cogitare aliud eē honestatē/aliud decoꝝ quod ē quasi ornamentū ipius bonestatis ut pulchritudo bone valitudinis. De uenustate ꝛ pulchritudīe paulo post dicet. Dā venustas ꝓprie mulieꝝ ē/ꝛ illa grā quā pre se ferūt in vultu/ꝛ dicit a venere. Vnde boīes dicunt inuenusti/q̄ grā carēt. Vñ apud Terentiū queritꝰ Pāphilꝰ se eē inuenustū ꝛ infelicē/ꝛ quorūdā scripta dicunt bahbere uenustatē id ē grām/ut ōnibꝰ placeāt. Et Isocrates apud grecos secta tus ē oīs dicēdi ueneres. i. oīa lenocinia q̄ scriptis grāz cōpare p̄nt. Jñ dicit attica venꝰ/qm̄ atticoꝝ scripta bēbāt grām. sunt nōnulli eruditi/tm̄ nō bñt uenerē qđ ēt in ipis formis accidit. ¶ Secerni/separi actu ꝛ re ¶ Sic/eodē mō ¶ Cōfusum/mixtū ex ōni pte/sed mixtū dicit ex pte/cōfusum ita ī mixtū/ut nllo mō re ipa possit separi. ¶ Distinguit/sepat libera cogitatiōe

Est aũt/diuidit ipm decoꝝ/postea definit. ¶ Descriptio/diuisio/qm duplex ẽ ipm decoꝝ generale/ꝛ pticulare/quod priori subiicit/ut cũ dicim9/decet honesta facere/virtutemq; exercere/inde dicimus/decet iustũ eẽ/fortẽ magnanimuꝝ/ꝛ sic de singulis partibus honestatis. ¶ Atq; illud superius/id ẽ generale illud decoꝝ/ꝛ affert definitionẽ eius/ quod in toto quasi corpore virtutis apparet. ¶ Cõsentaneũ/oueniẽs/vnde hi homines qui aliquid cõtra naturam cõmittunt/decorũ humanũ nõ seruant/ꝛ sic sunt belue. ¶ Excellentie/ prestantie/ qua differt a ceteris animãtibus. Igit nihil agendu est/ quod hominis pstãtiã dedeceat. ¶ In eo/rõne. s. ꝛ orõne/quibus hõ differt a ceteris aialibus. ergo in sua pstantia hõ debz seruare decorum/ꝛ nihil agere quod homini cõueniẽs nõ sit/ꝛ est hoc decorũ tãq; locꝰ cõis. nã i orõne locꝰ cõis dicit ea ps q̃ non de aliquo nominatim disputat aut agit/sed de vniuersa re/ꝛ habet acrem incusationẽ viciꝝ cũ amplificatiõe. Nõnunq; locus cõis continet ancipites disputatiões/in q̃bus de vniuerso genere disputamus vt de virtute. Ideo dicit in paradoxis:ludens cõieci in cões locos/ qm Pbans illas opiniones admirabiles eẽ veras incusat vicia generaliter/ꝛ nõ nõiat aliquem sed vtit loco cõi. ¶ Que ãt pars/illud decoꝝ particulare quod ẽ spẽs illius primi decori. ¶ Generi/illi decoro quod est generale. ¶ Cõsentaneũ: ita cõueniat nature humane. ¶ Moderatio/modus quidaꝝ in õnibus dictis factisq; nã dẽt adhiberi semper moderatio actionuꝝ ꝛ sic erit decoꝝ per singulas partes honestatis. ¶ Cuꝝ spẽ/apparentia liberi hominis nõ seruilis ꝛ scurrilis. Serui õnes dicunt q̃ affectibus seruiũt. bõ igit ingenuus in õni re/ut seruet decoꝝ/nihil seruile facere dẽt/sed õnia dẽnt sapere quãdaꝝ ingenuitatẽ. ¶ Liberali/digna libero homine ꝛ ingenuo. ¶ Hec ita intelligi a philosophis: Nõ possumus inqt Cicero existimare intelligi a philosophis hoc mõ de decoro/quod ẽ apud poetas in personis/qm ẽ differẽtia. poete enim bonas ꝛ malas personas introducunt loquẽtes vt ipas decet/ id ẽ q̃ vtunt verbis sibi accõmodatis ꝛ qualitati psonaꝝ. philosophi aũt

Est aũt eius descriptio duplex. Nã et generale quoddã decorũ itelligim9/ quod i oi honestate versat: et aliud huic subiectũ/ quod pertiet ad singulas partes honestatis. atq; illud supi9 sic fere definiri solet/ Decorũ id eẽ quod cõsentaneũ sit hois excellẽtie in eo i quo natura ei9 a reliqs aiantib9 differat. Que ãt pars subiecta generi est/ eã sic definiũt: vt id decorũ eẽ velit/ qõ ita nature cõsentaneũ sit: vt i eo moderatio et tẽpãtia appareat cũ specie q̃dã liberali.

accipiũt personã humanã ea rõne qua persona humana ẽ ꝛ nõ ficta more poetico. ꝛ dicunt decoꝝ ab ea seruari/si ab eius excellentia nõ degeneret/ et id agat quod virtuti cõueniat ꝛ honestati/ad quã nati sumus/poete autez fingunt personas ad libidinẽ. Et sic ostẽdit hoc eẽ ꝓprie decoꝝ quod virtuti cõgruit. Inde sumit a poetis largo mõ/ut tunc decoꝝ dicat seruari/cũ orõ qualitati persone introducte accõmodat. Vnde dicit Fabius poetas habere decorũ in personis/ꝛ sic ponit a cicerone differẽtia inter decoruz philosophicũ ꝛ poeticum / qm̃ philosophi bonis viris tm̃ tribuũt

Nec ita ītelligi a phīs possum⁹ existīare ex eo decoro qđ poete sequūt: de quo alio loco plura dici solẽt. Sz tū seruare illud

decoꝝ: poete ãt taz bonis q̃ malis. ut tyrãnus si tyrãnice ꝛ crudeliter loq̃tur/dicat seruare decoꝝ/qm̃ talis orõ persone cõuenit. Philosophus ãt dicit nihil eẽ decẽs/nisi quod honestati cõiungit/ẽ. n. decoꝝ cõfusum cum tota virtute. ꝛ sic differt inter vtrũq; decoꝝ. ¶ Hec ita/ ut finitũ ẽ ex sententia philosophoꝝ/qui dicunt id eẽ decoꝝ/ quod nature cõgruit ꝛ hẽt tẽperantiã ꝛ mõm cuz specie liberali. Nõ ita inquit intelligunt philosophi de decoro/quod poete dicunt seruare in psonis/qm̃ hoc decoꝝ differt ab illo. ¶ De quo/decoro seruando apud poetas in personis. ¶ Alio loco/in rhetoricis ꝛ preceptis dicendi Cicero ꝑmus apud latinos dixit decoꝝ/ita eniz ait in oratore/ut in vita sic in orõne nihil est difficilius: q̃ quid deceat videre. prepon appellãt hoc greci/ nos dicamus sane decoꝝ de quo preclara ꝛ multa precipiunt/ꝛ res ẽ cognitiõe digniſſima. huius ignorãtia nõ mõ in vita/sed sepissime in poematis ꝛ in orõne peccat/semperq; in õni parte orõnis/ vt vite/quid deceat cõsiderandũ ẽ/quod in re de qua agit posituz est/ꝛ in personis ꝛ eoꝝ qui dicunt/ꝛ eoꝝ qui audiunt. Itaq; hunc locũ lõge lateq; patentẽ philosophi solent in officiis tractare. decere ẽ q̃l aptũ eẽ ꝛ cõsentaneum tempori ꝛ persone. quod cum in factis sepissime/tum in dictis valet. In vultu denicq; ꝛ gestu cõtraq; dedecere. ¶ Sed tũ seruare illud poetas dicimus: Hunc ponit decoꝝ quod poete seruant. Nam apud ipos in personis decoꝝ petit. Illud genus narratiõis quod in personis positum est/inquit in rhetoricis ad herennĩũ/hẽre dẽt sermonis festiuitatẽ amicoruz dissimilitudinẽ/grauitatẽ/lenitatẽ/spem/metũ/suspicionẽ/desideriuz/ dissimulationem/misericordiã/rerum varietates/fortune cõmutationez/ insperatum incõmodum/ subitã letitiã/iucũdum exituz rerum. Sensus est: Non dẽmus arbitrari philosophos intelligere de decoro poetico/ ut intelligunt de decoro cõiuncto cũ honestate: ꝛ ita cõiuncto ut separari nõ possit: ꝛ tũc poete seruare decorũ in personis dicunt/cuz quecq; persona introducta ab ipis id loquit/ ꝛ facit quod sue persone cõuenit/si pius pie loquit/ seruat decoꝝ. si impius impie. si tyrãnus crudeliter. si matrona pudice. si scortũ

impudice loquit: decet. Et sic intelligit decorū in poetis/cuz id dicit/quod persone loquēti cōsentaneū ē. sed philosophi aliter cōsiderant decorū/coniunctum. s. cum virtute. ¶ Quacz/q̄cunqz persona introducta. ¶ Fit/q̄m vir grauis nō debet introduci/ ut faciat ea q̄ leuissimi hominis sunt ꝛ ecō tra. ¶ Et dicit/ꝛ sic in verbis quisqz secundū suā dignitatē ꝛ habitū quē habet siue bonū siue malū/dēt induci ad loquendū a poetis vt seruetur decoruz/ quod in verbis et rebus consistit atqz personis. ꝛ affert exemplum cice. ex Tragedia Accii/q̄ inscribit Thyestes/ in qua persone loquit ut cōuenit cuiqz. Iupiter ex Egina filia Asopi rapta ex phliūte urbe peloponesi ad Nemeam siluaz genuit Eacum ex europa filia agenoris: Minoem ꝛ Rhadamā tum/qui adeo iuste vixerunt/ut apud inferos iudices fingant a poetis. ꝛ Minos tulit leges cretēsibus/q̄ cū fuerint iusti ꝛ pii/si iouerent a Tragicis/ut dicerent ea q̄ Athreus nō seruaret decorū persone. ¶ Oderint dum metuāt/hec erant verba Athrei apud Accium in Tragedia/que tyrānidez sapiunt tyrāni enim volunt timeri/ꝛ nō curant si odio habent. Athreus volens vlcisci iniuriā illatā a fratre Thyeste/cognoscebat se iturū in odiū subditorum. vnde dicebat oderint/ duz metuāt sic etiā introducunt alii tyranni. nam hec verba ad ōnis pertinēt. idē Cicero in ṕma philippica dicit: Carum eē ciuem de rep. mereri/laudari/coli/diligi/gloriosum ē. metui uero ꝛ in odio eē/inuidiosum/detestabile/imbecillū caducū quod videmus etiam in fabulis ipis illis qui oderint/dū metuant/dixerint pernicioſum fuisse. Qualis inquit Seneca/illa dira vox ꝛ abominata/oderint dū metuāt. sylano scias seculo scriptā ꝛ. C. cesar hanc vocem vsurpabat. ¶ Aut natis sepulchro ipe est parens/hec erāt verba Athrei/ qui Thyesti fratri filios comedēdos apposuit. Athreus ꝛ Thyestes filii pelopis ꝛ hyppodamie fuerūt tantalicz nepotes/regnaueruntqz Micenis in peloponneso. Thyestes cum vxore fratris. Merope concubuit: ꝛ filios procreauit/quos ei Athreus postea decoctos apposuit. Vnde uenter patris erat sepulchrū ipis filiis. Ita igit insultās fratri inducit Athreus in tragediis/si aliter diceret nō seruaretur decoz pone/nec etiā si vir bonꝰ ꝛ pi9 ita loqueret. ¶ Parēs: Thyestes pater. ¶ Est sepulchro natis/ipe pater ē sepulchrū filioz quos comedit. ¶ Excitatur plausus: in ipo theatro a spectatoribus plauditur in laudem poete/qui sic loquentem Atreum introducit / quoniam illa verba conueniunt Athreo crudeli ꝛ impio. ¶ Est enim. ꝛc.

poetas dicimꝰ/qđ deceat: cuz id qđ q̄qz persona dignū ē ꝛ fit et dicit. vt si Eacꝰ aut Minos diceret/oderit dū metuant: aut natis sepulchro ipse est parens: inde corū videretur: q̄ eos fuisse iustos accepimus. At Atreo dicēte plausꝰ excitātur.

¶ Est enim/ratio quare plausus excitant'/ qm̃ verba sunt accõmodata p sone. ¶ Persona/ipo Atbreo/qui loquitur/qz fuit crudelissimus· ꝛ poete crudelem crudeliter loquentem fingunt/ꝛ cõtra aliter nõ daret' plausus in theatro cum tragedie recitant'nec seruaret' poeticũ decorum· ¶ Sed poete/ inquit Cicero ipi poete iudicabunt quid quenqz deceat ex qualitate personarum quas fingunt/ꝛ illis verba attribuũt/ut decet siue bonis siue malis cõcedat' poetis/ut in tãta varietate personaꝝ/ etiam quid malis viris cõueniat/decorũqz sit/ videãt· ¶z nobis philosophis qui virtutem ãplectimur:ꝛ in ea summum bonuz ponimus/ natura imposuit personam cuz maxima excellentia/vt in ipa decoꝝ cũ honestate cõiunctuz seruanduz sit.poete personas ad libidinez fingunt/nos aũt habemus ipas impositas a natura· ¶ Quid deceat/qd cõueniat cuiqz· ¶ Ex p

est enĩ digna persona oratio. Sed poete qd quẽqz deceat/ex persona iudicabũt. Nobis aũt personã iposuit ipsa natura magna cũ excellẽtia prestãtiaqz animantium reliquorũ. Quo circa poete in magna varietate personarum/etiã vicios quid conueniat ꝛ deceat/videbunt. Nobis autem cum a natura/cõstantie/moderationis/temperãtie/verecundie partes date sint: cumqz eadem natura docet non negligere/quemadmodum nos aduersus homines geramus:efficitur/

sona/qualitate persone introducte. ¶ Nobis aũt/qui nõ fingimus/sed earõe q̃ sum9 boies/ꝛ bẽm9 psonã impositã a natura nõ fictaz more poetico· poete.n. fingũt psonas/ꝛ scdm varios affect9 inducũt loquẽtes/ut seruet' decoꝝ. ¶ Imposuit personã/vedit rõem ꝛ semina virtutũ personãqz cõem õnibus boibus· ¶ Magna excellẽtia/ qm̃ boies rõe ceteris aialib9 antecellũt ꝛ prestant. ¶ Quo circa/ideo poete iudicent quid conueniat psonis/q̃s fingunt. ¶ Varietate/qm̃ varie sunt qualitates personaꝝ· ¶ Etiaz vicios:qz inducunt etiã bonos loquentes nõ mõ viciosos/at nobis inqt natura dedit igniculos oim virtutũ/prescripsitqz tribuẽs ipam rõem nos dẽre mõm seruare in õni vita quod cũ ita sit/ apparet illud generale decoꝝ esse cõfusum cũ õnibus virtutibus/ꝛ particulare cognosci in singulis officiis· ¶ Cõstantie/baz virtutũ principia dedit nobis natura vt simus cõstantes/tẽperati/verecũdi/ modesti· ¶ Nõ negligere/sed cõsiderare quẽadmõm viuamus/ꝛ quales nos geram9 in vita humana/ne a virtute degenerem9 ꝛ pncipiis naturalib9:ut nihil in vita discrepet a rõe ꝛ humana prestãtia ꝛ sic apparebit vtrũqz decoꝝ/cũ officiis delectabimur/q̃ a natura pncipiũ bñt/q̃ virtutũ semina dedit/a qbus officia manant/ꝛ conflat' honestum·

¶ Vt illud/generale decoꝝ. ¶ qꝫ late fusum/sparsum per ōnis virtutes.
¶ Et hoc/decoꝝ particulare/quod in singulis partibus hōestatis cernit̄.
Vt n. pulchritudo:cōparatōne pulchritudinis in aliquo corpore ostēdit
quō ipm decoꝝ mouet homines/ut laudent ea/q̄ in ōni vita fiunt cū ordi
ne cōstantia ꝛ moderatiōe dictoꝝ factorūqꝫ. sic pulchritudo corporis de
lectat/qꝛ ōnes partes inter se bene quadrant/ꝛ ꝓportionē habent. ¶ hoc
ipō/ ꝓpter hoc mouet
oculos eoꝝ/ qui vidēt
corpꝰ ita bene oꝓsitū
ut nihil discrepꝫ. ¶ Le
pore/quadā grā/lepos
est dictoꝝ ꝛ factorum
grā ꝛ est quedā lenitas
et venustas in aliquo
corpore ꝛ etiā in orōe.
ptes igit̄ corpis cōsen
tiunt cū lepore/cū hēnt
grām/qua respicientes
mouent̄. ¶ Cōsentiūt/
cōuenīūt/quadrāt qm
bene oꝓsite sunt/ꝛ ba
bēt grām ꝛ vim mouen
di. ¶ Sic hoc decoruꝫ/

vt et illud quod ad oēm honestatē perti
net decoꝛū/ qꝫ late fusum sit appareat: et
hoc quod spectatur in vnoquoqꝫ genere
virtutis. Est.n. pulchritudo coꝛꝑis ap
ta cōpositiōe mēbꝛoꝛū/ mouet oculos et
delectat hoc ipso qꝫ inter se omnes partes
cum quodam lepoꝛe consentiunt: sic hoc
decoꝛū quod elucet in vita mouet appꝛo
batiōnē eoꝛū quibus cū viuitur oꝛdine
ꝛ cōstātia/ moderatiōe dictoꝛū oīm atqꝫ
factoꝝ. Adhibēda est igit̄ q̄dā reuerētia

adaptat nunc similitudinē. Ambrosius ait. Si quis igit̄ equabilitatē vni
uerse vite ꝛ singulaꝝ actionū modos seruat ordinēqꝫ ꝛ cōstantiā dictorū
atqꝫ opeꝝ moderationēqꝫ custodiat:in eius vita decoꝝ illud excellit:ꝛ qua
si in quodam speculo elucet. ¶ In vita/ rebus quas agimus ¶ Approba
tionem/laudationē ꝛ cōmendationē eoꝝ/cū quibus viuit̄ prius debemus
consulere/ inde deliberare/ postea cuꝫ electione electa perficere/ꝛ in omni
bus actionibus ordinem seruare atqꝫ constantiam: vt homo non perturbe
tur/sed semper in optimo mentis proposito maneat/ꝛ moderationem adhi
bere in omnibus dictis ꝛ factis decet. cum talem hominem cernimus / mo
uemur/ut eum laudemus decorum seruantem suum/ꝛ sic econtra. ¶ Igit̄:
cum ita viuendum sit / ut nihil displiceat in nobis his qui nobiscum ver
santur. ¶ Reuerentia/cauere debemus/ ne aliquid turpiter ꝛ contumeliose
dicamus vel cum aliqua ignominia/quod qui negligunt/non seruant deco
rum/ꝛ famam perdunt/quo nihil potest esse turpius. est enim ut inquit in
lelio fama non mediocre telum ad res gerendas. ¶ Reuerentia/quidaꝫ pu
dor. vt cum quadam reuerentia cum aliis versemur/ ut nihil agamus/qđ
dedeceat coram aliis cuiuscunqꝫ conditōnis sint ita inquit semper est agē
dum/ut omnes videamur reuereri/ꝛ nihil cōmittere quod notari possit.

¶ Aduersus/erga homines cuiusq; ordinis. ¶ Optimi cuiusq; & reliquoꝝ: id ē dēm⁹ adhibere pudorē officiū/ & religionē erga optimos & alios. ¶ Et reliquoꝝ/qui nō sunt optimi sed vulgares. Ideo dicit Iuuenalis: ¶ Maxīa debet puero reuerētia/ & peccaturo obsistat tibi filius infans. debem⁹ inq; Cicero cauere ab ōni re/q̄ possit reprehēdi/ēt cū sumus cū malis. Nā negligere alioꝝ estimationē de se/hominis ē/pfecto dissoluti/ sed ita viuendū ē/ vt ōnes reuereamur et sic a turpitudine abhorrebimus. Nec despiciat inquit Ambrosius quid de se vnusquisq; & maxime vir optim⁹ sentiat. hoc enī mō scit bonis deferre reuerentiaz nā negligere bonoꝝ iudicia/uel arrogātie vel dissolutionis ē/quorū alteꝝ superbie ascribit̄/ alterum negligentie.

aduersus hoīes/ & optimi cuiusq; & reliquoꝝ. Nā negligere quid de se quisq; sentiat/non solū arrogantis est: sed etiā oīo dissoluti. Est ād qđ differat in omni rōe hēnda īter iusticiā & verecūdiā. Justicie partes sunt/nō violare hoīes: verecūdie nō offēdere. In quo maxīe perspicit̄ vis decori. Vis igit̄ expositis/q̄le sit id quod decere dicim⁹/ intellectū puto.

¶ Quid sentiat/ quam opinionē quisq; habeat sed negligit officiū/ & alioꝝ reprehēsionē nō timet. ¶ Arrogantis/supbi & q̄ falsa quadā opinione elat⁹ alioꝝ de se opinionē negligit. ¶ Dissoluti/q̄ hoīm opinionē de se non curat/ nec aliquo vinculo officii ac pudoris tenet̄/ & licentia utit̄ ad ōnia q̄ agere vult/ tāq; ille qui frontē pfricuit/ & solutis rugis tāq; impudēs alioꝝ de se iudiciū negligit. ¶ Est ād quod differat/ponit differētiā q̄ ē inter verecundiā & iusticiā/ vt aliud sit officiū iusti/aliud verecūdi/ & sic discurrēdo p alias virtutes. Vñ illud decoꝝ generale diuidet̄ in partes/ & quēadmōm in toto corpore virtutis decoꝝ ē/sic & in singulis. ¶ In ōni rōe habēda/in ōni respcū & cōsideratiōe officioꝝ vtriusq; nā alia ē rō iusticie alia verecūdie. & sic pspicit̄ melius vis decori cū per partes inuestigat̄ ¶ Nō violare/violare ē p vim alicui afferre iniurtā/qđ ē otra iusticiā & iusti hoīs decoꝝ. ¶ Nō offendere/ offendere in hoc loco ē fraude & uerbis alicui nocere/ ut illi⁹ anim⁹ alien⁹ fiat/ & de te male sentiat: a qb⁹ ipa verecūdia nos repmit/ q̄ (ut dixi) ē timor dedecoris & iuste reprehensiōis. Vñ dicit Sene. Verecūdia malis conatib⁹ obstat. nō ē igit̄ aliqđ cōmittēdū/qđ alios offendat: sz adhibēdus pudor/ne turpitudine aliq̄ & errore alioꝝ oculos offendam⁹. offendunt̄ aūt boni viri turpitudine ac impudētia quorūdā/q̄ uerecūdie nullā hñt rōem ¶ In quo/nō violare nec aliquē turpi aliquo errato offendere ¶ Maxīe: sup oīa alia. t. tūc maxime seruat̄ decorū/cū neminē violam⁹/neminē offendimus. ¶ Vis/natura & potentia ¶ Vis igit̄ expositis/concludit de ipo

decoro. puto inqt ob ea q̄ iā dcā sunt/intellectū eē ab ōnib9 q̄d sit id quod dicit decorū/ ⁊ consentaneū cuiqz.

OFficiū ār: Ostendit Cicero quā viā habeat officiū quod orit a decoro/ ⁊ ad quid nos deducat/ ad conseruationē scz humane nature/ que vult nos oia facere ut decet/ ⁊ eā ducē sequi dēmus. que si nō deprauaret varijs erroribꝫ/ a teneris vnguiculis ad perfectionē nos duceret. dicit. n. virtutū oīm principia

Via officii qd̄ a decoro manat ⁊ vtilitas.

Facere igit id quod decet/ cōtrā naturā est/ ergo seruare decoruz/ ē cōseruare naturā/ utile igit tali officio fungi.

OFficiū/ actio q̄ manat a decoro vniuersali ⁊ postea particulari. nā generale decoz est illud quod ducit. Ad conuenientiā: ut omnia faciamus q̄ nature humane cōueniant/ ea vo relinquamus/ que sunt contra naturam. Ideo dixit supra generale ꝺ corum id eē quod consentaneū sit hominis excellentie.

OFficiū autez quod ab eo ducit/ hanc primū habet viaz/ que ducit ad cōueniētiaz conseruationemqz nature. Quaz si sequemur ducem: nunqz aberrabimus. Sequemurqz et id quod acutum et perspicax natura est: et id quod ad hominum consociationem accommodatum: et id quod vehemēs atqz forte. Sed maxima vis decori in hac inest parte/ de qua disputamus.

Quā/ naturā si sequemur/ nunqz a via rōnis ⁊ formula decori aberrabimus. natura enim pse ab ōni turpitudine abhorret. ergo conueniēter nature viuendo z est/ ⁊ sic ab officio non discedet ⁊ via decori. Sequemurqz/ id est si ducem naturam sequi voluerimus/ sequemur etiam prudentiaz iusticiā ⁊ fortitudinē. ⁊ sic apparet ab ipa natura nos instituī ad virtutes. Id quod acutum/ id est prudentiam/ que perspicit veritatem in rebus agendis/ ⁊ est acuta ⁊ perspicax/ hoc est decorū prudētis ut acutus sit/ ⁊ pspicax ⁊ vez in ōni re videat. Natura/ naturaliter Et id quod ad hominū consociationez/ id est iusticiam ipam que est ad societatem hominum tuendam/ ut dictum est/ ⁊ in hoc iusti viri decorum elucet/ si cuiqz tribuit quod suum est/ ⁊ humanam consociationem tuetur/ ⁊ colit. Et sic erit hoc decorum particulare. Et id quod vehemens/ id est sequemur magnanimitatem ⁊ fortitudinem. Vehemens/ arduum ⁊ plenum difficultatis/ quod pertinet ad magnanimum. officium igitur quod a decoro manat/ viam habet ad omnis virtutes duce natura. Sed in hac parte/ temperantia ⁊ modo. Maxima/ summa/ quia in hoc magis requirit modus ⁊ decoz/ cū sit in factis ⁊ dictis actiōeqz decenti. Disputam9/ agim9 ⁊ subtiliter inqrim9.

Hecꝫ enim/ rō quare maxima vis decori ē in hac parte/ qm̄ inquit non solum gestus honesti ꝛ decentes esse debent sed etiam motus animi qui ad naturam accōmodent/ quod efficit ipa temperantia q̄ sedat omnis perturbationes/ ꝛ conseruat prudentiā. Corporis motus/ qui debent eē cuꝫ decoro/ ne naturam odisse videamur/ si aliter corpus moueret/ q̄ꝫ debeat moueri ex nature prescripto. li. v. de finibus ait/ quē admodū quis ambulet/ sedeat/ qui ductꝰ oris: qui vultꝰ in quoꝫ sit: nihil ne est in his rebꝰ/ quod dignū libero aut indignum eē dicamus? nō ne odio dignos multos putamus qui quodam motu aut statu ventur nature modu ꝛ legē contēpsisse? Quꝫ multo magis/ q̄ motꝰ corporis nature cōgruentes/ quoniaꝫ animus est prestātior corpore.

Hecꝫ. n. solū corporis q̄ ad naturā aptī sūt: sed multo ēt magis aī motꝰ p̄bādi/ qui itez ad naturam accōmodati sunt.

Diuidit motus animorum/ docens appetitum debere parere rationi.

Duplex enī est vis animoꝫ atqꝫ nature. Una pars in appetitu posita ē: q̄ grece: q̄ hoīem

Animi motus/ ut amor/ pietas/ misericordia/ dolor/ ira/ ꝛ similia li. iii. de finibus ait/ atqꝫ ut mēbra nobis ita data sunt/ ut ad quādam rōnem vi uendi data esse appareant/ sic appetitio animi que horme grece vocat/ nō ad quoduis genus vite/ sed quādam formam viuendi videt data. Quo tus animi/ appetitiōes que debēt parere rōni/ ne fiat intemperātia. Itē: similiter apti ad naturam/ qm̄ motus animi uehementiores sunt contra naturam ꝛ rectam rōnem.

Duplex ē. n. Probat diuidēdo motꝰ aioꝫ ꝛ vī/ q̄re p̄bādi sunt bi motꝰ/ q̄ ad naturā accōmodant/ due sunt ptes aīe/ vna ē exps rōnis/ et dicit appetitꝰ sensitiuꝰ/ paret tī rōni. i. intellectui/ nā rō in hoīe ē ipe intellectꝰ. Hec duo nō sunt ī brutis/ qm̄ nō hnt rōnē nec parēt rōni. q̄ppe appetitꝰ in hoīe dꝫ obtēperare rōni/ ut patri bñti rōnē paret filiꝰ. Pria ergo rō ē intellctūs/ ꝛ mēs/ altera appetitꝰ q̄ nō ē in ipa rōe/ sꝫ ē nō sine rōe p obedientiā. vnde dicit Aristo. li. iiii. moraliū cupiditates nō dēre eē magnas/ qz rōnē eliciūt. q̄obrē inq̄t mediocres sint ipe ꝛ ppauce/ ꝛ rōni nō aduersent dꝫ/ atqꝫ id tale qđ ē obediēs/ tpatuꝫ castigatūq̄ vocam9. Et ut viuere puerum sub pedagogi preceptis oportet/ sic ꝛ cupiendi vis cupere dēt/ ut rō iubet. Vnde tēperati vim cupiendi cōcordē eē cū rōe dꝫ/ qm̄ vtriusqꝫ ꝓpositum ē honestas atqꝫ vir tēperās ōnia cupit/ ut oportet ꝛ quādo dꝫ/ hoc mō ꝛ ipa ratio dictat. hec ōnia Cicero erudite ꝓsequit. horme grece/ latine dicitur appetitio animi siue appetitus sensitiuus ꝛ impetꝰ ad aliq̄d agendum/

¶ Rapit/ vi trahit. appetitus enim ad diuersa nos rapit/ sed debet a rõne cõprimi. vnde vult Aristoteles/ ut in principio dcm̃ est/ virtutes morales cõsistere in appetitu sensitiuo/ ꝛ maxime fortitudinẽ ꝛ temperantiã. nã cũ appetitus fert ad res venereas/ ꝛ rõ eum disponit/ fit cõtinentia. ꝛ si fugimus labores aut dolores ꝓpter ignauiã/ rõ cõprimit appetituꝫ/ ꝛ ipm̃ ergit ad ea que prestare debet cum decoro ꝛ fit fortitudo. Sunt motus inq̃t Ambrosius: in quibus ẽ appetitus ille/ qui q̃ quodaꝫ prumpit impetu. ¶ huc ꝛ illuc/ ad varia que appetunt.

huc ꝛ illuc rapit. Altera in ratione: que docet et explanat quid faciendum fugiẽdumq̃ sit. Ita fit/ ut ratio presit: appetitus vero obtemperet. õnis autem ratio vacare debet temeritate et negligentia. Nec vero agere quicq̃/ cuius non possit causam probabilem reddere. Hec est enim fere descriptio officii. Efficiendũ autem est vt appetitꝰ rationi obediant: eamq̃ neq̃ precurrãt: nec propter pigriciã aut ignauiã deserant: sintq̃ tranquilli: atq̃

¶ In rõe/ quã Plato posuit in cerebro tanq̃ in arce/ ꝛ appetituꝫ sub ter precordia/ quoniã rõ moderat appetitui/ aliter raperet in ꝓceps ¶ Sue. s. rõ preẽ appetitui ꝛ illũ disponit ad omnis mediocritates. ¶ Omnis autẽ rõ/ prescribit qualis debeat eẽ rõ/ que appetitũ sensitiuum regere debet. nã si rõ ẽ temeraria ꝛ negligens/ nec se nec appetitũ regere poterit. ¶ Temeritate/ ne temere aliq̃d faciat/ sed cõsiderate ꝛ diligẽter. ¶ Hec enim fere descriptio ẽ officii/ nam in principio ex stoicoꝝ sententia ita finiuit/ officiuꝫ medium id esse/ quod cur factum sit/ rõ ꝓbabilis reddi possit/ ut sunt hec officia/ de quibus in hoc opere disputat. ¶ Fere/ quasi dixit/ qm̃ hec rõni addunt/ ut temeritate vacꝫ ꝛ negligẽtia. sed si recte volumus considerare officiũ ipm̃/ temeritate ac negligentia vacare dẽt/ aliter non dicet officiũ. addidit etiã fere/ qm̃ nõ õne officiũ ita describi/ sed medium officium tm̃ siue cõe: de quo nunc agit. perfectum aũt officiuꝫ dicit rectum/ ꝛ õnis numeros habet/ ut necesse nõ sit de ipo cur factum sit/ rõem reddere. Ergo nõ õnis officii eadẽ est descriptio/ sunt enim quedam officia que a circunstantia dicunt. ¶ Neq̃ precurrant/ ꝛ sic fit exuperatio. Neq̃ deserant ꝛ sic est defectio ꝛ parum/ illud autem nimiũ. Ergit medium tenendum est/ ut ne quid nimis aut paꝝ fiat/ aliqui appetitus precurrunt rõem ꝛ immoderata appetunt: aliqui deserunt: qm̃ ea fugiũt/ que ꝓ decoro seruã do appetere dẽrent/ vt sunt timidi. Ideo dicit ꝓpter pigriciã ꝛ ignauiaꝫ. ꝛ pigricia ffert ad corpꝰ: ignauia vo ad aĩm. audaces rõnẽ pcurrũt/ ꝛ sic de aliis q̃ nimia sunt ꝛ mõm rõnis excedũt. ¶ Tranq̃lli: sedati ꝛ moderati ut

rō iubet. ¶ Omni perturbatione. ℘turbatio tollit constantiā/inquit Ambrosius. Destitutio/poit ignauiā/accusat pigriciā. perturbata. n. mente latius se ac longius fundit appetitus/ꝫ tanq̄ effrenato impetu frenos rōnis nō suscipit/nec ulla sentit aurige moderamina: quibus possit reflecti. Vnō plerunq̄ nō soluz animus exagitat/ꝫ amittit rō/sed etiā inflāmat vultꝰ. ¶ Ex quo/id est ex qua tranquillitate ꝫ vacuitate perturbatōis. ¶ Eluce

ōni perturbatiōe aī careāt. Ex quo eluce bit ōnis ꝺstātia/ōnisq̄ moderatio. Nā qui appetitꝰ lōgiꝰ euagāt/ꝫ tāq̄ exultā tes siue cupiēdo siue fugiēdo/non satis rōne retinētur: hi sine dubio finez ꝫ modū trāseūt. Reliquūt enī et abiiciūt obediētiā: nec rōni parēt/ cui sūt subiecti lege nature. A quibꝰ nō mō aī perturbantur: sed ēt coꝛpoꝛa. licet oꝛa ipsa cernere iratoꝛū: aut eoꝛū q aut libidīe aliq̄/ aut metu cōmoti sūt: aut voluptate nimia

bit/apparebit/qm̄ in perturbatōne aī nō possumus retinere cōstantiā ꝫ mōm/ ideo cohibēdꝰ ē appetitus/ꝫ ita affici endus/ut rōni pareat/ ꝫ sit trāquillus. ¶ Nā qui/ ℘bat a cōtrario. ¶ Euagant/ longius efferunt/ꝫ nullo moderationis retinaculo otinent/qm̄ illi nō parēt. ¶ Siue cupiendo/ꝫ sic erit nimiuz. ¶ Siue fugiendo/ꝫ sic erit paz: ꝫ nō poterūt appetitus a rōe dirigi ad mediocritatem/ut fiat moralis virtus q̄ in ipa mediocritate cōsistit. ¶ Relinquūt enim/rō q̄re transeunt mōm in ōni re/atq̄ terminū quē ponit ipa rea rō. ¶ Lege nature/qm̄ natura vult: ut appetitus rōni pareat/ quaz in cerebro quasi in arce posuit/ut preesset. Cupiditates āt siue appetitōes subter precordia/ut rōni parerēt. iram in pectore collocauit. Hec fuit ℘latonis opinio/quez Virgilius in ꝓncipio sue eneidos imitatus finxit Eolū qui ē ipa rō sedere in celsa arce tenentē sceptz ꝫ cōprimentē ventos/q̄ subsunt/ ideē cupiditates q̄ latius vagant. Et vēri si latius vagarent/ōnia cōfunderēt ideo Eolus eos cōprimit. ¶ A quibus/appetitiōibus q̄ latius vagant: nec parent rōni. ¶ Sed etiā corpoꝛa/qm̄ cum animus perturbatus ē/in vultu ostendit/ideo videmꝰ iratoz vultus inflāmatos/timidoz pallidos/ ꝫ alacres cuz voluptate aliq̄ gestit animus. hec ōnia significant nō adeē cōstantiam/sed aīm eē cōmotum. Vnde Socrates vt dcm̄ ē/ vir grauis ꝫ cōstans ℘ eodem vultu visus ē. Ira se ꝓfert inquit Seneca: ꝫ in faciē exit/ q̄toq̄ maior hec est feruescit manifestius. Nullus ē aīal tā horrendū tamq̄ pernicio℘um natura: ut nō appareat in illo/si ira inuasit/noue feritatis accessio. ¶ Oꝛa/ vultus eoz q̄ ira ꝺcitant/qm̄ apparet illa perturbatio. ¶ Libidine/uehementi appetitu alicuius rei. ¶ Aut metu/ qm̄ pallent. Natura cum

quid de extrinsecus contingentibus metuit in altū tota demergit/ ⁊ descendens trahit secum sanguinē/quo velut curru semp vehit·hoc demerso/ humor dilutior cuti remanet/⁊ ipe pallescit. Ideo timētes tremunt/ qz virtus anime introrsum fugiens neruos relinquit/quibus fortituo membroruz tenebat. ¶ Gestiunt/exultant ⁊ preter decoz de aliqua voluptate letitiā ostendunt· ¶ Quoz/hominū ita perturbatoz mutant vultus voces status ⁊ motus/ in quib9 decoz seruandū est/ ne in motu aut statu corporis ꝓpter irā aliasqz perturbationes moduz excedamus. ¶ Ex quibus/ ex his q̄ dicā sunt et hominuz perturbatorum deformitate appareat comprimendos esse appetitus / ne talis in multa voce motu statuqz corporis deformitas animo perturbato sequat· ¶ Vt ad officii formā reuertamur / parenthesis est ¶ Dixit supra/nec agere quicqz cuius nō possit causam ꝓbabilem reddere·hec enim fere descriptio est officii.postea fecit digressionem:nunc reuertit ad formā officii.i.ꝓprietatē regulā atqz cōuenientiā· ¶ Cōtrahēdos/ reprimēdos a rōe· ¶ Sedādos/ad cōpositionē trāquillitatē qz reducēdos. ¶ Excitādaz/ q̄i dormientē·naz cū rō videt eē sopita/excitāda ē/ut appetitui imperet/et disponat mediocritates affectuū· ¶ Aīaduersionē/iudiciū:⁊ ut aīaduertam9/ne q̄d temere aut fortuitu agat· ¶ Temere:incōsulte ⁊ sine rōis ꝓscripto· ¶ Fortuitu/forte fortuna nīlo adhibito iudicio/ hec oīa fūt ꝓtra aīaduersionē·i.iudiciū ipi9 rōis ⁊ diligentiā. Cū·n·diligēter aīaduertim9/nihil fit temere aut fortuitu. ¶ Neqz.n·rō q̄re nihil ē agendū temere ⁊ negligēter/qm̄ inqt ad maiora nati sum9/ q̄z impitū vulg9 arbitret·nō.n·ꝓuexit nos parēs natura ad ludū/sz ad seueritatē atqz prudētiam. Vñ bi q̄ voluptatib9 tm̄ indulgēt ⁊ ludis iocisqz/finē humanū nō cōsequunt ⁊ sic frustra nati sunt:quo ab boīe rōe p̄dito ⁊ ad summū bonū nato oēmqz pfectionē/nihil dēt eē alieni9· ¶ Ad ludū/lud9 ē i factis/ioc9 in vbis· Fabi9 ait/ iocū accipim9 serio cōtrariū· ¶ Grauiora:maioris pōderis ⁊ digniora gratui boīe/q̄ in virtute pseverat· ¶ Maiora/q̄z sit ipe lud9/ q̄ poti9 ad leues boīes ptinz q̄z ad graues ¶ Ludo āt ⁊ ioco/monet qñ ludēdū iocādūqz sit.

gestiūt. Quoz̄ ōniū vultus/ voces/ motus/statusqz mutāt. Ex quib9 illud itelligit (vt ad officii formaz reuertamur) appetitus ōnes cōtrahēdos/ sedādosqz/ excitandamqz esse aīaduersionem et diligentiā: vt ne quid temere ac fortuitu/ incōsiderate negligenterqz agamus. Necz enī ita generati a natura sum9: vt ad ludum ⁊ iocū facti esse videamur: sed ad seueritatē potiz et ad quedam studia grauiora atqz maiora. Ludo autem et ioco/

Licet illis uti/possumus uti citra reprehensionē ꝛ notā leuitatis animi relaxatiōe in uerbis ꝛ factis/tunc cū rebus grauibus satisfecerim⁹/qm̄ io quod caret alterna requie/durabile non ē/ut canit Ouidius· Sicut somno/eo mō dēmus uti ludis ꝛ iocis/quo utimur somno· Haz tunc dēm⁹ somnum capere/cum natura defessa est/ꝛ aliis rebus satisfecerimus. Vnde bonus paterfamilias (ut precipit Aristoteles ī eo libello/ qui de re familiari tuenda inscribitur) ul

illis qdē uti licet: sz sicut sōno ꝛ getib⁹ ceteris/tū cū graubⁱ⁹/seriisqz rebⁱ⁹ satisfecerim⁹. Ipsūqz gen⁹ iocādi nō ꝓfusū nec īmodestū: sz ingenuū ꝛ facetū esse debet.

timus dēt mire quietē/ ꝛ mane prim⁹ surgere: ꝛ seruos ad illoz mun⁹ excitare. Et ipe Aristoteles cū se ad quietē cōponeret/ pilā eneam in manu habebat/cui suberat uas eneū/ut si pila e manu excidisset/sonitu ad sua studia ꝛ cōtemplatiōes excitaret'. nō enim dormiens poterat exercere operationes studiosas/ in quibus ipe summuz bonū ponebat. Homines uero dediti uoluptatib⁹ ꝛ ventri somnoqz/cum dormire nō possunt uariis illecebris somnos eliciunt/ignorantes se tūc eē mortuos. ꝛ nil agere posse quod homine dignū sit. Vnde paz uel nihil in uita uiuunt/qm̄ somnus ē imago mortis/ideo uiuentes ꝓ mortuis habentur. Alexāder magnus dicebat se duab⁹ potissimū rebus mortalitatē ꝛ imbecillitatē humanā intelligere somno scz ꝛ coitu/ quas sola nature infirmitas pareret. Homines igit' somno dediti ꝛ gule expergiscant' aliqñ/ut se ꝓ tot ānos saltē per aliquot boras uixisse testari possint/nec illā rē tanto studio cōsectent' ꝛ ament/qua uel maxime mortalitatis ꝛ fragilitatis humane āmonemur. Excitent' inquā si e natura uiuere uolunt/ splendore nominis ꝛ glorie/ad quā bene a natura institutus aspirare tota mente ōni officio ꝛ cōtentiōe dēt. Graubus/grauitate ꝛ uirtute dignis. Seriis/carētib⁹ ioco· nā seriū ē ioco cōtrariū. Nō ꝓfusum. nō dissolutū. Ingenuuz/ingenuo homine dignū/ut nō habeat aptā obscenitatē· Facetū/ grā mouē di risum/uel elegans dicēdi genus· Haz facetia ē elegās eruditio· inde facetus qui hēt excultā quādam elegantiā· Fabius ait li· vi. Infacetum quoqz nō tam circa uocabula opinor cōsistere banc magis exculte cuiusdā elegātie appellationē puto. Iocū io accipimus/quod est cōtrariū serio· ꝛ effingere/ꝛ terrere/ꝛ ꝓmittere iocus est. Dicacitas sine dubio a dicendo quod est ex ōni genere cōe ducta est. ꝓprie tñ significat sermonē cū risu aliquos incessentez· Ideo Demosthenē urbanū fuisse dicunt/dicacē negāt· Venustū ē quod cū grā quadā ꝛ uenere dicat'. Salsum in cōsuetudine ꝓ ridiculo tm̄ accipimus· natura nō utiqz hoc est/qqz ꝛ ridicula eē oportet salsa. Haz et Cicero ōne qd̄ salē sumpsit/ait eē atticoz/qz sunt maxīe ad risum cōpositi

Et Catulus cum dicit: Nulla ẽ in corpore mica salis/hoc dicit/nihil in corpore eiꝰ eẽ ridiculũ. Salsum igit erit/quod nõ erit insulsum/velut quoddã simplex orõnis cõdimentũ/quod latente iudicio velut palato excitat/ꝛ a tedio defendit orõem. Vrbanitas dicit sermo preferens in verbis ꝛ arte ꝛ usu ꝓprium quẽdam gustũ urbis/ꝛ sumptã e cõuersatiõe doctoꝝ tacitaꝝ eruditionẽ/deniqꝫ cui cõtraria sit rusticitas. ꝛ vrbanitas ẽ virtus quedaꝫ in breue dictum coacta ꝛ apta ad delectandos mouendosqꝫ homines ĩ õnem affectuꝫ maxime idonea ad resistendum uꝰ ad lacessendũ/ꝑ ut quecꝫ res aut persona desiderat. cui si breuitatis exceptionẽ detraxeris/õnis virtutes orõnis cõplexa ẽ. Vrbanꝰ hõ erit/cuius multa bene dicã respõsaqꝫ erunt: ꝛ quod in sermonibꝰ circulis conuiuiisqꝫ item in cõcionibꝰ õni deniqꝫ loco ridicule cõmodeqꝫ dicet risus erunt. Meo quidẽ iudicio inquit illa ẽ urbanitas/in qua nihil absonum nihil agreste nihil inconditu nihil peregrinũ neqꝫ sensu neqꝫ verbis neqꝫ ore gestuqꝫ possit reprehendi/ut non tam sit in singulis dictis/qꝫ in toto colore dicendi. Ridiculum omne est/quod aperte fingitur. Cicero facetus fuit ꝛ vrbanus/de cuius facetis Tyro eius libertus siue furius bibaculus tres libros composuit/quos priscorum incuria desideramus. ¶ Vt enim pueris/probat a simili: ꝙ iocus non debet eẽ nisi ingenuus. ¶ Licentiam/libertas in loquendo est/cuꝫ quis non timide: quod seruile est/sed ingenue ac libere/hoc est ut liberuꝫ hominem ꝛ ingenuũ decet/loquitur. Licentia est in malum/quoniam hac libertate abutit uſqꝫ ad temeritatem ꝛ procacitatem. significat autem licentia quãdam impunitatem agendi quicquid velis. Ideo dicit Terentius: Omnes deteriores sumus licentia. ¶ Lumen/quoddam signũ ꝛ specimẽ ꝓbi bonicꝫ ingenii. Lucens igitur quãdam ingenuitatem pre se ferre debet ꝛ modestiam libero homine dignam. ¶ Eluceat/appareat.

Ut enim pueris non omnem licentiam ludendi damꝰ: sed eam que ab honestatis actionibus non sit aliena: sic ĩ ipso ioco aliquid ꝓbi ingenii lumen eluceat.

¶ Duplex iocandi genus.

Duplex oĩo ẽ iocãdi genꝰ. Unũ illiberale/petulãs/flagicioſuꝫ/obscenum. Alterum elegans/

Duplex oĩo ẽ. Diuidit genꝰ iocãdi in duas ptes/vt appareat a quo deãt ingenuꝰ cauere. ¶ Illiberale/nõ libero hoĩe dignũ/ſz seruili ꝛ scurrili. ¶ Petulans: lasciuũ ꝛ scurrile/ꝛ qđ ab honestate discedit. ¶ Flagitioſuꝫ/sceleratũ/ꝛ sine aliq̃ dsideratiõe ꝛ ingenio. ¶ Obscenũ/turpe/obscenũ ẽ in uerbis. ¶ Alterꝫ/genus iocãdi/qđ ꝓbat si fiat moderate ꝛ cũ decoro. ¶ Elegans/ornatũ quadam elegantia ꝛ mõ dignũ hoĩe libero ꝛ elegãti/

ꝛ elegans opponit illiberali. ¶ Vrbanū/ Vrbanitas autore Aristotele est quedā mediocritas in iocis ꝛ facetiis/cum ſ. homines mutuis ſalibus ſe re creant ꝛ facetiis/in quibus nō oportet neq; decet quecūq; audire ꝛ dicere ſed tenere medium/ut decor ſeruet. Qui tenet mediū/dicit vrbanus. Exu perāt ſcurre importuni inepti/qui ōnino negligunt decor/magis parati ad riſum mouendum/q̄ q̄ honeſte loquant. Qui uero neq; dicerent quicq̄ ri

vrbanū/ingenioſū/facetū. Quo genere nō mō Plautꝰ noſter/ꝛ atticorū ātiq̄ comedia: ſz etiā philoſophorū ſocraticorū

diculi/ nec alios dicere paterēt/ ruſtici duriq; appellant: ꝛ in ipis cō greſſionibus deficiunt. Ruſticus inquit Ariſtoteles ad tales uerſati ones inutilis eſt/quippe cū ipe nec quicq̄ afferat ſalis/ꝛ cuꝫ afferunt alii: egre moleſteq; fert. Requies ātꝛ iocus in vita neceſſarii eſſe vident. Licet hoc/inquit/ videre tā in antiquis q̄ in nouis comedis. Quibuſdaꝫ.n. verborꝫ obſcenitas/quibuſdā etiā ſubintellectio ridiculū erat. Et cū ōnes facetie ſint de numero cōuiciorꝫ/ latores legū apud antiquos plura cōuicia uetuere ꝛ facetias. Vnde ipe urbanus ſeſe habere debet in ipis iocis / ut regula quedam ꝛ lex ſibiipi/ ut eſt ipa prudentia que ſtatuit omnem mediocritatem ꝛ formulam ꝛ ſic non dicet ea que dicenda non ſunt/ꝛ reſpiciet ad perſonas/quarum habenda ratio eſt. quod ſcurre negligunt. ꝛ multuꝫ intereſt inter illum qui audit facetias/ꝛ qui dicit. ꝛ magna honeſtas requiritur in dicendo. ꝛ hec omnia ſuſcipiunt gradus ſecundum qualitatem perſonaruꝫ ꝛ dignitatem. Cato enim aut Catoni ſimilis audiret aliquando aliquod ridiculum/at nunq̄ ipe diceret. Cyrus apud Xenophontem dicit/ qui riſuꝫ conuiuis moliunt neq; ꝓpter ipoꝫ lucꝫ neq; ꝓpter audientiū detrimētum/neq; ut noceant cuiq̄/ ꝓrſus vrbani ꝛ faceti iure nominant. ¶ Ingenioſum/nobili ꝛ preſtanti ingenio dignum/quod opponit flagitioſo. ¶ Facetum/ habens excultam quādam elegantiam nulli diſplicens / amenum et plenum vrbanitatis quod opponitur obſceno. ¶ Quo genere/honeſto iocādi ꝛ facetiarum. ¶ Plautus noſter: Italus poeta comicus ex ſarſina oppido vmbrie cuius comedie iocoſe ſunt ꝛ facete. Vnde ab aliis diſcerneban tur ob id/ſi quando ambigeretur an aliqua comedia plautina eſſet. ¶ Antiqua comedia/liberi hominis iocus differt a ioco ſeruili/ut apparꝫ in ipis comediis/in quibus inueniunt aliqui ioci ſine deformitate/aliqui cum turpitudine. ꝛ ꝓfecto dicenda ſunt ridicula/que aliena ſint non mō a turpitudine ſed etiam a ſuſpicione turpitudinis. Antiqua comedia atticoꝫ plena erat iocis ꝛ facetiis. Vnde etiā attici ſales dicunt ꝛ attica uenus/ꝛ quicq̄d ſalem recipiebat atticoꝫ erat. Precipui poete comici apud grecos fuerunt/ Eupolis Cratinꝰ ꝛ Ariſtophanes. ¶ Socraticoꝫ/ eoruꝫ q̄ Socratē imitati ſunt/ ut fuerūt Plato ꝛ Xenophō Socratis diſcipli ꝛ eloquii ſuauitate

ꝛ elegantia, ppe similes. ¶ A Catone sene/ qui dictus est censorius/ ꝛ dicte
ria nonnulloꝝ collegit/ ꝛ litteris mãdauit. Hoc idẽ fecit postea ¶Plutarchꝰ/
cuius apophtegmata adhuc extant/ q̃ dicunt dicteria/ hoc ẽ dcã acutioreꝫ
sensum aliquẽ facetiorẽqꝫ continentia. ¶ Ingenui/ digni homine ingenuo.
¶ Illiberalis: seruilis/ qui est cõtra ingenuũ. ¶ Alter/ ingenuꝰ iocus. ¶ Si
tempore/ cum tẽpus exposcit. ¶ Remisso/ relaxato a curis ꝛ leto/ id ẽ in re
laxatõne animi postq̃
rebus grauibꝰ satisfac
tum ẽ. ¶ Homine/ qui
habet humanitatẽ. Hã
hũanitas sigificat dex
teritatẽ quãdaꝫ benuo
lẽtiamqꝫ apud õnis bo
mines. Ergo qui non
vult inhumanꝰ videri
aliquando ad animi re
laxatõnem iocari dẽt
Humanitas etiã dicit
eruditio institutioqꝫ in
bonas artes/ quas qui
sincere cupiũt/ appetũt
qꝫ (inquit Gellius) hi
sunt vel maxime huma
nissimi. huiꝰ enim cura
ꝛ disciplina ex vniuersis animãtibus vni homini data est. ꝛ iccirco huma
nitas appellata. ¶ Alter/ illiberalis iocus nõ est digꝰ libero homine/ si rei
turpi de qua sermo habet: obscenitas etiã verboꝝ adiungit.

libri referti sũt. Multaqꝫ multorũ facete
dicta: ut ea q̃ a sene Catone sũt collecta:
que vocãt Facilis igit ẽ diffi
ctio ingenui ꝛ illiberalis ioci. Alter est si
tempore fit / ac remisso aĩo hoĩe digꝰ.
Alter ne libero quidez: si rerum turpitu
dini adhibetur verborum obscenitas.

¶ Quomodo ludendum sit.

Videdi ẽt ẽ q̃dã modꝰ retinẽdꝰ:
ut ne nimis oĩa pfũdamꝰ: ela
tiqꝫ voluptate in aliquã turpitudiẽz di
labamur. Suppeditãt ãt ꝛ cãpꝰ noster/

Videndi etiã/ postq̃ dixit de ioco qui ẽ in uerbis/ docet quõ ludendũ
sit. qm̃ ludus in factis ẽ/ cũ sez aliquid facimus excitationis grã ꝛ re
laxationis animoꝝ. ¶ Modus/ mẽsura q̃dam ꝛ mediocritas nõ soluꝫ in
iocis sed etiaꝫ in ludis. ¶ Profundamus/ imprudẽter emittamus ꝛ exceda
mus modũ adhibita nimia ludendi pfusione. ¶ Elati/ gestientes ꝛ exultã
tes nimia ludendi alacritate. ¶ Dilabamur/ ppter imprudentiã ꝛ negligẽ
tiam incidamus nõ cõsiderãtes decoꝝ. ¶ Suppeditant ãt/ dicit Cicero cã
pum martium prebuisse iuuenibus romanis honesta ludendi exempla/ et
ipa studia venandi hoc idẽ prestitisse/ qm̃ in campo martio celebrabant
equiria/ id ẽ ludi ex cursibus equoꝝ in honorẽ Martis ꝛ exercitatõnes bel
lice ab ipis pueris ꝛ adolescentibus. Vnde Marius in senectute (ut autor
est ¶Plutarchus) ut adhuc bello parthico idoneus videret/ cuꝫ ipis iuueni
bus in armis cãpestribus se exercebat preter decoꝝ ꝛ irridebat. arma autẽ
campestria dicebant hi ludi/ qui fiebant in campo martio in quibus equi

agebant in gyrum/ ⁊ sibi inuicez occurrendo ludentes ibant ⁊ in his ludis pueri armoz preludia facientes ad vez certamen se preparabant. ¶Plinio ait. Hō ut in pauimentis puerorū ue ludicris cāpestribus videmus breui lasciuia milia passuū plura ābulationis cōtinentez/sed crebris foribus in ditis ad fallendos occursus redeūdumqz in errores eos dē. Exercitationuz cāpestrium meminit etiā Suetonio atqz Oratius dicens: Ludere qui nescit campestribo abstinz armis. Maximā partem ornamentoz vrbis/ inquit strabo/ habet campus martius preter locorum natiuā amenitatem artis et sollertie ornatiōes admittens. campi enim admirabilis magitudo ⁊ curules pariter cursō ⁊ alia eq̄ stria certamina expedita suppeditat. nec minō tā multis pilā circulū palestrā exercitatōe tractātibus. Dicit igit Ci. eē honestū pueros sese exercere in his ludis cāpestribus/ ⁊ iuuenes etiaz in venatione/qm̄ turpitudine vacāt p se/si modo adhibeat ut neqd nimis. ¶Sup peditāt/subministrāt/pbēt. ¶Studia venādi/ipe venatiōes/qbus aliqn ¶Plinio iunior delectabat/afferēs sp stilū ⁊ pugilares/ ut si manō vacuas/ saltē plenas ceras reportaret/sp. n. aliqd meditabat/ ⁊ adnotabat/experiebatur qz (ut ipe scribit) nō minō Minerua q̄z Diana errare in mōtibus.

⁊studia venādi/ honesta exēpla ludēdi. ¶Qua ratione officium quod a decoro manat inuenitur.

Sed pertiet ad oēm officii questionē/ sēper ī pōptu hēre/ quātū natura hoīs/ pecudibo reliqsqz bestiis añcedat. ¶Ille enī nihil sentiūt nisi voluptatē: ad eāqz ferūtur toto impetu.

Sed pertinet ad oēm officii q̄stionē: ¶Postq̄z de ludis Cicero disseruit/ dat preceptū quod seruāduz ē/si in his rebus q̄ ad decoz ptinēt/ officium inuenire volumo/ semp sz ante oculos habere q̄tum natura hominis bestiis antecellat/ ⁊ sic ut ipa prestantia requirit/seruare decoz ⁊ cauere a voluptate/ne beluis efficiamur similes/q̄ rōem nō habent/ sed voluptate ducunt ⁊ sic dat cautiōes/quas obseruare dēmo circa voluptates/ne ipis capiamur. ¶Ad oēm questionem/cum quoquo mō querimus officium. ¶In pmptu/in mente ⁊ ante oculos. ¶Q̄tum antecellat/prestātior sit. Voluptatē/iucūditatē quādam in gustu ⁊ coitu/ad quā trahunt ab appetitu sensitiuo/quoniam non habent rōnem que appetitū cōprimat. ¶Toto impetu/ōni conatu nulla rōne obstante/quam non habēt/sed boies rōne prediti non debent ferri ad voluptatem toto impetu/sed parere rationi et in tanta humane nature prestantia excellentiaqz seruare decorum. Aliqui/ dicit in paradoxis/ illud arcte tenent/ accurateqz defendunt/ voluptatem esse summum bonum/que quidem vox pecudum videt esse non hominum.

Hominis ãt mens: posita beluaꝝ natura affert naturã hominis/ ꝛ ea q̃ bus humana mens alit. Discendo/ qm̃ q̃to magis discit/ tanto magis se pficit/ ꝛ nunq̃ satiat' nisi oĩm rerũ q̃ ab intellectu humano sciri possunt/ habeat noticiã/ ꝛ cupiditas sciendi õnibus innata est. alit lectio ingenium inq̃t Seneca/ ꝛ studio fatigatũ nõ sine studio tm̃ reficit. in mẽtibus nostris inquit in ꝓma Tusculana disputatiõe/ ineſt insatiabilis cupiditas veri in ueniẽdi. Nec. n. pulchri tudo in terris patriã il illam/ ut ait Theophra st9: ꝛ antcã philosophiã cognitiõis cupiditate i censam excitauit. Magnus Alexãder q̃ius bel lica gloria teneretur/ ꝛ bellice laudis ꝛ imperii per totũ orbẽ ardore flagraret/ tamẽ legẽdi cupidus erat/ ꝛ illiada Homeri quã reifamiliaris viaticũ appellabat: Aristotele interprete potiuit/ ꝛ ea sp cũ pugione sub puluino/ ut scripsit Onesicrates/ tenere solitus est. ꝛ ad Aristotelẽ ex Asia inter ipos armoꝝ strepitus in hec uerba scripsit. Alexãder Aristoteli felicitatẽ. Haud abs te recte factũ ẽ/ q̃ speculatiuas disciplinas edidisti/ qua. n. in re iã nos ipi ceteris precellem9/ si ea quibus eruditi sum9 studio/ ceperint eẽ õnibus cõia. mallẽ. n. singulari disciplina q̃ potentia prestare. Alit/ nutrit ipa sciẽtia. Inquirit/ inuestigat cõtẽplat ꝛ aliquid agit. Ducit/ tenet' cupiditate audiẽdi aliq̃d ꝛ videndi/ ut sciat.

Hominis ãt mẽs discẽdo alit: ꝛ cogitãdo sẽper aliquid aut iquirit aut agit: videndi q̃ et audiẽdi delectatione ducitur. Quinetiã si quis ẽ paulo ad voluptatẽ propensior: mõ ne sit ex pecudũ genere.

Quinetiã/ inquit Cicero tm̃ abest: ut voluptas digna sit hominis prestãtia/ ut ẽt illi q̃ sunt ad voluptatẽ ꝓpensi/ mõ ne in ipis rõ ꝓstrata penitꝰ sit/ erubescant dicere se voluptate teneri. ob quod intelligit' voluptatẽ nõ cõuenire homini ingenuo/ sed repudiandã eẽ cũ rõni humaneq̃ nature inimica sit/ qm̃ de ipa nõ põt aliquis gloriari immo ꝓpter turpitudinẽ se eẽ voluptati addictum dissimulat nec audet voluptatem profiteri ob dedecus. Quicq̃ ne bonũ ẽ/ inquit in paradoxis/ quod nõ eũ qui possidet meliorẽ facit. Vt. n. est quisquis maxime boni pticeps ita ꝛ laudabilis maxime. Neq̃ ẽ ullũ bonũ de quo nõ is qui id habeat nõ possit gloriari. q̃d aũt ẽ hoꝝ in voluptate? meliorẽ ne efficit aut laudabiliorẽ? viz? an quisq̃ in potiũ dis voluptatibus gloriãdo se ꝛ p̃dicatiõe effert. Paulo ꝓpẽsior/ magis inclinatus q̃ uelit natura hoĩs nõ penitꝰ corrupta. Mõ ne sit ex genere pecudũ/ solũ ne õnino sit re ipa brutũ aĩal/ abiecta õnino rõe ꝛ noĩe tm̃ hõ/ ut sunt illi q̃ ad voluptates ruũt more pecudum q̃bus nihil põt eẽ turpius. Vnde Epictetus phylosoph9 dicere solebat duo esse vicia multo õnũ grauissima ac teterrima intolerantiã ꝛ incõtinẽtiã cũ aut iniurias q̃ sunt ferẽde nõ toleramus neq̃ ferimus/ aut a quibus reb9 voluptatibusq̃

nos tenere dēmus/nō tenemus. ¶Homine pecoris venit ōne animal. pecudes ăt sunt aĩalia minutiora/ut capre oues porci ꝛ cetera id genus/sed hec vocabula cōfundunt apud scriptores. ¶Sunt enim/ꝓbat id qđ dixit de genere pecudū. ¶Nō re/nō factis ꝛ rōe/sed noīe tm̄/ qm̄ in ōnibus actiōib9 pecudes viuūt. ¶Sed si quis ē paulo erectior/nō ita ꝓpensus demersusq̄ ī voluptatē quē ad mōm sunt pecudes/quas ꝓnas in ventrē natura finxit ad corporis voluptatē sed si quis ē paulo erectior. i. habēs aliquē pudorē/ ꝛ nō ē ōnino corrupt9 a voluptate/ sz vult aliquātulū rōe hic inquaz nō audebit ꝓpter pudorem ꝓfiteri se voluptatez amare/ ꝛ illa capi duciq̄. ¶Quā uis capiat/delectetur. ¶Dissimulat/ celat et negat se habere voluptatis appetitum ꝓpter dedecus/ qm̄ timet rēp bēdi si laudaret voluptatem bestiis cōcedēdā.

Sūt enī quidā homīes/nō re: sed noīe. Sed sī quis est paulo erectior: q̄uis voluptate capiat: occultat ꝛ dissimulat appetitū voluptatis ꝓpter verecundiam. Ex quo intelligitur corporis voluptatē non satis esse dignā hoīs prestātia: eāq̄ contēni ꝛ reiici oportere. Sīn sit quispiā qui aliquid tribuat voluptati: diligenter sciat ei tenēdū ee modū eius fruēde. Itaq̄ victꝰ cultusq̄ corporis ad valitudiez referāt ꝛ ad vires nō ad voluptatē.

¶Ex quo/cū ita sit/ꝛ ꝓpter hoc qz nemo habens aliquē pudorē audet palam voluptatis partes tueri. ¶Corporis dicit/qm̄ animi voluptates in percipiēdis disciplinis laudant/ ꝛ contēplatio maximas bēt ad voluptates. ¶Sīn sit quispiā/si ē inquit aliquis: qui velit aliq̄ ex parte ꝓbare voluptatē/ ꝛ nō penitꝰ reiicere quod melius eēt/teneat mōm. i. mensuraz eius voluptatis fruēde/ne ad vetitū dilabat. ¶Cui aliqđ tribuat/dicat aliq̄ ex parte voluptatē amandā ꝛ in aliquo numero habendā. ¶Modū: adhibendam eē moderationē cū ipa voluptate frui voluerit. ¶Fruende/uti ē grā alterius rei/Frui nullius. Unde vtimur aliqua re ob aliud nō p se. fruimur ăt ꝓpter se nō ob aliud/qui vult aliq̄ re/ad id tendit/ut fruat. i. ut voluptatem inde capiat. Unde vtimur domo libris studio industria/ ut postea sequat aliquod emolumentū/quo tāq̄ fine fruamur. fruimur ăt bonis/gloria/ ꝛ sic Frui est quiescere/ ꝛ nō tendere ulterius/ ac si pueniſſet ad metā. Et ideo Hannibal/ut ē apud Liuiū/reprehēdit hānibalē/qꝰ sciat vincere/sed victoria uti nesciat/qz nō ulterius ire perrexit post pugnā cānensem/ sz ea victoria Frui voluit/ac si iā peruenisset ad finē/cuius grā ipas alpes trāscēderat. Fungor ē/officiū munusue ago/ut fungor pretura. inde dicimꝰ fungor vita/ ꝛ defunctꝰ morte. ¶Itaq̄/precipit qđ circa voluptatē agendū

sit. ¶ Victus/cibus ꝛ potus. ¶ Cultus/ornatus ꝛ vestitꝰ. ¶ Referant ad valitudinē/grā bone valitudinis adhibeant nō voluptatis/ꝛ ornamenta ideo debent adhiberi/ut valeamꝰ/nō ut voluptate afficiamur. Vnde Plato improbat hominē bis in die saturꝫ fieri/ꝛ nunqꝫ noctu solum iacere. Et cum in Siciliam nauigasset/mensas syracusias voluptati cōparatas dānauit/ꝛ suis scripsit se vidisse portentū in Sicilia:homines scilz bis in die comedentes/tanta erat temperantie cura apud antiquos. In.iii. de repu. dicit. Syracusanā mensam multiplicemqꝫ ferculoꝝ apparatū nō laudabis/neqꝫ corinthiā puellā amicā eē viris/qui corpore egregie valituri sint. Et Diogenes cynicus clamabat sepius/hominū vitam facile a deo dari/ veꝝ occultari illam querentibus mulsum vnguenta ꝛ his similia. Et Anacharsis scytha dicebat/ vitem tres vuas ferre/primaz voluptatis/secūdam ebrietatis/terciā meroris. Apud priscos romanos mulieres vinuz nō bibebant. Et Romulus/ vt scripsit Piso in annalibus/ vocatus ad cenam nō multum bibit/quia postridie negocium haberet. Dixerunt alii/si istuc Romule omnes homines faciant/ vinum vilius erit. Respondit/immo carum/si quātum quisqꝫ volet bibat/nāqꝫ ego bibi quātum volui. Panez ꝛ aquaz inquit Seneca natura desiderat/nemo ad hec pauper est. Intra que quisquis desiderium suum clausit/cum ipo Ioue de felicitate contendit. ꝛ magne diuitie sunt lege nature composita paupertas/ꝛ parabile est qđ natura desiderat. ꝛ nihil est tam mortiferꝫ ingeniis qꝫ luxuria. ¶ Atqꝫ etiam inquit Cicero/si volumus cōsiderare quāta sit hominis excellentia/ intelligemus qꝫ sit turpe ꝛ a sue nature prestātia alienum luxuria diffluere ꝛ ad voluptatem incūbere citra decoꝝ. ¶ Excellentia/prestantia/qm̄ homo pp ter rōem ꝛ orōnem longo quasi interuallo bestiis antecellit. ¶ Dignitas/ quaz natura hominibus tribuit/ ut omnibus animantibus prestet q̄ sensu tm̄ mouent/ꝛ ad voluptatem ferunt toto impetu. ¶ Turpe/ deforme ꝛ incōueniens ¶ Diffluere/labi ꝛ se non continere freno rōnis. diffluere ē in diuersas partes fluere. ¶ Luxuria/nimia superfluitate in ōni re/ꝛ potissimum venerea. ¶ Delicate/nimio apparatu ꝛ delicioso. Ideo dicebat horatius/persicos odi puer apparatus. Plato/ut dicebaz/mensas nimis delicatas improbauit/ꝛ ad Dionis pp inquos in banc sentētiā scripsit: Cuo cū veniſſem illa btā vita que ferebat plena Italicaz Syracusanarūqꝫ mēsarum nullo modo mihi placuit bis in die saturum fieri ꝛ cetera que comitātur banc vitam/ in qua sapiens nemo efficietur vnqꝫ/ moderatꝰ vero multo minus. Cue enim natura tam mutabiliter temperari potest ? quomodo igitur iucunda vita potest esse/a qua absit prudentia/absit moderatio ?

Atqꝫ ēt si cōsiderare volumꝰ q̄ sit i natura hois excellētia ꝛ dignitas:itelligimꝰ qꝫ sit turpe diffluere luxuria : et delicate

¶ Molliter/effeminate. ¶ Parce/frugaliter ⁊ cuꝫ parsimonia. ⁊ hoc cõtra luxuriã. ¶ Cõtinẽter/adhibita cõtinẽtia ⁊ moderatiõe/⁊ ẽ cõtra delicias. ¶ Seuere/grauiter ⁊ seueritate adhibita: qđ ẽ otra vitã mollẽ. ¶ Sobrie: sine luxu ⁊ ebrietate.

Intelligendũ est: Vt magis cernat⁊ eluceat vis decori/ ponit duas q̃ licates ⁊ cõditiões siue dispositiões/ quibus a natura preditꝰ sumus

ac molliter viuere: q̃ꝫ honestuꝫ parce/ continenter/ seuere/ sobrieqꝫ.

¶ Clarietas aiorũ ⁊ diuerse qualitates.

Intelligenduꝫ est etiã/ duabus q̃si nos a natura ĩdutos eẽ personis. Quarũ vna ẽ cõis: ex eo q̃ õnes participes sumꝰ rationis p̃estãtieqꝫ eius qua antecellimꝰ bestiis: a qua õne honestũ decoꝝũqꝫ trahitur: ⁊ ex qua

ut ostẽdat in utrãqꝫ seruandũ eẽ decoꝝ. ꝑma persona cõis ẽ õnibus hominibꝰ/ qua scꝫ oẽs sumꝰ boies rõe ⁊ orõe ornati. In hac persona illud generale decorum seruari dẽt/ nihilqꝫ agẽdum/ quod huic psone nõ cõueniat/ id ẽ hominis prestantie ⁊ excellẽtie. Altera ẽ particularis/ q̃m quisqꝫ suas habet dispositiones ⁊ proprias qualitates/ in quibꝰ particulare decoꝝ seruandũ est/ nihilqꝫ a statu siue nature ⁊ qualitate cõditõneue discedendũ. ¶ Etiã/ ꝑter ea q̃ dcã sunt: scire etiã dẽmus nos hẽre quasi duas psonas. ¶ Quasi dixit q̃m nõ dicit in hoc ꝓprie persona/ sed qualitas ⁊ dispositio. ¶ Personis/ qualitatibus ⁊ dispositionibꝰ. ¶ Persona ẽ qualitas q̃ hoiem ab homine distinguit. dicit persona a ꝑsonãdo a qua ꝑsonati denominant. Hã caput ut ait. C. bassꝰ autore gellio ⁊ os cooperimẽto psone tectũ vndiqꝫ vnaqꝫ tm̃ vocis emittẽ de via peruiũ/ q̃m nõ vaga neqꝫ diffusa ẽ in vnũ tantũmõ exitũ collectam coactãqꝫ magis claros sonorosqꝫ sonitus facit/ q̃m igit indumentum illud oris claresscere ⁊ resonare vocẽ facit/ ob eã cãm persona dcã o littera ꝓpter vocabuli formã ꝓductione. persona dicit nunc larua. Natura igit induit nos q̃ quibusdã personis/ id ẽ dissimilitudinibus ⁊ diuersis qualitatibus q̃m ĩ ipis hominibꝰ magna ẽ dissimilitudo qualitatũ ⁊ morũ. ¶ Indutos: adopertos. capitis ẽt velamen indumentũ dicit. Vnde bassus ait: Illud indumentum oris/ id ẽ persona qua caput ⁊ os tegit ⁊ induit. Et qꝛ hoc est per translationẽ/ ideo dicit quasi indutos. natura enim quibusdã q̃ personis nos induit/ cũ diuersas qualitates imponit. ¶ Quaꝫ/ personaꝫ ⁊ conditionum ¶ Cõis ẽ/ õnibus scꝫ hominibꝰ. ¶ Ex eo/ ꝓpter id qꝛ õnes habemus rõnẽ/ ⁊ illa oẽs participamus. ¶ Qua/ prestãtia beluis ãtecellimꝰ/ rõne scꝫ ⁊ orõne. ¶ In qua/ prestãtia. ¶ Trahit decoꝝ/ ducit id qđ decet/ q̃m nihil ẽ agendũ quod hominis prestantiã dedeceat/ ⁊ a qua exquirit rõ

officii/qm̃ ōnia officia huic prestātie accōmodari dēnt/ ut generale illud decoꝝ seruet'. ¶ Rō/ via ꝛ modus/qm̃ inquirim⁹ quid hoīs excellentiā de ceat/ ꝛ id facimus quod illi cōuenit/ ꝛ hoc est officiū atq; decoꝝ. ¶ Altera: psona particularis ꝛ singulis attributa/qm̃ diuerse sunt hoīm qualitates. ¶ Vt enī/ ꝓbat a dissimilitudine corpoꝝ ꝛ formaꝝ animorū uarietates. ¶ Dignitatē/pulchritudinē virilem. ¶ Venustatez/pulchritudinē mulie brem ꝛ habentē grām.

¶ Maiores:q̄ sint ipō rum corpoꝝ ¶ Erat ī .L. Crasso:affert exem pla ipaꝝ varietatum/ in q̄bus si quisq; deco rum suū seruat/ laudez meret'. seruabit āt si id faciet/ ad quod natura aptus est/ cōtra cuius institutionē nō dēmus niti/qm̃ decoꝝ seruari nō ꝑt. erat summa gra uitas īquit in oratore in. L. Crasso/erat cum grauitate iunctus face tiaꝝ ꝛ urbanitatis ora torius nō scurrilis lepos. latine loquēdi accurata ꝛ sine molestia diligēs elegantia/in. L. philippo summa libertas in orōe multe facetie/satis creber in reperiēdis/solutus in explicādis sentētiis. ¶ Lepos/iucūditas ꝛ suauitas in orōe cū grā. ¶ Magis de industria/dedita opa affectat⁹. ¶ In. C. cesare/hic ē cesar orator de quo alibi. C. cesar Lucii filius ꝛ superioribus ꝛ equalib⁹ suis ōnibus ꝑstitit oratorq; fuit minime quidez vehemēs/ sed nemo vnq; urbanitate nemo lepore nemo suauitate cōditior. ¶ At/sed hisdez tēporib⁹ q̄bus supradicti claruerūt. ¶ In. M. Scauro/ecce dissimilitudi nes animoꝝ ꝛ morū. erat inq̄t in oratore/in Scauri orōe sapientis hoīs ꝛ recti grauitas summa/ ꝛ naturalis quedā inerat autoritas:nō ut cās sed ut testimoniū dicere putares. De seueritate Scauri sic scribit Valerius. M. Scaurus lumē ac decꝰ patrie/ cū apud athesim fluuiū impetu ymbroruꝫ romani equites pulsi deserto osule Catulo ꝓuidi urbē repeterēt/ filio suo illi⁹ cōsternatiōis ꝛ fuge participi misit/q̄ dicerēt se libētius in acie eius interfecti offib⁹ occursuꝝ/q̄ ipm tā deformis fuge reū visuruꝫ. itaq; mone bat/ut si q̄d uerecūdie hēret cōspectū patris a quo degenerauerat/ vitaret. quo nuncio accepto iuuenis dolore percit⁹ mortē sibi cōsciuit. ¶ Singula ris/precipua grauitas ꝛ seueritas. M. Drusus inquit alibi. C. filius/ q̄ in

rō iueniēdi officii exqrit'. Altera āt que ꝑprie singulis ē tributa. ut. n. corporib⁹ magne dissilitudines sunt: alios. n. vide mus velocitate ad cursū: alios viribꝰ ad luctādū valere: Itēq; in formis aliis dignitatē ieē/ aliis venustatē: sic ꝛ ī aīs existūt ēt maiores varietates. Erat in. L. Crasso ꝛ ī. L. Philippo multꝰ lepos. maior ēt magisq; de industria ī. C. cesare lucii filio. At hisdē tēporibꝰ ī. M. scauro ꝛ in. M. druso adolescēte singularis seueritas

Tribunatu. C. Gracchũ collegã itez tribunuz fecit vir ꝛ orõe grauis ꝛ au
toritate/eiqꝫ pxime adiunctus. C. Drusus frater fuit. ¶ In. C. Lelio/alia
moꝫ dissimilitudo. hilaritas ẽ quedaz significatio leticie cõtraria seuerita
ti atqꝫ tristicie. ¶ Scipione/Emiliano/q̃ fuit Lelii amicus. ¶ Ambitio/ho
noris cupiditas. ¶ Tristior/sine hilaritate. ut uideret seuerus ꝛ plenus au
toritatis in honoribꝫ petẽdis ꝛ uiciis coercẽdis/fuit enim optimꝫ senator.

**In. C. Lelio multa hilaritas: i eiꝫ famili
ari Scipiõe ãbitio maioꝛ / vita tristioꝛ.
De grecis ãt / dulcẽ ꝛ facetũ festiuiqꝫ ser
monis / atqꝫ i õi oꝛatõe simulatoꝛẽ / quẽ
greci noiauerũt / Socratẽ accepiꝫ.**

¶ De grecis ãt/postqꝫ de romanis exẽpla po
suit/trãsit ad grecos/ ꝛ affert Socratez/ q̃ fuit
dulcis ꝛ facetꝫ ꝛ in õni
orõe simulator. ¶ Dul
cem/suauem in orõne.
¶ Facetũ/habentez fa
cetias ꝛ excultã quãdã
urbanitatẽ ꝛ elegantiã in loquẽdo. ¶ Festiui/iucundi ꝛ urbani quẽ Ironа
id est dissimulatorẽ appellabãt. Fictio ẽ uti genus/ ꝛ diuidit in duas par
tes/in simulationẽ/ ꝛ dissimulationez. Veritas ẽ quedã mediocritas perti
nens ad eũ/qui de se vera loquit. ꝛ q̃ eaz bẽt/dicit uerus bõ seu veridicus
seu grauis/qui ea sibi inẽ dicit/q̃ insunt ꝛ neqꝫ maiora neqꝫ minora/ ꝛ po
tius se flectere dẽt ad dissimulationẽ/si ẽ a ueritate discedendũ/qꝫ ad ostẽ
tationẽ/qm̃ exuperatiões molestissime sunt: ꝛ maxime apud multitudinẽ.
Arrogans siue ostentator ea q̃ nõ insunt/sibi fingit/ aut maiora qꝫ insint/
ꝛ sic statim ẽ mendax/ ꝛ mendaciũ ẽ res pniciosissima. Et Cicero dicit nihil
eẽ turpius vanitate. Ostẽtator inquit Cyrus apud Xenophontem/nomẽ
mihi videt eẽ, ꝓpter eos positũ/qui simulant se eẽ ditiores qꝫ sint ꝛ fortio
res/ ꝛ q̃ pollicent ea se facturos q̃ nequeũt/ presertim cũ manifestum sit ab
bis fieri accipiendi aliquid ac lucrandi grã. Mentit ille q̃ scit se dicere mẽ
dacium/ ꝛ dicit ut noceat. Mẽdaciũ dicimꝫ/cũ decipimꝫ ꝛ aliosꝫ nosipos
putantes dicere vez/ut si diceremus/mare desiccatũ eẽ credẽtes forte ex re
latu alicuius ita eẽ: ꝛ ideo prudentis ẽ nõ dicere mendaciũ. boni ãt viri est
nõ mentiri/ ꝛ mendaciũ dicimus aliqñ ad utilitatẽ alterius/ ut faciunt me
dici curãtes egrotos. adbibẽtes. n. potiones insuaues sed salubres/ut egro
tus bauriat/suaues eẽ dicũt ꝛ haustu faciles. Vnde dicit Plato in iii. de
repu. Mendaciũ cõcedendũ eẽ medicis/aliis vero minime. Vanus ille ẽ/q̃
mendaciũ dicit siue mentit delectatiõis grã/nõ ut noceat/inq̃t Aristoteles.
Gellius dicit: Vani dicunt mẽdaces infidi ꝛ leuia inaniaqꝫ ꝓ grauibus ꝛ
veris astutissime cõponentes. Dissimulator ẽ arrogãti siue ostentatori cõ
trarius: qz aut negat q̃ sibi insunt/aut minora facit. Arrogans si glorie cã
aliqd sibi arrogat/nõ multũ uituperãdus ẽ/sed si grã lucri: qz rẽ vilẽ appe
tit/ ꝛ dissimulator rei manifeste ac pue vilis est ꝛ malicios. Dissimulator

rei preclare ipo malicioso laudabilior est. At dissimulatores inquit Aristoteles dissimulantes sua/elegãtiores eẽ vident. nõ enim lucri cã id agunt/ sz ut fugiãt tumiditatẽ ꝛ iactantiaz. maxime ãt hi negãt ea q̃ sunt pclara/ut Socrates faciebat. Socrates. n. sectabat opinionẽ de ideis/ut opinat9 fuerat Pythagoras: quã opinionez Plato postea dilatauit: ꝛ Aristoteles labefactare conatus ẽ/ꝛ ipe Socrates erat fons phie moralis/ maxime quã primus inter boies collocauit de bonis malisq; disputans / tñ dicebat se vnũ oũtaxat scire q̃ nihil sciret/ ꝛ sese opposuit sophistis/qui oia se scire pfitebant/ ꝛ sua dissimulatiõe alios eludebat. ꝛ ironia q̃ vtebat/nil aliud erat/nisi illusio. Fabius ait li. viii. Socrates dictus est Iron. i. agens imperitũ/ꝛ admirator alioz tanq̃ sapientũ. ¶ Contra/ex alia. ¶ Periclẽ/ pericles Xantippi filius inquit Cicero alibi primus adhibuit doctrinã/ q̃ q̃q̃ tũc nulla erat/tñ ab Anaxagora physico eruditq; exercitationẽ mentis a recõditis abstrusisq; rebus ad causas forenses populares q; facile traduxerat. huius suauitate in primis exhilarate sunt athene/ huius vbertatẽ ꝛ copiã admirate/eiusdẽ vim dicendi terrorẽq; timuerunt: de quo Eupolis scripsit/cũ delectatiõe aculeos etiã relinquebat in animis eoz: a quibus eẽt auditus. de quo alter comicus ait/tonabat/fulgurabat/ perturbabat õnia veniq;. Comici inquit Plutarchus/dixerunt periclem cũ concionaret/coruscationes effundere/ciere tonitrua/horrendaz in lingua fulmen gerere. Agarista mater periclis Pisistrati filios ꝛ tyrannidem generoso animo expulit/leges etiam tulit/ optimeq; rempublicam temperauit visa est per quietem parere leonem/ꝛ paucis post diebus Periclem peperit specie quidẽ corporis haud indecora/capite uero oblongo/nec ceteris partibus respondenti/ex quo õnes fere eius statue velabant cassidẽ. ¶ Callidum hannibalem: Hunc de imperatoribus exercituũ varia ponit exempla Hannibal callidissimus fuit ꝛ solertissimus in re militari/crudelis ꝛ perfidus ¶ Ex nostris: Romanis. ¶ Cu. Fabium maximuz/hic ẽ. Cu. Fabius maximus de quo supra/ qui Hannibalem cunctando fregit / ꝛ eius dolos magna prudentia dissoluit. Vnde videns Hannibal astus suos a Fabio deprehendi/dixit/ꝛ Romani suum hannibalem habent. ¶ Facile celare/ hẽ sunt partes calliditatis/ callidi dicuntur astuti / ꝛ quorum mens vsu concalluit. Cyrus dicit apud Xenophontem/exercitus imperatorem oportet esse insidiatorem/dissimulatorem/dolosum/deceptorem/furez/raptorẽ/ꝛ õni in re hostib9 prevalere. ¶ Dissimulare/nõ ostẽdere quid agere velle.

Contra Pytagoram ꝛ Periclem summã auctoritatez cõsecutos sine vlla hilaritate. Callidũ Hannibalem ex penorũ: ex nostris ducib9 Quintũ maximũ accepimq; facile celare/ tacere/ dissimulare/ insidiari/

¶ Prerípere cõsília/ ꝓuidere quid hostes osultent/ facturiq; sint ꝛ sic eoꝝ cõsiliis obuiaꝝ ire/ ꝛ nõ permittere ut id exequant̃/ quod cogitant. Fabius cũ eẽt dictator/ ꝓripiebat cõsilia Hãnibalis/ ꝛ ipm impediebat. ¶ In quo genere/ calliditatis scz. Themistocles atheniẽsis Neocli filiꝰ fuit/ ꝛ calliditate persas vicit ad Salaminẽ/ ut dcm est. celeriter inquit/ ꝓbus emilius q̃ opus erant reperiebat Themistocles/ neq; minus in rebus gerendis ꝓmptus q̃ excogitandis erat ꝛ de instãtibꝰ/ vt ait thucydides / verissime iudicabat/ et de futuris clarissime cõiiciebat/ quo factuꝫ est/ ut breui tpe illustraret̃. Et Xerxes iter ãgustias salaminii freti victus est magis cõsilio Themistoclis q̃ armis grecie/ qm̃ naues barbaroꝝ ꝓpter multitudinẽ nõ poterãt explicari.

prerípere hostiũ consília. Jn quo genere greci Themístoclez atheniẽsem ꝛ Phereũ Jasonez ceteris anteponũt. Jn primisq; versutũ ꝛ callidũ factũ Solonis. q quo et tutioꝛ vita eius esset: ꝛ plus aliquãto reipublice prodesset: furere se simulauit.

¶ Phereũ iasonẽ/ thessalũ ꝛ principẽ argonautaꝝ celebratũ a poetis: q̃ argonautica scripserunt. sua calliditate Jason expeditionẽ illã in colchos perfecit/ ꝛ eo ob quod illuc trãsmiserat potitus ẽ. Phere inquit Strabo pelasgicoꝝ cãpoꝝ termin9 ad magnesiã/ q̃ usq; ad pelliuꝫ montẽ porriguntur. Emporiũ phere bẽnt pagasas/ quo ex hoc loco Pelias iasonẽ ac nauẽ argo emisit. Vnde Pagaseus ꝛ phereus appellat̃. fuit etiaꝫ alius iason phereus tyrãnus. ¶ Versutũ/ callidũ ꝛ astutũ. nã versuti dicunt̃ illi quoꝝ mens celeriter vertit̃. ¶ Factũ solonis/ Laertius in vita solonis ita scribit. Est ipius Solonis factũ celeberrimũ. Cũ de salamine inter athenienses ꝛ megarẽses capitaliter dimicaret̃/ multisq; cladib9 acceptis capitale apud athenienses eẽ cepisset: si quis legẽ de vindicãda insula ferre auderet/ sollicitus Solon/ ne uel tacẽdo paꝝ reipu. cõsuleret/ uꝰ cõsulendo sibi noceret/ subitã dementiã simulat/ cuius venia nõ dicturus mõ ꝓhibita/ sed facturus erat. deformis habitu more vecordis in publicum euolat/ factoq; concursu hominum/ quo magis consilium dissimularet/ insolitis sibi versibus p̃ pre conem suadere populo cepit/ quod vetabat̃. omniũq; ita animos cepit/ vt aduersus megarenses bellum extemplo decernerent / insulaq; atheniensium deuictis hostibus fieret. ¶ Quo/ ut. ¶ Tutior/ securior. quoniam capitale erat de eo bello gerendo verbum facere cum megarensibus pro insula salamine. ¶ Prodesset/ reipublice athenienſium/ quam ipe legibus formauerat/ ꝛ prospiciebat soluꝫ athenienses fore huius belli victores. ¶ Furere/ insanire ut suadere posset bellum athenienſibus sine capitis discrimine/ qđ calliđo vsus consilio effecit. Epicedium Solonis tale fuit: Mors mea ne careat lachrymis/ linq̃mus amicis/ Merorẽ/ ut celebrẽt funera cũ gemitu.

¶ Sunt his /supradictis qui celabant ꝺsilia/ diſſimulabant/inſidiabant. ⁊ affert diſſimilitudines eoꝝ/qui ſimplices/⁊ aperti fuerũt ſine aliq̃ diſſimulatiõe. ¶ Diſpares/diſſimiles. ¶ Simplices/ſine fraude/⁊ ſimulatiõe. ¶ Cultores: amatores. ¶ Itẽq; alii/ alias affert diſſimilitudines eorũ q̃ ònia patiebant/õnibus inſeruiebãt/õnes prenſabãt/⁊ affectabant preter decoꝝ: ut id quod cupiebãt aſſequerentur/ ut fuerunt Sylla ⁊ Craſſus ex noſtris: ⁊ Lyſander lacedemonius ex grecis. Plutarchus de natura ⁊ moribꝫ Sylle ſic ſcribit: Syllam in exercendis ſalibus natura ſtudioſum fuiſſe dicũt/ut ab ineunte etate pluri ma cũ ignominia ſodalicia cuꝝ mimis atq; ridiculis petulãter habuerit. poſtea uero q̃ ĩ rerum oĩm dominatu cõſtitutus eſt. e ſcena ſpectaculiſq; impudẽtiſſimos cogens inter potandũ quotidianis dicacitatibꝫ certabat. ¶ Et. ⁊ Craſſum/ accuſatus fuit Craſſus autore Plutarcho: q̃ cũ Licinia veſtali inceſtuꝝ cõmiſiſſet/ q̃ facile iudicio liberata ẽ. Erat huic mulieri ſuburbanum egregie ornatuꝝ/ quod cũ exiguo precio ad ſe trahere Craſſus optaret/humilius colere mulierẽ eiq; quoad poterat/ gratificari cepit. q̃ nõ antea ceptũ erga Liciniã cultũ omiſit/ q̃ re concupita potitus eẽt. ¶ Lyſandrũ/ Lyſander Callicratide cõparatꝫ/ inq̃t Plutarchus/ verſutus iudicabat ⁊ callidꝫ/ qui res bellicas variis tractãs mõis ipaꝝ quoq; iuſticiaꝝ utilitate ãplificabat alioquin cõmodis ut boneſtate utens ⁊ vera mendaciis nõ natura preſtãtiora exiſtimãs utriſq; preciũ atq; bonorẽ ne ceſſitate definiebat. quicq; herculis ꝓgenẽ ſine fallaciis bellũ gerere iudicabant/ irrideri iubebat. quo. n. leonis pellis nõ attingeret/ inſuendã eẽ vulpinaꝝ dicebat. ¶ Cõtraq; Callicratidẽ: Callicratides põfectꝫ claſſis lacedemonioꝝ pꝫ Lyſandꝝ/ cũ pecuniã non bẽret/ ut fecerat priꝫ Lyſander/ ire ad Cyꝝ perſaꝝ regẽ coactꝫ ẽ/ ad q̃ ipe ineptiſſimꝫ erat q̃ generoſo aĩo põitꝫ oẽm ex grecis in grecos cladẽ boneſtiorẽ exiſtimabat/ q̃ barbaris adulari/ ⁊ eoꝝ fores adire q̃ pter magnã vim auri nullũ bonum bẽant. Lyſander priꝫ in cõuiuio apud Cyrũ adulatiõibus pecuniã impetrauerat/ quaꝝ ad bellũ nauale optabat/ ſꝫ Callicratides ꝓ ſpartana dignitate aĩos gerebat. Vñ auditus a rege ſemel cũ iteruꝝ rogaſſet admitti ⁊ repulſam habuiſſet/ diſceſſit malens ſeruata dignitate ſpartana carere pecuniis/ q̃ pter decoꝝ

Sũt his alii multũ diſpares/ ſimplices ⁊ apti: q̃ nihil ex occulto nihil ex inſidiis agẽdũ putãt veritatis cultores/ fraudis iimici. Itẽq; alii q̃ quouis ꝓpetiãt: cuiuis deſeruiãt: dũ q̃ velit ꝺsequãt. vt Syllã ⁊ M. craſſũ videbamꝫ. Quo ĩ genere verſutiſſimũ ⁊ patientiſſimũ lacedemoniuꝝ Liſãdꝛũ accepimꝫ. Cõtraq; Callicratidẽ q̃ ꝓfectꝫ claſſis priꝫ poſt Lyſãdꝛũ fuit.

animi sui inuicti ꝙ excelsi barbaro regi adulari. ¶ Itemq; in sermonibus/ Affert nūc dissimilitudines/que sunt in boīm sermonib9/ quib9 quotidie vtimur. ¶ Prepotens/ualde potēs ꝙ princeps ciuitatis. ¶ Vnus de multis/ex plebe. ut fuerunt Catuli pater ꝙ filius/ qui sic in cōgressionib9 ꝙ sermonibus versabant'/ut plebei viderent'/cuius potuissent uti fastu/ut fuit .Qu. Mutius Numātinus/ꝙ Scipio nasica/cuius pater adeo seuerus fuerat/ vt nullā comitatē sermōis habuerit. ꝙ sic apparet dissimilitudo maxima inter patrem ꝙ filium. Catulus pater vt scribit in oratore/ summa quadaꝫ vite comitate et facili natura ꝙ incorrupta quadā integritate prediꝫ latini sermonis fuit. filius ēt comitatē sermonis habuit:sed inter oratores minime adnumeratus.

Itemq; in sermonibus alium quenq; / cuius ꝑpotēs sit/effícere: vt vnꝰ de multis eē videat'. Quod ī Catulo ꝙ ī patre ꝙ in filio/idēq; ꝙ ī. Qu. Mutio numātino vidimꝰ. Audiui ꝙ ex maioribꝰ natu hoc idē fuisse ī. ꝑ. Scipiōe nasica. Cōtraq; patrē eiꝰ/illū q Tyberii Gracchi conatꝰ pditos vīdicauit/nullā comitatē habuisse sermonis. Necnō Xenocratē quidē

Catulus inq̄t enucleate ꝙ polite dixit. ¶ Hoc idē/ hāc sermonis comitatē. ¶ Cōtraq; patrē eius/Scipionē Nasicā. ſ. quo autore Tyberius gracchꝰ interfectus est/cū cōsul mutius Scevola cessare videret'. censebant enim patres cōscripti cōuocati in edem fidei/ut cōsul rempu. armis tueret', ꝑpe oppressam a Graccho Tribuno plebis iam ꝑfusis largitiōibus ꝙ spe ꝑpositā populo corrupto/ut palā dictitaret/interempto senatu ōnia per plebē agi oportere. Scevola cōsul negauit se quicq̄ vi actum. Tunc Scipio Nasica qm̄ inquit cōsul dū iuris ordinē sequit'/ id agit ut cū ōnibus legib9 romanum imperium corruat/egomet priuatus voluntati vestre me offero ducē: ꝙ sic oppressus est Gracchus. ob quod Nasica magnā populi inuidiā in se cōcitauit ꝙ odiū. quod ut declinaret/in Asiā a senatu ablegatus ē/ꝙ ibi vita functus. huius seueri hominis ꝙ rigidi filius comis fuit in sermonibus ꝙ vita facili. ¶ Vindicauit/ultus ē. ¶ Conatus perditos/audaciaꝫ detestabilem ꝙ perditiōe dignā/qm̄ aura populari erectus rēp. cogitabat opprimere. ¶ Nullā comitatē/affabilitatē/adeo seuerꝰ erat ꝙ grauis. ¶ Necnō Xenocratē/Xenocrates Agathonori filius ꝙ ꝑlatonis auditor fuit/ cui ī siciliā nauigāti comitē se prebuit/crassioris fuit ingenii ꝙ ebetioris/quem cū ꝑlato Aristoteli conferret/calcaribꝰ egere dicebat: Aristotelē freno ꝑpter ingenii celeritatē. grauitate summa fuit Xenocrates ab iſa natura preditus/semper enim vultu seuero ꝙ habitu serio pourabat. Xenocratē adolescentē chalcedoniū inquit ꝑlutarchus adhuc sub ꝑlatone phīe instituta

pe

capessentem cū reliqua vita nimis austez'tum tristez semp in vultu grauitatem pre se ferentem sepe Plato monere solebat/ut gratiis sacrificaret/ilud significans/ut q̄tuz nature defectus ꝛ acerbitas demeret/tm̄ industria diligentia ꝛ grā comitatis elegantia conciliaret. Cū Xenocrates rigidus ꝛ seuerus quidā amenū ꝓtulisset/ridētibꝫ cōdiscipulis ꝛ mirātibus Plato dixit/quid miramini? nōne inter carduos ꝛ urticas lilia plerunq̄ ꝛ rosas nasci cernitis? Cū Dionisius tyrannus diceret Platoni: caput tibi aliquis auferet: Xenocrates suū ostendēs/nullꝫ inquit id prius q̄ istud abscindere poterit. paratus enim erat ad mortem ꝓ suo preceptore/glorie ꝛ fastus cōtemptor fuit. Ob eā rem/grauitatē ꝛ seueritatē. Magnuz/magne auctoritatis. Pemel cū lai de meretrice dormiuit/a q̄ nullis illecebris potuit corrumpi/ vñ illa dixit/se non cū homine sed marmorea statua iacuisse. Clazz/alti noīs ꝛ fame. Minime vituperandoz/qm̄ ita ē ipoz natura/quaz seq̄ dēmus. Admōm ātinq̄t Cicero/ut magis decoz seruet'/quisq̄ dēt āplecti suaz naturā/mō ne uiciosa sit/tunc.n.emēdanda eēt. Admōm/ualde. Tuēda/defendenda Sua/ꝓpria id est ꝓprii mores ꝛ id ad quod natura ꝓpensa/mō uacz vicio. Nā si a natura inclinationē hēmꝫ ad furta rapinas homicidia/nō dēmus in hoc seq̄ naturā/sed prauitatē rōe corrigere. Tm̄: solū ꝓpa ꝛ nō imitari naturā alioz sine decoro. Suo/ut. Naturā vniuersaz/cōem ōnibus/qua sc3 habemus rōem ꝛ orōem. ꝛ hec est cōis natura. est etiam ꝛ ꝓpropria/ut de personis dcm̄ est. Nil contendam9/nil conemur efficere/quod ab hominis prestātia sit alienū. Ea/natura uniuersa ꝛ cōi. Propriā/ut. s. id agam9/idq̄ ꝓficeamur/ad quod propria natura nos inclinat/q̄us alia maiora sint ꝛ prestātiora ad q̄ forte non sumus apti repugnāte natura/ut si quis vellet philosopbari ꝛ a tali ꝓfessione natura ei9 eēt aliena/debet se in bis potius ad q̄ aptus ē exercere/ q̄ philosophia/in qua decorum seruare non poterit suū repugnante natura. Grauiora/maioris dignitatis ꝛ ponderis. Meliora/melioris fructꝫ ꝛ virtutis. Metiamur/ consideremus ꝛ prudenter iudicemus ad quid

seuerissimū philosophoz̄/ ob eāq̄ rez ipsam magnū clarūq̄ fuisse. Innumerabiles alie dissimilitudines sūt nature mozūq̄/ minime tm̄ vituperādoz̄. Admōm autē tuēda sūt sua cuiq̄ nō viciosa/sed tātuz propria: quo facilio decozū illud qđ querimꝫ retineat'. Sic enī est faciēdū: vt cōtra naturā vniuersā nihil cōtendamus. ea tamē seruata propriā naturā ꝺsequamur: ut ēt si sint alia grauioza atq̄ meliora: tm̄ nos studia nature nrē metiāur.

propria natura nos impellat/ ⁊ sic contineamus nos intra fines/ quos ꝓ pria natura prescribit. ¶ Studia/ inclinationes voluntates ac dispositiones. ¶ Neq; enim nature: In prima Tusculana disputatione dicit: Dñ enim illo grecoꝝ puerbio precipit: Qua quisq; norit artē/ in hac se exerceat. Et alibi dicit: Nil aliud ē more gigantū pugnare cū diis/ nisi repugnare nature Vnde Horatius precipit: Tu nihil inuita dices faciesue minerua· ⁊ bene dicit: Male respondēt coacta ingenia/ reluctāte natura irritus est labor· ¶ Neq; attinet/ neq; conuenit· ¶ Nec quicq̄. i. aliquid sequi quod nō potes cōsequi repugnante natura. ¶ Ex quo: ob hoc quod dictū ē/ ut nihil fiat reluctāte natura ¶ Emergit/ apparet q̄d sit illud decoꝝ/ de quo loq̄mur. ¶ Nihil decet/ nihil ꝑt fieri cū decoro et laude ¶ Vt aiunt/ vt ē in ꝓuerbio ut nihil tēteť cōtra naturā· ¶ Omnino si quicq̄ est decoꝝ/ certe inquit si aliquid boiem decet/ nihil ē q̄d eū magis deceat q̄ vacuitas perturbationum quod prestat ipa temperantia: de qua nunc agitur/ conseruat enim prudentiam ⁊ mētem/ ut dictum est. ¶ Equabilitas/ consentientes ⁊ minime inter se discrepantes actiones. equabilitas est idem quod equalitas/ ⁊ sic equalis ⁊ equabilis. Equabilitas vite dicit in qua nulla est perturbationum varietas ⁊ discrepantia. que nedū in tota vita/ sed etiam in singulis actionibus seruanda ē/ ut nihil in ipis discrepet/ sed omnia fiant docente ratione· si volumus alienam imitari naturaz non poterimus equabilitatem tenere/ quoniam actiones inter se non bene conuenient. ¶ Quam/ equabilitatem non poteris seruare inquit/ si voluerit a tuo ingenio ⁊ natura discedere/ ⁊ imitari naturam aliorum ⁊ mores/ ⁊ probat hoc a simili· ¶ Vt quidam scilicet faciunt in sermone quotidiano volunt greca uerba inculcare/ ⁊ male pronunciant/ dimittentes ꝓpriuz sermonem/ quo possumus uti omnes cum decoro/ ⁊ ita loqui ut nō irrideamur/ hoc idem notauit postea Iuuenalis dicens / cum sit turpe magis nostris nescire latine. ⁊ omnia grece ⁊ concūbunt grece ⁊ hoc sermone pauent. hoc iram effundunt/ hoc gaudia. ¶ In actiones/ singulas scilicet.

Neq; enī nature attinet repugnare: nec quicq̄ sequi qđ assequi nequas. Ex quo magis emergit q̄le sit decoꝝ illud: ideo q̄ nihil decet in vita (vt aiūt) minerua obstāte/ id est aduersāte et repugnāte natura. Oīo si quicq̄ est decorū: nihil est ꝓfecto magis q̄ eq̄bilitas vniuerse vite/ tū singularū actionū. quā cōseruare nō possis: si aliozuz naturā imiteris/ omittas tuā. Vt. n. sermone eo dēmq̄ vti/ quī notoꝝ ē nobis: ne vt qdā greca verba inculcātes iure optīo irrideamur: sic ī actiōes

¶ Dēmq; vitā/ vniuersam vitā. nihil dēmus facere quod discrepet. Et inquit Cicero hanc dissimilitudinē naturaꝝ tātam hēre vim/ut aliqñ quis mortē sibi afferre dēat/ne aliquid alienū a natura sua patiat'. ꝛ affert exē plū. M. Catonis/qui se apud uticā interemit/ne tyrānidē cesaris pateret' ꝛ illius vultus aspiceret. Cicero sequuꝝ dogma stoicoꝝ laudat mortē Catonis seueri grauis atq; perfecti stoici. Nā stoici rigida disciplina formati mortē paratā habebāt: et ea tanq; telo expeditissimo aduersꝰ hostes utebant'. Sed ex sentētia peripateticoꝝ vitu perandus ē/timidusq; potius appellādus q̄ fortis/cuꝝ sibi mortem consciuerit/ut aliquod incōmoduꝝ vitaret. at

ōnēq; vitā nullā discrepātiā conferre debemus. Atq; hec differentia naturarum tantaꝝ habet vim: vt nonnūq; mortem sibi ipse aliquis conscire debeat. Nō enī alia in cā. M. Cato fuit/ alia ceteri/ qui se in aphrica Cesari tradiderunt. Atqui

tulit enim damnū patrie interficiendo ciuē optimuꝝ/q̄ patrie auxilio ēē potuisset/ ꝛ illā tyrāno seruientē asserere. Aristoteles ait/mortem sibi afferre ob fugiendam paupertatem aut amorem aut aliquid molesti/non fortis ē hominis/sed potius timidi. est enim hominis mollis ꝛ ignaui laboriosa fugere/atq; non quia res est honesta appetit mortem/sed quia malum fugit. Vnde Martialis etiam dicit amico suo. Q4 magni thrasee consummatiq; Catonis dogmata sic sequeris/saluus vt esse velis: Pectore nec nudo strictos incurris in enses: Quod fecisse velim te deciane facis. Nolo virum facili redimit qui sanguine famā. Nunc volo laudari qui sine morte potest. ꝛ Diuus Augustinus hanc mortem vituperat/ ꝛ lucretiam. ¶ Tantam habet vim / tantum potest ad decorum prestandum. ¶ Nonnunq;/aliquando urgente aliquo casu. sed hoc ut dixi non laudatur. Cato enim fecit iniuriam patrie/ ꝛ fuit iniustus/quia virum optimū interemit. ¶ Non. n. alia in causa/non plus peccauerat. M. Cato permanens in aphrica/q̄ ceteri romani/sed omnes erant in eadem causa ꝛ cesaris hostes. Cato post victoriam cesaris in thessalia ꝛ fugam Pompei in aphricā cuꝝ Scipione Pōpei socero nauigauit/ut vires attritas repararet. Sed cum post mortē Pōpei:cesarem in Aphrica victorem cognouit/ne in illius potestatem veniret/ aut ne illius vultū aspiceret/apud uticam. xlviii. sue etatis anno constanti pectore/ut perfectum stoicum decebat/mortez sibi consciuit/ qua audita cesar vicem suam ꝛ illius voluit/q̄ tantum virum amisisset. voluisset enim cesar pro sua clementia rome seruare catonem. Vnde dixit:inuideo morti Catonis/quoniaꝝ ipe glorie inuidit mee. ¶ Atqui/certe fuissent iure reprehensi alii romani/qui illic erant/ si se interfecissent quoniaꝝ non seruassent decorum/cum vita eorum esset facilior seueritate Catonis ꝛ grauitate.

¶ Ceteris/qui nō habebāt tātam grauitatem. Vnde poterant cum decoro tradere se cesari. ¶. Cato nō poterat/ut cōcedamus hoc Ciceroni/ppenso in laudē Catonis magni in primis ⁊ preclari ciuis ⁊ in stoicoꝝ disciplina perfectissimi. Seneca etiā stoice/pfessionis ⁊ ipe laudat mortē Catonis dicens: Catoni suā felicitatē otigisse cōsensus boīm fatebit. Et alibi/ille vir magnus est/qui mortē sibi nō tm̄ imperauit/sed inuenit. ¶ Lenior/nō ita grauis/ut erat vita catonis/⁊ mores nō erāt ita seueri/ sz faciliores ⁊ otra decoꝝ fecissent/ si se iteremissent. Lenis enīz natura ⁊ facilis id nō patitur/nec cū decoro prestare pōt. ¶ Catoni/qui dict⁹ ē postea vticensis. ⁊ hic ē Cato iunior ad differentiam Catonis senioris / qui scripsit origines: ⁊ utriusqꝫ vitā litteris māda uit Plutarchus. Cato senior Tusculan⁹ fuit. Romani (autore Plutarcho) eū in quo multaꝝ rez vsus ac experientia eēt: Catonez noīabant. Cato senior moriēs boc distichō notatus ē. Porcius hic mordax/glaucis subruffis ocellis: Intuens herebo sedes nō cōperit ullas. Ab hoc Catone iunior Cato de quo hic agit: originē hēbat cuius seriē litteris mandauit Gellius in noctibus atticis. Cato enim senior autore Plutarcho Solonū reliquit nepotē suū ex filio Catone defuncto. Solonius cū eēt imperator mortem obiuit. eius filius Marcus cōsularē dignitatē adminīstrauit/ ⁊ Catonis vticensis auus fuit. ¶ Cōstantia/perseuerantia in ipa uirtute. In orōe p. L. Murena sic Catonē alloquit/finxit ēt te ipa natura ad honestatē: grauitatē/tēperantiā/magnitudinē animi/iusticiā/ad ōnis denicz virtutes magnū boīem ⁊ excelsum. ¶ Qz̄ multa passus ē Vlixes/affert exēplum de externis/in quibus fuit summa moz dissimilitudo. Naz Vlixes dissimulādo multa passus est/ut id quod cogitabat/ perficeret. qđ nō fecisset Aiax thelamon⁹ vir animi concitati ⁊ magni sine aliq̄ simulatōne aut dissimulatione. ¶ Qz̄ multa/plurimas calamitates ptulit forti animo. ¶ Diutur no errore/qm̄ errauit per decē ānos post euersum Ylīū/⁊ mulieribus aliqn̄ seruiuit. ¶ Si Circe ⁊ Calypso/quasi dicat/sunt potius appellande dee qz̄ mulieres qm̄ filie numis dicebāt. Circe fuit filia Solis: Calypso athlātis

ceteris forsitan vicio datū esset: si se interemissent: propterea q eoꝝ vita lenioꝝ/⁊ mozes fuerāt faciliozes. Catoni āt cū incredibilē tribuisset natura grauitatem: eāqz ipse perpetua cōstātia roborasset: sēperqz ī pposito suscepto qz̄ cōsilio permānsisset: moziēdū potiꝰ qz̄ tyrānī vultū aspiciēdū fuit. Quā multa passꝰ ē Vlixes in illo erroze diutno: cū ⁊ mulieribꝰ (si Circe ⁊ Calypso mulieres appellāde sūt) iseruiret: ⁊ ī ōni sermōe ōnibꝰ affabilē se eē

q̄ insulā ogygiā tenuit/ad quā diuertit Vlixes. Sed has personas Homerus finxit in laudē Vlixis/quē p̄ sapienti viro accepit/qui cūis incidat in voluptatē/tñ sapiētia sepius euadit/ ut de Enea ⁊ Didone finxit Virgilius. Voluit homerus ostēdere quid prestare posset vir sapiētissimus/ qualē ipe appellat Vlixē/quem naufragū in alga maris demersum fouit Nausica filia Alcynoi regis pheacū. qm̄ sapientia in ipis calamitatib⁹ uni cum est presidiū ⁊ nō patit̄ sapientē perire. Vnde Aristoteles dicebat/ eruditionem inter p̄spera eē ornamentū/ inter aduersa refugiū. Et Bias filio in egyptum p̄ficiscenti/ rogantiq̄ patrē/quid nā agēdo maxime sibi gratū faceret/ si viaticū inq̄t ad senectutem opares/ virtutē nimirum intelligēs ¶ Domi vero/postq̄ reuersus est domū dissimulato habitu. nō enim agnoscebat̄/cū eēt in habitu mendici. Vnde passus est cōtumelias ab ācillis ⁊ seruis eū nō agnoscentib⁹/quod nō fecisset a tax. ¶ Vt ad id quod cupiebat/interficere p̄cos Penelopes uxoris sue pudicissime. ¶ Venerūt/ut canit homerus in odyssea ithacā Samū Zacynthū Dulichū nobiles viri petētes uxorē Penelopē/dicentes mortuū eē tā Vlixē. inter quos erāt nō nulli ithacēses. p̄cū nomina fuerūt/Demoptholem⁹/Anthinous/Amphimonius/Agelaus/Elatus/Euriades/Pisandr⁹/Terippus/Polybus/Demastartides/Tenorides/Eurymachus filiꝰ Polybi/Amphimedū/Eurydamas. Vlixes domū reuers⁹ oīs p̄cos perdidit auxilio Thelemaci ⁊ bubulci/ ⁊ alios sagittis alios ense cōfecit ¶ Quo aīo:q̄ forti ⁊ excelso sine aliq̄ dissimulatiōe/ita. n. illi⁹ ferebat natura ¶ Mites oppetere/mili es voluisset mori/q̄ illa pati/q̄ pass⁹ ē Vlixes. ¶ Que/diuersas naturas ⁊ dissimilia ingenia cōsiderantes ¶ Expēdere: animo ponderare: ⁊ intuert diligentius. Juuenalis: Expende hānibalē. ¶ Quid habeat sui/ q̄ sit sua natura/ ⁊ ad quid aptus sit/ut in eo seruet decor. ¶ Eaq̄ moderari/cū mō mēsuraq̄ tractare/ ne mōm excedētes p̄damus decor. Vñ nō mō illa q̄ nature nrē apta nō sunt moderatiōe adhibita tractare dēm⁹/ sed ēt q̄ nrā sunt ut nequid nimis. Vt si quis esset optimus musicus: ⁊ ad id natura aptissimus/ tamen esset nimius ⁊ profusus in cantu/ modumq̄ excederet/ profecto decorū non seruaret. ¶ Aliena/ accommodata naturis aliorum. ¶ Id enim decet/id potest cum decoro prestare/ quod nature sue conuenit.

vellet. domi vero ⁊ cōtumelias seruorū ācillarūq̄ ptulit: vt ad id aliq̄ dū cupiebat/ peruenīret. At Aiax quo aīo tradit milies oppetere mortē: q̄ illa perpeti ab alio maluisset. Que cōtemplātes expendere oportebit qd quisq̄ habeat sui: eaq̄ moderari: nec velle experiri q̄ se aliena deceāt. Id enim maxime quenq̄ decet/

¶ Quod ē suū/ ꝓprium/ id est tunc quisq; seruat decoꝝ cū ea facit/ ad que natura est aptus. ¶ Suū igit'/ cū hoc ita sit/ ut id maxime deceat/ quod est cuiusq; suū ꝓprium/ quisq; ingeniū cognoscat suū ⁊ naturā/ q̄ duce postea operet'/ si vult seruare decoꝝ. ¶ Acrē/ subtilē/ acutū atq; diligentez. ¶ Bonorum/ q̄ natura sibi tributa sunt/ ⁊ cognoscat etiā sua vicia/ ut bonis q̄ insunt utat'/ reiiciatq; cōtraria. ¶ De scenici/ histriones ⁊ mimi q̄ versant' in scena/ ⁊ agunt fabulas subeūtes alioꝝ psonas cum decoro: qui tm̄ sunt vilissimi homines

qđ ē cuiusq; suū marīe. Suū igit' quisq; noscat īgeniū: acremq; se ⁊ viciorū ⁊ bonorū suorū iudicē p̄beat: ne scenici plus q̄ nos videāt' hēre p̄udētie. Illi enī nō optīas/ sz sibi accōmodatissīas fabulas eligūt. Qui enī voce freti sūt/ epigonos medeāq; q̄ gestu/ menalippā clitēnestrā. Sēper Rutiliꝰ/ quē ego memini ātiopā:

¶ Illi enim/ rō quare scenici sunt prudentes ut seruēt decoꝝ/ qm̄ eligunt fabulas non optimas/ sed accōmodatas ad ipōrum naturam. ¶ Epigonos: tragediā Epigoni enīz tragedia ē eripidis de thebaruz expugnatiōe direptiōeq; ⁊ expulsione ciuiū/ in qua re solet esse tumultus ⁊ clamor/ ita inscripta ꝓpter epigonos populos qui ut strabo testat': eiecerunt thebanos ⁊ in Tilphoseam/ q̄ ē in ora boetie coegerunt fugere ⁊ thebe capte ac direpte sunt. Talis igit' tragedia bona latera ⁊ magnā vocē req̄rebat/ ut clamores hostū thebanorūq; ⁊ trepidatio in ipa urbis captiuita te ⁊ direptōne rep̄sentarent'. Tragediā etiā de Medea scripsit Euripides. ¶ Qui gestu freti sunt: qm̄ in Menalippa ⁊ clitemnestra tragediis requirebatur gest9/ ut utraq; mulier bene referri posset. Menalippa enim pregnās ad Metabū deportata ē/ ⁊ in vinculis peperit Beotum filiū. Unde opus erat hoc gestu effingere. Assius poeta Menalippā tragediaz scripsit. cuius ē hic versiculus beotū speciosa menalippa indu regina peperit. Dā aliqui putant delatā fuisse ad indium. Euripides scripsit de Clitēnestra tragediā uxore Agamemnonis quā interfecit Orestes filius in vltionē patris: ⁊ ipa Clitemnestra arrepta securi Agamemnonē inter epulas interfecit/ quod gestu decoro effingendū erat/ ⁊ id prestat is solū qui gestu valet. ¶ Rutili9/ scenicus fuit etate Ciceronis ⁊ Esopus. ¶ Antiopā: tragediā de Antiopa filia Dictei ⁊ uxore Lyci regis thebanoꝝ: a quo repudiata in maximis fuit calamitatibus. Unde dicit persius: Sūt quos verrucosa moret' Antiopa/ erumnis cor luctificabile fulta. Inde cū erraret per siluas a Ioue in satyrum verso cōpressa est/ ⁊ peperit Cetum ⁊ Amphionē/ qui cū adoleuissent/ Lycū ī matris vltionē interfecerūt/ ⁊ Dyrcē tauro indomito distrahendā alligarunt. Unde demutata est in fontē sui nominis. Dyrce enim fons ē in

agro thebano. ¶Papinius in thebaide/cum fluxit in subitos regina lacus-
¶Aiacē/¶Tragediā de Aiace furēte. nā superatus in iudicio ꝛ petitiōe armo
rum ab Vlixe in furorē uersus est/ꝛ acceptis loris discurrebat per siluas:
minabaturq; iudicib9/qui arma Achillis Vlixi adiudicassent/ꝛ verberās
arbores ꝛ animalia iudices verberare arbitrabat̄/ꝛ semper horrenda voce
clamabat. Sed cū resciss; ea q̄ per insaniā fecerat/pudore affectus gladio
incubuit. opus erat igi
tur magno clamore/ut
furentis Aiacis clamo
res referri possent/ qđ
cuz Esopus tragic9 hi
strio/ cuius luxuriosaz
patinam et filii epotas
margaritas voratasq;
dānauit antiq̄tas:non
multū uoce lateribusq;
valens prestare nō po
terat/ ꝛ iō nō sepe Aia
cem egit. ¶Hoc:eligere
id ad quod est aptus.
¶Histrio/ q̄ est hō vi
lissimus/nitit̄ tñ serua
re decoruz/ q̄to magis
dēt niti sapiēs in tota
nō sepe Esopus aiacē. Ergo histrio hoc
videbit ī scena/ quod nō videbit sapiēs
vir in vita. Ad q̄s igit̄ res aptissimi eri
mus/ī his potissimū elaborabim9. Sin
aliq̄ necessitas nos ad ea detruserit que
nostri ingenii nō erūt: ois adhibēda erit
cura/ medītatio/ diligētia: vt ea si nō de
core/ at q̄minīe īdecore facere possim9.
Nec tā ē enitēdū/ vt bona que nobis da
ta sūt sequamur: q̄z vt vicia fugiamus.

Alie psone q̄s aut casꝰ īponit/
a ¶duab9 (aut iudiciū nostrū.

vita. cū romani ludos scenicos primū celebrare vellēt autore Liuio: ludi
ones ex hetruria euocauerūt/ꝛ qz hister tusco uerbo ludio vocabat̄/nomē
histrionibus inditū ē. Sex. ¶Pompeius ait histriones dictos/ qm̄ primum
ex histria venerint. ¶Nō videbit/quasi dicat multo magis videre dēt/ vt
id eligat/ad quod ē aptus/ꝛ nil agat quod nō deceat. ¶Potissimū/maxi
me/qm̄ possum9 ēt elaborare in aliis. ¶Elaborabim9/diligēter labores
nrōs cōferem9 in his rebus exercēdis/ad quas erim9 aptissimi/ s; si aliq̄
necessitas nos ad ea impulerit/q̄ nō sunt nobis apta curandum erit/quo
ad ei9 fieri poterit/ut q̄minime indecore fiant. ¶Detruserit/ vi cōpulerit
ad ea ad q̄ nō erimus apti. ¶Bona q̄ insunt nobis natura/ id est bonas
dispositiōes ꝛ aptitudines ad res aliquas agēdas. ¶Vicia/q̄ etiā inerūt
naturaliter. male. ſ. inclinatiōes quas vitare dēmus/ꝛ cōtra ipas niti du
ce rōne/que ōnia emendat cū sana est.

¶duabus his psonis. Enarratis duab9 personis/ cōi sz ꝛ singulis
attributa/ adiungit terciam quam nobis aliquando casus imponit/
ꝛ quartam que iudicio nostro sumitur ad id scilicet agendu; ꝛ tractandū
ad quod natura inclinamur/ꝛ quot erunt scientie/ tot erunt persone.

¶ Casus aliquis/ut illi qui adipiscunt magistratus/imperia/honores/di
uitias/opes/ꝛ ea ōnia que sunt in manu fortune/que debēt gubernari secū
dum tēporis cōditionē. aliter enīz viuendū ē in magistratu q̄ in vita pri
uata. Vnde dicit in ꝓuerbio/honores mutāt mores. Cicero accipit hic ca
sum ꝛ fortunā indifferenter sed si ꝓprie loqui volumus/casus ꝛ fortuna
maxime differunt. Fortuna. n. ut inquit Aristoteles secū do phisicoꝝ est cā
per accidēs in his que per electionez alicuius grā fiunt. casus ē ex op
posito distinctus ab ip
sa fortuna/ꝛ ē uti genꝰ
et diuiditur in casuz et
fortunā. Casus est cau
sa p accidens in his cō
sistens que fūt sine ele
ctione. ꝛ casus ē in natura/fortuna uero in arte. Natura subit rōnez casꝰ/
ꝛ mens rōnem fortune/quādo agit aliquid preter suā mētem ꝛ ꝓpositum.
Vnde fortuna comitat mentē/que ē ars ꝛ principiū rez efficiendaꝝ ꝛ casꝰ
comitat naturā. ꝛ q̄to magis ars in aliquo deficit/tāto magis fortuna eā
comitat. nā cum ars ē perfectissima/ut nihil ei desit/nō habet comitez for
tunam. Vnde dicit Seneca/nō est ars q̄ ad effectum casu uenit/sed Cicero
large accipit casum. Lactātius dicit: fortuna ē accidentiū rerū subitꝰ atq̄
inopinatus euētus. ¶ Tēpus/tēporis cōditio. ¶ Nostro iudicio: aliq̄. n.
volūt inuigilare legibus/aliq̄ phīe/ꝛ sic de aliis disciplinis ꝛ artibus quaz
quisq̄ sequit ꝛ amat. ¶ Hā regna/hoc refert ad illā terciā personā quā no
bis casꝰ ipponit aut tpus: ꝛ declarat se Ci. oñdens q̄d itelligat p psonā quā
nobis casꝰ imponit aut tpus. ¶ Imperia/in exercitu. ¶ Nobilitates/in ge
nere ꝛ natalibus. Nobilitas ut vult Plato hēt quattuor spēs. Qui claris
iustisq̄ maioribus orti sunt/hi ꝓfecto nobiles habent. Quoꝝ itē parētes
fuerūt principes ac potētes/hi nobiles sunt ꝛ dicunt. Tercio loco dicunt
nobiles: quoꝝ maiores fama celebres sint ꝛ opinione/quā ex rebus gestis
ꝛ victoriis reportarūt. Quartū ē nobilitatis genus/itaq̄ prestātissimū/cū
quis p se animi integritate ꝛ magnitudine excellit. hic ꝓfecto iquit Plato
uere appellat nobilis: cui nō aliena sed sua virtus ad nobilitatez opitulet.
Felicitas ēt ut vult Plato/habet quinq̄ partes. Prima ē bene consulere.
Secūda frui bona valitudine. Tercia rebus gerēdis fortunatū eē. Quarta
apud hoīes gloria clarere. Quinta ad ōnis vsꝰ humanitatis affluere. Pri
mum ex eruditiōe multarūq̄ rez pitia ꝛ experimēto cōtingit. Secōm ex mē
bris corpis benevalentibus atq̄ sensibus. Tercū si ita gerit q̄d intēdit/ut
decet sapiētē ꝛ strēnuū viz. Quartū ex opinione bonitatis. Quintuz ex af
fluentia rez/ut liberales esse possimus. Cui hec ad sunt felix btūsq̄ habet.

bis ꝓnis q̄s supra dixi/tertia adiūgit
quā casꝰ aliqs vel tēpꝰ iponit. Quarta
ēt quā nobismetipsis iudicio nostro ac
cōmodabimꝰ. nā regna ipia nobilitatesꝫ

¶ Honores/magistratus in ipa repu. ¶ Diuitie/ad necessitatez·¶ Opes/ad cultū ¶ magnificentiā· ¶ Eaqz que sunt his cōtraria/ut amissio regni/imperii/honoris/diuitiaz/opū. aliter enim decet viuere regē cū regno potitur/qz cum illud amisit/¶ aliter cum quis fungit publicis muneribus qz cum viuit priuatus·¶ aliter cum est diues¶ opulentus/qz cum temeritate fortune delectus est/qm̄ si ea aggrederet que prius faciebat/non seruaret decoz·Ergo talia dēnt gubernari temporibus id est secundum temporis cōditionez·¶ Sita in casu/posita in manu fortune/ qm̄ possunt amitti / et bona fortune sunt ut dictuz est/ōnia que habētur extra aīm ¶ corpus. Vnd decoz seruandum est quomodocūqz sese fortuna habuerit·¶ Ipi autē/hoc refert ad quartaz personam/quam nobis iudicio nostro imponim9 .

honoꝛes diuitie opes/ eaqz q̄ sūt his cō traria/in casu sita tēpoꝛib9 gubernātur. Ipsi āt quā personā gerere velim9/a nostra volūtate proficiscit. Itaqz se alii ad phīam/alii ad ius ciuile/alii ad eloquētiā applicāt:ipsarūqz virtutū ī alia aliq mauult excellere. Quoꝛ vero patres aut maioꝛes ī aliq̄ gloꝛia p̄stiterūt/eoꝛū plericqz ī hoc genere laudis studēt excellere. ut. Qu. Mutius. P. filius in iure ciuili: Pauli filiꝰ Aphꝛicanꝰ ī re militari. Quidā autē ad eas laudes quas a patribus

¶ Quam personam / quam qualitatem:¶ cuius professionis esse velimus· ¶ Itaqz se alii/ponit nūc exempla · ¶ Malt magis vult/ad id quisqz fert/qđ maxime adamauit/¶ id cū decoro exercet. vnde dicit Pla. li· iii· de repu. curat id quisqz diligētius/ qđ maxime adamauit· Et plericqz studēt maiores imitari suos/ ut fuit in familia Mutiorū/que ius ciuile quasi hereditariū habebat· ¶ Maiores/ut auꝰ abauꝰ tritauꝰ·¶ Prestiterūt:excelluerūt in aliquo genere laudis ¶ glorie· ¶ Plericqz/maior pars/qm̄ nō oēs id agūt· ¶ Studēt/dāt operam/curāt/nituntē aliis p̄stare in ōi genere laudis/quo maiores claruerūt ¶ Qu· Mutiꝰ/de iurisc̄onsultis ¶. Qu. M. dcm̄ ē supra· ¶ Pauli filius aphricanꝰ/scipio emilianus aphricanꝰ minor clarissimus vir ¶ imperator/ atqz filiꝰ pauli emilii bellica laude abundātis· Dicit. n· Perseū macedonū regē/ filiusqz fuit illius pauli emilii inclīti impatoris ¶ magnanimi/qui p patria sue anime p digus in pugna cānensi fortissime pugnans occubuit/ hūc scipionez pauli filiū maioris aphricani filiꝰ imbecillis ¶ valitudinariꝰ adoptauit· ¶ in bellica gl̄a patrē paulū imitatꝰ ē ¶ auos ¶ Quidā āt:aliq̄ inqt nō cōtēti laude maioꝝ suoꝝ:alias adiecūt/ut hic idē aphricanꝰ/q̄ bellicā gl̄am a patre susceptā eloquentia decorauit/¶ fere semp in manibꝰ habuit Cyri pediaz·

¶ Idem: quod fecit Aphricanus/nã Thimotheus vt scribit emilius ꝓbus: Cononis filius athenẽsis a patre acceptã gloriã multis auxit virtutib9. Fuit enim disertus/impiger/laboriosus/rei militaris peritus/ nec minus ciuitatis regende/multa huius sunt preclare gesta/sed hec maxime illustria/ olinthios/ꝙ bizãtios bello subegit. Samũ cepit/in cuius oppugnatõne superiori bello athenienses mille ꝙ.cc. talenta cõsumpserant: ille sine publica impẽsa ꝓpio restituit. aduersus Cotum bella gessit / ab eoq; mille et .cc. talenta preue nomine in publicuz rettulit. Cizicuz obsidione liberauit. Corcyram sub a themensiũ ditionẽ redegit / socioscq; adiunxit epyrotas:chaones:omnesq; epyrotici maris accolas / quo facto lacedemonii diutinã cõtentionez omiserunt/ꝙ maris imperiũ spõte concesserũt athenienſib9/q̃ victoria tm̃ fuit atticis populis leticie/ut tum primũ are paci sint publice erecte/ eiq; dee puluinar institutuz/cuius laudis memoria Thimotheo publice statua in foro posita ẽ: quã pater etiã ante eũ habuerat.sic iuxta eã posita recẽs filii veterẽ patris memoriã renouauit. Conon imperator clarissim9 fuit/ ꝙ patrie studiosus quo duce athenienses lacedemonios vicerunt/ꝙ libertatẽ amissam recuperarunt/ꝙ initiũ resumende potentie accepere. Lacedemonii autẽ finẽ potentie imposuerũt. bello.n. peloponesiaco ad rẽpu.accessit. ꝙ pretor pedestribus militibus prefuit/ꝙ prefectus classis mari res magnas gessit. ſz postea occupatis athenis a lysandro lacedemonio in asiam ꝓfectus est ꝙ classe ingẽti studio cõparata/rediens vt patrie seruienti adeẽt/illãq; assereret nauali prelio apud Gnydum lacedemonios vicit/qua victoria nõ solum athene/ sed etiaz cũcta grecia q̃ sub lacedemonioz imperio fuerat liberata ẽ. Conõ cum parte nauiũ in patriã venit muros dirutos a lysandro vtroscq; ꝙ pyrei athenaz reficiẽdos curauit. ꝙ.l.talẽta q̃ a pharnabazo accepat cõciuib9 suis donauit.quidã ali9 thimothe9 music9 in cõuiuio Alexandrũ ad arma excitauit phrygio cãtu:ꝙ itez mutata modulatiõe ad epulas reduxit:ꝙ Seneca dicit Alexandz mouisse manũ ad arma Cenophãto canẽte ¶ Doctrine/qm̃ doct9 atq; diserꝰ. ¶ Fit ãt interdũ/affert illos q̃ suos maiores nõ imitant. ¶ Institutũ/ꝓpositum ꝙ mõm viuẽdi omissa imitatiõe maioz. ¶ In eo/nouo vite instituto. ¶ Obscuris parẽtibus/ignobilibus:id est illi

qui nō habent claros natales · ꝛ humili loco nati sunt/nec habēt domestica exēpla/q̄ imitent'. ¶ Magna/aliquā rē magnā/ꝛ vite institutū graue/vt locum aliquē honestū cōsequant'. ¶ Hec igit' ōnia/cōcludit Cicero dicēs: oīa supradcā ꝯsiderare ꝛ cōplecti aīo dēm⁹: ut iudicare possim⁹ q̄d deceat.

In primis āt · Ante ōnia constituere ꝛ certo cōsilio deliberare debem⁹/ cuius ꝓfessionis esse uelimus. ꝛ ꝓponere nobis aliquē finē/ut ad illū ōnes actiōes nostre dirigantur ¶ Sed difficillimus est adolescentib⁹ optimū genus vite ꝛ finez sibi ꝓponere/q̄m illa etas prudētia uacat q̄ finē bonuz cōstituit/ et nō possunt de rebus iudicare ꝛ ꝯstituere q̄d potissimū agendū sit · vnde oportz ipos pueros et adolescētes subiici rōni. i. parere illis/q̄ prudentiā habent/ꝛ ab illis ad honestū vite institutū dirigi/qui rez habēt experientiā . ¶ In quo genere vite/actiua an contemplatiua/priuata/an publica/aut quid potissimū exercere velim⁹ duce natura · ¶ Que deliberatio i. deliberare ꝛ eligere quos ꝛ quales velim⁹ eē ꝛ in quo genere vite difficillimū est · ¶ Ineūte · n. rō q̄re hec deliberatio plurimuz hēt difficultatis · dicim⁹ ꝓprie ineo rōem/fedus/societatē/bellū/viā/ꝛ similia · ꝛ initia dicūtur principia rei maioris · Vnde dicimus: ineunte vere/etate. in rebus minoribus dicimus incipiente: ut incipiente die/cōuuio/nocte/hora · inimus grām/cōciliam⁹ āt amorē/laudē/famā/honores · ¶ Ineūte/in ꝑmis annis adolescentie/que incipit quartodecimo āno ꝛ tunc pueri nobiles apud Romanos deponētes pretextā/sumebāt virilē togā/ꝛ in fozz deducebant'. Ideo dicit Trāquillus in Augusto/ut suo quēq; tyrocinio deduceret in forum. Et Seneca dicit: Tenes memoria quod gaudiū senseris/cuz pretexta posita sumpsisti virilē togā: ꝛ in fozz deductus es. ¶ Maxima imbecillitas cōsilii/q̄m nō hēt prudentiā/nec pōt sibiipi cōsulere/quod optimum sit: ꝛ tūc implicat' in aliquo genere vite/q̄d placet/ꝛ pena vigente in ipo rōe dānat' opus ē igit' cōsilio prudentū · voluptas enz/q̄ ꝓpter calorē in iuuenibus viget maxime/non sinit eos/q̄d optimū est iudicare/sed affectu trahunt'. vnde difficile ē mōm seruare. Cōsilium/ut inquit Fabius/ē rō quedā alte petita/ꝛ plerūq; plura perpēdens ꝛ ponderās/habens in se ꝛ inuentionez ꝛ iudicationē. Ingeniū est habitꝰ celer inuētor officii ¶ Imbecillitas/debilitas/q̄m rō nō ē perfecta/ꝛ adolescentiū etas ꝓna est ad peccandum/ ac

ortí parētib⁹. Hec eni oīa / cū q̄rim⁹ q̄d deceat: ꝯplecti aīo ꝛ cogitatōe dēm⁹.

¶ Cōstituēdū genus vite ꝛ institutuz.

In primis autē cōstituēdū est / quos nos et quales eē velim⁹: ꝛ in quo genere vite. q̄ deliberatio ē oīm difficillia. Ineūte. n. adolescentia cui inest magna imbecillitas cōsilii:

nisi maioꝝ exemplis autoritatecꝝ cõtineat: facile semper in deteriora pla
bitur / ꝛ adolescẽtia libidinibus estuat / etas media iactat ambitiõe ꝛ nec
tus cupiditate auariciaꝝ cõsumit. ¶ Degende: viuende ꝛ tenende. ¶ Ma
xime: ante õnia. ¶ Itaꝝ hoc / sequit ex supra dictis. ¶ Hãꝝ hercule Pro
dicus dicit: Occurrit tacite obiectioni. potuisset enim obiici / dictũ ẽ a te Ci
cero superiorẽ deliberationẽ õnium eẽ difficillimã ꝓpter imbecillitatẽ con
silii / at Hercules cũ pri
mum pubescꝛet / exiuit
in solitudinẽ / ꝛ cũ viaꝫ
virtutis ꝛ voluptatis
cerneret q̃uis ĩ illa eta
te essꝫ imbecillitas cõsi
lii / tamẽ elegit viã vir
tutis. sic possunt ꝛ alii
facere. Dicit cicero hoc

tunc id sibi quisꝝ genus etatis degende ꝯstituit / quod maxime adamauit. itaꝝ ante implicatur aliquo certo genere cursuꝝ viuẽdi: q̃ꝫ potuit quod optimũ essꝫ iudicare. Hãꝝ Herculẽ Prodicus dicit

potuisse Herculi ꝺtingere nato ex Ioue / nobis ãt nõ sic accidit. vnde dicit
Virgi. Pauci quos equꝰ amauit Iuppiter / aut ardẽs euexit ad etbera vir
tus: Diis geniti potuere. ¶ Hãꝝ / certe. Prodicus ex chio insula fuit Rhe
tor ꝛ Eurypidis preceptor in rhetoricis. Fabius ait li. viii. Sed formas
quoꝝ fingimus sepe ut famã Virgilij / ut voluptatẽ ꝛ virtutẽ / quẽadmo
dum a Xenophonte tradit ꝓdicus / ut mortẽ ac vitam / quas contendẽtes
in satyra tradit Ennius. Basilius ait / hec eadem fere a prodico sophista
quodaꝫ in loco suorũ librorꝫ de virtute ac vicio sapiẽtissime scripta sunt.
sic enim ait ut narrat Socrates apud Xenophontẽ in cõmẽtariis libro. ii.
disputans cũ aristippo / herculẽ adolescentẽꝫ diu secum multũꝝ dubitasse:
vtrã viã caperet / cũ duas cerneret vnã voluptatis / alterã virtutis. Inter
ambigendũ duas accessisse matronas: virtutẽ ꝛ voluptatẽ / quaꝝ altera /
id est voluptas accuratissime ornata erat / ꝛ õnis delicias post se trabebat
respectans aliquãdo cũ fastu. que õnia ostentãs / ꝛ multo etiã plura polli
cens secũ trabere herculẽ tentauit. Altera aspa ꝛ dura seuereꝝ intuẽs econ
tra hec verba dixit. Nõ polliceor aliquã voluptatẽ / nec quietẽ / sed laborẽ
pericula sudores infinitos terra mariꝝ tolerãdos / hoꝝ premiũ erit te deũ
fieri / hanc demũ hercules ẽ sequutus. Hesiodus dixit illũ eẽ optimũ qui p
seipm que agẽda sunt certa rõe videt ꝛ cõstituit. Secundo ãt gradu: q̃ alio
rum cõsilia sequeret. Cui uero ad neutrũ hoꝝ aptus eẽt eũ penitꝰ inutilez
eẽ. Idẽ Hesio. dixit / asperã primo ꝛ pene inuiã ꝛ sudoris cõtinui ꝛ laboruꝫ
plenã eẽ viã que ad virtutẽ ducit / idẽꝝ monuit ne laboribus victi ante fi
nem desisteremus. Quãobrem nec cuiusuis ẽ illã ꝓpter difficultatẽ capesse
re / nec capessenti facile ad cacumẽ euadere / sed ubi id superaueris / ex eiꝰ fa
stigio videre licet / ut via illa amena sit ꝛ pulchra / utꝝ expedita ꝛ facilis
ꝛ longe iucundior q̃ꝫ altera q̃ ad vicia ducit. Altũ quidãꝫ ẽ virtus inquit

Seneca excelsum ꝛ regale/inuictuꝫ/infatigabile. Voluptas humile seruile imbecillũ caducũ/cuius statio ꝛ domicilĩ fornices ꝛ popine sunt. Virtutẽ in tẽplo inuenies in foro in curia/p muris stãtẽ/puluerulentã/callosas habentem manus/ voluptatẽ latentẽ sepius ac tenebras captantem circa balnea ac sudatoria ac loca edilẽ metuentia mollẽ ꝛ eneruẽ. per extremas/pfecto difficultates/inquit Plato/generosa natura solet in altuꝫ emergere/et magis profusa res copia q̃ sũma inopia bonis ingenijs nocere consueuit. Felix quippe ẽ necessitas q̃ cogit ad bonũ. Piccacꝫ dicebat arduũ eẽ bonũ existere ꝛ Aristoteles dicebat/ studioꝝ liberaliũ amaras eẽ radices/ fructus ãt dulces. ¶ Vt ẽ apd Xenophontem: Xenophon socratis discipulus fuit adeo eloquens ut musa attica diceret'/finxit Prodicus voluptatem ꝛ virtutẽ apparuisse herculi/qui spreta voluptate virtutẽ secutus ẽ/que in arduа tendit/ꝛ hominez laboribus atq; ãgustiis exponit/magna ꝓposita mercede/gloria seꝫ ꝛ humana felicitate. huius fictionis meminit Xenophon in eo opere/quod latine cõmentaria possumus appellare/siue de dictis ꝛ factis Socratis memoratu dignis. Inducit ille Socratẽ narrãtẽ hec de hercule: q̃ legerat apud Prodicũ/qui hec sapienter finxerat in eo libro/quem de hercule cõposuit. Ordo est/prodicus dicit herculẽ exisse in solitudinẽ/ut ẽ apud Xenophontem. nõ legerat Cice. opus prodici/sed apud Xenophontem ea q̃ ille finxerat. ¶ Cũ pmum pubesceret: cũ peruenisset ad pubertatẽ. i. cuꝫ cepisset emittere pmam lanuginẽ faciei. pubertas in masculis post. xiiii. annũ cõpletũ illico initium accipit ex Justiniani institutõe/femine post. xii. ãnum cõpletum viri potentes sunt. Mares incipiunt pubescere inquit Aristo. in historia animaliũ/peracto ãno bis septimo/feminis ẽt p id tẽpus exurgũt vbera ꝛ que menstrua vocant' erũpunt/ꝛ ad vsum rei veneree maxime incitant'. ¶ Quod tẽpus/in prima pubertate. ¶ Datũ/cõcessum ẽ ut quisq; viã eligat/quã ingrediat'. i. vite institutũ. ¶ Diu/q̃tũ ad tẽpus. ¶ Multum/ad cõsiderationẽ. hoc idẽ de Scipione fingit Syllius/ad quẽ sedentẽ domi sub lauro ꝛ aĩo bella meditantẽ/dicit accessisse virtutẽ ꝛ voluptatez/ ꝛ tãdem virtutẽ persuasisse Scipioni voluptatẽ eẽ spernendã ¶ Hoc/diu ꝛ multũ cogitare vtrã viã melius eẽt ingredi/potuit cõtingere herculi Jouis filio

(vt ẽ apud Xenophõtẽ) cũ primũ pubescere (qd tẽpꝰ a natura ad deligẽdũ quã q̃sq; viã viuẽdi sit ingressurꝰ/ datũ ẽ) exisse ī solitudinẽ: atq; ibi sedentez diu secũ multũq; dubitasse/ cũ duas cerneret vias/ vnaz voluptatis/ alteraz virtutis: vtrã ingredi melioꝰ esset. Hoc Herculi Jouis satu edito potuit fortasse cõtingere:

nobis ãt minime. ¶ Potuit fortasse/qm̃ hoc ẽ fabulosum/ ꝛ ideo dicit Fortasse. Sed esto ꝙ fuerit/tamẽ aliis hoc nõ ẽ facile in illa etate/q̃ nõ tm̃ roboris ingenii ꝛ cõsilii habet/ut deliberet ꝛ eligat certa rõne· illa enim etas libidinibus ꝛ affectib9 obnoxia ẽ. Herculi vero potuit cõcedi a numine/cuius filius babebat'. potuit etiã contingere illi cum eẽt rõne subnixus/ ꝛ ad magna quedã ꝛ ardua natus/qd̃ aliis assequi nõ ẽ facile/ voluptate enim q̃ est maloꝝ esca facile corrũpimur· ¶ Iouis satu edito/nato ex semine Iouis/qm̃ filiꝰ fuit Iouis ꝛ Alcmene· Vñ inquit: Diuina quedaꝫ cã fuit/ ut Hercules id vite institutũ eligeret/ nõ beneficium nature.

nobis nõ idẽ q̃ imitamur quos cuiqꝫ visum ẽ: atqꝫ ad eoꝝ studia ĩstitutaqꝫ ĩpellimur. Plerũqꝫ ãt parẽtũ p̃ceptis ĩbuti/ ad eoꝝ cõsuetudiez morẽqꝫ deducimur. Alii multitudĩs iudicio ferũt: queqꝫ maiori parti pulcherria vidẽt/ ea maxie exoptant. Nõnulli tm̃ siue felicitate q̃dã/ siue bonitate nature/ siue parẽtũ disciplĩa

¶ Quos cuiqꝫ visuꝫ ẽ/ sine discursu rõnis/ vt eligat' quis potissimuꝫ imitandus sit/qm̃ ĩ ea etate id quod maxime placet seq̃mur/ at ille dẽbat imitari Iouẽ supremũ. ¶ Impellimur/ deducimur appetitu. ¶ Ad studia/ voluntates ꝛ exercitationes· ¶ Instituta/ mores ꝛ vitã quã sibi instituerunt· ¶ Plerũqꝫ ãt/ponit varia studia ꝛ imitationes· ¶ Plerunqꝫ/ sepius· ¶ Imbuti/ instructi· imbuere, ꝓprie ẽ dare ꝓmuꝫ saporẽ· Horati· Quo semel ẽ imbuta recẽs/ seruabit odorẽ Testa diu. filii imbuunt' a parẽtib9 ꝛ bonis ꝛ malis moribus· Discant inquit Plato in. iii· de repu· imitari/ que cõueniẽtia illis fuerint/ viriles sc̃z tẽperatos pios liberos ꝛ huiusmodi/ reliquos q̃ natura liberis indigna sunt/ omittãt/ nec quicqꝫ indecoꝝ assuescant imitari/ ne ex hac imitatione persimiles illis aliquãdo fiant. Dã huiusmõi imitationes si a puericia serperẽt/ longius ad mores naturãqꝫ transferrent· Dõ igit' cõcedemus/ inqt/ eos q̃ nobis cure sunt/ ꝛ viros bonos eẽ cupimus/ mulierẽ imitari siue iuuenez siue senẽ aut cõuicia in vir ingerentẽ aut deũ criminantẽ iactabundaꝫ plurimũ ac se felicẽ predicantẽ/ aut infelicitatib9 gemitibus eiulatibus depressaꝫ multoqꝫ minus egrotãtem parturientẽ amantẽue. ¶ Multitudinis/ populi/ ꝛ id sequunt'/ quod imperita multitudo iudicat· ¶ Maiori parti/ qm̃ pauci sunt/ qui virtutis splendorẽ agnoscãt/ ꝛ ea pleriqꝫ iudicant pulcherrima/ q̃ nõ sunt. Vñ pbĩa paucis iudicib9 contẽta ẽ· ¶ Dõnulli tm̃/ Quis inquit difficile sit in ea etate honestũ vite institutuꝫ eligere/ ꝛ nõnulli ferant' iudicio imperite multitudinis/ tamẽ nõnulli sequuti sunt rectã viã viuendi aut bonitate nature aut disciplina tradita a parẽtibus Ad hoc agendũ multũ ualet natura/ cõsuetudo ẽt: ꝛ doctrina· Optima enim

diſpoſitio nature multū cōfert/ ⁊ vere fortunatus ille eſt: qui a natura ad ōnis bonas artes inſtituit. praua enim diſpoſitio nō facile admittit doctrinā/ qua animꝰ excolit. Vnde dicit Ariſto. aſpectū a contineti aere lumē accipere: animū uero a diſciplinis liberalibus. Cōſuetudo requirit bonam educationē/ qm̄ multū intereſt: ſic uel nō ſic a teneris cōſueſcere. ⁊ virtꝰ morum poſita ē in cōſuetudine. Certe nō paꝛ hēt utilitatis cōſuetudo quevaꝛ ⁊ familiaritas virtutū mentibus iuuenum animiſq; infuſa/ cū maxīe ſoleant inherere ⁊ pene indelebilia eē/ que in tenera etate diſcunt: ꝓpter annoruꝫ molliciē ꝓfunde inſita. vñ Leonidas pedagogus quibuſdaꝫ vicijs imbuit Alexandruꝫ/ q̄ ſemel affixa ſemper inheſerunt. Vtꝰ ē igit bona diſpoſitiōe nature/ optima educatione ⁊ doctrina/ que ſine moribus nihil valꝫ/ immo gladius in manu furioſi.

rectā vite ſecuti ſūt viā. Illud āt maxīe rarū genus eoꝝ/ qui aut excellēte ingenii magnitudīe/ aut ꝑclara eruditione atq; doctrīa/ aut vtraq; re ornati ſpaciū deliberandi habuerunt/ quē potiſſimū vite curſū ſeq vellēt: i q̄ deliberatōe ad ſuam cuiuſq; naturā ꝓſiliū eſt ōne reuocādū. Nā cū i ōibꝰ q̄ agūt/ ex eo quo gſq; mō natꝰ eſt/ vt ſupra dictū eſt/ quid deceat

Illud āt/ dicit Cicero/ raꝛ eē genus eoꝝ hominū/ qui preditī magnitudine animi ⁊ ingenio atq; eruditiōe habuerūt ſpaciū deliberādi. Illud eſt rarū/ pauci admōm poſſunt reperiri. Preclara/ optima ⁊ laudabili. Aut vtraq; re/ ingenio ⁊ doctrina. Spaciū deliberādi/ q̄ potuerunt deliberare ⁊ eligere genꝰ vite/ qđ ſequerent. Potiſſimū/ maxime ⁊ in ꝓmis. Quē curſuꝫ vite/ quod genus vite degende/ ⁊ ſtituere finē/ ad quē tendētes quieſcerēt. ſed raro hoc accidit/ ut idē preditus ſit magnitudine ingenii aut ornatus doctrina/ ⁊ habeat ſpaciū deliberandi/ qm̄ ſolet tēpus ātē ꝓterire q̄ id fieri cōtingat/ aliquibus tamē datū ē. In qua deliberatiōe: ꝓcipit quid agendū ſit in ipa deliberatiōe/ ut ſcꝫ quiſq; accōmodet cōſiliū ad ſuam naturaꝫ/ ⁊ id genus viuendi deligat quod ipius natura non reſpuit. Omne cōſilium/ ōnis deliberatiōis rō. Reuocandū/ accōmodandū/ id deliberandū ē quod natura videt appetere. quiſq; enim id genus vite debꝫ eligere/ ad quod eſt aptus natura. Nā cū/ rō quare cōſiliū reuocandū ē ad ipam naturā/ qm̄ in ōnibus que agunt ab ipa natura decoꝝ querit. et eo mō: quo quis natus ē. Ex eo quo quiſq; mō natus ē/ ſecundū ſuā ꝓpriam naturā. Quid deceat/ quid cōueniat cuiuſq; nature ⁊ moribꝰ natura inſitis. Que agunt/ in ſingulis actionibꝰ. Tuꝫ in tota vita/ ſi inquit in ſingulis actiōibus naturā imitamur/ ut ſeruet decoꝝ/ multo magis in cōſtituendo genere vite dēmus naturaꝫ ſequi/ vt vite inſtitutum nature

cõueniat ¶ Multo maior cura: diligentius cõsiderandũ ẽ/cũ volum⁹ instituere vitã: qꝫ in singulis actionibus. ¶ In vita cõstituẽda/cũ volum⁹ cõstituere quod genus vite sequamur/nã si in singulis actionib⁹ queritꝰ qd deceat/multo magis debemus querere ꝛ cõsiderare quid natura velit/ꝛ ad quid apta sit. ¶ Constare: constantiã seruare ꝛ perseuerare in instituta vita/ꝛ nunqꝫ a nobismetipsis in actionib⁹ discrepare. si ãt nõ eligitꝰ genus vite accõmodatuz ipi nature/opus ẽ ad alia diuertere ꝛ mutarꝫ ꝓpositum ꝛ institutũ vite/et sic cõstantia non seruabitꝰ/sed claudicare opz in ipis actionibus: cuz natura repugnet. ¶ In vite perpetuitate: in tota uita. ¶ Claudicare: errare/sens⁹ ẽ/ illud genus vite dẽmus eligere in quo duce natura seruem⁹ decoz.

exgrim⁹: tũ in tota vita ꝯstituẽda/multo ẽ rei cura maioz adhibẽda: vt cõstare in vite perpetuitate possim⁹ nobismetipsis: nec ĩ vllo officio claudicare. Ad hãc aũt rõnẽ/qm̃ maximã vĩ natura habet: foztũa primã: vtriusqꝫ oio ratio hẽnda ẽ ĩ deligẽdo genere vite sz nature magis multo. n. ꝛ firmioz ẽ ꝛ ꝯstãtioz: vt foztuna nonnũqꝫ ipsa mozalis cuz imozali

Ad hãc autez rõem/deliberationẽ. inquit Cicero in deligendo genere vite debemus hẽre rõem nature ꝛ fortune/sed potissimũ nature/q̃ stabilis ẽ. Fortuna vo mutabilis ꝛ amica temeritati/ut si quis aptus ad musicen sit/ ꝛ ad illã ducce natura inclinetꝰ/tamen forte accidet ut philosophũ hẽat cõtubernalẽ/ a quo videtꝰ posse phĩam commode percipere/ cui⁹ is ad ipam nõ sit aptus/si oblata fortuna velit philosophari/ dẽt potius musicen amplecti ut seruet decoz/qm̃ poterit mutari fortuna ꝛ amitti phũs. natura uero mutari nõ põt/ꝛ sic de similibus. Si hec duo concurrunt/ fortuna ꝛ natura/optabile ẽ ꝛ summo studio enitendum/ut utriusqꝫ muneribus fruamur. ¶ Ad hãc rõem/genus vite instituendũ ¶ Fortuna/que aliquãdo vocat nos ad aliquod vite institutũ/ꝛ ut bonorib⁹ inseruiamus. Vnde dicit Seneca: Sibi quisqꝫ dat mores/ministeria casus assignat. ¶ Habenda ẽ rõ/cõsideratio ꝛ respectus/cũ volumus eligere genus vite/quod sequamur cõstanter⁹uscꝫ ad finem ¶ Nature magis/scz habẽda ẽ rõ/qm̃ potius eã vitã deligere debemus ad quam sum⁹ apti natura/cui illã q̃ a fortuna offertꝰ ꝛ ꝓponitur. ¶ Firmior/stabilior/qm̃ natura nõ mutatꝰ/põt tamen aliqua ex parte detorqueri/sed repetunt ꝓprios queqꝫ recursus/ꝛ ad ingeniũ vnũquodqꝫ redit suum. Vita uero secundum naturã instituta stabilior ẽ. ¶ Cõstantior: magis perseuerãs vsqꝫ ad finẽ ¶ Fortuna mortalis/q̃ mutabilis ẽ ꝛ tãqꝫ res quedaz mortalis quoniam non durat. Ideo dixit Syllius: Breuis est magni fortuna fauoris/ꝛ ipa natura immortalis ẽ/quippe non mutatur.

¶ Qui igit̄: cōcludit quid agendū sit illi qui ōne cōsiliū ad ꝓpriam natu
ram accōmodauit: ⁊ id gen⁹ vite elegit/ ad qđ natura ferebat̄ ¶ Nō vicio
se/ bene disposite/ qm̄ si natura viciosa ē/ eniti dēmus vt illā emēdem⁹ rōe/
nec vita illa eligenda est/ quā ipa natura viciosa appetit. cēt. n. cōtra pru
dentiā/ sed corrigēda/ ut de Socra. legit̄. Nā cū Ꝙphyr⁹ turpia q̄dam de
Socrate p physionomiā dixisset/ ⁊ ob id a multis/ qui Socratis integrita
tem cognoscebant/ deri
deretur. Non errat Ꝙ
phyr⁹ dixit Socrates/
huiusmodi enīz natura
essem/ nisi naturā phia
supassem. ¶ Is teneat
constantiā/ pseueret in
instituto vite/ ⁊ sit con
stans vsq; ad finez. Cō
stātia. n. virt⁹ ē/ q̄ pse
uerat quoad bonū ē id
quod sequit̄. Si āt qđ
cunq; fuerit siue bonuz
siue malū imitabit̄: ptinacia dicet̄/ qm̄ pertendit in eo quod vicio datū
est/ nō dēmus igit̄ esse ptinaces/ sed constātes in instituto vite/ ut eatenꝰ ꝓ
grediamur/ quatenus bonū erit in instituto permanere. Si aliter euenerit/
mutatio prudēter facienda ē. Id enim maxime decet/ ut seruet constantiaz
si vite institutū accōmodatū ē ad naturā nō viciosaz. Et qz in deligendo
genere vite aliquādo errat̄/ corrigit id quod cōcludit dicēs/ seruet constan
tiam/ nisi senserit se erasse in ipa electiōe/ quod cū accidit/ ptinacia vti nō
debet/ sed institutū mutare/ ut si nos ad ius ciuile cōtulimus. ⁊ in eo ꝓficere
nō possum⁹ aduersante natura/ debemus ad alia diuertere/ in q̄bus possit
seruari quod deceat. ¶ Si acciderit/ ut intelligat se erasse in vita eligēda.
¶ Mozꝫ mutatio/ mutādi sunt mores/ ⁊ institutū vite iā ceptū/ ⁊ sic pser
bit mōm seruāde cōstantie in vita degēda. ¶ Si tēpora/ conditiōes tēpoꝝ
ad hoc institutū vite mutandū adiuuabūt. pōt. n. accidere/ ut tēporis odi
tio ⁊ casus aliquis faueat nobis ad mores mutādos. exēpli grā/ philosopa
ris/ sed inepte/ dubitas ne videaris leuis/ mutare institutū vite/ accidet pa
triam calamitatibus vrgeri ⁊ ab hostib⁹ vexari/ sumēda sunt arma/ ⁊ vite
institutū mutandū ē/ ad qđ agendū tēporis cōditio adiuuat. Das opam
liberalib⁹ disciplinis alicubi/ natura id respuit/ morient̄ domi parētes ⁊ ꝓ
pinqui/ repetēda ē patria/ ⁊ res domestica curāda/ mutādaq; vite īstitutio
tps ⁊ cas⁹ id suadēt. Uteris aliquo ualde familiariter/ putās bonū viz ee/
si arma otra patriā sumpserit/ ab instituto vite discedas: tps q̄ppe id vult
¶ Facili⁹/ q̄tum ad laborē. ¶ Cōmodi⁹/ ad nr̄m cōmodum ⁊ vsum/ sed si

natura pugnare videat̄. Qui igit̄ ad na
ture sue nō vicioſe gen⁹ cōsiliū vite ōne
cōtulerit: is ꝛstātiā teneat. Id. n. maxie
decet: nisi forte se erasse itellexerit i deli
gēdo genere vite. Quod si acciderit (pōt
autē accidere) faciēda morū īstitutoꝝq;
mutatio est. Eā igit̄ mutatōez si tēpora
adiuuabūt: facili⁹ cōmodiusq; faciem⁹

tēporis cōditio nō adiuuabit ¶ Sensim/paulatim q̄tum ad aīm· ¶ Pedetentim/ad actionē· Pedetētim dicit quasi suspenso pede ⁊ tento incedere quasi paulatim/ut faciunt ceci/qui ne offendāt/pedetentim ābulant. Profiscit quis Athenas/ut det operā mathematicis/quib⁹ postq̄ auspiciū deserit/cognoscet se ineptū/nō dēt ex abrupto illam disciplinā omittere/ne videat leuis atq; imprudens:sed pedetentim ad alias disciplinas se cōferre/si tamē cōditio tēporis suffragaret/ vt scz aliqua necessitate urgēte in patriā redire cogatur/faciliusq; cōmodi⁹ uite institutum poterit mutare/ ⁊ ꝓbat a simili ¶ Censent sapiētes/iudicant docti viri. in Lelio ait: Cuz possunt sepe vicia amicoz:tum in ipos amicos/tum in alienos/quoz tamē ad amicos redundet infamia. tales igit amicicie sunt remissiore usu leuande/ ⁊ ut Catonez dicere audiui/dissuēde sunt/ nisi quedā intolerabilis admōm iniuria exarserit/ut neq; rectum neq; honestuz sit neq; fieri possit/ut nō statim alienatio disiunctioq; facienda sit. ¶ Magis decere/ cōuenire virtuti ⁊ viro graui atq; constanti. ¶ Cōmutato āt/docet quid agendū sit post cōmutationem vite. ¶ Genere/qualitate vite ⁊ instituto in quo nō poteramus decoz seruare. ¶ Bono cōsilio· ne postea itez relinquamus locū penitentie· Aliquis ad munera reipu· obeunda se cōtulit/si ad ea nō est aptus/pedetētim se retrahere dēt/ ⁊ nō statim auolare/quod ē hominis imprudētis ⁊ quasi furiosi. Ideo cū mō agenda sunt ōnia/ ⁊ eo cōsilio ut nō videamur leues · ¶ Sz qm̄ paulo ante/corrigit preceptū illud de parentū imitatiōe/ dicitq; nō eē imitandos parentes in viciis/ sed in bonis moribꝰ ⁊ ēt nō eē imitandos in eo a quo nostra natura abhorret/qm̄ seruari nō poterit decorū. ¶ Excepcium/hoc in primis excipiamus ¶ Deinde/hec est altera exceptio· ¶ Si natura nō feret/nō patiet/ ⁊ aliena penitꝰ erit a tali imitatiōe· Et affert exēplum filii aphricani maioris/qui ꝓpter malā valitudinē nō potuit in rebus bellicis patrē imitari/quib⁹ maior aphrican⁹ vl̄ maxime claruit. Hic cū eēt valitudinarius/scipionē filiuz pauli emilii sibi adoptauit/qui cognominatus est aphrican⁹ minor/cuiꝰ auus p adoptionez maior dictus ē.

Sin minus: sensim erit pedetentiq; facienda: vt amicicias que minus delectent ⁊ minus probentur/ magis decere cēsent sapientes sensim dissuere: q̄ repente precidere. Cōmutato autez genere vite/ōni ratione curandū est: vt id bono consilio feciſſe videamur. Sed quoniā paulo ante dictū est imitādos eē maiores: primū illud exceptuz sit: ne vicia sint imitāda: deinde si natura nō feret: vt quedā imitari possint: vt supioris aphricāi filiꝰ q

Vnde Cato apud eũdem Ciceronẽ loquẽs de Carthagine sic Scipionẽ emilianum alloquit. Cuã palmã/ut immortales dii tibi reseruent: ut aui tui reliquias cõsequare/id est aphricani maioris/q̃ carthaginẽ tributariã fecit/ quã postea eius nepos per adoptionẽ filii euertit/ꝛ cineres in capitolium rettulit. ꝛ alibi dicit idẽ/q̃ fuit imbecillis. ℙ. aphricãi filius/is qui te adoptauit/q̃ tenui aut nulla potiꝰ valitudine/quod nisi ita fuisset/altiꝰq̃ ille excitissꝫ lumẽ ciuitatis.

Et in Bruto dicit Cicero ipm scipionẽ accepimus nõ fuisse infantẽ. filius quidẽ eiꝰ is/qui minorẽ hũc scipionẽ a paulo adoptauit si corpore valuissꝫ/in pmis habitus esset disertus.

¶ hunc paulo natuꝫ / scipionem filium pauli emilii macedonici.

hũc paulo natũ adoptauit ꝓpter infirmitatẽ valitudis/non tã potuit patri similis esse: q̃ ille fuerat sui. Si igit nõ poterit siue causas defẽsitare: siue populũ cõciõibꝰ tenere: siue bella gerere: illa tñ prestare debebit/que erũt in ipsiꝰ potestate/ iustitiã/fidem/liberalitatẽ/modestiã/tẽperantiã: quo minus ab eo id quod desit requiratr. Optia ãt hereditas a patribꝰ

¶ patri / aphricano maiori clarissimo imperatori. ¶ Fuerat sui: publii scipionis patris sui/ qui cõsul hãnibali descendenti ex alpibus occurrit/ꝛ ad Ticinũ pugnauit/quꝫ vulneratũ filius scipio tunc adolescẽs/qui postea maior aphricanꝰ appellatꝰ ẽ/humeris in castra rettulit. hic scipio ut dictum ẽ/ vna cũ fratre Gneo in hispania occubuit/ꝛ duo fulmina belli sunt appellati. huiꝰ. ℙ. scipionis filiꝰ fuit aphricanus maior: Gnei ãt filius fuit scipio nasica. aphricanꝰ igit potuit imitari patrẽ suũ in laude bellica: se vero filius valitudinariꝰ imitari nõ potuit ergo cũ natura nõ patit/elaborandũ nõ ẽ/qm̃ frustra fit ꝛ citra decoruꝫ.

¶ Si igit/precipit Cice. quid illi agendũ sit/qui ꝓpter imbecillitatem corporis nõ obire põt munera grauiora/ꝛ agere causas forenses/q̃ bona laterа ꝛ beatã vocẽ requirũt. Debet inq̃t hẽre alias virtutes/ꝛ in ipis adeo clarere/ut id quod prestare nõ põt ꝓpter valitudinẽ/non multũ ab eo requiratur. ¶ Defensitare/in iudicio alios sepe defendere/ꝛ tractare genus iudiciale: quod maximã vim requirit. ¶ Cõtionibus: tenere populũ/ versari in genere deliberatiuo/ꝛ suasoriis oribus vti/ꝛ mouere populũ ad quoscũq̃ affectus ꝓ salute cõi/ꝛ sua eloquẽtia persuadere ea q̃ sint e repu. qđ ẽ officium vehemẽtis oratoris. ꝛ sic duo genera difficiliora accepit/iudiciale et deliberatiũ. ¶ Id quod desit/qđ nõ põt prestare. ¶ Optima ãt: dicit quid sit optimũ/quod relinquit filiis/imitandũ a parẽtibus. Gloria inquit est rerũ gestaꝝ ꝛ virtutis/quã filii bene instituti sustinere ꝛ illustrare debent. Vnde illi maxime vituperãdi sunt/ qui voluptatibꝰ immersi a maioribꝰ

suis degenerãt. Interrogatus plato: quenã filiis cõparanda/ ꝛ relinquẽda eẽnt: respondit ea q̃ nõ grandinez/ nõ vim/ nõ ipm denqꝫ Iouẽ extimesce rent. Et suis discipulis dicere solebat: Pcio labores anteponite/ ni rubigi nem splendori prestare putatis. Cetera omnia/ dicebat hesiodus/ nõ ma gis possidentiũ sunt qꝫ cuiusqꝫ ut in talario ludo huc ꝛ illuc transeũtia/ so la virtus ꝛ viuenti ꝛ mortuo stabilis ẽ ꝛ firma possessio. Solon dicebat/ Nõ permutabimus cũ vtute diuicias/ qm̃ vir tus firma. diuitias vo alias alius possidet.

tradit liberis/ õiqꝫ patrimõio pstãtior/ gloria virtutis rerũqꝫ gestarũ: cui dede cori eẽ nefas ꝛ viciũ iudicãdũ ẽ. Et qm̃ officia nõ eadẽ disparibꝰ etatibꝰ tribuũ tur: aliaqꝫ sũt iuuenũ/ alia seniorꝫ: aliqd etiam de hac distinctione dicendus est.

¶ Adolescentis officia.

Est igit adolescẽtis maiores na tu vereri: ex hisqꝫ eligere optios ꝛ pbatissimos: quorũ cõsilio atqꝫ autori tate nitat. Ineũtis enim etatis inscicia/ senum cõstituẽda ꝛ regẽda prudẽtia est.

¶ Cui/ glorie ꝛ splẽdo ri nois paterni afferre dedecus. ¶ Et qm̃ offi cia/ facit transitionẽ/ ꝛ cuiqꝫ etati ꝓpriuꝫ mu nus assignat. ¶ Dispa ribꝰ/ diuersis. ¶ Aliqd etiaꝫ/ ut de aliis rebus disputatũ ẽ. ¶ Distinc tione/ diuisione ꝛ diuer sitate etatũ.

Est igit adolescen. describit nũc ado lescẽtis officia. ¶ Ma iores natu/ seniores. Hoc in ꝑmis obseruauerunt Lacedemonii ex Lycur gi institutis ꝛ legibus. Vnde scribit in Catone maiore Lysandruꝫ lacede demonium dicere solitũ/ lacedemonẽ eẽ honestissimũ domiciliũ senectutis/ nuscꝫ. n. tm̃ tribuit etati/ nuscꝫ ẽ senectꝰ honoratior. Et apud Romanos in precio erat senectus/ ꝛ multũ erat precedere in quattuor ãnis/ vt Saty rus scribit. ¶ Optimos/ q̃tum ad seipos/ id est virtute preditos. ¶ Pro batissimos/ ad famã/ ꝛ sic autoritatis plenos. ¶ Cõsilio/ hoc refert ad op timos/ qm̃ optimi viri bene cõsulunt/ cũ sint iustissimi. ¶ Autoritate/ hoc refert ad pbatissimos/ qm̃ apud õnis tã habent magnã autoritatẽ/ qui re bus gestis ꝛ iusticia clari sunt ꝛ pbati. ¶ Nitat/ firmet se/ qm̃ adolescẽtia lubrica ẽ ꝛ plena affectuũ/ ideo facile labit. Vnde firmãda ẽ cosilio senuꝫ in quibus ipi affectus sedati sunt ꝛ cõpositi/ ꝛ inest rcã rõ. Nulla res inãt Seneca/ magis animos honestate induit/ dubioscꝫ ꝛ in prauũ indeclinabi les reuocat ad rem̃ q̃ bonoꝝ viroruꝫ cõuersatio. ¶ Ineuntis/ incipientis. ¶ Inscicia/ imprudẽtia. prudentiã quippe hẽre nõ põt/ cũ nõ hẽat experiẽ tiam rerꝫ. doctrinã hẽre poterit/ q̃ in ingenio cõsistit/ sꝫ prudẽtia vsum rerꝫ requirit/ ꝛ ideo adolescẽs nõ põt eẽ prudẽs/ doctꝰ ãt eẽ põt. ¶ Cõstituẽda/

diſponenda ꝙ formanda ad virtutē. ¶ Maxime āt/ dat aliud preceptuz. Juuenalis etiā dicit: Maxima debet puero reuerētia. ¶ Hec etas: adoleſcē tia/ que libidinibus eſtuat. Et Diogenes videſ adoleſcentē effeminari/ nō pudet dixit/ deteriꝰ q̄z naturā ipam de teipo ſtatuere. illa enīz te vīz fecit/ tu te cogis mulierē fieri. Fit etiaz (inquit Ariſtoteles in libris de hiſtoria animaliū/ loquēs de pubertate) ut per id tēpus puelle cuſtodiri precipue dēant. maxime eniz ad vſuz rei veneree incitā tur/ cū hec incipiunt/ ꝙ q̄ admoduz puelle con cūbunt/ libidinoſiores adoleſcūt: ꝙ mares ſiue altera parte ſiue utraq̄ minus caverint/ ꝓpen ſiores eoꝺez efficiunt. meatus enim laxant/ / reꝺꝺuntq̄ ad id corpꝰ lubricū ꝙ diſpoſituz/ et ſimul uoluptatis prete rite memores deſiderio mouent preterite cōtre ctationis. ¶ Poſt ānum ter ſeptimū ē mulierꝫ ꝓ creatio/ ante cōcipiūt quidez/ ſed impfecta ꝙ exigua pariunt. ¶ In labore/ quod faciebant in primis Lacedemonii/ ut labor obduceret callu ꝺolori. ¶ In bellicis/ q̄ztum ad labores corporis ¶ Ciuilibꝰ officiis/ ad labores animi. ¶ Induſtria/ ſtudioſus labor. ¶ Atq̄ etiā/ dat preceptū quid ipis adoleſcētibꝰ faciundū ſit/ cū laboribus defatigati aīm relaxare voluerint ꝙ iocari ſiue ludere. ¶ Verecūdie/ pudoris qui malis conatibꝰ obſtat. Cū Diogenes vidiſſet adoleſcentulū rubore perfuſum ꝓpter pudorē dixit: Cō fide fili/ huiuſmōi ē virtutis color ¶ Caueāt intēperantiā/ q̄ oīm maloꝝ cā eſt/ ꝙ corrūpit prudentiā/ ſine qua nō pōt intelligi vlla virtꝰ. ¶ Si eiuſ modi quoq̄/ quēadmōm in rebus ſeriis. ¶ Eiuſmōi rebꝰ/ iocis ꝙ ad animi relaxationē cōparatis. Omnino/ inquit Plato in legibus/ inducēdi ſunt ſe niores: ut ſeſe aliquādo vino exhilarent/ qm̄ exhilarati ſine moleſtia intere runt ludis iuuenū ꝙ preſentia ſua coercebunt eoꝝ laſciviam. Magna pars peccatoꝝ tollit inquit Seneca/ ſi peccatori teſtis aſſiſtit/ ꝙ oīa mala nobis ſolitudo perſuadet.

Maxīe aūt hec etas a libidinibꝰ arcēda ē: exercēdaq̄ i labore patiētiaq̄ ꝙ aī ꝙ coꝛ poris: vt eoꝝ ꝙ in bellicis ꝙ ciuilibꝰ offi ciis/ vigeat induſtria. Atq̄ ēt cū relaxare animos/ ꝙ dare ſe iucūditati volēt: caue ant intemperantiam: meminerīt verecū die: quod erit facilīꝰ: ſi eiuſmodi quoq̄ rebus maioꝛes natu intereſſe velint.

¶ Officia ſenum.

Enibꝰ āt labores coꝛpoꝛis ſunt minuēdi: exercitatōes aīmi ēt qui dēnt abſtinere laboribus corporis: ꝙ exercere aīm/ in medīū cōſu lere/ ꝙ prudētia regere alios. arma. n. ſenectutis ſunt artes/ exercitatōneſq̄

virtutũ. dẽnt senes cõsilio ꝛ autoritate rẽpu. regere/ ꝛ iuuenes ad virtutẽ formare/ ꝛ illoꝝ affectib9 mõm imponere legib9 ꝛ institutis. inquit Cato apud eũdem Cice. Vacat etas nrã muneribus his/ q̃ possunt sine viribus sustineri. Itaq̃ nõ mõ quod nõ possumus/ sed nec q̃tuꝝ possim9 quidẽ cogimur. Cõsiliis ꝓfecto iuuenũ/ ꝛ gubernatiõe respu. labefactant. senuꝝ est hoc munus/ operepreciũ erat quondam senatores videre romanos tante autoritatis/ ut Cyneas pyrrhi legatus/ cũ Romaꝝ uenisset/ de pace acturus/ ꝛ illi senatus datus cẽt/ rediẽs ad pyrrhum. dixerit senatum romanũ multorũ regũ consessum sibi visuꝝ eẽ Is etiam reipu. ꝓdest inquit Sene. qui iuuentutem exhortat/ qui in tanta bonoꝝ preceptorum inopia virtute instruat animos/ qui ad pecuniaꝝ: luxuriãq̃ cursu viuentes prensat ac retrabit. ¶ Dãda opera/ curandum est ipsis senibus. ¶ Languori/ q̃tum ad animũ ꝛ cogitationem ¶ Languor ẽ torpor ꝛ inertia. ¶ Desidie/ pigricie. cũ diceret diogeni: Senex es/ iã a labore cessa: Quid. n. respõdit/ si in stadio currerẽ/ ad finẽ oporteret cursum remittere/ ꝛ nõ magis intendere. ¶ Luxuria/ quedã supfluitas in õnibus reb9/ ꝛ maxime uenereis. ¶ Si ãt/ ponit malũ qđ sequit ex senũ luxuria/ ꝛ libidinũ intẽperãtia ¶ Accesserit/ adiũcta fuerit. ¶ Cõcipit dedec9/ q̃m senex luxuriosꝰ ꝛ libidinosꝰ ẽ infamis/ ꝛ aliis ꝓbet malũ exẽplũ. ¶ Impudẽtiorẽ. i. Facit ut ipm adolescẽtem minus pudeat peccare/ cuꝝ videat exẽpla senũ. Ergo tales homines duplici pena digni sunt.

augẽde vidẽt: dãda vero opa: vt ꝛ amicos ꝛ iuuẽtutẽ/ ꝛ maxĩe rẽpu. consilio ꝛ p̃udẽtia q̃plurimũ adiuuẽt. Nihil aũt magis cauẽdũ ẽ senectuti: q̃ ne lãguori desidieq̃ se dedat. Luxuria vero/ cũ õni etati turpis: tuꝝ senectuti fedissima est. Si autem ꝛ libidinũ intẽperãtia accesserit: dupler malũ est: q̃ ꝛ ipsa senect9 cõcipit dedecus: ꝛ facit adolescentium impudentiorem intemperantiam;

¶ Officia diuersaꝝ psonaꝝ ꝛditionũq̃.

a

Hic ne illud q̃dem alienũ ẽ/ de magistratuuꝝ/ de priuatoꝝ ciuiũ/ de peregrinoruꝝ officiis dicere. Est igitur prop̃riũ mun9 magistratus/

Hic ne illud quidẽ. Nunc precipit quid agenduꝝ his sit/ qui sunt in alio magistratu/ quid priuatis/ quid ciuib9/ quid peregrinis. ¶ Magistratuũ/ eoꝝ q̃ sunt in magistratu. ¶ Priuatoꝝ/ sine magistratu. ¶ Est igit̃/ incipit assignare officia his qui sunt in magistratu ¶ Magistrat9/ illius q̃ publico munere fungit̃: ꝛ refert persone totiꝰ ciuitatis. Unde op9

est seruare decor/ et ita viuere/ut ciuitatis dignitas retineat: nihilq; facere quod illã imminuat. ¶ Intelligere/ animaduertere se eẽ personã publicam. ¶ Eius/ ciuitatis dignitatẽ/ et decꝰ. ¶ Sustinere/ cõseruare et tueri/ nec mouere leges/ sed illas seruare/ et iura siq̃ sunt ciuitati necessaria describere/ et habere ante oculos hec eẽ cõmissa eius integritati fideiq;. ¶ Priuatũ aũt/ nunc de officio priuati hominis. ¶ Equo/ iusto. ¶ Pari/ equali/ nõ dẽt se aliis p̃ferre/ nec aliq̃d sibi assumere preter eq̃tatem. ¶ Neq; submissum/ debet ita se gerere inter ciues inq̃t/ vt eiꝰ dignitas poscit tenereq; medium/ nec se nimiuꝫ efferre ne videatur insolẽs/ nec se submittere vt videat contẽnendꝰ: nec aliquos in repu. tumultus excitare: sꝫ uelle õnia trãquilla/ ut decꝫ bonum ciuem. ¶ Abiectum/ negligentem suam dignitatẽ. ¶ Talem. n. qui ita cum suis cõciuibus viuit et in repu. bonus ciuis appellat. ¶ Peregrini autem/ nũc de officio peregrini/ qui in sua ciuitate nõ est. Hospes dicit amicus externus/ et qui est in aliena ciuitate. incola dicit qui in alterius regione habitat et in aliena ciuitate atq; repu. Accola dicit qui ad locũ habitat/ ut accola fucini accola padi. Inquilinus dicit qui in aliena domo cõducta habitat. ¶ Minime curiosum: Curiosus dicit qui ea inq̃rit et curat que ad se nõ pertinent. Officiosus dicit is q̃ plenus officio. Vnde vinosꝰ mulierosus morosus significãt copiã quãdã immodicã rei sup qua dicit. Omnia enim noĩa sic declinata nimiũ ac preter mõm significant. ut vinosus famosus et similia. Sed ingeniosus officiosus speciosus laudant/ qm̃ declinant ab illis/ in q̃bus nõ est ille modus adhibendus. quippe ingenium officium disciplina cõsiliuꝫ victoria facũdia et similia/ sicut ipe virtutũ ãplitudines nullis finibus cohibent/ sed quãto maiores/ tanto laudabiliores sunt/ sic illa ãplitudine sua magis laudant. Illa uero sunt in vicio/ que ab illis formant/ in quibus oportet cõstituere mediuꝫ/ quod si transgredit quis/ viciũ est/ ut vinosus/ id ẽ nimiũ vino deditus/ quod ẽ cõtra tẽperantiã/ et sic de similibꝰ. autor ẽ Gelliꝰ. ¶ Itamodis supra dictis. ¶ Fere dixit/ ut vitaret arrogãciã/ id ẽ cũ quid cõueniat

intelligere se gerere personã ciuitatis: debereq; eiꝰ dignitatez et decꝰ sustinere: seruare leges: iura describere: et ea fidei sue cõmissa memisse. ¶ Priuatũ aũt oportet equo et pari cũ ciuibꝰ iure viuere: neq; sũmissũ et abiectũ/ nec sese efferẽtẽ: tũ i rep. ea velle que trãquilla et honesta sint. Talem. n. et sẽtire et bonũ ciuẽ dicere solemꝰ Peregrini ãt et icole officiũ ẽ/ nihil p̃ter suũ negociũ agere: nihil de alio iquirere minimeq; i aliena eẽ repu. curiosũ. Ita fere officia reperiẽt: cũ quereꝫ qd deceat:

personis/ꝛ quid vnūquēq; deceat/ tunc reperiē officiuz/ quod ē actio cum virtute. debemus igit̄ querere quid cuiq; cōsentaneum sit/ꝛ sic officiuz poterit assignari. curiosus inquit Plato/ nemo est qui nō sit maliuol9 Tē poribus/ qm̄ nō cuiq; tempori ōnia cōueniūt. ꝛ hec temporis circūstantia cōsideranda ē/ꝛ etiam alie que ad officiuz inueniendū maxime cōducunt. Sūt.n.ut dictū ē/ quedaz officia a circūstantiis. Vnde opus est cōsiderare personas ꝛ etates: si volum9 inuentre officiū.

et qd aptū sit personis tēpoꝛib9 etatib9. Nihil ē āt qd tā deceat: q̄z ī ōi re gerēda ꝛsilioq; capiēdo/ seruare ꝛstātiā; (tu.

Decoꝛ qd ī dictis ꝛsistit ꝛ coꝛpoꝛis motu ꝛ statu cernit̄: idq; positū est in trib9 rebus/ foꝛmositate/ oꝛdine/ oꝛnatu ad actionem apto: difficilio9 ad eloquēdū: sed satis erit intelligi. In his āt tribus cōtinet̄ cura etiā illa: vt pbemur ab his cū quib9/ ꝛ apud quos viuam9.

Nihil est autem/ dat generale preceptum de ipo decoro. Nihil ē inquit qd magis boiem deceat / q̄z in ōni vita seruare constantiā/ id ē animi stabilitatem: hāc constantiā habere non possunt bi/ q affectib9 seruiūt. Constantiā: nō mutare ꝓpositu vite ꝛ institutū/ ꝛ nō agere dissimilia que inconstantiam indicant.

Sed quoniaz decorum illud: Dixit hactenꝰ de decoro quod in factis positū ē/ iā dicz de decoro. quod in dictis motuq; corporis cōsistit. Idq;/ decoꝛ. Formositate/ pulchritudine de qua precipiet ꝛ etiā ordine. Ornatu ad actionē apto/ qm̄ nō oēs actiones eūdem ornatū requirūt. quippe in cōciōibus eo ornatu dēmus vti/ quē locus poscit/ aliter cū in cubiculo studemus/ cū sacris operamur. Igit̄ ipe ornatꝰ dēt accōmodari ad actionez/ ꝛ qz quodāmō impossibile ē p̄scribere quo ornatu in singulis actiōibus vti dēam9/ cū hoc sit prudētie relinquendū/ q̄ in q̄cunq; re/ q̄d deceat cognoscit/ ideo dicit difficilio9 ad eloquēdum/ sed satis erit intelligi. Omnia enim agenda sunt secundum temporis conditionem. Difficilius ad eloquēdum/ difficile est inquit hoc decoruz positum in his tribus rebus explicare orōne ꝛ diiudicare quando est/ꝛ p̄scribere/ quale in singulis rebus esse debeat/ sed satis erit/ q̄ intelligatur in his tribus positum esse/ de quibus precepta dabit. In his tribus/ formositate ordine ornatu. Vt ꝓbemur/ laudemur/ qm̄ nihil est agendū quod eos offendat/ quib9 cū viuim9/ ut ostēdere pudēda ꝛ eas partes q̄s natura occultauit. ꝛ sic Ci. describit cōpositionē corpis humani/ ut oñdat boiem dēre eē verecūdum volēte natura/ q̄ partes corporis ita disposuit.

His quoq; quẽadmõm dictũ ẽ/ ꝛ dicenda erunt de quibusdam. dicam⁹ inquit etiam aliqua de his/ que pertinẽt ad verecundiam/ ꝛ quibus homines mouent ut aliquem laudent/ aut vituperent. ꝛ his absolutis de pulchritudine disputabit.

Principio: Ponit humani corporis compositionẽ/ ut ostendat habendam esse curam pudoris duce natura ꝛ omnez actionem nature accõmodari oportere. aliter enim decorũ non seruatur. Principio/ primum oĩm. Habuisse rationem/ considerationem in ipa compositione corporis. In pmptu/ in aperto/ ut ab oĩbus cerneret. Honesta/ sine turpitudĩe aliqua/ que posset spectari ad necessitatem/ quoniaz partes illas obscenas mentulam anũ vuluam opus est seruire necessitatibus naturalibus. Abdidit/ occultauit. abdere ẽ in intimis occultare. De formez/ turpem ꝛ inbonestum. Hanc fabricam/ diligentez compositionem/ qm̃ ipa natura subit rõnem architecture. Verecundia: pudor: ut id vitet ꝛ tegat/ quod turpe est duce natura. Hec eniz/ ꝓbat quomõ verecundia imitata est fabricã nature. Qui sana mente/ qui non sunt furiosi. sanitas animi dicit̃/ cum eius iudicia/ opinionesq; concordant/ eaq; animi virtus est/ quam temperantiam dicunt esse/ alii obtemperantez temperantie preceptis. Insania dicit̃ morbus animi. Sapientia vero est sanitas mentis. eos inquit alibi sanos intelligi necesse est/ quoz mens morbo perturbata nullo sit: qui contra affecti sunt/ hos insanos appellari necesse est. Remouent ab oculis/ non patiunt̃ ab aliis cerni/ cuz habeãt turpem aspectum. Dantq; operam/ ut pareant: Struent parere necessitati ipius nature occulte/ ut merere/ onus egerere ventris/ non ꝓpalam/ sed occulte ꝓpter verecũdiã. Quarũq; partiũ/ id est illi qui sunt sane mẽtis nõ appellãt ꝓpriis nominib⁹ illas ptes/ quaz vsus nature sunt necessarii.

His quoq; de rebus pauca dicantur.

Decorũ a verecundia.

Principio corporis nostri magnã natura ipsa videt̃ habuisse rationẽ: que formã nostrã reliquãq; figurã in qua esset species honesta/ eã posuit in prõptu. Que ãt partes corporis ad naturę necessitatẽ date/ aspectũ eẽnt deformez habiture atq; formã: eas q; texit atq; abdidit. Hanc nature tã diligẽtẽ fabricã/ imitata ẽ hoĩm verecũdia. Que. n. natura occultauit/ eadẽ oẽs q sana mẽte sũt/ remouẽt ab oculis: ipsiq; necessitati dãt opã: vt q; occultissime pareãt. qrũq; partiũ corpis vs⁹ sũt necessarii: eas neq; ptes

¶ Neq; vsus/qm̃ pudor ẽ dicere futui ⁊ similia. ¶ Suis nominib⁹/apertis sine aliquo pudore/quod nõ fit ab illis qui e natura viuunt. ¶ Obscenuz/turpeꝫ dra hominis dignitatẽ ⁊ pudorẽ. ¶ Id/qđ cũ occulte fit/nõ est turpe/necessitas enim nature hoc requirit. sed si in aperto fieret turpissimum esset. ¶ Itaq; concludit hanc partem/dicens apertam actionẽ dignam eẽ reprehensione/⁊ etiã verboꝫ obscenitatẽ. ¶ Petulans dicit̃ inuerecũdus/lasciuus/libidinosus/⁊ qui licenti⁹ õnia facit. vñ ¶ Paris apud Ouidiũ: ¶ Magis posseꝫ verbis petulantius vti Non semel ebrietas ẽ simulata mibi. ¶ Obscenitas/turpitudo/si aliquis ꝓfiteat̃/⁊ predicet se turpia cõmisisse.

neq; earũ vsus/suis nomib⁹ appellant. quodq; facere nõ ẽ turpe/mõ occulte: id dicere obscenũ ẽ. Itaq; nec actio reꝫ illarũ aperta/petulãtia vacat: nec oꝛõis obscenitas. Nec vero audiẽdi sunt cynici: aut si qui fuerunt stoici pene cynici/qui reprehendũt et irridẽt: q̃ea que turpia re nõ sint/ verbis flagitiosa dicamus: illa aũt que turpia sũt/ nomibus appellemus suis. latrocinari/fraudare/ adulterari turpe est: sed dicitur non obscene.

¶ Nec vero/ reprobat opinionẽ Cynicoruz ⁊ sentẽtiaz/que õnino uerecũdie inimica est. Cynica secta dicta ẽ autore Laertio in vita Anthistenis a Gymnasio quod Cynosarges appellabat̃. Diogenes sinopẽsis fuit princeps Cynicorum. Sed Anthistenes videt̃ fuisse princeps stoice virilis secte. Cynicus dicitur caninus/qm̃ Cynici erãt mordaces/ut canes ⁊ ablatratores viciozꝫ. Diogenes Cynicus dicebat vxores cões esse oportere: Nihil eẽ iniquuz ducens ex templo quippiam accipere/aut aliqđ gustare aĩal/ne iniustũ quidẽ eẽ humanis vesci carnib⁹/idq; ex aliaꝫ gentiũ consuetudinib⁹ liquere/atq; hec rcã rõe in õnibus ⁊ per õnia eẽ dicẽs. ⁊ rogat⁹ quidnã faciẽs canis vocaret̃ respõdit/qz dãtibus aliquid blãdior/in eos vero q̃ nõ dãt ablatro. malos ãt mordeo. Prãdenti Diogeni in platea circũstantes dicebãt/canis canis: At ille/ vos inquit canes estis/qui prãdẽtez circũstetistis. Lactãtius li. iii. sic scribit: Nã quid loquar de Cynicis: quib⁹ in ꝓpatulo coire cũ coniugibus mos fuit/ quid mirũ si a canibus quoꝫ naturã imitabant̃/ vocabulum nomẽq; traxerunt? ¶ Stoici pene Cynici/qm̃ erant rigidi cõtẽnentes oĩa veteres stoici ⁊ a cynicis nihil fere differebãt. ¶ Reprehendũt/alios pbõs/q̃ bñt curã honestatis in ipis actiõibus. ¶ Flagitiosa: obscena ⁊ turpia/qm̃ dicunt̃ cũ q̃dã obscenitate uerboꝫ. ¶ Latrocinari/obsidere vias ⁊ obsidẽtes opprimere. ¶ Fraudare/fraude decipe/ac cõmittere adulterium. ¶ Dicit̃ nõ obscene/ nemo reprehẽdit hec uerba tãq; turpia. dicebãt cynici

cũ rem turpẽ detestabilẽq; significent. ¶ Liberis dare operã: inire uxorem liberoꝝ; procreandoꝝ cã. ¶ Re ipo actu. ¶ Nomine/cũ dicit. ¶ Nos aũt/ dat optimũ preceptũ/ostendẽs quid circa talia sit agendũ/ut scilz õnia fugiamus/q; cum uident ab aliis nõ laudant/ꝛ cũ audiunt/turpitudinẽ habent/id ẽ cauere dẽmus/ne turpia facere uideamur/ nec ea loqui dẽmus/q; aures aliorꝝ offendant ¶ Nos/qui spernimus sectã cynicã/ꝛ stoicos uere res pene cynicos ¶ Naturaz/que nobis impo suit uerecundiã/ꝛ corpa ita disposuit: ut summam honestatis rõem uideat habuisse ¶ Oculorum/ q; tum ad factũ ipm quod uidet. ¶ Auriuz/ ad uerba obscena id ẽ uitare debemus ea q; aut uisu aut auditu possunt uituperari/ ut duz stamus/sedemus/ ingredimur/accubamꝰ seruet decoꝝ. sint enim moꝰ corporis nature congruẽtes/sunt etiam cõtra naturã/a quibꝰ cauendum ẽ/ne munꝰ nature odisse uideamur. ¶ Teneant illud decoꝝ/ne sc; aliquid faciant quod oculos aliorꝝ offendat. Tẽporibus nostris hoc solũ perditi boies ꝰ impuri ex cynicoꝝ dogmate imitantur/ ut nullam habeant uerecundie rõem ꝰ pudenda ostẽdunt ꝰ in malis gloriant. Unum supest/ut palã scortent ꝰ ritu feraꝝ quas uiuũt/in foro turpiter cõmisceant/quod pfecto erit/ut uidere uideor/ adeo impudentie habenas monstrosi cõcubitus artifices remiserunt. ¶ Quibꝰ in reb⁹: ponit ea q; uitãda sunt in his reb⁹ q; dixit. ¶ Effeminatũ/muliebre. ¶ Aut molle/paꝝ uirile. mollis cũ refert ad aĩm/ uituperat/cũ uero ad res inanimatas/ laudat/ut molle opus. i. elegans ꝰ bene elaboratũ cũ summa laude opificis. Uirgilius in. vi. Excudẽt alii/spirãtia mollius era. i. perfectius ꝰ elegãtius. Mollis hõ dicit paꝝ uirilis. Effeminatũ igit erit q; tũ ad actionẽ/ molle ad aĩm. ¶ Rusticũ/paꝝ elegãs ꝰ minime expolitũ. ¶ Nec uero histrionibus/inquit Cice. etiã histrionibꝰ ꝰ oratoribꝰ nõ concedunt gestꝰ indecori/qõ cũ ita sit/multo minus cõcedunt aliis/ ut hec q; pertinẽt ad motuz corpis ¶ Sint apta/accõmodent/ꝰ illis cõuenãt/hoc inquit Ci. cõcedendum nõ ẽ/qm quẽadmõm nobis gestus indecori nõ cõueniũt ꝰ impudẽtes sic ẽt ipis histrionibꝰ ꝰ oratoribꝰ. ¶ Nobis qui nõ sumꝰ actores ꝰ scenici.

Liberis dare operã re honestũ ẽ: noie obscenũ. pluraq; in eã sniam ab eisdẽ ꝓtra verecũdiã disputãtur. Nos aũt naturã seq̃mur: et ab õni quod abhorret ab ipsa oculoꝝ auriũq; cõprobatiõe fugiamus. Statꝰ/icessus/sessio/accubatio/ vultꝰ/ oculi/manuũ motꝰ teneãt illud decoꝝ. Quibꝰ in rebꝰ duo sũt maxie fugiẽda: ne qd effemiatũ aut molle: aut ne qd durũ aut rusticuz sit. Nec uero histriõibꝰ oratoribusq; ꝓcedẽdũ ẽ: ut his hec apta sit/

¶ Dissoluta/inepta ꝛ vanda vicio ¶ Scenicoꝝ quidē mos: ꝓbat quare impudētia ꝛ gestus indecori etiā scenicis nō cōcedunt/ut nobis multo minus cōcedi ostendat. affert ergo morē ꝓcēdi in scenā apud ātiquos: quo maxima verecundie cura ostendit. ¶ Scenicoꝝ/eoꝝ qui uersant in scenis ꝛ theatris/ut pugiles ꝛ histriōes/mimi/palestrite/athlete. ¶ Subligaculo/ subligaculū erat indumentū ab umbilico usq; ad genua/quo pudenda tegebantur/dicit etiā subligar. Iuuena. Et subligar acci. ab olympicis ludis/originem habuit auctore Thucydide/ qm athlete ꝛ pugiles illic certantes primū subligaculo usi sunt ¶ Veteris disciplīe/ātique institutionis. ¶ Nō decore/cum turpitudine vt offendāt oculos spectatoruꝝ/ꝛ sic explodātur ¶ Nostro more/romano: qm nudare corpora romani a grecis acceperunt/qui in gymnasiis pueros exercebāt/ut eēnt ad bellicos labores ꝛ tu multus ꝓmptiores. Gymnasia/ut autor ē ꝓplato li. v. de repu. in quibus nudi exercerent/ꝓncipio a cretensibus deinde a lacedemoniis cepta sunt fieri. Romani āt instituerunt/ut filii nō lauarent in pubertate cū parēti bus/nec generi cū soceris. Ennius dicebat/flagicii principiū ē nudare inter ciues corpora/qui ut sint sicut fieri posse video pudici/solliciti tamē ꝛ anxii sunt/ꝛ eo magis q; se ipi cōtinent ꝛ coercēt. ꝓplutarchus in vita Catonis senioris dicit: Generos cuꝝ soceris balneū ingredi vicio dabant/qm mēbroꝝ nudationē inspectantibus illis cū decore fieri nō posse iudicarēt. postea cū a grecis romani nudare corpora didicissent/ipi grecos/ut id cuꝝ uxoribus usurparent in balneis: docuerunt. Apud lacedemonios maximā pudoris curā habebant viri ꝛ uxores. nō. n. cōmiscebant/ nisi noctu amoto lumine/ut autor ē ꝓplutarchꝰ. In hac nrā temporꝝ cōfusione (prob pudor) nō soluꝝ teste lucerna/sed etiam admotis arbitris miscent/ꝛ filii qui nascunt/nil aliud sapiunt q; impudentiā. Cato senior presente filio nō alter verboꝝ turpitudine abstinuit/q; si virgo vestalis affuisset/ꝛ cum eo nunq; lauit/ꝛ ideo optimus adolevit/cuꝝ scā disciplina institutus ante patrez mortuus est/cuiꝰ mortē deplorat apud Cice. quo inquit nemo melior natꝰ est. gener fuit pauli emilii filiā quippe illiꝰ nomine Tertiā duxit uxorem. ¶ Filii puberes/post. xiiii. annū/impuberes āt lauabant/qm nō cognoscebant quid eēt turpitudo. dēmus igit reuere verecundiā in his rebus

nobis dissoluta. Scenicoꝝ qdē mos tā tā hēt veteris disciplīe verecūdiā: vt in scena sine subligaculo ꝓdeat nemo. Cerē tur. n. ne si quo cāu euenerit/ vt corporis partes q̄dā aperiāt/ aspiciāt nō decore. Nostro qdez more cū parētibꝰ puberes filii/cū soceris quidē generi nō lauātur. Retinēda ē igit huiꝰ generis verecūdia

nec imitãdi sunt cynici verecũdie inimici: maxime cũ ipa natura ita uelit/ cui õnia officia cõiuncta eẽ debent/ nihil enĩ decet/ quod ẽ contra naturã. Vnde dicit Seneca: Virtus secũdũ naturã ẽ. Vicia inimica ꝛ infesta sunt.

QUm ãt pulchritudinis: Tria ꝓposuit/ ex quib9 decoꝝ illud constat/ Formositatẽ/ ordinẽ/ ꝛ ornatum. Postꝙ de verecũdia disseruit/ resumit primã partẽ/ ꝛ de ipa precipit faciẽs duo genera pulchritudinis. Venustas ut dixi/ ẽ ille decor ꝛ grã in mulieribꝰ/ q̃ inducit homines ad amandũ. Dignitas est pulchritudo hominis/ venustas mulieris. et uenustas accipit in homine tanꝙ cõdimentũ dignitatis. ꝛ decoꝝ viri ẽ honestas. ꝛ dicitur etiaꝫ decora dignitas.

¶ Ducere/ existimare. digitas ẽ boĩs pulchritudo/ ꝛ id ob quod ĩducimur/ ut eum reuereamur. Venustas est forma muliebris cum grã

præsertim natura ipsa magistra ꝛ ducej

¶ Duo genera pulchritudinis.

¶ Cum ãt pulchritudis duo genera sint: quoꝝ ĩ altero venustas sit/ in altero dignitas: venustatẽ mulierẽ ducere debemꝰ/ dignitatẽ virilẽ. Ergo ꝛ a forma remoueatur õnis viro nõ digno ornato. Et huic simile uiciũ in gestu motuq̃ caueat. Naꝫ ꝛ palestrici motus sepe sunt odiosiores: et histrionum

¶ Omnis ornatus/ õnis expolitio cutis ꝛ fucus quo mulieres utunt'/ ꝛ calamistro ut sint venustiores. hec õnia debent eẽ aliena a viro. Vnde dicit Ouidius: Sint ꝓcul a nobis iuuenes ut femina compti: Fine coli modico forma uirilis amat. ¶ Nõ dignus viro/ qui viro nõ cõuenit/ sed mulieri/ qm̃ ut ait Fabius: mollis ornatus ꝛ expolitio cutis uiz nõ ornat/ sed eius mentẽ indicat. Vnde Thales phũs dicebat: nõ cõponere faciẽ/ sed bonarũ artũ studiis animũ excolere preclaꝫ ẽ. Et Iuuena. ꝓbro dedit Othoni/ q̃ curaret cutẽ. Gene. dicit: Nõ ẽ ornamentũ virile cõcinnitas. ¶ Et huic: nõ digno. s. ornatui/ id'ẽ nõ solũ dẽmus effugere mollẽ ornatũ/ sed ẽt gestũ ꝛ motũ corporis indecoꝝ ꝛ paꝫ virilẽ. ¶ Nã palestrici motus/ ꝓbat ex gestibus ꝛ motibus indecoris histrionũ/ q̃ sit turpe boĩem molliter ꝛ paꝫ viriliter uti gestu ꝛ motu. ¶ Palestrici: quibus utunt' palestrite. i. luctatores q̃ nudi ꝛ oleo quõdam perfusi luctabant': unde Papinius appellauit unctam palẽ/ id ẽ palestrã oleo pfusaꝫ/ cũ. n. in. v. thebaidos loquit' de variis exercitationib9 Tydei dicit: Sed corde labores: Ante alios erat uncta pales. Gestus ẽ actio quedã ꝛ q̃ꝫ ꝓnunciatio corpis. gestio ẽ administratio ꝛ actio/ sed paꝫ est in usu ¶ Odiosiores/ mouentes tediũ ꝛ fastidiũ spectatoribꝰ/ cũ sint nimiũ molles ꝛ affectati. histriones dicunt' ludiones/ ꝛ hi

qui recitant comedias ꝛ tragedias/ ꝛ ꝑsonas alioꝝ referunt. ¶ Nõ vacãt ineptiis/nõ ꝓbant a spectatoribus tanꝯ molles ꝛ ineptiid est non conuenientes personis quas sustinent. ¶ In utroꝯ genere/in palestricis motibꝰ ꝛ gestu histrionũ. ¶ Recta/cuꝫ decoro. ¶ Simplicia/pura ut decet sine alia qua admixtione affectate molliciei ¶ Forme ãt dignitas/precipit quo mõ conseruanda sit forme dignitas. ¶ Tuenda/seruanda · ¶ Coloris/natiui .s. non fucati ꝛ medicaminibꝰ cõparati · ¶ Preterea / ultra hec que dicta sunt. ¶ Mũdicia/ ornatus quidaꝫ decorus · ¶ Non odiosa · que non facit aliis fastidium. ¶ Mundus ẽ ornatꝰ muliebris · apũd antiquos etiam neutro genere ꝓferebat. Vñ Lucilius: Legauit qui dam uxori mundũ õne penũꝯ · ¶ Neꝯ exquisita/ nmis affectata et accurata. ¶ Tãtum: solummodo efficiat: ne uideatur agrestis ꝛ negligens . ¶ Agrestiꝫ/rusticanam · ¶ Inhumanã: ab hoĩe alienaꝫ/qm̃ sua negligẽtia turpẽ eẽ ꝛ squalidũ reꝑhẽdit. ¶ Eadẽ rõ/nũc ꝑcipit de vestitu id ẽ eadẽ cõsideratio/q̃ · s. bẽtur ad tuendã dignitatẽ ꝛ colorẽ. in uestitu mediocritatẽ seruare dẽmꝫ/q̃ in õnibꝰ rebꝰ laudat. ¶ Plerisꝯ/maiori parteꝯ ẽ laudabilis · ¶ Cauendũ ẽ ãt/nũc dat ꝑcepta ꝛ cautiões de ipo incessu. ¶ Mollioribꝰ/effeminatis ꝛ paꝯ viribꝰ · Qualis dẽat eẽ incessꝰ magnanimi viri/dcm̃ ẽ supra ex snia Aristo. ¶ Ferculis pomparũ/ pompa dicit a pempo uerbo greco/qd ẽ mitto latine. ferculũ ẽ illud qd cõtinet id qd mittit/ ꝛ dicit a ferẽdo · vñ fercula dicunt illa q̃ in triũphis ꝑferunt ꝛ solẽnitatibꝰ sacroꝝ/in quibꝰ uasa circũferunt molliter ꝛ q̃dam segnicie/nõ. nm illis ꝑperat. Pompa ẽ spectaculũ in rebus ꝓsperis ꝛ ẽt aduersis/ut in triũpho ꝛ funere q̃ q̃dam solẽnis apparatus ꝛ ostẽtatio. Spectaculum est illud qd spectat ꝛ ipa ẽt spectatio · ¶ Similes ferculis/his q̃ molliter ꝛ segniter circũferũt in põpis/nõ dẽmꝫ uti nimia tarditate ꝛ molli nec nimia celeritate: sꝫ tenere medium/ne aut molles aut incõstãtes ꝛ ãheli ãxiiꝯ videãur.

nõnulli gestus ineptiis nõ vacant: ꝛ in vtroꝯ genere / q̃ sũt recta simplicia laudãtur. Forme ãt dignitas colorís bonitate tuenda est: color exercitationibꝰ corporis. adhibẽda est preterea mũdicia nõ odiosa / neꝯ exquisita nimis. tãtũꝯ fugiat agrestem et inhumanã negligẽtiã. Eadeꝫ ratio est hẽnda vestitꝰ. In quo sicut ĩ pleriſꝯ rebꝰ/mediocritas optia ẽ. Cauendũ est autem/ne aut tarditatibus vtamur in gressu mollioribꝰ: ut similes põparũ ferculis eẽ videamur: aut ĩ festinatiõibꝰ suscipiamꝰ nimias celeritates.

Que/celeritates. nã hō grauis dēt habere tardū incessum/ut videat̃ constans. non enim ꝓperat ille inq̃t Aristoteles/cui nil magnum videt̃. Sed multo etiã magis/qm̃ cuꝫ mouet̃ animus/mouet̃ ꝙ vultus qui animū indicat. Motꝰ animi duplices sunt. Natura duce bonū appetimus/fugimusq̃ contrariū. cū appetimꝰ constãter ꝙ prudẽter voluntatẽ habemꝰ/ q̃ in solo sapiẽte cadit. Libido que incitata ẽ vehemẽtius in stultis inuenit̃. Et natura duce mala dẽclinamus/q̃ declinatio si cũ rõne fit cautio appellatur/que autẽ sine rõe ꝙ cũ exanimatiõe humili atq̃ fracta / nominat̃ metus/qui est a ratiõe aduersa cautio. Ad assequmur/ut animi motus non recedant a natura. exanimatio ẽ metus subsequẽs/ ꝙ quasi comes pauoris. Ad decoris cõseruationez/ qm̃ non decet hominez perturbari/sed rõe uti. ꝙ putare omnia humana eẽ inferiora/ ꝙ nihil dicere/quod sit contra naturaꝫ. Motus ãt animoruꝫ. Diuidit motus animoruꝫ in duas partes/appetitum ꝙ cogitationẽ. Cogitare igitur honesta debemꝰ/ ꝙ appetere/ut decoruꝫ seruetur. Ad res q̃optimas/cõiunctas virtuti atq̃ cogitatione dignas. ꝙ ut appetitus obediat rõni/id ẽ ut id appetat quod ẽ secundū naturã.

Que cũ fiũt: anhelitꝰ mouẽtur: vultus mutãt̃: ora torquẽtur: ex quibꝰ magna significatio fit/nõ adesse cõstantiã. Sed multo ẽt magis elaborãdū est: ne animi motꝰ a natura recedãt. Quod assequmur si cauebimꝰ: ne ĩ perturbatiões atq̃ exanimatiões ĩcidamꝰ: ꝙ si attẽtos aios ad decoris cõseruatõez tenebimꝰ. Motꝰ ãt aioꝝ duplices sũt: alteri cogitatiõis: alteri appetitus. Cogitatio ĩ vero exquirẽdo maxime versatur. Appetitꝰ ĩpellit ad agendum. Curanduꝫ est igitur: vt cogitatione ad res q̃optimas vtamur. Appetitum rationi obedientẽ prebeamus.

Dupler oratiõnis vis.

Et quoniam magna vis oratiõnis est: eaq̃ dupler/ altera contẽtiõis/altera sermõis: cõtẽtio

Et qm̃ magna vis: Nunc precipit de orõe ꝙ sermone/quo uti dẽmus ut decet. Vis/natura ꝙ potentia. Eaq̃/ vis. ſ. Diuidit orõem in duas partes/contentionẽ/ ꝙ sermonẽ/ut ostendat aliquãdo vtendū eẽ contentione/aliquãdo sermone. Nã in conciombus in senatu in iudiciis vocis contentione vti dẽmus. ĩ. sonora alta/ ꝙ ad mouendos auditores accõmodata/de qua rbetores precipiunt/naꝫ secundū subiectã materiã dẽmus intendere vocem ꝙ remittere. Contentio est oratio acris ad confirmandū aut

confutandus apta/tunc enim dēmus uti cōtentione uocis ⁊ uires el oquii effundere/ut id ꝓbemus qđ intendim⁹. Unde dicit in orōne ꝓ. Cu. Liga rio/⁊ q̄ maxima potero uoce cōtendam/sic ut audiat pp̄us roman⁹. Am plificatio est ea pars orōnis/q̄ mouet auditores ad affectus/ qua qui scit uti/ uehemēs est orator. Contētio igit̄ permittēda ē oratoribus in genere iudiciali deliberatiuo/⁊ demonstratiuo. ¶ Disceptatōnib⁹/contentiōibus ⁊ cōtrouersiis oratoꝝ.

disceptatiōibus tribuat̄ iudiciorꝝ/cōcio nū/senatꝰ: sermo in circulis / disputati onib⁹/ congressionib⁹ familiarū versetur: perseq̄tur ēt cuiuia. Contētiōis p̄cepta rhetorus sūt: nulla sermonis: q̄q̄ haud scio/an possūt hec quoq; eē. Sed discen tiū studiis ueniūt̄ magistri. Huic āt q studeāt sūt nulli. rhetoꝝ t̄ba referta oia:

¶ Iudiciorum / causa rus in genere iudiciali. ¶ Contionū/ in genere demōstratiuo ad popu lum cum'quis laudat̄/ aut uituperat̄. ¶ Se natus/causarus/ quas tractāt i senatu in gene re deliberatiuo. ¶ Ser mo/ qui ē demiss⁹ ⁊ ser pit humi (est enim orō quotidiane locutiōi ac cōmodata) dēt adhiberi in cōgressionib⁹. i. cōfabulatōnibus amicoꝝ ⁊ cō uiuiis. Rhetores precipiunt de cōtentiōe/⁊ qua actiōe utendū sit/ quō āt dēmus uti sermone nō precipiūt. potuissent tamē ⁊ de sermone precipere/ ut eo sc̄z secundū temporis cōditionē utamur/⁊ ut decet cū illis loquamur quib⁹ cuꝝ congredimur. ¶ In circulis/corona hoīm cōfabulantiū de aliq̄ re honesta. ¶ Congressionib⁹/collocutiōib⁹ amicoꝝ inter se. ¶ Precepta contentiōis/precipiunt rhetores quo mō ⁊ quādo debeamus uti contentio ne/sed nō precipiunt quo mō utamur sermone. ¶ Hec quoq;/precepta ser monis quēadmōm cōtētiōis. Dicūt rhetores/ quot sint partes orōnis/q̄ utimur in causis forensib⁹ suasoriis ⁊ demōstratiuis. Sunt.n. tres partes/ magnitudo/mollitudo ⁊ firmitudo. ⁊ dicunt quo mō dēmus contentione uti/de sermone quotidiano nihil dicunt. ¶ Discentiū/eoꝝ qui dicendi ar tem precipere cupiūt. ¶ Huic/sermoni/q̄m eēt res q̄ infinita ꝓsequi pre cepta de sermone quotidiano. Sz hoc ipi prudentie/que uidet id quod de cet/⁊ mōm ōnibus rebus imponit/relinquendū est/ut sc̄z quisq; utat̄ eo ser mone qui cōueniat rei de qua sermo habet̄ personis audientib⁹ tempori et loquenti ceteriscq; circūstantiis. hoc ideo inquit Cicero accidit/q̄m fuerūt ⁊ sunt qui precepta eloquentie percipere voluerunt a magistris: sed nō inuen ti sunt/qui uellent dicere quo mō sermone quotidiano uti debeāt. Precep ta sermonis humane uite plurimū cōducerent/ ⁊ ad bonos uiros forman dos. Multa enim dicūt/que aliis nocent/⁊ sunt cōtra naturaꝝ boni uiri. Unde dicebat Cleobolus/linguaꝝ habere laudabilē/ꝓprium eē uirtutis.

Et Anacharsis scyta interrogat⁹/quidnã eẽt in hominibus bonũ ac malũ: respondit/lingua illa. n. bene ⁊ male vtimur. Vnde cõsiderandũ ẽ anteq̃ loquamur/qm̃ verbum emissum reuocari non põt/⁊ necat ut gladius. Eo igit sermone vtamur/qui nemini noceat/⁊ aptus sit tẽpori/rei/⁊ persone. Ceno dicebat philosopho dignũ minime eẽ id uerbũ/quod nõ fuisset pri⁹ mẽte ⁊ cogitatiõe intinctũ ¶ Verbo⁊ sententiarũq̃/hec p̃cipiũt rhetores quo modo sc⁊ orõ dẽat ornari/⁊ distingui verbis ⁊ sentẽtiis/ hec p̃t etiã pertinere ad sermonem/ in quo nõ debent eẽ verba rustica/ ⁊ sententias habere dẽt tẽpori et psone aptas. Ergo ex p̃ceptis rhetoru⁊ in arte dicẽdi possum⁹ elicere sermonis rõem/ ⁊ ita loq̃ ut decet ⁊ circunstantie requirunt. ¶ Sed cũ orõis/preci pit nunc qualis dẽt eẽ vox/clara. s. ⁊ suauis. Et ideo Enni⁹ laudãs Cethegum dixit eũ esse ore suauiloquenti. nã qui vocẽ habet rigidã/ poti⁹ latrare q̃ loqui videt. ¶ Indicẽ/nũciam/qm̃ voce sensa exprimim⁹ ⁊ motus animi. ¶ Vtrũq̃/ut clara sit ⁊ suauis. natura. n. ad hoc plurimũ confert/postea industria. ¶ Alte⁊/ut clara sit assequemur/si nos exercebim⁹ in loquẽdo/legendo/ p̃nunciando. hoc mõ fit vox clara ⁊ sonora. antiqui hẽbant phonastos. i. vocis magistros: ⁊ utebant cibis voci accõmodatis. Et Demosthenes adhibita exercitatione/ vocis defectũ emẽdauit demissis in os aliquãdo lapillis. ¶ Exercitatio/potissimũ in declamatõnib⁹. ⁊ Fabius monet exercendam eẽ vocẽ quotidiana declamatiõe. ¶ Alterũ/ut sit suauis assequemur/si illos imitabimur/qui presse. i. submisse loquunt leniter ⁊ cõuenienter quotidiano sermoni ¶ Nil aliud/nisi suauitas vocis ⁊ claritas/hoc ãt erant adepti exercitatiõe ⁊ imitatione ¶ In Catulis/patre ⁊ filio/de quib⁹ dictũ ẽ. ¶ Exquisito/accurato ⁊ optõ iudicio/de lingua latina/ videbant/inquit/optime iudicare de litteris: cũ ita loquerent ⁊ cõmendabant suauitate vocis/cũ nõ eẽnt admõm eruditi. ¶ Sed ⁊ alii/ erãt sc⁊ litterati/tamen nõ putabant uti exquisito iudicio litte⁊a⁊/ cum nõ haberent illã suauitatẽ. ¶ Hi ãt: Catuli pater ⁊ filius. ¶ Optime uti lingua latina/latine loq̃ ⁊ elegantiã lingue optime tenere ¶ Neq̃ expresse/q⁊ nõ

q̃q̃ que verbo⁊u⁊ sentẽtiarũq̃ p⁊ecepta sũt/ea dẽ ad sermonẽ pertiebũt. Sed cũ orõnis indicẽ vocẽ hẽam⁹: in voce autẽ duo sequamur: vt clara sit/ vt suauis: vtrũq̃ oio a natura petẽdũ ẽ. verũ alterũ exercitatio augebit: alte⁊ imitatio p̃se loquẽtiũ ⁊ leniter. Nihil aliud fuit in Catulis: vt eos exqsito iudicio putares uti lrã⁊: q̃q̃ erãt lrãti: s⁊ ⁊ alii. Hi aũt optime uti lingua latina putabãt. son⁹ erat dulcis: littere neq̃ expresse neq̃ oppsse.

adeo exprimebant trās vt aspeꝛ sonū redderēt neq; opprimebāt intra labia ut difficile cēt intelligere/ ꝛ sic turpis redderet oratio· tenebant igit medium· ¶ Ne aut obscuꝛ/si trās oppressissent· ¶ Aut putidū:nō gratū sed mouēs fastidiū/si trās nimū expressissent. ¶ Sine cōtentōne/ conatu ꝛ vehemenci cōcitatōe· ¶ Nec languens/remissa ꝛ debilis nec nimis canora. ¶ Vberior orō/orō inquit. L. Crassi erat copiosior orōe Catuloꝛ/sed nō minor

ne aut obscuꝛ eēt aut nimis putidū: si ne cōtētiōe vor nec lāguēs: nec canora. Vberior orō. L. Crassi. nec miꝰ faceta. Sed bñ loquēdi de Catulis opīo nō mi nor. Sale vo cōditꝰ ꝛ facetiis cesar Ca tuli fratris pater uicit oēs: ut in ipo illo forēsi genere dicēdi cōtentiōes alioꝛ ser mone vinceret. In ōnibꝰ igit his elabo randū ē si in ōnibꝰ qđ deceat exqrimꝰ.

¶ Qualis sermo ꝛ quō vtendū eo

It igitur hic sermo in quo (sit

opimo erat de Catulis q; bene loquerent quaꝛ de Crasso/q̄ suo tēpore summꝰ orator fuit. hic ē ille. L. Crassus/ q̄ in oratoriis libris disputat de arte dicēdi/ ꝛ p fectuꝛ oratorē instituit ·M. vero Antoniꝰ me diocreꝛ· ¶ Bene loquē di/q; bñ vterent ligua latina· ¶ Sale/facetiis ꝛ loco Pliniꝰ ait libro .xxxi. animi quoq; so latia sales appellant/ ōnisq; vite lepos ꝛ sum ma hilaritas laborūq; requies nō alio magis

vocabulo cōstat· honoribus etiā militieq; interponit salariis inde dictis. ¶ Cōditus ornatus ꝛ sapidus Cesar qui disputat in oratoriis libris de quo supra Cesar. L. filius· ¶ In illo forēsi genere/iudiciali/ ꝛ causis que in foro agebant· ¶ Sermone/orōe sua sine contētione/que multū salis et leporis habebat/ eratq; tanq; sermo quotidianus hoc adeo placebat popu lo/ut ipius iudicio Cesaris sermo superaret cōtentiōes alioꝛ/ id ē orōes acres ꝛ ad confirmandū cōfutandumq; cōparatas. nō enim utebat Cesar in causis forensibus contentiōe/sed sermone/qm̄ videbat cōfabulari non orare causas/que dicendi contentionē requirunt· ¶ In ōnibus igit/con cludit hanc partez de voce docens quid sit agendū/ si volumus seruare de corum ¶ Si/postq; in ōni re q̄rimꝰ ipm decoꝛ/in ōnibus elaborandū ē·

It igit: Precipit nunc de sermone quo utimur quotidie ꝛ sic partem omissam a rhetoribus de sermone tanq; phylosophus Cicero exequi tur/ut bonum viꝛ cumulate possit effingere· ¶ Socratici: Academici vete res/qui a Socrate originez habuerunt/in disputatiōibus maxima verecū dia vtebant. Sermo ipoꝝ non erat pertinax/ ꝛ ipe Socrates in disputationibus imperitum agebat/ eratq; suauis in sermone ꝛ facetus·

¶ Lenis/suauis. ¶ Minime pertinax/concedat alijs id quod est concedendum. ¶ Lepos/quedã suauitas ꝛ festiuitas cũ grã. ¶ Nec uero/nõ dẽmus inquit solum nos loqui cũ sumus in congressionibꝰ amicoꝝ/sed uicissim/ne alios excludere uideamur. ¶ Si seriis/de rebus grauibus ꝛ ioco contrariis. Si loquimur de re iocosa/debemus adhibere leporẽ/id est quãdaꝫ suauitatẽ ꝛ festiuitatẽ sermoni. si de re seria/grauitas adhibenda ẽ/ aliter nõ seruat' decoꝝ. ¶ Indicet/ostendat/ ꝛ patefaciat. Indicãt dicunt' illi ꝓprie/q̃ conscios alicuiꝰ sceleris accusant/ ꝛ dicunt' iudices postea iudicare largo mõ sumit' ad multa que tamen occulta sunt. ¶ Vicium ineſſe moribus: Nã illi q̃ nimis auide loquũt' de libidine ostendũt se eẽ libidinosos. qui absentibus detrahũt ostẽdunt liuorem et maluꝫ animũ. Vnde dicit Herodotꝰ li. vii. detractionem eẽ rẽ importunissimam/in qua duo sunt/qui iniuriaꝫ faciunt/ et cui iniuria fit. Qui enim detrahit iniuriꝰ est qõ non presentẽ accusat. Itez q̃ huic credit/iniurius ẽ/ quod prius credit. quã rẽ compertaꝫ habeat. Et illi cui absenti detrahit'/ob id iniuria fit/qõ ab altero insimulatur ut malus/ab altero talis putat'. Ita igit' loqui debemus/ ut per uerba cognosci nõ possit nobis ineẽ aliquid uicii. ¶ Studiose/magno studio et cura. ¶ Aut per ridiculũ/per iocũ ꝛ derisiue. ¶ Seuere/grauitate adhibita q̃m magnanimi ẽ aut amare/aut odisse palam/ꝛ nõ detrahere absentibus. ¶ Habent' autẽ/ ponit res diuersas/de quibꝰ sermo habet'/precipitq̃ orõnem reuocandã eẽ ad ea/de q̃bus loq̃ ceperamꝰ/si fcã fuerit aliq̃ digressio q̃m adꝓpositũ redire decet. ¶ De domesticis negocijs/ de re familiari aut de repu. aut de bonarum artiũ studijs ꝛ doctrina. ¶ Aberrare/digredi ad

socratici maxime uigẽt/lenis minimeq̃ pertinax: insit in eo lepos. Nec uero tãq̃ in possessionẽ suã uenerit: excludat alios Sed cuꝫ reliqs in rebꝰ tũ in sermone cõmuni vicissitudine nõnunq̃ vtendum putet. At videat in primis: quibus de rebus loquat': si seriis/seueritatem adhibeat: si iocosis: leporem. In primis pudeat: ne sermo uiciũ aliquod indicꝫ ineẽ moribus. Quod maxime tuꝫ solꝫ euenire: cũ studiose de absentibꝰ detrahẽdi cã aut per ridiculũ: aut seuere: maledice: cõtumelioseq̃ dicitur. Habentur autẽ plerũq̃ sermões aut de domesticis negociis aut de rep. aut de artiuꝫ studiis ꝛ doctrina. Danda igit' opera ẽ ut si ẽt aberrare ad alia ceperit: ad hec reuocetur oratio. Sed vtcũq̃ aderũt res (neq̃ enĩ iisdem

alias res. ¶ Ad hec/ de quibus erat institutus sermo. ¶ Sed utcunq; adeunt res/ id est quōcunq; ⁊ qualescunq; res erūt/ de quibus loquimur curādum est/ ne mōm excedamus/ q; tunc sermo erit odiosus iccirco ne id accidat cauendū est. ¶ Quatinus/ quousq; quatinus vero significat quia: Juuenalis. ¶ Quatenus era domi non sunt. ¶ Habeat delectationē/ placeat audientibus nam si est odiosus/ id ē si mouet fastidiū/ finem imponere debemus. eatenus igit̄ oz sermo ꝓgredi quatenꝰ delectat. ¶ Rō fuerit/ id ē quēadmodū consideranduz ē anteq; incipiamus loqui ne aures alioz offendam9/ ⁊ vt oportune fiat initiū sic in desinendo fieri debz: ne mōm transeamus. tenendum igit̄ est mediū ⁊ tempori seruiendum/ quod maxime decet. ¶ Ratio/ cōsideratio. ¶ Sed qm̄ in ōni vita Hunc dicit sermonē debere vacuū ee perturbationis/ ⁊ ipse declarat quid sit ꝑturbatio. Jn sermone igit̄ nullaz perturbationez indicem9. ¶ In ōni vita/ in ōni

de rebus: nec in ōni tempore: nec similiter delectamur) animaduertendū ē etiā quatenus sermo delectationē habeat: et ut incipiēdi rō fuerit: ita sit desinēdi modus. Sed qm̄ in ōni vita rectissime precipit̄: ut perturbatiōes fugiamus id est motꝰ animi nimios rōni nō obtēperantes: sic eiusmōi motibus sermo debz uacare ne aut ira existat: aut cupiditas aliqua: aut pigricia: aut ignauia: aut qd tale appareat. Maximeq; curandū ē: vt eos quibus cuz sermonē cōfecerimus: ⁊ vereri ⁊ diligere videamur. Obiurgationes etiaz nōnunq; incidūt necessarie Jn qbꝰ utēdū ē fortasse ⁊ vocis ꝓtētōe

statu vite/ ut tranquille viuatur. ¶ Motibus/ perturbationibus animi sermo debet esse uacuus. ¶ Ne existat/ appareat/ quoniam excandescere in sermone vicio uertit̄. Jra inquit Aristoteles/ est cupiditas doloris reponendi/ ⁊ concitatio animi: ut finit Seneca/ ad ultionem iudicio voluntatis pergentis. idem Cicero in Tusculanis disputatiōibus ex stoicoruz sententia dicit/ iram esse libidinez puniendi eius qui videat̄ lesisse iniuriam ⁊ excandescentiam esse iram nascentez ⁊ motu existentem/ qm̄ se illico ostendit. ¶ Cupiditas/ voluntas contra rōnem/ nam cupiditas est effrenata appetētia. pigricia ꝓprie ē metus consequentis laboris. Ignauia opponit̄ fortitudini. ¶ Aut tale qd/ aliq; similis ꝑturbatio. ¶ Vereri/ hēre in honorē/ ⁊ eos diligere/ ne videamur aut adulatores aut maledici. ¶ Obiurgationes ēt: Hūc ꝓcipit q; moderatiōe amici obiurgādi sint. Et sic ostēdet quō ad amicū castigandū venire dēamus. ¶ Vocis cōtentiōe/ clamore ut irati

videamur. ¶ Acriore/acerbiore atq; vehementiore. ꝛ sic ponit mõm in his rebus/quem ꝓbat cõparatiõe chirurgoꝝ/qui vulnera secant ꝛ adurũt in uiti/si nõ est aliud remediũ. ¶ Sed ut ad vrendũ/quẽadmõm chirurgi in uiti quodãmõ secant ꝛ vrunt vulnus vt qui patiẽt sanet̃/nõ studio secãdi aut vrendi/sic amicũ castigare debemus/nõ studio castigandi sed corrigẽ di reducẽdiq; ad officiũ. ¶ Nulla medicina/nullũ aliud remediũ. Perstat in trãslatõne medicoꝝ q̃ tandẽ cũ nullũ aliud remediũ põt adhiberi/ vrunt ꝛ secant vlcera. Ita debem9 contẽtõne vocis castigare amicos si alius modus non supereſt. ¶ Sed tñ: q̃uis necessario ad castigationes veniamus/tamen nulla sit ira/q̃ quia est breuis furor/ nihil recte poterit facere/ quoniam cõtraria est rõni q̃ mõm seruat ĩ õni re. ¶ Considerate/qm̃ iratus inconsiderate agit: cũ ducat̃ affectu. ¶ Clementi/ indulgenti miti cuꝝ aliqua grauitate sine cõtumelia. ¶ Adiũcta grauitate/ne clemẽs ꝛ lenis castigatio otẽptui sit/grauitas adhibẽda est. ¶ Illud ipm/id quod videt̃ acerbum ei qui obiurgat̃/debemus ostendere suscepti cõsse a nobis ipius qui obiurgatur causa/non studio obiurgandi. ¶ Rectum est autem/precipit nunc quõ sit cũ inimicis cõtendendũ. ¶ Rem̃ ẽ/decet. ¶ Inimicissimis/qui nos capitali odio ꝓsequunt̃. ¶ Nobis indigna/q̃uis in nos cõtumelioſi fuerint et conuicia indigna effuderint/tamen debemus retinere grauitatẽ/ ꝛ non moueri ad iracũdiã ꝛ excãdescentiã. Vnde Antistenes/cũ audiuisset aliq̃ Platonem sibi maledicere/dixit Regiũ est male audire/cũ benefeceris. Si magnanimus fueris inquit Sene. nunq; iudicabis tibi cõtumeliã fieri. De inimico dices/nõ nocuit mihi/sed aĩm nocẽdi habuit/ ꝛ cum illuꝝ in ptãte tua

maiore: ꝛ uerboꝝ grauitate acriore. Id agẽdũ etiã est: ut ne ea facere videamur irati: sed ut ad vrendũ ꝛ secandũ: sic ad hoc genus castigandi raro inuitiq; veniemus. Nec vnq; nisi necessario: si nulla reperiet̃ alia medicina. Sed tamẽ ira p cul absit: cũ q̃ nihil recte fieri: nihil cõsiderate põt. Magna autẽ parte clementi castigatione licet uti grauitate tamẽ adiuncta: ut seuerĩtas adhibeat̃: ꝛ cõtumelia repellat̃. Atq; etiã illud ipm qõ acerbitatis habet obiurgatio: significandũ est ipius causa: qui obiurget̃ susceptum esse. Rectuꝝ est autem etiã in illis cõtentionibus: que cuꝝ inimicissimis fiunt: etiã si nobis indigna audiamus: tamẽ grauitatẽ retinere: iracundiã repellere. Que. n. cũ aliqua perturbatione fiunt:

videris vindictã putabis vindicare potuisse/qđ ẽ magnũ vindicte genus. ¶ Grauitatẽ/cõstantiã/ut nõ moueamur ad affectũ. ¶ Deforme etiã/turpe ꝛ plenũ ludibrii. ¶ Predicare/ꝛ iactare sese ĩ ipo quotidiano sermõe. ¶ Militẽ glorioſum: Trasonẽ terentianũ qui iactat se/ꝛ a gnatonib9 irrideturſic etiam Miles apud Plautuz.

Et qm̃ õnia persequimur: Nunc de domo magnifici viri determinat Aristoteles loquens de magnifico ait. Ad magnificũ ãt pertinet et domum a se extructam/ut diuitias decet habere/ẽ enim quoddaz ꝛ hec ornamentũ. ¶ Volumus certe/ oĩa persequi ꝛ de õnibus dicere/ que ad virũ instituendũ ornãdumqz ptinẽt. ¶ Qualem/ cuiusmodi/ cuius laxitatis/cuius impẽse. ¶ Honorati / qui fungitur siue functꝰ ẽ honoribus publicis. ¶ Prĩcipis/primi inter ciues ¶ Cuius. ſ. domꝰ finis ẽ vsus/qm̃ ideo fit domus vt ea utamur. Ergo laxitas domus accõmodãda ẽ dignitati ipius domini/ut ea uti possit cũ decoro/ ꝛ habitare magnifice. ¶ Ad quẽ/usum ¶ Descriptio: designatio domus edificande/ut vsui sufficiat/cuius cã edificat/ꝛ p rõe dignitatis edificandũ ẽ qm̃ decet principem virũ ꝛ magnificũ bẽre domũ magnificã ꝛ plenã dignitatis. ¶ Commoditatis/ut cõmode habitem9 ꝛ cũ dignitate. debet. n. domus eẽ utilis et pulchra. ¶ Gneo Octauio: Affert exẽplum Octauii/cui domus plena dignitatis suffragata est. Suetonius ait in vita Augusti: Primus ex familia Octauioꝝ magistratum populi suffragio cepit. C. Ruffus. Is questorio. Gneus ꝛ. C. procreauit/ a quib9 duplex Octauioꝝ defluxit familia condition diuersa. Siquidẽ Gneus ꝛ deinceps ab eo reliqui oẽs functi sunt honoribus summis. At Gaius eiusqz posteri/seu fortuna seu voluntate in eq̃ stri ordine cõstiterunt usqz ad Augusti patrem. In nona philippica dicit/ Gnei Octauii cari ꝛ magni viri/qui primus in eaz familiã/q̃ postea viris fortissimis floruit/attulit cõsulatũ/statuã videmus in foris. nemo. n. nouitati inuidebat/nemo virtutẽ non honorabat. Hic missus ad nepotez regis Anthiochi/quo cũ Romani bellũ gesserãt/ut classem bẽre ꝛ elephãtos alere

neqz ea ꝛstãter fieri possũt: nec ab his q̃ adsũt approbari. Deforme etiã ẽ de se ipso predicare falsa presertim: et cũ irrisiõe audiẽtiũ imitari militẽ glorioſum.

Qualis debet esse domus honorati ciuis ꝛ principis.

Et qm̃ oĩa persequmur: volum9 qdẽ certe : dicẽdũ ẽ ẽt q̃lẽ hois honorati ꝛ pricipis domũ placeat eẽ cuiꝰ finis ẽ vsꝰ: ad quẽ accõmodãda ẽ edificãdi descriptio. ꝛ tñ adhibẽda dignitatis cõmoditatisqz diligẽtia. C. Octauio

phiberet: Laodicee in gymnasio a quodã leptine interfecto ẽ. reddita fuit ei statua p vita/q̃ multos per ãnos familiam eius honestaret Plinius ait: Nõ preteribo Gneũ Octauiũ ob vnũ verbũ/quo regẽ Antiochũ dilaturũ se responsum dicentẽ/virga quã tenebat forte/circũscripsit/ & priusq̃ egre deret circulo illo/responsum dare coegit. In qua legatiõe interfecto senatꝰ statuã poni iussit q̃ honoratissimo loco in rostris. Ex illa familia: Octauioꝝ. Fuisse honori/attulisse honorẽ dignitatemq̃ Octauio qm̃ in eam familiã primus cõsulatuꝫ attulit/quia edificauerat claraꝫ domum et dignitatis plenaꝫ/ut videret domiꝰ mereri hõres summos & ampliorez fortunam.

q primꝰ ex illa familia cõsul factꝰ ẽ honori fuisse accepimꝰ: q preclarã edificasset in palacio & plenã dignitatis domũ. que cũ vulgo viseret: suffragata dño nouo homi ad cõsulatũ putabat. Hãc Scaurus demolitꝰ accessionez adiũxit edibꝰ.

Suffragata/fuisse auxilio & tulisse suffragia ad cõsulatũ cõsequẽdum. Nouo homini/noui homines dicunt/quoꝝ maiores nõ fuerunt in magistratu. Plutarchus ait in vita Catonis senioris: Romani eos qui generis gloria carentes a seipis initiũ caperẽt nominis sui/nouos homines appellabant. Hanc Scaurus demolitus/ponit exemplũ. M. Scauri/q̃ domuꝫ ãplã & nimie laxitudinis edificauit odiosam aliis & sibi ad dignitatẽ tuendã minime suffragantẽ. Hanc/domũ Gnei Octauii. Demolitus/cũ solo equasset/edes ãpliauit suas. Edibus/suis. s. qm̃ diruta domo q̃ fuerat Gnei Octauii suã multiplicauit/cuius nimia laxitate populꝰ offensus est. hanc igit domuꝫ solo equatã adiecit edibus suis/in quas retulit & repulsaꝫ & ignominiã. M. Scaurus. M. Scauri principis senatus & stoici filius victricũ habuit Syllã/qm̃ metella mater post mortez Scauri patris Sylle nupsit/edilitatez summa magnificentia gessit/adeo ut suas opes pene consumpserit/magnũq̃ es alienũ cõflauerit. In pretura puinciã sardiniã obtinuit/in qua nõ satis abstinenter se gessit: Romã ad petendũ cõsulatum rediit. Sardis de eo querentibꝰ repetũdarũ postulatus ẽ patronos habuit. P. Clodiũ. M. Calidiũ. M. Marcellũ. M. Tulliũ Ciceronẽ. M: Messallã Higz & Cu. hortensiuꝫ. Hõe quoq̃ ut autor ẽ Pedianus Asconius/p se dixit cũ magno squallore & lacrimis tãdez absolutus ẽ/sed ita/ut a tribus dãnaret Tribunis & a. xxii. absolueret. & in eis pauca puncta inter dãnationẽ absolutionẽq̃ eẽnt postea. Cu. Seruilius Cepio ob legationis asiatice inuidiã eum repetũdarum fecit reũ. Inde a Varo tribuno plebis p̃ditionis accusatus ẽ dicenti Scauꝫ vocasse socios ad arma/quippe bellũ italicũ paulo ãte exortuꝫ fuerat/quod sociale dcm̃ ẽ/qm̃ socii a romanis defecerant/cuꝫ ciuitas vt Drusus trib. plebis p̃miserat/illis nõ daret.

Scaurꝰ a uiatore accersitꝰ duos ꝛ lxx. ānos natꝰ innixus nobilissimis iuue
nibꝰ in foꝝ ꝓcessit/ ꝛ accepto rñdendi loco dixit. Cu. Varus hispanꝰ. M.
Scauꝝ principē senatorē socios ad arma dicit cōuocasse. M. Scaurus ꝑ
ceps senator negat: Testis nemo ē/ utri uos credere conueniat? qua uoce ita
oim cōmutauit animos/ ut ab ipō etiaꝫ tribuno dimitteret: Hec refert Pe
dianus Asconius. Valerius maximus aliter narrat. Scaurus igit retulit
ignominiam in domū/
quaꝫ multiplicauerat.
Et ait Ci. dignitas ho
minis ornāda ē domo
magnifica. Sed hec dig
nitas nō tota ex domo
querenda ē/ sed a seipō
ut sc̄ habeat uirtutes/
aliter ipa domus mag
nifica domino dēdcori
erit/ ꝛ ipe dominus dēt
ornare domū. Si conti
nētie studes inquit Se
neca/ habita nō amene
sed salubriter: nec domi
nuꝫ eē uelis notū a do
mo/ sꝫ domū a domino.

Jtaq; ille ī suā domū cōsulatū p̄imꝰ at
tulit. Hic sūmi ꝛ clarissimi uiri filiꝰ ī do
mū multiplicatā/ non repulsā solū attu
lit: sꝫ ignominiā ēt ꝛ calamitatē. Oīnā
da ē. n. dignitas domo: nō ex domo di
gnitas tota querēda. Nec domo dñs: sꝫ
dño domꝰ honestāda. Est ut in ceteris/
bēnda rō nō sua solū: sꝫ ēt alioꝝ. sic ī do
mo clari hoīs/ ī quā ꝛ hospites multi
recipiēdi/ ꝛ admittēda hoīm cuiusq; ge
neris mltitudo/ adhibēda ē cura laxitatis

¶ Itaq; ille: Gneus Octauius. ¶ Hic: Scaurus filius Scauri principis
senatus/ qm̄ Scaurꝰ ille adeo summꝰ erat/ ut ne sibi quidē cōparari posſ.
¶ Multiplicatā/ quā multiplicauerat demolitus domū Octauii. ¶ Non
solum repulsam/ qm̄ rediens ex Sardinia in petitione cōsulatus repulsam
habuit/ ꝛ infamia notatus est/ repetūdarūq; postulatus. Unde in summa
interoñ calamitate fuit. Hā aduersa ualitudine laborās ꝓcessit in foꝝ/ et
cū lacrimis respōdit obiectis criminibꝰ. ¶ Dignitas/ hominis debꝫ ornari
domo magnifica/ q̄ est quoddā ornamentū. ¶ Hō tota/ qm̄ alia eē dēnt/ q̄
dignitatē afferūt. ¶ Et ut in ceteris/ sensus est/ quēadmōm in ōnibꝰ aliis
rebus q̄d nobis agendū sit considerare dēmus nō solū ꝓpter nos ueꝝ ēt
ꝛ alios/ sic in edificāda domo principis cōsiderandum ē hospites in ipam
admittendos eē/ ꝛ sic oportere amplā eē/ nō tm̄ ut dño ꝓprio seruiat/ sꝫ et
aliis qui recipiēdi sunt. ¶ In ceteris/ aliis rebꝰ/ quas nō solū ad nostrā/
sed etiā ad alioꝝ utilitatē referimꝰ. ¶ Clari/ summi ꝛ principis. ¶ Hospi
tes/ amici externi. ¶ Multitudo cuiusq; generis/ ut tunc erant clientes/ ꝛ
uaria hominum genera domos principum ingrediunt. ¶ Laxitatis/ am
plitudinis/ debet inquit tenere mediū/ nā si modum excesserit/ ꝛ nimia laxi
tate luxurians diffundetur/ domino afferet dedecus potiusq; dignitatem.

¶ Solitudo/id est adeo āpla/ut nō possit tota habitari/tunc illa solitudo dedecori domino erit. ¶ Frequētari/coli familie frequētia. Frequens locꝰ dicit̄/in quo multi sunt/ꝛ frequentat̄ ꝛ frequēs senatus/in quo sunt multi senatores ¶ Odiosum est/infame ꝛ quod affert odiū ꝛ fastidiū/cū pt dici a pretereūtibus/o domus ꝙ dispare dñm habes. qđ nūc rome passim dici pōt. Videmus. n. in ōnibus clarissimoꝝ quōdaꝝ ciuiū ꝛ illius āplissime ciuitatis facile principum mōstra hominū habitare: ꝛ a meretricū scholis frequētari/ quibus cum romana disciplina vigebat: ꝛ mores nōduꝝ luxuria corrupti/ꝛ illi. xl viii. magistri vicorum urbana uicia excuterēt/ vilissimꝰ fornix dabatur/ꝛ vix digne censebant̄/ut in submenio habitarēt pāno se sordide neglecte/nūc autez serico ꝛ auro undiqꝫ pellucentes magnifice habitant/ clientelā habent ꝛ disciplinā vt tanta ars non pereat. Vnde dolendū est ꝙ plus unguinibus olidi scorti ꝛ edacis tribuat̄/ꝙ virtuti/ ꝛ ꝙ fedissima lupa corporis ornatu nō solum equet̄ reginis/sed antecellat. ¶ His temporibus/in hac calamitate ꝛ cōfusione nostroꝝ temporū quibus domus proscriptoꝝ a Sylla ab indignissimis ꝛ immeritissimis hominibus habitant̄/ut merito dici posset/ o domꝰ antique ꝙ dispari domino dominamini. ¶ Cauendus est etiam/aliud preceptum ꝛ cautio in ipa domo edificanda. ¶ Ne ꝓdeas/exeas extra mēsuram/debet is qui edificat tenere medium/ꝛ ꝓ modo diuitiarū impendere/ atqꝫ vt oportet decetqꝫ. ¶ Sumptu/impensis. ¶ Quo in genere/cum scilz quis nimio sumptu aliquod opus extruit. alios enim suo exemplo irritat ad talem edificandi luxum. ¶ In hac parte/edificiis superbe ꝛ luxuriose edificandis. ꝛ ꝓbat hoc exēplo Luculli/cuius virtutez pauci imitati sunt/ magnificentiam uero in edificandis villis permulti. ¶ Facta principum/ ea que principes ciuitatis faciūt. Tubero stoicus Lucullū togatū Xerxem ꝓpter villā in sinu baiano et aquam marinam immissam effosso monte. ꝛ Varro in primo de re rustica libro dicit. Hunc contra villā urbanam quā maximaꝝ ꝛ politissimā habeāt/dāt operaz: ac cum Metelli ꝛ Luculli villis

Aliter. n. āpla domus dedecori domino sepe fit: si est in ea solitudo: ꝛ maxime si aliquādo alio dño solita est frequētari. Odiosum est. n. cū a pretereūtibus dicitur. O domus antiq̄: ꝙ dispari domio dñaris. qđ quidez his tēporibꝰ in multis licz dicere. Cauēdū est etiā presertim si ipe edifices: ne extra mōm sumptu et magnificētia ꝓdeas. Quo i genere multum mali etiā in exēplo ē. Stu diose. n. pleriqꝫ presertim in hac parte fcā principum imitant̄. Vt. L. Luculli sūmi viri

pessimo publico edificatis certãt. ¶ Luculli virtutẽ quis/ scz imitatus ẽ/ quasi dicat/perpauci. ¶ At q̃ multi/scz imitati sunt eum in edificiis ꝛ cõ uiuis. Villa ẽ domus in agro. Vicus dicit quãdo sunt plures dom9 una post aliã. Vicinia dicit ꝓpinquitas vicinoꝝ ¶ Quaꝝ/ villarũ edifican darum mensura est adhibenda. Unde apud antiquos erat lex censoria/ ne villa fundum deteraret ꝛ ne plus verrerent q̃ ararent. ꝛ ideo nimiã edi ficãdi luxuriã notauit Horati9 in carminib9 dicẽs: tã pauca aratro iugera molles relinq̃nt regie/ qm̃ õnes campi edificiis ad luxuꝝ ꝛ de litias comparatis occu pabant.

virtutẽ qs: at q̃ multi villaꝝ magnificẽ tiã imitati sũt. Quaꝝ qdẽ certe ẽ adhibẽ dus mod9 ad mediocritatẽq̃ reuocãd9: ea dẽq̃ mediocritas ad õnez vsũ cultũq̃ vite referenda est: Sed hec hactenus.

¶ Tria in õni actiõe obseruanda.

IN õni autem actiõe suscipiẽda tria sunt tenẽda. Primũ ut ap petitus rõni pareat: quo nihil est ad officia conseruanda accõmodatiꝰ Deinde ut aiaduertat quãta illa res sit quã efficere uelim9: neu maior neue mi nor cura ꝛ opa suscipiat: q̃ causa postu let. Terciũ ẽ ut caueam9: ut ea q̃ ptinent ad liberalẽ speciẽ ꝛ dignitatẽ moderãda

IN õni ãt actõne/ Tria Cice. ponit/ que in õni vita seruan da sunt/primũ ẽ/ut ap petitus pareat rõni. nã si appetit9 euagabit lõ gius: officiũ seruari nõ poterit/ quod semp ad bonũ tendit. Secundũ est/ut cõsideret q̃d agẽ duꝝ sit/ ꝛ ea cura adhi beat: quã res ipa effici enda requirit. Terciũ ẽ ut õnia cũ mẽsura fiãt

etiã que laudabilia sunt/ne si mõm excesserint/ reꝓhendant. ¶ Pareat: obe diat/ꝛ id appetat/quod rõ suaserit. ¶ Ad officia/ut aliquid fiat cũ virtu tis laude. ¶ Animaduertat/cõsideret diligenter/ne aut nimis aut paꝝ id curem9/quod agendũ ẽ/sed ut ipa res postulat. ¶ Opera/labor. ¶ Causa: res ipa quã agimus/ꝛ causa quã tractamus. ¶ Ad liberalem spẽm. i. ea q̃ laudanda sunt/ꝛ quãdam apparentiã libero homine dignaꝝ pre se ferunt. ¶ Moderanda/mõ quodã ꝛ mensura tractanda. multo magis igit moderã da sunt ꝛ vitanda que nullã habent spẽm. i. apparentiã libero hoĩe dignã Et ait Cicero/optimus ẽ mod9/in õni re atq̃ mensura/ut seruet decoꝝ. nã cum facimus id quod decet/tenemus mõm. ¶ Modus aũt/hoc refert ad il lud secundũ preceptũ/ut scz cõsideret q̃ta sit res/quaꝝ volumus efficere. ¶ Ipm decus/sequi id quod decet/ꝛ eatenus progredi in aliqua re/quate nus laudat. ¶ Longi9/q̃ deceat/ꝛ sic erit modus. hoc refert ad terciũ/ vt

scz ōnia moderanda sint/ꝝ ait/q̄uis modus optimus sit/tamen hoꝝ triuꝫ prestantissimū est appetitum parere rōni/quoniam nisi rō dominabit̄/nil quod deceat fieri poterit.

Deinceps de ordine rerū: Supra Cicero ꝓposuit ipm decoꝝ tribus rebus contineri formositate ornatu ordine/ duabus partibus absolutis ad ordinem transit ꝝ tempoꝝ oportunitatē/ut nil quod ad decoꝝ ipm pertineat/explicandum relinquat̄. Vtit̄ igitur transitione/ꝝ docilē facit auditorē ꝝ attentum. Hec aūt scientia otinet eam quā greci eutaxiaꝫ nominant. eutaxia dicitur bona dispositio/ꝝ ordo. vult cicero ordinis cōseruationē et modestiam idem eē. Hō banc:scz continet/quaꝫ nos appellamus modestiam a mō/id est mēsura q̄ singulis rebus adhibenda est. In quo verbo/modestie.s.inest modus quidaꝫ seruandus in ōni re/ꝝ sic modestia ē quoddaꝫ ornamentū in ipis actiōib9. Ordinis ꝺseruatio/ut sit bonus ordo in rebꝰ agendis.nā eutaxia dicit̄ bona ordinatio/ sed inquit Cice. ex ipa diffinitiōe stoicorū adducor/ut eādem eutaxiā latine appellē modestiam. Loco suo/tempore oportuno. Eadē vis/natura ꝝ ꝓprietas/ut idem sit ordo rez ꝝ collocatio/qđ ex ipa definitiōe ꝓbat. Hā ordo est cōpositio rez aptis locis ꝝ accōmodatis/ꝝ locus significat tēporis opportunitatez. Actionis/operatiōis. hoc dixit ad differentiā loci/qui ē sedes argumēti ꝝ in quo illud latet/ꝝ ex quo ducit̄/ ꝝ locus ē ultima superficies corporis ābientis locatū/ut finit Aristoteles in phȳsicis. hic accipit̄ locus ꝓ agēdi opportunitate. Locū actiōis/aptum ad aliq̄d agendum/ qm̄ sunt ꝝ alii loci sedes argumētoꝝ.hos locos Boetius in topicis maximas ꝓpositiōes

sint. Modus aūt ē optimus/ decꝰ ipsum tenere: de quo āte dixim⁹: nec progredi longius. Horum autem triuꝫ prestantissimū est appetitū obtēperare rationi.

Ordo reruꝫ ac tēporū oportunitas.

Deinceps de ordine rerū et tēporum oportunitate dicendū est. Hec āt scientia cōtinet eā quaꝫ greci noīant. nō banc quam interptamur modestiaꝫ: quo i uerbo modus ineſt. Sed illa ē eutaxia: in qua intelligit̄ ordinis ꝺseruatio. Itaq̄ vt eandez nos modestiā appellemus: sic definitur a Stoicis: ut modestia sit scientia earum reruꝫ que agent̄ aut dicent̄ loco suo collocandaꝫ. Itaq̄ vidēt eadem vis ordinis ꝝ collocatiōis fore. Hā ꝝ ordines sic definiunt cōpositōne rerum aptis et

appellat. Et Fabius ait li. v. locos appello sedes argumentoꝝ. ¶ Tẽpus actionis/aptũ ad agendũ ꝛ opportunũ dicit occasio/inde dicimus/nactꝰ occasionẽ/id ẽ tempus opportunum. ¶ Sic fit/ex horũ uerboꝝ diffinitiõe hoc sequit. ¶ Quã interpretamur/quã latine dico appellãdaꝝ eẽ modestiã cũ grece dicat eutaxia. ¶ Idoneoꝝ/que idonea sint ad agendũ. ꝛ sic uno uerbo modestie Cicero cõplectit ordinẽ locum ꝛ tẽpus. ¶ Eadem diffinitio/ qm̃ prudentie ẽ locum ordinez ꝛ tempus eligere ꝛ habere delectũ Itaqꝫ modestia ꝛ moderatio ẽ quedã ministra ipsius prudentie/ꝛ hec officia in q̃bus modus requirit/pertinẽt ad tẽperantiã/que ẽ cõseruatrix prudentie. moderatio igit cõseruat prudẽtiaz/ et id facit in singulis actionibꝰ qđ prudẽtia iubet: corrupta aũt moderatiõe prudentia nihil ualet. Itaqꝫ eadẽ fere sunt officia prudẽtie ꝛ modestie/ q̃ ipam cõseruat. ¶ Et aliis similibus/ q̃ ad hãc ptez pertinent/ qm̃ temperãtiã sequunt ordinis cõstantia et ornatus.

accõmodatis locis. Locum aũt actiõis oportunitatẽ tẽporis eẽ dicunt. Tẽpus ãt actiõis opportunũ grece :latine appellatur occasio. Sic fit ut modestia hec: quaz interpretamur ita ut dirí scientia sit opportunitatis idoneorũ ad agenduz tempoꝝ. Sed põt eẽ eadẽ prudẽtie definitio: de qua ꝓncipio dixímus Hoc aũt loco de moderatiõe ꝛ tẽperãtia ꝛ aliis símilibus virtutibus querímus Itaqꝫ q̃ erant prudentie ꝓpría loco suo dicta sunt. Que aut haꝝ virtutũ de quibꝰ iã duduz loquímur que pertinẽt ad verecundíam ꝛ ad eoꝝ approbationem qbus cũ viuímus nunc dicenda sunt.

¶ Ordo actionum cum decoro.

¶ Que erãt prudẽtie/ q̃ pertinebãt ad prudẽtiam/quam sequuntur consiliorum maturitas ꝛ intelligentia. hec pars moderationis ꝛ ordinis ad temperantiam pertinet / licet nulla virtus possit esse sine prudentia/ ꝛ qui illam habet omnis habeat necesse est/ sed singularum mediocritatum officia distincta sunt. ¶ Iamdudum/ab initio huius disputationis. ¶ Que autem harum virtutum/ id est ea que pertinent ad has virtutes/que temperantiaz sequunt. ¶ De quibus/ virtutibus paulo ante cepi disputare. ¶ Approbationẽ/laudationẽ ꝛ cõmẽdationẽ eoꝝ/cuz quibus viuímus/ut nil a nobis fiat quod illos offendat.

Talis igit ordo: ¶Precipit nunc qualem ordinē tenere debeamus in singulis actionib9/de quo ita disputat/ut locū personā aliasq circūstātias includat/que in ōni re ut seruet decoz considerande sunt. Observatio enim circūstantiaz est illa que cōstituit officiū/qm pōt reddi certa rō qre factū sit ¶ Cōstanti/perseueranti in optimo ordine 7 nihil ab arte discrepanti. hec est laus oratoris/vt ōnia in orōe bene cōueniant 7 quadrent/ sic laudat ordo/cū oēs actiones inter se conueniunt/7 suo tempore fiunt. ¶ In vita/in actionibus vite. ¶ Apta/ ut apta sint/ qm ordo ē cōpositio reruz in aptis locis. apta igit id ē accōmodata 7 cōueniētia. ¶ Turpe ē. n. ¶Probat ab effectu/ qre adhibendus ordo sit/qm dedecet/ si nō habet rō loci tēporis 7 persone/ sic a re cōtraria sumēs argumentū/ostendit id laudari/quod tempore apto fit. ¶ Seuera/ graui. ¶ Delicatuz/deliciis aptum 7 molle. ¶ Bene ¶Pericles/ qui collegā suū reprehēdit Sophoclē/qm ille nō habuerat rōem loci temporis atq persone/ quā sustinebat/erat. n. pretor. Sophocles tragic9 poeta fuit. Tragediaz autore Fabio primus Eschylus in lucem ptulit/sublimis 7 grauis 7 grādiloquus sepe usq ad vicioz. Sed lōge clarius illustrauerūt hoc opus Sophocles atq Eurypides/quoz in dispari dicēdi vita vter quidē sit poeta melior/inter plurimos qrit. ¶ In pretura/qm erāt pretores qui reddebāt iura. ¶ Collega dicit socius in mgratu. ¶ Cōueniissent/simul eēnt/ ut de cōi officio loq rent/ 7 iura reddereē. Hoc narrat ēt ¶Plutarchus in vita ¶Periclis. Et Valerius dicit: ¶Pericles cū in pretura Sophoclem collegā hēret/ ac is publico officio vna districtus pueri ingenui ptereūtis formā impensioriby verbis laudasset/intēperātiā eiy increpitās dixit/ ptoris nō solū manu a pecunie lucro/sed ēt oculos a libidinoso aspectu cōtinētes eē dēre. Hoc9 ipe igit dat9 pretori 7 magistrat9 nō seruabat decoz laudādo formosum puez. ¶ At

Talis ē igit ordo actionuz adhibēdus: vt quēadmōm in orōe cōstāti: sic in vita sint ōnia inter se apta 7 ꝓueniētia. Turpe ē. n. valdeq vicioſum in re seuera: conuiuio dignuz aut delicatum aliquē inferre sermonez. Bene ¶Pericles cum haberet collegā in pōtura Sophoclem poetā. Diq de cōi officio conueniissent: 7 casu formosus puer preteriret: dixissetq Sophocles. O puerum pulchrū ¶Pericle. At. n. ¶Pericles pretorem Sophocle decet nō solū manus: sed etiā oculos abstinentes habere. Atq hoc idem Sophocles si in athletaruz approbatione dixisset iusta reprehensione

boc idē/ecce quid facit locus ⁊ persona· nā si alibi illud dixisset/iusta reprehensione caruisset. ¶ Athletaꝝ/eoꝝ qui in gymnasiis se exercēt. athlogrece latine significat certo ⁊ contendo. Inde athlete dicunt in genere certatores/in specie ātˢ erunt pugiles/palestrite/cursores/⁊ similes· ⁊ athlon dicit prelū certaminis/quo uerbo utit Theocritꝰ. ¶ Approbatōne/ubi approbant athlete pulchri lacertosi ⁊ habētes mēbra apta ad certamina. ¶ Tā

caruisset. Tāta vis ē ⁊ loci ⁊ tēporis vt si quis cū cām sit acturus in itinere aut in ābulatiōe: secū ipe meditet: aut si qd aliud attentiꝰ cogitet: nō reprehendat. At hoc idē si in cōuiuio faciat: inhumanus videat inscitia tēporis. Sed ea que multū ab humānitate discrepāt: ut si qs in foro cantet: aut si q̄ ē alia magna peruersitas: facile apparēt/ nec magnopere admonitionē ⁊ precepta desiderāt. q̄ ātˢ parua videntˢ esse delicta/ neq; a multis intelligi possunt: ab his ē diligētius ēt declinandū. Ut in fidibus aut in tibiis q̄uis paulū discrepent: tamen id a sciente anima duerti solet. Sic viuendū ē in

ta vis ē loci/ tm̄ pōt locus ⁊ alie circūstātie ad approbationē alicuius rei vituperationemq;· ¶ Causam acturꝰ/oraturus cām alicuius aut suaz· ¶ Meditet/intra se cogitet ¶ At hoc idē/ meditari et attentiꝰ cogitare· ¶ Inhumanꝰ/ ab humanitate alienus/ ac rusticꝰ/ qm̄ ignorat q̄d postulet locus ⁊ tempus· ¶ Sz ea/que: Nō opus est inquit Cicero de his precipere et monere/ q̄ manifesta delicta sunt/ et ab ōnibꝰ facile cognoscunt/ sed de his q̄ parua videnᵗ/⁊ cū dignosci ab ōnibus nequeant: facile trahūt

homines in errorem specie quadā recti· Unde diligenter singula considerāda sunt/⁊ id vitandū quod in alijs turpe ē ac indecoꝝ/⁊ doctos cōsulere debemus/quoꝝ cōsilio ad virtutem ac decoꝝ dirigamur· ¶ Discrepant/aliena sunt. ¶ Ab humanitate/ab his moribus/quos hō bene institutus hēre dēt. ab humanitate igit̄ disciplina viuendi/q̄ homini data ē· ¶ Cantet in foro/qd̄ dedecet/⁊ ab eruditiōe bonisq; moribꝰ alienū ē· ¶ Magna peruersitas/prauitas in moribꝰ/q̄ sua magnitudine ōnibꝰ se ostēdit. ¶ Nec magnopere/nō multuz ē opus monere/qm̄ patet talia declināda eē ꝓpter apertam turpitudinē. ¶ Neq; a multis/ab impita multitudine· Et affert exemplum musices. Na cū in fidib⁹⁷ tibijs aliq̄ discrepātia ē/nō cognoscit/nisi ab eo q̄ musicē callet· sic actiōes aliq̄d in se prauitatis habētes/nō cognoscunt nisi a prudētibus/quoꝝ cōsilio vita adolescentū formanda ē ⁊ regenda ¶ Paululū discrepent/discordēt. naz discrepare ꝓprie ē diuerso modo

crepare id ē sonare/ ꝛ crepitū facere/inde ad multa trāsferē. ¶ A scientē:pe rito in musicis. ¶ Sic viuēdū: Ita inquit viuēdū ē ut vita nō discrepet/ sz ōnia inuicē cōgruāt/ ꝛ ordo seruet' ac modus/ut fiat ille actionū ocētus/ qui est maxime e natura/ ꝛ vita cōstans in officio perseueret. ¶ Sic:ut fit in numeris musicis ꝛ motibus inter se nō discrepātibus. ¶ Vel multo ma gis/ q̄z in fidibus ꝛ tibiis/maior cura adhibenda ē in actiōibus vite/ q̄z in ipis numeris. ¶ Quo/ q̄to maior ē cōcentus actionū/id est cōuenien tia/ ut nullo mō a rōe discrepent sed loco tem pori ꝛ personis cōueni ant. ¶ Maior:q̄tū ad se. ¶ Melior:ad nostz cōmōm ꝛ decus. ¶ Cō centus/cōuenētia/ per stat in translatione so norum. melior inquit ē et prestantior cōuenē tia ipaz actionū/q̄z so noruz/et ideo maior cu ra ē adhibenda/ ut nul la in ipis discrepantia sit. ¶ Vel minima/etiā minimas discrepantias/quoniam callent artem. ¶ Vel/etiaz minimos er rores. ¶ Acres/acuti/ vehementes/attenti. ¶ Vicioz/eorum que fiunt cuz vicio ꝛ preter decoz. ¶ Magna ex paruis/ex paruo signo magna cognos cimus. Vultus enim obtuitus oculoz ꝛ alia signa indicant esse in moribꝰ nonnulla/que latent ꝛ incognita sunt/in quibus signis ꝛ gestibus aliquid fit quod dedecet. Unde in singulis cauendū est/ ꝛ multo magis ne animus peccet/qui per signa extrinseca se aperit. ¶ Obtuitu/aspectu in aliquem di fixo. ¶ Remissione/dilatatione/aut cum contrahunt' supercilia/aut depri muntur/aut attollunt' ꝛ hoc est contrahere ꝛ remittere ¶ Hilaritate/leti cia. ¶ Contentione/eleuatione/id est cum vocem attollimus. Cum ōnia in quit supradicta viderimus/cognoscemus/si experientiaz habebimus quid apte fiat ꝛ cum decoro. ¶ Quid a natura / id est a ratione nature dissen tiat. nam respicere ridere ꝛ similia eo mō facere oportet/ut a natura nō re cedatur. Risus non semper vituperatur/cachinnus semper ꝛ risus concedi tur/ille autem improbatur. Risus inquit Cicero alibi / sedem habet in ali qua deformitate ac turpitudine / que cum in aliis demonstrantur/ vrba nitas cum in ipsum dicentem recidunt/stulticia vocatur.

vita: ne forte quid discrepet: uel multo ēt magis: quo maior ꝛ melior actionū quā sonoz cōcentus ē. Itaq̄ vt in fidi bus musicoz aures vel minima sentiūt sic nos si acres ac diligentes iudices esse volumus animaduersoresq̄ viciorum magna intelligemus sepe ex paruis: Ex oculoz obtuitu/supercilioz/aut remissi one aut cōtractiōe:ex mestitia:ex hilari tate:ex risu:ex locutione:ex reticentia:ex contentōne vocis ex summissione: ex ce teris similibus facile iudicamus: quid

Quo in genere/eoꝝ ſcz que vituperantᵉ/ cum nō apte fiunt/ a naturaqꝫ recedunt. Nō eſt incōmōm/ immo utile ē iudicare in aliis quale ſit vnū quodqꝫ ſupradictoꝝ/ ut nos cauere poſſimus/ ſi aliquid preter decoꝝ fieri cognoſcimus. Nā magis deprehēdimus errores aliorū qꝫ noſtros. Dū magiſtri cum diſcipulos reprehēdere volunt/eos imitantᵉ/ ut diſcipuli videndo cognoſcant/ qꝫ dedeceat id/in quo reprehendunt. Quapropter ānacharſis ſcyta ītterrogatus/quo pacto quis abſtemius fieret:reſpōdit ſi ebrioſoꝝ motus ſibi ante oculos ponat. Et Plato ebriis ꝫ iratis ꝑcipere oſulereqꝫ ſolebat ut in ſpeculo vultus in ſpicerent ſuos/ ut viſa deformitate/ vicia fugerēt. Et lacedemonii ſeruum ebriū in cōſpectū filioꝝ adducebant/ vt in ipo turpitudinē ebrietatis inſpicerent/ ꝫ ea abſtinerēt. In aliis/ quoniaꝫ vnuſquiſqꝫ ſibi placet / ideo ſuos errores nō facile iudicat Pauci enim in ſe ipſos deſcendunt/diligentius inſpicientes aliena peccata qꝫ ſua Vnde dicit Seneca: Aliena vicia in oculis habemus/ a tergo noſtra ſunt. In diſcernendo/iudicando. Quorum/id eſt diſcipuli quorum vicia magiſtri repreſentant cauſa emendandi/viſa deformitate vicii quod illi imitantur/ad irriſionem facillime corriguntur/cum vicia plane diſcernant. Emendādi cauſa/ut diſcipuli emendentur. Nec uero alienuꝫ eſt: Monet conſulēdos eſſe viros vſu peritos/ne locus penitentie relinquatur. Naꝫ ſi conſilio prudentum voluerimus vti/nunqꝫ errabimus/ꝫ mediocritas ipa retinebitur/ quā ipe prudens definit ꝫ ſtatuit. Non eſt alienum/immo conducit/ vt ſingula ꝫ minima errata cognoſcantur Que afferunt dubitationem/de quibus dubitatᵉ/an in officio ſint. Doctos/doctrina preſtantes. Vel vſu/experientia rerum. Exquirere/ diligenter percōtari quid illis videatur agendum/ꝫ quid fugiendum tanqꝫ turpe. De vnoquoqꝫ genere officii /omnibus actionibus/que officioſe debent eſſe ꝫ cuꝫ virtute ac modo.

apte eorū fiat: quid ab officio naturaqꝫ diſcrepet. Quo in genere nō eſt incōmodum quale quidē eoꝝ ſit ex aliis iudicare:ut ſi quid dedeceat in illos vitemus ꝫ ipſi. Fiet.n.neſcio quo mō:ut magis in aliis cernamꝰ qꝫ in nobiſmetipſis:ſi qd delinquitᵉ. Ita facillime corriguntᵉ ī diſcernendo vicia: quoꝝ imitantᵉ emēdandi cā magiſtri. Nec ūo alienum ē:ad ea eligēda q̄ dubitatōnē afferūt:ad doctos hoīes vel ēt uſu pitos:ꝫ qd his de vno quoqꝫ genere officii placeat exquirere.

ſ r

¶ Maior enim pars/rō quare dēm⁹ vti cōsilio prudentū/qm̄ maior pars hominū sequit inclinatiōes naturales· Vnde opus est/ut prudētiores cō sulamus/ne sequentes aliquando id/ad quod natura inclinamur/errem⁹· aliqui tamē sunt/qui prauas nature inclinatiōes non sequunt/ ideo dixit maior pars· pauci enim habent talē prudentiā ꝛ mentis robur vt naturā emendent· Vir prudens nō defert aliquādo ad id/ad quod a natura deducit/que interdū vicio sa est ꝛ corrupta/ quā si sequeremur / discederem⁹ ab officio· quod forte nō cognoscit/ cū ad id inclinationes naturales hēam⁹/ ꝛ nihil pōt esse officiū/quod a bona natura discrepat Vnde Diogenes finem statuebat/ rōni rite obtemperare in eis eligendis/ que secundū naturam sunt· Chrysippus intelligit cōem ꝛ ꝓpriam humanitati naturaꝫ/cui cōgruere oporteat· Cleā tes cōem tm̄ naturā suscipit/quā sequi oporteat/cū ꝓpria interdū vicio sa sit ꝛ corrupta· Cōsulere igit dēm⁹ doctos virosꝛ vsu peritos/ne errem⁹.

Maior. n. pars eo fere deferri solet: quo a natura ipa deducit. In quibus vidē dum ē nō mō quid quisq; loquat: sz ēt quid quisq; sentiat: atq; etiā de qua causa quisq; sentiat. Vt. n. pictores ꝛ hi qui signa fabricant: ꝛ veri etiā poete suum quisq; opus a vulgo cōsiderari vult: ut si quid reprehēsum sit a pluribus id corrigat: hiq; secum ꝛ cum aliis quid in eo

¶ In quibus/rebus dubiis de quib⁹ doctos cōsulimus· ¶ Quid sentiat/ quid habeat in animo. multi. n. dicunt aliqd eē agendū/tamē aīo non ita sentiunt· Ideo cōsiderandū ē/quid quisq; nō mō loquat/sed ēt sentiat/ ne adulatiōibus ꝛ assentatiōibus ad prauas actiōes deducamur. ¶ De qua cā/qm̄ si de astrologia vult tibi iuris peritꝰ cōsulere/errabis cū eo/quippe astrologiā is nō callet/ ꝛ sic de similibus. Vnde oportet de aliqua re illos cōsulere/qui iudicare possunt/ ꝛ sciunt/ ꝛ ꝓbat cōparatione artificū nos de bere alioꝫ iudicio multa facere/ ꝛ malefacta emēdare· Apud grecos dicebatur· Quā quisq; norit artē/in hac se exerceat· Et ēt in illos ꝓuerbiū erat/q̄ id quod ignorarent/iudicabant· Supra crepidā iudicare nolito· ¶ Vt hi qui signa fabricāt/ ut sculptores/statuarii· signa dicunt opera expressa ꝛ sculpta/ut statue vasa anaglipta/ ꝛ alia signa q̄ extant. tabule solū picte sunt sine aliqua expressione formaꝫ· a signo dicit sigillū per diminutionē ¶ Veri poete/q̄ poeticā ipam optime callēt· ¶ A vulgo/ut faciebat Apelles autore Plinio/q̄ tabulas pictas trāseūtibus ꝓponebat/ipe post tabulas latēs intelligebat q̄ vicia reprehenderent a singulis/ut postea emēdaret. Sutor accedēs op⁹ notauit/ꝙ crepida pauciores āsas bēret/qđ vicio Apelles emēdauit. Et Syllius italicꝰ poeta insignis iudicia auditoꝫ sepenūero

recitatiõibus expertus ẽ. ¶ Secũ/intra se ꝙ loquẽdo cũ aliis/sic in ipis actionibus agendũ ẽ/ut alioꝝ iudicio vicia corrigant. Que uero more agũtur/de his nõ ẽ precipiendũ inquit Cicero. q̃ in ipis ciuitatibus instituta sunt/qm̃ patet õnibꝫ obseruanda ee/nec aliqs contra publicũ morẽ ciuitatis audere dẽt. ꝙ in hoc nõ dẽmus viros claros imitari/ qui diuina quadã scientia hoc cõsequebant/ut cõtra morẽ ciuitatis loqui possent. Instituta enim urbiuꝫ obseruari debent. Vnde dicit Seneca: Nõ conturbabit sapiens publicos mores/ nec populum in se nouitate vite cõuertet.

peccatum sit exquirunt. Sic aliorum iudicio permulta nobis facienda et non facienda: ꝙ imitanda ꝙ corrigenda sũt. Que vero more aguntur ꝙ institutis ciuilibus: de his nihil est precipiendum. ¶ Illa enim ipsa p̃cepta sunt: nec quẽq̃ hoc errore duci opꝫ: ut si quid Socrates aut Aristippꝰ cõtra morẽ ꝛsuetudinẽq̃ ciuilem fecerint locutiue sint: idem sibi

¶ More: cõsuetudine. ¶ Institutis/ instituta ut dictum est/sunt quedam moribus q̃ legibꝫ ad honestatem ducũt. ¶ Mores ẽt in hoĩe sunt qualitates animi appetitiui: ꝙ magis attingũt naturam q̃ consuetudo/ ꝙ mos est lex non scripta. ¶ Ciuilibus/alicuius ciuitatis. ¶ Illa ipa/ instituta ꝙ mores sunt quedam precepta/ que ab omnibus obseruari debent/ ergo de his non opus est precipere. ¶ Socrates: Pbauorinus autore Laertio dicit: Accusauit Melitus Socratem Sophroniſci filium/ q̃ iura violaret quos ex maiorum instituto suscepit ciuitas deos esse non existimans alia noua demonia inducens/contra ius itẽ ꝙ fas iuuenes corrumpens. Damnatus igitur fuit Socrates/q̃ nouam religionem induceret contra uetus ciuitatis athenarum institutum. Cato censorius autore Plutarcho Socratem loquacem ꝙ violentum hominẽ appellabat/ qui cum in patria sua plus posse affectaret/ q̃ leges paterentur/ priscos mores et veteres consuetudines antiquare ciuesq̃ suos ad contrarias priscis institutis opiniones traducere molitus est. Aristippus Socratis discipulus cyrenaicus primus Socraticorum mercedẽ doctrine exegit: ꝙ questu phylosophatus est/ ꝙ voluptati patronuꝫ se prestitit contra morem veterem. posuit enim summum bonum in voluptate/ que maxime sensum moueret. ꝙ a suo preceptore Socrate descuit/qui in virtute summum bonum statuerat. Cum obiceretur Aristippo/ q̃ Laidem meretricem haberet/respondit/hoc melius est q̃ q̃ illa me habeat. ¶ Contra morem/ consuetudinem/quoniam Socrates nouam religionẽ introducebat contra mores ꝙ instituta ciuitatis/ ꝙ Aristippus voluptati omnia tribuebat/ ꝙ que stui philosophiam habere cepit/ ꝙ eius domum meretrices frequentabant.

¶ Diuinis bonis/summa doctrina que est diuinū quoddā bonū. Interro gatus Aristippus quid interesset inter doctū ⁊ indoctum/respondit/ Mitte vtrūq; ad loca ignota/⁊ cognosces ¶ Cynicoꝝ rō: Refellit rōem cynico rum ⁊ vite institutū/qui volebant/ut ōnia fierent ad libidinē/id ē secūdū appetitum/⁊ nullam verecundie habebāt rōem/qua neglecta ⁊ remota nil quod hominis prestantiā deceat fieri pōt/nec pōt aliquid esse honestū qđ vacet pudore. Apollo dorus tñ in moralibus dicit cynicā sectā ee validaꝝ ⁊ celerez ad virtu tem viā. hāc sectaꝝ stoi ci volunt sapiētes am plecti a quibus Cicero dissentit agens verecun die partes/sine q̄ nihil cuꝝ laude virtutis ⁊ bo nestatis fieri poterit.

arbitret licere. magnis illi ⁊ diuinis bo nis hanc licentiā consequebant: Cynico rum uero rō tota est eiiciēda. Est. n. ini mica verecundie: sine qua nihil rectuꝝ ee pōt/nihil honestū. Eos aūt quoꝝ vi ta perspecta in rebus honestis atq; mag nis ē: bene de repu. sentiētes: ac beneme ritos aut merentes aliquo honore ⁊ im perio affectos: obseruare ⁊ colere dēmus tribuere etiam multum senectuti: cedere his qui magistratum habebunt: habere delectum ciuis ⁊ peregrini: in ipo quoq; peregrino ꝑuatiꝝ ne an publice uenerit.

¶ Eos autē/ supradic ta inq̄t sine cōsultatio ne obseruare debemus/ ⁊ illos colere qui ꝓbatissimi sunt/et sic precipit quibus adherere debeamus/⁊ ipoꝝ cōsilio niti. ¶ Perspecta/cognita ꝓter res gestas cū virtute. ¶ Magnis/ quas ipi gesserunt/ut magnanimi. ¶ Bene sentientes/bonā habentes men tem erga rēp. nō affectātes tyrānidē ⁊ seditiōes ab illis fugere debem⁹/ q̄ nō studeant cōi libertati ⁊ utilitati ¶ Ac benemeritos/q̄ ꝓ repu. multa fece runt imperiū auxere ⁊ benemeriti sunt. ¶ Aut merentes/impresentia aliq̄d ꝓ re facientes. ¶ Aliquo honore/magistratu. ¶ Aut aliquo/alio insigni. ¶ Aut imperio/ut illi qui ꝓsunt exercitui militie ⁊ urbib⁹. obseruare ē q̄daꝝ admiratione aliquē virtute preditū uenerari. colere ē pluscq̄ obseruare: hoc enim ē tm̄ ad hoies/colere ēt ad deos. ergo obseruamus/ vt hoiem/colimus ut deū siue diuū hoiem/ut lacones dicere cōsueuerunt/ cū aliquez summis laudibus celebrare volebāt. ¶ Multū tribuere/magnā hēre rōem senectu tis. i. ipos senes valde obseruare debem⁹ ⁊ venerari. ¶ Habere delectū/face re drām inter ciuē ⁊ peregrinū/⁊ vnicuiq; id qđ illi debet tribuere. ¶ In ipo quoq; peregrino/dēmus sez hēre delectū. ¶ Priuatim ne/cā sua an pu blica venerit. ¶ An publice/an noīe principū ⁊ alicuiꝰ reip. missus sit/ vt

sunt oratores principũ/qui publicã personã referũt. Vnde maior illis debetur honor/q̃ his peregrinis qui sua cã venerunt / ⁊ in aliena ciuitate peregrinant. ¶ Ad summã/concludit Cicero nos dẽre cõem humani generis cõsociationẽ colere ⁊ tueri/⁊ sic apparebit iusticia/que ẽ ad cõseruationez generis humani. ¶ Ad summã/deniq̃ cãdem/ne de singulis disputem/q̃m nimis ꝓducerẽ orõ. ¶ Ne agam/ne disputẽ. ¶ Cõsociationẽ/ut homines inter se ineãt societates duce natura curãdũ ẽ/q̃m hõ est animal sociabile/⁊ societas in mutuis officiis colenda ẽ/ut ultro citroq̃ collatis beneficiis hũana societas cõseruetur. ¶ Colere/amare. ¶ Tueri/defendere ⁊ conseruare/si iusti esse volumus / et de humana natura hũme reri.

Ad summã ne agã de singulis/cõem toti⁹ generis hũani hoim cõciliatiõem ⁊ ɔsociationez colere: tueri seruare dẽm⁹.

¶ De questibus artibusq̃ honestis ⁊ i

Am de artificiis (honestis. et questibus q liberales habendi: qui sordidi sint: hoc fere accepim⁹. ¶Primũ improbant hi quest⁹ q in odia hominuz incurrunt: ut portitorum: vt feneratorũ. ¶Illiberales ãt ⁊ sordidi questus mercẽnariorum omniuz:

Am de artificiis / Vult Cicero transitione/et captat attentionem / proponens se dicturuz de artificiis ⁊ questibus/qui sunt liberales/quiq̃ sordidi ⁊ indigni homine libero. ¶ Questibus/lucris ⁊ artificio lucrande pecunie. ¶ Liberales: digni libero hoĩe ⁊ ingenuo. ¶ Sordidi/illiberales ⁊ auari. ¶ Hoc accepimus: intelleximus hoc eẽ dcm̃ a maioribus. Fere dicit/ut vtaĩ medio critate/forte plura acceperat/ sed non erat opus õnia recensere. ¶ Qui in odia incurrũt/q̃m odio habeãt vsura/cũ sit contra naturã/ut dcm̃ ẽ/q̃m nũmus nummũ parit. ¶ Vt portitoz: ¶Portitores dicunt qui portus custodiunt/exiguntq̃ vectigal ⁊ portoria. portꝰ (vt est in libris digestoz) appellatus est conclusus locus/quo important merces ⁊ inde exportant: eaq̃ nihilominus statio ẽ cõclusa ⁊ munita: inde angiportuz dicimus. ¶ Illiberales/indigni hoĩe libero. Sordidi questus dicunt illi in quibus comparãdis necesse ẽ/ut manus sordeant. ⁊ hoc ẽt referãt ad aĩm. sordidiq̃ dicunt auari/q̃ parati sunt ad mẽtiendum ut aliq̃d lucrent. ¶Inde sordes dici pñt parua lucra cũ alterius iniuria quesita ⁊ extorta. Cicero in epistolis: Sordicies tuas nouim⁹ in ꝓuincia. i. minima furta ⁊ extorsiones factas ꝓuincialib⁹ ꝓpter auariciã. ¶ Mercẽnariorum omniũ: ¶Plato in .ii. de repu. distinguens hominũ genera dicit: Ministri in urbe qui ingenio nõ valẽt/nec utiles sunt ad cõsilium/⁊ valent viribus corporis ad tolerãdos labores/q̃s

vires ad aliquod opus peragendū vendūt qđ preciū mercedē appellant mercēnarii rite appellant. Institores vero dicunt ministri emptionū vēditionumq; in foro. Cauponatē vero peragrantes mercatores appellant. Nec Plato: Justinianus ām dicit institores illos vocari/ qui negociatiōibus p ponunt. Vlpianus ait li. xiii. digestoz de institoria actione: Institor appellatus ex eo/ q negocio gerendo instat/nec multū facit/tabernē sit prepositꝰ/aut cuilibet alii negociationi. quicūq; igitur negocio prepositus sit / institor appellat. Labeo ait/ eos etiaz institores dicendos placuit/quibus vestiarii vel lintearii dant vestez circūferendā et distrahendaz/quos vulgo circitatores appellamus/ sed etiā muliones quis ꝓprie institores appellet. Lydi autore Herodoto li. ii. primi aureū argenteūq; nūmū percusserunt/ et primi caupones institoresq; fuere.

quoz ope nō quoz artes emūt. Est. n. ī illis ipa merces autoramētū fuitutis.

Quoz mercēnarioz. Opere/labores et operatiōes corporis/cū nō valeant ingemo et cōsilio. Nō artes/ingenia/qm tales nō valent ingenio et cōsilio/ideo ipoz labores emunt. Ars ē principiū rerum efficiendaz/ mercēnarii operas suas vendunt/nō artes. Est eniz/rō qz questus mercēnariorum nō cōueniunt libero homini/qm sunt seruiles. mercede. n. conducūtur/ut aliqđ opus faciāt/et alicui in opera prestanda seruiāt/ habent tamē plus autoritatis et priuilegii/q̄ habeāt serui. nō decet igit libez hoiem esse mercēnariū/qm versat in actu seruili/licet ipa merces efficiat: ut nō possit dici plane seruus. Ipa merces/preciū quod accipiunt ꝓ sua opera/quā vēdunt. Autoramentū seruitutis/quodā priuilegiū et autoritas seruitat. Illa. n. merces efficit/ut maioris sit autoritatis q̄ seruꝰ/ licet uterq; seruiat/tamen ille cōductus mercede magis autoratus videt. nō enim tenet ad operā suam prestandā/nisi det merces. serui ām in ptāte dominoz sunt/ quae potestas iuris gentiū ē. nam apud ōnes gentes dominis in seruos vite necisq;/si cā fuerit necādi potestas ē. et quicqđ per seruum acquirit/ domino acquirit. Serui ex eo appellati inquit Justinianus/ q imperatores iubent captiuos vendere/ac per hoc seruare/nec occidere soliti/qui ēt mancipia dicunt eo q ab hostibꝰ manu capiunt: Seruitia primi inuenere lacedemonii. Serui aut nascunt/aut fiunt. Nascunt ex ācillis nostris/ fiunt aūt ex iure gentiū. i. ex captiuitate. et seruitus est cōstitutio iuris gentiū/qua quis dominо alieno cōtra naturā subiicit. fiunt ēt serui de iure ciuili/cum bō liber maior. xx. ānis ad participandū preciuz sese venūdari passus est. Autoramentum dicit priuilegiuz/quo milites gaudēt. Milites. n. q̄uis habeāt patres/tamen de bonis castrensibus testari possunt/nec debēt vocari in ius extra castra. plura alia priuilegia habent/que a iurisconsultis describūtur. Istud igit est autoramentū militie/ et autoratꝰ qui hoc ꝓuilegio gaudebat.

exautoratus aũt qui militie cõmodis priuabat. ⁊ exautorare ẽ ducem ab imperio suo remouere/ aut militez missum facere/ ⁊ priuare autoramento. Philippus rex inquit Seneca/ hoiem venalis anime crebris autoramentis accendebat. Et alibi ad finem operis magno autoramento labor peruenit. Et alibi/ nullũ sine autoramẽto malũ ẽ. auaricia pecuniã pmittit. Et alibi Autoramenta sunt seruitutũ auꝝ ⁊ argentũ. Merces igit in ipis mercẽnariis ẽ autoramentũ seruitutis/ qm̃ mercẽnarii paꝝ distant a seruis/ sz ipa merces facit/ ut eoꝝ seruitus habeat autoramentũ/ ⁊ sit aliqñ maior cõditiõe eoꝝ/ q̃ sunt plane serui. q̃stus igit mercẽnarioꝝ/ cum sint seruiles homine libero idigni sunt. Chrysippus dicebat seruũ eẽ perpetuũ mercẽnariuz.

Sordidi ẽt putant: q mercant a mercatoribus. quod statiz vẽdant. Nihil. n. pficiunt: nisi admõm mentiant. Nec uero quicq̃ est turpius vanitate. Opifices q̃ oẽs i sordida arte uersant. Nec vo quicq̃ igenuũ põt hẽre officia. mimeq̃ artes pbande. que ministre sunt voluptatũ/ Cetarii/ lanii/ coci/ farctores/ piscatores/ ut ait Terẽtiꝰ: Adde his si placet vnguentarios saltatores: totuzq̃ ludũ talariũ. Quibus ãt artibꝰ aut prudẽtia

Sordidi/ignominiosi. Qui mercantur/ emũt/ ⁊ hi sunt institores de quibus dictũ ẽ. Nihil pficiunt/ nihil lucrant nisi mentiant se magno precio emisse ⁊ plꝰ equo laudent id qd̃ vendũt. Mali viri ẽ mentiri imprudẽtis mendaciũ dicere. Vnde institores turpissimi sunt qz mentiunt. nihil ẽ. n. turpius vanitate. i. mendacio. Opifices qui faciunt aliquod opus vt fabri sutores ⁊ similes. Sordida/ignominiosa ⁊ indigna libero homine. Ingenuũ/ingenuo hoie dignũ. Ingenuitas vt inq̃t Aristoteles/ est virtus generis. non põt inquit aliquid fieri in officina/ qd̃ deceat igenuũ hoiem ⁊ libez. Officina ẽ ubi opera fiunt: Taberna ubi res ipe vendunt Que sunt ministre voluptatũ/ q̃ seruiũt voluptati ipiꝰ corporis/ q̃ vituperat/ ⁊ indigna est hominis prestãtia. Cetarii sunt q̃ vẽdũt pisces: Lanii qui uendũt carnes: a laniãdo/ qm̃ laniãt animalia. Farctores dicunt illi/ qui faciũt farcimina ut sunt lucanice/ ⁊ cetera que sunt farcta. i. repleta aliquibus cõdimentis/ vt ouis caseo ⁊ similibus. ut ait Terentiꝰ: in comedia q̃ inscribit eunuchꝰ. Vnguẽtarios/ qui vendũt vnguẽta ad delitias ⁊ luxũ. Saltatores/ qui docent alios saltare. Ludũ talariũ/ artẽ ludẽdi cũ talis. Quibus ãt artibꝰ/ nũc de artibꝰ honestis dat precepta/ q̃ plus ingenii habent q̃z laboris. Maior prudẽtia/ q̃z in supradictis/ qm̃ in illis requirit plus laboris ipiꝰ corporis/ in his plus prudẽtie/ ⁊ quibus ineſt maior utilitas.

Seruiles aõm artes sunt/ in q̃bus plurimũ cõterit corpus/ut remiga
tio. Aõm ignobiles/in q̃bus minimũ requirit virtutis ⁊ ingenii/ut fossi
ones agroꝝ vineaꝝq̃. Ille ãt artes in quibus plꝰ ẽ prudentie q̃ laboris
aut magna utilitas citra tamẽ iniuriã aliorꝝ/honeste sunt/sed tamẽ nõ õni
bus cõueniunt. ¶ Nõ mediocris/magna. ¶ Vt medicina/q̃ multum inge
nii ⁊ cõtẽplatiõis requirit ⁊ ẽt exercitatiõis ¶ Architectura/Architectus
is dicit/ qui preest edi
ficiis faciũdis:⁊ illa de
signat/ ingeniuzq̃ exer
cet ⁊ prudentiã/q̃ inter
virtutes morales subit
rationeꝝ architecture.
¶ Doctrina reꝝ bone
staꝝ/ quã possumꝰ cuꝝ
laude exercere/ et alios
in liberalibꝰ disciplinis
instituere. Nõ ẽ igit de
decus (ut quidam cala
mistris inusti ⁊ vnguẽ
tis obliti putãt) alios

maior ineſt: aut nõ mediocris vtilitas
querit: ut medicina: architectura vt do
ctrina reꝝ honestaꝝ: he sunt his: quoꝝ
ordini cõueniũt honeste. Mercatura ãt
si tenuis ẽ sordida putãda est. sin mag
na ⁊ copiosa: multa vndiq̃ apportãs:
multisq̃ sine uanitate impartiẽs: nõ est
aõm vituperanda. Atq̃ ẽt si satiata q̃
stu: uel contenta potiꝰ: ut sepe ex alto in

eruditre/ĩmo gloriosuꝝ/⁊ hoc bñficiũ ita magnũ ẽ/ut maiꝰ cõferri nõpossit
¶ Quoꝝ ordini cõueniunt/ qꝛ non decet pncipẽ in sua ciuitate meteri/aut
eẽ architectũ/aut publice iuuenes eruditre/ sꝫ quisq̃ eas artes dẽt exercere
q̃ suo ordini dignitatiq̃ cõueniũt. q̃uis. n. artes ipe honeste sint/tñ nõ õni
bus cõueniũt/⁊ maxime ipaꝝ exercitatiões. habitꝰ. n. bonaꝝ artiũ ornãt
aĩm habẽtis ¶ Hec artes sunt illis honeste quoꝝ ordini cõueniunt. ordines
sunt in repu. ut ordo senatorꝰ equestris ⁊ ordo accipit ꝑ ipis hominibꝰ
aliqñ. q̃ sunt illius conditõnis. Vnde in hoc ordine inquit alibi. i. in sena
tu. ⁊ gratiosus apud õnis ordines. i. apud oĩm ordinũ hoĩes. ¶ Honeste
id est cuꝝ laude possunt exerceri/ qm̃ nõ sunt sordide ⁊ illiberales quippe in
ipis plus est prudentie ⁊ ingenii q̃ laboris ⁊ viriũ corporis. ¶ Mercatu
ra aũt/nunc determinat de ipa mercatura/q̃ nõ aõm uituperat/si mag
na ẽ ⁊ copiosa sine mendacio/⁊ dẽt tãdem canere receptui/⁊ questu satiata
quiescere/ne insatiabilis auaricia potius videat/q̃ mercatura/⁊ quẽaõmo
dum ex mari se in portũ recipit sic ex ipo portu dẽt se cõferre ad agros et
q̃escere ¶ Tenuis/paucaꝝ mercium. ¶ Sordida/ignominiosa ⁊ indigna
hoĩe libero. ¶ Magna/copiosaꝝ merciũ ⁊ reꝝ ¶ Vndiq̃/ex õni loco/qm̃
mercatores negociatoresq̃ vndiq̃ vagant. ¶ Impartiens/cõicans/tribu
ens multis ipas merces. i. vendẽs sine mẽdacio/ut nõ decipiant ẽptores.
¶ Questu/lucro iã facto. ¶ Satiata/ q̃tũ ad appetitũ. nã cõtentus cũ rõe
dicit. ergo illa mercatura/q̃ aliqñ finẽ cupiditatibꝰ ponit ⁊ q̃stui otenta

iã parto/nõ vituperat'/qm̃ adhibet cupiditati rõnis moderationẽ. ¶ Ex alto/mari. ¶ In agros possessionesq̃/sub possessione caduũt agri. Cãpus est planities terre ãpla ꝛ grandis. Inde spaciose platee cãpi nomẽ habẽt. Ager significat urbi circũiectum territoriũ ꝛ locũ quẽ colim9 siue arando: siue cõserendo. Ager qui serit' aruũ nominat'. ꝛ ager includit flumina lac9 ꝛ cetera õnia. ¶ Cõtulerit/iuerit ad agros emendos colẽdosq̃/ut domesticos alere possit. ¶ Omnium aũt rex: Laudat Cicero agriculturaz/ q̃ apud antiques in magno honore erat: ꝛ ille cẽsebat' maximus/qui bonus miles bonusq̃ agricola dici poterat/ et inde cognoĩa/Cicerones/ Pisones/ Lentuli/ Fabii/ ꝛ alia eiusdem generis. ¶ Uberius/copiosi9. ¶ Dulci9/iucũdi9 ꝛ quod magis libero hõi cõueniat. ẽ. n. sine fraude: ꝛ cõem parentẽ colere regiũ ẽ. Hũc boni agricole ex quoz sudore viuit'/ab effeminatis hominibus irridet'/ quoz manus callose optimis illis tẽporibus in honore erãt/ ꝛ senatores arabãt. Unde parens terra vomere laureato, pscissa ꝛ exculta exuberabat/ ut optimis filiis alimenta preberet. ¶ In Catone maiore/ in libello de senectute/ubi introducit Catonẽ censoriũ de agricultura ꝛ uoluptate agricolaz loquẽtez: qm̃ ipe Cato ortus in Tusculo municipio priusq̃ honoribus inseruire cepisset/uersatus est in sabinia/ubi prediũ a patre relictũ habebat. Venio inquit ad voluptates agricolaz/quib9 ego incredibiliter delector q̃ nec ulla ãpediunt' senectute/ ꝛ mihi ad sapiẽtis vitaz, pxime videnť accedere. hñt. n. rõem cũ terra/ q̃ nunq̃ recusat imperiuz/nec unq̃ sine usura reddit qd̃ accepit/sed alias minore/plerũq̃ maiore cũ fenore. Quãq̃ nõ mõ fructus q̃ dem me/sed etiã ipius terre vis ac natura delectat.

portũ: ex ipo portu se in agros possessiones q̃ contulerit: uidet' iure optimo posse laudari. Omniuz aũt rez ex quib9 aliqd exquirit': nihil ẽ agricultura melius: nil uberi9: nil dulci9: nil hoĩe libero digni9 De q̃ qm̃ i Catone maiore satis multa dixim9: illic assumes q̃ ad hũc locuz pti

Cõpatio duoz ho (nebũt. Ed ab his (nestoz inter se

Ed ab his partibus: Hactenus de honesto partib nsq̃ eius ꝛ officiis inde manantibus sufficienter disputauit. superest/ut, pposuit de comparatione honestoz inter se differere/ut duobus, ppositis honestis/ utrũ sit honestius cognoscat'. quod Panetius pretermisit. Sed ille tanq̃ stoic9 nõ est carpẽdus/qm̃ honesta ꝛ vicia apud stoicos nõ suscipiunt gradus. Stoici. n. ut dcm̃ est/ existimabãt peccata eẽ paria/ut ait Chrysipp9 in. iiii. naturaliũ questionuz/ ꝛ Perseus ꝛ Zeno. Heraclides vero Tarsensis Antipatri tarsensis necessarius/atq̃ Athenodorus imparia peccata dixerunt.

¶Placebat stoicis nullū mediū eē inter virtutē ⁊ viciū. ¶Peripateticis ⁊ academicis contra inter virtutem ⁊ vicia progressionē ad virtutes statuentibus. Vnde Cicero transitione repetēs ea que dicā sunt/ ⁊ apponens quid dicturus sit/ attentionē captat. ¶Partibus honestatis/ quattuor virtutib⁹ principalibus/ in quas honesti natura diuidit/ a quib⁹ virtutib⁹ officia ducunt. ¶Satis expositū: Videor satis exposuisse inquit/ quēadmodū officia ducant a singulis partibus honesti.

¶Cōparatio/ ut cōparent inter se ea que honesta sunt/ ut utrum sit honestius/ appareat/ et utrum potius agendū sit tanq̄ honesti⁹ ⁊ laudabilius. Hunc locum ¶Panetius pretemisit/ qm̄ putauit ex disciplina stoicoꝝ non oportere facere cōparationem inter duo honesta/ utꝝ eēt honesti⁹/ qm̄ ipi nō dabāt grad⁹ in honesto ⁊ nolebāt ut vno honesto aliquid honesti⁹ inueniret. ¶Nam cuꝝ / ratio quare pōt imcidere talis contentio ⁊ comparatio. ¶Vna sit cognitionis/ ⁊ hec est prudentia/ que in veri cognitione uersatur. ¶Altera cōmunitatis/ hec est iusticia/ que est ad communem societatem tuendam. ¶Magnanimitatis/ de qua habuimus ⁊ etiam fortitudine. ¶Moderatōnis/ temperantie. de qua postremo loco disputatū est. ¶De partes honestatis/ cum volumus deligere officium/ ⁊ utrum tanq̄ honestius agendum sit/ necesse ē ut actiones studiose inuicem comparentur/ ut videatur que sit potior/ ⁊ honestior/ aliisq̄ preponenda. ¶Placet ergo/ Facit comparationem inter prudentiam siue rerum occultarum contemplationem/ ⁊ ipam iusticiā/ dicitq̄ vtiliora esse humane societati officia que manant a iusticia/ q̄ ea que a cognitione rerum/ quoniam illa sunt magis cōmunia/ ⁊ bonum tanto est melius q̄to cōmunius. ¶Placet/ ita statuo ⁊ iudico iusticiam magis conducere hominibus q̄ rerum cognitionem. qđ probat argumento sumpto a natura/ que nil solitarium amat. ¶Aptiora/ magis conuenire atq̄ vtiliora esse. ¶Nature/ humane cui omnia officia coniungi debent. ¶Vt/ ita esse ut dixi potest probari hoc argumento/ quod a natura sumitur. Argumentum est ratio probationem prestans/ ut

partib⁹ que sunt honestatis: quēadmodum officia ducerent: satis expositū videtur. Eoꝝ autē ipoꝝ que honesta sunt potest incidere sepe contētio ⁊ cōparatio de duob⁹ honestis: utꝝ honestius. Qui locus a ¶Panetio ē pretermissus. Nā cū ōnis honestas manet a partib⁹ q̄ttuor: quaꝝ vna sit cognitionis: altera cōmunitatis: tercia magnanimitatis: quarta moderatōnis: he in deligendo officio inter se cōparent necesse est. ¶Placet ergo aptiora eē nature ea officia: q̄ ex cōitate

in hoc loco. Argumentū etiā dicit omnis ad scribēdum distincta materia.
¶ Ea vita/ in eo genere vite sapiens verset/ vt ditet omnibus rebus.
¶ Cognitione digna/ut deū glorioſum ꝙ ſubſtantias a materia ſeparatas penitus celum ipm/ꝙ ea ōnia que ſunt cognitiōe digniſſima pertinētq; ad ſcientia naturalem/mathematicas/ꝙ ſupernaturalez/ꝙ ea que pertinent ad bene beateq; viuendū. ¶ Excedet e vita/moriet/ qm̄ hō ē natura cōgregabilis. ¶ Princepſq; ōnium virtutuz/ philoſophia ꝑma ſui diuiſione diuidit ī duas partes actiuā et cōtemplatiuaz. actiua habet ethicam economicā et politicam. Contemplatiua uero/ phyſicā ſcientias mathēaticas metaphyſicam. Quinq; ſunt habitus animi intellectiui Ars/que ē principium rez efficiendaz. Intellectus/qui ē principioz. Scientia/q̄ eſt concluſionū. Sapientia/que ē de ſubſtantiis a materia ſeparatis/ꝙ ſcientiā ꝙ intellectū cōplectit. Prudētia que eſt principum rerum agendaz/naz habitus eſt agendi circa humana bona vera rectaq; cum rōne. Triplex eſt mens. Vna principium rerū efficiendarum/in qua collocant omnes artes mechanice. Alia eſt principium rerum agendaz/in qua collocat prudentia cum tota ſupellectili ſua/ut eſt calliditas/malicia/uafritas/verſutia/ꝙ ſimilia. Alia eſt mens principium contemplandi/que eſt preſtabiliſſima/ꝙ habet tres habitus/intellectū ſciētiam ꝙ ſapientiam/que dicit prima philoſophia. Sapientia eſt primus et preſtabiliſſimus habit9. Secūdus eſt prudentia/ ꝙ qui rez naturā cōtemplant ꝙ deum preſtabiliſſimi q̄tū ad ſeipos ſunt/ꝙ diuinā naturaz quodā modo attingentes/diuini boīes habendi ſunt. obiectū. n. ſapientie ē ipe de9 Sed iuſticia qua cōitas humani generis cōſeruat/hominib9 vtilior eſt. ergo officia q̄ a iuſticia manant ſunt anteponenda officiis cōtemplatiōis ꝙ cognitionis rez naturaliū ꝙ ſupernaturaliū. ¶ Dā bonū ut dixi/tanto eſt laudabilius/q̄to cōmunius/ut ē ipa iuſticia. ¶ Princeps/preſtantiſſima ōnium rōe obiecti/quod eſt nobiliſſimuz/deus ſez glorioſ9. ¶ Sapiētia/q̄ ꝙ theologia dicit/a grecis ſophia appellat/ꝙ ſophi ſapiētes. Vñ philoſophi ſtudioſi ſapientie. quod nomē Pythagoras inuenit. Dā interrogatus a Leonte/an eſſet ſophus/reſpondit ſe non eſſe ſophum/ſed philoſophum. ¶ Prudentiā enim/ponit differentiā que eſt inter ſapientiā ꝙ prudentiā.

ꝙ ea que ex cognitiōe ducant. Idq; hoc argumento cōfirmari pōt. Quod ſi contigerit ea vita ſapienti: vt ōnium reruz affluētib9 copiis ditet: q̄uis ea q̄ cognitione digna ſunt: ſūmo ocio ſecū ipe cōſideret ꝙ ꝺtemplet. Tñ ſi ſolitudo tāta ſit ut hoīez videre nō poſſit. excedet e vita ꝑncepſq; oīm virtutuz ē illa ſapientia: quā greci vocant. Prudētia. n.

¶ Que est scientia rez: habitus agendi circa humana bona recta cuz rõne ⁊ sapientia uersat circa diuina ⁊ sempiterna/ prudentia uero circa humana/ut discernat que sint agenda ut utilia/⁊ nõ agenda ut cõtraria· ¶ Expetendaz/que bone sunt ⁊ expetibiles· Expetimus cũ rõne/quod ẽ munus prudentie· appetimus sine rõe/⁊ pertinz ad appetitũ sensitiuũ expertẽ rõis/ cui tamen subiicit/⁊ parere dẽt lege nature· Appetere etiã est aduẽtare/ut iam estas appetebat.

¶ Illa aũt/ vult Cice. sapientiã esse principez oĩm virtutũ ⁊ ad õnia sese extẽdere/qm̃ ẽ scientia omniũ reruz et diuinarum ⁊ humanaz/ et cõis est ⁊ vniuersalis/ et qui est sapiẽs ẽ prudens/ut largo mõ loquar/ sed nõ õnis prudẽs ẽ sapiẽs/ qm̃ prudẽtia versat circa humana solũ/sapiẽtia ãt circa humana ⁊ diuina· Et ido dicit Seneca: sapiẽtia ẽ nosse diuina ⁊ humana ⁊ boz cãs. Vñ cũ sit cõis/necesse ẽ officiũ eẽ maximũ/qđ abipa ducit: q̃ maxima ẽ ⁊ princeps oĩm. ⁊ cũ cõtẽplatio rez naturaliũ nõ sit perfecta sine aliqua rez actiõe/qm̃ hõ ad res duas natus ẽ: agendũ scz ⁊ cõtemplandũ: ⁊ si cognitio nature vult eẽ pfecta/necesse ẽ ut aliq̃d agat/actio ãt tũc maxime laudat cuz est ꝓ utilitate cõi ⁊ ꝓ boĩm societate tuenda nõ proꝓprio cõmodo: qđ cũ ita sit actio talis cognitioni rez anteponit/qm̃ vite humane utilior ẽ ⁊ accõmodatior/ cognitio ãt rez naturaliuz paucis ꝓdest/qm̃ nõ oẽs possunt philosophari. Ergo actio q̃ ẽ ad humanã societatẽ tuendã atq; vtilitatẽ/ anteponẽda ẽ cognitioni q̃ imꝑfecta est /cuz nõ agit aliquid. Vult igit Cicero sapiẽtiaz oĩa cõplecti/contẽplatiões· s· ⁊ actiões/⁊ id eẽ maximũ officiũ qđ facit sapiẽs cũ agit ⁊ exercet iusticiã ⁊ liberalitatẽ ꝓ utilitate cõi· Loquit tamẽ cõfuse/ qm̃ aliud obiicit sapiẽtie/aliud prudentie/ut copiose scribit Aristote. li. vi. moraliũ· Cicero more poti9 oratorio q̃ philosophico sapiẽtiã accipit õnibus cõem/cũ possint aliqui eẽ sapiẽtes/ut fuerunt oẽs phĩ ante Socratẽ/ prudẽtes ãt nõ/qm̃ humana nõ curabãt· Socrates primus e celo in terrã phĩam deuocauit/⁊ de malis bonisq; disputare cepit: celestia ãt paz humanis cõmodis cõferre dicebat· Vnde fons philosophoz habitus ẽ/qui etiã dicebat autore Aristotele omnis virtutes eẽ prudentias/quod non ꝓbat ipe Aristoteles/ sz dicit omnis virtutes esse cuz prudentia: ⁊ sic voluit corrigere uerba Socratis· Stoici quos Cicero imitat/sapientem appellabant virum perfectum/qui cũ aliquid agit circa res humanas: agit ut prudẽs: cum uero contemplat: ut sapiens· ¶ Scientia diuinaz/quoniam sapiẽtia cognoscit causas rerum humanarum ⁊ diuinaz/ergo vtriscz cõmunis est.

quã greci alĩã quandã itelligimꝰ que ẽ rez expetẽdaz fugiẽdazq; sciẽtia Illa autẽ sapiẽtia quã pricipẽ dixi: rez ẽ diuinaz atq; humanarũ scientia.

¶ In qua/scientia diuinaꝝ humanarũqꝫ reꝝ. ¶ Cõitas deoꝝ ꝫ hominũ/ q cõis est reb9 humanis ꝫ diuinis/ ꝫ sic sapiens cuꝫ sit perfectus/intelligit habere prudentiã/cui obicit rectitudo in rebus agendis. ¶ Deoꝝ/qm̃ de diis tractat/ut more gentium loquar/ꝫ de societate que ẽ inter ipos/cũ re vera nõ sit nisi vn9 deus/ qui ẽ causa effectrix ꝫ summũ bonũ/ꝫ homines sunt ipi effectus/ꝫ inter effectuꝫ ꝫ effectricẽ cãm est aliq cõitas/ꝫ boies debent deo pietatẽ tanqꝫ rectori ꝫ õniuꝫ opifici. cõtemplat ipse naturalis phũs ꝫ supernaturalis naturaꝫ cuiusqꝫ rei/ ꝫ cognoscit res per cãs suas. ¶ Ea/scientia diuinarum reruꝫ ꝫ humanaruꝫ. i. ipa sapientia. ¶ Vt est/scꝫ maxima/ qm̃ de maximis rebus ꝫ prestabilissimis tractat. si maxima ẽ inquit ipa sapientia/ officiuꝫ quod ab ipa ducetur/erit maximuꝫ. sed maxima est/ergo maximũ erit officium. ¶ A cõmunitate/a sapientia in qua continet cõmunitas deorũ ꝫ hominum. ¶ Et enim/ratio quare officium tale maximum est/quod sapiens prestat p utilitate cõmuni. ¶ Contemplatio nature/ipa sapientia cum solum contemplat/ꝫ nihil agit/qđ humane societati conducat/est qꝫ mãca ꝫ mutilata/qm̃ deest illi vnũ mẽbruꝫ/actio scꝫ:qm̃ ad vtrunqꝫ nati sum9. ergo ut sit perfecta/debet aliquid agere/quod maxime utile sit. hoc aũt ẽ exercere iusticiã/ꝫ humanam societatem tueri. ¶ Manca/quasi careat mẽbro aliquo. nam qui caret aliqua parte corporis/dicit mancus ꝫ potissimum manu sinistra. Vnde Juuenalis:tanqꝫ Mancus/ꝫ extincte corpus nõ utile dextre. mãcus dicit debilis. ¶ Atqꝫ inchoata/imperfecta/quoniã reqrit actionẽ. ¶ Et nulla reruꝫ actio/si nihil agat in rebus humanis ꝫ vita actiua/ꝫ solũmodo cõtemplet/mãca ꝫ imfecta est. ¶ Ea actio/quã prestare debet ipa sapientia. i. id quod ipe sapiens agere det/ut sit perfectũ officiũ: quod in solo cadit sapiente. ¶ Maxime cernit/cognoscit ꝫ demonstrat actio cõueniens ipi sapientie. ¶ Cõmodis tuendis/utilitate boim tuenda/ ut ꝓpulsare iniurias/õnibus adesse. Hec actio pertinet ad iusticiaꝝ/cui ãnexe sunt/equitas/liberalitas/magnificẽtia/ꝫ gratitudo/ꝫ sic actio iusticie que hominum commoda tuetur/humane societati utilior est qꝫ contemplatio/ que paucis prodest/illa uero multis/tribuendo cuiqꝫ quod suũ est/ꝫ de suo aliis impartiens. ¶ Agit cum hominuꝫ cõmoda tueat ad societatẽ humani

in qua continet deoꝝ ꝫ hominuꝫ cõmunitas ꝫ societas inter ipos. Ea si maxia est ut est: certe necesse est quod a cõmunitate ducatur officium id esse maximuꝫ. Et enim cognitio contemplatioqꝫ nature mãca quodãmõ atqꝫ ichoata sit: si actio nla reꝝ cõsequat. Ea vo actio i hominũ cõmodis tuendis maxime cernit

generis pertinet. quod cū ita sit/ut ꝓbatū ē/cognitiōi anteponit/tāq̄ vti lior ⁊ vniuersalior. ¶ Atq̄ id/actionē scz qua societas humana fouetur: cognitioni anteponendā eē. ¶ Optimus quisq̄/bene a natura institutus. ostendit id eē vez/⁊ ita iudicat/cum id faciat quod natura iubet/ut scilz cōem utilitatem cognitiōi anteponat. ¶ Quis enim/ꝓbat quō id optimꝰ quisq̄ iudicat. ¶ Aut metiri/hoc est q̄tum ad scientias mathematicas/que vere discunt/⁊ geometria corporum magnitudines metit. ¶ Dinumerare/hoc pertinet ad arithmeticā q̄ circa numeros versat. Astrologia dicit de rōe siderū. he scientie sunt in ꝓmo gradu certitudinis et Plato in libris de rep. vult / ut discantur qm̄ sunt firmissimi gradus ad alia cognitu difficilia. q̄uis inquit Cice. he scientie prestantissime sint tamen nemo eēt ita occupatus in ipsis: etiaz si posset mensurare totū mundū ⁊ numerare stellas: ut suaz contemplationē nō relinq̄ret/si acciperet patriaz calamitatibus laborare / qm̄ illius saluti studere dēmus. ¶ Atq̄ hoc idem/ut scz relinquat cōtemplationē/⁊ adsit parenti aut amico. ¶ Re/negocio. ¶ Quibꝰ rebus/affert conclusionē que ex supradictis sequit. Rebꝰ argumentis antedictis ⁊ exemplis. ¶ Officia/actōnes que manant a iustitia. ¶ Cua/hominū utilitate nihil dēt eē homini/si vere homo dici voluerit. ¶ Antiquius/id est carius ⁊ iucundius. ¶ Atq̄ illi: Cicero sumens argumentum ab autoritate prestantissimorum philosopborum/ostēdit quo modo hi etiam qui cognitioni ⁊ contemplationi rerum naturalium operaz dederunt/ab utilitate hominum ⁊ commodis non recessere/docendo scilicz alios/quo in republica essent iustiores ⁊ probat exēplo Patonis ⁊ Lysie.

Pertinz igit ad societatē generis humani: ergo hec cognitioni anteponenda ē. Atq̄ id optimus quisq̄ re ipsa ostendit ⁊ iudicat. Quis est.n. tam cupidus inꝑspicienda cognoscēdaq̄ rerū natura: ut si ei tractāti cōtemplantiq̄ res cognitione dignissimas: subito sit allatū periculuz discrimenq̄ patrie: cui subuenire opitulariq̄ possit: non illa omnia relinquat atq̄ abiiciat: etiam si dinumerare se stellas aut metiri mundi magnitudinem posse arbitrarēt. Atq̄ hoc idem inparētis: in amici re aut periculo fecerit. Quibꝰ rebꝰ itelligitur studiis officiisq̄ scientie preponenda eē officia iusticie: q̄ pertinēt ad hominū utilitatē: qua nihil homini dēt eē ātiquius. Atq̄ illi quoꝛū

¶ In cognitiõe rez/in contemplatiõe rez omniũ/tñ in ipa vita otempla tiua utilitates hominũ curauerunt ⁊ sic ab actiõe q̃ hominũ cõmodis cõsu lit non recesserunt. ¶ Quo/ut ¶ Meliores/iustiores. ¶ Thebanũ Epami nũdaz/de quo eiusq̃ doctrina dcm̃ est. hoc addet'/qđ scribit Emilius ⁊Pro bus dicens/eruditus est Epaminũdas/ sic ut nemo thebanus magis. Haz ⁊ citarizare ⁊ cantare ad cordaz sonum doctus est a Dionysio/qui nõ mi

studia vitaq̃ omnis in rerum cognitiõe versata est: tamen ab augẽdis hominũ vtilitatibus ⁊ cõmodis non recesserunt Hã ⁊ eruditre multos: quo meliores ciues utilioresq̃ ī rebꝰ suis publicis eẽnt ut Thebanũ Epaminũdam Lysias Pythagoreus: Syracusiuz Dionẽ Plato:

nore fuit ī musicis gloria/q̃ Damon/aut Lãpus/quoz peruulgata sunt nomina: Cantare tibiis ab Olympiodoro/saltare a Calliphrone. At philosobie p̃ceptorez habuit Lysiã tarentinũ pythagoreuz. cui quidez sic fuit dedi tus/vt adolescẽs tristẽ ac seuerum sine õnibus equalibus suis in fami liaritate anteposuerit: nec prius eum a se dimiserit/q̃ in doctrinis tãto ãte cessit condiscipulos/ut facile intelligi posset/pari mõ superaturũ õnes in ceteris artibus. ¶ Pythagoreus/qui pythagoricũ dogma sectabat'. Nam pythagoras fugiens patriã suã samũ a tyranno occupatã in italiã nauigauit/⁊ in illa ora italie/q̃ quõdam magna grecia dicebat'/ circa Heracleam Crotonẽ ⁊ Metapõtũ phãtꝰ ẽ/a quo italica phĩa p̃ncipiuz habuit. ¶ Syracusium Dionẽ/Dion frater fuit Aristomaches vxoris Dionysii tyrãni a quo maximus honor Dioni exhibebat'. Dionysius eodez tẽpe duas habuit uxores/Dorida locrensem: ⁊ Aristomachẽ syracusiã. ¶Plato in siciliam nauigans/ suis doctrinis Dionẽ adiunxit qui cum iuuenis õnis ¶Platonis discipulos ingenio ⁊ industria superans/ad obeũda etiã virtutis precepta sollertissimus ⁊ acutissimꝰ fuit pulsꝰ a Dionysio athenis in academia versatus ẽ. Inde sociis cõparatis in siciliã nauigãs/patriã suã syracusas asse ruit/qua liberata tãdem insidiis Calippi socii sui ꝓserpinaliũ die obtrũcatus ẽ domi/⁊ soror ⁊ uxor in carcerẽ cõiecte. Vxor illic pepit infantẽ. Cuz Dion e Corintho solueret/vt in siciliã trãsmitteret/ lune defectꝰ fuit. Dion bonũ dixit eẽ ostẽtuz / qm̃ tenebre volẽtibus aliq̃d occulte facere opportune sunt/⁊ sic animos alioz consternatos erexit. has rões a ¶Platone didicerat. Dion igit' eruditus a ¶Platone patriã liberauit/⁊ bonꝰ vir fuit. Epaminũdas etiã moriens patriã imperãtem reliquit/quã lacedemoniis seruientem acceperat ⁊ semel respondẽs Heneclide/qui Epaminũdam insectabat' dicebatq̃ illũ imitari Agamemnonẽ/dixit/q̃ aũt me Agamemnonẽ putas

emulari/Falleris·Hãq ille cũ vniuersa grecia vix decẽ annis vnã cepit vr
bem/ego cõtra vna urbe nostra totam greciã lacedemoniis fugatis libera
ui· ¶ Multi/alii philosophi multos eruditos claros viros. Aristoteles
eruditum Alexãdrũ. Panetius Scipionẽ clarissimũ imperatorẽ virũq; sin
gularem· ¶ Hosq; ipi: Hunc de seipo loquit Cicero· ¶ Quicqd attulim9/
quicqd fecimus p rep·quã e manibus coniuratoz eripui ¶ Si mõ/deut
tat arrogãtiã· ¶ A doc
toribus/ preceptorib9
q monumentis doctoz
viroz/qui in rerũ cog
nitione versati sunt/et
alios eruditos: qm mo
numẽta reliquerũt/qui
bus alios semp eruditẽt
Vñ scriptorib9 multuz
debemus/qui q viuẽtes
q posteros eruditunt·
¶ In pmo de natura deo
rum ait/q cum minime
videbamur/ tunc maxi
me philosophabamur·quod q orões declarant refercte philosophoz sentẽ
tijs/q doctissimoz hominũ familiaritates/quib9 semp domus nrã floruit·
Et principes illi Diodorus/ Philo/antiochus/ Posidonius/ a quibus in
stituti sumus· ¶ Doctrina instructi: In oratore ait. Ego aũt q me sepe no
ua videri dicere intelligo/cũ peruetera dicã/sed inaudita plerisq;/q fatear
me oratorẽ si mõ sum/aut quicũq; sum/nõ ex rhetoz officinis/sed ex Aca
demie spacijs extitisse. Illa enim sunt curricula multipliciuz variorũq; ser
monum/in quibus Platonis primũ impressa vestigia sunt· ¶ Ad eã/rem
pu. gubernãdam. doctrina inquit summorũ phõruz me instruxit ad has ac
tiones p rep·q ipe Cicero dũ gubernacula reip. teneret/ sex libros de rep.
cõposuit/q Cyri pediã/quã totã triuerat in illo cõsulatu exercuit· ¶ Mo
numentis/libris q preceptis/que ad bene beateq viuendũ scripta reliquere
ut posteritatẽ eruditẽt· ¶ Nec·n. pbat quõ etiã post mortẽ alios eruditũt.
¶ Ab his/philosophis qui in rerum cognitione versati sunt ¶ Ad leges/
qm scripserunt de legibus de moribus de repu. q nihil pretermiserunt/qd
humane vite p futuz eẽt· Scripserunt etiaz de natura animaliũ/de vegeta
bilibus/q plantis/de arte dicendi. Vnde dicit in libris de finib9/Omniuz
fere ciuitatũ nõ grecie solum/ sed etiã barbarie mores instituta disciplinas
ab Aristo. cognoscimus · Scripsit Aristoteles libros morales octo ad Eu
demum· Magnoz moraliũ duos/q ad Nicomachum filiũ decẽ· politicoz
octo· Mores·c.q·l viii· ciuitatũ/de iusticia quattuor/de gubernatiõe reip.

multiq; mltos. Hosq; ipi qcqd ad rẽp.
attulim9:si mõ aliqd attulim9:a docto
rib9 atq; doctrina instructi: ad eaz et or
nati accessimus. Neq; solũ viui: atq; p
sentes studiosos dicendi eruditunt atq;
docent: sed hoc idem etiam post mortez
monumentis litterarum assequuntur.
Nec enim locus vllus pretermissus est
ab his: qui ad leges qui ad mores qui

duos/de voluptate vnū/de summo bono tres/de Regia gubernatione libz vnū/de legib9 quattuor/de diuitiis ꝛ opulentia vnū/de precatōne ꝛ voto librum vnum/ad leges ꝑ Platonis libros tres/ad rempu. ꝑ Platonis libros duos/ꝛ multa alia scripsit q̄ longū eēt recēsere/quib9 monumētis posteritas eruditē/sic pōt ꝛ de ꝑ Platone dici. Hā bi duo in p̄mis claruerūt/quoz memorie multū dē m9/qm̄ ī mediū laborarūt. ¶ Ad disciplinā/ad optimōm ꝛ gubernatōez rei p ¶ Vt ociū suū: otēplatiōez cognitiōez rez in ocio qm̄ in vita otiosa vsabāt/ fmoti a negociis publicis ¶ Ad nr̄m negociū/ut ī ocio eoz viuētes nos agere ac negocia publica gerere docerēt/ qm̄ ipsi otiosi alios eruditūt ad agēdū. p̄cipiūt enim taz in domesticis q̄ publicis negociis / quid agendum sit ex officio. ¶ Ita/hoc mō in ocio viuentes ꝛ scribentes. ¶ Ad ōniuz utilitatez/ut ōnibus ꝓsint ea q̄ in ocio p̄scripserūt ¶ Ob eā etiaz causam/ affert aliam sententiā/ ut ostendat cōem vtilitatē preponendā eē/ ꝛ preponit eloquentiā philosophie/qm̄ pluribus ꝓdest mō sit cōiuncta prudentie. ¶ Ob eaz cām/qz maior vtilitas preponenda est. ¶ Eloqui copiose/habere copiosaz ꝛ vberem eloquentiam qua alios defendamus. ¶ Nō prudenter/aliter loquacitas inepta videret ꝛ cum vicio. ¶ Melius/prestabilius ꝛ vtilius q̄ acutissime contēplari sine eloquētia/qz contēplatio perspicax philosophoz ¶ In se ipa uertit/id ē illi ꝓdest/qui cogitatiōe aliqd cōtemplat/ꝛ cōminiscit/sz nō se extendit ad alios/eloquentia aūt pluribus ꝓdest/ꝛ illis qui nobis familiaritate cōiuncti sunt. audiunt. n. eloquentiam/ꝛ ipi eloquentes fiunt. ¶ Atq; ut apū examina/ꝓbat comparatiōe apū homines natura sociabiles debere eē sollertes ad humanā congregatiōem/et hoīem ab homine non debere alienū eē. Apes nō congregant ob hoc/ut fingant fauos ꝛ cōponāt/ sed cū sint cōgregabiles duce natura fingunt fauos/quoz cōpositio non ē ea/ut cōgregent/sz natura sic est in hominibus. ¶ Cōgregabilia/apta ad

ad disciplinam reipublice pertineret: ut ocium suum ad nostrum negocium contulisse videātur. Ita illi ipi doctrine studiis ꝛ sapientie dediti: ad hominuz vtilitatem suam prudentiā intelligentiāq; potissimum conferunt. Ob eam etiam causam eloqui copiose modo prudenter melius est: q̄z vel acutissime sine eloquētia cogitare: q cogitatio in seipa vertit. ¶ Eloquentia uero complectitur eos quibus cum communitate iuncti sumus. Atq; ut apum examina non fingendorum fauorū causa congregant: sed cum ogregabilia natura sint/ fingūt fauos:

congregationē ſuapte natura. ¶ Fingunt/cōponūt ꝛ formāt. ¶ Ac multo etiam magis/q̄ ſint apes. hec eſt ſentētia Ariſtotelis/qui in primo de rep. dicit/ex quo patet hominē eē animal ſociale/ꝛ quidez magis q̄ apes ꝛ ōne animal' gregarium. Vnde concludit oēm ciuitatē natura cōſtare/cū homo natura ciuile animal ſit. Ibi etiam dicit hominē ſolitariū aut deum eē aut beſtiā. hoc dixit/ut ſe Platoni opponeret/qui in .ii. de rep. ciuitatē non natura/ſed neceſſitate conſtare dixerat. Socrates enim ab eo introducꝫ inquit/ Neceſſitas ciuitatem condidit. Nā alter alteri auxiliat'/cum ſinguli nequaq̄ ſibi ipſis ſufficiant. Ex quo fit inquit/ vt multorum indigentes ſocios auxiliatoreſq̄ cōplurimos in vnum deducentes huic ipi vnitati nomen impo nant ciuitatis. Sed maximā indigētiam dicit futuram propter viuēdi facultatem ꝛ cibi comportationez /ſecundam habitationis/terciam veſtitus ꝛ ſimilium. Ariſtoteles dicit/ille qui eſt inciuilis propter naturā quam habet malam/ꝛ non propter fortunaz/q̄ ſcilicet e ciuitate pulſus ſit/aut pra uus eſt aut melior q̄ homo id eſt deus ¶ Natura congregati/cum ſint cō ſociati ꝛ coniuncti duce natura. debent adhibere diligentiam/ vt ſocietatez congregationemq̄ humanam tueantur/ꝛ ament/ꝛ ſic oſtendit humane cōgregationis naturam eſſe cauſam/ non aliam rem. natura enim produxit hominem/ ut eſſet animal ſociabile: Vnde humanam ſocietatem fugientes odio hominum (ut de Timone athenienſi dicitur) feram naturam habere videntur ꝛ ab omni humanitate penitus alienaz. ¶ Agendi/aliquid inter ipos poſtq̄ duce natura congregati ſunt. ¶ Sollertiam/diligentiam/vt congregatio ſeruetur mutuis officiis. ¶ Itaq̄ niſi ea virtus/concludit diligens/niſi iuſticia cum rerum contemplatione coniuncta ſit/non multuz ꝓdeſt ipa cognitio. ¶ Ea virtus/iuſticia que eſt ad hominum ſocietatem tuendam. ¶ Cognitionem rerum/contemplationem/ ꝛ illius officia qui inueri inueſtigatione verſatur. ¶ Niſi attingat/niſi illi coniungatur. ¶ Soliuaga/ſolitaria. ¶ Et ieiuna/parum vtilis generi humano. ¶ Itēq̄ magnitudo animi/ dicit nunc pari modo fortitudinem ꝛ magnanimitatē remota iuſticia eſſe quandam feritatem ꝛ immanitatem non virtutem/ut oſtendat iuſticiā ōnibus preferendam eē. Et Ariſtides qui ob ſummā equitatez iuſtus cognominatus ē/dixit eū quidem beatuz exiſtimāt q̄ eā vitā viuat/que cunctis ſeculis eadē ac immortalis futura ſit: ꝓpter ſummā uero potētiam nō poſſunt nō timere/at iuſticia cā ē cur amēt boīes bonorēt: colant.

ſic boīes ac multo ēt magis natura congregati/adhibēt augēdi ꝯgregādiq̄ ſollertiā. Itaq̄ niſi ea vtus q̄ cōſtat ex hōi bꝰ tuēdis. i. ex ſocietate generis hūani/ attingat reꝛ cognitiōez: ſoliuaga cognitio ꝛ ieiuna videat. Itēq̄ magnitudo aī

¶ Cõitate: iusticia/ id est nisi fortituo pugnet, p equitate ꝛ vtilitate cõi / erit quedã feritas q̃ est inhumana/ crudelitas ꝛ impetus ferax/ ꝛ sic imma nitas aliena ab õni humanitate. ¶ Ita fit/ affert cõclusionẽ/ que sequit ex predictis/ qm̃ nulla virtus laudat/ nisi exerceat, p equitate ꝛ cõi societate tuenda. ¶ Ita fit/ concludit. ¶ Consociatio/ virtus que pertinz ad hoim consociatiõem tuendã/ ꝛ cõmodum qõ facit ipa iusticia. ¶ Vincat/ supet/ pstabiliorq; sit. ¶ Hec verum est/ dissentit in hoc a suo ꝓ Platone Ci. q̃ dixit in. ii. de rep. ne cessitatem eẽ causaz humane congregatõnis ꝛ ciuitatis / ꝛ sequit Aristotelez/ qui huius congregationis cãm dixit eẽ naturam ¶ A q̃busdam/ ꝛ maxime a ꝓ Platone. ¶ Sine aliis/ aliorum opere. ¶ Desidera ret/ requireret ad vitaz degendam. ¶ Iccirco/ ob id ꝛ hac de cã. ¶ Si õnia nobis/ Facit argumentum/ quo ꝓ Platonis opinionẽ aliorũq; refellit. Querit igit Cice. an hõ daret se totũ cognitiõi ꝛ cõtemplatiõi/ si nihil ei deeẽt/ qõ ad vitã degendã pũneret/ ꝛ dicit q; nõ/ ĩmo fugeret solitudinẽ ꝛ sociũ studii sui q̃reret. Ita enim vult natura/ q̃ ut dixi/ nihil solitariũ amat. ¶ Ad victũ/ cibũ/ sed victus verbo (ut ẽ in libris digestoz) otinent que esui potui cultuiq; corpis ꝛ ea q̃ ad viuendũ hõi necessaria sunt. Vestẽ quoq; vicꝫ hẽre vicẽ Labeo ait ¶ Cultũ/ ornatũ ꝛ vestitũ. Cultus ẽ quicqd adhiberi põt ad curaz corporis ꝓter cibũ. ¶ Suppeditarent/ subministrarent e celo sine aliquo nrõ labore ¶ Quasi virgula diuina/ munere dei. ea dicũt dari virgula diuina q̃ nõ expetebam9. Et hoc erat ꝓuerbiũ apud antiquos/ ut virgula diuina dari dicerent ea/ q̃ nõ expetebant/ sed videbantur venire e celo/ vt quõdaz maioribus nostris mãna dabat a deo/ ꝛ ei9 erat saporis/ quez quisq; optabat. Vt nunc illud hẽremus: nõ eẽt opus: ut gulosi ꝛ mãducones cõditũ fictile ꝛ cocũ vilissimũ quõdam mãcipiũ tãti emerent/ nec pluris gula seuiẽs q̃ reliq̃ oĩa ostaret/ sz delicioſi ꝛ abdomini ſuiẽtes opib9 p fas ꝛ nefas cõparatis hãc virgulã diuinã sibi fecerũt/ sed vtinã in tanto luxu ꝛ reruz affluentia aliquã honestatis curã hẽrent/ nec voluptatẽ elegissent/ quã toto aio fouerent/ amarent/ ꝛ illius patrociniũ susciperent/ que vix digna est: ut

remota cõmunitate coniunctioneq; humana feritas fit quedã et immanitas. Ita fit ut vincat cognitionis studium consociatio hominuz atq; cõmunitas: Nec verũ est quod dicitur a quibusdaz propter necessitatem vite: quod ea que natura desideraret consequi sine aliis atq; efficere non possemus: iccirco istaz esse cum hominibus communitatem ꝛ societatem. Quod si õnia nobis que ad victũ cultũq; ptinẽt q̃si virgula diuina

a viliſſimo lenone mucida panis fruſta accipiat. ¶ Vt aiũt/ut dicit in ꝓ uerbio. ¶ Nõ ita ẽ/reſpondet Cicero ad id quod ipe per interrogationem ꝓpoſuit. nõ collocaret ſe inquit in ſola contẽplatione/ſed fugeret ſolitudi nem/ꝛ ſocium quereret. ¶ Sociũ/participẽ ſtudii ſui/ꝛ quo cũ ſuas cõtem plationes cõicare poſſet. ¶ Ergo õne officiuz/cõcludit officia iuſticie ãte ponenda eẽ officiis cõtemplatiõis ꝛ ſciẽtie. ¶ Cõtinet/cõſtat ex contẽpla tione nature.

ILlud forſitã que rendum ſit: Hunc Cicero remouens dubi tationez/ q̃ aliquando poſſet oriri/ ꝑcipit ſta tuitq; non ſemp officia iuſticie anteponẽda eẽ modeſtie ꝛ uerecundie/ ut ſi proponeret alicui/ vt cuz matre coiret aut patrez interficeret/ aut aliaz aliquã turpitudi nez maximã cõmitteret aliter patria cõburere tur ſiue aliqua calami tate reſp. afficeret/ nul lo pacto cuz matre con cũbendum ẽ/ etiã ſi pa tria ruitura eſſet/ et cõ munis vtilitas pitura: et ſic de ſimilib9 in qui bus debemus magis hẽre rõem verecundie q̃ iuſticie ꝛ cõis vtilitatis/ q̃m verecũdia maxime decet hoĩs ꝓſtantiã/nec dẽt ſapiẽs facere aliq̃d otra ve recundiã/etiã ſi caſ9 aliq̃s ꝛ cõis vtilitas poſceret. uercũdia. n. õni cõmodo ãtiquior nobis eẽ dẽt. ¶ Hec cõitas/iuſticia q̃ ẽ ad cõem boĩm ſocietatẽ tu endã. ¶ Apta nature/q̃ nature cõuenit. natura. n. ita vult/ vt boĩes coniũ gant/ut cõitas inter ipos ſeruet. ¶ Sit ẽt/quẽadmõm diximꝰ/anteponẽ dam eẽ officiis contẽplatiõis aliarũq; virtutũ. queri poſſet inq̃t ꝛ dubita ri/an ſtudio huiꝰ cõitatis tuẽde dẽamꝰ modeſtiã relinq̃re. Dictũ ẽ ſupra/ q̃d ſit modeſtia/q̃d moderatio q̃d verecũdia. ¶ Nõ placet/q; iuſticia ãte ponat modeſtie. ¶ Sunt. n. rõ q̃re Cicero ita ſtatuit. ꝛ ſentit/q̃m ſunt aliq̃ ita turpia/ut nullo mõ cõmittẽda ſint/ẽt ſi cũ ipis patriã ruentez liberare q̃s poſſet/q̃m ſunt cõtra modeſtiã ꝛ verecũdiã. ¶ Feda/turpia. ¶ Flagi tioſa/ſcelere ac flagitio plena. ¶ Tetra/obſcura ꝛ ꝑ hoc feda turpia crude

(vt aiũt) ſuppeditaret : tũ optio quiſq; ingenio negociis õib9 omiſſis/ totũ ſe in cognitiõe ꝛ ſcia collocaret: nõ ẽ ita. Maz ꝛ ſolitudiez fingeret: ꝛ ſociũ ſtudii quere ret: tũ docere/ tũ diſcere vellet: tũ audire tũ dicere. Ergo õne officiũ q̃d ad ciũcti onẽ hoĩm ꝛ ad ſocietatẽ tuẽdã valet/ ãte ponẽdũ ẽ illi officio q̃d cognitiõe ꝛ ſciẽ tia ctinetur. ¶ An iuſticia verecundie

IModeſtieq; ꝓponenda ſit.

Llud forſitã querẽdũ ſit/ num hec cõitas q̃ maxie ẽ apta natu re/ ſit ẽt moderatiõi modeſtieq; ſp ãtepo nẽda. Nõ placet. Sũt. n. q̃dã ita feda/ partĩ ita flagicioſa: vt ea ne ꝺſeruande

lia. ¶ Cõseruãde patrie causa/etiaz si tali re cõmissa patriã liberare posset. ¶ Possidonius/qui fuit discipulus Panetii. ¶ Ea/que sunt ita turpia ꝛ flagitiosa. ¶ Collegit/coadunauit ꝛ posuit in suis cõmentariis. Possidonius. n. locum de repugnantia utilis ꝛ honesti pretermissum a Panetio p ceptore suo tractauit breuiter in quibusdã cõmentariis/ut idez Cicero scribit in tertio li. In quib9 ea posuit/que cũ videant utilia/repugnãt honestati modestie ac verecũdie. ¶ Obscena/feda.

quidẽ patrie causa sapiẽs facturus sit. Ea Possidonius collegit permulta: sed ita tetra quedam: ita obscena: vt dictu quoqz videantur turpia. Hec igitur nõ suscipiet qsqz reipublice causa: ne respublica quidem p2o se suscipi volet. sed hec commodius se res habet: q non potest accidere tempus vt intersit reipublice quicqz illorum facere sapientem. Quare hoc quidem effectum sit in officiis deligendis / hoc genus officiorum excellere quod teneatur hominum societate.

¶ Vt dictu: nõ mõ facru/cum dicunt turpia sunt/nedũ cum fierent. hoc inquit nullo mõ facturus est sapiẽs etiaz pro salute patrie. adde etiam q respu. bene instituta moribus et legibus nõ vult vt pro se vir sapiens et perfecte virtutis turpia cõmittat. ¶ Sed hec commodius res se habz/possumus hoc referre ad laudem reip. romane/que ita erat ĩstituta/ vt nõ eẽt op9/ ꝛ maxime post necẽ cesaris/ p ipius cõseruatiõe sapientẽ aliquid cõtra verecundiã cõmittere/ut potuisset accidere aliis/qui rempu. nõ ita subnixã beneqz institutã habebant. Sed meli9 est/ut large intelligam9 hũc locũ/ut sit/hec res. i. hoc qd dicã cõmodi9 erit/ nullã sez tẽporis cõditionẽ accidere posse/q̃ sapiẽs ductus quicqz eoz facere dẽat/q̃ feda ꝛ flagitiosa sunt. Dñ inquit gratulandũ nobis ẽ/qm̃ res ita se hẽt/ut sapiẽs nõ cogat facere turpia p cõi salute. ¶ Cõmodius/melius in hoc se res habz. ¶ Hec res/hoc de quo nunc agit. ¶ Tẽpus/aliq̃ tpis cõditio/qm̃ respu. nrã nõ põt ad hoc deuenire tã deleto tyrãno cesare/ ut sit opus facere aliqd cõtra verecundiã. ¶ Vt intersit reipu. ut ptineat/ ꝛ utile sit reipu. talia cõmittere. ¶ Eoz/q̃ turpia sunt/ ꝛ a Possidonio colligunt. ¶ Quare hoc: concludit Cicero hanc disputationẽ de duobus honestis vtrũ honesti9/ ꝛ officia iusticie preponit/cuz pluribus p̃sint/ ꝛ ait/pluris eẽ cõsiderate agere/q̃ cogitare prudenter. In oratione pro Sestio ait/bene sentire de repu. prudentie est. facere fortitudinis. facere vero ꝛ sentire perfecte cumulateqz virtutis ¶ Hoc sit effectum/conclusum argumentis ꝛ exemplis ante dictis. ¶ hominũ societate/que manãt a iusticia/q̃ ẽ ad humana cõmoda tuẽda.

¶ Etenim: certe cognitionē sequi dēt actio/ ne sit manca: ⁊ inchoata ipa cō tēplatio. ¶ Pluris sit/ maioris utilitatis q̄ contemplari/ sed hec inquit de bis rebus dcā sunt/ iam ad alia/ que restāt/ tanseamus. ¶ Patefactus ē. n. repetit paucis Cicero ōnia que in hoc primo volumine disputata sunt/ et parat se ad secundum: in quo de utili ageē ¶ Patefactus/ apertus ē ⁊ de ipo satis disputatū. ¶ Locus/ sedes officioꝝ. i. iam finē buic disputatiōi faciaz: qm̄ de honesto a quo ducunt officia/ satis dictū est/ ut iā ōnia officia discerni possint ⁊ quid sit honestius/ si quādo facienda erit cō patio/ diiudicari/ et q̄ quibus rōe tempoꝝ an teponenda sint. ¶ In exquirendo officiō/ cuz querimus quid sit ma gis officiuz. i. quid ma gis virtuti cōueniat tē pori persone aliisq̄ cir cūstantiis/ ⁊ sic appare bit quid ōnibus aliis preponendū sit. ¶ In ipa autē/ sed inquit Ci cero/ hoc restat additiē duz/ ut cognoscant gra dus/ seruentq̄ in actio nibus/ que ad cōmunē utilitatē pertinent/ q̄s actiones diximꝰ cōtemplatōni preferēdas. Si igit omissa reꝝ cognitiōe dēmus aliquā utilitatē afferre ⁊ alicui laborāti adē dēmus seruare gradus humane societatis/ quos Cice. suo loco posuit/ ⁊ illi priꝰ opiculari cui plus dēmꝰ. ¶ Cōitate/ actōnibus iusticie/ q̄ sunt ad cōi tatē tuendā/ ¶ Sunt gradus officioꝝ/ qm̄ aliqd officiuz vni potius q̄ al teri aliq̄ prestandū ē/ ēt si eodez tpe nobis exigerēt/ qm̄ hi q̄bus officia debent/ habēt inter se gradus/ de q̄bus dcm̄ ē. ¶ Sunt gradus/ qm̄ nō oia officia q̄ a cōitate manant/ paria sunt/ sed alia maiora alia minora. ¶ Ex quibus/ gradibꝰ officioꝝ. ¶ Quid prestet/ prestabilius sit/ ⁊ a nobis potiꝰ agendū tāq̄ honestiꝰ ⁊ utiliꝰ. ¶ Prestet cuiq̄/ ātecellat aliis. ¶ Ut pma: ec ce gradꝰ officioꝝ. Prima officia dēmus deo. inde per gradus hec officia aliis dēnt ¶ Gradatiz/ p gradꝰ affinitatis/ cōsanguinitatis/ ⁊ amicitie/ de q̄bus dcm̄ ē. ¶ Ex q̄bus rebꝰ/ cōparatiōe honestoꝝ ⁊ gradibꝰ officioꝝ

Eteniz cognitionē prudētiam q̄ sequat cōsiderata actio. Ita fit: ut considerate agere pluris sit q̄ cogitare prudenter: atq̄ hec quidem hactenus. Patefactus est enim locus ipe: ut non sit difficile in exgrendo officio quid cuiq̄ sit preponē dum videre. In ipa autem cōmunitate sunt gradus officiorū: ex quibus quid cuiq̄ pstet itelligi possit: ut prima diis īmortalibꝰ: secūda patrie: tercia parenti bus: deinceps gradatim reliq̄ reliqs de beant. Quibꝰ ex rebus breuiter disputa tis intelligi pōt/ nō solū id hoīes solere dubitare/ honestū ne an turpe sit: sed ēt duobꝰ ppositis honestis vtr̄ honestiꝰ.

que manant a iusticia. ¶ Hic locus / de cõparatione honestoꝝ inter se ꝛ de ipis gradibꝫ. sed Panetius / vt sepe inculcaui / iure hoc pretermisit / qm̃ stoici nõ dabant gradus in honesto ꝛ vicio. ¶ Ad reliqua / ad secundã partem ꝓpositõnis / de utili scz.

¶ Petri Marsi interpretatio in secundum volumen officioꝝ.

Hic locus a Panetio est (vt supra dixi) pretermissꝫ. Sed iã ad reliq̃ pergamꝫ.

¶ Marci Tullii Ciceronis / de officiis liber secundus.

Quemadmodũ officia ducerẽtur ab hõestate. M. fili / atq; ab õni genere virtutis / satis explicatũ arbitroꝝ libꝛo superioꝛe. Sequit vt hec officioꝝ genera perseq̃r / q̃ ptinẽt ad vite cultũ / ꝛ ad eaꝝ reꝝ qbꝫ vtunt hoies facultatẽ / ad opes / ad

Quẽadmõm officia ducerent. Postq̃ de honesto ꝛ õni genere virtutis disputatũ ẽ / et satis ꝓcepit quid quoq; tempore honestatis cã agere dẽamꝫ: Dixit Citrãsitiõe / ꝛ ꝓponit captãs attentionẽ quid sit dicturus in hoc secũdo volumine / quo ordine Inde ĩterponit aliq̃ q̃bus dicet / quare cepit philosophari / cũ prius in senatu et causis forẽsibus versaret. Et sic dãnat tẽpora sua et cesaris iã interfecti ꝓteritã Tyrãnidẽ / optatq; libertatem / vir prudẽtissimus ꝛ salutis reipu. studiosꝫ. Inde laudat phĩam tanq; animi medicinã ꝛ remediũ vnicũ ad pellẽdas pturbatõnes ꝛ molestias / q̃bus Cice. plane fuisset cõfectus occupata a cesare rep. nisi ad phĩam diuertisset. Et sic trahit cesarẽ ĩ odiũ ꝛ inuidiã. Atq; alios ad phĩam vocat. Jñ dicit / qd̃ genꝫ phãndi maxie ꝓbet: Academicoꝝ. s. q̃ in vtrãq; partẽ disputabãt / ut veritas magis eluceseret. Inde aggredit tractatũ: ibi quinq; rõnibꝫ ꝓpositis. ¶ Officia / actiões honeste. ¶ Ab honestate ab illo honesto qd̃ in q̃tuor partes diuisimus. ¶ Ab õni genere virtutis / qm̃ illis q̃tuor ꝓncipalibꝫ alie adnexe sunt / ut iusticie liberalitas / ꝛ magnificẽtia. Fortitudini / magnanimitas ꝛ constantia. tẽperãtie / ordo / modestia ornatꝫ / verecũdia decoꝝ ꝛ moderatio / dcm̃ ẽ igit quẽadmõm a singulis ducat officiũ. i. actio cũ virtute. ¶ Explicatũ / expositũ. ꝛ narratũ. ¶ Vt psequar / explicẽ ꝛ pscribã officia q̃ ptinẽt ad vtilitatẽ ꝛ bonores ꝛ gloriã cõpandã. ¶ Ad cultũ / ad ornamẽtũ vite. ¶ Ad facultatẽ / potẽtiaꝫ ꝛ possibilitatẽ. nã facultas dicit q̃ aliqd facere possumꝫ a faciẽdo dcã: vñ dicit facultas diuitiaꝝ Facultas militandi. ¶ Ad facultatẽ / ut hẽamꝫ facultatẽ eaꝝ rerum quibus homines vtuntur in vita. ¶ Ad opes / diuitias potentiam clientelam.

¶ Copias/rez affluẽtias. ¶ In quo/in hac parte que pertinet ad cultũ vi te opes ꝛ copias. ¶ Dixi/in principio hui⁹ operis/ubi dixit homines so lere cõsultare/utile sit necne quod facturi sumus. ¶ Tum/preterea ex duo bus utilib⁹ utrũ utili⁹. ¶ De quibus/officiis que pertinẽt ad cultũ vite re rum facultates opes ꝛ copias. ¶ Aggrediar/incipiã. ¶ Si pauca de insti tuto/ꝓposito ꝛ sententia mea ac etiaz iudicio/quare iudicauerim ita mihi eẽ philosophandũ: Cuz inquit prius dixero/q̃ re hoc vite institutũ se quar/et totum me phie dederiz/ de officiis que pertinent ad utilitatez dicere ĩcipiã. ¶ Quãq̃ enim/ rõ q̃re vult pri⁹ dicere pauca de institu to/ qm̃ video nõnullis phie nomen eẽ inuisuz. vnde opus est reddere rõnem/ quare hoc insti tuerim. Quis inqt Ci cero/ libri nostri quos e phia edidim⁹/ nõnul los excitauerint/nõ mo do ad legendũ sed etiã ad scribendũ in phia tamẽ vereor/ ꝛ subdubito ali quibus nomen phie inuisum eẽ/ideo mihi opus ẽ docere/cur hoc genus phi losophãdi his ꝑsertim tempibus cõsecter. ¶ Libri complures/ut academi ci de finib⁹: Tusculane disputatiões/de diuinatiõe/de fato/de natura deo rum/Paradoxa/Cato maior/Lelius de phia ꝛ alia siqua sunt opuscula. ¶ Cõplures/ut Hortẽsium ꝛ Brutũ/q̃ libellũ de virtute ad Ciceronẽ scrip sit ꝛ ponderi rerũ in phia suffecit autore Fabio/ꝛ nõnulli alii ad emulati onem Ciceronis/qui post Varronẽ huic rei optimũ auspiciũ dedit/in phi losophia legerunt ꝛ scripserunt eodẽ tẽpore/postea sequuti sunt alii. ¶ Ex citauerint/quasi dormiẽtes ꝛ nõ curãtes phiam. ¶ Tñ/q̃uis alios excita uerim. ¶ In ea/phia. ¶ Tm̃ opere/laboris ꝛ studii. ¶ Ego ãt/affert rões Cicero/quare genus forense dicendi ꝛ reipu. munera omiserit/dãnans tpa quib⁹ nulla resp. erat qm̃ bellũ ciuile tũc seuiebat/ꝛ fluctuabat resp. q̃ppe Octauius ad Tirãnidem aspirabat/qui tũc cuz Antonio ceperat dissenture. q̃ igit̃ tm̃ opere ꝛ studii in phia ponat/ tẽpori ascribit in quo munera pu blica nõ licebat obire/qm̃ ad alioz libidinẽ respu. regebat̃:ꝛ prius a cesa re/quo viuo Cice. querens ociũ philosopatus ẽ. Hoc ãt opus scripsit post mortẽ cesaris. Excusat igit̃ se/q̃ studia phie negociis publicis preponat/

copias. In quo totum queri dixi quid vtile: quid inutile: tuz ex utilibus quid vtilius/aut quid maxime utile de gbus dicere aggrediar: si pauca prius de insti tuto ac de iudicio meo dixero. Quãq̃ enim libri nostri complures non modo ad legendi: sed etiam ad scribẽdi studiũ excitauerint: tñ interdũ vereor: ne gbus dã bonis viris phie nomen sit inuisuz: mirenturq̃ in ea tantuz me opere ꝛ tem poris ponere. Ego autem q̃diu respu.

cum supra disputauerit cõem utilitatẽ cognitionũ studiis preponendã eẽ/ ⁊ ostendit nõ certo iudicio aut odio reip. sed temporis cõditiõe se adduc tum diuertisse ad ocium ⁊ phiam/omisso foro in quo regnauerat. ¶ Per eos/optimates ⁊ bonos viros qui per suffragia consules eligebant/ ⁊ alii magistratus qui rẽp. cõsilio ⁊ opera regebant ac gubernabãt. ¶ De ipa/ qm eligebant suffragiis ciuiũ hi/qui rẽpu. regerent. ¶ Postea cesar eaz occupauit/cum prius eẽt libera. ¶ Oẽs meas curas / captat benuolentiaz a persona sua Cicero/ ostenditqz se fuisse studiosum reip. qd diu potuerit/ ⁊ nihil curasse nisi utilitatẽ illi9/ nihilqz aliud cogitasse/ qz ut illi ꝓdesset õni cura studio opera/ ⁊ sic cesari inuidiã facit. ¶ Cuz aũt dominatu unius/ tyrãnide cesaris / q di uina ⁊ hũana iura violauit: nec cõsilia ⁊ auctoritas senatorũ valebãt sub cesare: ad cui9 libidinez õnia administrabant. ¶ Usqz/in aliquo loco.

per eos regebatur quibus se ipa cõmiserat/omnes meas curas cogitatõesqz ĩ eam cõferebam. Cum autem dominatu vnius omnia tenerẽtur: neqz esset usqz consilio aut auctoritati locus: socios denicqz tuende reipu. summos viros amisissem nec me angoribus dedi quibus essem confectus nisi his restitissem: nec rursũm dignis homine docto voluptatibus. Atqz utinã resp. stetisset quo cepe rat statu nec in boies nõ tã ꝯmutãdaz

¶ Socios qui erant mihi socii ad defendendã rẽp. ⁊ partes optimatium/ quib9 cesar aduersatus ẽ/fouẽs marianos ⁊ plebẽ. Socii fuerãt põpeius iã obtrũcatus in egypto: Cato uticensis: Milo Ciceronis amicus: Lẽtul9 ⁊ nõnulli alii. Sed pompeius ⁊ Cato fuerant precipui defensores reipu. ¶ Sũmos viros/claros ⁊ magne autoritatis ⁊ nominis/q una mecũ cõem libertatẽ defendebãt. Et sic rem exauget/ut ostendat prestantissimis viris ⁊ principib9 ciuitatis iaz extinctis/qui libertati studebant/se nõ potuisse aliud facere/qz philosophari. ¶ Angorib9/ãgor ẽ egritudo premẽs. nõ deberi inquit me dolori ⁊ angori/sed phie q meo dolori mederet. ¶ Quib9: angoribus. ¶ Cõfectus/ victus ꝓstratus atqz cõsumpt9. ¶ His restitissem/ idẽ nisi his rõnibus phie subnixus que animi sollicitudinib9 medet/ repugnassem angoribus. ¶ Indignis boie docto/ qm voluptas docto viro repudiãda ẽ/ut meretricula infamis. ¶ Atqz utinã/optat Ci. libertatẽ ⁊ pristinum statũ reip. ut in eã oẽs suas curas cõferret/ ⁊ sic oñdit se magis negocio qz ocio delectari. Sz tpa ad ociũ ipm cõpellebãt/q pus in sũma celebritate ⁊ ciuiũ oculis cũ sũma laude vixerat. ¶ Statu quo cepat/cũ regebat a cõsulib9 ⁊ optimatib9 ¶ In boies/in ptãtem cesaris/ ⁊ postea Octauii

Antonii ꝛ Lepidi. ¶ Nõ tã cõmutandaꝝ rerum/ qm̃ ceſar nõ tam cupiebat ſtatũ reip. ꝛ regimen cõmutare q̃ꝫ euertere. Ceſar hoc pretextu utebat/ dicẽs ſe nolle occupare remp. ſed cõmutare ſtatũ/ qm̃ fauebat Marianis/ ꝛ optimatibus aduerſabat. Volebat igit alios eiicere/ alios admittere ad curam reipu. ſed poſtea õnia euertit ꝛ ad libidinem adminiſtrauit. ¶ Q̃ euertendarũ/ nõ cupiebat inquit ceſar cõmutare ſtatũ reipu. ſed euertere ꝛ ipe ſolꝰ impare. ¶ Pri

reruꝫ q̃ꝫ euertendaꝝ cupidos incidiſſet. Primum enim vt ſtante repu. facere ſolebamus in agendo plus q̃ꝫ in ſcribẽdo opere ponemus. Deinde ipis ſcriptis nõ ea que nunc: ſꝫ actõnes noſtras mãdaremꝰ: ut ſepe fecimꝰ. Cum aũt reſp. i qua oĩs mea cura cogitatio opera poni ſolebat: nulla eſſet: õnino ille ſcilꝫ littere conticuerũt forenſes ꝛ ſenatorie. Nihil autem cuꝫ agere animus non poſſet: in ſtudiis abiitio verſatꝰ etatis/ exiſtimaui honeſtiſſime moleſtias deponi poſſe:

mum enim/ ponit Cice. ea q̃ faciebat ſtãte rep. id eſt nõ occupata a ceſare. ¶ In agendo/ in cauſis forẽſibꝰ ſenatoriiſq̃ muneribꝰ. ¶ Opere/ laboris ꝛ ſtudii. ¶ Ipis ſcriptis/ monumentis litteraꝝ. ſcribebam inquit/ ſed non in phĩa/ ueruꝫ meas actiones. ¶ Nõ ea que nũc/ precepta phie. ¶ Actiones noſtras/ orões in foro ꝛ ĩ ſenatu. ¶ Nulla eẽt/ vnius tyrãnide teneret ꝛ periiſſet. ¶ Ille littere forẽſes/ declarat ſe quid intellexerit/ cũ dixit actõnes nrãs. ¶ Forenſes/ actiones in genere iudiciali/ id eſt orões quas habebaꝝ in foro in genere iudiciali/ ꝛ Cicero in iudiciis regnare dictus ẽ. ¶ Senatorie/ orõnes quas habebam in ſenatu in genere deliberatiuo ꝛ demonſtratiuo/ cum in ſenatu ſententiã dicerem. ¶ Cõticuerunt/ tacuerunt/ ꝛ illas amplius nõ exercui. Sed cum meus animus quieſcere nõ poſſet/ diuerti ad phĩam. ¶ Cum nõ poſſet agere nihil/ cuꝫ animus meus nõ poſſet quieſcere ꝛ ſegnis eẽ pp ter exercitationẽ ab ineũte etate/ ꝛ iam nihil agere poſſet in eloquẽtia/ qm̃ nõ erat amplius in ſenatu ꝛ foro locus liber dicere volentibus/ cum ceſar rerum potiret. ¶ In ſtudiis/ litteraꝝ ex quo per etatẽ licuit/ nam nemo diutius ꝛ ſtudioſius ſe exercuit/ nemo diutius declamauit. ¶ Moleſtias/ quibus afficiebar repu. amiſſa. ¶ Honeſtiſſime/ cum laude maxima/ qm̃ honeſtiꝰ fuit hoc mõ q̃ꝫ morte deponere moleſtias/ ut fecerat Cato apud uticã/ aut uoluptatibꝰ q̃ bõi docto nõ ueniũt/ ergo cõfugiẽdum erat ad phĩam cũ aliud effugiũ nõ daret. ¶ Reculiſſem/ rediiſſem ad philoſophie ſtudiuꝫ tanq̃ꝫ ad perfugium tutum (nã refert ſe quis ad locũ ſubſtdii/ vt domũ me referã) ꝛ philoſophiã tanq̃ꝫ ad animi medicinã ꝛ expultricẽ pturbationũ.

¶ Ad phīam/que meo animo angoribꝫ ꝑpe cōfecto mederet ⁊ illi adesset. ¶ Cui/phīe in adolescentia Cicero operā dederat sub preceptoribus. Vnde dicit in primo de natura deoꝝ/nos aūt nec subito cepimus philosophari/ nec mediocrē a primo tēpore etatis in eo studio operā curāq; cōsumpsim⁹ ⁊ cū minime videbamur/tum maxime philosophabamur. qđ ⁊ orōes declarant refercte philosophoꝝ sententiis ⁊ doctissimoꝝ hoīm familiaritates q

si me ad phīam retulissem. Cui cuꝫ multum a doleſcēs diſcēdi cā tēporis tribuisseꝫ: posteaq; honoribus inseruire cepi meq; totum reipublice tradidi: tantum erat phīe loci: q̄tum superfuerat amicorum ⁊ reipu. temporis. Jd autez omne cōsumebat in legendo: scribendi ociū nō erat. Maximis igit in malis hoc tantū boni assecuti videmur: ut ea litteris mādaremus: que nec satis erant nota nostris ⁊ erāt cognitiōe dignissima. Quid est enim per deos optabilius sapientia?

bus semper domus nostra floruit/⁊ prīcipes illi Diodorus/ ¶Philo/ Antiochꝫ/ ¶Possidoniꝫ/ a q̄bus instituti sumꝰ. ¶ Honoribus inseruire/dare operaꝫ ut in repu. bonores assequer ⁊ magistratus. ¶ Reipu. muneribus ⁊ negociis reipu. obeundis curādisq; toto aīo omni cura ōni officio. ¶ Tātum erat loci/tm̄ philosophie vacabam/ q̄tuꝫ patiebant negocia reip. ⁊ amicoꝝ quos defēdebaꝫ/ ⁊ tēpus scribendi in philosophia nō dabat/sed tātum legendi ¶ Amicoꝝ/quos in iudicio defendebam. ¶ Et reipu. negocioꝝ reip. ⁊ munerum que curabam. hec amicorum patrocinia in proemio ad Herēnium negocia familiaria appellat. Etsi inquit negociis familiaribus impediti. ¶ Jd/ temporis quod superfuerat negociis curandis reipublice ⁊ amicoꝝ. ¶ Ocium/tempus aliis negociis vacuum/qm̄ occupatus erā in illis negociis ⁊ impeditꝰ. ¶ In maximis malis/in calamitate reipu. qua nullū bono ciui maius malū accidere pōt/qm̄ patria complectit omnia: cuius studiosi eē debemus. ¶ Hoc boni: hāc vtilitatem in ruina reipu ¶ Ea/precepta philosophie/que ante Varronē ⁊ Ciceronez rome peregrinabat nec latini sermonis splendorē accepe rat/nec se efferre nostris sermonibus audebat/ cui Cicero quasi ciuitatē dedit. philosophia non satis erat nota romanis ⁊ grece legebat. Varro cepit eā illustrare litteris latinis/postea Cice. summū attulit nitorē. ¶ Nostris: romanis. ¶ Cognitione/ut cognoscerent tanq; vtilia. ¶ Quid. n. est/rō q̄ re erat cognitione dignissima. Laudat Cicero sapientiam ⁊ philosophiam: ut ipius vtilitatem ostendat/⁊ nomen philosophie interpretat/quod Pythagoras inuenit/ut dictuꝫ est. ¶ Quid ē/hac interrogatiōe orōem auget.

¶ Sapientia/que diuinaꝝ humanarumq; rerũ tum initioꝝ causarumq; cuiusq; rei cognitionẽ hẽt. ¶ Quid prestãtius/quid sapientie ãteponendũ sit. ¶ Melius/utiliꝰ. ¶ Dignius homine/quod magis homini cõueniat q̃ sapientia/que ẽ diuinaꝝ humanarũq; rerum scientia. ¶ Hanc/sapientiam qui cupiunt ꝛ cũ rõne appetunt. ¶ Philosophi/studiosi sapiẽtie/qm̃ philosophia dicit̃ studium sapiẽtie. ¶ Sapientia ẽ/affert definitionẽ sapientie/ cui ꝛ humana ꝛ diuina tribuunt̃. ¶ Quibus/ causis res cõtinẽtur. Haꝝ sapientis ẽ ꝛ ꝑmi philosophi cõsiderare effectricem cãm. i. ipm̃ deum qui õnia creat/õnia otinet/ oĩa nutu suo gubernat/ et cognoscit sapiens cãs oĩm reruꝝ. Vnde dicit Virgiliꝰ. Felix qui potuit reꝝ cognoscere causas. ¶ Scientia/ scire ẽ rem per causaꝝ cognoscere. Tunc enim inq̃t Aristoteles ĩ proemio phisicoruꝝ vnãquanq; rẽ scire putamus/cuꝝ causas primas principiaq; prima ꝛ usq; ad elemẽta cognoscimus. ¶ Cuius/sapientie/ quoniaꝝ vituperare philosophiã est tanq; parricidium. In ea enim est ꝺ quod molestias pellit/ ꝛ ad bene beateq; viuendũ virtutem satis eẽ docet. ¶ Haud sane/ ꝓfecto non intelligo quid putet laudandum cum vituperet philosophiã/hoc maxime dicit̃ in Hortensiuꝝ/qui philosophiam ꝛ philosophãtes vitupauerat. Vnde Cicero eã laudauit ꝛ defendit eo libro/qui est inscriptus Hortensius qui nunc desiderat̃. ¶ Nam siue/ratio quare nihil est laudandum preter philosophiã/ que ratio a fine quem nobis ꝓponimus sumit̃. Nam si ꝓposuerim⁹ nobis animi oblectationem querere ꝛ inuenire/nullo medio illam attingere possumus melius ꝛ cõmodiꝰ q̃ studiis philosophie/ ꝛ nulla oblectatio huic potest cõparari. ¶ Oblectatio/aliqua res in qua noster anim⁹ se oblectet ꝛ reqescat. ¶ Requies: aliq̃ relaxatio curaꝝ/q̃bus humana vita plerũq; vexat̃. ¶ Que: oblectatio ꝛ requies curaꝝ. ¶ Cõferri/cõparari cũ studiis phõrum/qm̃ ipoꝝ contẽplationes hẽnt innumeras aĩ voluptates. ¶ Eoꝝ/phõrum scz. ¶ Sp/quotidie. ¶ Acq̃runt/discẽdo ꝛ cõtẽplãdo ea q̃ ptinẽt ad bn̄ btẽq; uiuẽdũ. ¶ Spectet/ptineat. Et ualeat/ꝓsit/ ꝛ efficiat btãꝝ vitã. ¶ Ad bn̄/

quid prestantius? q̃d homini melius? q̃d hoĩe dignius? Hanc qui erpetũt igit̃ philosophi nominant̃: nec quicq; aliud ẽ phia si interp̃tari velis q̃ studiũ sapiẽtie. Sapiẽtia ãt est (ut a veteribus philosophis definitũ est) rerũ diuinaꝝ ꝛ humanaruꝝ causarumq; q̃bus he res ꝺtinent̃ scientia cuiꝰ studiũ q̃ vitupat haud sane intelligo: quidnã sit q̃ ꝺ laudandũ putet. Nã siue oblectatio querit̃ aĩ reqescq; curarũ: q̃ cõferri cũ eoꝝ studiis põt: q̃ sp aliqd acquirunt quod spectet ꝛ valeat ad bene

cū virtute. ¶ Et beate/ut nihil vita plꝰ appetat contenta suis finibus/ille viuit beate qui contētus virtute nullis rebus indiget/paratus ad vtrāq; fortunam imponens finē cupiditatibus/quibꝰ si ducit' ꝛ aduersam fortunam timet/beatā vitam agere nō pōt. Vnde stoici dixerunt virtutez satis eē ad bene beateq; viuendū/ut ait Zeno ꝛ Chrysippus in li. de virtutibꝰ: ꝛ Herato in. ii. de bonis. Panetius tamen q̄uis eēt stoicus ꝛ Possidonius eius discipulꝰ minime sufficere dixerunt/vez opus eē ꝛ bona valitudine ꝛ affluentia rerū. hec ēt fuit opinio peripateticoz ꝛ academicorum/ut supra dictuz ē. Cicero tamē stoicos sequutus in vltima Tusculana nitit' ꝓbare virtutem satis eē ad bene beateq; viuendū. De studioz voluptate ita scribit Fabius li. ii. Est aliquis ac nescio an maximus etiam ex secretis studiis fructus/ac tum pura voluptas litteraz/ cuz ab actu. i. opera recesserunt/ ꝛ contemplatione sui fruunt'. Lectio inquit Seneca ingeniū alit/ ꝛ studio fatigatū nō sine studio tamē reficit. ¶ Siue rō cōstantie/siue etiā querat' aliqua rō constantie ꝛ virtutis/nō potest inueniri/nisi in philosophia. Si ponimus inquit summū bonum in virtute/non possumus cognoscere quid sit illa virtus ꝛ illud bonum extremuz/nisi per philosophiā que est ars virtutis ꝛ summi boni/ ꝛ nulla ē alia virtutis ars q̄ꝫ phīa. ¶ Aut bec/phīa est ars q̄ cōstantiā ꝛ virtutē cōsequimur qm̄ phīa est ars ꝛ mgra vite. Ars vt finit Cleantes autore Fabio li. ii. ē ptās/ viā. i. ordinē efficiēs. Ars inquit Fabiꝰ ostat ex p̄ceptionibꝰ osentiētibus ꝛ coexercitatis ad finē utilē vite. ¶ Aut nulla. s. ē ars si nō ē phīa. ¶ Eas/cōstantiā ꝛ virtutē. i. ipam fortitudinez quā sequit' constātia. Et fortitudo ꝓprie dicit' virtus. Et sic Cicero duo posuit sibi inuicē cōtraria/aī relaxationē ꝛ fortitudinē/ut ostēdat et animi voluptatē quā epicurei q̄rebāt/ ꝛ ēt corpis/ necnō fortitudinē ꝛ cōstantiā cōtra oīs voluptates atq; dolores solā phīam cōferre. Vñ si finē nr̄m cōsequi volumꝰ: huic nos curādos sanādosq; tradamꝰ/cū sit ars vite ꝛ optima cōtra pturbatiōes medicina ¶ Nullā dicere/cōfutat opinionē eoz q̄ dicebāt ꝛ maxime Hortēsiꝰ/constātie ꝛ vtutis nō eē aliquā artē nec phīam eē artē. Et hoc argumēto utit' dicēs/si minīe res nō pñt eē sine arte multo minꝰ res maxīe/ut sunt ipe virtutes/q̄bus nihil ē maiꝰ nihil meliꝰ nihil deniq; pōt eē diuiniꝰ/nā hoies btōs efficiūt. Vñ dicit Sene. Nihil ē virtute pstantiꝰ nihil pulchriꝰ/ ꝛ bonū ē ꝛ optabile quicq̄d ex huiꝰ gerit' imperio. ¶ Parū cōsiderate/imprudēter. ad homines inquit imprudentes

beateq; viuendū: siue ratio cōstantie uirtutisq; querit': aut hec ars est: aut nulla ōnino per quā eas assequamur. Nullā dicere maximarū rerum artem esse cum minimarum sine arte nulla sit/ hominū est parum considerate loquentium atq;

pertinet dicere virtutis nullaz eē artem/cum minime res nō possint eē sine arte/ut ars fabrilis ars murādi texēdi ꝛ similiū. ¶ In maximis/qm̄ inq̄t sunt rudes ꝛ nō cognoscunt res maximas eē nō posse sine arte/ vnde error ipoz maximus ē qm̄ errant in re maxima ꝛ que patet ¶ Aliqua disciplina/ars qua virtutē cōsequimur/si inquit concedunt eē aliquā artē virtutis ꝛ disciplinā. Vnde moralis dicit̄/ qm̄ virtꝰ a more id ē a cōsuetudine dicit̄ ¶ Et philosophia pscribit officia media/ quibus ad habituz virtutis puenit̄. Et decet virtutez eē quādam mediocritatē ¶ Cohortamur/alios sc̄z ut velint philosophari. nūc satis est hec dixisse inquit/ꝛ docuisse cur ad hoc scribendi studiū me contulerī. ¶ Accuratius/maiori cura/q̄ in hoc loco fecerim ¶ Quod/accuratiꝰ disputare de laudibꝰ phīe ¶ Alio libro: in hortēsio li. ii. de diuinatione statim in principio ait/cohortati sumus vt maxime potuimꝰ ad phīe studiū eo libro q̄ ē inscriptus hortēsius/ꝛ li. i. de finibꝰ. Quāq̄ phīe ēt vituperatoribus satis respōsum est / eo libro quo a nobis phīa defensa ꝛ collaudata ē: cū eēt accusata ꝛ vituperata ab hortensio. bicliber nō extat. ¶ Hoc tēpore/in presenti disputatiōe/in qua nō agit̄ de laudibꝰ phīe. Gz ostendendū ē quare in illā tm̄ opere hoc tēpore posuerim. ¶ Orbati/priuati. trāslatio ab orbis. i. parētibus q̄ filiis puati sunt ꝛ hec orbitas ad multa transfert̄/ut orbatꝰ rep. domo amicis ꝛ similibꝰ. ¶ Muneribꝰ/officiis ꝛ negociis reip. obeūdis/qm̄ cesar rexꝝ potitꝰ oīa faciebat ¶ Potissimuz/ maxime omissis pene ōnino aliis studiis. ¶ Occurrit̄ āt nobis/nōnulli reprehendebāt Ciceronē/q̄ daret p̄cepta de officiis/cū eēt academicus/ dicereq̄ nihil certo sciri aut percipi posse. respōdet Cice. aperteq̄ suā sententiā ꝛ opinionē/ostendēs quid sequat in academicis ꝛ quid dānet. ¶ Occurrit̄: nōnulli mihi precipienti de officiis obstāt ꝛ aduersant̄/dicētes me eē inconstantē. ¶ Doctis/doctrina plenis. ¶ Eruditis/eloquentibꝰ/naz eruditus dicit̄ ille qui suā doctrinā affert ornate. vnde multi sunt docti/non tm̄ eruditi. ¶ Querētibus/interrogantibꝰ me/an mihi ipi constē/immo dicūt me mihi repugnare/cū dicā ex dogmate academicoꝝ nihil certo sciri posse/

in maximis rebus errātiū. Si autez est aliqua disciplīa virtutis: vbi ea quere tur: cū ab hoc discēdi genere discesseris. Sed hec/cum ad philosophiam cohortamur/accuratius solent disputari. quod alio quidem libro fecimus. Hoc autem tempore tantū nobis declarandū fuit: cur orbati reip. muneribus/ad hoc nos studiū potissimū tulissemꝰ. Occurrit̄ aūt nobis: ꝛ qdē a doctis ꝛ eruditis q̄rentibꝰ satis ne ostāter facere uideamur: q

ꝝ nunc scribã ꝓcepta de officiis tanꝯ certa/ ꝝ q̃ sequi iuuenes debeãt tãꝯ iter ad virtutẽ certissimũ. ¶ Cũ percipi nihil posse dicamus/ in quattuor nostris libris academicis in quibus Cicero genus philosophandi academicorum minime arrogans maximeꝯ ꝝ constans ꝝ elegans ꝓbauit. Academici dicebant nihil certo sciri posse/ ꝝ ueritatẽ in ꝓfundo eẽ demersam. Unde nihil affirmabant/ sed disputabant in vtrãꝯ partem/ nullã certam sententiã interponentes. Hec opinio ꝝ mos disputãdi a Socrate manauit. In li. de diuinatiõe ait

cũ ꝑcipi nihil posse dicam9: tñ ꝝ aliis de reb9 dicere soleã9: ꝝ hoc ipo tpe ꝓcepta

¶ Cũ autez ꝓpriũ sit academie iudiciuz suũ nullum interponere/ ea ꝓbare que simillima veri videãtur. conferre causas ꝝ quid in quãꝯ sententiã dici possit expromere nulla adhibita sua autoritate iudiciũ audientiũ relinquere integrũ ac liberũ: Tenebimus banc consuetudinẽ a Socrate traditã. Fuit triplex magni nominis academia. ¶ Vetus/ media/ ꝝ noua. Vetus a ꝑlatone ꝝ ab eius discipulis Speusippo ꝝ Xenocrate instituta fuit: ꝝ academici ueteres multa affirmabãt multaꝯ negabãt/ inter quos ꝝ peripateticos in opinionib9 nulla differentia erat. ¶ Media fuit quaz Arcesilas inuexit/ qui asserebat nihil eẽ affirmandũ/ cum nihil comprehẽdi possit/ ꝝ in vtrãꝯ partẽ rõnes equabilium sint virtũ/ sensus quoꝯ fallaces eẽ. rõemꝯ nullã firmã fieri. Terciã cõstituit Carneades q̃ Arcesile morẽ in disputãdo sequut9 ẽ. nã ad vtrãꝯ partẽ ita dicebat/ ut õnia que ab aliis afferebant refelleret. incõprehẽsibilitatem Arcesile nõ ꝓbauit/ nõ. n. eẽ possibile dicebat boiem in õnibus ita se tenere/ ut nihil affirmet/ eẽꝯ nõ paruã differentiã inter incertũ ꝝ incomprehensibile/ ꝝ cuncta quidẽ incõprehẽsibilia eẽ sed nõ incerta. de quo Menius de dissensione academicoz a ꝑlatone ita scribit: Carneades morẽ pugnandi Arcesile renouauit õnibus cõtradicẽs/ ꝝ huc atꝯ illuc nõ affirmando nec negando volubilitate orõnis õnia distrahens tãꝯ torrẽs contradicẽtes obruebat/ ita ceteros vi argumentoz seducebat/ ipe vero seipm (qd̃ in arcesila nõ erat) intelligebat. Arcesilas inquit Eusebius Crãtorem ꝑlatonicum Diodoꝛ ꝝ ꝑyrrhonẽ in subsidiis habuit/ ꝝ Crãtor quidẽ credibilem eius fecit orõem: Diodorus vero sophisticã: ꝑirrho ãt mutabilem eã fecit ꝝ trãsfugã ꝝ õnino nihil. Unde dicebat de ipo/ q̃ ex anterioribꝫ eẽt ꝑlato/ ex posterioribꝫ ꝑyrrho/ ex medijs Diodorus. ꝑlatonicã eloquentiam fedauit/ ꝝ in hoc/ mõ illud dicẽs/ hinc illo ꝝ illinc huc tãꝯ nihil sciẽs voluebat/ scire tñ multa eloquẽtie vmbra videbat/ nec vnꝯ fuit in eo vt vnũ ꝝ idẽ bis diceret/ nec putabat ingenioſi eẽ viri in eisdẽ permanere. Catullator igit summ9 vocabat. Arcesilas inqt in ꝑyrrhonis sentẽtia remãsit. Verũ. n. ꝝ falsum ꝝ verisimile/ ut ille instruxit/ nihil eẽ qd̃ ꝑcipi possit ꝝ sciri/ q̃m noui academici hoc vnum tenebãt/ nihil eẽ quod percipi posset/

hoc etiaz dicebat Socrates. Vnde ab apolline sapientissimus iudicatus ē. ¶ Disserere/disputare de aliis rebus tanqz possent pcipi ꝛ intelligi. ¶ Et hoc tempore/nunc cū scribimus de officiis ¶ Persequamur/tradamus ꝛ litteris mandemus precepta de officiis/que tradere is nō dēt si sibi constare vult qui negat aliquid posse percipi ꝛ sciri/qui nō pōt scire aliquid esse officium/si nihil certo sciri potest/ꝛ officia debent ee certa/ꝛ circūstantiis circūscripta diunctaqz nature. Non pōt igit̄ academicꝰ nouꝰ dicere boc est officiuz quia est honestum/cuz vt vult/ sciri nō possit an aliquid sit honestū. **officii pseq̄mur. qbꝰ vellē satis cognita eēt nostra sn̄ia. Non.n.sumꝰ bi/quoz** Huius opinionis fuit Pyrrho elien sis/de quo supra/qui dicebat nihil eē turpe aut honestū/ꝛ nihil eē certuz/ sed veritatem in pfundo demersam. Et Carneades acerrimus academicus nihil certo sciri posse affirmabat/ꝛ stoicis q̄ pertinaciter ōnia affirmabāt seruantes suas positiones que paradoxa appellant̄/sese opposuit. In stoi cos enim ingenū Carneadis exarserat. hic est Carneades qui nouaz acade miā illustrauit/in vtrāqz partē disputator acerrimꝰ ꝛ copiosissimꝰ. Scri bit li. primo de natura deoz/qui ät admirant̄ nos hanc potissimum disci plinā secutos/bis q̄ttuor academicis libris satis responsum videt̄/ nec vo desertaz derelictarūqz rez patrocinuz suscepimꝰ/non.n. boīm interitu sen tentie quoqz accidunt/ sed lucē autoris fortasse desiderant/ ut hec in phia rō contra ōnia disserēdi nullāqz rem aperte iudicandi pfecta a Socrate repetita ab Arcesila confirmata a Carneade usqz ad nostram viguit etatē. quartā academiā autore Eusebio Philo ꝛ Charmidas introduxerūt. quin tam Anthiochus. ¶ Quibus vellē satis cognita eēt nrā sentētia: Respōdet Cicero bis qui se improbabāt/q̄ cū uideret̄ sequi academicos ꝛ eoz disputā di morez ꝛ genus pbāndi/tanqz minus arrogans (nihil.n. affirmabāt) tn̄ nunc disputet in phia/ꝛ aliqd affirmet/ꝛ tradat p̄cepta de officiis certa/ cū nihil certi aut sciri aut percipi possit/ut ipi dicunt academici. Ait Cice. nō sum is qui teneā nihil eē qd̄ seq̄ dēamus/ꝛ ōnia ee incerta ut aliqui aca demici voluerūt/sed sequor ea q̄ mihi pbabilia videnť/nec arroganter ali quid affirmo/nec imprudēter ꝛ temere aliis assentior/qd̄ eēt contra prudē tiaz/in q̄ duo vicia vitāda sunt/vnū ne incognita p cognitis bēamꝰ/biscz temere assentiamur/altez ne nimis magnā operā ponamꝰ in rebꝰ non mul tum necessariis. Dixi supra Ciceronē nō fuisse addictū alicui secte/nec pre scripsisse sibi aliquod dogma qd̄ sequeret̄/ꝛ illiꝰ limites nō egrederet̄/sed voluisse ea sequi q̄ sibi pbabilia videbant̄. ¶ Vnde interdū videt̄ esse sto icus/interdū peripateticꝰ/interdū academicus. disputatiōibus academico rum in pmis delectabat̄/qm̄ uberrimꝰ dicēdi fons ad utrāqz partē submi nistrabat copiam. ¶ Nō.n.sumus bi/nō sectamur nouos academicos/qui

dicunt nihil ẽ quod sciri possit. hoc asseuerabat Carneades cõtra stoicos. ¶ Errore/qm̃ dicũt nihil esse certũ nihil vez. ¶ Vaget: vagus sit ꝛ erret cum nõ habeat aliquid certi qđ sequat. ¶ Que enim/rõ quare aliquid certi habere dẽamus quod sequamur nã vita eẽt confusa sublata rõe viuẽdi id ẽ preceptis ꝛ officiis ad bene beateq; viuendũ cõparatis. ¶ Ista mẽs/ nostra sz/que nunq; acquiescit quousq; verum inuenerit. Vnde nisi mens

vaget aníme errore: nec hẽat ũq; qđ sequ tur. Que. n. eẽt ista mẽs: vel que vita po tius: nõ solũ disputãdi/sz ẽt viuẽdi rõe sublata. Nos autẽ vt ceteri/q alía certa alía ícerta eẽ dicũt/sic ab his dissẽtiẽtes alía ꝓbabília/ɔtra alía ĩꝓbabília eẽ dicẽ. Quid ẽ ergo qđ me ĩpedíat/ea q̃ mihí ꝓbabília vídeãt seq: q̃ ɔtra ĩꝓbare: atq; affirmãdi arrogãtiã vitãtẽ/ fugere

verũ quereret et falsuz nulla esset/ aut frustra eẽt data: qm̃ menti que est principiũ rez agendaruz ꝓposita est veritas/ quã tractet ꝛ inq rat/ ꝛ sic menti que est principiũ ɔtemplãdi/ obũcit veritas q̃ emergit ex rebus. nã versat circa ea quoruz principia vera sunt ꝛ certa. nihil ergo ualeret mẽs/ si nihil certo sciri possz ꝛ si nihil hẽret qđ tanq; verũ sequeret. ¶ Que vita/cõfusa sz/qm̃ hoc mõ tolleret õnis rõ viuendi/ꝛ in eodẽ versaremur errore/quo Pyrrho/ q̃ nil eẽ verũ nihil certũ dicebat ꝛ nil falsuz. Vnde ita viuebat ut officiũ in eiz vita inuentri nõ posset. Vnde cuz dicit a nouis academicis nihil eẽ verũ/ nulla erit prudẽtia nulla iusticia nullũ honestũ/ꝛ sic nullũ officiũ. Vnde sequit vita tenebris obducta ꝛ cõfusa/quod ẽ õnino absurdũ. ¶ Nõ soluz disputãdi/ qm̃ disputãdo ueritas inueniri nõ posset/si rõ ipa certa disputandi ꝛ via tolleret. ¶ Rõne viuendi/prudẽtia ꝛ officiis. ¶ Nos añt/dicit nũc Cicero q̃ ipe teneat ꝛ quid ceteri. ¶ Vt ceteri/phãntes ¶ Qui alia certa/ꝛ hi sunt stoici ꝛ pipatetici. ¶ Alia incerta/ vt sunt academici/q̃ oĩa incerta eẽ dicebant/ quẽadmõm inquit ceteri phãntes putant alia eẽ certa alia incerta/sic nos dicimus ab ipis philosophis dissentiẽtes alia eẽ ꝓbabilia alia vero improbabilia. ¶ Sic/pari mõ. ¶ Ab his/philosophis supradictis stoicis peripateticis ꝛ academicis. ¶ Alia ꝓbalia: Cicero ꝓbabilia vult sequi nec plane imitari academicos/q̃ nihil affirmant: nec alios q̃ ptinaciter ꝛ cũ asseueratiõe affirmãt ꝛ maxime stoici q̃ suas positiões ptinacissime seruabãt/ꝛ sic tenebit mediũ a ceteris philosophis dissentiẽs/vt nouũ dogma suis latinis instituere videat/ꝛ sectã prescribere. ¶ Que contra/q̃ improbabilia videant/ea improbare. ¶ Vitantẽ/id ẽ quid ꝓhibet me vitantẽ arrgoantiã affirmandi aliqua sz certa eẽ/fugere temeritatem id est imprudentiã/ qm̃ temere aliquid affirmare temerarii hominis est nõ

sapientis. Academici nihil affirmabant/ ꝓbabile aliq̃d eē dicentes ꝫ nunq̃ suū iudiciū interponentes ¶ Dissidet/ aliena ē maxime/ qm̃ sapiēs nil dēt affirmare temere ¶ Cōtra ōnia: in academicis libris ait. Nobis āt primū etiā si quid percipi possit/ tamen ipa cōsuetudo assentiēdi periculosa eē videt ꝫ lubrica/ quāobrez cū causam uiciosam eē cōstet/ assentiri quicq̃/ aut uerum eē/ aut falsum aut incognitū/ sustinenda ē potius ōnis assensio ne p

cipiet/ si temere ꝓcesserit. ¶ Contra ōnia disputant' a nostris/ id est academicis/ quos Cicero imitabat' disputādo in utrāq̃ partem/ ut fecit in libris de diui· de finibus/ nulla certa sentētia allata academici disputabant cōtra oīa ꝫ ꝓ ōnibus· ¶ Dē Cice. in academicis ait. Restat illud qd̄ dicūt uerisimile inueniēdi cā cōtra oīa dici oportere/ ꝫ ꝓ ōnibus. i· de ōi re disputare in utranq̃ partem.

temeritatē: que a sapīa dissidet plurimū Contra autez omnia disputantur a nostris: ꝙ hoc ipsum probabile elucere nō possit: nisi ex utraq̃ parte causarum eēt facta contentio. Sed hec explanata sunt in academicis nostris: ut arbitror diligenter. Tibi autem mi Cicero quāq̃ in ātiquissima nobilissimaq̃ philosophia Cratippo autore uersaris his simillimo qui ista preclara pepererunt: tñ hec nrā

¶ Hoc ipm ꝓbabile/ qd̄ ipi academici dicunt· nā nihil affirmāt· sed aliq̃d ꝓbabile dicunt eē· ¶ Elucere/ apparere/ ꝫ clarꝫ fieri· ¶ Contētio/ disputatio in utranq̃ partē· ¶ Cārū/ rōnum/ quas affert utraq̃ pars· ¶ Sed hec: he opiniones ꝫ dogmata academicoꝝ· ¶ In academicis nostris/ quattuor libris/ q̄ academici inscribunt' ꝫ extant/ sed nō integri/ libro secūdo de diuinatione ait. ꝫ qd̄ genus phānoi minime arrogans maximeq̃ ꝫ constans ꝫ elegans arbitraremur/ quattuor academicis libris ostēdimus ¶ Tibi āt mi Cice. uertit sermonē ad filiū/ quē hortat'/ ut hec sua scripta legat/ q̃uis cratippo peripatetico utat' preceptore· ¶ Phīa/ scz peripatetica/ cuius princeps fuit Aristoteles ¶ His simillimo/ laudat cratippū/ ut filiū ad studia excitet/ cū talem preceptorez nactus sit. ¶ His qui ista pepererūt/ philosophis q̄ harū sectaꝝ autores fuerūt. Plato fuit princeps academicoꝝ· Aristoteles peripateticoꝝ. Zeno stoicoꝝ. Diogenes cynicorū. ꝫ Pythagoras samius pythagoreoꝝ. ¶ Qui ista/ has sectas ꝫ dogmata phī/ dicit Cratippum illis simile/ q̄ autores ꝫ principes fuerūt sectaꝝ· ¶ Ista preclara/ hoc dogma peripateticoꝝ/ ꝫ hanc phīam peripateticā ¶ His/ Aristoteli ꝫ aliis qui hāc sectam peripateticā nobilitarūt· ¶ Hec nrā/ opiniones ꝫ precepta stoicoꝝ ꝫ officia/ quē nunc scribo imitat9 stoicos· Zeno princeps stoicoꝝ

primus de officio disputauit. ¶ Finitima vestris/qm̃ nō multū discrepāt a pipateticis/ in p̃ncipio operis dixit/hec nrā nō multū dissidētia a pipateticis/ubi aperui dissidentiā q̃ est inter peripateticos ꝛ stoicos. ¶ Ad instituta/ad ea q̃ dicere instituimus ad disputationē de utili.

Quinq̃ rōnibus ꝓpositis/aggredit rem ipam Cicero/ꝛ repetit ea q̃ ꝓposuit ut ad id quod restat pergere possit/ꝛ docet quib9 rebus gloria parat/ꝛ quomō alio rum animos ꝛ beniuolentiam demereri possumus/detestaturq̃ tyrā nos qui respu. labefactant. Inde docet quid sit agendū rēp. gubernātibus. ꝛ postremo loco apit quō cōparatio fit de duobus utilibus ut fecit de honesto.

finitima vestris ignota esse nolui. Sed iam ad instituta pergamus.

¶ De his que ad utilitatem pertinent vitamq̃ degendam.

Quinq̃ autem rōnibus propositis officii persequendi: quarum que ad decus honestatemq̃ pertinent: que ad cōmoda vite/copias/opes facultates: quinta ad eligendi iudiciū: si quādo ea que dixi pugnare inter se uiderentur: Honestatis pars perfecta est: quam quidem tibi cupio esse notissimā. Hoc autem de quo nunc agim9/ id ipm est quod utile appellatur. In quo verbo

¶ Honestatem: nā prio querit an sit honestum inde de duob9 honestis utrum honestius/ꝛ sic que sunt rōnes. ¶ Ad cōmoda/ad cōmoditates vite degēde. ¶ Que: qm̃ querimus an sit utile. inde utrum utilius: ꝛ sic erunt que rōes utilitatis. ¶ Quinta/ratio est de repugnantia utilis ꝛ honesti/ non que est/sed que esse videtur. ¶ Eligendi iudicium/ut sciat quis iudicare/ siquando utilitas cum honestate pugnare videbitur/quid magis agendum sit. ¶ Ea/utilitas ꝛ honestas. Unde cum utilitas ad se rapit: ꝛ honestas retrahit/ debemus adhibere iudicium/ꝛ id quod est honestius sequi. ¶ Honestatis pars/ quoniam in superiori volumine disputauit de officiis/que manant a singulis partibus honestatis. inde de duobus honestis utrum honestius. ¶ Quam/partem honestatis. ¶ Hoc aūt/hec pars de q̃ in hoc volumine disputabim9/ tēdit ad utilitatē. ¶ In quo uerbo/utilitatis sc̃z. Accusat Cice. illos/ q̃ utile ab honesto segregarūt/ꝛ honestū ab utili. nā quicq̃d ē honestū/ē utile. et quicq̃d utile honestū. impita inquit multitudo utile ab honesto sepat/ꝛ dicit utile ē augere rem domesticā quocūq̃ mō. Cicero eā utilitatē intelligit/q̃ cum honestate coniuncta est/cuz re vera nullū sit utile/qđ nō ē honestum.

¶ Consuetudo/ hoim segregantiū utile ab honesto. ¶ Lapsa/cadens p errorem. ¶ De via/de rōne recta vere vtilitatis adnexe virtuti. ¶ Sensim: paulatim. ¶ Eo/in eam opinionē deducta est. ¶ Secerneret/separaret cuz eēt cōiunctū cuz honesto ¶ Constitueret/statueret aliquod eē utile/qđ nō honestum ꝛ econtra. ¶ Sua/consuetudine hominuz ꝛ opinione. ¶ Pernicies/magnū malum. pernicies dicit̄ a pernecādo. ¶ Hominū vite: societati humane que vtile secta ret̄ cōmissa honestate.

¶ Sūma quidem autoritate/ ꝓbat iustū honestuz vtile coniuncta eē ex sententia stoicoꝝ/ q̄ vtile ab honesto nullo mō posse separari dicebant ꝛ econtra. Vnde stoici summe autoritatis ¶ Seuere/grauiter. ¶ Honeste/cuz summa laude virtutis. ¶ Tria genera/ iustum vtile et honestum. ¶ Confusa: in vnū cōmixta ¶ Cogitatōne/nō re ꝛ actu/ qm̄ honestū ab utili nō pōt separari: nisi libera cogitatōne ut supra de honesto ꝛ decoro dictū est. ¶ Ex quo/ex quibus propositionibus ꝛ opinionibus stoicoꝝ. ¶ Efficitur/ concluditur. ¶ Quod/ quas rationes stoicorum ꝛ conclusionem. ¶ Paꝝ prospiciunt/parum aduertunt ꝛ considerant. ¶ Hi/qui talia nō aduertunt/nec bene discernunt. ¶ Versutos/astutos. Versuti dicuntur illi quorum mens celeriter vertitur. ¶ Admirantes/tanq̄ essent sapientes. ¶ Sapientiam/ prudentiam/ sed ipe prudens honestum finem sibi proponit/ ꝛ media quibus ad illuz tendit/honesta sunt/nec aliquid putat esse vtile/ quod vacet honestate. Malicioſus autem callidus ꝛ versutus propo nunt finem/sed malū/quia non habent rōem honestatis dūmodo aliquod utile assequant̄/ ꝛ malictoſꝰ inuenit ōnia media quibus finē sibi ꝓpositum cōsequit̄. vnde imperiti ipos malicioſos appellant prudētes/cū malicia q̄ cū vicio cōiungit̄/lōge distet a prudētia/q̄ semp cū honestate cōiuncta ē. contraria igit̄ est malicia ipi prudentie/ vnde malicioſi non laudandi/sed vituperādi sunt/quoniā non nitunt honestate/sine qua nihil pōt eē utile.

lapsa cōsuetudo deflexit de via: sēsimq̄ eo deducta ē: vt ab honesto vtile secerneret: ꝛ cōstitueret honestū aliquod q̄ vtile nō esset: ꝛ vtile quod nō honestū: qua nulla pernicies maioꝝ hominuz vite potuit afferri. Sūma quidē autoꝛitate phī seuere/sane atq̄ honeste/ hec tria genera confusa cogitatione distīguūt. Quicqd enim iustuz sit/id vtile etiā esse censent. ꝫtemq̄ quod honestū sit/id esse iustuz. Ex quo efficit̄: vt quicquid honestū sit/ id sit vtile. Quod qui parū perspiciunt/ hi sepe versutos homines et callidos admirātes coꝝ maliciā sapientiā iudicāt.

Quoꝝ/hominũ parũ ꝓspicientiũ ipam veritatẽ. Error/falsa opinio remonenda ẽ. Omnis opinio/hominũ ad id deducẽda/ ut putet nihil eẽ utile/quod non sit honestum. Ad eã speciẽ/formã. ꝛ dat Cicero optimũ preceptum. Honestis/nõ malitiosis ꝛ fraudulentis. Fraude/que est contra iusticiã. Et malicia/quod ẽ contra honestatẽ ꝛ prudentiã. Quoꝝ error eripiẽdꝰ est: õnisq; opio ad eã spẽm traducẽda: vt honestis cõsiliis iustisq; factis/ nõ fraude ꝛ malicia se intelligant ea que velint consequi posse. Diuidit ea q̃ ad vitã degẽdã ptinẽt.

Que ergo ad vitã hoim tuendaꝫ pertinẽt partim sũt inaĩata: vt aurũ argẽtũ/ vt ea que gignũt e terra/ vt alia eiusdeꝫ generis: partĩ aĩata que habẽt suos ipetꝰ ꝛ rerũ appetitꝰ. Eoꝝ ãt alia rõnis expertia sũt: alia rõne vtẽtia. Expertes rõnis sũt equi/ boues/ relique pecudes/ apes/ quaruꝫ opere efficitur aliquid ad hominuꝫ vsum atq; vitam. Ratione autem vtentiũ duo genera ponunt: vnuꝫ deoꝝ: alterũ hominũ. Deos placatos pietas efficiet et sanctitas. Proxime aũt ꝛ secundũ deos homines hoibus maxime utiles eẽ possunt. Earũq; iterũ rerum: que noceãt et ꝓsint dat nihil eẽ vtilius homini q̃ hoies sibi officiis devincire. Nihi. n. ẽ quod homini ꝓdesse possit sine hominũ opa ꝛ homo homini ꝓdesse ꝛ obesse põt. Eiusdẽ generis/ similia. Suos/ ꝓprios/ qm̃ singula animata ꝓprios habent impetꝰ ꝛ appetitꝰ. Eorũ alia/ facit subdiuisionẽ/ diuidit enim ipsa aĩata. Exptia rõnis/ sine ratione ꝛ intellectu/ vt sunt bruta. Rõne vtentia/ ut homines et deus. Quarum/ apuꝫ/ qm̃ habemꝰ mel ꝛ ceram ex apibꝰ. Rõne autem/ diuidit ea/ que rõne vtunt/ vt sunt dii more gentiliuꝫ loquor/ ꝛ hoies. De os placatos: docet quõ dii redduntꝰ hominibꝰ ꝓpicii. Pietas/ reuerentia/ quã deo dẽmus patrie ꝛ parẽtibus. pietas vt volũt stoici ẽ scientia diuini cultus. ꝛ pietas ẽ plusq; officiũ/ ꝛ iusticia aduersꝰ deũ. Deo dicit Lactãtiꝰ pietas ẽ dei parentis agnitio. Placatos/ ꝓpicios nobis. Sanctitas/ moꝝ integritas/ quã hẽre debemus/ si deũ ꝓpicium hẽre cupimus. Vis deos ꝓpiciari inquit Seneca/ bonus esto Sanctus dicit incorruptꝰ/ inde sancte leges. Et secundũ/ post deos/ qui placant pietate ꝛ moꝝ integritate. Maxie/ in primis. Earũq; iterũ/

similis ē diuisto earum rerū/que noceāt/ꝫ obsint/ nisi quia dii nō putant alicui nocere sed aliquem puniunt/ut iusticia locuꝫ habeat/ergo diis exceptis nihil est quod magis homini obesse uel ꝓdesse possit/q̄ hō. ¶ Non putant/philosophi ꝫ maxime stoici q̄ negabant deū irasci/ immo volebāt sapientem nō irasci. ¶ Ea enim ipa/rō quare boīes plurimū possunt obesse ꝫ ꝓdesse hominibus/qm̄ cetera ōnia inanimata fere sunt effecta hominum opera/que nō hēremus nisi fuisset opera humana. ¶ Pleraq̄/ maior pars eoꝝ. ¶ Operis/laboribus ꝫ industria. ¶ Que/inanimata/apta vite humane degēde. ¶ Ars:qua instrumēta fuit apta usui. ¶ Neq̄ enim/ rō quare his uti nō possem9/ sine boīm administratōne. ¶ Curatio/nō potuisset exerceri medicīa sine boīe. ¶ Frugum/ fruges est quicq̄d ex fructu terre in alimoniā vertimus. ¶ Frugum/q̄tū ad ea que capiunt ex terra. Fructus sunt etiā arborum. ¶ Jā vero/ponit ea que fieri non possent sine boīe ꝫ eius opera. ¶ Exportatio/ad alias gētes. ¶ Quibus abūdaremus/binc. n. mercatura ꝫ negociatio babuit originem/ut inquit Thucydides ꝫ Aristoteles ab abundātia rerū aliquaꝝ/aliq̄rumq̄ indigentia/que cuꝫ alibi eēnt/exportabāt ea quib9 abundabāt/ꝫ faciebant permutationē. adde ēt q̄ nūmus fuit inuentus cā pmutationis/ut inquit Plato in li. de repu. ꝫ ut subiret vicem indigentie/ qm̄ ōnia metit nūmus. Autor ē Aristoteles. v. moraliū/fiebat apud ātiquos permutatio rerum/ꝫ qui nō indigebat aliqua re/ut illa permutaret nūmo sibi eaꝫ cōparabat. ¶ Inuectio/nā mercatores aduebunt ea/quoꝝ vsu egemus/ꝫ ea exportant/in quib9 abūdamus. ¶ Muneribus/officiis inuebēdi ꝫ exportādi. ꝫ ꝓbat per inductionē talia nō posse bominib9 ꝓdesse/nisi opera boīs. ¶ Nec lapides exciderēt/hec ōnia fuerunt excogitata ꝫ inuenta ab bominibus. Lydi primi aureū argenteūq̄ nūmuꝫ percusserūt autore Herodoto libro primo. Lapidicinas autore Plinio li. vii. Cadmus inuenit Thebis.

ea dē diuisio ē. Sed quia deos nocere nō putāt: his exceptis boīes homib9 plurimū obesse vel ꝓdesse arbitrāt. Ea. n. ipsa q̄ inaīata dixim9/ pleraq̄ sūt boīm effecta operis: que nec hērem9: nisi man9 ꝫ ars accessisset: nec his sine boīm administratiōe vteremur. Neq̄. n. valitudinis curatio/ neq̄ nauigatio/ neq̄ agricultā/ neq̄ frugū fructuūq̄ reliquoꝝ perceptio ꝫ cōseruatio/ sine opera boīm vlla eē potuissz. Jā vero ꝫ eaꝝ reꝝ q̄b9 abūdarē9 exportatio/ ꝫ earuꝫ q̄b9 egerem9 inuectio/ certe nulla eēt: nisi his muneri9 boīes fūgerēt. ea dēq̄ rōe nec lapides exciderēt

Archicophrasi9 in phenicia. Traſon inuenit muros/ turres inuenere Cyclopes/ut vult Ariſto. ut Theophraſt9 phenices. Ferrū in creta inuenere idei dactyli. Argentū inuenit Erictonius athenienſis. Auri metalla ꝛ cōflaturā Cadmus phenix ad pangeū montez: ꝛ plūbum ex caſſiteride inſula primus aſportauit Midacritus/fabricā ferreā inuenere Cycopes. figulinas Choreb⁹ athenienſis/erariā fabricam Chalybes vt alii Cycopes. Es inuenit Cyniras rex in Cypro Lucretius qui carmine philoſophiā celebrauit dicit metalla fuiſſe inuēta combuſtis ſyluis cauſa venatiōis/ vnde feruētib9 venis ſcribit manaſſe auruz ꝛ liquefactum et cetera metalla in ocauitates terre. Manabat inq̄t venis feruentib9 in loca terre Concaua conueniēs argenti riuus ꝛ auri. In hoc quoq; diſſentio inquit Seneca ſapientes fuiſſe/ qui ferri metalla et eris inuenerunt/ cum incendio ſyluarū aduſta tell9 in ſummo venas iacētes liquefactas fudiſſet eris item ꝛ plūbi. Ad opinionez hanc alludēs Vir. in geor. dixit: Atq; auro plurima fluxit. Vtcunq; ſit/opera hominis effectum ē/ut caliū rerū hēam9 vſum. Acu facere veſtes idei phryges inuenere/inde phrygiones appellati ſunt. aurū intexere in eadē aſia inuenit Attalus rex: vnde nomē attalicis. Ad vſum noſtz/ad extruēdas domos ꝛ ad columnas. Venit9 abdita/occulta in viſcerib9 terre/in q̄ boīes penetrāt metalla effoſſuri. Vis/vehemētia. In initio/cū ī vnū ceperūt ouenire ꝛ edificare domos/ꝛ cū creati ſunt boīes in initio. Poſtea/q̄ in vnuz boīes cōuenere/quō iſta potuiſſent boīm neceſſitati ſubuenire/ſine opa boīs; nā ſi cadit dom9 nō pōt ſine opa boīs refici reſtituiq;. Vi/impetu. Vita cōmunis/boīm ſocietas ꝛ cōitas. Derivationes/ad irrigandos agros/ut ſint fertiliores/aut cū flumina deducim9 in riuos ad aliquē vſuz. Moles/ſaxa magna q̄bus portus includit/ut obſtēt fluctib9. Sic Vir. Quid memorē port9 lucrinoq; addita clauſtra: iulia qua ponto lōge ſonat vnda

a terra ad vſuz noſtrū neceſſarii: nec ferrū/aurū/es/argētū effoderētur penitus abdita ſine boīm labore ꝛ manu. Tecta uero quib9 ꝛ frigoz vis pelleret: ꝛ calorum moleſtie ſedarent: vnde aut initio generi humano dari potuiſſent: aut poſtea ſubuenire: ſi aut vi tēpeſtatis: aut ī terremotu: aut uetuſtate cecidiſſent: niſi cōis vita ab boībus harū reruz auxilia petere didiciſſet? Adde ductz aquarum/ deriuationes fluminum/ agrorum irrigationes/ moles oppoſitas fluctibus/ portz manufactos: q̄ non ſine hominū

refuſo/qm̃ illic Julius ceſar ingentes moles ſaxorũ poſuit. ¶ Ex quibus
ōnibus/affert concluſionẽ/que ſequit' ex ſupradictis. nã inductio eſt cum
ex pluribus particularib9 concludit' vnum vniuerſale. patet igit' ex ſingu
lis ſupradictis nihil poſſe vite humane vtile eẽ ſine opa hominis. ¶ Per
ſpicuum/clarũ 7 oſtenſum per inductionẽ. ¶ Quid venicꝫ ex beſtiis/dixit
hactenus de inanimatis/quoꝫ nullus eſt vſus ſine opera boīs/ nunc ager
de rebus animatis oſtẽ
dens ipas ẽt nō ꝓdeſſe
humane vite ſine homi
nibus. ¶ Principes: p
mi et autores q̄ inuene
runt quem fructum ex
quacꝫ belua cape poſſẽ
genus humanũ. ¶ Tẽ
peſtiuos/cum tempore
congruo. ¶ Vſui/affer
re aliquã utilitatez ho
minibus ¶ Quid enu
merem/ nūc de artibus
loquit'/ſine quibus vi
ui non poſſẽ. et probat
hoc dicens/ quid enim
egritudini mederet'/ nã
artes inuẽte ſunt vt na
turã adiuuarẽt. ¶ Egri
tudini / egrotationi.
¶ Que oblectatio/quid
oblectaret ipos qui bo
na valitudine fruunt'.
¶ Victus/q̄tum ad ci
bum. ¶ Aut cult9/quo
ad alios corpis ornat9
¶ Miniſtrarentur/ ab
hominib9. ¶ Exculta/
ornata et formata ad
dignitatez boīe dignã.

opere hẽre poſſem9. Ex quib9 ōib9 mul
tiſq̄ aliis perſpicuuꝫ ẽ/qui fruct9 quecꝫ
vtilitates ex reb9 his que ſũt inaīate per
cipiant': eas nos nullo mō ſine hominũ
manu atq̄ opa capere potuiſſe. Quid de
nicꝫ ex beſtiis fruct9 aut que ꝺmodita/
niſi boīes adiuuarẽt/percipi poſſet: nã
7 qui principes iuenīẽdi fuerũt/quẽ ex
quacꝫ belua vſũ hẽre poſſem9/boīes cer
te fuerũt. Nec hoc tẽpoze ſine boīuꝫ ope
ra/aut paſcere equos/ aut domare/ aut
tueri/aut tẽpeſtiuos fruct9 ex his capere
poſſemus. Ab eiſdẽcꝫ 7 ea q̄ nocẽt inter
ficiunt': 7 que vſui poſſunt eẽ capiunt'.
Quid enumerẽ artiũ multitudinẽ: ſine
qbus vita ōino nulla eẽ potuiſſẽ: Quid
enim egritudini ſubueniſſet: q̄ eẽt oblec
tatio valentiuꝫ: qui vict9 aut cult9: niſi
tam multe nobis artes miniſtrarent': q̄
bus rebus exculta hominũ vita tm̃ de
ſtitit a victu 7 cultu beſtiarũ. Arbes bo
naꝫ artes effecerũt ut a cultu 7 victu beſtiarũ deſiſteremus. ¶ Tm̃ deſtitit/
remouit ſe uſqzadeo. nã niſi eẽnt artes in victu beſtias imitaremur 7 in cul
tu corporis/nam ut nati eſſem9/quẽadmōm beſtie nuoi viuerem9. ¶ Ur
bes dicunt'/qm̃ aratro deſignabant' ab urbo. nam vrbum (vt eſt in libris
digeſtoꝝ de verborum ſignificatione) dicit' aratri curuatura/7 urbare eſt

aratro definire/oppidum dicit ab ope qd ei9 rei causa menia cõstituta sunt. ¶ Sine cetu/conuentu. cetus dicit a coeundo. ¶ Frequẽtari/a multitudine habitari. urbs frequẽs dicit que habet frequentiã ciuiũ/ ⁊ que est populosa. ¶ Ex quo/ ꝓpter hoc quia urbes condite ⁊ cetu hominũ sunt frequẽtate/late sunt leges ⁊ mores ciuitatũ ⁊ ius equũ. ¶ Mores/consuetudines ad bene viuẽdũ/⁊ instituta. ¶ Equa descriptio iuris/descriptũ ẽ ius equũ tribuẽs vnicuiq; quod suum est. hec descriptio inuenta est ad cetus hominum conseruandos. dixi supra eẽ ius scriptum ⁊ nõ scriptũ: ⁊ vñ vtrunq; originẽ habuerit. ¶ Certa disciplĩa/modus ⁊ regula viuendi ĩ ciuitate. ¶ Per qs: leges / mores / disciplinaz. ¶ Bñ/sine vicio. ¶ Et beate/sine cupiditate reꝝ alienaꝝ. beate quis viuit q̃ est contentus re quaz habet. bene viuit qui vacat viciis/ vtrunq; ꝑstant mores ⁊ leges ⁊ iura. ¶ Quas res/ leges mores iuris descriptionẽ ⁊ disciplinam viuendi. ¶ Mansuetudo/qm̃ homines timentes leges ⁊ ius fiunt mãsueti deponẽtes feritatẽ ⁊ ingeniũ agreste. ¶ Cõsequuta/subsequuta. ¶ Verecũdia/hoc refert ad certã disciplinã. i. optimũ viuẽdi mõm in repu. cum pudore/ q̃ obstat ciui ne aliquid faciat cõtra disciplinã ⁊ instituta ciuitatis. Leges faciũt boies mitiores. Nisi. n. leges timerent boies intestinis seditionibus inuicez se trucidarent. ¶ Munitior/tutior/securior. Leges. n. sunt fundamẽta ciuitatũ /⁊ generis humani presidiũ ⁊ regimẽ/ quib9 homines astricti abstinẽt iniuria. ¶ Dando ⁊ accipiendo. i. beneficiis vltro citroq; collatis. Res ẽt pmutabant apud antiquos. ¶ Facultatibus/reb9. ¶ Cõmodis/utilitatib9. ¶ Lõgiores/nimis ꝓlixi in hac pte/ qm̃ hoc claꝝ ẽ nihil ꝓdesse bõi/sine bois opa. ¶ Quis ẽ. n. rõ q̃re ꝓlixa nimis de re q̃ in ꝓmptu ẽ orõ sit suscepta. ¶ Perspicua/clara ⁊ mãifesta. ¶ Cõmemorant: in officiis cũ de hac parte loquit. ¶ Neminẽ/hec erãt q̃ Panetio dicebat. ¶ Principem domi/in ciuitate. ¶ Magnas res/claras ⁊ gloriosas. ⁊ hoc

sine hominum cetu non potuissent/ nec edificari nec frequentari. Ex quo leges moresq; constituti: tũ iuris equa descriptio/certaq; viuendi disciplina: p quas bene beateq; viuit: quas res ⁊ mansuetudo animoꝝ consecuta ⁊ verecũdia ẽ: effectũq; ẽ ut eẽt vita munitior: atq; vt dãdo ⁊ accipiendo permutãdisq; facultatibus ⁊ cõmodis nulla re egeremus. Lõgiores hoc loco sum9 q̃ necesse ẽ. Quis enim est cui non perspicua sint illa que pluribus verbis a Panetio cõmemorãtur/neminem neq; ducem bello: nec principem domi magnas res et salutares /

pertinet ad ducem belli. ¶ Salutares / vtiles reipu. ꝛ hoc pertinet ad principem id est optimatem ꝛ primum inter ciues / qui libertati cōmuni studet ꝛ consulit / quod tamen sine opera hominum facere non potest. ¶ Sine studiis / beniuolentia ꝛ voluntate hominuꝫ. studium est plus q̄ꝫ voluntas sine vehemens voluntas ¶ Themistocles ꝛ Pericles / athenienses fuerunt. Themistocles clarus imperator ꝛ Pericles domi militiaq̄ꝫ. ¶ Cyrus autore Xenophonte / natus est ex patre Cambise rege persaꝫ ꝛ matre Mādane filia Astyagis regis Medoꝫ. Fuit igit̄ Cyrus rex persarū / ad quos regnum Medorū transtulit / q̄ ānis. ccc. regnauerant. Cresuꝫ regem ditissimū Babiloniis opem ferentez cepit: Asiaq̄ ꝛ Oriente subactis Scythas bello tētauit / ubi captus a regina Scytharum / que Thomyris dicebat̄ / occisus est cum regnasset. xxx. annis / cuius sepulchro tale inscriptū fuit epigrāma autore Plutarcho in vita Alexandri magni: Quisquis es mortalium / ꝛ undecūq̄ aduenis (aduenturum enim te scio) Cyrus sum qui Persis imperium quesiui / hoc igit̄ humi paululum quo meum corpus obtegit̄ mihi ne inuideas. Imperium terminauit Cyro ad orientem rubrum mare / ad septentriones pontus Euxinus / ad occidentem Cyprus ꝛ Egyptus / ad meridiem Ethyopia. ¶ Agesilaus / lacedemonius Archidami filius post mortez agidis fratris sui rex constitutus est ꝓpter eximiam eius virtutem / inde in asiaz cōtra Artbaxerxem rergem persaꝫ ꝓfectus est / ꝛ Thisaphernem qui cū inter prefectos regis principatum tenebat / vicit. Inde cum ip̄m regem adoriri decreuisset / a lacedemonijs reuocatus est / qui athenienſibus ꝛ boetijs bellū indixerant. Rediens ergo athenienses ꝛ boetios apud coroneam vrbem peloponnesi magno prelio vicit. Breui statura corporis Agesilaus fuit / ꝛ altero pede claudus / sed animi virtute preditus / decessit rediens ex egypto in portu / qui Menelai vocabat̄ inter cyrenas ꝛ egyptuz / sed corpus eius spartam relatum est. Agesilaus autore Plutarcho in oculis ōnium uersari gloriabat̄ / putans videlicet obscenis actionibus tenebras cōuenire / bone ste autem vite lucem maiori eē ornamento. Laudatus est Agesilaus cum a ceteris scriptoribus tuz eximie a Socratico Xenophonte. eo enim usus est familiarissime. ¶ Alexander filius Philippi regis macedonuz / qui tota fere asia subacta babylone decessit. ¶ Res tantas / tam claras ꝛ incliti nominis. ¶ Vtitur testibus / hoc erat prouerbium / quo vtebantur in foro iudiciali vbi testes producunt̄ / inde transfertur ad alia. ¶ Conspiratōne ꝛc.

sine hoīm studiis gerere potuisse. Cōmorat̄ ab eo Themistocles / Pericles / Cyrus / Agesilaus / Alexāder: quos negat sine adiumētis hoīm tātas res efficere potuisse. Vtitur in re nō dubia testibꝰ non necessariis. Atq̄ vt magnas vtilitates

¶ Conſpiratione/concordia ꝛ vnanimitate· coniuratio ẽ ſemper in perni
ciem alterius. cõſpiratio eſt hominũ conſenſus· ¶ Magnas vtilitates/dig
nitates cõmoda opes ¶ Nulla peſtis/calamitas ꝛ incõmodum· ¶ Eſt Di
earchi: Dicearchus ſiculus ex meſſana urbe Ariſtote· auditor peripatetico
rum princeps clarus in phia/qui multa ſcripſit/ꝛ inter alia librũ de iteri
tu hoim/in quo hec collegit que ſcribit Cice ¶ Eſt liber/ extat adhuc inqt
Cice. i quo agit de inte
ritu hoim ꝛ cãis quib9
intereũt/ꝛ tpe quo inte
rierũt. Magni:clari ꝛ
alti nois in phia pipa
tetica ¶ Ceteris cauſis:
quibus homines interi
erunt. ¶ Eluuionis/in
undationis ꝛ diluuii·
Alluuio vt inquit Juſti
nianus eſt latens incre
mentũ. ¶ Vaſtitatis/
cuꝫ aliqua lues ꝛ celi in
tẽperies õnia deuaſtat.
¶ Beluaruꝫ repentine
multitudinis/q̃ aliquã
do loca vaſtarunt. Pli
nio ex autoritate Var
ronis ſcribit li. viii. op
pidum in hiſpania ſuf
foſſum a cuniculis / a
talpis in theſſalia a ra
nis ciuitateꝫ in gallia pulſam eẽ/a locuſtis in aphrica: Amyclas in campa
nia deletas fuiſſe a ſerpentibus. Et Strabo ſcribit apud baleares inſulas
domos ſubrutas fuiſſe cuniculis ſubterraneis / ꝛ arbores:incolaſq̃ tãdem
fuiſſe coactos implorare opem romanoruꝫ contra cuniculos. ¶ hic loc9/
hec pars qua dicitur hominem multum prodeſſe/ aut nocere hominibus.
¶ Statuo/iudico/ꝛ pro certo affirmo in primis hoc ad virtutem pertine
re/ut animos hominum ſibi deuinciat/ꝛ officiis demereatur amantes ſui.
¶ Ad vſus ſuos/ad ſua commoda augenda/ꝛ opes ꝛ clientelas. ¶ Itaq̃
que in rebus inanimis / alia inquit Cicero que utilia ſunt vite humane ex
inanimatis ꝛ vſu beluarum attribuenda ſunt artibus. Deuincire autem et
demereri hominum voluntates ad commoda augenda ꝛ dignitatem prudẽ
tis hominis eſt/ ꝛ vere ſapientis/ qui homine inſtrumento nobiliſſimo ſcit
uti ad ſuas opes augendas tuendaſq̃. ¶ Inanimis/inanimatis/de quib9

adipiſcimur cõſpiratiõe hoim/atq̃ ꝯſẽ
ſu:ſic nulla tã deteſtabilis peſtis eſt: que
nõ homĩ ab hoie naſcat. Eſt Dicearchi
liber de iteritu hoim Peripathetici mag
ni ꝛ copioſi: qui collectis ceteris cauſis
eluuionis/peſtilẽtie/vaſtitatis/beluarũ
ẽt repẽtine multitudis:q̃ruꝫ ipetu docet
quedã hoim genera eẽ cõſũpta: Deinde
cõparat/quãto plures deleti ſunt hoies
hoim ipetu. i. bellis aut ſeditõnibus:q̃q̃
õni reliq̃ calamitate. Cũ igit hic loc9 ni
hil hẽat dubitatiõis/ quin hoies pluri
muꝫ hõib9/ꝛ pſint ꝛ obſint: ppriũ hoc
ſtatuo eẽ virtutis cõciliare ſibi aios ho
minuꝫ:ꝛ ad vſq9 ſuos adiũgere. Itaq̃ q̃

dixit. ¶ Vsu beluaruz/qm̃ ars reddit nobis beluas cicurres/ꝛ aptas vsui humano ꝛ tractari possunt/ut equi domiti/boues apti ad arandum/ꝛ alia huius generis. ¶ Ad hominũ vitã/degendã iuuandamq; tribuunt. ¶ Artibus operosis/ mechanicis/ut sunt artes opificũ/domitiones beluarum/ut sint ad vsuz hominũ ꝛ vtilitatẽ. ¶ Hominũ studia/ voluntates ad dignitatem hominis augendã ꝛ opes. ¶ Amplificationẽ/augmentuz nostre dignitatis ꝛ omodi. ¶ Excitant/cõmouent ꝛ alliciuntur/ut velint auctas esse opes ꝛ dignitatem viri sapientia prestãtis ꝛ uirtute/qm̃ virtus studia hominũ ad se allicit. ꝛ hoc uirtutis est ꝓprium munꝰ/quaetiã impellimur/ut eos quos nũq; videmus diligamus ¶ Eteniz virtus/ponit tres virtutis ꝓprietates. Prima est ut hõ qui habitũ virtutis aut habet/aut mediis officiis cõsequi vult/res ꝛ causas reruz contemplet/ꝛ a qua cã est queq; res/ ꝛ quid cuiq; accõmodatur/ꝛ verũ videre in õnibus rebꝰ/ꝛ sic dicet ꝓpruens sapiensq;/quia in õni re quid sit veri videt/ꝛ quid sequendũ fugiendũue sit. Secunda cohibere affectus ꝛ appetitũ ita disponere/ut rõni pareat/ꝛ uti modo in õni re. ꝛ sic erit tẽperans moderatꝰ ꝛ sibi constãs. Tercia versari in hoim societate/cũ moderatiõe ꝛ prudentia/ut eoz studia nobis ꝓmpta reddamus/ ut ipis vti possimus ad dignitatẽ nrãm augendã ꝓpulsandãq;/siqua inferet iniuriã:hec in primis sunt virtutis munera. ¶ Eteniz/certe ꝓfecto ¶ Fere vertit/ versat circa tria. fere dixit/qm̃ ꝛ circa aliqua alia versari põt/sz maiora virtutis munera circa hec versant. ¶ Quaz/reruz/circa quas virtus moralis versat. ¶ Prospiciendo/cognoscendoq; verum in õni re. ¶ Sincerũ/sine fraude. ¶ Quid cõsentaneũ/quid cuiq; cõueniat decorũq; sit. ¶ Quid cõsequens/quid sequat ex aliqua re/qm̃ prudens cõsequentia cernit/ videt causas/ꝛ eaz ꝓgressus nõ ignorat tanq; ea que antecesserunt. ¶ Ex quo/ex qua re õnia gignant/ꝛ que sit cã generatiõs/qd ptinet ad naturalẽ philosophũ/ꝛ cognoscere cãs oim reruz/ qm̃ õnes res a suis causis dependent: vnde ait ipe in primo de diui. Atq; vt in seminibus vis inest earum rez que ex his ꝓgignunt/ sic in causis cõdite sunt res future/ꝛ Seneca in tragedia/que edipus inscribitur dicit: Que nexa suis occurrunt causis/sed difficile est causas reruz cognoscere/ summi philosophi

ī rebꝰ ĩnaīs/ queq; ī vsu ꝛ tractatõe belu arũ fiũt vtiliter ad hoim vitã/ artibꝰ ea tribuũt opoſis. Hoim ãt studia ad amplificatiõez nrãrũ rez ꝓpta ꝛ parata/ virorũ ꝓstãtiũ sapia ꝛ virtute excitãt. Eteñ virtꝰ oĩs ī tribꝰ rebꝰ fere vertit: qrũ vna ẽ ī ꝓspiciẽdo qd ī qq; re vez sit cerũq; sit: qdꝛsẽtaneũ cuiq;: qdꝛsequẽs: ex quo q̃q; gignãtur: q̃ cuiusq; rei sit cã.

hoc est munus qui ōnia scit. Scire āt ẽ res p causas suas cognoscere. ¶ Alterum/hec est secunda ꝓprietas virtutis. ¶ Motus turbatos/perturbationes animi/de quib9 dcm̃ est. ¶ Quos/mot9 turbatos/pati accusatiu9 pluralis/id ẽ morbos animi ꝛ passiones siue perturbatões. ¶ Normas/bormi grece latine significat appetitū sensitiuū ꝛ impetū aliquẽ ad agendum. ¶ Appetitus ẽ ipa sedes/appetitio vero est actio. ¶ Terciū/hec ẽ tercia ꝓprietas ꝛ munus virtutis ¶ Cōgregamur/cōsuetudinez habem9 ꝛ vite cōmerciū. ¶ Moderate/cuz moderatiõe ꝛ temperantia/vt nihil sit in nobis: qđ eos offendat et a beniuolẽtia iam inita possit aliena re. precepit supra quid sit agendum in ipis cōgressionibus/ut seruet decoz. dẽmus enim ad hibere ordinẽ/constantiam/moderationemqꝫ omniū dicoz atqꝫ factoruz/si ab illis ꝓbari volumus ꝛ digni auxilio iudicari cum quib9 viuimus. ¶ Scienter/prudenter. ¶ Quoruz: hominum cū quib9 cōgregamur. ¶ Studiis/voluntatibus fauore opera. ¶ Natura/nostra ut se alere possit. ¶ Expleta/perfecta. ¶ Cumulata: ut nil penit9 desit/ꝛ ōnia subministrent nobis necessaria nature studiis eoz. ¶ Deniqꝫ/ad summaz tãdem. ¶ Per eos/homines. i. ut eoz opera ꝓpulsemus incōmoda. ¶ Importet/inferat ab aliis. ¶ Vlciscamur eos/de bis vindictã sumamus ꝛ penas qui nocuerũt/ut patiẽ eqtas ꝛ humanitas/qm̃ nõ dẽm9 excedere mõm eqtatẽ ꝛ humanitatẽ in ulciscẽdo/ne videamur inimici ꝛ inanes. de hoc supra ẽt ꝓceptuz dedit. ¶ Hanc facultatẽ/vt hoc facere possimus/qđ dcm̃ ẽ studiis hoim. ¶ Studia/volũtates beniuolentiã operãqꝫ paratã ad nrãm dignitatẽ tuẽdam augendãqꝫ. ¶ Teneam9/nostz amorẽ ꝛ cōmodũ. ¶ Paulo post/inqt/hoc dicã: ꝛ facit digressionẽ/q̃ absoluta reuertit ad narrationem/ꝛ id quod pollicet ibi hoc igit cognito dicendum ẽ/quonã mõ hominũ studia ad vtilitates nostras allicere possimus. ¶ Magnã vim eẽ in fortuna: Respondet prius Cicero tacite obiectioni.

Alterꝫ cohibere motus animi turbatos: quos greci noiant: appetitionesqꝫ ꝯs illi obediẽtes efficere rõni. Tercium his quib9 cū cõgregamur uti moderate ꝛ sciẽter: quoz̃ studiis ea q̃ natura desiderat expleta cumulataqꝫ hẽm9. Per eos deniqꝫ si qđ importet nobis incõmodi: ꝓpulsem9 vlciscamurqꝫ eos q nocere nobis conati sunt: tantaqꝫ pena afficiam9: qꝫtũ eqtas hũanitasqꝫ patit.

Quib9 āt rõib9 hãc facultatẽ assequi possimus: ut hoim studia complectamur/ eaqꝫ teneam9/dicem9. Neqꝫ ista multo post: sz pauca āte dicẽda sũt. Magnã vi esse

Potuisset enim dici/ergo conciliare sibi homines ⁊ nocere cōsisteret solū in hominib⁹ non in fortuna/q̄ in ōni re dominat'. Dicit Cice. fortunam hēre magnā vim/ut ꝓsit ⁊ obsit/sed vbi est virtus/nō pōt fortuna aspirare/⁊ sine opera hominū fortuna paꝛ vel nihil pōt/quod ꝓbat per inductionē. vnde si tela fortune vitare volumus/hominuꝫ studia cōplecti ⁊ tenere debemus/⁊ sic inermis fortuna reddet' ad nocendū/q̄uis multa nobis fortuito accidere possint. graviora enim beniuolētia hominū ⁊ studio vitari possunt. ¶ Secūdas: ꝓsperas. ¶ Hā ⁊ cuꝫ/rō quare magnum momentum est in fortuna ad aliqua conseq̄ēda aut amittenda. ¶ Exitus/finē quem optabam⁹. ¶ Prospero flatu: translatio a nauiganti bus/qui cuꝫ ꝓspero vēto nauigāt/ad optatuꝫ portū pueniunt. ¶ Reflauit/ vertit flatus cōtrarios / patimur calamitates ¶ Hec ipa fortuna/de qua loq̄mur. ¶ Ceteros casus/alia incommoda que possunt hominibus accidere a fortuna / sunt rara sine opera hominum. ¶ Primū ab inanimis/ ponit Cicero ea que ab ipis inanimatis accidunt hominibus operante fortuna ¶ Inde subiungit ea que a bestiis/sed hec que a fortuna sine hominū opera ꝓueniunt/rara sunt. At interitus exercituum fieri non possunt a fortuna sine opera hominum/ergo multo maiora sunt que eueniunt homini ab homine mala/ q̄ illa que eueniunt a fortuna. Igit' hominuꝫ animos beniuolentia nobis deuincire debemus/ut fortune gladios contemnere possimus. Fortuna habet in rebus inanimatis. ¶ Procellas/maris tempestates/⁊ cetera eiusdem generis. ¶ Deinde a bestiis/nunc de animatis rōe carentibus. ¶ Ictus/percussiones/ut equoruꝫ mulorꝫ. ¶ Morsus/serpentum leonum tigrium ⁊ similium. ¶ Impetus/ferarum q̄ homines impetunt ¶ Rariora/raro accidunt. ¶ At uero interitus/mala q̄ eueniunt a fortuna/opa tamē hoīm/hec sunt graviora ¶ Vt ꝓxime/paucis ante ānis/post q̄s clades alias in exercituꝫ nō accepimus. ¶ Triū/exercit⁹ Pompei magni in Thessalia: Petrei ⁊ Affranii i hispania ⁊ filiorꝫ Pōpei. ¶ Vt nup summi viri/Pōpei magni q̄ vict⁹ in pharsalica acie fugit i egyptū/⁊ ibi iussu Ptolemei interfect⁹ ē. ¶ Sūmi/ōni genere

in fortūa i vtrāq; partē/ vel secūdas ad res vel aduersas quis ignorat? Hā ⁊ cū prospero flatu eiꝰ vtamur/ ad optatos exitꝰ prouehimur: ⁊ cū reflauit/ affligimur. Hec igit' ipsa fortūa ceteros casus rariores hēt. primū ab inanimis ꝓcellas/ tēpestates/ naufragia/ ruinas/ incendia. Deinde a bestiis ictꝰ/ morsus/ impetꝰ. Hec igit'/ ut dixi/ rariora. At uero interitus exercituū: ut ꝓxime triū/ sepe multoruꝫ clades imperatorꝫ: vt nuper summi

laudis prestantissimi. ¶ Singularis/cui nemo poterat comparari. ¶ Preterea/ultra hec q̄ dicta sunt. ¶ Inuidie/odia populi ꝛ impite multitudinis. ¶ Benemeritoꝝ/eoꝝ qui de patria benemeriti sunt/ut ipi Ciceroni accidit/Scipioni/Themistocli/ꝛ aliis quoꝝ infinitus ē numerus. ¶ Ob eas/inuidias. ¶ Calamites/quibus afficiunt in vincula coniecti ꝛ carcerē/aut fugiendo. Expulsio fit vi fuga uero sponte. ¶ Rursusq̄/nunc affert contraria supradictis/que tamen fieri nō possunt sine opera hoīm. ¶ Rursus/contra ex alia parte. ¶ Honores/magistratꝰ. ¶ Secūde/ꝓspere. ¶ Impia/exercituū. ¶ Fortuita/q̄q̄ sunt i manu fortune. ¶ Neutram in partem/id est non possꝫ fortuna conferre honores ꝛ similia: nec possꝫ eripe sine opera hominum. Nihil est inquit Cicero in orōne pro. L. Murena incertius vulgo/nihil obscurio voluntate hoīm/nihil fallacius rōne tota comitiorum. Fortuna igit̄ neq̄ prodesse neq̄ nocere posset sine homine. ¶ Hoc igit̄/cū hoc inquit Cicero/sit nobis exploratuꝫ pauca posse nobis mala euenire sine opera hominum/ut tuti esse possimus/conciliemus nobis homines/ꝛ eorum studia complectamur. quibus autem rebus effici possit/iam docebo. Et sic post digressionē redit ad id quod instituerat. ¶ Quonaꝫ modo/quibus artibus/qua industria ꝛ virtute. ¶ Allicere/adducere blāditiis. ¶ Excitare/mouere. ¶ Studia/voluntates ꝛ beniuolentiam. ¶ Hec orō/preceptio de his rebus quas dicam vtiles ad studia hominum excitanda. ¶ Ita/si facta fuerit cōparatio cū utilitate/videbit̄ brevior/qm̄ plus inerit utilitatis q̄ verboꝝ/ꝛ sic a re ipa captat beniuolētiā ꝛ attentionē vtilitatis magnitudine ꝓposita.

Quocunq; igitur. Pauca loquutus de fortuna/resumit id quod omiserat. ꝛ docet quibus rationibus hominuꝫ studia deuincire possim⁹. Ponit igit̄ causas sex/q̄bus homines adducti aliquos ornāt ꝛ extollunt.

ac singularis viri. Inuidie ꝓterea multitudinis: atq; ob eas benemeritoꝝ sepe ciuiū expulsiones/calamitates/fuge: rursusq; secūde res/honores/imperia/victorie q̄q̄ fortuita sūt: tñ sine hoīm opibꝰ ꝛ studiis neutrā i ptez effici pñt. Hoc igit̄ cognito dicēdū ē/quonā mō hoīm studia ad utilitates nrās allicere atq; excitare possum⁹. Que si lōgior fuerit oratio: cū magnitudine utilitatis compet̄. Ita ꝛ fortasse brevior videbit̄.

Quibus rationibus homies mouentur ad aliquē honestandū.

Quecunq; igit̄ hoies hōi tribuūt/

¶ Augendum/diuitiis. ¶ Honestandũ/honoribus ornandũ. ¶ Beniuolẽtie grã/quare aliquẽ beniuolentia ꝓsequunt. ¶ Aut grã honoris/qui ipm honore dignum ducunt. ¶ Suspiciunt/admirant. ⁊ ideo fauent ut bonores assequant. Suspicio componit a sursum ⁊ specio/quod apud ãtiquos significat video/nunc nõ utimur nisi in cõpositione/ inde suspicere significat venerari/qm̃ cuz aliquẽ veneramur sursum aspicimus eum respicientes ⁊ admirãtes. ¶ Fortuna ꝯ amplissima/magnis diuitiis honoribꝰ ⁊ statu fortune ãplissimo ¶ Cõsulere/ꝓuidere ⁊ ꝓspicere. ¶ Opes: potentiã nimiã. ¶ Metuunt/ ⁊ ideo fauẽt ad dignitatẽ cõsequendã. ¶ Aut cõtra/contraria rõne ducti fauent aliq̃bus aliqd boni ab ipis expectãtes/cũ illi digni tatez assequuti fuerũt. ¶ Ut cum reges/ponit exempla ¶ Reges/dicũ tur illi qui regnant: Reges etiã dicunt diuites qui exhibent aliis conuiuia ⁊ multos habent clientes. tales a Martiale et Juuenale appellant reges. ⁊ Phormio Terẽtianus parasitus dicit: Nemi nem posse satis grãm habere regi. Magnum inquit est ire ad cenaz paratã ⁊ sumptuosam. ⁊ Juue. Optima siluarum interea pelagiq̃ vorabit rex borum. Voles igit habentes clientelã ⁊ cenã exhibentes/ut clientũ aliorũq̃ fauore id quod cupiunt assequant: Reges appellat Cicero. ¶ Popularesue/ qui fauorẽ populi aucupant/ ⁊ populo placere studẽt. ¶ Largitiones/ ad corrũpendos animos accipientũ. etenim qui largit ad suã voluntatez alios traducere nitit. ¶ Aut postremo/hec est ultima causa. ¶ Postremo/ demq̃. ¶ Precio/pecunia. ¶ Aut mercede/oim aliaruz rerũ. ꝓcio refert ad pecuniã/mercede vero ad alias res/quas ꝓ mercede accipiunt/ut alicui faueant ⁊ eius dignitatẽ auctã cẽ velint. ¶ Que rõ/q̃ aliq̃s aucupet fauorẽ alicuiꝰ ꝓcio. ⁊ qõ aliq̃ precio ducant/ut aliquẽ ornẽt. ¶ Sordidissima/ plena sordiũ. ¶ Inq̃natissima/valde cõtaminata ⁊ infamis ¶ Qui tenentur ea/q̃ ducunt pecunia aut mercede/ut alicui faueãt. ¶ Et illis/qui mercede alios corrũpunt/ ⁊ fauorẽ precio aucupant/ ⁊ ad hãc corruptionem cõfugiũt cũ in bonis artibꝰ querẽdũ eẽt. vñ apud ãtiquos nõnulli ãbitus

ad eũ augẽdũ atq̃ honestãdũ: aut beniuolẽtie grã faciũt: cũ aliq̃ de cã quẽpiaz diligũt: aut honoris: si cuiꝰ virtutẽ suspiciũt: ⁊ si quẽ dignũ fortũa ꝯ ãplissiã putãt: aut cũ fidẽ hẽnt/ ⁊ bene de rebus suis cõsulere arbitrãt: aut cuiꝰ opes metuũt: aut contra a qbꝰ aliqd expectãt: vt cũ reges popularesue homines largitiones aliquas ꝓponunt: aut postremo ꝑcio/ aut mercede deducuntur. Que sordidissima qdez ẽ rõ ⁊ ingnatissima: ⁊ his q ea tenent: ⁊ illis qui ad eaz confugere

dãnabãt/qm̃ prensantes alios suffragia corrũpebãt. ¶ Male enim/rõ q̃ re ille modus aucupãdi fauoris vtriq; sit turpis/ꝛ maxime/bis q̃ ãbiunt ꝛ mercede alios corrumpunt. ¶ Male res se habet/hoc inique comparatuz est/ꝛ indicat aliquẽ ee indignũ/cui faueat aliquis/nisi pecunia corruptus. virtute ꝛo querendũ est nõ pecunia/qm̃ virtus quouis honore digna censetur/ꝛ virtuti nõ potest dari premiuz dignũ vnde diuini hõnores illi tribuunt. ¶ Sed qm̃ non nũq; / nunc corrigit ꝛo qd̃ dixit de mercede/ꝑ ceptaq; dabit quo mõ dẽm? vti subsidio mercedis/ cũ sit aliquando necessariũ. ¶ Eo/subsidio ¶ Propiores/coniunctiores ipi virtuti/ q; sit largitio merces ꝛ ꝑmiũ. ¶ Atq; et/causis supradictis homies adducti aliquos ornãt et augẽt/ꝛ nõ solum inqt ꝛo faciunt/sed et se alterius imperio pluribus causis ducti subiiciũt. Ponit igit causas quibus homines moti aliquoruz imperio subiici nõ recusant/ꝛ hec pars cum illis superioribus causis cõiungit/cetera interposita sunt ad ꝓbandũ turpissimã esse ãbitionem ꝛ aucupationẽ fauoris cuz pecunia/ꝛ sic erit hec septima causa ꝛ rõ. ¶ Et ptãti/ut faciant quicq̃d ille voluerit. ¶ Ducunt enim/affert causas quib? homines mouent/ut alterius potestati pareãt. ꝛ sic ostendit hoies his rõnibus se alterius imperio subiicere/quib? ducti aliquẽ augẽt ꝛ bonestant/ut supra dixit. ¶ Aut beniuolẽtia/q; aliquẽ amãt. ¶ Beneficiorũ/que ab illo collata sunt in eos/qui se illi? imperio subiiciũt. ¶ Aut prestãtia/aut q; prestant aliis atq; antecellunt dignitate. ¶ Vt sepe in nra rep. ꝛ sic Cice. notat corruptam disciplinã reipu. ꝛ suffragia iã venalia.

Rerum ãt õnium/nunc resumit primã cãm/qua homines ducti alicui parent/q̃ est beniuolentia/qua Cice. dicit nihil eẽ vtilius ad res tuendas/nihil q; peius ꝛ imbecillius q̃ timeri ꝛ nõ amari/qd̃ ꝓbat exẽplo tyrãnorum/qui cũ velint timeri nõ amant̃/ꝛ sic nõ durant/qm̃ nil violentum

conãtur. Male.n. se res hẽt: cũ qd̃ virtute effici debet/id tẽtat̃ pecunia. Sz qm̃ nõ nũq; hoc subsidiũ necessariũ ẽ: quemadmõm sit vtẽdũ eo dicem?: si p?ia his de reb? que virtuti ꝓpiores sũt/ dixerim?. Atq; ẽt subiiciũt se hoies ĩperio alteri? ꝛ potestati pluri?b? de causis. Ducũt̃ eniz aut beniuolẽtia: aut bñficioz magnitudine: aut dignitatis p?estãtia: aut spe sibi id vtile futuruz: aut metu: ne vi parere cogãtur: aut spe largitõis ꝑmissiõisq; capti: aut postremo (vt sepe in nostra repu. vidimus) mercede conducti;

Rr Erum autem omniũ nec (ri. ¶ Nihil dulcius q; ama

põt eẽ durabile. beniuolentia ãt cum sit voluntaria/est optima custos perpetuitatis. paranda igit̃ est ptãs non alia rõe q̃ beniuolentia boim/ ꝙ sic erit durabilis/qm̃ talis beniuolẽtia ꝓficiscit̃ a voluntate illoꝝ/ banc igit̃ viam querẽdi imperii ꝙ augẽde potestatis Cice. preponit õnibus aliis/ et vnicam eẽ dicit/quã ãplecti dẽamus. ¶ Aptius/accõmodatius. ¶ Ad tuẽdas opes/ad defendendã potentiã/ꝙ amplissimã fortunã. i. principatuz et ptãtẽ erga alios ¶ Preclare/ꝙ cum summa laude ꝙ bene. ¶ Quẽ metuunt/hic est uersꝰ ex Ennii tragedia ¶ Oderũt: homines inq̃t odio habẽt quẽ metuũt. ꝙ q̃sq̃ cupit illũ perire/ quem odio habet. hoc igit̃ malum sequit̃ ex odio. Regibus inquit Bene. certior est ex mansuetudine securitas: qz frequẽs vindicta paucoꝝ odiũ reprimit/oĩm irritat: ꝙ regia crudelitas auget inimicoꝝ numerũ tollẽdo. ¶ Aptiꝰ ẽ q̃cq̃ ad opes tuẽdas ac tenẽdas q̃ diligi: nec alieniꝰ q̃ timeri. Preclare Enniꝰ/quẽ metuũt oderunt: quẽ quisq̃ odit periisse expedit. Multoꝝ aũt odiis nullas opes posse obsistere: si antea fuit ignotuz: nuper est cognitum. Hec vero huius tyranni solũ/ quez armis oppressa pertulit ciuitas/ iteritꝰ declarat q̃tuz odiũ hominuz valet ad pestem: Sed reliquoꝝ similes exitus tyrãnoꝝ: quoꝝ haud fere quisq̃ interitũ similẽ effugit. ¶ Multoꝝ ãt odiis/confirmat id quod de odio ꝓposuit/ꝙ etiã sententiam Ennii exemplo cesaris/quẽ coniurati interfecerunt/ cuz ipm odio haberent. Hactus igit̃ opportunitatẽ Cicero cesari iam interfecto insultat/sed non satis constanter/nã ipm viuũ ꝙ dominantẽ ab õnibus virtutibus aliquando laudauit. Sed tunc Cicero tẽpori seruiendũ duxerat. ¶ Opes/nullam potentiã amplissimũ principatũ ꝙ fortune summũ gradum. ¶ Huper/ꝓximis ãnis in cede cesaris/qui rerũ potiebat̃ cum odio bonoꝝ. ¶ Huiꝰ tyrãni/cesaris qui voluit eẽ tyrãnus in libera ciuitate ꝙ patria sua/quod detestabilius est. oppressus ẽ cesar a cõiuratis in curia Pompeiana trib9 ꝙ .xx. vulneribus cõfossus. ¶ Armis/bello ꝙ vi supato Pompeio ꝙ aliis q̃ rẽpu. defendebãt. ¶ Ciuitas: Roma quã ipe armis/nõ beniuolẽtia ciuium occupauit. ¶ Pertulit/passa ẽ dominantẽ ꝙ tyrãnuz. ¶ Declarat/ostẽdit ipa cedes ꝙ mors cesaris. ¶ Ad pestẽ/ad perniciẽ ꝙ excidiũ illius qui odio habet̃. ¶ Similes exitꝰ/qz õnes fere tyrãni interficiunt̃ ¶ Vnde Juuenal. preclare dixit: Ad generũ Cereris sine cede ꝙ vulnere pauci Descẽdũt reges ꝙ sicca morte tyrãni. ¶ Haud fere quisq̃/quasi nemo effugit talẽ finẽ vite. ¶ Malus enim/rõ quare nõ possunt durare tyrãni/qm̃ timent̃. ꝙ metus nõ est custos diuturnitatis. ĩmo qui timet̃ nõ põt diu durare: Timor

quippe nescit diuturnitatis custodiã/sed beniuolentia cũ sit voluntaria est fidelis custos ad perpetuitatẽ. Potentia inquit Seneca/que multoꝝ malo exercet'/diu stare nõ põt. Plutar. in vita Arati Sicyonii dicit: Sed vera ac stabilis beniuolentia ciuium optima principis custodia ẽ. cuꝫ. n. multi tudo ac potentes assueti sunt/ut nõ ducere/ sꝫ duci timeãt/multis ad vidẽ duꝫ oculis/multis ad audiendũ auribus vtit'. Et Aratꝰ Philippo dixit/

Malus. n. custos diuturnitatis metus: contraqꝫ beniuolentia fidelis est/ vel ad perpetuitatẽ. Sꝫ his q vi oppressos ipe rio coercẽt/ sit sane adhibẽda seuicia: vt heris in famulos: si aliter teneri nõ pñt.

Latrones saxa incolũt et rupes/et pcipitiis se tutant'. Regi aũt nihil fide et beniuolentia fir mius/ nec munitius eẽ põt. Agamẽnon vt au tor est Plutarchus in vita Licie dicebat: Vi te nostre presidẽ turbã fortiti sumus/multitudiniqꝫ pculdubio seruire cogimur. Antigonus pater Demetrii dicebat beniuolentiã sibi semper visam optimuꝫ regni fundamen tum/ verissimũqꝫ presidiũ. Et Cyrus apud Xenophontẽ dicit: Necesse est qui a multis timet'/is multos sibi faciat inimicos/ qui vero õnibus simul infestus est/is õnibus cõcordiã iniicit. Syllius dicit: Et qꝫtum terrẽt tm metuentia regna. ꝛ Cyrus moriens dixit filiis: Nõ est aureũ hoc sceptrũ/ quod regnum seruet/sed amici multi sceptrũ sunt regibus verissimum maxi meqꝫ securum. ¶ Malus custos/nõ bene custodit ꝛ cõseruat meꝫ/sed inter ficit ꝛ perdit illum quem timet. ¶ Contra/ex alia parte beniuolentia est fi delis custos ꝛ eterna/cum sit voluntaria ¶ Vel/ido ẽ etiã ad perpetuitatez/ qm̃ que amant' ppetua sunt nõ solũ diuturna. ¶ Sꝫ his qui vi oppressos/ concedit Cicero his qui alios vi oppressos tenent ut adhibeant seuiciam/si aliter in officio contineri non possunt. Inde cesarez latenter tangit/qui in libera ciuitate timeri voluit/ in qua honores susceperat ꝛ gradus digni tatis/ꝛ sic demens fuit/quoniam nesciuit imponere modum cupiditati/ q̃ illum ad interitũ perduxit. Roma enim belua erat multoruꝫ capitum/ nec poterat vi omnino opprimi/ut non aliquando resurgeret ꝛ acriter mor de ret tremefacta libertas. Imprudens igit' fuit cesar/ꝛ ões tyranni/ quoꝝ vita nihil põt eẽ miseriꝰ. ¶ Coercent/continẽt illos quos vi oppresserũt. ¶ Sit sane/cõcedat' ut seuiãt in subditos/si aliter eos cõtinere nõ possunt. Vt heris/ut dominis in seruos. Dominus. n. põt seuire in seruos/ꝛ habꝫ in ipos vite necisqꝫ ptãtem si causa inerit occidendi/ut dcm̃ ẽ. tẽpore Justi niani (ut supra etiam dixi) non licebat alicui domino incognita causa su pra modum in suos seruos seuire. Et Diuus Pius Antonius constitutio nem fecit/ut qui sine causa seruum suum occiderit/ nõ minus puniat' qꝫ q̃ seruum occiderit alienũ ¶ Si aliter/alia via ꝛ rõne nõ poterunt coerceri.

¶ Qui uero/hic est locus qui cesaris imprudentiam tangit. ¶ In libera ciuitate/ut erat roma antequ cesar eam occuparet. ¶ Se instruũt/armant et preparãt ut fecit cesar qui in libera ciuitate ita se instruxit/ut timeret/ nõ amaret. unde demens fuit non cõsiderans rei euentuz. ¶ Nil dementius/ plus ẽ q̃ si dixisset tales dementissimi sunt. ¶ Quis enim/rõ quare tales nullã habẽt prudentiã/qm̃ dant penas tãdem/ut cesari accidit. ¶ Demer se sint/loquit̃ p translationem natantium/qui demergũt̃/postea emergũt. Leges opprimunt̃ potentia nõnulloz:sed postea emergũt. Sensꝰ ẽ/ q̃uis leges videant̃ oppresse et libertas opibus quorũdam/tamen emergũt et apparẽt aliquãdo tacitis iudiciis/ nam de his qui in libera ciuitate volunt timeri male iudicatur/ ꝛ cũ suffragium bonorũ ad honores petũt/nõ asse quunt̃ id quod cupiũt.

Qui vero ĩ libera ciuitate ita se ĩstruũt/ vt metuãt̃: his nihil potest esse demẽtiꝰ Quãuis enĩ demerse sint leges alicuius opibus: q̃uis tremefacta libertas: emergũt tñ hec aliq̃ndo/aut iudiciis tacitis/ aut occultis de hõre suffragiis. Acrioresq̃ ãt morꝰ sũt ĩtermisse libertatis q̃ retẽte. Qꝰ igit̃ latissime pz/ neq̃ ad incolumitatẽ solũ: sed ẽt ad opes ꝛ potentiã valet plurimuz/ id ãplectamur: ut metus absit: caritas retineat̃. Ita facillime que

¶ Opibus/potentia alicuius. ¶ Tremefacta/concussa. ¶ Emergunt/apparent ꝛ redeunt in pristinum statum. ¶ Hec/leges ꝛ libertas/que legibus continet̃. nam cum leges non seruant̃ propter alicuius potentiaz libertas amissa est. ¶ Tacitis iudiciis/hominuz qui male de eo iudicant qui leges oppressit/q̃uis non audeant palam reprehendere. ¶ De honore/quez ille cupit/tamẽ ciues nõ suffragant̃/ꝛ tacitis suffragiis repugnant. ¶ Acriores autem/sed inquit Cicero ciues magis accendunt̃ ad vltionez propter libertatem intermissam/ q̃ prius ad illam retinendã antequ amitteret̃/ qm̃ experti sunt quid sit carere libertate. ¶ Acriores/vehemẽtiores ꝛ duriores. nam intermissa libertas mordet acriter illũ qui se oppressit/ut accidit cesari. ¶ Qꝰ retente/q̃ si retinuerint ciues ꝛ nunq̃ amiserint. ¶ Quod igit̃/cõcludens dat preceptum nihil esse utilius q̃ non timeri. ¶ Patet latissime/ ad õnia se extẽdit/qm̃ beniuolentia,pdest ad omnia. ¶ Ad incolumitatez/ ut simus incolumes ꝛ tuti non timentes impetum alioz in nos ꝛ insidias. ¶ Id amplectamur/id sequamur tota mente. ¶ Caritas/amor mutuus ꝛ pius seruet̃. ¶ Ita facillime/ponit ea que cõsequi facile possumus:si amamur/ꝛ totũ oppositũ/si timemur/ nã qui volunt timeri necesse est vt ꝛ ipi eos timeãt/a q̃bus timẽt̃. ¶ Ita/si aberit metꝰ ꝛ retinebit̃ religiosꝰ amor.

¶ Priuatis rebus/domesticis ꝛ re familiari augenda. ¶ Et in repu. id est assequemur honores publicos/ꝛ magistratus alioꝝ suffragiis ꝛ omnium consensu. ¶ Etenim/ostendit a contrario quãtum in se presidii habeat benivolentia/qm̃ qui timet necesse est ut timeat. ¶ Quid enim censemus/p bat id quod dixit p exẽpla tyrãnoꝝ qui eos timebant/a quib9 timebant. ¶ Quid censemus/iudicamus. ¶ Superiorẽ/ad differentiã alterius Dionisii. syracusanoruꝫ tyranni huiusce tormẽti q̃ lõga fabula/ inquit Valeri9 q̃ duo de. xl. ãnoꝝ dominationez in hũc moduꝫ peregit submotis amicis/in eoruꝫ locum ferocissimarũ gẽtiuꝫ boies/ꝛ a famulis locupletuꝫ electos p̃uatoq̃s seruos/ quib9 latera sua omitteret fustinuit. Tonsorum quoq̃ metu tondere filias suas edocuit/quarũ ip̃aꝝ postq̃ adolescẽte appropin quabant manibus ferrum non ausus cõmittere instituit/ut cadentiũ iuglãdium aut nucum putaminibus/ nõ captã manibus barbã sibi ꝛ capillos adurerent. Nec securiorẽ se maritũ egit q̃ patrem. duaꝝ. n. eodẽ tempore Aristomacles syracusane ꝛ locrẽsis doridis matrimonijs alligat9/ neutri9 unq̃ nisi excusse complexũ petiit/atq̃ cubicularẽ lectuꝫ/ perinde q̃ castra lata fossa cinxit/in quẽ se ligneo ponte recipiebat/ cũ forẽ cubiculi extrinsecus a custodibus optam interiorẽ claustro ip̃e diligenter obseruasset. Cicero in vlti. tuscu. de hoc Dionysio ita loquit̃/ duo de. xl. ãnos tyrannus syracusanoꝝ fuit Dionysius cuꝫ. v. ꝛ. xx. annos natus dominatũ occupauisset ꝛ paulo post/q̃netiã ne tonsori collũ cõmitteret/tondere filias suas edocuit/ita sordido atq̃ ancillari artificio regie virgines vt tonstricule tõdebant barbã ꝛ capillum prius/ꝛ tamen ab his ip̃is ferrũ remouit/institutoq̃ vt cãdentibus iuglandiũ putaminib9 barbam ꝛ capillum adurerent. ¶ Cultros tonsorios/nouaculas tonsoꝝ. ¶ Candẽti/accenso carbone/aut putaminib9 iuglandiũ. i. corticibus nucũ/que ꝛ iuglandes dicunt̃. Nuces dicunt̃ õne pomũ autore Macrobio/quod foris duro tegit̃/ꝛ intus babꝫ qõ esui ẽ. ¶ Adurebat/quod ministerũ filie exercebãt. ¶ Quid alexandrũ phereũ/de hoc Alexandro ita scribit idez Vale. Hoc rege infelicior Alexander/cuius precordia/hinc amor/hinc metus torserũt. nã cuꝫ infinito ardore coniugis Thebes teneret̃/ad eam ex epulis in cubiculũ veniens barbaꝝ stricto gladio iubebat ante ire/ nec prius se idem lecto committebat/ q̃ a

volumus ꝛ p̃uatis in reb9/ ꝛ in republica consequemur. Eteniꝫ qui se metui volent/a quibus metuuntur: eosdẽ metuant ipsi/ necesse est. Quid enim censemus superiorez illum Dionysium: quo cruciatu timoris angi solitum: qui cultros metuẽs tõsorios/candente carbone sibi adurebat capillũ. Quid Alexãdruꝫ

stipatoribꝫ diligenter eēt scrutatus suppliciū irato deoꝝ numine cōposituꝫ nec libidini/nec timori posse imperare/cuius timor eadem ꝛ causa ꝛ finis fuit. Alexandrū Thebe pellicatus ira mota interemit. ¶ Phereū/phere oppidum est Thessalie vexatū nōnulloꝝ tyrānide/inter quos hic fuit Alexāder/vnde phereus cognominat'. ¶ Quo aīo/quo cruciatu duoꝝ affectuuꝫ timoris ꝛ amoris. ¶ Legimus scriptū/ut historie testant' ¶ Expulis/ post cenaꝫ. ¶ Theben/ hec thebe/ ut autor est Plutar. in vita pelopide/ filia fuit Jasonis pherei alterius tyrāni/ de quo supra. ¶ Barbarum/ ex Thracia hominem ferocissimum. ¶ Compūctū/signatū id ē barbarū q̄ in thracia fuerat stigmate notatꝫ. ergo plus fidebat seruo stigmatico: q̄ vxori/ licet illam arderet. ¶ Notis thraicis/qm̄ apud thracas/ vt auctor ē Herodotus li. v. punctas eē frontes nobile iudicabat'/ nō eē notatas punctis ignobile. ¶ Districto/nudato gladio ¶ De stipatoribꝫ/satellitibꝫ quos bēbat ad laterū custodiā. ¶ Perscrutarent'/diligenter inq̄rerent. stipare ē condēsare. inde dicunt' stipatores q̄ aliquē circūstant cā officii aut defensionis. scrutari/minutissima queq̄ inquirere. ¶ O miserū/exclamat Cicero in miserā tyrāni vitam. ¶ Stygmaticuꝫ/notis cōpūctum. stygma significat notā ꝛ pūctum/inde stygmatizo noto ꝛ signo/stygmaticos autore Donio veteres dici voluerūt notis pūctos. ¶ Hec opinio/recte opinabat' ꝛ insidias timebat vxoris/qm̄ ab ea est interfectꝫ. ¶ Pellicatus/q̄ hēret pellices ꝛ cōcubinas. pellex vxoris dicit' nō viri a pellēdo/qm̄ vxorē a viro pellit/cū quis nō bēt vxoreꝫ/dicit' habere cōcubinā/nō pellicē/qm̄ pellex refert' ad vxorē quā a viro pellit. Vñ Juno suas pellices magno p̄seq̄bat' odio/ut ē in fabulis/qm̄ a se Jouē alienabāt. ¶ Pellicatꝫ/dicit' cōcubitus pellicis/ut adulteriū cōcubitus adulteroꝝ. ¶ Est interfectꝫ/de quo Qui. in ibim: Inq̄ tuo thalamo ritu iugulere pherei: Qui datus ē leto cōiugis ense sue. ꝛ Dionysius syracusiꝫ autore Plutarcho in vita Artaxerxis: phereū q̄ mēses. x. regnasset ī thessalis. deinde interfectꝫ Tragicū tyrānū appellabat ī celerē. s. mutabilitatē cauillatꝫ.

phereū/quo aīo vīrisse arbitramur: qui (vt scriptū legimꝫ) cū vxorē Theben adōm dilīgeret: tñ ad eā ex epulis ī cubiculū veniēs/barbaꝝ ꝛ eū qdē (vt scriptū est) opūctū notis thraicīis districto gladio iubebat ānire: p̄mittebatq̄ de stipatoribꝫ suis q̄ perscrutarēt' arculas mulieb̄res: ꝛ ne q̄ vestimētis occultaret' telū/ exq̄rerēt. O miseꝝ/q̄ fideliorē ꝛ barbaꝝ ꝛ stigmaticū putaret/ q̄ cōiugē. Nec eū fefellit opīo: ab ea ē. n. ipe ꝓpter pellicatus suspicionē īterfectus. Nec vero vlla

Nec vero vlla vis/ vicit Cicero nullã eẽ tam firmã potentiã/ quã metus nõ posset labefactare. nã si is qui imperat timet/ durabilis nõ est. ⁊ pbat hoc ẽt exemplo Phalaridis/ qui fuit tyrannus Agrigentinus ⁊ seuicia plenus. Nobilitata/ qm̃ nõ insidiis periit/ ut solẽt tyrãni cadere/ sed ab õni multitudine agrigentinoꝝ interfectus/ que res illius mortẽ nobilitauit/ ⁊ hystoriaꝝ monumentis mãdata est. Ceno eleates summus pbũs/ ⁊ ad excitãdos iuuenũ animos promptissimus autore Valerio maximo li. iii patriam deserens suã/ Agrigentũ se contulit/ qõ Phalaris seuissima tyrãnide vexabat. ibi cuꝝ eẽt/ ⁊ Phalarim in sua seuicia perseuerare videret/ nobilissimos adolescentes ad restituẽdam patrie libertatem inflãmauit. id cuꝝ Phalaris intellexisset/ cõuocato in foꝝ populo Cenonẽ torqueri iussit/ ut sui cõsilii conscios ꝓderet/ quod non fecit/ immo fideles ipi Phalaridi suspectos reddidit/ ⁊ obiiciens agrigentinis ignauiã ⁊ timiditatẽ effecit/ ut subito mentis impulsu concitati Phalarim lapidibꝰ obruerent. Valerius hoc tribuit phie/ quã his verbis laudat. Est ⁊ illa vehemens ⁊ constans animi militia litteris pollens venerabiliũ doctrine sacroꝝ Anthistes phia/ q̃ vbi pectore recepta est hominũ/ inhonesto/ atq; inutili affectu depulso totuꝝ in solide virtutis munimẽto cõfirmat/ potentiusq; metu ac dolore facit. Incipiam ãt inquit a Cenone eleate/ qui cum eẽt in dispicienda rerum natura maxime prudẽtie/ inq; excitandis ad vigorẽ iuuenũ animis ꝓmptissimꝰ/ preceptoruꝝ fidem exẽplo virtutis sue publicauit. Vt hic noster/ cesar quẽ pauci coniurati interfecerunt. Quid macedones: Demetrius/ vt scribit Plutarchus in vita Pyrrhi: Antigoni filiꝰ qui post mortẽ Alexãdri magni magnã orientis partẽ occupauit/ interfecto Alexandro cassandri filio per insidias partẽ Macedonie occupauit/ ⁊ cum supbe imperaret/ ⁊ bellum cũ Pyrrho gereret/ positis iuxta castris nõnulli Pyrrhum laudibus extollebãt. submittebat quosdã ⁊ ipe Pyrrhus/ qui se macedones eẽ simulantes dicerent adesse tempus/ vt ex graui Demetrii dominatu ad virum benignũ ⁊ amatorẽ militũ transirent. iã quidẽ ipi etiaꝝ Demetrio dicebant/ ipm recte facturũ si cederet ac regnũ dimitteret. Itaq; Demetrius motum cernens exercitũ/ atq; ob id cõterritus clam fugit. Pyrrhus ãt in castra receptus rex macedonũ appellatus est. In vita Demetrii/ idem Plutarchus

vis ĩperii tãta ẽ: que p̃emẽte metu possit esse diuturna. Testis est Phalaris: cuius ẽ p̃ter ceteros nobilitata crudelitas: qui nõ ex insidiis interiit: vt is quẽ mõ dixi Alexãder. Non a paucis/ vt hic noster: sed ĩ quẽ vniuersa agrigẽtiꝝ multitudo ĩpetũ fecit. Quid macedones? nõne Demetrium reliquerũt: vniuersiq; se

scribit/milites Demetrii eŋ adire ausos fuisse monentes:ut saluti sue fuga cõsuleret/cũ aduersus Pyrrhũ pugnaret/macedones pugnãtes p delicijs suis iã fatigatos vlterius eiŋ imperiũ sustinere nõ posse. Itaq; Demetriũ ad tentorium pfectũ/ibiq; deposita veste regia ꝛ fusca veluti cuiusdam histrionis clamide sumpta cũ paucis fugã arripuisse/ꝛ Pyrrhũ castris ꝛ exercitu potitũ eẽ. Inde aduenientе Lysimacho regnuŋ macedonie/quod septeŋ annis sub Demetrii dñatu pmanserat ãbos inter se partitos fuisse. Demetriŋ in asia superatus a Seleuco rege genero suo (naŋ stratonicen Demetrii filiã habebat vxorẽ) ad eum misit orãs pacẽ. Seleucus apollonideŋ ad eũ misit/orauitq;/ut ad se veniret. Tãdem a quibusdã psuasus sententiã mutauit/iussitq; pausaniã ꝓpinquũ illi obuiã/ut eũ in syrie cheronnesum duceret/ubi sub custodibus relictus fuit/ꝛ triẽnio ibi detẽtus cum ex ocio potuq; ꝛ delicijŋ abũdantia in egrotationẽ incidisset/tãdem morbo inualescente post quartũ ꝛ sexagesimũ etatis ãnum vita functus ẽ/qui ob ferociã pugnandi ꝛ aĩm ad bella natũ/vrbis expugnator cognoiatus ẽ. De cuius superbia in macedones ita Plutarchus scribit vehemẽter macedones oturbabãt difficiles aditus/superba respõsa/intolerabilis fastŋ/quibŋ supra mõm excessisse Demetriũ tradũt/ꝛ cũ libellos supplicatiũ macedonũ benigne sinu clamydis excepisset õnibus suarũ petitionũ responsa expectãtibus/cũ ad pontẽ axii fluuii pueniisset/soluto clamydis sinu libellos in aquã deiecit/q̃re animi macedonuŋ grauiter offensi sunt. ¶ Quid lacedemones/nunc affert exẽpluŋ lacedemonioŋ/q̃ iniuste impantes a socijs dimissi sunt/ꝛ a thebanis victi fuerũt leuctrica pugna/de q̃ supra dcm est. ¶ Dẽs fere socii/q̃ lacedemonijs priŋ fauerant alienati fuerũt a lacedemoniis orõe Epaminunde ducis thebani. nã ãte pugnã leuctricã cũ oĩm socioꝝ conuenissent legati corã frequẽtissimo legationũ cõuentu sic lacedemonioŋ tyrãnidem accusauit/ut nõ minus illa orõe opes eoŋ concusserit/ q̃ leuctrica pugna. Tũc. n. inq̃t Emilius ꝓbus perfecit qõ post apparuit ut auxilio socioŋ lacedemonii priuarent. Post pugnã leuctricaŋ lacedemonii nũq̃ respirarũt/nec pristinũ imperiũ recuperarũt/imo Epaminũdas spartã oppugnatũ venit post victoriã leuctricã ratŋ facilẽ expugnationẽ/ qm lacedemonii deserti erant a socijs/ꝛ oppidũ ẽt sine muris. sed cõpos voti eẽ nõ potuit ꝓpter virtutẽ ꝛ prudentiã agesilai/queŋ lacedemonii ex asia reuocauerant parantẽ bellũ arthaxerxi. Talẽ se in eo discrimine impatorẽ pbuit agesilaus ut eo tempore õnibus exploratũ fuerit/nisi ille fuisset spartam futurã nõ fuisse. ¶ Repẽte/statim alienati orõe Epaminũde qõ ꝓter spem lacedemonioŋ fuit. ¶ Spectatores/spectarunt sedentes ꝛ ocioſi illam

ad Pyrrhũ tulerũt. ¶ Quid lacedemões iniuste ipãtes. ¶ nõne repẽte oẽs fere socii deseruerũt: spectatoresq; se ociosos pbuerũt

stragem/ ⁊ nullum auxiliū attulerunt/ q̄uis eēnt socii lacedemonioꝝ in bel lo. ¶ Leuctrice calamitatis/stragis ⁊ cladis/ quā acceperunt lacedemonii ad leuctra oppidū Boetie duce Embroto/ qui illic vulneratus occubuit. Rex alter agesilaus ac si rei malū euentū diuinasset/ad illā pugnā,pficisci noluit/ q̄uis nōnulli ut eo cōtenderet suaserint. ¶ Externa libentius/ exē pla crudelitatis / que fuerunt apud exteros homines. i. extra italiam. ¶ Et laudat imperiuꝝ roma num/ ⁊ priscū impandi morem/ ut magis accu set ⁊ insectet syllam et cesareꝝ/qui crudelitatē summaꝝ in ciues natio nesq̄ exercuerant. ⁊ dū metui q̄ amari studue runt/ optimā impandi ⁊ viuendi disciplinam sustulere. ¶ In tali re/ crudelitate/ ⁊ bis q̄ vo luerūt timeri et iniuste

leuctrice calamitatis? Externa libentiꝝ ī tali re/ q̄ domestica recordor. Verūtamē q̄diu īperiū po. ro. būficiis tenebat: nō iniuriis bella aut pro sociis aut de impe rio gerebantur: exitus erant bellorū aut mites aut necessarii. Regum/ populoꝝ/ nationuꝫ/ portus erat et refugium sena tus. Nostri āt magistratꝰ impatoresq̄

impare. ¶ Q̄ domestica/ nrā romana. ¶ Recordor/ repeto inq̄t memoria libentiꝰ exēpla exteroꝝ hoīm q̄ nostroꝝ. ¶ Verūtamē q̄ diu/ laudat Ci. priscos romanos/ qui nō iniuriis/ sed beneficiis populos ⁊ natōnes ad pa rendum alliciebāt/ atq̄ ad amicitiā/ qm̄ senatꝰ romanꝰ videbat eē patroci nium totius orbis/ adeo ab ipis iusticia ⁊ eq̄tas colebat. Inde cum irrep sit crudelitas ⁊ tyrānis/ exciterūt bella ciuilia/ ⁊ respu. in maximas incidit calamitates/ dū illi qui eā occupauerāt/ timeri q̄ amari maluerunt. ¶ Bñ ficiis/ cōferēdo beneficia in socios/ q̄ beniuolētia ducti libēter romano im perio parebāt. ¶ Iniuriis/ crudelitate/ ⁊ ōni alio genere iniuriaꝝ. i. cū impe riū cōtinebat beniuolētia subditoꝝ: nō vi ⁊ cū eoꝝ iniuria/ nec inferret ali qua vis ⁊ crudelitas. ¶ Pro sociis/ p defensiōe socioꝝ romani noīs/ quos ab alioꝝ iniuriis defendebāt. ¶ Aut de impio/ ut imperiū romanū ,ppaga ret. ¶ Exitꝰ/ fines. ¶ Aut mites/ qm̄ nō seuiebāt in victos/ ut de paulo emi lio supiꝰ dcm̄ ē/ ⁊ de aliis dici possz/ q̄ p̄ficiniū suscipiebāt eoꝝ/ quos vicis sent more maioꝝ. ¶ Aut necessarii/ qm̄ tm̄ seuiebāt ī ipos victos/ q̄ tū erat necesse. Eatenꝰ seuiebāt ī victos/ q̄tenꝰ necessitas req̄rebat. ¶ Regū: nā eie cti e regno/ ut cū alīq̄ incōmoda patiebant. cōfugiebāt ad senatū romanuꝫ ⁊ illiꝰ opē implorabāt/ ⁊ impatores romani magnā se adipisci laudē arbi trabant. si cū magna eq̄tate socios defendissent. ¶ Portꝰ/ receptaculū q̄ dam ⁊ refugiū/ ut est portus ipis nautis tēpestate vexatis. ¶ Nostri ma gistratus/ qui preerant prouinciis/ ut proconsules/ pretores/ questores. ¶ Imperatores/ qui habebant exercitum in ,puincis/ ut illas defenderēt.

Equitate/iusticia ⁊ fide erga socios ⁊ prouincias sibi cõmissas seruata. Prouincias/que ipis erant cõmisse/ ut eas summa equitate ⁊ fide regerent. Prouincie dicte sunt a pcul vincendo vel a porro. Patrociniũ orbis/defensio/qm̃ plꝰ exercebat auxiliũ erga subditos/ꝙ̃ imperiũ. Patroni ut autor est Plutarchus in vita Romuli/dicti sunt defensores a patrono quodã/qui cum Euãdro venerat/ ⁊ plebis studiosus ⁊ auxiliator fuerat. Cesim/paulatiz/ ⁊ sic tangit Syllam/q̃ disciplinã reip. cepit labefactare/postea sequutus ẽ cesar. Hanc cõsuetudinẽ/mõm impandi et defendẽdoꝝ socio rum. Disciplinã/optimum viuendi morem reip. Iã antea/multis ante annis/ ſz post victoriã Sylle de Mario et Marianis/ banc disciplinã regẽde reip. õnino amisimus. Desituz est. n. rõ quare penitus amiserant pristinã consuetudinem imperandi. Desitũ/cessatum/a desino desui desitũ. Putatũ est nõ eẽ iniquũ seuire in socios/postꝙ̃ licuit tãtam crudelitatez exercere in ciues. In socios/romani noĩs. Tãta crudelitas: Sylla recupata rep. ⁊ oppressis Marianis pulcherrimã victoriaz crudelitate maxia inq̃nauit/ octomilia deditoꝝ in via publica trucidauit/tabulaz pscriptiõis posuit/ vrbẽ ac totã italiã cedibꝰ repleuit. Plutarchus ait: Sylla concionez habẽte in ede bellone septẽmilia romanoꝝ extra tẽplum truncata sunt/ ⁊ excito senatu ad gemitus illoꝝ/hoc inquit Sylla/ agamꝰ patres cõscripti/ pauculi enim sunt seditiosi si quos puniri iussit. Sylla prius. lxx. pscripsit: vno interiecto die ducentos ac .xx. alios adiecit/ deinde tercio non pauciores rursus adiũxit/dixitq̃ se denuo pscripturũ eos quoꝝ tunc eẽt oblitꝰ/ ⁊ qui pscriptũ excepisset salutiq̃ cõsuluisz/mortẽ ppposuit nõ patrẽ nõ filium nõ ppinquos excepit. Duo interfectori alicuiꝰ pscripti talẽta pmiũ ppposuit seu dñm seruus seu patrẽ filius interemisset. Appiãus scribit Syllam. xl. senatores equites mille ⁊ sexcẽtos ad mortẽ condẽnasse. hic eniz inquit primus romanoꝝ inuẽtus ẽ/qui morte mulctaret/qm̃ ante Syllam ciues romani nõ poterãt puniri morte. descripsit ⁊ premia interfectoribus: inde alios senatores interfici iussit/quidã suspensi ante pedes Sylle piecti sunt/expulsiones ẽt aliox ⁊ aliis bonoꝝ collatiões facte/cũ ab vrbe fugientes quererent/ ⁊ hinc inde cuncta flagellantes discurrerent/quoscunq̃ ẽt

ex hac vna re maximã laudez capere stu debãt: si prouincias/si socios equitate ⁊ fide defẽdissent. Itaq̃ illud patrociniuz orbis terre veriꝰ q̃ iperiũ/ poterat noiari. Sensim hãc cõsuetudinẽ ⁊ disciplinã iã ãtea minuebamꝰ. Post vero Sylle victoriã penitꝰ amisimꝰ. Desitũ ẽ. n. videri qcq̃ in socios iiquũ: cũ extitisset ẽt i ciues tãta crudelitas. Ergo i illo secuta est

inuenissent nec traderent. Plurime insuper italoꝝ cedes exilia ꝛ bonorum publicatiões fiebãt in eos/qui aut Carbonis aut Norbani aut Marii aut eoꝝ pretorũ mãdatis paruissent. Judicia per oẽm italiã crudeliter exercebãtur/accusationesq; pretoꝝ mulctecq; multiplices fiebant/uel in pecuniaruꝫ exactiõibus uel aliis ministeriis uel õnino cõsilii alicuius in sylla cõmissi/in delictoꝝ numero hospitalitates amicicie ꝛ collatiões uel dantis uel recipientis ponebant/ uel si quis ꝓmptitudinis alicuiꝰ aut contubernii in itinere deprehensus fuisset/que õnia etiam circa diuites asperius agebant. Cum uero in singulos delationes deferrent/ad ciuitates se sylla cõuertit/easq; uicissim puniẽs/aliarũ arces demoliri iubebat/quarũ dam menia solo equabat/aut publicã mulctã illis imponebat/aut grauioribus tributis illas affligebat/ꝛ ex his qui sub eo militauerãt/in colonias distribuit/ꝛ ueluti arces quasdã per italiã habituꝰ/ciuiũ agros domosq; inter eos primus est. Per. cccc. ãnos nõ fuerat rome dictator/cuꝫ Sylla dictaturã inuasit/qui cõsules a patribꝰ eligi prmisit/ne ei dictatura perpetuꝰ deret tyrãnis. Cõsules fuerãt. M. Syllius ꝛ Nortulꝰ dolobella/ipe more regum dictator supra eos residebat. Secures quattuor ꝛ uiginti ãte eũ ꝓferebant/ut priscis ẽt regibꝰ mos fuit custodes corpori suo addidit/tãdẽ sua sponte dictaturã deposuit/preter oĩm opinionẽ redditurus rõem reip. administrate/si patres exigerẽt: nil noui timuit qui centũ ꝛ plura hominũ milia bello cõfecisset/tot domesticos hostes occidisset/senatores non agĩta cõsules quinq; supra decẽ equestris ordinis ad duomilia ꝛ sexcẽtos alios deinde expulisset/quoꝝ nõnullis facultates ademerat/quosdam uero insepultos ꝓiecerat. Dictaturã prius/ut ẽ in li. veteruꝫ digestoꝝ/nõ erat fas ultra sextũ mensem retinere. ¶ Honestã cãm/naꝫ dicebat Sylla se rẽpu. defendere/ꝛ optimates cõtra marianos. Causa igit pugne cũ marianis erat honesta/sed victoria fuit inhonesta ꝛ plena crudelitatis/qm̃ multos interfici iussit/bona ciuiuꝫ publicauit ꝛ sub basta vendidit. ¶ Est. n. ausus/rõ quare fuit inhonesta victoria. ¶ Est ausus/nõ erubuit hoc dicere post victoriã de Mario. ¶ basta posita/vẽdere sub basta ẽ publice vẽdere/cuiꝰ Sylla inuẽtor fuit/cũ bona ciuiũ romanoꝝ vẽderet. Inde ceptũ ẽ dici vẽdere sub basta. i. publice vendere/ ꝛ captiui qui sub basta trãsuersa emittebant/sub iugũ mitti dicebant. Ponebat igit in foro basta/q̃ indicabat bona eẽ publica ꝛ venalia. ¶ Se vẽdere suã predaꝫ/ac si fuisset sua ꝓda capta ab hostibꝰ/nõ a ciuibꝰ. Nec inqt nõ erat sua preda/qm̃ erãt bona ciuiũ

honestã causam non honesta victoria. Est enim ausus dicere basta posita cuꝫ bona in foro venderet: ꝛ bonoruꝫ virorum et locupletum: et certe ciuium predam suam se vendere. Secutus est qui

nõ hostiũ. ¶ Et certe ciuiũ/certe inquit ciues illi erant siue boni siue mali: quoꝝ bona vẽdebat tãqꝫ suã predã/qõ illi nõ licebat. ¶ Ciuiũ:romanoꝝ. ¶ Secutus est/nunc cesarẽ tangit/qui post Syllam occupata repu. victor perpetuus eẽ voluit/ dicebatqꝫ Syllam nescisse lrãs/qz deposuerit dictaturam. ¶ In cã impia/ qm̃ nõ habebat causaz honestã ĩ armis ciuilib9/ ut Sylla qui dicebat se defendere partes optimatiuz. Impia erat causa cesaris/qm̃ erat cõtra patriam/qui pietatez debemus. ¶ Fediore/qꝫ fuerit victoria Sylle:q̃ ꝓ repu. pugnabat/ cesar autẽ ut eam occuparet. ¶ Fediore/magis turpi ꝛ crudeli. Fedus est id quod habet in se multum turpitudinis ꝛ crudelitatis. ¶ Nõ solum publicaret/ ꝓscriberet ꝛ vẽderet/ vt fecit Sylla. ¶ Prouincias/que romano subdite erant imperio. ¶ Vno genere calamitatis/qm̃ õnis ꝓuincias ꝛ natões voluntati sue parere coegit. Itaqꝫ cesar plus nocuit qꝫ Sylla/ille enim bona quorũdam publicauit. Cesar aũt õnis ꝓuincias ꝛ nationes vt sibi parerent coegit. Calamitas igit quã cesar intulit cõis fuit õnibus/ergo magis danda vicio/qm̃ pluribꝰ nocuit qꝫ victoria Sylle. ¶ Itaqꝫ vexatis/crudeliter agitatis/affert vnũ exẽplum crudelitatis cesaree/qua nullũ maius potuisse scelus inuentri dicit. ¶ Ac poti⁹:destructis ꝛ oppressis. Vexare ut inquit Gellius factuz ẽ ab eo quod est vehere/in quo est iam vis quedã alieni arbitrii. nõ eniz sui potẽs ẽ qui vehitur/qui ferẽ ꝛ raptat̃/atqꝫ huc/atqꝫ illuc distrahit̃/is vexari ꝓprie dicitur/sicut taxare pressus crebriusqꝫ est qꝫ tãgere. ꝛ quassare grauius violentiusqꝫ ẽ qꝫ quatere. Vexare inquit Asconius pedianus ingentis calamitatis vsum significat. ¶ Nationibus/ꝛ in ꝑmis gallijs ꝛ hispanis/ubi expugnauit filios Pompei. ¶ Amissi imperii/romani/hoc fuit signum imperium romanoꝝ eẽ amissuz/cũ cesar de massylia triũphauit. ¶ Massyliã/ id est formã ꝛ imaginẽ massylie vrbis. preferebant enim in triũpho imagines ꝓuinciaꝝ ꝛ deuictarũ vrbiũ. Massylia vrbs Gallie cõdita fuit a phocensibus ꝓpe ostia rhodani amnis:massylienses amici fuerunt po. ro. ꝛ roma capta a gallis senonib9 cũ capitoliũ obsideret̃/ aurũ ꝛ argentũ publicum ꝛ priuatum cõtulerunt ad exemplũ pondus gallis a quibus redẽptã pacẽ cognouerãt/ob quod meritũ/ut ait Trogꝰ ꝛ immunitas illis decreta. ꝛ locus spectaculoruz in senatu datus/ꝛ fedus equo iure percussum. Cum

in cã impia: victoria ẽt fediore nõ solũ singuloꝝ ciuiũ bona publicaret: sz vniuersas ꝓuincias regionesqꝫ vno calamitatis genere cõprẽderet. Itaqꝫ veratis ꝛ perditis exteris nationibus ad exẽpluz amissi imperii/portari in triumpho massiliam vidimus: ꝛ ex ea vrbe triumphari: sine qua nunqꝫ nostri imperatores ex

Massylia clauderet portas cesari/ab eo expugnata est ꝛ direpta/ de qua confectis bellis ciuilib9 ꝛ vexatis attritis ꝛ extrema calamitate affectis cesar triũphum egit/quod Cicero dicit fuisse maximũ scelus ꝛ signum amissi romani imperii/cũ de Massylia tam amica romano nomini triũpharet/ sine cui9 auxilio ex trãsalpinis gentib9 romani imperatores nũq̃ triũpha re potuerunt. Transalpinis/que gesserũt trans alpes in hispaniis ꝛ gallis. Preterea/ vltra hoc scelus multa que cesar crudeliter exercuit ĩ socios/ commemorare possẽ. Nefaria/crudelia et sacrilega. nefariũ ut inquit Asconius pedian9 dicit id quod sacra polluit farre pio solita celebrari: ergo nefarii sacrilegi sunt. Nefandũ dicit nõ fãdũ. In/aduersus socios.

trãsalpinis bellis triũpharũt. Multa ꝑterea commemorarẽ nefaria in socios: si hoc vno sol qcq̃ vidisset indigni9: iure igit plectimur. Nisi. n. multoꝝ impuni ta scelera tulissem9: nũq̃ ad vnũ tãta p ueniisset licentia. a quo quidẽ rei familiaris ad paucos/ cupiditatum ad multos ĩprobos venit hereditas. nec vero vnq̃ bellorum ciuiliuꝫ semen ꝛ causa deerit :

Si hoc vno/quasi dicat cũ crescere dẽat orõ/nec ego possim aliquod maius scelus cõmemorare: nõ offerã in mediũ alia nefaria/que cesar cõmisit in socios romani nois. Plectimur/merito punimur/qm̃ obstare debuimus cesari/ priusq̃ inualesceret. ꝛ sic rẽp. nõ amisissem9. Nisi. n. reddit rõem/q̃re iure plectebant qm̃ nõ aĩa duerterunt in cesarẽ/cũ ad tyrannidẽ apertis indiciis tẽderet. Scelera/q̃ in rep. cõmiserũt. Cesar. n. largitionib9 vtebat/ ꝛ populo stipendiat/ ꝛ in cõsulatu legẽ tulit agrariã/ ꝛ agrũ cãpanũ ꝛ cãpũ stellatẽ relictũ vectigalẽ po. ro. diuisit/ dedit q̃ q̃bus voluit. Ista inq̃t Ci. scelera nõ erãt ferenda/ sed cõprimenda cesaris audacia/ ꝛ sic nõ incidissemus in tãtas calamitates. Ad vnũ/ad cesarẽ. A quo/ vno cesare. Hereditas rei familiaris/cesar nouissimo testamẽto tres instituit heredes. L. Pisonẽ Gocerum Nepotes. C. Octauiũ ex nepote/ ꝛ. L. Pinariũ ꝛ Gu. pediuꝫ ex qua nepote/reliquos in ima cera. C. Octauiũ ẽt in familiã nomenq̃ adoptauit. populo hortos circa Tiberiꝫ/publice ꝛ viritim trecẽtos sestertios legauit. Rei familiaris/domestice. Cupiditatũ/qm̃ oẽs improbi cupiẽt id q̃ cesar: ꝛ ad spem imperii post mortẽ cesaris tres in primis erecti sunt. M. Antoni9 Octaui9 ꝛ Lepid9. Ergo inq̃t Ci. nũq̃ deerũt bella ciuilia. carpendus igit cesar/qui ꝛ ipe ꝛ pessimo exẽplo reipu. obfuit. Semen/origo et quoddam seminariũ ꝛ causa/quare bellũ ciuile appetat a viris sceleratis ꝛ rapina gaudẽtibus. Perditi/scelerati ꝛ potione digni ꝓpter pessimos

mores · ¶ Hastã illaz/bonoz venditionẽ factam tẽpore Sylle sub hasta. ¶ Cruentã/plenaz crudelitatis ꝛ impietatis/qm̃ pscribebant ciues interfi ciebant/ꝛ venditio bonoz publice fiebat. ¶ Et sperabunt/ ut scilz bona aliena osequant/ut fuit tempore Sylle ꝛ cesaris: ꝛ ꝓbat hoc exẽplo onoz. ℔. Sylle ꝛ Cornelii scribe/qui vtrãq dictaturã fouerunt/ꝛ rapinaz vtri usq fuerũt sinus · in · viii · philippica dicit/hasta cesaris · ℔. c. multis impro bis et spem affert ꝛ au daciam · viderunt enim ex modicis fieri repẽte diuites. Itaq hastã sp cupiunt videre hi/ qui nostris bonis iminent / quib9 ônia pollicet Ia toni9. ¶ Quã · ℔. Syl la/qui erat ꝓpinquus ꝛ gentilis · L · Sylle dictatoris/ꝛ apud illuz magne autoritatis fuit. Ex tat orõ Ciceronis in defensionẽ. ℔. Sylle/qui accusabat cõiurasse cũ cesa re · Dicit Cicero/laudãs. ℔. Syllã: At uero in illa graui. L · Sylle victoria turbulentaq/ quis. ℔. Sylla mitior. multoz hic vitã a. L · Sylla depre catus est/q̃ multi summi hoies ꝛ ornatissimi ꝛ nostri ꝛ equestris ordinis/ quoz ꝓ salute se hic obligauit/sed illic Cicero cãm · ℔. Sylle defendens vt eum liberaret/mitẽ animũ ipis ostẽdere nitebat seruiens tẽpori. In hoc lo co veritatẽ dicit/accusatq ipius rapinã ꝛ hastã illam sanguinariã/quã vi brabat cum suo ꝓpinquus. L. Sylla eẽt dictator · Inde adhesit cesari/ et rapinis operã dedit/ut fecerat. Nã ut inquit Suetonius/cesar priusq edi litatem iniret/ venit in suspitionẽ/q cuz · M · Crasso cõsulari. ℔. Sylla ꝛ L · antonio coniurasset/ut principio animi senatũ adorirent/ꝛ trucidatis quos vellẽt dictaturã crassꝰ inuaderet/ipe ab eo magister equitũ diceret/ ꝛ Sylle ꝛ antonio cõsulatus restituerent. ¶ Quã/hastã id ẽ venditionem bonoz. ¶ Vibrasset/mouisset/id ẽ cũ illoz bonoz fuisset sinus ꝛ ptiçeps. ¶ Dictatore ꝓpinquo suo/cũ eẽt dictator. L. Sylla eius ꝓpinquus ꝛ gen tilis/qm̃ erat ex domo cornelia · Idẽ · ℔. Sylla qui hastaz illã vibrauit. i· illã venditionẽ sub hasta exercuit tẽpore Sylle ꝓpinqui sui. ¶ Sexto ꝛ tri cesimo/qm̃. xxxvi. ãni interceserũt inter dictaturã Sylle ꝛ cesaris. ¶ Nõ recessit/q̃ dicat sequutus est/ ꝛ ipam eẽt vibrauit tẽpore cesaris/cui adhe serat assuetus rapinis Syllanis ꝛ pscriptiõibus. ¶ A sceleratiore hasta/a cesare q̃ sceleratior fuit q̃ Sylla in occupanda rep. ꝛ publicatiõe bonoz / quippe nullã habebãt cãm honestã/sed impiã ꝛ victoriã fediorẽ · ℔ · igitur Sylla nõ recessit ab rapinis sceleratioribꝰ q̃ fuerint venditões bonorũ tẽpore Sylle · Huiꝰ · ℔ · Sylle meminit ipe cesar in cõmẽtariis. ¶ Alter ãt/ nunc affert corneliũ/q̃ in dictatura Sylle scriba fuerat · tẽpore vo cesaris

dũ homines ꝓditi hastã illã cruentaz ꝛ memínerint ꝛ sperabunt. Quã. ℔. Syl la cũ vibrasset dictatore ꝓpinquo suo: idem sexto ꝛ tricesimo ãno post a sceleratiore hasta nõ recessit: alter autẽ qui in

fuit questor vrban⁹. ¶ In illa dictatura/ Sylle scz. ¶ Scriba fuerat/ cornelius fuit scriba Sylle. Lepidus in orõe que ex historia Salustii habet'/ ait/ sed qz nõ aliter salui satisqz tuti imperio erim⁹/ nisi vectius picẽse cornelius scriba bene parata ꝓdegerint/ nisi approbaritis ões ꝓscriptionem noxiorũ ob diuitias cruciatus virorũ illustriũ vastatã vrbem fuga ꝛ cedibus bona ciuũ miseroz quasi cymbricã predã venũ aut dono data. Scriba nũc dicit' secretari⁹. Cornelius erat scriba q̃ stori⁹ ꝛ scribe erarii magnam autoritatẽ habebant/ ꝛ multuz lucrabãtur/ ꝛ maxime ĩ bis publicationibus bonorũ quorũ magnã partẽ cõpilabant. ꝛ sic etiã questores. ¶ In bac/ dictatura cesaris fuit questor vrban⁹. ¶ Questores pecunie preerant/ dicti ab eo ꝙ inquirẽde cõseruãdeqz pecunie cã creati erãt. q̃stores ẽt erãt in ꝓuincijs: sz q̃stor vrban⁹ erat maioris dignitatis. Questor nũc dicit' thesaurari⁹/ ꝛ q̃stor urban⁹ nũc dicit' thesaurius maior. Et scriba q̃stori⁹ erat ille q̃ scribebat/ tenebatqz rões quos nũc thesaurarii ẽt bñt. Alii q̃stores a ꝓco cõstituebant'/ q̃ capitalib⁹ reb⁹ p̃eẽnt. ꝛ bi appellabant' q̃stores paricidii. Erat igit' cornelius q̃stor urban⁹/ ĩ cuius man⁹ oĩs pecunia deueniebat/ ꝛ erat tãqz sin⁹ cesarianarũ rapinarũ/ ꝛ auctus erat/ qm̃ cũ prius eẽt scriba questorius/ nũc erat questor vrbanus. ¶ Ex quo/ ꝓpter hoc inq̃t Cice. nũqz deerũt bella ciuilia/ cũ talia p̃mia bellũ ciuile fouentibus parent'. Dolet Cicero eũdem in Syllana dictatura fuisse scribã/ ꝛ in cesariana questorẽ vrbanũ/ q̃i receptaculũ õnium rapinaruz. ¶ Vnde talibus premiis ceteri adducti ciuilia bella fouebunt ꝛ tãdiu menia urbis quassabunt quoad solo equata iaceant/ ꝓspiciens Cice. nepotibus/ ꝛ lõgarerũ exẽplorũqz experientia doctus vrbis rome ruinã timebat/ quã prope casurã cernebat. qm̃ discordia demens ad nil aliud hoĩes vrbesqz deducit nisi ad miseriã atqz ruinã. Vnde Mycipsa apud Salustiuz ita Jugurthã alloquit'. ¶ Equidẽ ego vobis regnũ trado firmuz si boni eritis. sin malimbecillũ. nã cõcordia parue res crescũt/ discordia maxie dilabunt'. ¶ Talibus premiis/ cũ talia sint premia proposita rapine sz bona proscriptorum subbastationes questura urbana. ¶ Itaqz/ igit' inq̃t/ cũ bella ciuilia a peroditissimis hõibus appetant' ꝓpter p̃mia ꝓposita. ¶ Vrbis/ rome. vrbem dixit/ nõ ciuitatẽ/ qm̃ orbata erat bonis ciuibus/ ut tã nõ videret' eẽ ciuitas sed vrbs. ¶ Stant/ erecti sunt. ¶ Extrema scelera/ ultimã ruinam. Inquit Cice. propter bella ciuilia proscriptiones atqz exilia ciues defecerunt/ remanent solũ parietes/ qui ẽt timent ruinã/ que erit vltimum scelus/

Illa dictatura scriba fuerat / ĩ hac fuit q̃ stor vrban⁹. Ex quo dẽt intelligi/ talib⁹ premijs ꝓpositis nunqz defutura bella ciuilia. Itaqz pietes vrbis mõ stãt ꝛ manẽt: hiqz ipi iã extrema scelera metuẽtes:

qm̃ nil iã supest de repu. romana/nisi parietes/ qui iã metuunt incẽdio ab sumi soloue equari. ¶ Rẽ vero pu. cõem vtilitatẽ ꝛ statũ reip. ¶ Penit9 õnino qm̃ reipu. ꝛ senatus nullũ extabat vestigiũ ꝓpter bella ciuilia ꝛ tyrãnidez. ¶ In has clades/mala ꝛ calamitates. vnde digressa ẽ eo se refert Ciceronis orõ. dixit. n. supra ad opes tuendas nihil eẽ aptiꝰ qꝫ diligi/nec alienius qꝫ timeri. ideo hic p parenthesim dicit redeũdum ẽ ad ꝓpositũ. ꝓpositus autẽ erat nihil eẽ alienius qꝫ timeri. incidimus igit᷑ inquit in has clades/ duz malui mus timeri qꝫ diligi. i. duz Sylla ꝛ cesar beni uolentiã ciuiũ nõ cura runt/mõ tyrãnidẽ asse qrent᷑:si voluissent stu duissentqꝫ amari/resp. floreret/quaz ꝓpter il loruz regnandi cupidi tatem et triuz viroꝝ q̃ nunc ẽt id moliunt᷑ De cautus Antonius ꝛ Lepidus õnino amisimus. ¶ Ad ꝓpositũ/ad id quod ꝓposuimus. ¶ Que res/clades ꝛ calamitates. facit argumentuz a maiori/ Si populus inquit romanus tanto imperio subnixus iniuste imperans ta lia passus est/multo magis ꝛ facilius singuli male imperantes patient᷑/qm̃ nõ possunt resistere potentiis alioꝝ ꝛ odiis. ¶ Singuli/qui nõ tm̃ poẽte habent ut populo romano vix minima parte conferri possint. ¶ Singuli/ tyrãni/ꝛ iniuste imperantes. ¶ Putare/cogitare ꝛ expectare. debẽt inquit multo magis tales metuere calamitates/cum tãto imperio subnixi nõ sint/ ꝛ facilius possunt opprimi a subditis/si non amant᷑. quisqꝫ beniuolentiaz hominũ sibi conciliet/si pmanere in sua fortuna capit/qm̃ õne violentum nõ est durabile qõ multis exẽplis Cicero ostendit/ad id tendens vt alios a tyrãnide deterreat ꝓpositis malis ꝛ exitu tyrãnorũ/ut ab vtili suadeat cõem vtilitatẽ tuendã eẽ ꝛ beniuolentiã hoim cõplectendã. ¶ Perspicuũ/ clarũ ꝓpter exẽpla ꝛ exitꝰ iã allatos ¶ Magnã vim/multũ posse ad tuẽ das opes ꝛ dignitatẽ. ¶ Imbecillẽ/debilem/qm̃ parum durat id quod time tur ¶ Sequit᷑/cõueniens ẽ postqꝫ beniuolentia tm̃ habet in se momentũ ꝛ presidium/de ipa disserere ꝛ docere/ quibus rebus ipam cõsequi ꝛ retinere possumus. ¶ Facillime/sine difficultate. ¶ Caritatez/beniuolentiã ꝛ amo rem/ꝛ ut cari aliis simus. ¶ Cum honore/ virtutis laude/qm̃ nõ dẽmus q̃ cunqꝫ rõe hanc beniuolentiaz cõsectari/sed cum honore ꝛ fide. i. constãtia. dicam inquit quibus rebus parat᷑ caritas hominũ cuz honore ꝛ fide. hoc

rez vo pu. penitꝰ amisimꝰ. Atqꝫ in has clades incidimꝰ (redeũdum ẽ. n. ad pro positus) dũ metui qꝫ cari eẽ ꝛ diligi ma luimꝰ. Que si ppᷣo romano iniuste iperã ti accidere potuerũt: qd dẽnt putare sin guli᷑ Quod cũ perspicuũ sit beniuolẽtie vim eẽ magnã: metꝰ ibecillez: sequit᷑ vt dissera mꝰ quibus rebꝰ possumꝰ facillie eã quã volumꝰ a dipisci cum honore ꝛ

supra Cicero pollicitus est dicens: Quibus autē rebus hanc facultatē asse
qui possumus/ut hominū studia cōplectamur/eaq; teneamus/dicaz neq;
ista multo post. Inde fecit digressionē loquēs de fortuna imminēte tyran
nis⁊ populis iniuste imperantibus usq; ad hanc partez/qua id quod tunc
proposuit ⁊ omisit exequi. ¶ Sed ea/benivolentia ⁊ caritate boīm/ qm
nō ōnes egent pari numero amicoz. ¶ Nā ad cuiusq; vitam/probat quare
nō pariter ōnes egem⁹ beniuolentia ⁊ caritate alioz/sed secundū vite institutū. ¶ Institutā/ inchoataz ¶ A multis ne opus sit/illi q̄ sunt ī magistratu a pluribus opus ē vt diligant q̄ priuati/et maiorem numerum amicorū habeāt cā officii/et vt ab ipis ornent. ⁊ sic discurren do per varia instituta vite illi qui exercent ar tes operosas ⁊ mechani cas possunt eas tracta re sine multorū beniuo lentia. illi qui tendunt ad imperia honores magis egent ciuiū beniuolētia/ut id quod cupiūt asse quant/⁊ id quod adepti fuerunt retinere possint. ¶ Certū igit hoc sit: hoc est primū de beniuolentia preceptū. Sensus ē/hoc sit certissimū ⁊ explora tissimum/nihil vtilius nobis eē q̄ habere familiaritates eoz q̄ nos amēt. ¶ Sit certū/hoc ita teneat inquit/⁊ in primis sit certū/nil eē beniuolentia vtilius. ¶ Familiaritates/mutuas cōsuetudines ⁊ amicicias. ¶ Necessa riuz/ ad opes ⁊ dignitatatē tuēdam/maxime ante ōnia necessariuz in vita humana. ¶ Et mirantiū nostra. i. nostras virtutes/que sunt bona animi/ ⁊ amitti non possunt. ¶ Nec. n. rō quare necessariū ē hēre amicos. ¶ Pror sus/ōnino ⁊ penitus. facit hoc amor/ut nō multum differat inter summos viros ⁊ mediocres/cū beniuolētia diūcti sunt. ¶ Eaq;/caritas. ¶ Utriusq;: summis viris ⁊ mediocrib⁹. ¶ Prope mōm/quasi. ¶ Honore/q̄tuz ad fa mam ⁊ laudem virtutis/que alios ad se allicit. ¶ Et gloria/ pp̄ter merita rerū gestarū. ¶ Beniuolētia/ut ciues nobis beniuoli sint. ¶ Fortasse nō eq̄ ōnes egent/ qm nō ōnes sequunt idem institutū vite/sed alii priuatā et otiosam: alii vero publicā ⁊ in negocijs vitā agunt/qui magis indigent q̄ priuati otiosi ⁊ cognitiōi rez studētes honore ⁊ gloria ⁊ beniuolētia ciuiū.

fide caritatē. Sed ea nō pariter oēs ege mus. Nā ad cuiusq; vitā institutā accō modāduz ē/a multis ne opus sit: an sa tis sit a paucis diligi. Certū igit hoc sit ⁊ id quidē et primū ⁊ maxīe necessariū/ familiaritates hēre fidas amantiū nos amicoz ⁊ nostra mirantiū. Hec enim ē vna res prorsus: ut nō differat multuz inter summos ⁊ mediocres viros: eaq; ē utrisq; pp̄e mōm companda honore et gloria et beniuolentia ciuium: fortasse non eque ōnes egent. Sed tamen si cui

Voco inquit fortasse/ nō eq̄·i·pariter/ ꝛ similiter egent honore gloria ꝛ benivolentia/ꝛ q̄uis nō ōnes eque egeant/tamen si quis hec tria hēbit maximum adiumentū ad amicicias ineūdas habebit/qm̄ nihil est/quod magis ad se alliciat q̄ virtus/ꝛ gloria rerū gestarum/qua moti/eos etiam quos nūq̄ vidimus summope diligimus · ¶ Hec suppetunt/si cui adsunt ꝛ abūdant · ¶ Ad cetera/ad multa alia/qm̄ dant homini autoritatē/ꝛ in multis prosunt · ¶ Ad amicicias/ quoniaz bonoratū virū ꝛ glorioſum ōnes amāt/ꝛ ipius amicitiā appetunt · ¶ Nostri libri/ quos desideramus tempoꝛ superiorū incuria · ¶ Attingam9/paucis degustem9. ¶ Quā do quidem/qm̄. ¶ Ea/ gloria. ¶ Adiuuāt plurimum/maximū ē adimentū ad res maiores administrādas ·

Hec suppetūt: adiuuāt aliquātum: tū ad cetera: tū ad amicicias cōparādas. Sz de amicicia alio libro dcm̄ ē: q̄ inscribit Lelio. Nunc dicamus de gloria: q̄q̄ ea quoq̄ de re duo sunt nostri libri. Sz attingam9: qñ quidez ea in rebus maioribus administrādis adiuuat plurimū ·

¶ De his ex q̄bus gloria cōstat.

Summa igit ꝛ perfecta gloria. Ponit Cice. tria ex q̄bus perfecta gloria cōstat: de quibus singillatī disputabit. ¶ Si habet fidem/credit et autoritate ducitur ꝛ bonitate · ¶ Hec ātē/ diligi a multitudine: q̄ fides habeatur/ꝛ q̄ q̄s dignus honore putet. ¶ Si nē simpliciter breuiterq̄ dicendū/parenthesis/si volum9 iquit simpliciter ꝛ breuiter dicere. ¶ Simpliciter/pure ꝛ sine ambage verborum ¶ Quib9 rebus/qua via/qua rōe supradicta cōparant a singulis ꝛ a multitudine/ bisdē inquit reb9 ꝛ a multitudine ꝛ a singulis benivolentiam nobis cōparam9/ tñ ē aliq̄ differētia/cuz scz volumus a multitudine videri fideles/ꝛ hēre ea q̄ alios ad amorē alliciūt/aliter in aīos multitudinis influendū ē q̄q̄ singuloꝝ boim. ¶ Pariunt/comparant ¶ Aditus/ingressus ad cōparandā benivolentiaz multitudinis. ¶ Tāq̄ influere/trāslatio ē/qz quēadmōm9 influit aq̄/ sic verba dēnt influere. i. ingredi ī aīos auditoꝝ. ꝛ difficile ē mouere multitudinē/qm̄ nō bisdē rōnib9 oēs mouent.

Vnde opus ẽ varia atq; diuersa inculcare/ut ões ad affectũ moueamus ideo dicit aliũ eẽ aditũ ad multitudinẽ.

¶ primũ. Nunc resumit primã partez illarũ trium/ ex quibus cõstat gloria/ ⁊ quibus rebus beniuolentia multitudinis cõparaꝫ/ docet. Illis tribus/si diligit multitudo/si fidẽ bẽt/⁊ si honore dignos putet. ¶ Precepta beniuolentie/dicamus quib9 rebus beniuolẽtia multitudinis cõpareꝫ. ¶ Que/ beni uolentia. ¶ Capiꝫ/cõ paratur. ¶ Beneficiis: conferẽdo beneficia in alios ⁊ exercẽdo libera litatẽ ⁊ magnificentiã. ¶ Secũdo loco/scz nõ possumus inquit bene ficia cõferre ⁊ illis alio rum beniuolentiã deme rert / nisi habeamus be neficam voluntatem / ut intelligat multitudo nõ deeẽ nobis aĩm libe ralem/ sed facultatem/ q̃ liberalitate possem9 uti. ¶ Benefica volũ tate/qm̃ nõ solum spec tatur res ipa que daꝫ/sed etiã voluntas vt supra dictum est ex sententia Aristotelis/cum de liberalitate dicebaꝫ. ¶ Etiaz si res/quã dare vellem9/ ⁊ facultas donandi ¶ Nõ suppetit/non adest nobis/ vt benefici ⁊ libera les eẽ possimus. ¶ Vehementer aũt/ponit ea quibus amor multitudinis maxime cõmoueꝫ/liberalitatẽ/iusticiam/⁊ fidem. ¶ Fama liberalitatis:si Fama est aliquem eẽ liberalem/⁊ homines ita opinanꝫ esse iustũ beneficũ ⁊ fidum. ¶ Benficẽtie/que nõ tm̃ in pecuniis vt liberalitas/sed etiã in aliis rebus cõsistit. ¶ Fidei/q nõ decipiat aliquez/⁊ sit iustus/⁊ deniq; mãsue tus facilis/ista inquã ad se multitudinẽ alliciunt. ¶ Etenim/rõ quare mul titudo moueꝫ virtutib9 supradictis/qm̃ ipm decoz ⁊ honestũ sua pulchri tudine mouet aĩos hoĩm/ ⁊ istud decoz maxime manat a iusticia fide libe ralitate ⁊ mãsuetudine ⁊ facilitate. hec q̃ppe virtutes bonũ virũ attingũt Vnde in ꝑmo dixit colendũ eẽ quẽq: maxime quisq; his virtutib9 leniori bus erit ornatus modestia cẽperãtia ⁊ iusticia/quoniam fortis animus in homine non perfecto nec sapiente feruentior plerunq; est. has igitur virtu tes leniores magis amat multitudo/⁊ in primis liberalitatem/que sola ce sarez ad ppetuã dictaturã pouxit/largitiõibus cõciliata sibi multitudine.

Quia rõe beniuolẽtia mltitudis ꝺpeꝫ.

¶ primũ de illis tribus q̃ ante dixi beniuolentie p̃cepta videa mus: q̃ quidez capiꝫ beneficiis maximis. Secũdo aũt loco benefica vo luntate beniuolentia moueꝫ etiaz si res forte non suppetit. Vehemẽter aũt amor multitudinis cõmoueꝫ ipa fama ⁊ opi nione liberalitatis beneficentie: iusticie: fidei omniũq; earuz virtutuz que perti nent ad mansuetudinẽ morũ ac facilita tez. Eteni illud ipm q̃ decoz hõestũq;

¶ Remur/arbitramur. ¶ Grauissime/efficacissime ꝛ magni ponderis atq; momenti. ¶ Preterea/insup/ꝛ vltra cās p̄dictas q̄ sunt grauissime. ¶ Leuiores/nō tāti p̄deris/ut si aliquid fecerimus/qđ multitudini placeat.

FIdes aūt. Hūc de secunda parte. i. fide dat precepta/ꝛ docet quid sit agendū/ut nobis fides habeat̄/ut sc̄z iusticiā habeamus ꝛ prudentiā. ¶ Si existimabimur/si homines existimabūt nos habere prudentiā cōiunctam cum ipa iusticia.

¶ Nam ꝛ his fidē habemus / ꝓbat id quod dixit p tres effect9 ipi9 prudentie/cuius mun9 ē intelligere/futura ꝓspicere/ꝛ bene consulere cū oportet. ¶ In discrimen/piculuz. ꝛ ipe prudens scit in medium/et ex tēpore cōsulere quid sit agendū ¶ Hanc/q̄ itelligit/futura ꝓspicit rem expedit ꝛ cōsilium capit. ¶ Justis etiā habetur fides: qz putant esse sine fraude et boni viri/quoniaz a iusticia boni viri denominant̄ ¶ Fraudis: doli decep tionis. ¶ Iniurie/que violentiaz habet ꝛ ē cōtra iusticiā. naz iniuria generaliter dicit̄ ēe qđ non fit iure. ¶ Itaq;/ꝓpter hoc qz nulla est ī ipis suspicio fraudis ꝛ iniurie. ¶ His: bonis viris. ¶ Salutē/curaz nostre salutis/q̄m non decipiūt. ¶ Fortunas/diuitias ꝛ opes/q̄ sunt bona fortune. ¶ Haz igitur/comparat iusticiam ꝛ prudētiā inter se. ꝛ dicit iusticiā plus valere q̄z prudentiam ad faciendam fidem/id est ut alicui fides habeatur.

dixímus: qz per se nobis placet: aīosq; omnium natura ꝛ specie sua cōmouet: maximeq; quasi perlucet ex his q̄s commemorauí uirtutib9: iccírco illos ín quib9 eas vírtutes ēe remur: a natura ípa díligere cogímur. Atq; he quidez cause díligendi grauíssime: possunt enim preterea nonnulle esse leuiores.

¶ Quibus rebus fides acquiratur.

FIdes át vt habeat̄: duab9 reb9 effící pōt sí exístimabimur adepti ꝺiunctā cū iusticía prudentíam. Hā ꝛ his fidē hēbím9: quos pl9 íntelligere q̄z nos arbitramur: quosq; et futura ꝓspícere credímus: ꝛ cū res agat̄ ín díscrimēq; vētū sít expedíre rē: ꝛ consíliū ex tpe cape posse. Hāc. n. oēs exísti māt vtilē verāq; prudētiā. Justís autē ꝛ fídis homínib9. í. bonis íta fides habetur: vt nulla sít ín his fraudís íniurieq; suspício. Itaq; ín his salutē nrām/ his fortunas/ his líberos rectíssime cōmítti arbitramur. Harum ígit duaruz

¶ Pollet/ualet. ¶ Quo enim/rō quare iustícia plus ualeat. ¶ Quo/q̄to. ¶ Versutior/astutior. Versuti dicunt illi/quoꝝ mētes celeriter vertunt. callidi sunt qui habent rerum experientiā. ¶ Hoc/tanto. ¶ Detracta/dēpta opinione bonitatis ꝛ iustície. ¶ Quāobrē/cōcludit Cicero hanc partez. ¶ Intelligentie/prudentie. ¶ Sed ne quis sit admiratus/excusat se Cicerō ad multitudinē loquat/q̄ virtutes natura cōnexas ꝛ copulatas/adeo ut separi nō possunt/se iungat. Vaz data vna virtute/dant cōnes/sed apud impitam multitudinem aliter loquēduz ē/ut ratio personarum habeat/ que non intelligunt exacte ipas virtutes/quas separi posse arbitrantur. ¶ Illa subtilitas/ disputatio subtilis ꝛ acuta/ ut decz philosophuz. ¶ Limatur/ expolitur ab ipsis philosophis/ ꝛ inquiritur veritas. ¶ Opinionem cōmunem/multitudinis. ¶ Vt vulgꝰ/ vt multitudo opinatur et sentit. ¶ Populari b, acceptis ab opinione vulgi ꝛ populi: non ex disciplina philosophoruz. ¶ Opinione popularí/ de re que cadit in vulgi opinionem/ quoniam imperita multitudo opinat aliquem esse posse prudentez et non iustuz/ ꝛ sic de similibꝰ. ¶ Eodē mō/ id est ¶ Panetiꝰ/quez ego sequor/ ita disiūxit secutꝰ opinionē vulgarē: qm̄ orō

ad fidē faciendaz iustícia plꝰ pollet: qp pe cū ea sine prudentía satís habeat autoritatís: prudētía síne iustícia nihíl ualet ad faciendā fidē. Quo. n. quis versutior ꝛ callidior: hoc inuísior ꝛ suspectior detracta opinione ꝓbitatis. Quāobrē ī telligētie iustícia cōiuncta q̄tū volet hē bit ad faciendā fidē viriū. Justícia síne prudentía multum poterit: síne iustícia níhíl valebit prudētía. Sz ne qs sit admiratus: cur cuz inter oēs phōs cōstet: a meq̄ ípo sepe dísputatū sít/ q vnā haberet oēs hēret uirtutes: nūc ita seiungā q̄ posśit quísq̄ q nō ídem prudēs sít iustus eē. Alía ē illa cū ueritas ípa límat ín dísputatōne subtílitas. Alía cum ad opínionez cōem ōnis accōmodat oꝛō. Quāobrē ut vulgꝰ: ita nos hoc loco loqmur: ut alíos fortes: alíos bonos víros alíos prudētes dícamus. Popularíbꝰ enim verbís est agenduz ꝛ vsítatís: cū loquamur de opínione popularí. Jdq̄ eodem modo fecit Panetius. Sed ad ꝓ posítum reuertamur.

est accōmodanda multitudini.

Erat igit. Reuertit Cice. ad ꝓpositū / 7 exequit terciā partez ꝓpositionis. Terciū. n. erat / si ipa multitudo putat nos bonore dignos ¶ Admirātur cōiter / ponit ea que cōiter homines admirant / e quibus causis rōnibusq; adducti aliquos bonore dignos putant. ¶ Cōiter / generaliter 7 cōi quodā cōsensu. ¶ Preter opinionē / q̄ nō ita magna esse opinabant. ¶ Separatim / in singulis hominibus / nō cōmuniter. ¶ Quedā bona / virtutes quas ineſſe nō arbitrabant. ¶ Suſpiciunt / admirant ¶ Singulares: ſummas q̄bus nulla pōt comparari. ¶ Deſpiciūt / negligūt et ſpernunt / atq; nulli? moměti illos eē putāt / qui nullaz in ſe virtutē hēre vident. ¶ Deſpiciūt / male de his exiſtimant / 7 ad id refert ſuſpiciūt. ¶ Contēnunt / nihil curāt nec efferūt laudib? ¶ Animi / fortitudinis 7 magnanimitatis. ¶ Neruoz / roboris et pēſi in rebus agēdis / ſed quedā mollicies. hoīes enim viles cōtemnunt deſpiciūtur q;: ſed nō oēs cōtēnunt de quib? male exiſtimāt / imo timent / quz ſint improbi / fraudulenti / maledici 7 īſtructi ad inferendam iniuriā ¶ Improbos: inſatiabiles et malos / q̄ nimis hēre cupiunt cuz alioz iniurias. ¶ Vt dicit / ut ē in ꝓuerbio. Induſtria: ē ſtudioſ? labor. ¶ Admiratione quadā. i. eos multitudo admirat / qui putant ſuperare alios virtute 7 vacāt dedecore /

¶ Quibus reb? conſequmur ut multitudo nos admiret 7 hōre dignos putet.

Erat igit ex trib? que ad gloriā pertinēt hoc terciū: vt cū admiratōne hoīm honore ab his digni iudicaremur. Admirant cōiter igit illi quidē ōnia q̄ magna 7 preter opinionez ſuā animaduerterūt: ſepatim aūt in ſingulis ſi ꝓſpiciūt quedaz bona nec opinata. Itaq; eos viros ſuſpiciūt: maximiſq; efferūt laudibus: in q̄bus exiſtimant ſe excellētes quaſdaz 7 ſingulares virtutes ꝓſpicere. Deſpiciūt autē eos 7 cōtēnunt: in quib? nihil virtutis / nihil animi / nihil neruoz̄ putāt. Nō. n. oēs eos contēnunt: de quib? male exiſtimāt Maz quos improbos / maledicos / fraudulentos putāt: et ad faciendū iniuriā inſtructos: eos haud cōtēnunt q̄dem: ſz de his male exiſtimant. Quāobrem ut ante dixi / contemnunt hi: qui nec ſibi nec alteri ꝓſunt: ut dicit: in q̄bus null? labor / nulla induſtria / nulla cura ē. Admiratione quadam afficiuntur hi: qui

ꝛ voluptatib9 ſeueriſſime obſiſtunt ꝛ ſic temperantes ſunt ꝛ qui non frangunt̃ doloribus/ ꝛ ſic ſunt fortes. ¶ Anteire/ antecellere preſtare. ¶ Detorquent/ amouent aboucũt/ qm̃ ꝓpter voluptates negligim9 res honeſtas. Et Pla. voluptatẽ eſcam malorꝝ appellauit/ qm̃ ea ut Cicero interpretat̃ hoies capiunt̃/ ut hamo piſces/ ꝛ voluptas aĩ lumẽ extinguit ꝛ ipedit cõſiliũ rõi ĩmica ꝛ a virtute ſuis blãditiis mẽtẽ detorquet. ¶ Maiores partes anime/ rõem ipam cui voluptas eſt inimica/ ꝛ oculos mentis perſtringens/ intellectuz a ſua re detorquet/ vnde voluptati nõ facile obſiſti põt. ¶ Et dolorũ faces/ ardẽtes dolores qui ſunt graues mot9 ĩ corpore ſenſib9 inimici ¶ Plericꝝ/ maior pars hoim. ¶ Preter mõm/ vltra mõm/ ita vt fortitudo deſerat̃/ que eſt perpeſſio doloꝝ ꝛ laborum. ¶ Que/ ſupradicta q̃ homines pmouẽt: cũ terribilia videant̃ et alia q̃ valde optãtur. ¶ In vtrãcꝝ partẽ/ vt ſcz deſpiciant voluptatem parui faciant dolores forti aĩo ꝛ magno/ ꝛ cũ opus ẽ vite ſue nõ parcant/ mortez nõ timeant/ nõ multuz amẽt diuitias/ paupertate nõ frangãtur. ¶ Excelſo/ humana deſpiciẽte. ¶ Magno/ magna ꝛ ardua appetẽte. ¶ In vtrãcꝝ partẽ/ ut nõ timeãt aliquid immodice/ nec cupiant/ ſed deſpiciant magno animo dolores/ vitã/ mortẽ/ paupertatẽ ꝛ ſimilia. ¶ Ampla/ magna q̃ꝫtum ad virtutẽ. ¶ Honeſta/ ad id quod ex virtute ſequit̃. i. plena hõris ꝛ dignitatis. ¶ Obiecta/ expoſita ãte oculos. ¶ Et rapit/ trahit. ¶ Tum/ cuz aliquis ſpretis õnibus aliis rebus ꝛ terribilibus ꝛ blãdis ad rem honeſtã ſe cõuertit. ¶ Splendorẽ/ quo ad famã. ¶ Pulchritudinem/ q̃ꝫtum ad eſſentiã ipius virtutis/ id ẽ quis nõ admiraret̃ tales hoies tãtuz ſplendorẽ ꝛ pulchritudinẽ virtutis habentes. ¶ Ergo ꝛ hec animi deſpicientia/ ocludit fortitudinẽ ꝛ magnanimitatẽ mouere multitudinis admirationem/ qm̃ vident̃ magna quedã ꝛ ſupra hominẽ facere· ꝛ hoc ẽ qđ ſupra dixit/ admirant̃ omnia q̃ magna ꝛ preter ſuã opinionẽ animaduerterũt.

anteire ceteros virtute putant̃: et cũ õni carere dedecore: tuz vero his viciis quibus alii nõ facile poſſunt obſiſtere. Nã et voluptates blandiſſime domine ſepe maiores partes aĩe a virtute detorq̃nt: ꝛ doloꝛuz cum admouentur faces: preter mõm plericꝝ exterrẽtur. vita/ mors/ diuitie/ paupertas omnes homines vehementiſſime permouent. Que qui in vtranꝝ partez excelſo animo magnoꝝ deſpiciũt: cũcꝝ aliq̃ his ãpla ꝛ honeſta res obiecta eſt: totoſcꝝ ad ſe conuertit et rapit: tũ quis nõ admiretur ſplendorẽ pulchritudinẽcꝝ virtutis? Ergo ꝛ hec aĩ

ꝛ sic apparet verã gloriam ꝛ perfectam/ ex omnibus virtutibus constare. ¶ Despicientia/ hic animus elatus qui õnia humana despicit/ ꝛ seipõ longe inferiora putat. ¶ Admirabilitatẽ facit/ ut multitudo admiret. ¶ Et maxime/ in primis iustitia mouet admirationẽ. ¶ Mirifica/ admiratione digna/ ꝛ miris laudibus efferenda. ¶ Hec iniuria. i. merito. ꝛ ꝓbat hoc dicens. ¶ Nemo. n. iustus/ qm̃ iusti hominis ẽ nõ timere mortẽ ꝓ patria/ dolorem/ exiliuꝫ/ egestatẽ: et his contraria vir iustus nõ debet preponere iustitie. ¶ His cõtraria/ vitã/ voluptatem/ eẽ in patria/ diuitias/ ꝛ similia: que bona summa imperitis vident/ ꝙ voluptatez sequunt tanꝙ bonum/ ꝛ dolorẽ et alia incõmoda fugiunt tãꝙ malu. ¶ Nõ mouet pecunia/ qualis est liberalis ꝛ nõ curat pecunias/ ꝙ sunt bona fortune/ ꝛ expeti debẽt non propter se/ sed ob aliud. ꝛ nihil est tam ãgusti animi ꝙ amare diuitias: ut facit auarꝰ qui vilissime rei seruit.

despicientia admirabilitatez magnã facit: ꝛ maxime iustitia ex qua vna virtute viri boni appellant/ mirifica quedaꝫ res multitudini videt. Hec iniuria: nemo enim iustus eẽ põt: qui mortẽ/ ꝙ dolorem/ qui exilium/ qui egestatẽ timet: aut qui ea que his sunt contraria/ equitati anteponit. Maximeꝙ admirant eũ qui pecunia nõ mouet: quod in quo viro ꝓspectũ sit: hunc dignũ spectatu arbitrantur. Itaꝙ illa tria que ꝓposita sũt ad gloriã: õnia iustitia conficit: ꝛ beniuolentiam ꝙ prodesse vult plurimis: ꝛ ob eãdem causam fidem ꝛ admirationẽ

¶ Spectatu/ honore/ ꝛ ꝙ ab õnibus spectet. ¶ Itaꝙ illa tria/ concludit iustitiã õnia cõficere que ad gloriam consequẽdam ptinent/ qm̃ iustitia cõtinet in se õnes virtutes. ¶ Tria/ diligi a multitudine/ ꝙ fides habeat/ ꝛ ꝙ honore digni putemur ab his qui nrã admirant. ¶ Conficit/ prestat sola iustitia. ¶ Et beniuolentiã. ſ. conficit: declarat quõ iustitia ofícit illa tria. ¶ Qꝙ ꝓdesse vult/ hoc est munꝰ iustitie pluribus velle ꝓdesse/ ꝛ ob hoc qꝛ vult ꝓdesse beniuolentiã cõparat. ¶ Ob eãdem cãm/ qꝛ vult ꝓdesse plurimis. ¶ Fidẽ/ cõficit/ qꝛ illi tãꝙ iusto fidem adhibent. ¶ Et admirationẽ/ sez conficit ipa iustitia/ ob hoc qõ sequit. ſ. ꝙ eas res spernit diuitias/ honores/ imperia/ vitã/ mortẽ/ ad que nõnulli rapiunt magna auiditate. Hominem ergo talia despicientẽ ꝛ magno aĩo ꝛ elato maiora quedã appetentẽ oẽs admirant ꝛ glorioſum putant: vnde opus ẽ habere iustitiã vt diligamur/ ꝛ fides habeat. dẽmus eẽ fortes ꝛ magnanimi/ vt admiratõne digni videãur ꝛ hõre. ꝛ sic gloriã cõseqmur/ ꝙ ex his tribꝰ ostat ut Ci ꝓposuit.

Hac mea quidē sententia/ dixit hactenus ad gloriā comparādam opus eē iusticia/ nūc ꝓsequit dicens omnem rōem ꝛ institutionē vite humane desi derare auxilia hominū/ que assequi nō possum9/ nisi simus iusti. Alii etiaꝫ quoꝫ ꝓfessiones describit: iusticiaꝫ habere dēnt ꝛ suas leges seruare/ aliter vite cōmercium nō seruabunt. ergo ōnibus iusticia ē necessaria/ quod ei. exemplis ostendit. Mea sentētia/ ut ego sentio ꝛ mihi videt. Omnis rō/ ōnis modus ꝛ via viuēdi. Institutio/ ōne genus vite qō instituimus. i. desideramus adiumenta hominū in quocūqꝫ genere vite/ et quōcunqꝫ vitā instituerim9/ qm̄ natura nihil amat solitariuꝫ. In primis/ maxime ꝛ ante ōnia. Familiares sermones/ cū quib9 possis loq familiariter et res ipas cōicare. Quod: habere cum quib9 familiariter loquamur/ nisi bonus vir habearis. Speciē/ apparentiaꝫ boni viri ostendas. Ergo/ hoc sequit ex premissis/ cū scilꝫ ōnis institutio vite desiderat adiumenta hominum. Solitario/ ocioso ꝛ qui in solitudine cognitioni rerū vacat/ ꝛ qui in agro viuit. Opinio iusticie/ ꝙ habeat iustus. Eo magis/ id est tanto magis est necessaria/ quoniam nisi erunt iusti/ videbuntur euecti in odium humane societatis/ ꝛ fugere hominum cōmercia tanqꝫ ab humanitate alieni/ ꝛ iusticia ē ad cōitatem humanam societatemqꝫ tuēdam. opus est igit iusticie opinione ipi solitario/ ne videat iniquus ꝛ humane societate infensus. Iniusti/ iniqui ꝛ mali viri/ ꝛ cum nullum habeant presidium viuentes in solitudine multas patient iniurias/ nisi habeant boni viri. Septi/ muniti nullo boim presidio ꝛ adiumento/ qm̄ cōtēnent ab aliis ꝛ ludibrio erūt: iniuriisqꝫ afficient. Atqꝫ his ēt/ ponit instimas hoim conditiōes/ ut ad maiores ascēdat. Cui vēdunt/ quib9 op9 est iusticia/ q̄ in societate hoim versat. Cōtrahēdis/ vltrocitroqꝫ obligādis. ocrabere ē ultrocitroqꝫ se obligare/ ꝛ ocract9 varii sunt ī vita hūana.

habz ꝙ eas res spernit ꝛ negligit: ad qs plericqꝫ inflammati auiditate rapiunt. Ac mea quidem sentētia omnis rō ꝛ institutio vite adiumēta hoim desiderat. In primisqꝫ vt hēas: quibus cū possis familiares ocferre sermones qō est difficile: nisi spēm ꝓ te boni viri feras. Ergo ēt solitario hōi atqꝫ in agro vitā agēti/ opinio iusticie necessaria ē: eoqꝫ magis ꝙ si eā nō hēbunt: iniusti hēbunt. Nullis presidiis septi/ multis afficient iniuriis. Atqꝫ his ēt q vēdunt/ emūt/ cōducūt/ locāt ocrahēdisqꝫ negociis īplicant iusticia ad rez gerendā necessaria ē: cuiꝫ tāta vis ē: ut nec illi qdez q malefício ꝛ

¶ Pascunt/nutriunt/ut sunt latrones/qui vtunt quodaz simulacro iusti
cie distributiue. Distribuunt. n. equaliter inter se id qđ lucrati sunt. ¶ Hã
qui eoz/declarat quare ẽt latrones sine aliq̃ parte iusticie eẽ nõ possunt.
¶ Furat/per fraudem. ¶ Eripit: per vim. nõ poterit eẽ tutus inter latro
nes. ¶ De in latrocinio/nõ mõ in aliis negociis. ergo opus est iusticia/vt
nõ decipiat socios. ¶ Archipirata/princeps pirataruz. i. eoz qui in mari
latrocinant. ¶ Leges/
q̃bus inter se latrones
vtũtur. ¶ Illyricꝰ/ex
illyria/que ab Illyrio
filio Polyphemi deno
minata ẽ. ¶ Apđ Theo
pompum/qui ex chio
insula fuit discipulus
Isocratis ꝛ historicꝰ/
cõdiscipulꝰ fuit Epho
ri/quez calcaribꝰ egere
dicebat: Theopompuz
vero freno. Quinti. lo
quẽs de Thucydide et
Hero. dicit: Theopom
pus bis proximus in
hystoria predictis mi
nor/ita oratori magis
similis/ut qui anteq̃ ẽ
ad hoc opꝰ sollicitatꝰ/
Diu fuerit orator. scri

scelere pascunt/possint sine ulla pticula
iusticie viuere. Nam qui eorũ cuipiam
qui vna latrocinant furatur aliqđ aut
eripit/is ne sibi in latrocinio quidẽ reli
quit locum. Ille autẽ qui archipirata di
citur/nisi eq̃biliter p̃daz dispartiat: aut
occidetur a sociis aut reliquetur. Quin
etiam leges latronum esse dicuntur qui
bus pareant: quas obseruent. itaq̃ pp
ter equabilem prede partitõnem et Bar
gulus illiricus latro (de quo est apud
Theopompum) magnas opes habuit:
ꝛ multo maiores Viriathus Lusitanꝰ:
cui quidem exercitꝰ nostri impatoresq̃

psit Theopompus epithonez hystoriarũ Herodoti duobꝰ voluminibus.
Scripsit preterea res Philippi nonaginta tribus li. Scripsit etiaz res gre
corum incipiens a fine hystorie Thucydidis ꝛ Xenophõtis. ¶ Magnas
opes/ingentem potentiã. ¶ Viriathus Lusitanus: Plinius de viris illustri
bus ita scribit: Viriathus genere Lusitanus/ob paupertatez primo merce
narius/deinde alacritate vector/audacia latro/ad postremũ dux bellũ ad
uersus romanos sumpsit/eoz imperatorẽ Claudiũ Numianũ/deinde. C.
Higidiuz oppressit/pacẽ a populo romano maluit integer petere q̃z vicꝰ/
ꝛ postea bellũ renouauit. Cepio cum aliter vincere nõ posset/duos satelli
tes pecunia corrupit/qui viriatũ vino depositũ peremerũt/que victoria/
qz empta erat/non est ꝓbata a senatu. Causa viriatini belli fuit Sergius
Galba vt ait Suetonius/in vita Galbe impatoris. Sergiꝰ Galba vir con
sularis temporũ suoz eloquẽtissimus fuit/quẽ traduxit Hispaniaz ex pretu
ra obtinentez. xxx. Lusitanorum milibus perfidia trucidatis causaz belli

exticisse. huiꝰ Galbe Cicero meminit li primo de oratore· Alii tradunt Viriatum occupasse totã lusitantã. ꝛ·M· Vecilũ imperatorẽ romanũ ingẽti clade affectũ fuisse. Deinde·C·Plauciũ postea. Cu·Fabiuꝫ maximum equis cõditionibus cum eo fedus percussisse. Varii igit̃ sunt ãnales. nam Cicero alios sequutus Lelium in pretura dicit fregisse Viriathũ ꝛ in bruto ait/in bellica laude Viriathi bello egregiũ fuisse Leliũ repperi ¶ Cesserunt/ victi ab eo sunt ꝛ fugati magna clade accepta· Lelius sapiens appellatus est/qm̃ legẽ agrariaꝫ omisit ꝓpter quam Tybe ꝛ·C·gracchi postea iterfecti fuerũt·De hoc paulo post latius dicet̃· ¶ Cõminuit/ opes attriuit/ vt facile ab aliis vinci posset. ¶ Facile/exigui negocii tñ nõ potuit vinci a Cepione/ nisi fraude ꝛ pecunia/qua satellites corrupti ipsuꝫ vino marcentez intereme

cesserũt. Quez. C. Leliꝰ is q sapiẽs vsurpat̃ ꝓtor fregit: ꝛ ꝯminuit: ferocitatẽq; eius ita repressit: ut facile belluꝫ reliqs traderet. Cũ igit̃ tanta vis iusticie sit: ut ea ẽt latronũ opes firmet atq; augeat: q̃tam eius vim inter leges ꝛ iudicia/ ꝛ ĩ stituta reip. fore putamꝰ? Mihi quidez non apud medos solum: ut ait Herodotus: sed apud etiã maiores nostros frugende iusticie causa videnꝫ olim bene morati reges constituti. Maz cũ premereꝫ

runt ¶ Cũ igit̃·argumentũ a minori· Si igit̃ inquit inter latrones multũ valet iusticia/ q̃o putandũ ẽ inter ciues· ¶ Opes/ potẽtiã· ¶ Inter leges/ rẽpu. legiꝫ bene instituta. ¶ Mihi quidẽ/ ãplificat Cice·has iusticie laudes. ꝛ dicit ideo creatos fuisse reges vt iusticia seruaret̃ ¶ Apud Medos. Medi autore Herodoto li. vii·prius vocabant̃ Arii· Inde a medea medi dicti sũt siue a medo filio Medee ꝛ Jasonis/ut aliq̃ scribũt. Medi sunt cõfines parthis. ¶ Herodotꝰ/scriptor historiarũ de quo Fabiꝰ dulcis ꝛ cãdidus ꝛ effusus Herodotus· Tucydides/breuis ꝛ semper sibi instans cõcitatis affectiꝫ· Herodotus remissis melior thucydides cõtioniꝫ/ herodotus vero sermonibus. Thucydides vi. Herodotꝰ voluptate· ¶ Apud maiores nrõs/romanos q̃ in principio reges habuerũt ¶ Fruẽde/ut subditi possent iusticia frui rege gubernãte/q̃ sit iustꝰ ꝛ bene moratꝰ/qm̃ aliter fit tyrãnus. Trãsgressio. n·regni tyrãnis ẽ. ¶ Bene morati/iusti/ꝛ bonis ornati moribus/ut bonũ pastorẽ decet. Vnde Homerꝰ pastorẽ populoꝝ appellat Agamemnonẽ/qm̃ rex debet regere populos vt pastor oues. Et Trogus dicit in principio reges fuisse creatos ꝓpter virtutẽ ꝛ moderatõnẽ inter bonos spectatã ꝛ arbitria principũ ꝓ legiꝫ fuisse/ cũ populi nullis legibus tenerent̃. ¶ Hã cũ/rõ quare fuerũt creati reges bene morati/ut sez

plebs nõ premeretur a potentibus/ꝛ ob hoc postea inuente fuerunt leges/ ut õnia quadã equitate agerent. Tunc enim dicit ius cũ vnusquisq; habz quod suũ ẽ ¶Inops/ipotẽs populus ꝛ plebs. ¶Premeret/vexaret a potentibus. ¶Tenuiores/humiliores conditõis ꝛ sortis. ¶Equitate constituenda/constituendo equitatem/que õnia ad id qđ iustũ ẽ reducit/ꝛ facit ut equo iure viuat. ¶Pari/ equo ut inter summos ꝛ infimos nulla differẽtia sit. ¶Neq; aliter/ nisi eẽt equabile ¶Ius/ ius ¶Cuz id/inuenire iustum qui õnes equo iure contineret. ¶Omnibus / summis viris et mediocrib9 plebe et optimatibus. Nam leges sunt vniuersales:ꝛ non debent corrumpi. ¶Una voce/qm̃ leges volunt õnes equabiliter ius seruare ¶Ergo hoc quidez/affert Cice. conclusionẽ ¶Deligi/ eligi ut imperẽt ꝛ alios regant. ¶Magna opinio / vt de Numa Põpilio legit:q̃ uocat9 fuit in regnũ romanũ cũ magna ip̃i9 fama eẽt ꝛ opinio iusticie ¶Adiũcto hoc/nam opus ẽ regem eẽ iustum ꝛ prudẽtem. alioquin neq; sibi neq; suo regno ꝯsuleret neq; saluti ꝓspiceret / quod prudẽtie munus est/quod cum ita sit/iusticia colenda ẽ ꝛ retinẽda ꝓpter se ipam/qm̃ illud est summũ bonũ quod ꝓpter se nõ ob aliud expetit. Adde etiã q ipa iusticia affert nominis claritatem. nã ab ea viri boni nominant:ergo ꝓpter se ipam expetẽda est. optimum est hominẽ eẽ iustum ꝛ ꝓpter id quod ex ea consequimur honorem scilicet ꝛ gloriam. ¶His autoribus/talium hominum autoritate moti. ¶Propter se/quia iusticia ꝓpter se ipam expetẽda est/cũ sit res optima.

iops multitudo ab his q maiores opes habebant: ad vnum aliquez cõfugiebãt virtute prestantem: qui cuz prohiberet iniuria tenuiores equitate constituẽda: sũmos cuz infimis pari iure retinebat. Eadẽq; constituẽdarum leguz fuit cã q regum. Jus enim semper quesitũ est eq bile: neq;. n. aliter esset ius. Jd si ab vno iusto ꝛ bono viro consequebanť: eo erãt contẽti. cum id minus cõtingeret: leges sunt inuente: que cum õnibus vna atq; eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est eos ad imperanduz deligi solitos: quorũ de iusticia magna esset opinio multitudinis. Adiuncto vero hoc vt iidem etiaz prudentes habere tur: nihil erat quod homines his autoribus non posse consequi se arbitrarentur. Omni igitur ratione colenda et retinenda iusticia est: tuz ipa propter se:

Aliter/si nō expeteret ꝓpter se sed ob aliud/qm̄ virtus expetit ꝓpter se quia in ipa consistit summum bonū/cuius causa ōma expetunt. nō eēt igi tur iusticia ⁊ virtus/nisi ꝓpter se expeteret. Sed ut pecunie querende: Nunc dat precepta per comparationē pecuniarū qua rōe gloria querēda ⁊ collocanda sit/qm̄ cum sumus eam adepti/non debemus in vna re effun dere/ sed peritū patrēfamilias imitari/ q̄ res augeat certa rōne/⁊ sic dispē sat ut ad oīa suppetāt.

naz aliter iusticia nō esset: tum propter amplificationem honoris ⁊ glorie. Sz ut pecunie querende non solum ratio ē: sed etiā collocande: que perpetuos sump tus suppeditet: nec solum necessarios: sz etiam liberales: sic gloria querēda ⁊ col locanda rōe est. Quāꝯ preclare Socra. hanc viam ad gloriaz proximā ⁊ quasi cōpendiariam dicebat eē: si quis id age ret ut qualis haberi vellet talis eēt. Oz si qui simulatione ⁊ inani ostentatione ⁊ ficto non mō sermone/ sed etiam vul tu stabilem se gloriā cōsequi posse rent: vehemēter errant. Vera gloria radices agit atꝯ ēt ꝓpagat: ficta ōnia celeriter tāꝯ flosculi decidūt. Nec simulatū pōt qcꝯ eē diuturnum. Testes sūt permulti in vtranꝯ partem: sed breuitatis causa

Ratio/modus ⁊ via/ qua pecuniam inquiri mus. Collocāde/dis pensande certa ratione qm̄ paꝛ ꝓdest querere ⁊ inuenire pecunias/ et postea ipas male collo care. Suppeditet: sub ministret ꝑpetuos sūp tus pecuniarios. Sic gloria/ adaptat simili tudinem. Et collocā da/ dispensāda cū rōe collocāda. Proximā/ propinquā ⁊ breuem. Et quasi compēdia riam/ q̄ cito quasi quo daz compendio ad glo riam peruenit. compē diū in tali significatiōe dicit breue iter. Ta lis eēt/ animo scilz qua lis vult extra videri ab aliis/ qm̄ simulatio nō pōt hēre verā gloriaz/ quippe parū durat/ ⁊ uera gloria facit radices/ ⁊ durat durante scz virtu te hominis/ que gloriā affert. Stabilē/ duraturā/ sed non durat. at vera gloria emittit radices ⁊ ꝓpagat/ qm̄ non est cōparata simulatione/ sed ve ra virtute. Agit radices/ durat ⁊ ꝓpagat/ ut arbor hns radices. Pro pagat/ diffundit ut arbores q̄ ꝓpagant. Ficta/ gloria nata ex simula tione ⁊ fictōne bonitatis perit/ ut flosculi arboꝛ. Flosculi/ flores/ q̄ cito decidunt ⁊ moriunt. Simulatū/ quod cū simulatōne fit/ nō vera virtu te. In vtranꝯ partem. i. sunt testes illi qui ita vixerunt/ ut videri vole bant/ ⁊ sic gloriam veram sunt adepti/ illi etiaz qui nō recta via/ sz quadā

simulatione quesiuerunt minime duraturã habemus inquit exempla utro rumq; per multa/sed satis erit ex una familia sumere/ut intelligat gloriã eẽ appetendã nõ simulatõne/sed vera virtute. ¶ Una familia/Gracchoꝝ scz que rome nobilissima fuit. ¶ Tyberius Gracchus/augur fuit vir prudentissimus reipu. studiosus q bonis artibus gloriã querẽs pretor gallos domuit/q in secundo cõsulatu sardiniã/ex q̃ tm̃ captiuoꝝ numerũ duxit/ ut cũ vẽditio lõga eẽt/ q emptores nõ ũenirẽtur/ꝓuerbiũ natũ sit/ Sardi venales/ quod ꝓuerbiuz significat rẽ nunq; ꝓuenire ad finẽ. Vñ cũ vẽditio alicuiꝰ rei nimis lõga erat/ dicebant sardi venales. Hic Tyberiꝰ gracchus cum esset censor/libertinos qui rusticas tribꝰ occupauerant/ in quatuor urbanas distinxit

familia erimus contenti una. Tyberiꝰ enim Gracchus Publii filius/ taz diu laudabit: dũ memoria rerũ romanarũ manebit at eius filii nec viui ꝓbant: et mortui nomẽ obtinent iure cesoꝝ. Qui igit adipisci verã iusticie gloriã volẽt: iusticie fungant officiis: q ea q̃ eẽnt: dictum est in libro superiore. Sed ut facillime q̃les simꝰ: tales eẽ videamur: et si

unde maximaz sibi gloriam comparauit. componebat enim seditiones in republica non excitabat/ unde semper laudatus est. Huius filii Tyberius q C. gracchi fauentes populo leges agrarias tentarunt: q sic fauere populo simulantes gloriaz querebant/sed ambo interfecti sunt. ¶ Eius filii: Tyberius q Gaius. ¶ Nec probantur/non habebantur in numero bonorum virorum q post mortem habiti sunt in numero eorum qui iure interficiuntur. Et Scipio Emilianus graccborum affinis interrogatus in senatu cuz in urbez rediisset a Cepione/quo sibi de gracchis videretur/respondit/ut dent mihi iure cesi: q versum Homeri protulit/quo pallas Ioui de Egisto interfecto respondit: Sic pereat quicunq; hec agit. De Tyberio gracchoꝝ patre qui summam gloriam adeptus est/scribit Plutarchus: Tyberiꝰ gracchus/cui quanq; duobus consulatibus/duobusq; triũphis/q insuper censure gloria insigni/multo plus tamẽ ex virtutibus eius q̃ ex magistratibus atq; honoribus aderat dignitatis. Itaq; corneliam Africani maioris filiam/licet aduersarius in republica esset habere meruit. Filiam cornelie postea nupsit Scipioni Emiliano. ¶ Iure cesorum/eorum qui iure cesi sunt/quoniam rempublicam seditionibus euertebant. ¶ Sed ut facillime: Cicero aliqua precepta daturus est/ut facillime videamur esse tales/ quales sumus. q sic instituit preceptionem/ qua adolescentum animi ad veram gloriam preparantur. ¶ Etsi/quãq; ¶ Ut simus hi: q

¶ Vt simus hi/tales quales volum⁹ haberi/tamē vt videamur possum⁹ assequi preceptis. ¶ Vt sim⁹/ut natura sit ita dispositā/ut ostēdere aliis volumus. ¶ Est maxima vis/id est ōnia in eo consistunt/ut tales simus: quales haberi volumus/ut Socrates dicebat. ¶ Naz si quis/affert rōem quare sunt dāda precepta/ vt vnusquisq; seruet decoz in ea fortuna quā naccus est. ¶ Ab ineunte etate/primis ānis/quia habuit claros natales⁹/ ⁊ maiores suos virtute preditos/quorū fama sustinēda ē ⁊ augēda.

in eoipo vis maxima est: ut simus hi q hēri velim⁹: tñ queda p̄cepta dāda sūt. Naz si quis ab ineūte etate hēt cām celebritatis ⁊ noīs: aut a patre acceptā (qđ tibi arbitror mi Cicero cōtigisse) aut alio casu atq; fortuna: ī hūc oculi oīm cōiciunt: atq; in eo qđ agat quēadmodum viuat ingrit: ⁊ tanq; in clarissima luce versēt: ita nullum obscuruz potest/ uec dictū eius cē nec factum. Quorum autez prima etas propter humilitatem ⁊ obscuritatem in hominum ignoratione uersat hi simul ac iuuenes cē ceperūt magna spectare: et ad ea rectis studiis

¶ Celebritatis/ dignitatis/ ⁊ q; ab ōnib⁹ celebret/ ut sit in ore hominū ꝓpter claros natales ⁊ stēma maioruz. ¶ Hominis/fame ⁊ glorie propter suos maiores. ¶ A patre/quaz a patre acceperit ¶ Qđ tibi mi Ci. uertit sermonem ad filiū/ut eum excitet ad decoruz prestādum/ ne sc; a tanto patre ⁊ tāte celebritatis ⁊ nominis degeneraret. ¶ Arbitror/dicit ut deuiret arrogantiam/ ipe Cice. filius bēbat iā nominis celebritatē ꝓpte patrē qm̄ in ore hoīm erat/cū eēt Ciceronis summi viri filiꝰ. Vnde sustinebat magnā expectationē imitāde industrie paterne. ¶ Aut aliquo casu/ut si quis natus humili loco deueniret ad opes ⁊ dignitates auxilio fortune/aut si aliquo casu aliq̄d ei acciderit/ꝓpter qđ sit in ore hoīm/ ⁊ celebret sermonibꝰ hoīm Frequētibꝰ. ¶ Cōiciunt/ vertunt in talē iuuenē/ ⁊ expectāt ut magnū aliq̄d suis maioribꝰ dignū faciat/ ⁊ cōditione fortune quā nactꝰ ē. ¶ Clarissima luce/qm̄ nihil pōt facere qđ sit celatū/ ⁊ oēs eū intuent ut videāt an seruet decoz. ¶ Obscuruz/quod lateat. ¶ Quoz āt/precipit nunc q̄d faciūduz sit adolescētibus/q̄ obscuris parētibus orti sunt. ¶ Humilitatez/q; humili ⁊ obscuro loco nati sunt/nō habentes altū stēma matoz ⁊ claros natales. ¶ In hoīm ignoratione/q̄ nō cognoscunt nec bēnt aliquā noīs celebritatē. ¶ Iuuenes/cuz primū ad etatem iuuenilē peruenerūt/ad magna q̄dā intēdere aīm dēnt. ¶ Magna spectare/appetere res magnas/ut noīs claritatē assequant/ ⁊ sint ī ore hoīm.

¶ Contendere/ōni conatu tota ventq; mente contendere bonis artib⁹ non malicia ⁊ iniquitate. ¶ Studiis/ volūtate honesta ⁊ bono conatu. ¶ Eo/ ideo ⁊ ob id. ¶ Firmiore/cōstantiore/qm̄ illi etati nō inuidet. ¶ Illi etati/iuuenili/cuius honesto studio fauere oēs dēnt/ut emergant. qm̄ ut inq̄t Satyrus: Nō facile emergunt/quoq; virtutibus obstat res angusta domi. Et Quintilia. monet Tyrociniuz nō eē deferendū in senectute crescente metu quotidie/sed fructū studioq; viridez ac dulcez promi oportere dū ⁊ vente spes ē ⁊ audere nō dedecet/atq; iuueniliter dicta p̄ indole accipiuntur.

dēnt contēdere: quod eo firmiore aio faciēt: quia non mō non inuidet illi etati: verū etiam fauet.

¶ De adolescētis officio ad gl'az ꝯpādā.

PRima igit· Post q̄ ostendit talia precepta eē necessaria/ incipit precipere quo iuuenis agere dēat/ vt gloriaz cōsequi possit/ ⁊ ostendit gloriam oriri ex prestantia bellica aut ex his virtutibus/ que in toga colunt/ ut dicet per singulas partes. ¶ Ad gloriā/cōsequendā. ¶ Si qua/cōmendatio ⁊ laus rei bene geste pōt ab ipo adolescente cōparari. ¶ In qua/cōmendatione ⁊ laude bellica. ¶ Fere/quasi semp/qm̄ p imperio p pagando bella fere semp gerebant. vñ res militaris erat ars romana ⁊ adolescentes in bello se exercebāt. vñ Syllius laudās fortitudinē romanoꝝ ⁊ p̄stantiā bellicā dicit: Pubescit castris miles/galeaq; terunt Nondum signate flaua lanugine male. In puericia studiis lrāruz incūbebant: inde militiā erecto animo colebāt/ qua ceteris nationibus prestabat populus romanus. ¶ Tua āt etas/ vertit sermonē ad filiū/quē dicit in id belluz incidisse/in quo gloriā assequi nō potuit ⁊ bellicam cōmendationē. ¶ In id bellū/plusq; ciuile/qd fuit inter cesarē ⁊ Pōpeium/ ⁊ Cicero filiꝰ Ciceronis sub Pompeio militauit prefectus ale militaris. ¶ Altera pars/cesaris. ¶ Dimitū sceleris: qz pugnabat cōtra patriā ⁊ illā occupauit/ ⁊ per hoc magnū scelus admisit. ¶ Altera: Pompei/ qui p repu· pugnabat/ tñ habuit parū felicitatis/qm̄ superatꝰ a cesare in egypto obtruncatus fuit. ¶ Alteri ale/ vni ex duabus/qm̄ ale exercituꝰ dicunt equitū ordines/qz circū legiones dextra sinistraue tanq; ale in auium corporibus locabant. ergo cū due eēnt/ alteri prefectꝰ erat Cicero. Legio bet

centurias quadraginta manipulos triginta cohortes decē/ ut ait Cincius de re militari. ¶ A summo viro. ꝓpeio/ qui summus vir erat ⁊ imperator ¶ Equitando/ ut faciūt Tyrones/ qui equitando preludia pugne exercent/ ⁊ etiā iaculando/ ut quisq; ⁊ eques ⁊ pedes bello promptus eēt. Dñ Iuuenalis/ Discit ab hispurta iaculū torquere capella. ¶ Cum repu. qm̄ superato ꝓpeio militiaz dimisisti/ ⁊ resp. a cesare occupata fuit. ¶ Mihi āt/ inquit Cicerō nō soluz ꝓpter te hec precep tio ⁊ disputatio instituta est/ sed ꝓpter oēm iuuentutez/ que tunc erat tecum/ adde etiā q; hec precepta non tibi soli/ sed omnibus scribunt.

prefecisset: magnā laudē et a sūmo viro ⁊ ab exercitu cōsequebare/ eqtando/ iaculādo/ oīa militari labore tolerādo: atq; ea qdez tua laus pariter cū rep. cecidit. Mihi aūt hec oīō suscepta nō de te ē: sz de genere toto. Quāobrem ad ea que restant pergam⁹. ¶ It igitur in reliquis rebus multo maiora sūt opera animi: q̄ corporis: sic he res quas persequimur ingenio ac ratione gratiores sunt q̄ ille quas viribus. ¶ Prima igitur commendatio proficiscit a modestia: tuz pietate in parentes: in suos beniuolentia facillime et in optimam partez cognoscuntur

¶ De toto genere/ de omnibus iuuenibus.

¶ Vt igit' in reliqs rebus/ superiore volumine dixit prestātiora eē ea que animo q̄ q̄ corporis viribus gerunt'. sic etiā cōmendatio adolescētis magis ꝓficiscitur a modestia et pietate in parentes/ q̄ a viribus corpis. ¶ Illa enim etas optimis moribus ⁊ disciplinis intēta esse dēt/ ⁊ regi cōsilio sapientū. ¶ Persequimur/ studio sequimur ⁊ cōplectimur ¶ Gratiores/ maiorē grām afferunt ⁊ gloriam q̄ ea q̄ fiunt viribus corporis/ vt ē res militaris/ ergo maior ē laus adolescenti/ ⁊ cōmendatio ad gloriā/ a modestia ⁊ pietate in parentes ⁊ affectatione prestantissimoz viroruz/ q̄ a militia ⁊ his ōnibus q̄ vires corporis desiderant. ¶ A modestia/ ut seruet mōm in ōnibus actionib⁹/ ⁊ pius in parentes/ in suos beniuol⁹ sit verecūdus/ ⁊ pudic⁹. Vnusquisq; inq̄t ¶ Plato in legib⁹/ nisi mēte captus sit/ ⁊ timet ⁊ honorat parentes/ ⁊ rurs⁹ seniores re ⁊ verbo vnusquisq; reuereat'. ⁊ si ultra. xx. ānos excedūt tanq̄ parētes honoret. ¶ Cōmendatio/ laus/ qm̄ nihil ē util⁹ in vita q̄ ut ne q̄d nimis/ vt Socrates dixit ⁊ repetiit Terētius ¶ Facillime aūt/ ponit nūc id quo adolescentes facile cognoscunt'/ cuz scz adherēt claris ⁊ sapiētissimis viris/ ⁊ illos affectant'/ dāt. n. signū future virtutis ⁊ optimi ingenii/ q̄d virtutū studio flagrare videt'/ cū frequētes sunt apd doctos viros ⁊ ꝓbatissimos.

¶ Claros/clari nominis ꝓpter res gestas ⁊ optimos mores. ¶ Bene consulentes reipu. qui rempu. amant/⁊ illius studiosi sunt. ¶ Si frequētes/assidui. i. si frequētant domū clari viri ⁊ sapiētis/⁊ si ipos cā officii affectantur. frequens locus dicit' a multis concelebratus. ⁊ frequentes dicunt' assidui claris viris. i. qui assidue cum illis versant'. ¶ Publii Rutilii/ꝓbat id quod dixit exemplis. Publius inquit Rutilius famā ⁊ iuris ciuilis ⁊ innocentie cōsequut⁹ est/qm̄ frequētabat domuz Mutii Sceuole/q̄ ius ciuile callebat/⁊ vir optimus habebat'. Rutilius stoicā disciplinā sectatus innocētissim⁹ habitus ē. ꝓconsul in asia fuit/⁊ ꝓuinciā ab iniuriis publicanoruz defendit. vñ equestrem ordinem sibi inimicū fecit/qm̄ equites erāt publicani id est publicos sumptus ministrabāt. rediēs romā repetūdarum accusatus est/⁊ a iudicibus: qui ex eq̄stri ordine erāt in exiliū actus. Postea cū reuocaret' ab exilio redire noluit/⁊ Smyrne exulans vita; functus ē. multa opa multaq; industria Rutilius fuit/ut Ci. scribit in Bruto/q̄ erat ꝓpterea gratior/q̄ idē magnū munus de iure respondēdi sustinebat. Panetii auditor fuit ꝓpe perfect⁹ stoicus. ¶ Cōmendauit/cōmendatōne dignū reddidit domus Mutii/quā frequentabat. ¶ Nā. L. quidē Crassus nō aliūde/nō ex domo aliena ⁊ cōsuetudine viroz claroz/sed sibi ipe pepit gloriaz ex accusatōne carbonis/in bruto scribit Ci. crassus versatus ē in ōni genere cārum: mature in locū prīcipū oratoz venit. Accusauit. C. Carionē eloquentissimū hominem admodum adolescēs summā ingenii nō laudē mō/sed ēt admirationē cōsecutus est. ¶ Nō ē mutuat⁹/nō aliūde accepit q̄ ab illa accusatōne. ¶ Nobili/q̄ Crassuz nobilitauit. ¶ Gloriosa/q̄ Crasso adolescēti gloriā attulit. ¶ Ex qua etate/iuuenili. i. adolescētia. ¶ Vt de Demosthene/q̄ postea oēs grecie oratores superauit. Demosthenes mortuo patre sub tutorib⁹ vixit/sed cuz p etatē licuit/tutorib⁹ suis diez dixit: multaq; in eo varie subterfugiētes

adoleſcentes : qui ſe ad claros et ſapientes bene conſulentes viros reipublice cō tulerunt: quibus ſi frequentes ſunt opinionem afferunt populo eoruz fore ſe ſimiles: quos ſibiipſi delegerunt ad imitandum. Publii Rutilii adoleſcentiam ad opinionem et innocentie et iuris ſciētie Publii Mutii cōmendauit domus. Nam Lucius quidem Craſſus cuz eſſz admoduz adoleſcens: non aliunde mutuatus eſt: ſed ſibi ipſe pepit maximam laudem ex illa accuſatione nobili et glorioſa: ex qua etate qui exercentur laudibus affici ſolent. ut de Demoſthene ac

scribens ꝙ se in his rebus exercens tandem non sine periculo ꝙ industria su perauit/ a quibus quãcꝫ recipere quãtum sibi subreptũ erat nõ potuit/ tñ id assequutus est/ ut audaciã dicendo ꝙ cõsuetudinẽ nactꝰ gustata cãrum orandarũ dulcedine fame ac potẽtie in mediũ ꝓpire statuerit/ ꝙ ad reipu certamina se conferre. hec igit' cã ianuã Demostheni ad gloriaꝫ ꝙ honores patefecit. ¶ Ea etate/ adolescẽtia. Sensus ẽ: Crassus in sua adolescẽtia pre meditatus causaꝫ in fo ro egit/ ꝙ id exercuit in oculis õniuꝫ/ quod illi fuisset laudi/ si domi si ne publica exercitatõe cogitasset/ quoniã pue ri et adolescentes in fic tis causis se exercere de bent/ in umbra ꝙ domi omnia premeditari pri usꝫ ꝓdeãt in lucẽ/ ꝙ in veraꝫ aciẽ descendant. Laudatꝰ igit' fuit Cras sus/ cꝫ ea in foro egerit/ que potuisset domi cũ laude ꝓpter etatem medita ri. ¶ Etiaꝫ tum/ ꝓpter etatem/ qm̃ erat admodum adolescens/ ꝙ non reꝙ rebatur ab ea etate/ ut veras causas in foro ageret/ sed ut in umbra preluderet ꝙ domi meditaret' id quod postea obeũdum fuisset. fecit igit' Crassꝰ super vires etatis. unde maximam sibi gloriam comparauit/ quoniaꝫ. C. Carbonem damnatum sua accusatione in exiliuꝫ miserat. Inde cum Cõsul prouinciam obtineret (ut autor est Valerius maximus libro tercio) Gal liam atcꝫ in eam. C. Carbo/ cuius patrem Crassus damnauerat/ ad speculã da consulis acta venisset/ non solum eum inde nõ submouit/ sed insuper lo cum ei in tribunali assignauit/ nec ulla de re nisi eo in consilium adhibito cognouit. Itacꝫ inquit Valerius: Acer ꝙ vehemens Carbo nihil aliud Gal lica peregrinatione consequutus est/ cꝫ ut animaduerteret sontem patrem suuꝫ ab integerrimo viro in exiliũ missum. L. Crassus tribunusplebis. C. Carbonem accusauerat ad populum/ seruus Carbonis scrinium ad Tribu num attulit/ in quo multa poterant inueniri que illam accusationem adiu uarent. Crassus seruum catenis ligatũ cum Scrinio intacto remisit. ¶ Sed cũ duplex sit/ diuidit Cicero mõm loquẽdi in duas partes sermonẽ ꝙ con tentionem/ id est eloquẽtiam/ quam ad gloriã consequendam plus valere dicit/ cꝫ sermo valeat/ qui tamen multum prodest ad animos cõciliandos alliciendosꝫ. ꝙ declarat Cicero quid sit cõtentio. ¶ Rõ: modus duplex lo quendi ¶ Sermo/ qui est accõmodatus ꝙ finitimus quotidiano sermoni.

cepimus. Ea etate. L. Crassus ostẽdit/ id se in foro optime iaꝫ premeditatũ fa cere: quod etiam tum poterat domi cum laude meditari. Sed cum duplex sit ra tio orationis: quarũ in altera sit sermo: in altera contentio: non est id dubium: quin contentio oratõnis maiorẽ vi ha beat ad gloriã. Ea est. n. quã eloquẽtiã

¶ Dictu/ut dicat'/ id est vix põt dici quãtum sermo affabilis alioruz animos conciliet. ¶ Animos/hominũ beniuolentiã. ¶ Extant epistole/confirmat exemplo ꝙ autoritate prudentissimoꝝ hominũ sermonẽ accõmodatũ eẽ ad animos conciliandos. ¶ Extant/adhuc leguntur ꝙ sunt in manibus hominũ. ¶ Philippus rex Macedonũ pater fuit Alexandri magni: ex cuius successoribus fuerunt Antipater ꝙ Antigonus: Cassander fuit filius Antipatri ¶ Accepim9/audiuimus fuisse prudentissimos. ¶ Precipiũt: filiis suis ¶ Benigna orõe/humanis verbis ꝙ sermone pre se ferẽte comitatez. ¶ Deliniãt/demulceant/beniuolos reddant. ¶ Que autem multitudine/nunc agit de cõtentiõe orõnis/q̃ maximã gr̃am excitat. ¶ Vniuersaz/totã gloriam/qm̃ sola eloquentia tm̃ valet ad gloriã comparandã/ut nullo alio adiumento indigeat. ¶ Sepe/dicit quoniam non semper id accidit/interdum enim eloquentia nõ laudem sed odiũ atqꝫ inuidiam parit/nisi recte quis vtat' tam prestanti dono nature quod ad salutẽ non ad perniciem hominum datum est. Vnde eloquentia debet cũ prudẽtia iusticiaqꝫ cõiungi/ut cumulatissima laude digna sit. ¶ Magna est enim/ratio quare eloquentia sepe totam excitat gloriam. ¶ Plato docebat oratoriam facultatem animis hominuz imperare/eosqꝫ ad quoscũqꝫ velit motus impellere/ꝙ eius opus esse permaximũ in formarum atqꝫ perturbationum cognitione consistere. Causa non nuda inquit ¶ Plutarchus ẽ orationis vis/sed vt ait Thucydides vite dignitas atqꝫ existimatio innocentie abstinentieqꝫ preclara. ¶ Copiose/quantum ad vbertatem orõnis. Fabius libro quinto ait: locuples ꝙ spaciosa vult esse eloquẽtia. Feratur ergo non semitis sed campis/non vti fontes angustis fistulis colligatur/sed vt latissimi amnes totis vallibus fluat/ac sibi viam si quando non acceperit/faciat. ¶ Sapiẽter/prudẽter qm̃ q̃ temere vtit eloq̃ntia nec admiratõne nec laude dign9 ẽ. gravitas adiũcta orõni ꝙ põdus sentẽtiarũ plurimuz dignitatis affert ꝙ gr̃e/ꝙ ĩ adolescẽtia maxĩe in q̃ raro gravitas inest.

dicimus. Sed tamen difficile dictu est: quãtopere cõciliet aĩos comitas affabilitasqꝫ sermonis. Extant epistole ꝙ Philippi ad Alexãdrũ: et Antipatri ad Cassandrũ: ꝙ Antigoni ad Philippũ triuz prudentissimoꝝ (sic.n.accepim9) qb9 p̃cipiũt: ut orõne benigna multitudinis aĩos ad beniuolẽtiam alliciãt: militesqꝫ blãdo appellãdo sermone deliniãt. Que ãt in multitudine cũ cõtẽtiõe habeẽ orõ ea sepe vniuersã excitat gloriã. Magna est enim admiratio copiose sapienterqꝫ

¶ Apud iudices/in genere iudiciali. ¶ Apud senatum/in genere deliberatiuo. Tria sunt genera causarū/iudiciale/demōstratiuū/ꝛ deliberatiuū/in q̄bus vtimur eloquētia. ¶ Maxima etiā/orō inquit habita copiose ꝛ prudenter: excitat sepe vniuersam gloriā/ sed maxima est admiratio in genere iudiciali/cum aliquis accusat aut defendit/qm̄ genus iudiciale difficillimum est. ¶ In iudiciis/genere iudiciali. ¶ Quoꝝ/iudicioꝝ ꝛ eloquentie/q̄ in iudiciis versatur.

dicētis: quē q audiūt/ ꝛ intelligere ēt ꝛ sape plꝰ q̄ ceteros arbitrant. Si vo iest in orōe mixta modestie grauitas: nil admirabiliꝰ fieri pōt: eoq̄ magis: si ea sūt in adolescēte. Qz cū sint plurima cāruz genera q̄ eloquētiā desiderāt: multiq̄ in nrā rep. adolescētes ꝛ apō iudices ꝛ apō senatū dicēdo laudez assecuti sūt: maria ēt admiratio ē in iudiciis. quorū rō duplex ē. Nam ex accusatiōe ꝛ defensione cōstat: quarū etsi laudabilior ē defēsio: tamē etiā accusatio probata persepe est. Dixi paulo ante de Crasso. idē fecit adolescēs. M. Antonius. ēt Publii Sulpitii eloq̄ntiā accusatio illustrauit: cū sedi tiosū ꝛ inutilē ciuē. C. Norbanū i iudiciū vocauit. Qz hoc quidē nō ē sepe faciē duz: nec vnq̄ nisi aut reipublice causa:

¶ Laudabilior/qm̄ dono nature ad vtilitatē hominum nō ad perniciem/nisi cum causa necessaria suberit/ vti dicebam. ¶ Probata/laudata/ꝛ accusatori bōri fuit ꝛ glorie. ¶ De Crasso/qui admōm adolescens. C. carbonez accusauit. ¶ Marcus antonius/orator qui disputat apud Ciceronez in libris de oratore/ auꝰ fuit Marci antonii triumuiri/quē Antonium oratorez Syllanas partes sequutū. C. Mariꝰ necauit. ¶ Publii Sulpitii: Sulpitiꝰ. C. Norbanum/qui postea cuz Mario iuniore consul fuit/ accusauit q̄ seditiosus essz ciuis/ ꝛ partibus optimatiuz aduersaret/quas Sylla cōtra Marianos obnixe fouebat. Dicebat Caius Norbanus belluz aduersus Syllā instaurare/ ꝛ ideo a Sulpitio accusatus est/ que accusatio famā eloquentie Sulpitio adolescenti fecit. ¶ Sed hoc: accusare alios. ¶ In quinta in Verrem actōne scribit. Omnes qui alterū iudices nullis impulsi inimiciciis/nulla priuatiz lesi iniuria/nullo p̄mio adducti/ in iudiciū reip. causa vocāt/ ꝓuidere debēt non quid oneris in presentia tollant/sed etiam quātum in omnem vitam negocii suscipere conentur/legē enim sibi indicunt innocentie continentie virtutumq̄ omnium/qui ab altero rationez vite reposcunt. ¶ Reipublice causa/pro vtilitate reipublice.

¶ Vt duo Luculli. M. Lucullus ⁊ L. Lucullus fratres. Lucullus autore Plutarcho adolescens cū priuatus nullū adhuc magistratum gessisset: Seruilio auguri/qui patrē accusauerat de peculatu/diem dixit. Visa ē ea res clarissima romanis ⁊ omniū laudata consensu. Jo enim accusandi studium uel sine priuata occasione haud ignobile videbat'/quinimo plurima delectatione eos mirari laudareq; iuuenes consueuerunt/ quos scelestis ac flagitiosis hominibus ceu feris generosos catulos acerrime cernerēt incūbētes. in eo iudicio orta cōtentōne/cū vulnerati quidā: quidaz fuissent occisi: euasit tñ accusationē seruilij. Nec igit' accusatio reipu. cā fuit/ qm̄ accusauerunt seruiliuz de peculatu. i. de furto publico. Lex Julia de peculatu eos punit/qui pecuniaz uel rempublicam vel sacram uel religiosam furati fuerint. ¶ Patrocinio/cum clientes nostros lesos defendimus/⁊ Cicero patronus fuit Siculoruz contra Verrem/qui pretor Siciliam expilauerat/in quem extāt Ciceronis actiones. ¶ Pro Sardis: orōnes Ciceronis pro Sardis clientibus suis nō extant vnde huius patrocinii causa ignorant'. ¶ Julius/cesar orator. L. filius de quo supra/qui fuit frater Catuli. ¶ Jndustria/studiosus labor L. Fusii venit in lucem/cum Manlium accusauit. ¶ Semel igit'/precipit Cicero concludens raro accusandum esse ipis adolescentibus/tamen cum aliquando fit reipublice tribuendum non priuate utilitati. ¶ Sin erit/si erit aliquis cui necesse sit accusare: reipu. causa accuset. ¶ Hoc muneris/ officium ⁊ laborem accusandi. ¶ Cuius/reipublice. debemus animaduertere in illos/qui reipu. aduersant'/ que omnia continet ⁊ cuius debemus esse studiosi. ¶ Tñ/q̄uis oporteat accusare/ tamen adhibeat' quedā mēsura in accusando/ ne animo ferino videamur esse. homo enim ab homine non est alienus. vnde carpendi sunt maxime qui studio accusandi tenent'/ ⁊ scelera fingunt/ ut animi effrenatam libidinem expleant/ ⁊ iugulo alterius intenti humanitatem deserunt/quo nihil potest excogitari demētius nihil turpius nil deniq; libero homine indignius. ¶ Duri/ inexorabilis ferrei. ¶ Vel potius vix hominis/ quoniam deposuit humanitatem ⁊ non est homo nisi nomine tantum/qui alios in capitis discrimen adducit. ¶ Jo/ inferre periculum capitis accusatione. ¶ Periculosum ipi. ⁊c.

ut duo Luculli: aut patrocinio/ vt nos p siculis: p sardis: p2o. M. Albutio Julius. Jn accusando ēt Manilio. L. Fusii cognita industria ē. Semel igit'/aut nō sepe certe. Sin erit cui faciēdū sit sepiꝰ: reip. tribuat hoc muneris: cuiꝰ iimicos vlciscī sepe nō ē reph̄ēdēdū: modꝰ tñ adsit. Duri. n. hois vel potius vir hois videt'/ piculū capitis iferre multis. Jo tū

¶Periculosum ipi/qm parat sibi inimicos/7 bonum nomẽ si quod habebat amittit/cum accusator dici pot/qm nati sumus vt ꝓdesse velimus cõplurimis/7 ad humanam societatez tuẽdam fouendãq; õni ope 7 auxilio. ¶Sordidum/turpe 7 obscenum. ¶Cõmittere/efficere 7 peccare in hoc ut possit accusator appellari. ¶Quod/ut accusator nominaret. ¶Marco Bruto: Idem Cicero in Bruto scribens ad Brutũ dicit: hisdem tẽporibus

periculosum ipsi est: tum etiaz sordidũ ad famam committere: ut accusator nominetur. Quod cõtigit. M. Bruto summo genere nato illius filio: qui iuris ciuilis in primis peritus fuit. Atq; etiaz hoc preceptum officii diligẽter tenendũ est/ne quem vnq; innocẽtem in iudicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. Nam quid est taz inhumanum: q; eloquentiam a natura ad salutẽ hoim et ad cõseruatõnẽ datã/ ad bonoz pestez pniciẽq; cõuertere? Nec tñ vt hoc fugiẽdũ ẽ ita hñdũ ẽ religiõi cõtrariũ: nocentẽ aliq; 7 nefariũ ipiũq;

M. Brutus/ in quo magnũ fuit Brute vulnus generi vestro/q̃ cũ tanto nomine esset/ patrẽq; optimũ viruz habuisset et iuris peritissimum/ accusationes factitauerit: ut athenis Licurgus. Is magistratu non petiit/ sed fuit accusator vehemẽs 7 molestus/ vt facile cerneres naturale quoddam stirpis bonuz degenerauisse vicio deprauate volũtatis. ¶In primis/ inter primos. ¶Atq; etiam hoc: dat generale preceptum innocentem nunq; esse adducendum in discrimen capitis/ quoniam id nunq; potest fieri sine scelere. ¶Accersas/ voces in periculuz vite et iudicium. ¶Nec tamen: Sensus est/ nemo innocens accusandus est/nec est contra religionem defendere aliquando hominem nefariũ. hoc a Panetio accepit/qui dicebat licere patrono etiam nocentem defendere/7 Cicero in hoc agit causam suam/qui aliquando defendit in iudicio nocentes. ¶Vt hoc/neminem innocentem in iudicio capitis accersere. ¶Religioni: Religio est metus dei 7 scientia diuini cultus. Religio vt ait Sulpitius dicta ẽ/que propter sanctitatem aliquam remota ac sepolita a nobis sit/quasi a relinquendo dicta. Religiosi inquit Macrobius sunt qui faciẽda 7 vitanda discernunt. ¶Religioni/officio. ¶Nefarium/sceleratũ. ¶Impium/ erga patriam 7 etiam religionem. ¶Aliquando/ dicit non semper. quoniam id esset contra officium/7 mali patrocinio confisi ad nocendum irritarentur. Cum Phocion athenien̄s vir probissimus reprehederetur/q̃ hominem improbũ i iudicio defendisset. At nemo bonus/rñdit:

tali patrocinio indiget. ¶ Multitudo/ populus qui propter imperitiam quid ōnino velit iusticia/ignorat. ¶ Consuetudo/qm̄ tales defendere alii consueuerunt. ¶ Humanitas: qua ducimur ad hominē conseruandū. Vñ cesaris clementia in delinquētes atq; humanitas semper laudabit'/de quo Cicero in orōne p. M. Marcello. Nulla est tanta vis/tanta copia/q̄ non ferro ac viribus debilitari frangiq; possit/ veruz animū vincere victoriā temperare iracundiam cohibere aduersarium nobilitate ingenio virtute prestantē non modo extollere iacentē/ sed etiā āplificare eius pristinam dignitatē: hec q̄ faciat non ego euz summis viris cōparo/ sed simillimum deo iudico. Et p. Cu. Ligario: Nihil est enim tā populare q̄ bōitas. Nulla de virtutibus tuis plurimis defendere. Mult hec multitudo: patit cōsuetudo: fert etiā humanitas. Judicis ē semper in causis verū sequi: patroni nō nunq̄ verisimile/ etiā si min9 sit veruz/ defendere. Quod scribere (presertim cuz de philosophia scriberē) non auderez: nisi idem placeret grauissimo Stoicorum Panetio. Maxime autez ↄ gloria parit/ ↄ grā defensorib9: eoq; maior: si quādo nec gratior nec admirabilior misericordia est. homines enim ad deos nulla re propius accedunt/ q̄ salutem omnibus dando. ¶ Judicis est/ponit iudicis officium in causis ↄ patroni qui causam dictis defendit. ¶ Est iudicis/pertinet ad iudicē. patroni est tueri verisimile/quod cuz videat' esse contra officiū: Cicero excusat autoritate Panetii stoici qui hoc in suis officiis probauit. ¶ De philosophia/que verum querit/ↄ iusticiam omnib9 anteponit/ estq; magistra vite ↄ expultrix viciorum. ¶ Veritas inquit Aristoteles primo moralium/ omnibus rebus anteponenda est. ¶ Maxime autē/dicit Cice. tunc maximā gloriam parari defensorib9/cum aliquez oppressum a potētioribus defendūt/ quos nō timēt p veritate ↄ humanitate oraturi/ut ipe fecit p Rhoscio contra Syllā ↄ Chrysogonū boiem nefādissimum. ¶ Sextus Rhoscius pater huius Rhoscii Amerinus fuit diues et gratia ↄ auspiciis hominum nobilissimorum florens / ad balneas palatinas rome rediēs a cena occidit'. L. Cornelius Chrysogonus manceps hominis nobilissimi factus ē. Tria predia Capitoni data sunt. Titus Rhoscius nomine Chrysogoni in reliquas ōnis fortunas impetum fecit: tādem cū hunc Sextū Rhosciū filiū e medio tollere nō possent (qm̄ romam cōfugerat / ↄ magna diligentia vita eius custodiebat' apud Ceciliam nepotis filiam/que ipm̄ domo eiectuz fugientē minas inimicorūq; tela recepit) q̄ patrem necasset accusauerunt/quē Cicero oratione que adhuc extat defendit/nat9 septem ↄ viginti ānos. L. Sylla Felici ↄ Metello Pio cōsulib9.

¶ Adolescentes/cum essem adolescens. ¶ Dominantis/qm̃ erat dictator. ¶ Opes/summã potentiam.

Sed expositis: ¶ Postq̃ exposuit ea quibus gloria adolescẽtibus paratur/exequit̃ id quod supra ꝓposuerat. nam loquẽs de largitiõibus dixit: male res se habet/cum id quod virtute effici dẽt·tẽtat̃ pecunia: Sed qm̃ nõnunq̃/dicebat/hoc subsidiũ necessariũ est/quẽadmõm sit vtendum eo/dicem9/ si prius de bis rebus q̃ virtuti ꝓ piores sunt/ dixerim9 quaz partem postq̃ Cicero absoluit/ que virti ꝓpior est/vtit̃ trãsitione disputaturus de liberalitate atq̃ beneficentia/ ꝓbatq̃ pluris eẽ opera ꝛ studio aliis adesse q̃ pecunia/ et sic utilius est ꝛ laudabili9 ĩdustria q̃ pecunia beniuolẽtiam comparare ꝛ gloriam/ atq̃ aliorũ aĩos demereri. Et quoniam beneficia aut ad singulos aut ad vniuersos pertinent/prius dicet de bis que ad singulos spectãt/inde de bis q̃ ad vniuersos ꝛ adrẽpu·ibi sed qm̃ de eo genere ¶ Cuius/beneficẽtie/ q̃ beniuolentiã querimus ꝛ gloriã. ¶ Rõ/modus duplex/qm̃ duob9 modis benefici eẽ possumus ¶ Nam aut opera/probat quare est duplex ratio/ ꝛ sic ponit duplicem modum ipius beneficentie. ¶ Opera/labore ꝛ industria/ut cuz aliquẽ oppressum gratuito defendimus/aut docemus consulimusq̃ cuipiã quod illi maxime expediat ¶ Facilior/quoniam diues facile potest indigentibus subuenire. ¶ Sed illa/que fit opera ꝛ ingenio. ¶ Lautior maioris fame copiosior ꝛ laudabilior. Lautus dicit̃ sumptuosus ꝛ opulẽtus: Juuenalis de Regulo q̃ se lautũ atq̃ beatum exiguis tabulis ac gemma fecerat vda. ¶ Splendidior/maioris splendoris ꝛ glorie ¶ Suãq̃ enim/ratio q̃ re est dignior claro viro. ¶ In vtroq̃/in opera prestanda atq̃ pecuniis.

accidit ut ei subueniat̃: q potentis alicuius opib9 circũueniri urgeriq̃ videt̃. Et nos ꝛ sepe alias/ ꝛ adolescẽtes cõtra. L. Sylle dominantis opes ꝓ Sexto Rhoscio amerio fecim9: q̃/ ut scis/ extat orõ. ¶ Quõ dẽamus vti liberalitate ad captandã multitudinis beniuolentiã.

Sed expositis adolescentiuz officiis que valeant ad gloriã adiscendam: deinde de beneficẽtia ac liberalitate dicendum est. Cuius ẽ ratio duplex. Nam aut opera benigne fit indigentibus: aut pecunia. Facilior ẽ hec posterior: locupleti presertim. Sed illa lautior ac splendidior: ꝛ viro forti claroq̃ dignior. Quanq̃ enim in vtroq̃ inest gratificandi liberalis voluntas:

¶ Altera/que fit pecunia/ ꝓcedit ex arca. ¶ Altera/que fit studio ꝛ opera ꝓcedit a virtute. ergo ꝙto virtus prestabilior est pecunia/ tãto prestabiliora sunt officia que a virtute ꝓficiscunt̃ officiis que a pecunia manãt. ¶ Largitio que fit/ ab effectu vtriusꝙ ostendit liberalitatẽ/ q̃ a virtute ꝓficiscit̃ eẽ p̃stabiliorẽ pecuniaria largitione. ¶ Exhaurit fontẽ/ qm̃ largitẽ do pecunie absumunt̃/ ꝛ dum benigni largitionibus esse volumus/ ipa benignitas tollit̃/ qm̃ pecuniis consumptis tali benignitate erga alios vti nõ possumus/ cuiꝰ contrariũ ẽ in virtute. ¶ Fontem/ ipas pecunias que sunt fons qui dã a quo manant riuuli id ẽ actus liberales. ¶ Tollit̃/ cõsumitur. ¶ Qua/ benignitate in dãdis pecuniis. Quo: ꝙto. ¶ Eo minus/ tanto minꝰ/ qm̃ consumptis pecuniis: non potes actꝰ liberales exercere. ¶ At q̃ opera/ ꝓbat a cõtrario effectu duplicẽ sc̃z ex causa virtutis beneficentiam prestabiliorẽz eẽ ꝙtuz ad alios ꝛ etiã ad se. ¶ Primũ/ ponit primã causaz quo ad alios. ¶ Quo/ ꝙto. ¶ Eo/ tanto. ¶ Habebũt adiutores/ qm̃ hi qui ab alio adiuti sunt virtute doctrina consiliis ꝛ similibus/ possunt ꝛ ipi iaz edocti alios adiuuare. vnde carpendi sunt hi qui musas vendunt/ quas ipsi ab aliis gratuito acceperunt/ qm̃ hõ homini ꝓdesse debet maxime officiis ꝛ prudentie preceptis tradendis/ ut Cicero facit ꝛ ones philosophãtes studiose facitarunt relinquentes posteris p̃cepta ad bene beateꝙ viuẽdũ/ quibꝰ alii bene instituti alios ꝓdesse possunt. ¶ Deinde/ ponit alteram partem ꝙtum ad se/ qm̃ ipa consuetudine liberalitatis homines cupiunt alios atꝙ opa sua ꝛ studio demereri. ¶ Ad bene ꝓmerendum/ ꝓmereor interduz significat beneficia confero. Virgiliꝰ li. iiii. Ego te que plurima fando Enumerare vales/ nunꝙ regina negabo ¶ Promeritã/ id est te dediſſe ꝛ in nos contuliſſe beneficia/ que potes enumerare. ¶ Promereri aliquando ẽ idem quod mereri ꝛ demereri/ vt in hoc loco. Vnde dicimus/ de multis bene promereor/ id est in multos beneficia confero/ et bene meritus sum de republica in quam beneficia ꝛ operam meam contuli/ ideo dicit Cicero: ad bene promerendum de multis/ id est vt in multos talia officia conferant.

tamen altera ex arca: altera ex uirtute de promit̃. Largitioꝙ q̃ fit ex re familiari fontem ipm benignitatis exhaurit. Ita benignitate benigitas tollit̃. Qua quo in plures vsus fis: eo minus in multos vti possis. At q opera. i. virtute ꝛ industria benefici ꝛ liberales erũt: ꝑmuz quo pluribus ꝓfuerunt/ eo plures ad benigne faciendum adiutores habebũt: deinde consuetudine beneficentie paratiores erunt: et tanꝙ exercitatiores ad bene de

¶ Preclare/confirmat id quod dixit autoritate ꝛ sententia ꝓbilippi regis macedonuz/qui filiũ Alexãdrum reprehendit / ꝙ largitionib9 arbitraret macedones reddere sibi fideliores. ¶ Preclare/bene ꝛ prudenter. ¶ Consecteꝛ/parare studeat ꝛ aucupari ¶ Quod te maluz/hec erant verba ꝓbilippi/id est q̃ mala mens ꝛ rõ hoc tibi persuasit ꝛ que imprudentia. ¶ Id agis/ad hoc deuenis id acquiris. ¶ Quod sordidum regi/scz eẽ dixit/id ẽ turpe ꝛ indecoꝝ ¶ Melius etiaz/scz dixit: qm̃ largitionẽ dixit eẽ corruptelam: quippe ut superiore volumine dcm̃ ẽ largitio accipit in malam partem ad auram scz popularem captandaz et corrũpendos animos. ¶ Fit enim deterior/ꝓbat quare largitio meliꝰ dicat corruptela. ¶ Ille: ꝓbilippus precepit hoc filio/sz ꝓ deo omnib9. ¶ Quam ob rem/cõcludit Cice. p ea que iaz dicta sunt benignitatez et beneficẽtiaz que industria constat honestiorem esse et latiꝰ patere/qm̃ ad plures se extẽdit quod manifestissimuz est. ¶ Honestior/plus honoris afferẽs ꝛ laudis. ¶ Et latius pateat/ad plures si extendat/ꝛ pluribus ꝓsit. ¶ Nõnunq̃ tamen/q̃uis inquit Cicero illa sit laudabilior/ tm̃ ꝛ hac liberalitate pecuniaria cũ opꝰ ẽ uti dẽmꝰ seruatis õnib9 circũstãtiis/q̃ supiore libro dicte sunt/ cũ de ipa liberalitate agebat. ¶ Hoc genꝰ/liberalitas pecuniarũ. ¶ Idoneis/qm̃ dãdũ ẽ qb9 oportet ꝛ q̃tũ oportet/ꝛ nõ q̃busuis ꝛ q̃tũuis. ¶ Sed diligẽter/ponit modum ne largitione facta temere ꝛ nulla habita rõne rei familiaris patrimonia effundant. donãduz igit est ꝓ rõe facultatũ. ¶ Impartiendũ/dandũ.

multis ꝓmerendũ. ¶ Preclare in epistola quadã Alexãdrũ filiũ ¶ Philippus accusat: ꝙ largitiõe beniuolẽtiã ¶ Macedonũ consecteꝛ. Quod te maluz inqt rõnis in istã spem iudurit: ut eos tibi fideles putares fore: quos pecunia corrupisses? An tu id agis: ut macedones nõ te regẽ suũ sed ministrũ ꝛ ꝓbitorẽ putẽt: qõ sordidũ regi/meliꝰ ẽt q̃ largitionẽ corruptelã dixit eẽ. Fit. n. deterior qui accipit: atq̃ ad idẽ semp expectãdum paratior. hoc ille filio: sed preceptũ putemus omnibus. Quã obrem id quidez nõ est dubium: quin illa benignitas q̃ constat ex opera ꝛ industria ꝛ honestior sit: ꝛ latiꝰ pateat: ꝛ possit ꝓdesse pluribꝰ. Nõnũq̃ tamẽ ẽ largiendũ: nec hoc benignitatis genus omnino repudianduz est: ꝛ sepe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impartiendum: sed diligenter

¶ Multi enim/ ꝓbat ab effectu quare sit diligẽter ⁊ moderate largiendũ. ⁊ Aristoteles dicit in quarto moraliũ liberalẽ oportere eẽ similẽ scienti/ vt latius loco suo dcm̃ est. ¶ Effuderunt/ temere dilargiti sunt ⁊ patrimonia cõsumpserunt. ¶ Incõsulte/ imprudẽter nec ꝓ rõne facultatuz. ¶ Quid ãt est stultius/ quasi dicat nihil/ immo prudẽtis est/ qui stulto opponit/ cura re ut id qd̃ libẽter facit/ diutius facere possit. ¶ Atq; etiã/ ponit aliud malum quod sequit ipam largitionez. illi enim q̃ patrimonia effuderũt/ rapinis aĩm intenduũt/ quod ẽ contra iusticiã: ⁊ sic maius odium sibi parant rapiẽdo q̃ gratiã largiendo quo nihil potest esse dementius. ¶ Studia/ volũtates beniuolentiã ¶ Quam ob rez/ dat optimũ preceptum/ quõ tali largitione vtendũ sit/ homines scz non debere auaros esse nec prodigos/ sed largiendoz esse pro facultatibus. ¶ Benignitas/ liberalitas ¶ Reseranda/ aperienda/ ut õnes possint illam accipere/ qm̃ eẽt prodigalitas. ¶ Modus: mensura mediocritas secũdũ facultates. i. diuitias ⁊ patrimonia. ¶ Largitionem Cicero reprobat õnino afferẽs ꝓuerbiũ antiquoz/ qui dicebant largitionem nõ bẽre fundũ/ id est finem ⁊ mõm/ qm̃ hi qui accipere cõsueuerũt id semp desiderãt ⁊ illud idẽ alii/ vnde fit ꝓcessꝰ in infinitũ quousq; õnia exhausta sint. ¶ Is/ modus fiet ꝓ rõne diuitiaz. ¶ Vsurpatũ/ sepe dcm̃. ¶ Nostris hominibꝰ/ romanis rẽpu. gerentibꝰ. ¶ Fundũ/ finẽ. ¶ Etenim quis põt/ declarat quid intelligat hic ꝓ fundoz. fundus. n. ẽ ima pars alicuius rei/ que aliquid continet/ ⁊ fundũ dicimus finẽ. Vnde Seneca dicit: Sera parsimonia ẽ in fundo/ li. primo epistolarũ ita scribit: Dã ut visum est maioribus nostris: Sera parsimonia est in fundo. nõ. n. cm̃ minimũ in

atq; moderate. Multi enim patrimonia effuderũt incõsulte largiẽdo. Quid ãt ẽ stultiꝰ: q̃ qd̃ libẽter facias/ curare vt id diutiꝰ facere nõ possis? Atq; ẽt sequunt largitionẽ rapine. Cũ. n. dando egere cepérunt alienis bonis manꝰ afferre cogũtur. Ita cũ beniuolẽtie cõparãde cã bene fici eẽ velint: nõ tãta studia assequunt eoz quibus dederũt/ q̃ta odia eoz quibus ademerũt. Quã ob rem nec ita claudẽda ẽ res familiaris: ut eã benignitas aperire nõ possit: nec ita reserãda: vt pateat õnibus. Modus adhibeat: isq; referat ad facultates. Omnino meminisse dẽmꝰ id/ qd̃ a nostris hominibꝰ sepissime vsurpatũ: iãq; in puerbii cõsuetudinem venit/ largitiõem funduz nõ habere. Etenim quis potest esse modus: cuz

imo ſed peſſimuz remanet. ¶ Modus/menſura finis. ¶ Illud idē/largiri. Alii/q̄ nō cōſueuerunt etiā deſiderēt vti largitōe ad captādos fauores. Omnino duo genera: Ponit duo genera eoz qui aliis largiunt/ prodigos/ qui improbant/ et liberales qui iuſta laude digni ſunt. ¶ Prodigi/declarat qui ſint prodigi. ¶ Epulis/epulū proprie ē publicū cōuiuium/ quod in propatulo frequētibus ciuibus exhibet in magnificentie oſtentatiōem. Epule ſunt cibi in noſtrum vſum cōparati. Dapes ſunt i ſacrificiis. Lucullus epulū ſepe prebebat/ et Craſſ9 publicū epulū populo dedit/ et tres minas in ſingula ciuiuz capita. ¶ Viſceratiōib9/viſceratio ē cum carnes crude dant populo et noīe viſceratiōis veniūt res comparate ad menſam ſed tamen incocte: Inferiis latinis dabant carnes i albano latinis tātum. Vñ Cicero in oratione p Planco volēs oſtendere paucitatez latinoz dixit. Quibus e municipiis vix iaz qui carnem latinis petant inueniunt. viſceratio dicta eſt a viſcere id eſt carne. nam viſcus eſt quicquid latet ſub cute. ¶ Gladiatoz/gladiatores exhibebant in theatro/ et inter ſe digladiabant ad ſpectantiū oblectationē/ quorū magiſter Laniſta dicebat. gladiatores vt autor eſt Strabo: Rauenne educabantur optime et cōmode. Nec que prodigo tribuit Cicero: Ariſtoteles in quarto moralium magnifici munus eſſe dicit. ¶ Venationuz/que fiebant in theatro. ¶ Profundunt/prodigaliter abſumunt. ¶ Liberales autem/declarat q̄ ſint liberales et quod ſit eorum officium. ¶ Es alienum/ ſi oberatis amicis ſubueniunt/ et pecuniaz quam ipſi debent creditoribus ſoluūt/ et hoc eſt diſſoluere es alienum. ¶ Collocatione/ cum amici filias maritāt. nam collocare filā maritare eſt. ¶ Opitulant/opē afferunt ad querēdam rē familiarē aut augēdā. ¶ Itaq̄ miror/mirat Ci. Theophraſtū laudaſſe id q̄d ipe ad prodigū ptinere dixit/laudatq̄ Ariſtotelē q̄ talia reprehēdit.

vbi q̄ conſueuerūt et illō idē alii deſiderēt.

¶ De liberali et prodigo.

Omnino duo genera ſunt largoruz: quoz alteri prodigi: alteri liberales: Prodigi qui epulis et viſcerationib9 et gladiatoz muneribus ludoz venationūq̄ apparatu pecunias profundunt in eas res: quarū memoriā aut breuez aut nullam ſint relicturi ōnino. Liberales autē qui ſuis facultatib9: aut captos a predonibus redimūt: aut es alienum ſuſcipiūt amicoz cauſa: aut in filiarū collocatione adiuuāt: aut opitulant: ut in re q̄rēda vl augēda. Itaq̄

¶ De diuitiis: Theophrastus Aristotelis discipul⁹ vnuꝫ librū de diuitiis scripsit/in quo disputat fructum ꝛ vsum diuitiarꝫ eē magnificentiā ꝛ ea in quibus magnificentia spectet. ¶ Preclare/optime ꝛ laudabiliter dixit ¶ Illud absurdum/scꝫ dixit/id ē male et rationi minime consonum / hec duo opponunt absurdū ꝛ id quod ē consonum rationi omne necessariū ē consonum rationi/at non econtra· Impossibile collocat sub absurdo/sub consono rationi collocat necessariū · Absurdū est cum bonus vir laudat iusticiā/at non impossibile. Omne impossibile absurdum est sed nō omne absurdū est ipossibile · Ideo Aristoteles dicit primo phisicorum/si absurdū decet appellare idqđ eē non potest. Cicero accipit absurdū largo modo/ scꝫ minime rationi congruum quod ꝓbat dicens/est enī ¶ Multus/copiosus ꝛ multa verba in hoc cōsumit · dictum est supra quid sit magnificētia ¶ Munerū/spectaculorum q̄ populo exhibent ad delectationē. Munꝰ absolute significat id quod gladiatores exercent/postea cum additione/ pro aliis actionibus accipitur vt munus orandi legendi. Cicero accipit hic munera pro omni apparatu spectaculorum/que populo exhibebant. que munera vt Ciceroni uidetur/prodigi sunt non liberalis· confundit Cicero liberalitatem ꝛ magnificentiam/ sed proprium utriusꝫ munus loco suo dictum ē. ¶ Facultatem/potentiam· ¶ Quem posui / vt redimere captiuos es alienum dissoluere ꝛ similia que ad liberalem pertinere dixit ¶ Grauius/prudentius et maiori sententiarum pondere. ¶ Effusiones/profusas largitiones · ¶ Deliniendam/ad captandum populi fauorem/quod bonum ciuem non decꝫ ¶ At hi qui ab hostibus obsident: inquit Aristoteles : admirant omnes pecuniarum effusiones ꝛ probant/sed si hi qui obsident tēporibꝰ adducti plus equo pro vita tuenda agenda que impendunt/omnes mirant/ et impossibile videt/ ꝛ tanꝫ rem prodigam vituperant/ cum tamen illud

miror quid ī mentē venerit. Theophrasto in eo libro quem de diuitiis scripsit in quo multa preclare: illud absurdum Est enim multus in laudanda magnificentia ꝛ apparatione popularium munerū/ taliumꝫ sumptuū facultatē fructum diuitiarū putat. Vbi āt ille fructus liberalitatis: cuius exempla pauca posui/ multo et maior videt ꝛ certior. Quanto aristoteles grauiꝰ ꝛ uerius nos reprehendit: qui has effusiones pecuniarū non admiremur: que sunt ad multitudinem deliniendā. At hi q ab hostibꝰ obsidentur: si emere aque sextariū mina

permittat propter necessitatem. quod cum ita sit mirant tamen ꝙ dānāt sed probant et inanes iacturas et sumptus īfinitos quod ē ab surdissimū et contra prudentiā/accusare scz eos qui obsessi sextariū aque mina emūt quod concedendum ē/ vt nō uituperare eos qui in re non necessaria effundunt pecunias. Inconueniens ē igit illud dānare ꝙ hoc laudare ¶ Hoc emere sextarium aque mina. ¶ Videri/uideret ¶ Mirari:pro mirarent/

cogerentur:hoc primo incredibile nobis videri: omnesq; mirari. Sed cū attenderit venia necessitati dari: in his imānib9 iacturis infinitisq; sumptib9:nihil nos magnopere mirari: cū pserti nec necessitati subueniat nec dignitas augeat: ipsaq; illa delinitio multitudinis ad breue exiguūq; sit temp9 / eaq; a leuissimo quoq; animo in quo tū ipo vna cū satietate memoria quoq; moriat volupta tis. Bene et colligit hec pueris ꝙ mulierculis: ꝙ seruis ꝙ seruorū simillimis liberis eē grata: Graui uero homini ꝙ ea q̄ fiunt iudicio certo ponderanti probari posse nullo modo.

¶ Sed cū attenderit/cognouerint ꝙ intellexerit id ē q̄uis cognouerint dari veniā necessitati. ¶ Iacturis/damnis ꝙ pecuniarū effusionib9 iactura proprie ē damnū quod fit in mari/ scz accipit ꝓ quocūq; dāno ꝙ bonorū effusione ¶ Immanib9: magnis ¶ Infinitis/ īmensis. ¶ Magnopere mirari pro nō valde miramur cū nō subueniat necessitati. ¶ Dignitas/bōi nis laus ꝙ virtutis. ¶ Delinitio/conciliatio fauoris popularis. ¶ Exiguum/ quod minus ē q̄ breue. ¶ Quoq;/ quocunq; animo leuissimo. Suetonius q̄rto quoq; immo dixit. ¶ In quo ipso/ in quibus sumptib9 ꝙ popu

¶ De edilitiis muneribꝰ

Q ꝙ hāc itelligo ī nrā ciuitate iuterasse iā bōis tpib9:vt splēdoꝛ

li delinitione. ¶ Satietate/Fastidio. ¶ Liberis/ natis ex ingenuis parēti busqui propter abiectum animū et leuitatem seruis simillimi sunt/ grauibus ăt viris ꝙ nihil sine rōe agentib9 nō placet. ¶ Certo/firmo et stabili.

Quanq; intelligo/dixit Cicero talia non placere grauibus viris ꝙ in se pensi aliquid habentibus/ut notet romanorum instituta ꝙ disciplinam. qui ab optimis viris in edilitate spectacula ꝙ sumpt9 inanes postulabant. ¶ Inueterasse/assuetudine venisse in vsum. ¶ Bonis tpib9/quib9 respu. bene gerebat. ¶ Splendor edilitatis/maximus apparatus ꝙ splendida spectacula edilium. Duo erant ordines edilum/autore Plutarcho ī

vita Marii/ Vnus in quo ipsi ediles in iure dicendo sellis curuos pedes habentibus vtebant'/ inde ediles curules dicti/ q erant maioris dignitatis q hic magistratus dicebat' maior edilitas. Inde Marius eodem autore maiorem edilitatem petiit. Alii ediles uocabant' populares/ quibꝰ publice q priuate edes cure erant/ q tales ediles exhibebant populo ludos/ venationes/ sternebant uias/ construebant aqueductus q similia. Ediles vt habet' in libris digestoꝝ preerant edibus in q̄ bꝰ oīa scita sua plebs deferebat. proponebāt q ediles curules edictū de quibusdam causis/ vnde est ī libris digestorum titulus de edilitio edicto/ de quo dicetur in sequenti volumine. Sylla dictator voluit/ ut non liceret aliquem prius eē pretorē q̄ questorem/ nec prius consulem q̄ pretorem. Petebat' prius edilitas ī de questura postea pretura/ q post illam consulatus.

edilitatum ab optimis viris postuletur Itaq; q Publius Crassus cum cognomine diues tū copiis/ functus est edilitio maxímo munere. Et paulo post Lucíꝰ Crassus cum omnium hominuꝫ moderatíssimo Quinto mutio magnificentíssia edilitate fūctꝰ ē. Deīde. C. Claudius Apíi filíꝰ. Multi pꝰ Luculli Hortensiꝰ

Itaq; q P. Crassus ponit nomina ditissimorum uirorū q ciuitatis facile priucipum/ qui ī gentes pecunias in edilitate prodegerunt. Itaq;/ propterea quia exigebatur splendor edilitatis etiam ab his qui optimi uiri babebant'. Crassus diuitiis potens munere edilitio splendide functus est. primus Crassꝰ cognominatus diues decoxit autore Plinio .ccc. talenta que ex paterna bereditate accepit/ priusq; in parthos proficisceret'/ septem milium q. c. talēto rum summam coegit/ cū etiam facultatum suaꝝ decimā partem herculi cōsecrasset/ q publicum epulum dedisset populo/ ac tres minas in singula ciuium capita contulisset. L. Crassus orator primus romani nominis peregrini marmoris columnas babuit hymetias/ nec plures sex aut longiores. xii. pedum/ quem. M. Brutus in iurgus obtd venerem palatinā appellauit. In domo que Lucii Crassi oratoris fuerat. M. Scaurus habitauit. in palatio erat hec domus Copiis/ Facultatibꝰ Maximo/ splēdidissimo sine aliqua supputatione pecuniarum. L. Crassꝰ de quo dictum est. collega. L. Crassi in edilitate erat Mutius Scenola moderatissimus. Magnificentissima/ magnos sumptus in edilitate fecit. Luculli/ duo Luculli fratres/ quoꝝ alter dicebat'. M. Lucullus/ alius. L. Lucullus qui ut autor est Plutarchꝰ erga fratrem benuolentiam summā ostendit. nam cum maior natu esset/ solus tamen nullum ī republica magistratum inire uoluit/ verum legitimam fratris moratus etatem/ ut eiꝰ quoq;

ratio haberi posset· tantam sibi hac humanitate apud populum gratiam conciliauit/ut etiam absens una cū fratre edilis declaratus esset· Lucull9 romanorum ferme ditissimus/estimatis bonis/ut autor ē Diodorus libro quinto/decimam partē herculi dedit. epulum prebens quotidie ac multa profundens ¶ Syllan9 / Seruiliam Catonis uticensis sororē uxorem habuit. ¶ P. Lentulus/Ciceronis amicus/q cuius precipua opera ab exilio reuocatus ē ad quē ex tant ipsius epistole· Cicero rediit ab exilio decimo sexto mense post fugam cū summa gratulatione totius Italie Lētulo q Philippo cōsuli ¶ Philipp9 erat pater Martie uxoris Catonis. ¶ De consule/

Syllan9. Omnes aūt Publius Lentulo me consule uicit superiores. Mūcetiā Scaurus imitatus. Magnificētissima uero nostri Pompei munera secundo consulatu: in quibus ōnib9 quid mihi placeat vides. Vitanda tamen est suspicio

cum ego essem consul inquit Cicero. ¶ Scaurus imitatus. M. Scaur9 vt supradictum ē Scauri filius principis senatus priuignus Sylle fuit q i sua edilitate patrimonū fere cōsumpsit/de quo Plinius li· xxxvi· docebimus insaniam Cai q Neronis imperatorū uictam priuatis operib9· M. Scauri/cui9 nescio an edilitas maxime prostrauerit mores ciuiles maiusq sit Sylle malum tanta priuigni potentia q̄ ꝓscriptio tot milium· hic fecit in edilitate sua opus maximum oīm/ que unq̄ fuere humana manu facta non temporaria mora verum eternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit in quo posuit tria milia signorū eneorū· i· statuas ex ere/cui9 theatri cauea cepit octingēta milia hominū cū anphitheatrū Pompei. xl· tātū caperet. ¶ Magnificentissima/maximarū ipensaq̄· Pompeius cōsul Crasso contra parthos profecto theatrum rome erexit gymnasia uarii generis sed in eius consecratione ut scribit Plutarchus musicum certamen exhibuit/ venationes preterea quibus quingenti leones cesi/elephantos deīde horrendum dirumq̄ spectaculū. ¶ Ex his iterum in admiratione populi atq̄ beniuolentiam ductus magnam in se conflauit inuidiam· q̄ veterib9 amicis militiam prouinciasq̄ decernens. ipse per amena Italie loca cum vxore Julia genio indulgeret. ¶ Quid mihi placeat uides/q̄si dicat· Marce fili talia mihi non placent/sed aperte non dixit propter Pompeium/ quem uiuum amauerat/q mortui memoriam colebat ¶ Vitanda tamen/ q̄uis inquit talia/ nō probē tñ suspicio auaricie uitanda ē: que potest alicui obesse in maioris honoris petitione. q probat hoc exemplo Camerci/ qui cū noluisset eē edilis/prebuit auaricie suspicionem: quare in petitione consulatus repulsam habuit ¶ Quare q si postulat / concludens p̄cipit quid in tali re agendū sit petente populo. ¶ Si postulat/mun9 q splēdor

edilitatis. ¶ Bonis uiris/dat cautionem faciendū. ſ. eſſe id quod a populo petit/ſi boni uiri approbant/ quibus ſtomachum facere non debet bonus ciuis/dum populum largitionib⁹ et muneribus delinire ⁊ captare ſtudet. Et per hoc Ceſarem notat/qui inuitis patribus legem agrariā ſuſcitauit/⁊ uariis largitionibus populū ſibi deuinxit/⁊ magnificentiſſimo munere edilitatis. ¶ Pro facultatib⁹/pro ratione diuitiarum. Illi enim qui ultra q̄ res domeſtica patit impendunt/ pendi ſunt/ quoniā es alienum contrahere cogunt. Vñ Plinius edilitatem Scauri notat his verbis/E ligno. C. Curio funebri munere patris cum opibus apparatuq; ſupare Scaurū niteret vnde .n. illi victricus Sylla ⁊ metella mater ꝓſcriptionum ſetrix. Vnde M. Scaurus totiens princeps ciuitatis ⁊ Marianis ſodalitiis rapinaq; prouincialiū ſinus ⁊ Ceſar poſt edilitatem trigīta ⁊ octīgenta talēta debebat creditoribus.

auaricie. Nam Camerco homini ditiſſimo pretermiſſio edilitatis conſulatus repulſam attulit. quare ⁊ſi poſtulatur a populo: bōis viris ſi nō deſiderātib⁹/ at tamē approbātib⁹ faciendū ē: mō ꝓ facultatib⁹ nos ipſi ut fecim⁹. Et ſi quā do aliqua res maior aut vtilior populari largitione acquirit: vt Oreſti nup prandia ī ſemitis decume noīe magno

¶ Vos ipſi ut fecimus/in nrā edilitate inquit Cicero. nō ſcribit Plutarchus quid fecerit Cicero in ſua edilitate / de qua paulo p⁹ dicet. ¶ Et ſi quando/ aliud ꝓceptū/primū fuit ſi poſtulat a populo/⁊ nō ꝓbat a bonis. Alterū ē ſi acquirit ex ipa largitione res maior utilior q; ⁊ ponit exēplū Oreſtis ciuis/qui ut gratiā populi iniret/prādia ī ſemitis populo exhibebat/ſimulās ſe id agere eo aīo / ut herculi bonoꝝ ſuorū decimā perſolueret/qm̄ opes illoꝝ augeri putabant. q̄ decimam herculi dediſſent. Diodorus li. v. ſic ſcribit: Potitius ⁊ Pinarius inter Aborigines ꝓſtātiores Herculē honorifice exceperūt/qui ut gratiā referret dixit/ eos qui ſibi uita functo ⁊ inter deos relato decimam bonorū dicarent / Feliciter victuros/quod ⁊ euenīſſe uſq; ad hoc tēpus conſtat. Multi enī romanorum non ſolū mediocri ſenſu/ſed qui ditiſſimi ſunt habiti decimas herculi douerunt/poſteaq; fortunatiores facti bona ſua ad .iiii. talentoꝝ milia herculi ſacrarunt. Lucullus Romanorū ferme ditiſſimus eſtimatis bōis decimam partē herculi dedit. M. Craſſus/ut dictum ē / etiam decimā partem bonoꝝ herculi conſeruauit. Sylla ut autor ē Plutarchus ex vniuerſis fortunis herculi decimam ſacrificās ſumptuoſiſſima exhibuit populo cōuiuia. in quibus tanta prodigalitate uſus ē/ut plurima omnis generis cōdimenta deiicerent in fluuiū/⁊ quadragenariū ac ſupra vinū potaret

Huper/nō multo ante Homine vecume / hoc pretextu ut diceret se soluere decimam partem bonorum herculi/ꝝ sic in viis dabat populo prā dia in honorem herculis·hoc tamen simulabat / ut captaret populi fauo rem. De vicio datum ē/non fuit reprehensum/id ē Seius nō fuit ob id accusatus tanꝯ captaret auram popularem· In caritate / penuria fru menti populo rem gratā fecit/ quoniā exiguo precio dabat modium ānōe

honori fuerunt. Me Marco quidē Seio uicio datū ē:ꝙ ī caritate ānone asse mo dium populo dedit. Magna enī se ꝝ in ueterata inuidia nec turpi iactura qñ e rat edilis:nec maxima liberauit. Sz ho nori sūmo nup nrō Miloni fuit:ꝙ gla diatoribꝰ emptis reip. causa:que salute nostra continebaꝫ: oēs Publii Clodii conatꝰ furoresꝙ compressit. Causa igiꝫ largitionis ē:si aut necesse ē aut utile. In his aūt ipsis mediocritatis regula

Magna ei se:ratio q̄ re non fuit illi uicio da tum. sensus ē· M. Seiꝰ qui ob auariciā iāpri dem a populo habeba tur odio/ea se infamia liberauit hoc suo dāno quod vituperari non potest· Igiꝫ ut honori nostro consulamꝰ/iter dum largiendū ē ipsa largitione modū nō ex cedente· Nec turpi/ non uituperabili quo niam decebat edilem ta lia facere· Sed honō ri summo · hoc dicit in gratiam Milonis/qui Clodium Ciceronis capitalem inimicū in silua ari cina interfecit/emptis ad eā rem cōficiendam gladiatoribus quoꝝ duos nominat Pedianus Asconius/Eridanū ꝝ Buriam / qui cū clodianis ma nus conserere ceperunt· Milo ut Ciceronem clodiano fauore liberaret/gla diatores in sua edilitate comparauit· Causa reip·pro rep· defendenda Que salute nostra continebaꝫ/laudat se Cicero/ꝝ ostēdit Milonem nō errasse in opprimendo Clodio pro salute ipsius Ciceronis/qui Clodio ci ui turbulentissimo aduersabaꝫ·Clodius autore Plutarcho Ciceronē ab exilio reuocatū armata manu occidere voluit/ꝝ in domum impetu facto redemptoribꝰ fugatis lapides ꝝ columnas disiecit. Tandem inualescēte in dies Clodii in Ciceronem furore/Clodius preturam petiit ad omnia p turbanda tandem a Milone interfectus ē. Nec abfuit suspicio īquit Plu tarchus Ciceronem eiꝰ cedis autorē suasoremq̄ fuisse : erat Clodius vir cum nobili genere ortus/cū diuitiis eloquentiaq̄ preclarus/nulli aūt vul garissimorum ad fastidiū usq̄ hominū superbia ꝝ procacitate secūdus. Plinius Milonem notat dicens/ Itaq̄ ꝝ ipsum Milonem sestertia septī genta milia eris alieni debuisse inter prodigia humani animi duco Cā igiꝫ/concludit ostendens qua causa ducti largitione vti debemus/cum sꝫ

aut neceſſe eſt aut utile/et in utroq; mediocritas ſeruanda ẽ. ¶ His ipis largitionibus que fiunt aut neceſſitatis aut utilitatis cauſa. ¶ .L. quidẽ Philippus/damnauit ſupra tales largitiones/quib9 homines ad maiorẽ dignitatem cupiunt peruenire. Hũc affert. L. Philippũ ⁊ Cottam Curionem/ qui gloriabant̃ ſe conſulatum adeptos ſine munere edilitatis/ut oſtendat hanc eẽ laudabiliorem uiã ad ampliſſimos honores/quoniã id qđ virtute parari debet/ turpe ẽ ſi pecunia ⁊ populari ambitiõe paratur. ⁊ hoc dicit/ut ſe etiam laudet/ qui ad conſulatum hõ nouus peruẽit/ q̃uis exiguos ſũptus ĩ ſua edilitate feciſſet. ¶ Clarus/multi nominis/quoniã fuit eloquens ⁊ magno ingẽio preditus. ¶ Idem/qđ .L. Philippus ⁊ Cotta Curio. ¶ Quodãmõ/hoc dicit ut deuitet arrogantiam/ ⁊ ut ſimul oſtendat ſe aliquos ſumptus in ſua edilitate feciſſe/ſed pro amplitudine bonorũ quos adeptus ẽ omnib9 ſuffragantib9/nulli quodãmõ fuerũt/⁊ ſic oſtendit ſe nouum hominẽ nõ largitionib9 ſed propria uirtute anno ſuo/id eſt cum primũ petere licuit poſt preturã peruẽiſſe ad cõſulatum. Vñ Plinius ait in. vii. conſulatus tantũ operib9 electꝰ/⁊ nomen Ciceronis ⁊ ſplẽdor conſulẽ fecit Ciceronem filium imperãte Auguſto. Ideo dicit Seneca Ciceronem filium que res conſulẽ fecit niſi pater. ¶ Amplitudine bonoq; conſulatu qui erat bonor per ſe amplus. ¶ Noſtro anno/ſtatim poſt preturam. tunc enim licebat petere conſulatum. gloriat̃ Cicero ſe finita pretura creatum fuiſſe conſulem/quod non contigerat illis/quos ſupra nomiauit: q̃uis non eſſent noui homines: ut erat Cicero/qui de ſui conſulat9 electione in oratione pro lege agraria apud Quirites contra. P. Rullũ tribunum plebis ita ſcribit. Neq; me tantummõ conſulem quod ẽ ipſum per ſe ampliſſimũ/ſed ita feciſtis quomodo pauci nobiles in hac ciuitate facti ſunt. Nouus ante me nemo. Nam profecto ſi recordari uolueritis de nouis hominib9/reperietis eos qui ſine repulſa conſules facti ſunt/ diuturno labore atq; aliqua occaſione conſules eſſe factos/cũ multis annis poſt petiſſent q̃ pretores fuiſſent/aliquanto ſerius q̃ per etatem ac per legẽ licerꝫ qui aũt anno ſuo petierint ſine repulſa non eẽ factos. me eẽ vnũ ex omnibus nouis hominibus de quib9 meminiſſe poſſumus/qui oſulatum petierim cũ primum licitũ ſit/conſul factus ſim cũ primũ petierĩ: ut veſter hõr

optima eſt. L. quidẽ Philippus Quinti fabii filius uir magno ingenio/ in primiſq; clarus/gloriari ſolebat/ ſe ſine ullo munere adeptũ eẽ õnia que haberentur ampliſſima. Dicebat idẽ Cotta Curio. Nobis quoq; licet in hoc quodãmodo gloriari. Nam pro ãplitudine hõꝝ quos cũctis ſuffragiis adepti ſumus/

ad mei temporis diem petitus/ non ad aliene petitionis occasionem inter
ceptus nec diuturnis precibus efflagitatus sed dignitate impetrat9 eē vi
deat'. Est illud amplissimum quod paulo ante commemorauī quirites /q̄
hoc honore primū me ex nouis hominib9 multis postbabitis affectistis /q̄
prima petitione/q̄ anno meo/sed tamen magnificentius atq̄ ornati9 esse
illo nihil potest/q̄ meis comitiis non tabellam indicē libertatis/sed nocē
vnam pre uobis indi
cē vestraꝫ erga me uo
luntatū ac studioꝫ tu
listis. Itaq̄ me nō ex
trema tribus suffragi
orum/sed primi illi vrī concursus neq̄ singule voces preconum/sed vna
voce vniuersus populus romanus consulē declarauit. Ideo ī hoc loco di
cit/quos cunctis suffragiis adepti sumus. ¶ Anno nrō/post preturā cū
primum petere licuit consulatū. erat enim prefinitū tempus:quo petere li
cebat. dixi enī supra Syllā dictatorē voluisse/ ut nō liceret petere cōsula
tum/nisi post preturā/ ꝛ tūc ānus suus dicebat' ab eo qui in toga candida
magistratū petebat. Noui homines ante Ciceronē assequi non potuerūt
consulatum anno suo/sed opus fuit expectare. Vñ in eadē oratione Cice
ro ait/cū Marius a spe consulatus longe abesset/ ꝛ septimū annū p9 ptu
ram taceret. Ideo in hoc gloriat' Cicero qm̄ primus ex nouis hominibus
anno suo āplissimos honores adeptus ē. Et in oratione pro Milone di
cit. P. Clodius cū statuisset omni scelere in pretura uexare rēp. videretq̄
ita tractata esse comitia anno superiore/ vt nō multos mēses pretura rege
re posset/qui nō honoris gradū expectaret/ut ceteri/sed ut ꝛ. L. Paulum
collegā effugeret singulari uirtute ciuē/ ꝛ ānū integrū ad dilacerādū rēp.
quereret/subito reliquit annū suū:seq̄ in annū ꝓximū trāstulit. Prius pe
tebat' questura/inde edilitas/postea pretura:demū consulatus. Censores
erant ꝛ ante consulatū ꝛ p9. ¶ Quod contigit nemini/ut. ſ. anno suo cunc
tis suffragiis adipisceret'. ¶ Exiguus sumptus edilitatis fuit. Cicero cū
eēt in plurimis causis uersatus/ ꝛ in patrocinio siciliensi maxime ī certamē
veniſſet/designatus ē edilis/ut ipse dicit in Bruto cum designato consule
Hortensio/ ꝛ ut ipse testis ē in oōne ꝓ. L. Murena/rris ludos in sua edi
litate fecit/quinā ludi fuerīt/in ultīa actione in Verrē aperit dicēs/p9 q̄s
turā sum designatus edilis/habeo rōuē quid a populo romano acceperī.
Mihi ludos sanctissimos maxima cū cerimonia Cereri Libero libereq̄ fa
ciendos ¶ Mihi florā matrem populi plebisq̄ romane ludorū celebritate
placandam. Mihi ludos antiquissimos qui primi romani sunt nominati
maxima cū dignitate ac religione Ioui Iunoni Minerue eē faciendos.
Mihi sacraꝫ ediū procurationem/mihi totam urbē tuendā eē cōmissam:
ob earū reꝫ laborem ꝛ sollicitudinē fructꝫ illos datos/antiquiorē ī sēatu

noſtro qdē āno(quod ↄtigit eoꝫ nemī/
quos mō noiaui)ſane exiguus ſūptus

sententie dicende locū/togā pretextam/sellam curulem/ius imaginis ad memoriā posteritatēq; producendā. His ludis maxime populus delectabatur/ꝛ qui nonnullis ad āplissimos honores consequēdos suffragati sunt Vnde in oīone p Murena ambitꝰ accusato respōdens seruio Sulpitio ait/nō eē mirandū in petitione consulatꝰ ludorū magnificentiā. L. Murē ne apud populū profuisse. delectāt īquit homines mibi crede ludi/ etiam illos qui dissimulāt/nō solum eos qui fatent quod ego in mea petitione sensi. Dā nos quoq; habuimꝰ scenā cōpetitricem/quod si ego q̄ tres ludos edilis fecerā/ tamen Anthonii ludis commouebar / tibi qui casu nullos feceras nihil huius istā ipam quā irrides argenteam scenā aduersatā putas Doli ludorū huius elegantiā ꝛ scene magnificentiā ualde contēnere: que huic admodū profuerunt. Dolit īquit populus Romanꝰ priuatam luxuriā/ ꝛ publicā magnificentiā diligit. Diuus Augustinꝰ ī. ii. de ciuitate dei Ciceronē bis ludos sese efferentem sic taxat. Vir grauis ꝛ philosophaster Tullius clamat ī auribus ciuitatis inter cetera sui magistratus officia sibi florā matrē ludoꝝ celebritate placandā: qui ludi tanto deotiꝰ q̄to turpius celebrari solēt.

edilitatis fuit. Atq; etiā ille ipē melio
res sūt/ muri/ naualia/ portꝰ/ aquaꝝ du
ctus: oīaq; que ad vsū reipu. pertinent.
Quāq; quod p̄sens tāq; in manu dat
iocundius ē: tñ hec in posterū gratiora
sunt. Theatra/ portic9/ noua tēpla vere
cundiꝰ reprehēdo ppter Pompeiū. Ꝟ
doctissimi nō pbāt: ut ꝛ hic ipse Panetius: quē multū ī his libris secutꝰ sū/ nō
interpretatꝰ: ꝛ Phalereꝰ Demetriꝰ: qui
Periclē pricipē grecie uitupabat: q tātā

Atq; etiā/nunc dicit que impense magis laudabiles sint ī ipa republi. Muri/sunt urbiū/parietes autē domoꝝ Naualia/ sunt loca in q̄bꝰ fiunt naues ꝛ conseruāt anteq; in aquā deducant. Iucundiꝰ/ q̄ sint edificia publica. magis inquit gaudet populꝰ epulo uisceratione ludistū illa sunt p̄stātiora: qm̄ sunt diuturniora ꝛ maioris fame Hec/naualia portus ꝛ alia edificia ad usū cōmunē. Propter Pōpeiū/qui ī secūdo consulatu ut dictū ē/ gymnasia theatrūq; erexit/cuius dimēsionem ex theatro qđ erat Mitylenis attulit. Verecūdiꝰ īquit talia rēpbendo/ne uidear insectari Pōpeiū amicū meū / q̄ in his sine aliqua supputatōe pecuniarū profusus fuit. Principē/primū inter grecos nomis celebritate ac fama eloquii. Preclara propylea/uestibula tēpli Minerue apud Athenas. propyleū grece latine dicit uestibulū. Plutarchus ait ī uita periclis/ Atticis uestibula quīquēnio edificata sunt Mnesicle architecto. Fortuna autē

admirabilis que circa eã fabricã euenit/indicauit nũq̃ defuturã eã/sed ad iumento operi semp futurã. Hãq̃ unus ex fabris diligentissimus cum ex alto decidisset / ꝛ medici de salute iã desperassent / dea per quietẽ Pericli ostendit remedium / ꝛ sic ille liberatus ẽ ꝛ salubri Palladi in arce positũ est signũ/quod phidias effinxit. Cum autẽ Thucydides diceret Periclem edificando nimias pecunias effundere/Pericles populũ in concione rogauit / nunq̃t uideret̃ nimium impendisse. quo respondente nimium / sint igit̃ hec nõ uobis inquit ipẽsa/ sed mihi: ꝛ in donis meũ tãtum nomẽ inscribã. Hoc dicẽte Pericle siue admirati eius animi magnitudinem siue de opẽ gloria certarẽt athenienses reclamarũt iubentes ut puplice sumptꝰ faceret nec ulli parcerẽ impense. de Phalereo Demetrio dictũ iã est. Preclara summi noĩs ꝛ celebritatis. ¶ Proiecit/effudit. De hoc genere toto/ de publicis edificiis muneribꝰ ludis ꝛ similibus. ¶ Libris de rep. quos in suo consulatu elucubrauit sex fuerunt/quiq̃ desiderãtur/sextũ habemꝰ:q̃ inscribit̃ de somno Scipionis ¶ Tota igit̃/ cõcludit tales largitiones toto genere uiciosas ẽ/sed aliq̃ tpa ĩcidere q̃bꝰ necessarie sunt/cũ. s. fugimꝰ auaricie suspicionẽ/cũ necessitati subuenit̃/ ꝛ tãdẽ cũ ipsa largitio nõ õnino ad malũ finẽ tendit ¶ Toto genere/omnio ꝛ per se. ¶ Temporibꝰ/tẽpoꝝ cõditione põt eẽ nõ uiciosa sed laudabilis/ ꝛ sic uti largitione interdũ erit officiũ a circunstãtia. ¶ Accõmodanda/pro ratiõe Facultatũ facienda ꝛ moderanda.

pecuniam in preclara illa propylea pie cit/ Sed de hoc genere toto/ ĩ his libris quos de rep. scripsi/ diligẽter ẽ disputatũ. Tota igit̃ ratio taliũ largitõnũ genere uiciosa est/ tẽporibꝰ necessaria: ꝛ tam ipa ꝛ ad facultates accõmodãda: ꝛ mediocritate moderanda est.

Alterum genꝰ largiẽdi qđ a liberalitate proficiscit̃.

In illo autẽ altero genere largiendi / qđ a liberalitate pficiscitur / nõ uno modo in disparibꝰ causis affecti eẽ debemus. Alia causa est eiusq̃ calamitate premit̃: ꝛ eiꝰ q̃ res meliores

¶ Dixit/ Postq̃ de largitione que a ꝓdigalitate pficiscit̃ disseruit/trãsit ad aliud genꝰ qđ a liberalitate manat: docetq̃ quõ tali liberalitate utẽdũ sit. Supra dixit duo genera eẽ largoꝝ quoꝝ alteri ꝓdigi alteri liberales dicant̃. Postq̃ de ꝓdigis dixit/dicit de liberalibꝰ/ qui ut dicebat suis facultatibꝰ aut captos a ꝑdonibꝰ redimũt. aut es alienũ

suscipiunt. Affecti/dispositi in causis dissimilibꝫ. Alia causa ē/docꝫ quo mō affecti eē dēmus/cū alia cā sit eius qui in calamitate uersaᷓ/et eius q̄ adiuuari cupit/cū ad summos tendat honores sine aliqua aduersitate/et docet nos ꝓpēsiores eē in calamitosos nisi fuerit calamitate digni. Res meliores/maiores dignitates ꝫ opes. Benignitas/ liberalitas magnificētia. In his tamē/q̄uis iquit in illos propēsiorꝭ eē debeamꝰ/tñ nullo mō deserēdi sunt/ q̄ altiorē dignitatis gradū ascēdere cupiūt. Sz in deligendis idoneis/ p̄cipit diligēter iudicādū eē/an alū q̄ fauorē cupiūt/digni sint: qm̄ aliter eēt otra prudentiā. quod ꝓbat Ennii sīa. Male locata / collata indignis ꝫ minime idoneis. hic ē uersus Ennii ex tragedia ꝫ Publius poeta Optimoꝫ dixit/ bñficiū dādo accepit q̄ digno dedit. Quod aūt/ pōit nūc otrariū. In eo/ qđ bono viro tributū est. In ipo:bono viro. Ex ceteris:q̄ laudāt liberalitatem/que prudēter fit / ꝫ liberalitas ab ōnibus laudatur remota imprudēti a/qm̄ dādū est ut oportet. Danda igit opa est / precipit quibꝰ beneficiis alios afficere querit nullis suis rebꝰ aduersis. Propēsior benignitas eē debebit ī calāitosos: nisi forte erūt digni calamitate. In his tñ q̄ se adiuuari uolēt / nō ut ne affligātur:sz ut altiorē gradū ascēdāt: restricti nullo mō eē dēmꝰ: sz ī deligēdis idoneis iudiciū ꝫ diligētiā adhibere. Hā preclare Enniꝰ/ bñfacta male locata male facta arbitror. Qđ āt tributū est bono viro ꝫ grato:ī eo tū ī ipo fructꝰ ē:cū etiā ex ceteris. Temeritate ei remota gratissima ē liberalitas:eoq̄ eā studiosius pleriq̄ laudāt:q̄ summi cuiusq̄ bōitas cōe perfugiū ē oīm. Danda igit opa est ut bis bñficiis q̄plurimos afficiamꝰ: quoꝝ liberis posterisq̄ ꝓdat memoria ut bis ingratis esse nō liceat. Omnes enim immemorem beneficii oderūt: eā q̄ iniuriā in deterrenda liberalitate sibi debeamus/ut memoria remaneat apud posteros ꝫ illis non liceat eē ingratis. Prodat/propaget diffundat/ut aliquos vi oppressos defendere/ docere/predia donare merentibꝰ:ad honores deuebere/ꝫ similia quoꝝ memoria transit ad posteros/ꝫ sine odio alioꝝ ingrati eē nō possunt. Nō liceat eē ingratis/sic loquimur mihi licꝫ eē bono/tibi licet eē discreto. De terrenda/amouenda ꝫ impediēda cū utaᷓ ingratitudīe. Ita dicimꝰ deterrui

te a scribendo. i. effeci ut nõ scriberes. deterreo liberalitatẽ/ efficio ut quis nõ sit liberalis/ qui ergo ẽ immemor beneficii/ deterret liberalitatẽ. ¶ Hostẽ inimicũ/ quoniã ẽ ingratus ⁊ illiberalis. ¶ Tenuiorũ/ paupeꝝ q̃ indigent alioꝝ liberalitate. ¶ Atq; hec benignitas/ ostendit hãc liberalitatẽ usui eẽ reip. cũ redimunt̃ captiui ⁊ pauperes locupletant̃ ¶ Ab ordie nrõ/ ab augurib9 quoniã Cicero erat ex ordine augurũ. Cicero post Crassi interitũ augur creatus ĩ Cilicia am ꝓconsul miss9 est/ qui eã prouiciã armis ⁊ iusticia seruauit. collegiũ augurum erat in maxima veneratione apud antiquos. ¶ Crassi/ in cuius locũ Cicero subrogatus fuit ¶ Hãc ergo consuetudinẽ/ concludẽs prepõit hãc liberalitatẽ largitionib9 ⁊ muneribus eoꝝ quos ꝓdigos appellauit. ¶ Munerũ / spectaculorũ ad captandã multitudinẽ ¶ Grauiũ/ prudẽtũ. hec inquit a gravib9 hominibus solet exerceri/ illa ãt a leuissimis: qui aurã popularẽ captãt. ¶ Illa/ largitioque fit ad captãdos populi fauores. ¶ Titillantiũ / mouentiũ. Titillare est illas partes corporis tangere q̃ tacte mouẽt quandã uoluptatẽ/ ut tangere sub alis. ergo

etiã fieri: eũq; qui facit cõez hostẽ tenuiorũ putãt. Atq; hec benignitas ẽt reip. utilis est/ redimi e seruitute captos: locupletari tenuiores: qd̃ quidẽ vulgo solitũ fieri ab ordie nrõ in oratiõe Crassi scriptũ copiose uidem9. Hãc ergo cõsuetudinẽ benignitatis / largitioni munerũ antepono. Hec.n. ẽ graviũ hoim atq; magnorũ: illa quasi assentatoꝝ populi multitudinis leuitatẽ / ⁊ uoluptatẽ quasi titillantiũ. Cõuenit aũt/ tũ ĩ dãdo munificũ eẽ/ tũ ĩ exigendo non acerbũ. In omniq; re cõtrahẽda uendẽdo/ emendo/ conducẽdo/ locãdo: in uicinitatibus ⁊ confiniis/ equũ ⁊ facilem/ multa multis de iure suo concedentem: a litibus uero q̃tũ liceat (⁊ nescio an paulo plus etiã q̃ liceat) abhorrẽtẽ. Est.n. nõ modo liberale/ paulo nõnũq; de suo iure decedere: sed interdũ ẽt fructuosuz.

qui largitione utunt̃ quasi titillant voluptatẽ multitudis/ quoniã delinuntur ipsam oblectant et capiunt tali largitione ac munere. ¶ Conuenit autẽ ¶ Hunc precipit et dando ⁊ exigendo quid agendũ sit/ ⁊ conueniat. ¶ Non acerbum/ non asperũ ⁊ nimis molestũ ¶ Re contrahenda / in omni cõtractu ¶ Confinis/ hoc confiniũ dicit ¶ De suo iure/ de eo quod iure ad se pertinet ¶ Abhorrentẽ/ alienũ a litigiis quoad fieri potest/ ⁊ potius ẽ aliquid

de suo concedendū q̄ litigandū ¶ Habenda aūt est ratio/ ne aliqui p̄cepto Ciceronis ducti a litib9 abhorrendo rem suā consumi ꝛ labi sinerent/ monet habendam eē curā rei familiaris/nec permittendū ut male dilabat quod maxime dedecet. ¶ Flagitiosum/malū sceleratū ꝛ pertinēs ad ignauum hominem ¶ Sed ut illiberalitatis/ monet ita eē habendā rationem rei familiaris/ut non uideamur illiberales aut auari. ¶ Posse enī/ratio q̄re suspicio auaricie pellē da est. quoniā ille ē pecunie fructus/ cū quis moderate utit̄ liberalitate/ ut se patrimonio non spoliet ¶ Recte etiam/ laudat sententiā Theophrasti qui hospitalitatē laudauit/queē quedā dispositō ꝛ liberalitas erga hospites id est amicos externos ¶ A theophrasto/qui de diuitiis librū unū scripsit / in quo laudauit hospitalitatē. Val de decorū/pulcrū ꝛ gloriosum. ¶ Illustriū/claroꝝ uirorū ꝛ p̄cipū ciuitatis. ¶ Illustrib9/ claris amicis externis ¶ Hanc sententiā Lactantius reprobat/ſ ipse loquit̄ ut cristianus Cicero aūt ut gentilis philosophus/ ꝛ ideo iusta reprehensione caret ¶ Honeste/cū laude uirtutis ¶ Cimonem/Cimon filius fuit Miltiadis ꝛ hegesipyles filie Olori regis thracie. Miltiades .l. talentis damnatus in vinculis periit/Cimone ꝛ sorore Elpinica superstitib9. Cimon spoliis bellicis locupletatus agrorū sepes amouit/ut omnes ad fructus legendos accedere possent. ex tribu laciadarum fuit Miltiades/in quos summam hospitalitatē Cimon exercuit Parabat̄ inquit Plutarchus in uita Cimonis/ingens domi conuiuium:eo pauperes quicunq̄ vellent libere conuenientes educationē inde per ocium sibi vendicabant/ut reb9 tantū urbanis intenderent. Ceterum Aristoteles non id omnib9 athenien sibus datū esse/sed ex laciadibus cōtribulib9 suis

Habenda autē est ratio rei familiaris: quam q̄dē delabi sinere flagitiosum ē: sed ita ut illiberalitatis auaricieq̄ absit suspicio. Posse.n. liberalitate uti/nō spoliantē se patrimonio/ nimirū ē pecunie fructꝰ maximꝰ. Recte etiā a Theophrasto ē laudata hospitalitas.ē.n (ut mihi videt) ualde decorū/patere domꝰ hoim illustriū illustribꝰ hospitibꝰ. Joq̄ ēt rei pu.ē ornamēto/ hoies externos hoc liberalitatis genere i urbe nrā nō egere. Est etiā vehemēter utile his q̄ honeste posse multa uolunt/per hospites apud exteros populos valere opibꝰ ꝛ gratia. Theophrastus scribit q̄dē Cimonē Athenis

cuilibet licuisse accedere tradit. Comitabant' preterea Cimonẽ quidam familiares/his pulchra veste indutis mandatũ erat/ut si quis grandior natu sordide ob inopiã indutus cũ Cimone forte loqueret'/vestẽ cũ eo permutarent. Visum est hoc magnificentie genꝰ plurimũ in se matestatis habere ꝛ nũmos etiam illi copiose ferebant: ut si quem in foro indigna pressum egestate conspicerent/ꝙproxime accedentes pecuniã illi clam in manibꝰ deponerent. Curiales/o tribules. Formã ciuilẽ Romulus hoc mõ instituit/ diuisa omni' multitudine trifariã singulis partibus duces singulos prefecit/tribusq; eas appellauit/ diuisit q; rursus ipsas tribus ĩ denas equales partes vocauitq; eas curias/ illisq; ꝛ duces singulos prefecit. duces tribuũ tribunos/curiaꝝ vero curiones nominauit. Inde curiales sunt qui ꝛ tribules ꝛ contribules ex eadem tribu siue curia. hec ex Dionysio alicarnasseo. Põponius aũt libro primo digestoꝝ de origine iuris dicit Romulũ in. xxx. partes diuisisse populũ/quas curias appellauit/ ꝓtereaq; tunc reip. curam per sententias partiũ eaꝝ expediebat/ut dictũ est (in. i. volumine.

Quãm ad gratiã. Itaq; cũ multa preclara maiorũ tum ꝙoptime cõstituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atq; interpretatio.

Que aũt opa nõ largitione beneficia dant'/hec tũ in vniuersam rẽpublicã: tũ ĩ singulos ciues conferunt'. Nã in iure cauere/cõsilio iuuare/atq; hoc scientie genere prodesse ꝙ plurimis/uehementer ꝛ ad opes augendas pertinet/ꝛ ad gratiã. Itaq; cũ multa preclara maiorũ tum ꝙoptime cõstituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atq; interpretatio.

Que aũt opera/Supra posuit duplicẽ rõnẽ liberalitatis/quaꝝ altera in pecunia consistit: altera in opera atq; in industria. Postq; de liberalitate pecuniaria disseruit/transit ad alterã/ que opera fit. Et est duplex/qm̃ interdũ confert' in vniuersam rẽp. interdũ ĩ singulos/ꝛ ostendit ꝓdesse alicui in iure ciuili accõmodatissimũ eẽ ad hõines beneficiis astringendos/ inde ponit eloquentiã que ẽ gratior ꝛ ornatior. Opera/labore ꝛ industria In iure cauere/ uitare ĩcõmoda ꝛ deceptiones in iure litibusq; multi ei⁹ ius amittũt suũ ignorãtia iuris/ aut ꝓcuratorũ causidicorũq; insciti. Opes augendas/potẽtiã ꝛ autoritatẽ gratiãq; multitudinis/ cui hec opa ꝓstat'. Grãz/beniuolentiã. Iurisc̃onsultꝰ inquit/fauens aliis in cã maximã cõseq̃t' autoritatẽ ꝛ grosus apud õnis

efficit/ quibꝫ opa sua prodest/ ꝛ cognitio iuris ciuilis in summo hõre sem per fuit ꝛ etiã interꝑtatio. ¶ Quã/ cognitionẽ ꝛ interpretationem iuris. ¶ Ante hãc confusionẽ tẽpoꝝ/ dãnat Cesaris tyrãnidẽ ꝛ bella ciuilia/ qbꝫ seuientibus iura oppressa erãt ꝛ oĩa confusa. ¶ Prĩcipes/ primi in ciuita te/ ut familia Aqliorũ Mutiorũ/ quoꝝ tanꝯ hereditariũ erat ius ciuile/ ꝛ aliorꝝ quos supra nominaui/ qui ciuitatis principes erãt/ ꝛ iuris ciuilis scientiã tanꝯ possessionẽ a maioribꝫ relictam habebãt. que omnibus erepta fuit ꝓpter tirãnidẽ ꝛ iuris oppressionem. Et sic Cicero deplorat calamitatẽ suorũ tẽporum/ ꝛ ius ciuile amissum eẽ dolet/ ideꝯ eo indignius fert ꝙ talia acciderũt tpe Cesaris q̃ omnes sciẽtia vĩcebat ꝛ ius ciuile videbat diligere. Suetonius ait. Ius ciuile ad certũ modũ redigere statuit/ atꝯ ex ĩmensa diffusaꝯ legũ copia optia queꝯ ꝛ necessaria in paucissimos conferre libros ¶ Eo indignius/ maiore animi indignitate ferendũ ¶ Cũ is eẽt/ Cesar dictator ¶ Scientia/ omni genere doctrine ¶ Decigit opera/ cõcludit de opera iuris ciuilis/ ꝛ trãsit ad eloquentiam quã laudibꝫ effert ꝛ merito. ¶ Grauior/ maioris dignitatis ꝙtũ ad ponderis rerũ ꝛ sententiarꝝ. Oratoris uis ẽt officiũ posse de oĩ re quecũq; proposita sit/ apte ꝛ copiose dicere ¶ Gratior/ ꝙ sit ius ciuile ¶ Ornatior: maioris ornamenti ꝛ dignitatis ¶ Admiratiõe audiẽtiũ/ qm̃ eloquẽtẽ ꝛ prudentẽ omnes admirant. Vñ Iuuenalis de Demosthene ait: Quẽ mirabãtur athene Torrentẽ ꝛ plenti moderantẽ frena theatri. Et Ciceronẽ orãtẽ omnes suspiciebaut ¶ Indigentiũ/ eorũ qui indigẽt patrocinio eloquẽtis ut in iudicio defendant ¶ Gratia/ beniuolentia eoꝝ qui defensi sunt/ ꝛ patronum magna gratia prosequũt ¶ Huic quoq;/ quẽadmodũ iuri ciuili. ¶ In tota/ in omni parte dignitatis. ¶ In patriis est moribꝫ/ romanis institutis/ quoniã apud ãtiquos patrõi agebãt causam clientis opa gratuita

quã quidẽ ante hãc confusionẽ tẽpoꝝ in possessione sua prĩcipes retinuerunt Hũc ut honores: ut oĩs dignitatis gradꝫ: sic huius scientie splẽdor deletꝫẽ. Idꝯ eo ĩdigniꝫ: ꝙ eo tẽpore hoc contigit: cũ is eẽt qui omnes superiores qbꝫ hõre par eẽt/ scientia facile uicisset. Decigitur opa grata multis: ꝛ ad beneficiis astringẽdos hoĩes accõmodata. Atꝯ huic arti finitima ẽ dicendi grauior facultas ꝛ gratior ꝛ ornatior. quid ei eloquẽtia laudabiliꝫ/ ꝛ prestabiliꝫ: ut admiratione audientiũ: uel spe ĩdigẽtiũ: uel eorũ q defensi sunt gratia? Huic quoq; ergo a maioribꝫ nris ẽ in tota dignitate

ꝝ Cicero ex patrociniis autore ꝓplutarcho mercedē non accepit. ⁊Munera a siculis ingētia magnificaq; ultro delata constātissime rennuit / eo dum taxat contentus / ut edilitatē suam transmissione frumentaria nec illa quidem gratuita adiuuarēt. ⁊Disertus a differendo dicit' autore ⁊Festo / ꝝ disertus est ille qui dicit ea que oportet. ⁊Fabius libro. viii. sic scribit. ⁊M. ⁊Anthonius ait a se disertos usos eē multos eloquētē aūt neminē. disertos satis putat dicere que oporteat / ornate autē dicere ꝓpriū eē eloq̄ntissimi. ⁊Ideo ⁊Cicero diserti dixit / quoniā non loquit' de eloquentissimo sed mediocri oratore ꝝ patrono causarū diserto. ¶ Facile laborātis / q̄ facile suscipit labores pro aliis in iudicio defendēdis. ⁊Nō grauate / non molestē aut propter pecuniā / sz gratuito. ⁊Is dicit' aliquid grauate facere / q̄ molesto aīo ꝝ quasi inuito facit. ¶ Ammonebat me res / de qua loquor ꝝ status presens. ⁊Ne de sua fortuna Cicero queri videret': noluit intermissionē eloquētie deplorare / sed dicit' occupatione. Cū em̄ dicit se nolle deplorare / maxime deplorat et tempora damnat sua. ¶ Hoc quoq; loco / quemadmodū feci de iure ciuili. ¶ Ne dicam interitū / noluit dicere Cicero eloquentiā periisse / sed fuisse intermissam. ¶ Quib⁹ / q̄z clarissimis oratorib⁹ / ut ꝓ⁹ fuerat. L. Crass⁹. ⁊M. ⁊Anthonius / Cesar. L. filius / ⁊Hortensius / Cotta ꝝ nōnulli alii / qui in foro claruerant. ⁊Hortēsius in actione pene superabat Ciceronē / ꝝ adolescēs magis dicendo floruit q̄z senex. De quo Cicero in ⁊Bruto / ⁊Hortensius a Crasso cōsule ꝝ ⁊Scevola usq; ad ⁊Paulū ꝝ ⁊Marcellū consules floruit. ⁊Nos iāt in eodē cursu fuim⁹ a ⁊Sylla dictatore usq; ad eosdē fere cōsules. Etc. ⁊Cu. ⁊Hortensii vox extincta suo fato ē / mrā publico. ⁊Nos āt ⁊Brute iāt / qm̄ ꝓ⁹ ⁊Hortēsii clarissimi oratoris mortē orbe eloquētie q̄si tutores relicti sum⁹ domi teneam⁹ eā septā liberali custodia / ꝝ hos ignotos atq; īpudētes procos repudiem⁹ / tueamurq; ut adultā uirginē caste / ab armatorū impetu q̄z tū possumus ꝓhibeam⁹. ¶ In paucis / qm̄ pauci supererāt oratores / ꝝ hi q̄ erāt nō bēbāt facultatē. i. potentiā dicendi / qm̄ extinct⁹ erat senatus / deleta iudicia / ꝝ cause forenses conticuerant. ꝝ hoc Cicero propter se dicit q̄

ꝑricipat⁹ dat⁹. ⁊Diserti igit' hois ꝝ facile laborātis: quodq; ī patriis ē moribus: multoz cās ꝝ nō grauate: sed gratuito defēdētis beneficia ꝝ patrocinia late patēt. ⁊Admonebat me res: ut hoc quoq; loco intermissionem eloquētie / ne dicā interitū deplorarē: ni uererer: ne de me ipso aliquid uiderer queri. Sz tū vidēm⁹ quibus extinctis oratorib⁹: q̄z ī paucis spes: q̄z ī paucioribus facultas: q̄z ī multis

prius in foro regnauerat/ ꝛ eius uocis tota urbs theatrū fuerat. nunc aūt fugiebat conspectū sceleratoꝝ quibꝰ oīa redūdabant. Vnde miror illū i tā tis malis hoc opus tā breui tēpore elucubrare potuisse/ qm̄ scripsit post necē Cesaris/ sed beatissima ingenii ubertas/ ꝛ philosophicū pectꝰ oīa supe rabat. Spes/ pauci inquit sunt/ de quibꝰ sperare licet q futuri sint clari oratores. Facultas/ potentia orandi ꝛ defendendi causas. Audacia/ multi inquit audēt hoc genus dicendi tractare sed id quod audēt pres tare ut decet non pos sunt. superat ipse Cice ro eloquentie fons/ q̄ tamē cessabat culpa tē porum/ q̄bꝰ oīa turba ta erāt ꝛ confusa. Cū aūt oēs/ dixit supra ho mines ꝓdesse posse in re ciuili ꝛ eloquentia/ sꝫ quia nō ōnes possunt callere ius ciuile aut eē diserti/ dicit nūc Cice ro tales homīes posse etiam prodesse opera/ cū sꝫ beneficia pro ali is petunt/ cōmendāt iu diciꝰ reos/ ꝛ uigilant pro re alteriꝰ/ ꝛ rogāt eos qui defendūt aut o sulūt/ ut sint in cā diligentes ꝛ sic cū ipsi non possint eoꝝ causas agere/ o rāt alios ut eis adsint/ ꝛ sic officio bonorū uiroꝝ funguntē. He multi q dē/ qm̄ paucis datū ē ut optīe ius calleant ꝛ diserti sint. Opera/ labore ꝛ industria. Licet tamen prodesse/ ordo ē/ Licet hoc. s. hominē petētem beneficia cōmendātē iudiciꝰ aliquē uigilantē ꝛ rogantem alios/ licet inq̄ talem hominē ita facientē opera sua ꝓdesse multis. Licꝫ petentē ꝓdesse/ ille potest aliis ꝓdesse q̄ bñficia ꝓ ipsis petit ꝛ cōmendat iudiciꝰ cau saꝫ reorū. Latissime manat/ ad multos iuuandos extendit eoꝝ industria qua gratiā alioꝝ demerent ꝛ animos. Jam illud/ utiē occupatione mo nens neminē eē ledendū/ dū alicui prodesse cupimus. Hō expedit/ non est utile. Si imprudentes/ ledūt/ negligentie ascribēdū ē. si scientes/ teme ritati que est inimica prudentie. Certis operis/ quibus dā laboribꝰ ꝛ qua dā industria. Cōpensandū/ id quod aliū ledit/ si in aliqua re iuti aliquē

sit audacia. Cū autez oēs nō possint: ne multi quidē aut iurispiti eē/ aut diserti: licꝫ tamez opera ꝓdesse multis beneficia petētē: cōmendātē iudiciꝰ: magistratibꝰ vigilātē ꝓ re alteriꝰ: eos ipsos q aut cō sulūt aut defendūt rogātez. qđ q faciūt/ plurimū gratie ꝛsequūt: latissimeq̄ eo rū manat industria. Jam illud nō sūt ad monēdi/ ē. n. in p̄ōptu/ vt aīa uertāt: cū alios iuuare uelīt: ne quos offendāt. Sepe. n. aut eos ledūt/ quos nō debent: aut eos quos nō expedit. si iprudentes: negligētie est. si sciētes: temeritatis. Utē dū ēt est excusatōe aduersꝰ eos quos in uitꝰ offēdas/ q̄cūq̄ possis: q̄re id quod

offendimus/debemus alia opera ⁊ officio id quod violatū est/compensare/⁊ eū quem offendimus aliquo beneficio reconciliare.

Sed cum in hominib⁹ iuuandis. Dixit hactenus iuuandos eē homīes pecunia aut opera/monet nunc potius iuuādos esse bonos viros ⁊ ī opes/q̄ fortunatos ⁊ potentes/quoniā seq̄ debem⁹ uirtutē non fortunā ⁊ diuitias. Dictu ē procliue/omnes hoc facile dicunt/sed non ita facile fit. Dictu/dū dicitur Vulgo/vbiq̄. Hō fortunā/diuitias ⁊ potentias aliorū/cū voluut beneficia ī aliquē collocare. Honesta/plēa bonoris ⁊ laudis. Gratiā/beniuolētiā illius qui est diues ⁊ potens. Fere/quasi voluntas oīm ad id ē iclinatior. Sed animaduertendū ē diligentius qm̄ nrā voluntas propensior ē ad iuuandos potētes/monet Cicero considerādū eē/que sit natura rerū ⁊ proprietas: ut ostendat potiꝰ eē iuuandū bonū uirū ⁊ inopem/qui semp habebit gratiam si referre non poterit/⁊ diuites obligari beneficio volūt. Inde docet maiorē nos consequi gratiam si inopem probum uiꝝ potius q̄ si diuitem iuuerimus. Himirum/certe declarat haꝝ rerum naturam. agere gratias est uerbo. habere gratiā est animo/cum memores beneficii sumus. referre aūt est facto ⁊ re ipsa. ergo si bonus non pōt gratiam referre id ē par beneficiū reddere/certe gratiā habere potest: id ē eē memor beneficii accepti. Commode/apte affert quandam sententiā/que circūferebat incerto autore/ideo ait/quicūq̄ dixit. In orōe pro Planco respondens Cassio accusatori ait/Quāq̄ dissimis

feceris necesse fuerit: nec aliter facere potueris. Certisq̄ opis ⁊ officiis/erit qđ violatū ē/ꝑpēsādū. In officio prestādo vir bonus locupleti preferendus est;

Sed cū in homīb⁹ iuuādis: aut mores spectari: aut fortūa solet: dictu quidē est pclive. Itaq̄ vulgo loquūtur/sese ī beneficiis collocādis mores hoīm/nō fortunā sequi. Honesta oratio ē. Sed quis ē tādē: qui inopis ⁊ optimi viri cause/nō āteponat in opera dāda gratiā fortunati ⁊ potētis? A quo. n. expeditior ⁊ celerior remuneratio fore videtur: in eū fere ē volūtas nostra ꝓpēsior. Sed aīaduertēdū est diligētius: que natura rerū sit. Himirū enī inops ille si bon⁹ est vir: etiā si referre gratiā nō potest: hēre certe pōt. Cōmode āt quicūq̄ dixit/pecuniā qui hēat non reddidisse: ⁊ q reddiderit nō hēre. grāꝫ āt ⁊

est pecunie debitio ꝛ gratie. Nam qui pecuniam dissoluit/statim nō habz
id quod reddidit/qui autē debet es retinet alienū/gratiā aūt/ꝛ q̄ refert ha
bet:ꝛ qui habet in eo ipso quod habet refert. Neqz ego nunc Planco desi
nam debere/si hoc soluero/nec minus ei reddere uolūtate ipsa/si hoc mo
lestie non accidisset. Et in oratiōe qua senatui de reditu suo gratias agit
dicit/ Atqui in officio persoluendo dissimilis ratio pecunie debite est: pp
tereaqz pecuniam qui r
tinet non dissoluit/qui
reddidit nō habet. gra
tiaz/ꝛ qui retulit habz
ꝛ qui habet dissoluit.
hoc etiā scribit Gellius

qui reddiderit hēre: ꝛ q̄ habeat retulisse.
At q̄ se locupletes/honoratos/beatos pu
tāt: hi ne obligari quidē beneficio volūt
qui etiā beneficiuz se dedisse arbitrātur:
cū ipsi/quāuis aliqd magnū acceperīt:
eque ēt a se aut postulari / aut expectari
aliqd suspicāt. Patrocinio vero se vsos/
aut clientes appellari/mortis īstar putāt.
At vero ille tenuis/cū quid factū sit: sese
spectatū/nō fortunā putat: nō mō illi q̄
est merity: sz ēt illis a qbz expectat (eget
enī multis) gratū se videri studet. Neqz
.n. verbis auget suū munz: si quo forte
fūgit: sz extenuat. Elidēdūqz illud idez:

Cui reddiderit/reddere gratiam siue referre est idē quod reddere beneficiū. hēre āt ē gratificandi uolūtatē īnicē hre. Referre inquit Seneca/ est ultro qd debeas afferre. nō dicimus gratiam reddidit/ redōūt .n. ꝛ q̄ reposcūt ꝛ qui inuiti. ꝛ alibi plus debet beneficii q̄z pecunie creditori/q̄m de beneficio plus soluendū est/ꝛ nihilominus relata gratia etiam coherem9. debeo enī cū reddidi rursz incipere. At qui se locupletes/ponit nūc oppositū de locupletibz/q̄ uolunt beneficio obligari Beatos/felices ꝛ nullius rei indigentes Eq̄/ tātū dē. Postulari/ab eo qui confert beneficiū Patrocinio uero/ecce aliud quo ostendit ipsos nolle obligari beneficio Patrocinio/defensione alicuius in cā sua/id est si fuerunt clientes ꝛ vsi sunt alicuius patrocinio/ putant id eē morti simile potius inquit vellent mori q̄z videri clientes: qui a colendo dicunt/ quoniā colūt patronū Tenuis/pauper ꝛ bonus uir Sese spectatū / habitā eē rōnē sui ꝛ uirtutis/non fortune/ ꝛ q̄ ille qui beneficiū otulit spectauit uirtutē ipsius pauperis/nō bona fortune Nō fortunā/diuitias ut post ea retributionem accipiat/ꝛ eque beneficiū a fortunato reddat Illi qui est meritus/q̄ i se beneficia cōtulit/sed ēt aliis locupletibz/ut ēt ab illis accipere aliquid possit Eget enī multis/hoc dictū ē per parentesim / ꝛ ē ratio quare inops cū multis indigeat/studet etiā aliis uideri gratus. Di

quo forte fungit̃/ id est si ipe inops aliquid facit pro eo q̃ de se benemeri tus ē/ dicit parū id eē ꝛ se maiora illi debere/ut parem gratiā referre possit ꝛ sic semp mun⁹ suū extenuat. ¶ Videōq̃ illō/affert aliō quo oñdit pot⁹ bēndā eē rōnē iopis q̃ diuitis/ut maiorē gratiā consequamur· ꝛ ideo dix it diligentius animaduertendū/que sit natura rerū. ¶ Humiles/ pauperes quoꝝ ē magna multitudo. ¶ Presidiū/auxiliū siue paupertatis. si defendi mus diuitē/ipe sol⁹ no bis debet/ꝛ forte filii/ sed si inopē ꝛ bonū vi rū/omnes pauperes ex pectātes ꝛ ipsi aliquod subsidiū/ergo meli⁹ ē i pauperē q̃ in diuitē be neficiū collocare· ¶ Me lius/ utilius ꝛ bonesti us. ¶ In contentionē/ disceptationē/cui⁹ po tius rō habēda sit. The mistocles autore ¶ Plu tarcho ex his qui filiā uxorē petebant/ frugi ac modestū anteposuit locupleti/ dicens se vi rū pecuniis indigētem magis q̃ sine viro pe cunias querere. Cicero aliter hoc narrat. ¶ Oz corrupti mores/deplo rat Cicero statū suoꝝ tēpoꝝ/in quib⁹ mores corrupti erāt/ ꝛ uersi i luxū propter diuitias. Vnde exclamauit Iuue. Nunc patimur lōge pacis mala/seuior armis luxuria incubuit victūq̃ ulciscit̃ orbē. Et vincant diui tie. Sylli⁹ etiā dicit/ diuitiis ꝓbros⁹ bonor· Asia deuicta inquit Plini⁹ primū luxuriā misit in Italiam· L. Scipio trāstulit in triūpho argenti ce lati pondo milia quadringenta/et vasoꝝ aureorū pondo. cc. milia· eadem Asia domita multo etiā grauius afflixit mores/inutilioꝝq̃ victoria illa he reditas Attalo rege mortuo fuit erudita ciuitate/amare etiā nō solum ad mirari opulentiā externā· Immēso et acbaice uictorie momento ad impel lendos mores hinc aliqui uetez ut Caius Marius post uictoriā cymbri cā cantaris potasse liberi patris exemplo traditur / ille arator arpinas ꝛ

q̃ si opulētū fortunatūq̃ defēderis: in illo uno: aut i liberis forte eius manet gratia. Si inautē inopē: probū tamen ꝛ modestū: oēs nō improbi humiles (que magna i populo multitudo ē) presidiū sibi paratū vidēt. Quā ob rē meli⁹ apud bonos: q̃ apud fortunatos beneficium collocari puto. Banda ōnino opera est vt ōni generi satisfacere possimus. sed si res in contentionez veniet: nimirū The mistocles ē auctor adhibēd⁹: qui cū con sulereť: vtrū bono viro pauperi: aut mi nus ꝓbato diuiti filiā collocaret: ego i quit malo uirum qui pecunia egeat: q̃ pecuniā que uiro. Sed corrupti mores deprauatiq̃ sūt admiratione diuitiaꝝ: quarū magnitudo quid adnūquenq̃

mãipularis imperator ¶ Quid pertinet? quasi dicat nihil/ quoniã philoso
phi sum9/ ⁊ bona fortune admirari nõ debem9/ sed mores/ ⁊ si diuitie ad
iuuent homies/ tamẽ per se nõ efficiunt ut sint honestiores ¶ De id quidẽ
semper/ qm̃ multi ꝓpter diuitias interficiũt/ aliq̃ patiunt icõmoda. Vn
de scribit ꝓlutarchus in uita Cyle nõnullos pecuniaꝝ gratia obtrunca
tos fuisse proscriptosq; Cu. Aurelius iquit nullis se negociis implicans
forũ igressus noia ꝓ
scriptoꝝ legebat/ inter
quos cũ se inuenisset/
Ve mihi misero dixit/
Albana me villa perse
quit/ ⁊ statĩ iugulat9 ẽ
Diuitie iquit ꝓssidoꝫ
nius/ sunt causa malo
rũ/ nõ quia ipse faciũt
aliquid: sed facturos ir
ritãt ¶ Sed fac iuuare
esto q; iuuet. Honesti
or uero quomõ ꝫ scilz e
rit/ quasi dicat nõ erit
¶ honestior/ dignior
laude uirtutis propter
diuitias/ qm̃ nõ lauda
mus hominẽ ob diuiti
as sed ob uirtutes/ que
sunt bõa animi/ ⁊ amit
ti non possunt. diuitie
igit q̃uis faciãt homi
nes potentiores/ tamẽ hõestiores nõ faciũt ¶ Q; si etiã/ quia dixit iuuan
dũ eẽ potiꝰ inopẽ/ monet nũc iuuandum eẽ etiã diuitẽ/ si est uir bonus. ꝫ
hoc nõ debet fieri propter diuitias/ sed ꝓpter bonitatẽ/ ideo dicit. ¶ No
do/ id ẽ solũmodo ne adiuuent ipe diuitie/ ⁊ causa sint ut ille iuuet ¶ Quo
minus/ ut nõ iuuet ¶ Iudiciũ/ illius qui iudicat aliquãdo iuuãdũ eẽ ope
ra ¶ Sed qualis/ q̃ bonus sit. qualitas est illa per quam quales esse di
cimur/ boni scilicet aut mali ¶ Extremum/ vltimum in beneficiis collocã
dis ⁊ opera prestanda ¶ Contendas/ coneris efficere contra iusticiam/
a qua omnis commendatio proficiscitur/ ⁊ qua remota nihil honeste ⁊ cũ
laude fieri potest/ et iusticia causa est ut homo perpetuam cõmendationẽ
assequat et famam.

nostrũ ptinet: illũ fortasse adiuuat/ qui
habet: nec id quidẽ sẽper: sed fac iuuare.
Potẽtior sane sit: hõestior uero quomõ
Q3 si ẽt bonus erit uir: ne ipediãt diui
tie: quo mín9 iuuet: mõ ne adiuuẽt: sit
q̃ õne iudiciũ nõ q̃locuples: sed qualis
quisq; sit. Extremũ ãt preceptũ in bñfi
ciis opaq; dãda ẽ: ne qd̃ otra egtatẽ ꝺté
das: ne quid ꝓ iniuria. Fũdamẽtũ. n. est
ppetue cõmẽdatõis ⁊ fame iusticia sine
qua nihil potest esse laudabile.

¶ Beneficia que ad uniuersos pertinẽt.

Ed qm̃ de eo genere bñficioꝝ
dictũ ẽ: q̃ ad singulos spectãt:
deiceps de his q̃ ad uniuersos/

Ed quoniã de eo genere. Postq̃ disseruit de beneficiis/ que in singu
los conferũt a singulis/ ad illa transit q̃ ad uniuersos ⁊ rẽp. pertinẽt

Ad rempublicã/ad vtilitatẽ totius reip. Eorũ aũt ipsorũ/subdiuidit hanc partem/ꝛ dicit istorũ beneficiorꝫ aliqua pertinere ad uniuersos/cũ. s. resp. aliquid facit/quod omnib9 cõe est/ut pontes/fora/strata uiarꝫ/ꝛ cetera id genus. aliqua ad singulos/ut cũ annona aut pecunia populo diuidit: siue aliquid aliud dat quod ad unũ quẽq; pertinet. Ista inq; sunt gratiora illis que pertinent ad uniuersos/qm̃ ex his maiorẽ singuli capiunt uoluptatẽ: quippe osuli eorum necessitati/dant a principe uniuersis mille mummi/singulis dant duo qui sunt gratiores/quoniã singuli habent. ideo dicit Cicero/que sunt etiam gratiora. Ad uniuersos/cũ beneficia in uniuersos conferunt. Singulos/cũ uiritim aliqd distribuit. Danda ẽ opera omnio/precipit Cicero si fieri põt uniuersis et singulis cõsulendum/ut sc̃z oĩm singulorũq; rõ habeat/ꝛ

quecq; ad rẽpu. ptinẽt: disputandum ẽ. Eorꝫ aũt ipsorꝫ partim eiusmõi sũt: vt ad uniuersos ciues ptineãt: partim singulos ut attigãt: que sũt et gratiora. Danda est opa õnino si possit utrisq;: nec minꝰ ut etiã singulis osulat: sz ita: vt ea res aut ꝓsit: aut certe ne obsit reipu. C. Belli et P. Gracchi frumẽtaria magna largitio fuit. exhauriebat igit erariũ. modica M. Octauii ꝛ reipu. tolerabilis: ꝛ plebi necessaria: ergo ꝛ ciuib9 ꝛ reipu. salutaris. In primis ãt uidẽdũ erit ei q rẽpublicã

hoc ad eos qui rẽp. gerũt pertinet. Consulat/ꝓuideat. Sed ita: docet quõ hoc fit agẽdũ/ut. s. rõ reip. habeat/ꝛ caueam9 ne profusa largitio ex publico noceat reip. et erario. Vt ea res/ipsum consulere/ꝛ prouidere/id est ipsa largitio frumentaria aut pecuniaria/ꝛ ponit exemplũ. C. Belli ꝛ P. Gracchi/quoꝝ nimia largitio erariũ exhauriebat. nõ enĩ habebãt rationem reip. sed plebis. Econtra ponit exemplũ. M. Octauii/cuius largitio tolerabilis fuit/habebat enĩ reip. rõnẽꝫ singulorũ. Vnde salutẽ attulit ciuibus qui acceperunt/ꝛ reip. que omnib9 cõsulere debet: cuius salus in salute ciuiũ consistit/quoniã sunt reip. membra/quib9 perditis/ut ipsa etiam perdat necesse ẽ/quod accidit exhausto erario/et ciuib9 fame inopiaq; laborantib9. Vnde decet principem eẽ opulẽtũ/ut huic malo aliisq; occurrere possit/nec debet pecunijs parcere ꝓ salute suoꝝ/quoniã ut dictũ ẽ/magistratus ẽ ad alium nõ ad se. Rex has uirtutes habere debet/prudentiam/fortitudinẽ/iusticiã/seueritatẽ: grauitatem/magnanimitatẽ/largitatẽ: beneficentiã/liberalitatẽ. he certe sunt regie laudes. Frumentaria/ex frumẽto publico plebi diuidendo. Modica/adhibita moderatione/et idcirco ciuib9 fame laborãtib9/ꝛ reip. q̃ ciuũ salute otiet: salutaris fuit. In pmis

autē/dat aliud preceptū rēp. gerentib9 ut. ſ. quiſq; ſuū poſſideat / ⁊ ne fi at alicui iniuria in bonis ſuis/que iure poſſidet. ¶ Publice/ ꝑ ipenſis pu blicis. i. nō debet is q̄ rēp. adminiſtrat diminuere res ciuis priuati/⁊ eas abſumere in impenſis que ex publico fieri debent. debet uerbi gratia pri ceps dare ſubditis ſuis mille tritici modios/ hanc vim annone nō debet ꝑ uato ciui ⁊ opulento eripere/ut alijs tribuat/quoniā hoc ē contra iuſticiā

¶ Perniciose enī/ Nota. L. Philippū / qui populo ſtuduit contra optimates i ſuo tribu natu legem agrariā fer re voluit/ ⁊ definiebat quot agri iugera cuiq; poſſidere liceret/ quigē ta ſcz. hoc aūt eo ſpecta bat ut bona locupletū cū pauperib9 cōmūica rent/ ⁊ ſic nō potuiſſ quiſq; habere quod ſu um erat. Vnde Philip pus bona ciuiū priua torū ad equalitatem ꝛ digere cupiens / ut ma gis populū excitaret/ ⁊ optimatib9 inuidiā faceret/ dixit non eē duo milia hoim Rome/ qui rē hē rent/ id eſt qui aliquid haberent ut oſtenderet diuitias eē apud paucos ꝓn cipes ciuitatis/ ceterā uero multitudinē uel maxime egere ¶ Legē agrariā/ qua modū agris poſſidendis imponebat ¶ Antiquari/ abrogari ⁊ ceſſare/ nā antiquare legem ē delere/ ⁊ ut inquit Pompeius/ in morē priſtinū redu cere. derogat legi cum pars detrahit. abrogat uero cū prorſus tollitur. ¶ In eo/ q̄ paſſus ē legem antiquari ¶ In agendo/ in ipſa actione/ qua le gem ſuadebat/ id ē cū haberet oratiōnē pro lege agraria ¶ Populariter/ in populi fauorem ¶ Capitalis/ perniciosa ⁊ deteſtabilis ¶ Ad equationē bonorū/ ut omnes tantū haberēt in bonis/ quoniā nolebat aliquē poſſe ſu pra quingenta iugera poſſidere/ ut ea que ſupereſſent ex tanta agroꝝ copi a plebi diuiderent/ ut tandem non eēt fere aliquod diſcrimen inter princi pes ⁊ plebeios/ quo nihil pōt eē pernicioſius/ cū non liceat vnicuiq; quod ſuum ē poſſidere/ ⁊ deſides bona alioꝝ iuuarent. ¶ Hāc enī ob cauſaz/ ra tio quare non poſſet eē maior peſtis/ ⁊ illa oratio capitalis erat ¶ Maxi me/ potiſſimum/ quoniā nō ſolū ut bona cuſtodirent congregati ſunt/ licet hec fuerit maxima cauſa. homo enī eſt animal cōgregabile natura.. Reſp.

adminiſtrabit: vt ſuuz q̄ſq; teneat: neq; de bonis priuatorū publice diminutio fiat. Pernicioſe. n. Philippus ī tribuna tu cum legez agrariā ferret: quā tñ anti quari facile paſſus ē: ⁊ in eo vehemēter ſe moderatū prebuit. ſed cū ī agēdo mul ta populariter: tum illud male dixit: nō eē ī ciuitate duo milia hominū q̄ rē ha berēt. Capitalis oratio ē ad equationē bonorū ptinēs: qua peſte q̄ pōt eſſe ma ior? Hāc enī ob cām maxime vt ſua tue rent̄/ reſpublice ciuitateſq; ꝛſtitute ſunt.

cõmunes utilitates ⁊ congregationes ciuiũ urbesq; ¶ Duce natura/ quoniã homo apt⁹ ad societatẽ naturaliter ¶ Spe custodie/ sperãtes res suas hoc modo posse tuto custodiri/ vnde munita sunt oppida ⁊ late leges ¶ Dãda etiam opera ẽ/ aliud preceptũ de tributis exigendis. ¶ Erarii tenuitatẽ/ quoniã urgentib⁹ bellis opus erat tributa exigere/ cũ ĩ erario publico nõ eẽnt pecunie. Tributũ a contributione dicit⁹/ uel ex eo vt inquit iurisc̃ōsultus/ q; a multis tribuatur. ¶ Ioq;/ cõferre tributũ/ quod nr̃is tẽporibus quotidie fit nullo bello nulla necessitate nulla religione urgẽte sed auaricia ⁊ luxu. nemo patriam propter se diligit/ nõ bonis cõsulitur/ non posteritati ⁊ glorie ꝓspicit⁹/ sed ad domini ⁊ gule ¶ Prouidendũ/ diligẽter precauendũ/ ne sit op⁹ exigẽ a ciuib⁹ tributum. ¶ Cui⁹ muneris/ tributi conferẽdi. ¶ Ominari/ significare hoc aliq̃ futurũ necessitate. omen est in ore/ cũ. s. aliquid dicim⁹/ quod bonũ aut malũ significet. Omiari ẽ aliq̃d futurũ uoce significare/ quod tñ nõ ideo dicitur/ quia certe futurũ scit⁹/ sz videt⁹ eẽ quodda presagiũ. Vñ Hãnibal/ ut est apud Syllũ/ uidẽs Imilcen uxorẽ lachrimantẽ de suo in italiã aduentu/ quoniã pericula tĩebat/ et uiro dixit. Ominib⁹ parce ⁊ lachrimis fidissima coniunx/ id ẽ noli mihi aliquã infelicitatẽ ominari ¶ In primo de diuinatione ait. Neq; solũ deoq; uoces pythagorei obseruauerũt/ sed etiã hominũ/ que uocant oĩa/ que maiores nostri quia valere censebãt/ idcirco õib⁹ rebus agendis q̃d bonũ faustũ felix fortunatũq; eẽt/ prefabant⁹/ rebusq; diuinis que publice fierent/ ut fauerent linguis imperabat⁹/ Inq; ferijs imperandis/ ut ludibus ⁊ iurgiis abstinerent. Quid sit fauere linguis/ interpretat⁹ Seneca his uerbis/ Quotiẽs mentio sacrarũ litterarũ interuenerit: Fauete linguis hoc uerbũ nõ ut pleriq; existimãt a fauore trahit⁹/ sed ĩperatur silentiũ/ ut rite peragi possit sacrũ nulla mala uoce obstrepente. Ostẽta dicunt⁹/ quia ostendũt. Portẽta/ quia portendũt/ id ẽ significãt. Monstra quia monstrãt. Prodigia/ q̃ predicunt ⁊ rẽ futurã significãt ¶ Si salui/ si nolunt peruenire in hostium potestatẽ/ necesse ẽ ut bella gerãt⁹ pro tuẽda

Hã ⁊ſi duce natura cõgregabãt⁹ hoĩes: tñ spe custodie rerũ suarũ/ vrbiũ ꝓsidia querebãt. Dãda etiã opera est: ne (quod apud maiores nr̃os sepe fiebat) ꝓpter erarii tenuitatẽ assiduitatẽq; bellorũ/ tributũ sit cõferẽdũ. Ioq; ne eueniat/ multo ãte erit puidẽdũ. Sin qua necessitas huius muneris alicui reipu. obuenerit: (malo enim alteri q̃ nostre omiari: neq; enĩ tãtũ de nostra: sz de õi rep. disputo) danda erit opera: vt omnes intelligant/ si salui eẽ velint/ necessitati esse parẽdũ.

libertate ¶ Atq; ēt: aliud p̄ceptū: qđ iterpretatiõe nõ ĩdiget· debz ꝓspicere is q̃ rẽp. gerit/ ut sit copia earũ rez: sine qb9 uiui nõ põt/ ut sunt annona uinũ/ animalia/ pecunie/ ꝛ cetera/ que hoĩm usui ꝛ defensiõi necessaria sunt ut sine penuria ꝛ iniuria in pace viuat̃.

¶ Caput aũt ẽ/ dat preceptũ illis/ qui in publicis negocijs uersant̃/ ut a uaricie uel minimã suspicionẽ fugiant ꝛ manus habeãt abstinentes/ ne bõa publica diripiãt/ alioscq; spoliẽt· ¶ Caput/ ĩ primis seruãdõ in omni negocio publico· ¶ Muneris/ officii quod ad rẽp· pertinet/ ut sunt magꝝtus extra urbem ꝛ in urbe ꝛ alia re que publica ẽ· ¶ .C. Pontiꝰ/ dux samnitũ fuit/ qui magnum auri pondus Manio Curio qui tunc cõsul cõtra ipsos pugnabat miserunt· quod ille rennuit dicens/ nõ aurũ habeꝝ preclarum sibi uideri/ sed eis qui haberẽt aurum imperare. Et ideo Pontius Samnis optabat se tunc fuisse natum/ cũ rõani cepissent dona capere/ quoniã illa ciuitas uinci nõ potest/ cuius ciues nõ corrũpunt̃ muneribꝰ. ideo Philippus oĩa castella expugnari posse dicebat/ in q̃ asellꝰ onustus auro posset ascẽdere· ¶ Ne illi quidẽ/ nõ erat iquit diu expectãdũ Põtio samnitũ/ quoniã paulopost ciues romani pecunia corrupti sunt. ¶ Hoc malũ/ auaricia/ ꝛ corruptio pecuniaria· ¶ Tũc/ illis temporibꝰ potius q̃ istis ¶ Tãtũ roboris/ potentie ꝛ animi/ ut speraret se romanos de ĩperio deturbare posse si munera cepissent accipere ¶ Pecuniis repetũdis. L. Piso frugi tri· pl· primus legẽ tulit de pecuniis repetũdis cẽsorino ꝛ Mãlio

Atq; ẽt oẽs qui rẽp. gubernabũt/ ꝯsulere debebũt: vt earũ rerũ copia sit/ que sunt necessarie. Quarũ q̃lis apparatio fieri soleat ꝛ debeat/ non est necesse disputare. Est. n. ĩ p̃optu: tãtũ locꝰ attigẽdꝰ fuit.

¶ Auaricia vacare debent/ qui muneribus publicis funguntur.

Caput aũt ẽ in õni ꝓcuratõe negocii ꝛ mũeris publici: vt auaricie pellatur ẽt minima suspicio. Utinã iquit. C. Põtiꝰ Samnis/ ad illa tẽpora fortuna me seruasset: ꝛ tũc essẽ natꝰ: quã do romani dona accipere cepissent: non essez passꝰ diutiꝰ eos iperare. Ne illi quidem multa secula expectãda fuerũt: mõ enĩ hoc malũ in hãc rẽpu. ĩuasit. Itaq; facile patior tũc potiꝰ Pontiũ fuisse: siq dez in illo tãtũ fuit roboris. Nõdũ cẽtũ ꝛ decẽ ãni sũt: cũ de pecũiis repetũdis a .L. Pisone lata ẽ lex: nulla ãtea cũ fuisset

consulib9. Repetundaꝝ cã ita se habebat autore Asconio Pediano/ut si o uictus reus fuisset atq; damnatus pecuniam reddebat estimata lite/hoc est ī preciū redactis omniū furtis/ quã summã pecunie ꝓscriptis eius bonis sectores curabant. Sector dicit estimator / redẽptorq; bonoꝝ dãnati at q; proscripti/qui spem sectat lucri/siue idẽ secutus spem estimationis siue bona oĩa auctione uendit/sed semel infert pecuniã uel erario uel sociis. Illi igit qui in prouinciis furta cõmiserant/ & pecuniã otra equitatẽ extorserant/finito magistratu accusabant repetundaꝝ a ꝓuincialib9 quos spoliauerãt. Unde aphri mariũ priscũ repetundarum accusarunt. & Cato Syllã ex asia redeuntẽ repetundaꝝ postulauit/q; ex amicoꝝ sociorũq; regno magnã contra legẽ pecunie uim congregasset. ¶ Postea/post legem Pisonis. ¶ Tot leges/que erãt ad coercẽdã auariciam/& furta que fiebant/& rapinas. ¶ Duriores / asperiores & seueriores priorib9 inualescente auaricia & rapinis. ¶ Proxime / succedentes aliis que precesserant nõ ita dure: quoniã in dies auaricia seuiebat & peculatus. Accilius Glabrio legẽ tulit de pecuniis repetundis seueriſſimã. ¶ Dãnati/conuicti in iudicio/& dãnati ad restitutionem pecuniaꝝ. Reus is ẽ q̃ accusatus venit in iudicium. damnatus aũt/qui ī iudicio cõuictus ẽ. Unde possumus aliquẽ reũ facere/sed nõ dãnare/ut Cesar qui Corneliũ Dolobellã reũ fecit repetundaꝝ/sed nõ damnauit/ quoniã ille in iudicio fuit absolutus. ¶ Tantũ italicũ bellũ propter iudiciorũ metũ/senatus autore Liuio cũ potentiã equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet/ õni vi uti cepit/ut ad se iudicia trãsferrent/ sustinẽte causam eius Liuio Druso trib. pl. qui ut uires sibi compararet/perniciosa spe largitionis plebem cõcitauit/et ut maioribus uiribus autoritatẽ senatus tueret/ socios & italicos populos spe ciuitatis romane sollicitauit/biſq; adiuuantib9 per vĩ legib9 agrariis/ Frumẽtariisq; latis legẽ quoq; iudicialẽ tulit/ut equa pte iudicia penes senatũ & equestrẽ ordinẽ eẽnt/cũ deinde ciuitas ꝓmissa sociis dari nõ posset/irati italici populi a romanis defecerũt/picentes: uestini / marsi/peligni/marrucini/lucani/samnites/& bellũ cognominatũ est italicũ & sociale. Liuius drusus in odiũ senatus cũ uenisset ob ea que italicis populis ꝓmiserat/ uelut autor socialis belli incertũ a quo domi occisus est hic Liuius drusus Catonis uticensis auunculus fuit/uir & sapientia prestans/& eloquentia/qui suo tempore princeps senatus erat. Tyberi9 gracchus autore Asconio pediano / legẽ iudiciariã tulerat ut equites romani iudicarent/et iudicauerũt per annos triginta sine infamia. Hy uictor Syl la leges tulit/ut senatorius ordo iudicaret. Postea Aurelius cotta statuit ut senatores equites romani & tribuni erariĩ simul iudicarent. Et hoc fuit

At vero postea tot leges/ & prorie queq; duriores: tot rei: tot dãnati: tãtũ italicũ

antecꝙ Cicero Verrẽ accusaret. Postea Pompeius in. ii. consulatu ꝓmulgauit/ut iudices eque ex illis tribus iudicarent. In. iii. li. epistolaꝝ ad Attꝛicũ loquens de Celio scribit/Senatorum urna copiose absoluit/equitum adequauit/Tribuni erarii cõdemnarũt. Cesar ut scribit Tranquilly/ iudicia redegit ad duo genera iudicũ equestris ordinis ꝛ senatorii. Tribunos erarios/quod erat terciũ sustulit. ¶ Tantũ/tã magnũ cũ populis Italie ꝛ sociis ¶ Propter metũ iudiciorũ/quoniã senatores timebãt equites apd quos iudicia erãt quoniã equester ordo tunc iudicabat. Iudicium dicit res / q certamen litẽꝙ determinat. preiudiciũ uero res q cũ statuta fuerit/affert iudicaturis exẽplum. Vnde dicit Fabius in .v. Perque fere oĩa ꝑ iudicia/q de Cluentio videbant facta/subuerterit. ¶ Excitatũ/ cõmotũ vũ homines iudicia timerẽt/que nõ timent nisi ab his qui errant. ¶ Expilatio/quoniã qui in ꝓuincias mittebant illas expilabant/ ꝛ diripiebãt bona sociorũ. Expilare dicunt/qui aliquid passim subripiũt. Cõpilare/qui vbiꝙ rapiũt. ¶ Aphricanũ/Scipionẽ emilianũ/cuius abstinẽtiã Panetiꝰ preceptor eius laudauit. ¶ Quid ni laudet/cur nõ ẽ laudandus iquit/ q si dicat nõ solũ ob hoc meruit laudẽ/sed ob alias uirtutes maiores/quoniam laus abstinẽtie tunc nõ erat hoĩm sed tẽpoꝝ/quibꝰ omnes habebãt manus abstinentes/cũ in negociis publicis uersabãt/quod probat exemplis ¶ In illo/Aphricano. ¶ Alia maiora/sꝛ fuerunt/ꝙ sit abstinentia. Fuit enĩ aphricanꝰ optimus ꝛ uir ꝛ imperator/oĩmꝙ bonarũ artũ magister. ergo in ipso erant maiora ꝙ sit abstinentia/que potuissent a Panetio laudari ¶ Laus enĩ/rõ quare dixitꝰ ronice/quid ni laudet/ qm̃ laudare abstinentiã/non solũ pertinet ad personã Aphricani/sꝛ etiã tẽpora illa/in quibus homines erãt abstinentes ¶ Hominis: Aphricani quẽ tanꝙ abstinẽtẽ laudat. ¶ Tempoꝝ illoꝝ / quoniã tunc nõ irrepserat tanta auaricia ꝛ habendi cupiditas. Abstinẽtiã Aphricani sic laudat Vale. maximꝰ/ Exultat animus maximoꝝ viroꝝ memoriã percurrẽs/ Scipio emilianus post duos inclitos consulatus totidẽꝙ sue precipue glorie triũphos septẽ seruis sequentibus officio legationis functus ẽ/ ꝛ puto Carthaginis ꝛ Numantie spoliis comparare plures potuerat/nisi operum suoꝝ ad se laudẽ: Ad nubias ad patriã redundare maluisset. Itaꝙ cũ ꝑ socios et exteras gẽtes

bellũ ꝓpter iudiciorũ metũ excitatuꝫ: tãta sublatis legibꝰ ꝛ iudiciis/expilatio direptioꝙ sociorũ: vt ĩbecillitate aliorũ/ nõ nrã virtute valeamꝰ. Laudat Aphricanũ Panetius: q fuerit abstinẽs. quid ni laudetur: sed ĩ illo alia maiora. Laus .n. abstinẽtie nõ hoĩs ẽ solũ: sꝫ ẽt tẽpoꝝ

iter faceret/non mancipia eius / sed victorie numerabant. Nec ꝙtū auri ⁊ argenti / sed ꝙtū amplitudinis pondus secū ferret/estimabat. ¶Omni macedonū gaza/exemplis abstinentissimoꝝ imperatoꝝ ꝓbat laudē abstinentie nō solū hominis/ sed etiā temporꝝ fuisse. ¶Paulus emilius filius fuit ¶Pauli osulis/ qui in pugna Cannensi occubuit/missus ī Macedoniā ¶Perseū regem uicit/captūq; Romā in triumphū duxit/ quo amplissimo urbē

illoꝝ. Omni macedonū gaza/ que fuit maxīa/ potitꝙ ē ¶Paulꝙ. tātū ī erariū pecunie iuexit: vt vnīꝙ ipatoꝝ ꝑda/ fīnē attulerit tributoꝝ. At hic nihil ī domū suam itulit: ꝑter memoriā noīs sēpiternā. Imitatꝙ prēz Aphricāꝙ nihil locupletioꝝ

⁊ Capitolium inuectꝙ est/⁊ Macedonicꝙ cognominatus/agēs annū q̄ragesimū. ¶Tres dies in triūpho consumpti sunt / tantū signorū armoꝝ auri atq; argēti inuexit. Filie regis ꝑibant/⁊ ipse Rex fusca veste miserandū indutus. De pompa huius triūphi lege ¶Plutarchū in uita ¶Pauli emilii. Cētū talenta quot annis ¶Paulus iussit Macedones populo Ro. pēdere. ¶Omni gaza/ omni regia supellectile ⁊ pecunia/ quoniam ¶Perse regiā pecuniā gazam appellant/⁊ ¶Paulus capto rege oīa in suū arbitrium habuit. ¶Finē tributoꝝ/ per hoc ostendit ingens pecunia. ¶Plutarchus ait/ Tātū auri argentiq; in erarium Emilius inuexit/ut nullū tributū persolui a ciuibꝰ opꝰ fuerit/usq; ad Hirtii ⁊ ¶Panse consulatū/qui circa primū Anthonii ⁊ Octauii bellum osules fuerunt. ¶Plinius ait/ Intulit ⁊ Emilius ¶Paulus perseo rege Macedonico deuicto predā pondo triū miliū/a quo tempore populꝰ Romanus tributū pendere desiit. ¶Nihil in domū suā intulit/laudata ē inquit plutarchus magnitudo aīi in ¶Paulo emilio ac liberalitas / ꝙ multum auri/multūq; argenti ex regia gaza coactū/ne aspicere quidem voluit sed questoribus negociū dedit/ vt in publicū referrent/ libros dūtaxat regios filiis litteraꝝ studiosis deligere permisit. ¶Memoriā nominis/ laudem ⁊ gloriā. ¶Imitatus patrē aphricanus/ Scipio emilianꝰ ¶Pauli macedonici filius. hic Scipio minor aphricanus cognominatus ē/ filiꝰ ¶Pauli fuit ex ¶Papyria uxore filia Masonis uiri consularis. ⁊ Fabius etiā eiꝰ frater qui a Fabio maximo quinquies osule adoptatus est. Emilia filia ¶Pauli emilii nupserat aphricano maiori. Et propter hanc affinitatē Scipio adoptatus fuit a filio superioris aphricani. ¶Plutarchus ait/patrimonū uix triginta octo milium reliquisse tradūt paulū emiliuz/ ī hoc ambos sibi filios heredes īstituit/a Scipione tamē qui erat minor natu: ītegra beneditas fratri concessa ē/cū ipse in familiā aphricani locupletior ē trāsisset. Tales mores uitaq; ¶Pauli emilii fuisse dicūt. ¶Nihil locupletior. i. euersa Carthagine in tercio bello punico/⁊ omni gaza in erarium relata / ipse

Scipio nõ est factus locupletior/ quoniã in domũ suã nihil illius prede ĩ uexit/quo ditior eẽt. Scipio enĩ abstinentissim9 fuit/de quo Ply. libras .xxii. argenti aphricanus sequens heredi reliquit. Idẽq; cũ de penis trium pharet. iiii. milia. cccl xx. pondo trãstulit/hoc argentũ tota Carthago habuit illa terraꝝ emula/quod nunc in mensaꝝ ẽ apparatu. Victa inq̃t Numãtia ꝛ deleta/idem aphricanus in triumpho militib9. xxii. milia põdo dedit

Carthagine euersa. Quid qui eius collega in censura fuit Lucius Mummius?

O viros imperatore illo dignos/ quibus hoc satis fuit. ¶ In cẽsura censura ut inquit Plu. in vita Catonis censorii omniũ magistratuũ facile princeps erat/ ꝛ vniuerse reip. supremũ ꝛ perfectissimũ locũ habebat ꝛ plurimũ ĩperii potestatisq; / quoniã de nuptiis liberoꝝ ꝓcreatione de ratione viuendi conuiuiisq; diligenter inquirebat nulla denicq; institutio ẽ/de qua nõ inquireret iudicaretq;. Censores duo erant/unus patritius/alter uero plebeius/quib9 licebat eos e senatu mouere/ꝛ equũ illis ignominie cã adimere/qui flagiciose ac intemperanter vixissent ꝛ uiuerent/etiã sacroꝝ impensas curabant/ꝛ officia distinguebãt/ꝛ debantq; lustrũ. denicq; censores oĩa malefacta corrigebãt. Unde exclamauit Iuue. O ꝓceres censore opus ẽ/an aruspice uobis. Aphricanus hic de quo nunc agit̃/fuit collega. L. Mummii in censura. L. Mummius uicit Achaiam/ꝛ Corinthũ opulentissimã urbẽ deleuit/ ꝛ achaicus cognominat9 est / post euersam carthaginẽ secutũ est bellũ achaicũ ob legatos romanos ab achеis non bene acceptos/qui corinthũ missi erant/ ut he ciuitates que sub ditione Philippi fuerãt ab achaico ocilio secernerent̃. Cũ acheis. Cu. Ceculius Metellus pretor ad Thermopilas pugnauit/quib9 victis Critolaus eoꝝ dux ueneno se peremit/ in cuius locũ Dacus suffectus ĩ Isthmoa. L. Mummio osule uictus ẽ/ qui omni potit9 achaia corinthũ ex decreto patrũ funditus sustulit. quia illic romanoꝝ legati violati fuerant. L. Mummi9 autore Liuio omni preda abstinuit. Nihil enĩ ex his opibus/ necnon ornamentis/que prediues corinthus habuit in domũ inuexit suã de quo Ply. L. Mũmi9 deuicta achaia repleuit urbẽ/ipse excessit nõ relicturus filie dotẽ Corinthia era ab omnib9 celebrant̃/ quibus ante argẽtũ ac pene ante aurum ꝑcium erat. ꝛ corinthiũ escasus miscuit. Nõ dicit Eutropius eodẽ tempore tũc toto orbe oĩm urbiũ longe opulentissimã Mũmius deuicit/in qua infinitum aurum es ferꝝ ĩ conflagratione omixtum est/ unde nouum fluxit metalli gen9/ad cuius mixture similitudinẽ usq; hodie es corinthiũ ꝛ uasa dicunt̃. Ideo Ply. scripserat/ex illa antiqua gloria es corithiũ maxime laudat̃. hoc cas9 miscuit corintho cũ caperet̃ icẽsa miraq; circa id multoꝝ affectatio fuit/quippe cũ tradat̃ nõ alia de causa Verrẽ quẽ Cice. damnauerat/proscriptũ eẽ ab anthonio/cuiꝰ ꝙ corinthiis

se ei cessurũ negasset. L. Mũmius uictor sancto fidio semipri deo sabino rũ donũ fecit/ unde hoc epygrãma in quodã marmore litteris ãtiqs scriptũ apud Reate uisit/ Dedecuma victor tibi. ¶ Mũmius donũ moribꝰ ãtiquis ꝓ usura hoc dare sese visum animo suo perfecit tua pace rogãs te/ cogendi dissoluendi tu ut facilia faxis/ perficias Decumã/ ut faciat uerẽ/ ronis/ proꝙ hoc atꝙ alienis donis des cũcta merenti. ¶ Copiosissimã urbẽ/ corinthũ caput Achaie/ in fauciꝰ Isthmi. ¶ Nunquid copiosior/ scz fuit post euersam corinthũ/ quasi dicat nõ. ¶ Videt ornatior/ gloria. s. rei bene geste ⁊ fama abstinentie/ quã. L. Mũmiꝰ habuit/ qui preda corinthia ⁊ signis inde aduectis italiam ornauit. ¶ Nullum igit vicium/ Concludit nullũ uicium esse fedius auaricia. ¶ Tetrius: fedius turpius ¶ Unde egressa ẽ quoniã monet ceperat ut auaricie suspicio etiam minima pelleret/ / postea fecit digressionem de. C. pontio samnite aliisqꝫ/ quoꝝ abstinentiã laudauit. ¶ Referat se oratõ/ ut ad id redeã/ quod de auaricia dicere ceperã. ¶ Preserti/ maxime in his q̃ principatũ habent/ ⁊ rẽp. gerunt. ¶ Questui/ ad questũ et lucrũ/ id ẽ uelle lucrari in administratione reip. quoniã magistratus ẽ ad aliũ/ nõ ad se/ ⁊ ille qui rẽp. regit oĩa ad cõmunẽ utilitatẽ/ nõ ad priuatũ cõmodũ referre debet. et ꝓbat sententiã suã oraculo Apollinis/ qui ruinã Lacedemoniis predixit propter auariciam. Oraculũ Apollinis pythii erat in toto orbe celeberrimũ/ ⁊ minime fallax putabat. In medio templo erat foramen/ unde spiritus exibat/ sup qd̃ tripodẽ ponebat pythia vates/ ⁊ sup illũ ascendẽs diuinabat. Phemone Apollinis filia prima diuinatrix fuit in tẽplo Delphico. Delphi oppidũ in parnaso mõte phocidis. Parnasus dicit ẽ ũbilicꝰ

nũquid copiosiꝰ: cũ copiosissimã urbẽ fũditus sustulisset? Italiã ornare/ qꝫ domũ suaz maluit: quãqꝫ italia ornata domus ipsa mihi videt ornatiꝰ. Nullus igitur viciũ tetriꝰ (vt eo unde egressa est referat se oratio) qꝫ auaricia: ꝑsertim in ꝓcipibꝰ ⁊ rẽpu. gubernãtibꝰ. Habere enim questui rẽpu. nõ modo turpe est: sz ⁊ scelratũ etiã ⁊ nefariũ. Itaqꝫ qd̃ Apollo Pythiꝰ oraculo edidit / Spartam nulla re alia/ nisi auaricia eẽ perituram/ id videtur nõ solũ lacedemoniis: sz ⁊ oibꝰ opulẽtis populis prędixisse. Nulla ãt re ꝯciliare facilꝰ beniuolẽtiã multitudis possũt/ hi qui reipu. ꝑsũt: qꝫ abstinẽtia ⁊ ꝯtinẽtia.

C

totus orbis/vt Reate vmbilicus italie. ¶ Spartã/ urbẽ caput Laconice regionis in peloponneso ¶ Qui vero se populares/eos notat qui multitudinem largitionib9 captant/ꝛ rẽp. euertũt/quoniã de bonis priuatorũ fit publice diminutio/cũ .s. possessores pellunt'/ꝛ alii admittũt' ꝛ ponit exẽpla Lacedemoniorꝫ Gracchorũqꝫ/ qui ꝓpter leges agrarias ꝛ contentiones perierunt. ¶ Populares: volunt populo multitudinique placere ¶ Rẽ agrariã/ promulgationem legũ de agris plebi diuidendis. ¶ Condonandas/hoc ẽ cõtra iusticiã/ si denegat' alicui/quod suũ ẽ. De hac re paulopost dicet'/ nã ꝓmulgabant' aliqñ leges nouaꝫ tabulaꝫ ĩ gratiã oberatorꝫ ꝛ multitudinis/ut pecuie credite debitorib9 donarẽt' ¶ Labefactãt/euertũt/qm̃ cõcordia ꝛ iusticia sunt fundamenta reip. ¶ Id/retinere qđ suũ est. ob hãc causam iquit ciuitates ꝛ leges constitute sunt/ ut quisqꝫ suũ possidere posset. ¶ Nõ sollicita/ anxia ꝛ inquieta propter metum tirannorꝫ ꝛ eorꝫ qui bona cupiũt aliis eripere.

Qui vo se populares volũt: ob eaqꝫ causam aut agrariã rez tẽtãt: vt possessores pellãt' suis sedib9: aut pecunias creditas debitoribꝰ ꝯdonãdas putãt: labefactant fũdamenta reip. cõcordiã ꝓmũ tollũt: que esse nõ põt: cũ aliis adimũtur/ aliis cõdonãtur pecunie. Deide equitatẽ: que tollitur õnis: si hẽre suuꝫ cuiqꝫ nõ licet. Id. n. est ꝓpriũ (vt supra dixi) ciuitatis atqꝫ vrbis: vt sit libera ꝛ nõ sollicita sue rei cuiusqꝫ custodia: atqꝫ ĩ hac pnicie rei pu. ne illã quidez ꝯsequũtur/ quã putãt gloriã. Nã cui res erepta est inimicꝰ cui data ẽ: etiã si dissimulat se accipere voluisse: ꝛ maxie ĩ pecuniis creditis occultat

¶ Atqꝫ in hac pernicie/ Dixit populares labefactare fundamenta reip. cui oĩa debemus/ quippe õniũ caritatẽ complectit' / nunc ut magis populares a tali largitione deterreat/dicit ipsos nõ consequi gloriã quã putant/sed potius odiũ/ quoniã hi qui bona amiserunt/ipm capitali odio ꝓsequunt' qui autor fuit ut ea perent' ꝛ ipm possidentẽ/ et sic emergũt inimicicie homicidia discordie factiones ꝛ oĩa denicꝫ mala que rẽp. constitutã labefactãt ¶ Etiã si dissimulat/id ẽ etiã si negat se voluisse accipere/ id ẽ q̃uis dicat se inuitũ accepisse/tamen inimicũ habet illũ/ cuius bona prius fuerũt. ¶ In pecuniis creditis cũ .s. ꝓmulgat' lex nouaꝫ tabulaꝫ quib9 fit ut debitoribꝰ pecunie credite cõdonent' ¶ Gaudiũ/quod habet / qz nõ tenet' soluere creditãpecuniã. ¶ Nõ fuisse soluẽdo/ne videat' nõ potuisse aliter es alienũ dissolue re quod contraxerat. Ille nõ est soluendo/ q̃ nõ põt soluere/uerbũ ẽ iuris

¶ At ille/ cui bona erepta sunt/ meminit iniurie/ ⁊ in vultu dolorē ostēdit suū/ ⁊ irā sine aliqua dissimulatione/ ⁊ paratus ē ut ulciscat. ¶ Hec si plures/ Respondet tacite obiectioni. potuisset aliquis dicere/ si plures sunt hi qui iniuste acceperūt his quib⁹ adēptū ē/ plus ualent/ quoniā pauciores nō possunt ulcisci multorū iniuriā. dicit Cicero hec nō iudicari numero sz pondere/ quoniā vnus/ cui aliquid adēptū ē/ plus pōt ad ultionē/ q̄ oēs illi qui acceperunt/ qd exitus ꝓbat tirānorū quod ⁊ Cesar sua nece expertus est. Vnde dicit Salustius/ Regib⁹ bōi q̄ mali suspectoꝛs sunt/ sempq̄ his aliena virtus formidolosa ē ¶ Hec/ plus valere et maioris eē momenti. ¶ Numero: qꝛ sint plura. ¶ Pondere/ q̄ tum vnūquodq̄ possit/ quoniā vnus plus ponderis in se habebit ad ulciscendū/ q̄ omnes alii ad defendendū ¶ Cuā aūt habet equitatē/ dixit supra populares e medio tollere concordiā et equitatem. q̄ concordia tollat/ iā ꝓbauit/ nūc ostēdit quō equitas tollit ¶ Seculis/ multis annis. seculū significat spaciū. c. annoꝝ. ¶ Propter hoc iniurie genus/ quia uolebāt agros diuidere ⁊ liberare oberatos. ¶ Lacedemoniū/ ponit exempla eoꝝ qui tādē corruerūt/ cū studerēt nimiū populo placere ⁊ legē agrariā nouasq̄ tabulas ꝓmulgare cū alioꝝ detrimento et iniuria. Agis ⁊ Cleomenes autore ꝑ Plutarcho populū studiose fouentes/ cum rēp. iuste pulchreq̄ ex multo tpe institutā suscepissent/ optimatib⁹ aduersari ceperunt/ q̄ illi diuitiaꝝ quib⁹ assueuerāt abundātiam relinquere nolent. Agis fuit sextus ab Agesilao/ cuius filius fuit archidamus. Archidami filius Agis ⁊ Leudamidas natu minor q̄ mortuo patre regnauit/ huius filius fuit archidamus: ex quo natus ē alius Leudamidas/ cuius filius fuit hic Agis/ de quo nunc agit/ qui in delitiis a matre Agesistrata ⁊ auia Archidamia opulentissimis mulieribus educatus priusq̄ ad vicesimū peruenisset annū/ omnē voluptatē cultūq̄ corporis cū formosissim⁹ essz neglexit/ accusans laconicā disciplinā corruptam ⁊ lautiores epulas/ dicebatq̄ se nolle eē regē/ si pristinā disciplinā ⁊ mores auitos in patriā reuocare non posset. Huius labis ⁊ veluti morbi principiū accepisse lacedēonioꝝ resp. videt/ ex quo primū soluta per ipos Atheniensiū potestate auro ⁊ argento sese ac domos expleuerunt. ¶ Cum pater ex lege Licurgi.

suū gaudiū: ne videat nō fuisse soluēdo
At ꝺo ille q accipit iuriā ⁊ memīt: ⁊ pre
se fert dolorē suū. Hec si plures sūt hi q
bus ip⁹obe datū ē/ q̄ illi q⁹ iiuste adēp
tū ē: iccirco pl⁹ ēt valēt. nō. n. hec nūero
iudicāt: sz pōdere. Quā aūt hēt eqtatē:
vt agrū mltis ānis/ aut ēt secḷis añ pos
sessū/ q nullū habuit hēat: q āt habuit a
mittat? At ꝑ hoc iiurie gē⁹ lacedemo

hereditatē filio relinquere cogeret'/ Epitades vir iniquus / cū eēt Ephor9 ꝛ filio iratus/ legē tulit/ vt liceret domū hereditatēq; suā cuicūq; libuisset relinquere. Et propter hoc soluta ē bene viuendi disciplina. Vnde potentes in ciuitate ꝓpīquos ex hereditate deturbabāt/ omnesq; diuitias adse rapiebant/ ꝛ inopia ciuitatē inuasit/ ꝛ seruitus secuta ē ꝛ odiū/ atq; inuidia aduersus potentes ꝛ diuites exorta. Rex Agis rē optimā / qualis ipse erat/ meditatus ē/ ut ōnis ad equalitatē redigeret / ꝛ urbē bōib9 repleret. Cui iuuenes paruerūt studiose cū illo ad virtutē sese expedientes. Senfores qui in tali vixerāt labe nō secus q̄ serui ad dominū sic ad Licurgū/ id ē ad Licurgi leges reduci timebāt/ ꝛ ob id Agin regē accusabant/ qui adhuc adolescens erat/ cui9 ābitionē Lysander cognomento Lydius/ Mādraclides ꝛ Agesilaus fouebāt irritabātq; Agesilaus regis auūcul9 erat/ quē facūdū uel mollē ꝛ pecunie cupidū filius incitabat Hypomedon. Agesilaus enī es alienū otraxerat/ quod sperabat facile solui mutato ciuitatis statu. Dēs fere diuitie spartanoꝝ erāt pene mulieres. Agis effecit/ ut Lysander ephor9 crearet'/ qui stati otra senioꝛes legē tulit/ ut debitoribus omne debitū penitus dimitteret' / ꝛ agroꝝ diuisio fieret. Super hac re Agis concionē habuit/ dicēs se uelle primū ōnīū ꝓprias facultates in mediū ponere nō certe paruas ob agroꝝ multitudinē/ quos partī ad colendū partī ad pascēda pecora idoneos hēret/ insuper talenta sexcenta signati argenti/ idē quoq; matrē atq; auiā amicos pterea ꝛ domesticos omnis quos ditissimos eē oīm spartanoꝝ cōstaret / facere paratos eē. His auditis obstupefacta multitudo adolescentis Regis magnanimitatē admirabat'. Agis ꝛ Cleombrot9 coacta multitudīe amicorū ephoros e sellis deturbant/ aliis in eorū locū suffectis/ e quoꝝ nūero fuit Agesilaus. Vnde ad eos soluendos q̄ ī carcere erāt/ ire prexerūt/ q̄ propter aduersarios terruere. Postea tabulas in quib9 noīa debitoꝝ erāt: oīs in forū/ quod clarū vocabat'/ cōportari iusserūt/ bisq; in vnū coactis ignis iniectus ē/ quod creditores molestissime tulerūt. agesilaus quasi insultans se clarius lumen aut ignē puriorē nūq̄ vidisse iactabat. Tādē a cōiuratis reuocato Leonida ꝛ in regnū restituto/ agis in asylū se receperat. Denicq; cū a balneo rediret/ amphares ephorus eū per uestē capiēs dixit/ ad ephoros te adduco rationē eoꝝ que gessisti dicturū. Dēocbates uirib9 prestans veste circa eius collū obuoluta/ eū reluctātē trahebat/ ꝛ sic ī carcerē coniectus ē. Cū ephori accessissent/ iusserūt ministris ipm dānatū ad locū trahi/ in quo dānati strāgulabāt'. agis plorante lictore caput laqueo nectendū prebuit. ꝛ tali supplicio uitā finiuit.

nii Lysandrum Ephorum expulerunt:

¶ Ephorū/ prius apud lacedemonios autore Plutarcho ī uita Cleomenis duo rgnabāt reges/ iusq;

dicebant/qui quoſdã mores ad conſultãdũ adhibebãt. Inde reges impli citi bello cũ diu abeſſent/nec iuri dicundo vacare poſſent/quoſdã ex ami corũ numero elegerunt / qui domi apud ciues Regũ vicẽ gerentes ephori ſunt appellati/et habebãt miniſtri Regũ. Inde paulatĩ õnẽ ad ſe traxerũt potentiã/ꝛ per ſe ꝓpriũ magiſtratũ ephoriã conſtituerũt. Primus Aſtero pius fuit/qui maxime ephoroꝝ potentiã auxit. Lyſander ergo cũ eẽt epho rus/vt dictũ ẽ / expul ſꝰ fuit a ſpartiatis ꝓp ter leges/quas tulerat ꝛ Agis Rex necatus. Theopompus ſpartãorũ rex autore Valerio maximo ephoros primus inſtituit/ ita futuros regie maieſtati oppoſitos quẽadmodũ Rome conſulari ĩperio tribuni plebis obiecti ſunt / cui cum dixiſſet uxor illũ id egiſſe/ut filius minorẽ poteſtatẽ relinqueret/relinquã dixit ſed diuturniorẽ. ¶ Agin regẽ/Reges lacedemonii ex heraclidaꝝ gene re creabant/qui in peloponneſum reuocati autore Plutarcho in vita Ly ſandri dorienſibꝰ ſe ĩmiſcuerãt. ¶ Ampliſſimũ ꝛ illuſtre hoc genus Sparte floruit/ſed nõ vnicuiq illoꝝ regalis faſtigii cõmũicata erat ſucceſſio. du abꝰ tantũ e familiis reges eligebãt/quas Euẽcidas ꝛ Agidas appellabãt Emilio ꝓbus in vita Ageſilai ſcribit morẽ fuiſſe a maioribus lacedemõi is traditũ/vt duos ſemp hẽrent reges noĩe potius q̃ ĩperio ex duabus fa miliis Procli ꝛ Ereſthenis/qui principes ex ꝓgenie herculis Sparte rges fuerũt. Lyſander decreuit regiã dignitatẽ duabꝰ e familiis traducẽs oĩ bus heraclidis cõmunẽ reddere/cũ pater ipſius Ariſtolycꝰ ex ꝓſapia mi nime regia ortus eẽt/ſed ex heraclidaꝝ genere id ẽ ex bis qui ducebant ge nus ab hercule. ¶ Quod nunq̃ antea acciderat/ hoc dicit etiã Plutarchus bis verbis. Cleombrotus rex lacedemonioꝝ in leuctris vulneratus occu buit. Lacedemoniorũ enĩ regine in pugna quidẽ obuii hoſtes temere ma nus afferre conſueuerũt/ſed potius retrocedere Regiam maieſtatẽ ueneran tes. Itaq̃ cũ permulta aduerſus grecos lacedemonii bella geſſerĩt/unũ dũ taxat Cleombrotũ ante Philippi tẽpora in leuctris vulneratũ occubuiſſe memorie ꝓditum ẽ. Sed Sparte quidẽ primũ Agin ex his qui rgnauerũt ab ephoris interfectũ habuiſſe conſtat. ¶ Vt tirãni exiſterẽt/emergerent / quoniã poſt mortẽ Leonide/de quo dictũ ẽ/Cleomenes filius ſucceſſit/ q̃ Agis conſiliũ probãs/q̃uis Leonide patris ſui ille ĩmicus fuerit:ephoris interfectis. lxxx. ciues ꝓſcriptos in exiliũ miſit. Hunc Cleomenẽ Aratus Sicyonius/de quo paulopoſt dicẽt:tirãnũ appellabat / cuius ingeniũ in omnis tir annos exarſerat. Vnde cũ Democratẽ lacedemoniũ exulẽ ĩterro gaſſet/qualis nã eẽt adoleſcens Cleomenes/reſpõdit/ Arate ſi quid aduer ſus lacedemonios moliris/properãdũ cenſeo/ anteq̃ pullus hic p etatem

Agin regez (qõ nũq̃ ãtea apud eos acci derat) necauerũt. Ex quo eo tẽpore tante diſcordie ſecute ſũt: vt tyrãni exiſterẽt: et

aculeo uti possit. ¶ Superatus Cleomenes ab Antigono macedonum rege magno plio in egiptũ confugit ad Ptolemeũ/quo mortuo ꝛ filio eiꝰ regnante cũ. xiii. socius in custodia detentus egrediẽs sibi mortẽ cõsciuit. Qꝫ socii fecerũt. Antigonus Spartã occupauit/ et sic optĩe ostituta resp. corruit/ꝛ oraculũ delphicũ verũ fuit. Predixerat enĩ ut dictum ẽ pythius Apollo Spartã nulla alia re ꝙ auaricia periturã. ¶ Optimates/ principes ciuitatis ꝛ boni viri eiicerent/qđ fecit Cleomenes. Exterminare ẽ extra terminos mittere id est in exiliũ. ¶ Constituta/legibꝰ Licurgi. ¶ Contagiõibꝰ/malis exemplis. Contagio ẽ morbꝰ qui tactu otrahit/inde per trãslationẽ dicit aliquod malũ exemplũ/quod alios in errorem inducit/ vt malũ exẽplũ lacedemoniorꝝ in rep. administrãda totã Greciã cõtaminauit/quoniã simili labe cetere resp. infecte sunt. ¶ Quel cõtagiones ꝛ mala exempla ad remp. euertendaꝝ. ¶ Manarũt latius/propagate sunt per omnẽ greciã/ꝛ etiã ad nos venerũt/ ĩquit Cicero quoniã a grecis nostri acceperũt exẽpla ꝓmulgande legis agrarie ꝛ nouaꝝ tabulaꝝ/et in primis gracchi populares. ¶ Quid nostros gracchos/posuit bactenꝰ exempla grecorꝝ/nũc de romanis loquit gracchis / qui ꝓpter leges agrarias perierunt/quorꝝ pater fuit Tyberius gracchus uir optimꝰ ꝛ clarus/q̃ moriens ex Cornelia filia maioris aphricani. xii. filios reliquit. qui õnes diẽ obiere suũ preter vnã puellã/que nupsit aphricano minori ꝛ Tyberiũ ꝛ. C. Gracchos/de quibus nũc agit. ¶ Tyberius autore Plutarcho vultu aspectu ꝛ motu corporis mitis ꝛ placidus erat. Gaius aũt vehemẽs ꝛ ingentis spiritus/cuius sermo erat terribilis ꝛ ad indignationẽ ꝓpꝰ. Tyberii vero dulcis et ad miserationẽ aptior/oro dilucida ꝛ plane elaborata. Gaii vero efficax ꝛ redũdãs. Tyberius anteibat Gaiũ etate nouẽ ãnis creatus tribunus pl. legem agrariã tulit/cuius ferende talis fuit cã autor Plutarcho. Romani ꝙtũ vicini agri bostibꝰ adimebant/partĩ venũdare/partĩ in publicũ redigere ac egenis ciuibꝰ ꝓ modica pensione vtendũ tradere consueuerunt/sed. cũ diuites eas pensiones augere cepissent/paupereꝫ ꝙ excludere/lata lex ẽ que supra quingenta agri iugera ciuẽ romanũ habere ꝓhibebat. Ut ea res paucos annos cõtra locupletes ipsis tenuioribꝰ auxilio fuit. Dã primo subornatis ad conducendũ personis fraus legi fiebat/deinde aperte iã ipsi diuites occupare agros ceperunt. ita igit̃ bõibꝰ exagitatis/neꝙ militie dare nomĩa/neꝙ filios educare cura erat/eoꝙ ꝓcessura uidebatur res/ut breui exhausta liberorum multitudine/seruis ac

optiates extermiarẽt: ꝛ ꝑclarissime ostituta resp. dilaberet. Nec vero solũ ipa cecidit: sꝫ ẽt reliquã greciã euertit otagiõibus malorꝝ: que a lacedemoniis pfecte/manarũt latiꝰ. Quid nostros Gracchos

barbaris per quos diuites agros colebãt tota italia cõpleret. Huic malo Lelius Scipionis amicus occurrere primus voluit. sed aduersante locu pletũ factione/ueritus tumultũ atq; discordiaz ab incepto destitit / vnde sapiens postea ẽ appellatus. Tyberi9 cũ primũ trib. ple. creatus ẽ eã acti onẽ suscepit autorib9 Diophane Mythileneo rhetore/ q Blosio cumano Antipatri Tersensis discipulo/ consuluit prius q Crassum pontificẽ max imũ / Mutiũ Sceuolã iurisconsultũ q appiũ claudiũ socez. iubebat sua lege Tyberius pos sessores agrũ dimittẽ

Ty. Gracchi sũmi viri filios Aphricani

egenisq; tradere. Inde aduersante Octa. collega suo/aliã tulit uehemẽtio rẽ/ut agri qui contra legẽ possessi erãt dimitterẽt nulla mentione precii facta. q cũ Octauiũ ab intercessione dimouere nõ posset/edictũ ꝓposuit/ quo ꝓhibuit oĩs urbanos magistratus quicq; agere/priusq; de lege agra ria ad populũ referret. erario aũt sigilla impressit/ q p questores quicq; depromi aut iportari vetuit/pena ꝓposita si qs otra fecisset. quare oter riti magistratus singuli propria officia dimiserũt. Ob hoc edictũ locuple tes omnes vestẽ mutarũt / q mesti ac sordidati forũ circuibãt. q clã pcus soribus cõparatis necẽ Tyberio parabãt. Tandẽ Octauio per suffragia tri buũ priuato tribunitia potestate/Tyberius legẽ tulit. Tres viri ad agros diuidendos creãt. Tyberius ipse legislator/appiusclaudi9 socer/ q. C. grac chus frater non tũc pẽsens/qm̃ apud Numãtiã sub Scipiõe affini suo mi litabat. Attalus rex Pergami populũ romanũ heredẽ reliquerat. Tyberi9 statĩ legẽ ad populũ tulit/ut regia pecunia ciuib9 romanis/ quib9 agri da bant pro cultura assignaret. De oppidis autem que Attali regis fuissent nihil adsenatũ/sed ad populũ romanũ pertineret. Et cũ cõcionaret: tãgẽs suũ caput/ut sibi periculũ iminere significaret/ inimici tãq; regẽ diadema petere senatui indicarũt. Nasica cũ osulẽ Mutiũ cessare uidisset (patres eni conscripti in edẽ fidei publice conuocati erãt/censentes vt osul rẽp. ar mis defenderet/qui negauit quicq; vi se eẽ acturũ) inquit/qm̃ consul dũ iu ris ordinẽ seqt: id agit vt cũ omnib9 legibus romanũ iperiũ corruat/qui leges saluas eẽ cupiunt/ me sequant/ q sic pedib9 subiellioz Tyberius iter fectus ẽ/ q in tyberim vnco tractus. C. Gracch9 eius frater questor i Sar dinia cũ Oreste consule nauigauit. Inde romã rediẽs tribunus plebis cre atus est/duas leges tulit/quarũ altera iubebat/ut qui e magistratu p po pulũ motus eẽt/facultatẽ alterius magistratus ineũdi nõ hẽret. Altera/ut si quis in magistratu ostitutus ciuem romanũ sine iudicio necasset/ in eũ populi animaduersio foret. Altera. M. Octauius notabat. Altera in Põ pilliũ/qui ꝓtor amicos Tyberii in exiliũ eiecerat/ iudiciũ parabat. Sed Põpili9 statĩ fuga sibi osuluit. Tulit postea nõnullas leges de suffragiis

sociorꝫ pares italos ⁊ ciues romanos ꝓstituēs/de iudicib9 deligendis. Nā cū soli antea senatores iudicarent / ob idꝫ a plebe timerēt. ccc. ex equestri ordine iudices adiecit/parē senatorib9 numerū statuēs. Nec lex potētiam senatus magna ex parte fregit. Itez trib. pl. C. Gracchus leges tulit / colonias Tarētū atꝫ Capuā mittēdas / ⁊ latinos ciuitate donandos decernēs. Tādē optimatib9 exagitatis ⁊ in eius necē ꝓspirātib9/fugiens Gracchus Opimiū ꝓsulē ⁊ armatos ad pontē subliciū uenit. duo eius ai ci Licinius ⁊ Pompo nius illū ꝑcedere iubentes/nō prius aliquē transire ꝑmiserunt/qꝫ ipi pugnando sint occisi. Gracchus in sacrū deoꝝ nemus se ꝓripiens a Policrate seruo interfectus est / qui postea sibi mortē consciuit. Caput Gracchi Septumuleius cuidam abstulit: qui pri9 illud absciderat. Nā in principio pugne ꝑmissum erat/ut qui. C. ⁊ Fuluii capita referret/tantūdē auri ex publico acciperet. Relatū est igit' a Septumuleio transfixū pilo. statere postea impositū librarū decez ⁊ septē ac dimidie pondus traxit/nā detracto cerebro plūbū ifuderat.

nepotes/nōne agrarie ꝓtētiōes perdiderūt? At ō Aratꝫ sicyoni9 iure laudat?

¶ Sūmi viri/Tyberii Gracchi qui Corneliā duxit uxorē. Ideo Tyberi9 ⁊ C. nepotes erāt maioris aphricani. ¶ Nōne perdiderūt/quasi dicat perdiderunt/duxerūtꝫ ad mortē leges agrarie/ quas ferebāt cū summa ꝓtēti one in grāz populi ⁊ fauorē. Nōne interrogatiue positū/semp ĩcludit affirmationē. dicimus/nō dixi tibi? quasi dicat/ dixi. Nū uero ĩcludit negatiōnē ut Num dixi tibi? quasi dicat/non dixi/ ⁊ Nū fletu ingemuit nostro?

¶ At uero Aratus sicyonis/posuit hacten9 eos quos agrarie contētiones perdiderūt. Nūc ponit Aratū sicyoniū summo ꝓcoio dignū/ qui exortas contentiones alioꝝ culpa prudentissimē opposuit/⁊ sedauit/cū patriā suā sicyonē uendicasset. Sicyon urbs achaie ĩtra isthmū peloponesi antiquissima/ oleaz ꝓuentu et picturis clara/ Arati patria fuit: plures mutationes rerū perpessa successiue insurgentiū tirānoꝝ. Nō prius ex ea se ꝓtagione ⁊ turbatione recepit/qꝫ Caleone ĩterfecto. Thimoclidā ⁊ Celiniā claros ⁊ opulentos in ciuitate viros delectos summe reruz sicyonii ꝑfecerūt. Sed cum resp. certū iā aliquē statū obtinere videret'/Thimoclidas uita functus est Paulopost Abātidas Pasee filius sublato Celinia tirānidē iuasit/Celinie qꝫ amicis ac domesticis partī electis partī interēptis/filiū Aratū septē annos natū perdere cupiebat. Sed puer pauid9 fugiens casu quodā ĩscius domū mulieris intrauit/que abātide soror Phrophāto Celinie fratri nupta erat. Sosia vocabat' mulier/que noctu eū Argos urbē emisit / putās ad se diuinitus puerū delatū. Inde Argis apud hospites paternos educatus ē ⁊ cū robustū corpus haberet/sese in palestra gymnasiisqꝫ ceteris exercuit. Celinias ⁊ Aristoteles dialecticus Abantidā tirānū in foro trucidarūt. Iñ

Nicocles interẽpto postea Abantide patre qui in filii locũ successerat/ tyrannũ se fecit· cũ Aratus plurimũ nois haberet/ sicyonii exules ad eũ se ouerterunt. Inde Aratus coacta exulũ et quorũdã alioꝝ manu sicyonẽ noctu scalis ingredit/ ꝛ incensa tirãni domo/ ipe Nicocles per cuniculos euasit/ exules reuocati sunt ĩ ciuitatẽ/ tũ qui a Nicocle numero· lxxx· tũ qui a superioribꝰ tirãnis nõ pauciores. ccc. electi e ciuitate fuerant· Cũqꝫ inopes plurimi redĩssent/ possessiões suas repetebãt villasqꝫ ac domos aduentes/ in magnã difficultatẽ ꝛ animi sollicitudinẽ adduxerunt Aratũ/ cernentẽ seditionibꝰ ciuitatẽ agitari· His rebꝰ anxius optimũ cõsilium excogitãs/ rerũ summã ad achaeos detulit/ atqꝫ ita sicyonios acheis cõiungens vnũ corpus effecit/ quindecĩ talentis dono a ℙtolemeo rege acceptis statuit suoꝝ necessitati ꝯsulere/ ea quippe ciuibꝰ suis ad redimẽdos captiuos/ siue ad aliã necessitatẽ egentibus diuisit. Instantibus uero exulibus/ ut sua sibi bona redderent/ possessoresqꝫ deturbare uolentibꝰ/ cũ sanari id malum nulla ratione posset/ ꝛ exitiũ ciuitati instare uideret/ prospexit unã tantũ rẽ in ℙtolemei liberalitatẽ sitam eẽ· Igit in egyptũ nauigans a rege opulentissimo precibus impetrauit/ ut dissolutionẽ debitoꝝ ad componendas ciuiũ discordias numerosa pecunia leuaret· ℙtolemeo Aratus valde familiariter utebat quẽ signis ꝛ tabulis e Grecia missis sibi deuinxerat. nã cum in eiusmodi rebꝰ Aratus nõ parũ iudicii haberet/ ꝛ quotidie aliquod opus summoꝝ artificũ/ ĩ primisqꝫ ℙãphili ꝛ Melãthi studiose conquirẽs ad regẽ mittebat centũ quinquaginta talenta ab eo accepit ad componendũ statũ ciuitatis/ quoꝝ quadraginta secũ asportans in ℙeloponnesum rediit/ reliqua missa sunt. Fuit igit magnũ ꝛ laude dignũ/ tantã pecunie uim conciuibus parare suis/ cuius exigua parte alii ipe ratores et principes ciuitatum accepta a regibꝰ/ suã sibi patriam turpiter seruire coegerunt. Maius etiã ꝙ his pecuniis sublatis simultatibus inter pauperes ꝛ locupletes reconciliata pax ẽ/ populo aũt uniuerso salus cum securitate parata. Admirabilis ꝓfecto illius in tantis opibus iquit ℙlutarchus/ tantisqꝫ honoribꝰ modestia fuit. Hõres Arato publice decreti fuerunt/ ꝛ ab exulibꝰ priuati erecta statua. ¶ Eius ciuitas/ Sicyon urbs Achaie intra isthmũ/ ubi dicit pictura iuenta. ¶ ℙrofectus/ discedẽs ab Argis/ ubi fuerat educatus apud amicos paternos· Argi nõ multũ distabãt a Sicyone ¶ Clãdestino/ nocturno/ qm noctu ingressus ẽ urbẽ cũ exulibꝰ et tirãni Nicoclis domũ incendit/ et patriã asseruit suã per quĩquagĩta ãnos a tirannis uexatam. ¶ Aethodeũ/ ℙlutarchus dicit fuisse Nicoclẽ· Forte Aethodeus Nicocles appellabat/ aut ℙlutar· secuꝰ ẽ alios ãnales

ꝙ cũ eiꝰ ciuitas. l. ãnos a tyrãnis tẽret: ℙfectꝰ Argis Sicyonẽ/ clãdestĩo itroitu urbe ẽ potitꝰ. Cũqꝫ tyrãnũ Aethodeum

¶ Oppressisset/ Plutarchus dicit tyrānū euasisse noctu p cuniculos. ¶ In bonis/rebus amissis prius/cū mitterēt ī exiliū. ¶ Q; ꝛ eos/hec erat difficultas. ¶ Restituerat/reuocauerat ab exilio. ¶ Egere/inopes eē amissis bonis/que ab aliis possidebant. ¶ Et quinquagīta ānoꝝ/hec erat altera difficultas/q̄tū ad eos qui iā per quīquagīta ānos bona donata a tyrānis possederant/pulsis iustis dñis. Mutare igit bas possessiones arbitrabat iustū non esse. ¶ Propterea q;/ratio q̄re non videbat iustū. Judicauit ergo bas possessiones non eē adimēdas possessoribꝰ/ ꝛ satisfaciendū illis quoꝝ prius fuerant. ¶ Heredi tatibꝰ/relicto iure hereditatis/ ꝛ multa uendita ꝛ tradita dotis nomine. ¶ Illis/ qui possidebāt. ¶ His/ quoꝝ fuerāt prius possessiones. ¶ Cū statuisset/ p certo habuisset/ ꝛ plāe cerneret/ iudicasset q̄. sic alibi dicit/ Sat uere aūt qui sit sapiens: hoc maxime uidetur esse sapientis. ¶ Alexandriaꝫ/ que est urbs egipti ad mare. ¶ Hospitem: amicū/ quoniā eo familiariter utebat Aratus et hospes eiꝰ erat/ quotiens in egyptū transmittebat. ¶ Alter/ secūdus postq̄ condita fuit Alexandria. ¶ Docuisset/ aperuisset causam quare illuc nauigasset/ quoniā nō poterat suos ꝑcules cōponere sine pecunis. ¶ Vir summus/ summe autoritatis ꝛ laudis. ¶ Grādi/ nūerosa/ īprouiso oppressissꝫ: sexcētos exules/ qui fuerāt eius ciuitatis locupletissimi/ restituit: rēq̄ publicā aduētu suo liberauit. Sed cum magnā animaduerteret in bonis ꝛ possessiōibus difficultatē: q; ꝛ eos quos ꝛ ipse restituerat/ quoꝝ bona alii possederant/ egere iniquissimuꝫ arbitrabatur: et quīquaginta annoꝝ possessiones mouere non nimis equū putabat: propterea q; tā longo spacio/ multa hereditatibꝰ/ multa ēptiōibꝰ/ multa dotibꝰ detinebātur: sine iniuria iudicauit/ neq̄ illis adimi/ neq̄ his non satisfieri quoꝝ illa fuerāt/ oportere. Cū igitur statuisset opus eē ad eā rem cōstituendā pecunia: Alexandriā se ꝑficisci velle dixit: remq̄ integrā ad reditū suū iussit esse. Jsq̄ celeriter ad Ptolemeū suū hospitē vēit: qui tū regnabat/ alter post Alexandriā cōditā. Cui cū exposuisset patriam se liberare velle: causāq̄ docuisset: a rege opulento vir sūmꝰ facile īpetrauit: vt grādi pecunia adiuuaretur. Quā cū in Sicyoneꝫ attulisset: adhibuit sibi in cōsiliū q̄decī

quoniã ¶Stolemeus erat opulentissimus a quo accepit. c.l. talẽta. ¶Prin cipes/primos ciuitatis. ¶Cognouit/iudicauit ⁊ perscrutatus ẽ. inde cog nitio dicit' iudicium siue iudicatio ¶Prefecit/ꝓposuit/⁊ elegit quosdam qui agris estimandis preessent. estimare ẽ preciũ ponere. ¶Cederẽt/bẽ das aliis permitterent. ¶Quod tanti eẽt/id ẽ accipere pecunias/que tantũ valerẽt/ꝙtũ possessiones ab aliis occupate. ¶Suũ/possessiões quas ami serant ¶O uirũ mag nũ/laudat Cicero pru dentiã Arati modestiã qꝫ⁊ studium erga patri am ⁊ ciues / detestatur qꝫ Syllã ⁊ Cesarẽ tyrã nos / qui bona ciuium sub basta venire iusse runt uoce preconis.

principes: cũ qbꝫ causas cognouit/⁊ eoꝝ qui aliẽa detiebãt/⁊ eoꝝ q sua amiserãt: prefecitqꝫ estimãdis possessiõibus: ⁊ vt psuaderẽt aliis vt pecuniã accipere mal lent/possessiõibus cederẽt: aliis vt ꝯmo dius putarẽt numerari sibi quod tanti esset: qꝫ suũ recupare. ¶ta perfectũ est: vt õnes ꝯstituta cõcoꝛdia/sine querela dis cederẽt. O virũ magnũ dignũqꝫ/qui in nostra repu. natꝙ esset. Sic par ẽ agere cũ ciuibꝙ: nõ vt bis iã vidimꝙ/bastã in foꝛo ponere: ⁊ bona ciuiũ voci subiacere ꝓconis. At ille grecꝙ/id qꝺ fuit sapiẽtis ⁊ prestãtis viri/õnibꝙ ꝯsulẽdũ putauit. Eaqꝫ ẽ sũma rõ ⁊ sapia sũmi ciuis/ꝯmo da ciuiũ defẽdere: nõ diuellere: atqꝫ õnes eqtate eadẽ ꝯtiere. hitat' gratis ĩ alieno. Quid ita: vt cum emerim/ edificarim/ Magnũ/magni nõi nis ⁊ autoritatis / ac dignũ qui Rome natꝙ eẽt. ¶Sic est par/decet ¶Bis: tempore Sylle ⁊ Cesa. ¶Bastã pone re/ vendere bona ciuiũ sub basta uoce precõis Vnde Martialis/ Vẽ deret exultos colles cũ preco facetus. ¶At il le grecꝙ/Aratus Sicyo nius putauit õibꝙ con sulendũ esse/quod fuit officiũ prudentis viri/ ⁊ sapientis. ¶Eaqꝫ ẽ. ponit nunc quid deceat sapientiã summi ciuis/omnis. ſ. eodẽ iure continere/ ⁊ bona ciuiũ defendeꝛ ¶Summa/perfecta prudentia seruire cõmodis reip. ⁊ ciuiũ ¶Diuellere/ diripere distrahere atqꝫ dissipare. ¶Eadẽ equitate/pari iusticia/ ut nõ p ualeant aliqui potentes/et inopes deprimant' ⁊ cauẽdũ ẽ ne diuitiis afflu entes in aliena bona possessionesqꝫ inuadãt / ⁊ ne alii e suis locis bonisqꝫ pellant'/quod ẽ contra iusticiã. Vnde dicit Cicero faciens de hac re oten tionem ⁊ ꝓpositionẽ/habitat' gratis· ¶In alieno/in re non sua ¶Quid ita? cur? querit a se Cicero cur in alieno gratis habitat'/quoniã ſ. eripiun tur bona aliquibꝙ/ꝙis in ipsis comparãdis multũ impenderint/et aliis

uant'/qui inuito priore domino bonis fruunt'/ꝝ gratis in alieno habitãt
¶ Tuear/defendã. ¶ Fruare meo/vtaris ꝝ uoluptatẽ capias ex reb9 me
is. ¶ Quid est aliud/quasi dicat nil aliud ẽ/q̃ id qđ dixi / ut quis emat
et alius fruat' rebus emptis aliena pecunia. ¶ Tabule uero noue/Hũc de
creditorib9 debitoribusq̃ intelligit/qui es alienũ soluere nolunt/in quoꝝ
gratiã tabule in foro ponebant' ꝝ leges / quibus volebãt statuebantq̃ il
larũ autores/ut es ali
enũ debitorib9 donare
tur/quod reip. pernici
osissimũ ẽ. Tabule no
ue dicebãt'/ quãdo uel
senatus decreto uel im
peratoris edicto decer
nebat'/ne alienũ es a de
bitorib9 exigi posset.
Id fiebat ĩ plebis sub
sidiũ/que potentioꝝ fe
nore ita iterũ oppri
mebat'/ ut soluere non
posset. Cum igit' tales
ꝓponũt' tabule/quid
significãt nisi ut ex pe
cunia credita q̃s emat
fundũ/ꝝ creditor pecu
niã nõ habeat/debitor aũt habeat fundũ aliena pecunia emptũ. quod ẽ c
tra õnem equitatem. Seneca dicit/Nisi forte existimas leui ꝝ fabuloso ser
mone ꝝ agilib9 argumentis prohibere posse rẽ pernicios̃issimã beneficiorũ
nouas tabulas. ¶ Quid argumenti/quid sententie. Argumẽtũ in hoc loco
sententiã significat ab arguo quod idẽ est quod demõstro. sic apud Ouidi
um/Cui latus argueret corneus arcus erat. ¶ Quãobrẽ/concludit Cice.
quid agendũ sit. ¶ Ne sit es alienũ/ne sint debitores/qui reip. noceant.
¶ Potest caueri/vitari põt multis mõis ne. s. es alienũ noceat reip. nisi erit
istud/ut creditores suã pecuniã perdãt/ꝝ debitores aliena lucrẽt'/qđ max
ime noceat reip. ꝓpter dissensiones que violata fide oriunt'. fides aũt uio
lat'/cũ pecunia credita nõ solut'/ꝝ sic uiolat' iusticia: cuius fundamentum
est fides. ¶ Si hoc nõ fuerit/põt inquit caueri/ nisi tabule noue proponẽ
tur/quib9 pecunie donant' debitoribꝰ. ¶ Vt locupletes/ hoc ẽ q̃ tũ adle
gem agrariã/qua locupletib9 agri adimũt'/ꝝ dant' egenis. ¶ Debitores
lucrent'/hoc pertinet ad nouas tabulas/que proponebãt' in grãz debitoꝝ
Ergo inquit si hoc nõ fuerit/alia uia prouideri potest/ ut es alienũ dissol
uat'. ¶ Hũq̃ uehementius actũ ẽ/ Prima Ciceronis cura ꝝ commendatio

tuear/ĩpẽdã: tu me iuito fruare meo: qđ
ẽ aliud q̃ alíis sua eripe: alíis dare aliẽa:
Tabule vero noue quid hẽnt argumẽti:
nisi vt emas mea pecũia fũdũ: cũ tu ha
beas/ergo nõ habeã pecuniã. Quam ob
rem ne sit es alienũ quod reipu. noceat/
prouidendũ est. quod multis rõibus ca
ueri potest: si hoc nõ fuerit: vt locupletes
suũ perdant: debitores lucrẽtur alienũ.
Nec enĩ vlla res vehemẽtiꝰ rẽpu. ꝺtinet:
q̃ fides: que eẽ nulla põt: nisi erit necessa
ria solutio reruꝫ creditaruꝫ. Hunq̃ enĩ

in consulatu fuit legis agrarie dissuasio. Unde furores Catiline ⁊ aliorũ coniuratorũ oppressit/qui ꝓpter magnitudinẽ eris alieni bellũ ciuile optauerant/⁊ tribunos legis autores in senatu grauissima oratione adeo fregit/ut loqui amplius nõ auderẽt. Omnes oberati Catiline fauebãt/⁊ cum plerique postularent/ut Catilina belli premia proponeret autore Salustio ille nouas tabulas ꝓscriptiones locupletũ magistratus sacerdotia rapinas/omnia denique alia que bellum atq; libido victorũ desiderat/ polliceb͂at. Unde etiã ꝙ ipse. C. Antonius Ciceronis collega ꝓpter magnitudinẽ eris alieni nõ inuitus de coniuratiõe audiebat. huic malo Cicerõis industria occurrisse. ¶ Vehementi9: maiori conatu cũ ego essem osul. ¶ Armis et castris/ hoc dicit propter Catilinã et alios coniuratos/qui es alienũ oflauerant/ et arma sumpserãt otra remp. ⁊ Ciceronẽ consulem et optimates trucidare parabant. ¶ Ab omni genere hoim ⁊ ordine/quoniã ex ordine senatorio / ut scribit Salustius; et equestri ⁊ nõnulli nobiles ex municipiis cũ Catilina erãt et ex plebe. ¶ Ut hoc malũ/ne. s. pecunia credita solueret. ¶ Nec maius es alienũ/nunq; fuerũt tot oberati. His amicis sociisq; confisus Catilina inquit Salustius/simulq; ꝙ es alienũ per oĩs terras ingens erat. ¶ Fraudãdi enĩ/ratio quare facile et bene dissolutũ fuit es alienũ. ¶ Sublata/amota fraude/quoniã oppresso Catilina non potuerũt obtinere/ut es alienum condonaret. ¶ Specie/apparẽtia fraudãdi creditores/quoniã nulla spes fraudis relicta erat/cũ Cicero consul summa prudentia reip. gubernacula teneret. ¶ At uero hic noster Victor/Cesarẽ taxat / qui et agros populo diuisit uectigales reip. et largitionib9 aliisq; reb9 preter equitatẽ sibi plebẽ deuinxit/ut ad id quod cupiebat peruenire per fas ⁊ nefas. ¶ Hic noster victor/Cesar qui remp. occupauit. ¶ Nũc uictus/ex stomacho loquit͂ i Cesarẽ/qui cũ uoluisset eẽ victor/postea fuit uictus ⁊ a oiuratis oppress9. ¶ Que cogitarat/cũ. s. ad imperium tenderet. ¶ Unde dicit in quadã epistola ad Atticũ Cesarẽ in osulatu ofirmasse regnũ/de quo edilis cogitarat. ¶ Perfecit/exequutus ẽ cumulatissime. ¶ Cũ eius iã nihil interesset/id est cũ ad ip sum iã nihil pertineret: et nõ egeret gratia populari/ quoniã potiebat͂ iã rerũ. Cũ igit͂ nullã utilitatem ex largitionib9 expectaret/quoniam

vehemẽtiq; actũ est: ꝙ me osule: ne solueretur armis ⁊ castris. tentata res est ab oni hoim genere ⁊ ordine: quib9 sic restiti: vt hoc tantũ malũ de rep. tolleretur. Nũq; nec maiq es alienũ fuit: nec meliq nec faciliq dissolutũ. Fraudãdi. n. specie sublata: soluẽdi necessitas cõsecuta est. At vero hic noster victor/nũc quidẽ victus/que cogitarat ea perfecit: cũ eiq iaz

habebat id quod optauerat/tamen his largitionib9 vsus ẽ. ¶ Sensus ẽ/: Alii qui nouas tabulas ꝓposuerunt/fauorẽ captabant/ et ob id supremũ lo cũ querebãt/aspirabantq3 ad principatũ fauore populi. ¶ Cesar uero cũ iã esset imperator/ꝛ nihil eius interesset/quoniã ad optata peruenerat/ramẽ ea perfecit que prius cogitarat/cũ ad principatũ quẽ anio suo effinxerat omni uia properaret. ¶ Dde etiã q3 Cesar ĩ cõiuratione Catiline nominat9 fuit/ꝛ sic Cesaris malũ animũ notat/ qui pec candi libidine tenebat Dã cũ nullã vtilitatẽ caperet aut expectaret ex his largitionib9/ta mẽ ut peccaret dilargi ebat. ¶ Suetonius ĩ hac re Cesarẽ laudat/nec ci cerõi astipulat. ait. n. ĩ Cesare de pecuniis mu tuis disiecta nouaꝝ ta bularũ expectatione/q̃ crebro mouebat/ decre uit tandẽ ut debitores creditorib9 satisfacerẽt per estimationẽ possessionũ/q̃ti quasq3 ante ciuile bellũ comparauis sent deducta summa e ris alieni/si quis vsure nomine numeratũ aut perscriptũ fuisset/qua cõditione quarta pars pene debiti deperibat. ¶ Li bido/effrenata voluntas. ¶ Etiã si nõ eẽt cã/peccandi. quoniã iã reꝝ po tiebat/ꝛ nõ egebat aure popularis/ ut illa euectus ad summũ gradũ ascẽ deret. ¶ Ab hoc igit/ occludit Cicero fugiendũ eẽ a talib9 largitionibus/q̃ sunt contra equitatẽ. ¶ Tuebunt/defendent gubernabũt regẽtq3/precipit Cicero quid agendũ in tali re sit/his qui reip. presunt/quoniã seruata iudi cioꝝ equitate suũ quisq3 possidere debet. ¶ Circũueniant: decipiant a po tẽtioribus/ꝛ q3 ipi diuites possint sua defendere et amissa recuperare/nec ip sis noceat inuidia/quia sunt diuites. ¶ Obsit/impediat: quoniã solemus in uidere potentioribus ¶ Vectigalib9/ redditibus. publica uectigalia itelligũ tur ex quibus uectigal fiscus capit/quale ẽ vectigal portus/ uel reꝝ vena lium/itẽ salinarũ ꝛ metallorum. ¶ Hec genera officiorũ/de quibus dispu tatũ est. ¶ Persequunt/qui studiose amplectunt. ¶ Cũ vtilitate reipub.

nihil interesset. tãta in eo peccãdi libido fuit: vt hoc ipsũ eũ delectaret peccare: ẽt si cã nõ eẽt. Ab hoc igit genere largitõis/ vt aliis detur/aliis auferatur: aberũt hi qui rẽp. tuebũtur. ¶n primisq3 operã da bunt: vt iuris ꝛ iudicioꝝ equitate/suũ q̃sq3 teneat. Et neq3 tenuiores ꝓpter ĩbe cillitatez circũueniãt: neq3 locupletibus ad sua tenẽda vel recuperãda/ obsit inui dia. ¶Preterea quibuscũq3 reb9/ vel belli vel domi poterũt: rẽp. augeãt/imperio/ agris/ vectigalib9. Hec magnoꝝ hoim sũt. Hec apud maiores nrõs factitata. Hec genera officioꝝ q̃ persequuntur/cũ sũma vtilitate reip. magnã adipiscẽtur

quod ē valde optandū curādūq; ut oīa ad illius utilitatē referāt. ¶ Gratiā/benuolentiā. ¶ In his aūt/ponit ea que Antipater philosophus putabat eē a Panetio pretermissa/que ad utilitatē pertinent· de qua in hoc uolumine disputatū ē· Antipater fuit ex Tyro phēicie stoice discipline auditus/qui post Panetiū de officiis scripsit/et quedā necessaria omisisse Panetiū dixit/que Cice· perstrīgit/cū sint ī promptu.

et gratiā et gloriā. In his āt vtilitatū preceptis Antipater tyriꝰ stoicꝰ q Athenis nuper est mortuꝰ/ duo p̄cepta censet esse a Panetio p̄termissa/ valitudis curatiōnē et pecunie. Quas res a sūmo philosopho p̄teritas arbitror: q eēnt faciles: sūt certe vtiles. Sed valitudo sustēt̄atur notitia sui corporis: et obseruatōe earū rerꝫ que res aut p̄desse soleāt aut obesse: et cōtinētia in victu ōni atq; cultu/ corporis tuēdi cā et p̄termittēdis voluptatibus. Postremo arte eorꝫ/ quorū ad sciam hec pertinēt. Res āt familiaris queri debet/ his rebꝰ qbꝰ abest turpitudo. Cōseruari āt diligētia et parsimōia: iisdē ēt rebꝰ augeri. Has res modissime Xenophō Socraticꝰ psecutꝰē in eo libro q economicꝰ iscribit: quē nos ista fere etate cū essemꝰ

Censet/iudicat et putat ¶ Curationē/ quomō debeamus curare valitudinem et pecuniam/ que duo circa utilitatē versant· ¶ Pretermissas/omissas a Panetio certo cōsilio/quoniā eēnt faciles et ī promptu/omnes enī hoc sciūt ¶ Sūt utiles/pertinēt ad hanc disputationē/ quā in manibꝰ habemꝰ de vtili· ¶ Sed valitudo/ dat Ci· precepta de his que a Panetio pretermissa sunt tanq; facilia ¶ Notitia sui corporis: ut vnusquisq; sciat suā naturā et dispositionē naturalē/et quid illi p̄sit obsitq; / ut caue re possit. ¶ Et contīnētia/ quoniā incontinens viu uiuere nō potest/cū omnibꝰ vtat sine aliquo discrimine.

¶ Tuendi/conseruandi in prospera valitudine ¶ Et pretermittendis voluptatibus/pretermittendo voluptates que sunt esca malorꝫ/et virile corpus eneruant. Vnde Plinius in epistolis laudat Spurinnā/q haberet uiridē corpus et ualidū perspicuāq; oculorꝫ aciem propter otinentiā/ q̄ autore Laertio Socratē a peste tutū reddidit Athenis / que totā urbē infecerat. ¶ Arte eorꝫ/medicina et medicorꝫ preceptis ¶ Res autē familiaris / Trāsit ad alterā partem/docens quomō res familiaris querēda sit. Turpitudo id est honesto lucro querenda est res domestica et augenda ¶ Has res/quibus est querenda res familiaris et augēda. ¶ Xenophon socraticꝰ

discipulus Socratis ¶ Economicus/de re familiari tuenda. Hec Ciceróis interpretatio non extat/nec extabat tempore Quintiliani. Aristoteles etiã vt dictũ est / opposuit librũ economicũ in quo precipit quomó paterfamilias debet gubernare suã domum / ꝛ querere atq; augeꝛ rẽ domesticam/ sic etiam facit Xenophon.

Sed vtilitatũ cõparatio / postq; abunde Cicero disseruit de vtili/ vt proposuit· iam de cõparatione utiliũ inter se dicet/ut pars ꝓpositionis absoluat / quã Panetius ptermisit. ¶ Erat quartus / qm̃ prius videndũ erat de honesto/inde duob9 ꝓpositis honestis utrum honestius/quod in primo volumĩe fecit/post ea tercio loco de vtili/ inde quarto de duob9 utilib9 utrum utilius. ¶ Hã ꝛ cõmoda corporis/docet quõ fit hec cõparatio/ et ponit exempla. ¶ Corporis cõmoda / bona valitudo vires pulchritudo celeritas in pedib9 clara et beata vox et ipsius explanata ipressio ¶ Cũ externis/ bõis fortune que sunt extra corpus et animũ:ut diuitie magistratus ꝛ similia· Hoc modo inquit bona corporis cõparãt cũ externis ꝛ ponit exemplũ/ꝛ externa cõparãt cũ bonis corporis ꝛ ipa bona corporis inter se comparãt· ¶ Externoꝝ aũt/est inter se cõparatio/ vt gloria diuitiis anteponat/redditus urbani rusticis. ¶ Vectigalia urbana/ redditꝰ ex aliqua re que sit in urbe. ¶ Rusticis/ vectigalib9 que ex re rustica percipiunt ¶ Ex quo genere cõparationis/affert responsum Catonis censorii/ quo ille usus ẽ cũ ab eo quispiã quereret/quid maxime vtile eẽt in re familiari· ¶ Catonis senis/ad differentiã Catonis iunioris /qui vticensis cognominatus est· Cato senior omnium bonaꝝ artũ magister fuit/ rei rustice

q̃ es tu nũc/e greco in latinũ conuertimꝰ.

¶ Comparatio duorum vtiliuꝫ inter se.

Sed vtilitatũ cõparatio (quoniã hic locus erat q̃rtus a Panetio ptermissus) sepe est necessaria. Hã ꝛ corporis cõmoda cũ externis/ꝛ externa cũ corporis/ꝛ ipsa inter se corporis/ꝛ externa cũ externis/cõparari solẽt. Cũ externis corporis hoc mõ cõparãtur: valere vt malis: q̃ diues esse. Cũ corporis externa hoc mõ: diues eẽ potiꝰ: q̃ maximis corporis viribꝰ. Ipsa inter se corporis cõparantur sic: vt bona valitudo voluptati ãteponat: vires celeritati. Externoꝝ autẽ: vt gloria diuitiis: vectigalia vrbana rusticis. Ex quo genere cõparationis illud est Catonis senis: a quo cum

studiosus. de qua etiã scripsit/ et clarissimũ uite exẽplũ prebuit nepotibꝫ suis. ¶ Quid maxime expediret/ valde vtile eẽt/et quis eẽt certissimꝫ questus. ¶ Bene pascere/habere prata que parua agricolaꝫ impensa questum afferunt et ideo parata dixerũt antiqui. facere pecuariã/ ꝛ habere animali a que nõ sint oneri fundo/ ꝛ ideo dixit satis bene pascere. ¶ In quarto loco posuit arationẽ/ quoniã requirit impensam / ꝛ sic oñdit questũ ex cultura agroꝫ pecuariis ꝛ uillatica pastione preponẽ dũ eẽ ceteris/ cũ sit iustus ꝛ citra iniuriã alioꝫ. hũc questũ romãi diu coluerunt. Colebãt enĩ agros et ĩde admitiã eligebãt/ faciebãt pecuariã/ inde cognoĩa necnõ peculiũ ꝛ pecũia dicta. ꝛ ipa deniqꝫ italia ab itulis .i. vitulis prisca lingua. ¶ Ille igitur bene pascit / q̃ prata habet ꝛ pecuariã facit: ꝛ villaticã pastionem curat. ¶ Et cũ ille dicerꝫ nõne vtile est fenerari/respõdit Cato idẽ eẽ quod occidere hominẽ/ vt ostenderet rẽ domesticã nõ eẽ augendã illicito et inhonesto lucro / sed propriis redditibꝫ agroꝫ ꝛ animaliũ/ guleqꝫ ꝛ luxui vestiũ tẽperandum eẽ/ quoniã nihil põt eẽ vtile/ quod nõ ẽ honestũ/ ꝛ parsimonia ẽ maximũ vectigal. ¶ Increpãs aliquãdo mores urbis Cato/ difficile eẽ dicebat illã rẽp. saluam fore/ ubi pisciculus plus q̃ bos ueniret. Dictum ẽ supra/ quare feneratio habeẽ odio/ cũ sit contra naturã. Quid enĩ ẽ fenus inqt Seneca ꝛ vsura/ nisi humane cupiditatis extra naturã quesita noĩa? ¶ In pricipio de re rustica scribit Cato: Maiores nostri sic habuere et ita in legibꝫ posuere furem dupli odẽnari/ feneratorẽ quadrupli. ¶ Bene vestire/ non absumere rẽ domesticaꝫ luxu vestiũ. ¶ Interrogatus Cato inquit ¶ Iliriius/ quis eẽt certissimꝫ questus / respõdit/ Si bene pascas/ qui proximꝫ/ si satis bene pascas/ Summa oĩm ĩ hoc spectãda fuit/ ut fructus is maxime ꝓbareẽ / qui q̃m minimo ĩpendio ostaturꝫ eẽt. Questuosissimã Cato iudicauit uitẽ ꝓximeortos riguos/ nec id falso si sub oppido sint. ꝛ prata q̃ ãtiq̃ parata dixerũt ¶ Quid hominẽ occidere/ quasi dicat/ ¶ Idẽ ẽ fenerari ꝛ hominẽ occidere. ¶ Ex quo/ ꝓpter hoc/ probat sniaꝫ suã autoritate Catonis. ¶ Et multis aliis/ que ad hoc ꝓbandũ dici possent. ¶ Quartũ/ hãc quartã disputationem de vtilibus vtrũ vtilius/ ut officiũ perfecte exquisitũ inueniat. ¶ Et toto hoc de genere/ vult Cicero senores vsu peritos ꝛ lõga experiẽtia reꝫ

quererẽt/ qd marie ĩ re familiari expediret: rñdit/ bñ pascere. Quid secũdũ: satis bñ pascere. Quid tertiũ: bñ vestire. quid q̃rtũ: arare. Et cũ ille qui q̃sierat dixissꝫ qd fenerari: tũ Cato/ quid hoiez iqt occidere. Ex quo ꝛ multis aliis intelligi dẽt vtilitatũ ꝯpatões solere fieri: rectecꝫ hoc adiũctũ eẽ q̃rtũ exgrẽdoꝫ officioꝫ gẽꝰ. Sed toto hoc de genere/ de querenda/ de

prudentes lōge melius de hac re disputare posse/q̄ possint philosophi i
suis scolis/qui nō habent usum rez/philosophi possunt p̄cipere nō ē fene
randū/bene querēdā ē pecuniā bene locādā/sed ipi oīa otenētes talia nō
sunt experti. Nt senes patresfamilias qui experti sunt quid sit fenerari/ q
quid afferat icōmodi/q quō q̄s pecunia debeat uti ouenientes ī emicyclo
de tali re inter se ofabulātes longe melio disputare q percipere pñt. Unde

Scipio Hānibal Pyr
rhus Alexāder Pōpeio
Cesar melius de re mili
tari disserē potuissent
q̄ hi qui de ea re scrip
serunt/q in acie versati
nō sunt. Ideo Hānibal
dixit Thormionē co
rā se de re militari dis
putātē/cū nunq̄ acies
vidisset. Idem de agricultura dicit Columella li.i. alloquēs Syluinū ad
quē scribit/Hoc igit Syluine iāt prius q̄ cū agricolatione otrabas aduo
cato in consiliū/nec tamē sic mente dispositus velut summā totio rei sniis
eoz osecutur9 / quippe eiusmodi scriptoz monumēta magis īstruūt q̄ fa
ciūt artificē/q experiētia dominat ī artib9/neq ē ulla disciplina/in q̄ non
peccādo discat/neq statī q̄s opos agricolatiōis erit bis plectis rōib9 ni
si q obire eas voluerit/q per facultates potuerit. Et Plato ī.iii. de rep. di
cit/Nō inuenē/sz senē potio bonū iudicē ē ouenit/q q̄ sero qualis sit iiu
ria didicerit/neq osuetā sibi aut iberētē/ verū alienā q ī aliis lōgo tpe p
cepit q̄leq a natura malū sit/sapiētia nō experiētia soleat agnoscere. Cō
modio/melio q̄ a philosophis. ¶ Ad mediū ianue sedētib9/ī emicyclo / q
locus erat ppe ianuā/ī quē senes ouenieb̄at. Erat aūt emicyclus loco semi
rotūdus īstar testudis. ī Lelio ait. cū sepe multa narraret / cū memini do
mi in emicyclo sedētē ut solebat/cū q ego essez una q pauci admodū fami
liares/ī eū sermonē illū icidere q tū fere multis erat ī ore. cycl9 grece latie
dicit circulus q orbis/emicycl9 medio circul9: ī cuius ābitū erāt sedilia/ ī
qb9 sedebat ab his/q ī emicyclo ouenieb̄at. ¶ Q̄ a philosophis/ q̄m hec
magis req̄rūt experiētiā rez q̄ disciplinā. Tū: q̄uis ita sit/ ut magis i v
su posita sint/tū cognoscēda sunt ex p̄ceptis philosopboz : q̄m sunt utilia
īde adhibēdus ē usus. ¶ Reliqua/ultimā ptē prie ppositionis q̄ ē de p̄pug
nātia utilis q honesti/q iudicio quo eligimus id qō p̄stat. q utit Cicero
trāsitione captās attentionē q̄m se psequutuz pollicet q dicenda restant.
¶ Deinceps: posthac. q iā postq̄ de omnibus aliis rebus disputatū est.

collocāda pecūia/ ēt de vtēda/ ꝯmodius a qbusdā optis viris ad mediū ianue sedentib9: q̄ ab vllis phis/ vlla in schola disputat. Sūt tū ea cognoscēda: ptinēt eni ad vtilitatez/ de qua hoc libro disputatū est. Relīq deinceps persequemur;

Petri Marsi Interpretatio in tercium volumen officiorum.

Dp Oblium Scipionem. Duobus voluminib9/ quorum interpretatio ad calcem deducta e/ut subiecta materia requirebat / dissimiles pfationes prepositi Cicero/ et secunda pfatione docuit / cur se ad scribendum in philosophia tulerit/hoc idem in hac prefatione facit/ sed alio modo Unde in tres partes diuidit. In prima uolens docere/cur se ad scribendum talia conuerterit eo tempore/ponit se id:fecisse propter ocium/cum senatus eet extinctus/iudicia essent deleta/ et nihil essz agendum cum sua laude aut in curia aut in foro et adducit ociuz Aphricani maioris preclari et summi uiri/cuius ingenii pstantiam ostendit se imitari uoluisse et ocium. In secunda parte/que incipit ibi/sz nec ocium hoc/ oparat ocium suum cum octo Scipionis/et ostendit inter utrumq multum interesse. quoniam Aphricani ocium uoluntarium erat. Ciceronis at necessarium/ quoniam eo tpe scelerati rez potiebatur/et Octauius ad Tyrannidem aspirabat. Et sic damnat tempora sua vir optimus et salutis patrie studiosus/et maxime notat. M. Antonium q iugulo Ciceronis intentum gladium habebat suoz scelerum oscius et bonorum oim inimicus/et docet Cicero se plura breui tempore scripsisse ia rep. occupata q antea multis annis. Cum enim Cesar rez potitus eet/ in prediis suis Cice. se continebat/cedes urbe foro senatoriisq muneribus/et raro ad urbem se conferebat:nisi Cesaris salutandi gra aut orandi p alicuius salute/ut p. M. Marcello p. Qu. Ligario p Rege Deiotaro/ quos apud Cesarem defendit illis vehementer iratum/omne tempus disputando et scribendo terebat vir ad communem natus utilitatem. conabat enim pdesse romanis suis eo mo quo poterat/cum dominatu unius oia tenerent/et nullum reip. vestigium extaret. In tercia parte/q incipit ibi/Sed cum tota philosophia/ extollens ipsam philosophia et maxime ea parte/que e de officiis/filium suum ad illa hortat/monetq ut expectationem de se et spem ia conceptam no fallat. Inde aggredit tractatum ibi/Panetius igit. Et disputat in hoc volumine/ ut in principio dictum est/de repugnantia que videt ee inter utile et honestum/ pscribitq formula qua iudicari possit quid sit agendum/ne ab officio discedat.

Marci Tullii Ciceronis/ de officiis liber tercius incipit.

Prefatio.

Dp UBLIUM SCIPIONEM MARCE FILI/ eum qui

P. Scipionem. P. Scipio qui primum Aphricanus cognominatus e a deuicto Hannibale et Carthagine ad tributum redacta/filius fuit ut dictum e. P. Scipionis/ qui rediens e Massilia/quo transmiserat / per ora ligustica Hannibali ex alpibus descendenti occurrit/et ad Ticinum victus fuit. hic inq Aphricani Lucius filius ex Pomponia habitus e/et in bello otra Hannibalem fortunatissimus

fuit et optimus senator/ꝛ in bello quod ꝺtra Anthiochū Asie regē popu
lus romanus gessit/fratri suo Lucio Scipioni ꝺsuli legatus ꝓficisci vo
luit/postea apud linternū uita functus ē omissis reip· muneribꝫ propter
aliquoꝫ simultates ut diffusius in ꝺmentariis Syllii dictū ē· ¶ Primꝫ/
ad differētiā Aphricani minoris/qui fuit nepos prioris per adoptionem
¶ Scripsit Cato/in principio suaꝫ originū/ ubi dixit claroꝫ uirorū nō
minꝫ ocii q̄ negocii ra
tionem extare oportēr
Autor ē Cicero in ora
tione pro ꝓlanco ori
gines Catonis desidera
mus. hic ē Cato ille cē
sorius qui secundo bel
lo punico questor Sci
pionis in Sicilia fuit/
quē ī senatu accusauit
q̄ publicā pecuniā pro
digeret/ꝛ pretor erat ī
castris apud metaurū

primus Aphricanus appellatꝫ ē/ ꝺcere
solitū scripsit Cato/q fuit fere eiꝫ eq̄lis/
nūq̄ se minꝫ ocioſū esse q̄ cū ocioſꝫ: nec
minus solū q̄ cū solus essz. Magnifica
ꝺo vox ꝛ magno viro ac sapiēte digna:
que declarat illū/ꝛ in ocio de negociis co
gitare: ꝛ in solitudine secū loqui solitū:

cū Hasorubal a Claudio Nerone ꝛ Liuio salinatore consulibꝫ interfectꝫ
fuit. ¶ In senectute scripsit historias/quaꝫ erant· vii· libri· primꝫ otinebat
res regū populi romani. Secundus ꝛ tercius/unde quecq̄ italica ciuitas or
ta sit/ob quā rē ois appellauit origines/in quarto erat primū bellū puni
cum· in quito secundū· in aliis duobꝫ reliqua bella ꝓsecutꝫ ē usq̄ ad ꝑtu
rā Seruii Galbe. qui lusitanos diripuit. ¶ Fere equalis/ quasi eiusdē eta
tis· Et ideo Catoni credendū erat/qm̄ hec viderat audieratq̄ ¶ Se nun
q̄ minus ocioſum/qm̄ exercebat ingeniū/ꝛ tacita cogitatione ab ocio et so
litudine abstrahebat'/et nūq̄ erat ocioſus/etiā si a negocijs reip· domesti
cisq̄ cessaret/qm̄ semp de negocijs cogitabat. ¶ Q̄ cū ocioſus/ cū cessaret
a muneribꝫ reip· ꝛ ocioſus eēt/ꝺ ē in studijs litteraꝫ uersaret'· Hā ocioſꝫ
ēt dicit' q̄ cognitioni rerꝫ ꝺat operā. unde philosophoꝫ uita dicit' ociosa/
qm̄ cessat a muneribꝫ publicis/ꝛ ī cōtemplatione rerꝫ uersat'. ¶ Nec minus
solū/qm̄ euoluebat monumenta ātiquorū/ ꝛ philosophorū ꝓcepta legens
cū illis loquebat'/ꝛ ēt secū/ ut tacita cogitatione ita abstraberet' a solitu
dine/ut nullo mō posset cē solus· ¶ Magnifica uero vox/ laudat uocē A
phricani/qua dicebat se nūq̄ minus ocioſum/q̄ cū ocioſꝫ ¶ Magnifica/
magnifico ꝛ claro viro digna. ¶ Magno uiro/ alti noīs et summe prudē
tie· ¶ Que declarat/ostēdit· ¶ Interpretat' Cicero uerba ipsius Scipionis.
¶ In ocio: cū a muneribꝫ publicis cessaret/cogitabat de negocijs. ¶ In so
litudine/ cum esset solus et remotus a frequentia hominum· ¶ Secum/ ta
cita cogitatione et mentis agitatiōe. q̄ res cognitōe dignissimas oseq̄bat'

¶ Vt neq; ceſſaret unq;/ut ſemper eēt ī negociis. ¶ Et interdū: cū eēt ſol9 quia ſecū loquebaē/mentiſq; agitatione que nūq; acq̄eſcit / ⁊ ſolertia vte baē nō egebat colloquio alteri9/qm̄ ſecū ⁊ cū libris mortuiſq; loquebaē/ ⁊ ſic non erat ſolus. ¶ Languorē/torporē et inertiam ¶ Acuebant/excita bant ⁊ ad negocia contēplationēq; irritabāt. ¶ Vellē hoc idē/hoc dicit ut euitet arrogantiā/p̄ponitq; ingenio ſuo p̄ſtantiā ingenii Scipionis/ quod

vt neq; ceſſaret vnq;: ⁊ interdū colloquio alteri9 nō egeret. Itaq; due res que lan guorē afferūt ceteris/illū acuebāt/ociū ⁊ ſolitudo. Vellē et nobis hoc idez vere di cere liceret. Sed ſi min9 imitatiōe tantā ingenii p̄eſtantiā cōſequi poſſum9: vo lūtate certe p̄oxie accedimus. Nā ⁊ a re pu. forēſibuſq; negociis/ armis impiis viq; p̄ohibiti/ociū p̄ſeqmur. Et ob eaz cām vrbe relicta/rura peragrantes/ſepe ſoli ſum9. Sed nec ociū hoc cū Aphricāi

nunq; acquieſcēs tātū roboris habebat / ut il lū a ſolitudine abſtra heret cū eēt ſol9. ¶ Hoc idē/ quod de ſe dicebat Aphricanus. ¶ Sed ſi minus/ſi nō poſſum in quit eminens ingentum Scipionis imitari/ vo lūtate tū p̄xīe accedo qm̄ p̄ſequor ociū vt ille faciebat. Nā ī qua dā epiſtola ſcribit cū ſe in agrū arpinatē cō tuliſſet/in hac ſolitudi ne careo oīm colloqui o / cūq; maxime ī ſiluā me abſtruſi denſam ⁊ aſperā/nō exeo uſq; ad veſperā/ nihil ē mihi amici9 ſolitudine in ea mihi oīs ſermo ē cū litteris. ¶ Si minus / ſi non oſequor imitādo tantā ingenii p̄ſtātiā ¶ Nā ⁊ a rep. probat quare uolūtate p̄xime accedit. ¶ A rep. ſenatu ⁊ reip. adminiſtratione ¶ Forenſib9 negociis/cau ſis iudicialib9 que in foro agebaē/ ⁊ ſic damnat bella ciuilia ⁊ eoz auto res. ¶ Armis impiis/Octauii aſpirātis ad ty rānidē/Antonii ⁊ lepidi tri ūuiroz. Armis inquit ciuilib9 p̄hibeor a ſenatoriisforenſibuſq; negociis quoniā illa arma erāt ad perniciē bonorū ⁊ patrie/cui pietatē debem9 ide o appellat arma īpia/quoniā impiū ē patriā lacerare ⁊ opprimere. ¶ Vi/ violentia. ⁊ ſic. M. Antonii violentiā taxat/qui Ciceronē uſq; ad necem inſectatus ē. ¶ Perſeqmur/ſtudioſe ⁊ libenter ociū āplectimur/ poſtq; ī rep. nullus ē locus. ¶ Ob eā cauſam/quia p̄hibitus ſum a repu. ⁊ cauſis forenſibus / in quibus uerſabar. ¶ Rura pagrātes / inquirētes rura ⁊ ſil uas ſolitudinēq;/potiſſimū in ſuo arpinati ⁊ formiano. nā cū in bis locis uerſaret/frequētib9 litteris hortabaē optimates/ut Octauiū adoleſcētem a. M. Antonio ſeiungerēt. ⁊ ſcribens ad Atticū hec uerba inſeruit/Hoshic philoſophamur: q̄d. n. aliud nobis reliquū ē? ⁊ de officio magnifice explica mus. alloq̄mur Ciceronē filiū/qua de re enī potius pater filio? ¶ Sed nec

ociũ hoc/hec ẽ secunda pars / qua ostendit ociũ suũ et causam ipsius multum differre ab octo Scipionis. ¶ Ille enĩ/rõ quare ociũ suum nõ ẽ cũ illo comparandũ/quoniã .s. Scipio sumebat sibi ociũ colligendi sui causa ꝛ sponte cessans a muneribus publicis Ciceroni aũt necessitas afferebat ocium/quoniã impiis armis ꝛ vi a rep. prohibitus erat. ¶ Pulcherrimis muneribus/honestissima reip. administratione / ꝛ officiis quib9 nihil est pulchri9. illis.n. publice saluti cũ summa honestate ꝛ virtutis laude consulit. ¶ Pulcherrimis/quoniã nihil est pulchrius nihil laudabili9 / cꝫ diligẽter pruenterqꝫ munera reip. obire. ¶ Sumebat /arbitrio suo nulla cogente necessitate. ¶ Tanqꝫ in portum/ac si ex tempestate maris nauigasset in portũ ꝛ locũ quietis . sunt enim in rep. tempestates motus varii ꝛ occupationũ negotiorumqꝫ agmina/ que

ocio: nec solitudo cũ illa cõparanda est. Ille.n. requiescẽs a reipu. pulcherrimis muneri9/ociũ sibi sumebat aliquãdo: ꝛ a cetu hoĩm frequẽtiaqꝫ/interdum tãqꝫ in portũ/se in solitudiẽz recipiebat. Nostrũ ãt ociuz negocii iopia: nec regescẽdi studio cõstitutuz est. Extincto.n. senatu deletisqꝫ iudiciis: qd ẽ qd dignũ nobis/ aut in curia aut in foro/agere possim9? ꝟta q ĩ maxĩa celebritate/atqꝫ ĩ oculis ciuiũ quõdã virim9: nũc fugiẽtes ꝟspectũ sceleratoꝝ qb9 oĩa redũdãt/abdim9 nos

Scipio interdũ fugiens in villis animi relaxãdi gratia honestũ sumebat ociũ/ꝛ tanqꝫ in tuto portu sic in solitudine quiescebat. ¶ Nostrũ aũt ocium/ponit differentiam utriusqꝫ ocii. ¶ Negocii inopia/ quoniã extincto senatu ꝛ rep. pene eversa nullũ Ciceroni negocium in ea relictũ erat/nõ enĩ licebat communi saluti consulere ꝛ in causis uersari. ¶ Senatu/apud quẽ de summa rerũ ꝟsultabat / ꝛ in genere deliberatiuo cause agebant ꝓ salu communi. ¶ Deletis iudiciis/causis forensibus. sublata inquit omni dignitate senatus ꝛ iudiciis/in quib9 mea vigebat industria: nil mihi agẽdũ cũ laude relictũ erat. ¶ Aut in curia/in senatu. Curia locus erat / ubi publicas curas gerebant. ¶ Aut in foro/ in causis iudicialib9 que ĩ foro agebãtur. ¶ Dignũ nobis/autoritate nostra ꝛ dignitate. ¶ ꝟta qui in maxima: a fortune mutatione affectũ mouet Cicero/ꝛ nefarios in odiũ trahit ꝛ in uidiã. quale ẽ virgilianum illud/tot quoniã populis terrisqꝫ superbũ regnatorem asie. ¶ Celebritate/frequentia ꝛ laude. ¶ Sceleratorũ/Octauii lepidi Antonii/qui capitali odio Ciceronem persequebant/ꝛ non solum de his intelligit: sed de omnibus alĩs/ quibus oĩa plena erant/ ꝛ ad votum cuncta succedebãt. ¶ Quantũ licet/quaten9 permittit a negociis võestris

¶ Sed quia sic ab hominib9/ autoritate doctoꝝ viroꝝ probat/ quare ĩ tã tis malis debebat frui ocio/et id efficere quod in ocio fieri põt/ quoniã ex ipis malis excerpere debemus si quid ineſt boni. ¶ In his malisque Cicero patiebaꝫ hoc bonũ ĩerat/quoniã ĩ ocio quod neceſſitate ſtitutũ erat ꝛ ſuſ ceptũ/poterat aliquid ꝺminiſci ꝛ ſcribere dignũ laude/ꝛ cõtẽplari res cog nitione digniſſimas. ¶ Fruor ocio/id efficio quod in ocio fieri debet/ ut

quantũ licet: ꝛ ſepe ſoli ſum9. Sed quia ſic ab hoĩb9 doctis accepim9: nõ ſolũ ex malis mĩma opoꝛtere eligere: ſed etiã ex cerpere ex his ipis ſi qd ieſſet boni: ꝓp terea et ocio fruoꝛ: nõ illo quidez quo de beat is qui quõdã pepiſſet ociũ ciuitati. nec eam ſolitudiez languere patioꝛ: quã mihi affert neceſſitas / non voluntas. Quãꝯ Aphꝛicã9 maioꝛẽ laudẽ vl meo iudicio aſſeq̃baꝫ: nulla tñ ei9 ĩgenii mo numẽta mãdata litteriſ/ nullũ op9 ociꝰ/ nullũ ſolitudinis munus extat. Ex quo ĩtelligi dẽt illũ mẽtis agitatiõe ĩueſtiga tiõeꝯ eaꝝ reꝝ/ q̃s cogitãdo ꝺſequebaꝫ/

docti homĩes monent.

¶ Cui peperiſſet ociũ ciuitati / qm̃ liberaue rat romã a furoribus Catiline / ꝛ ociũ roma nis ciuib9 peperat/qui per id tẽporis propter nefariã cõiurationẽ ꝺ ſternati erãt. ¶ Lãgue re/in deſidia ee atꝯ pi gricia ¶ Nõ volũtas ut accidebat aphricão ſi aliquãdo ſponte ſua in ſolitudine ſe recipie bat. ¶ Quãꝯ aphrica nus ¶ In hoc Cicero pre põit ociũ ſuũ ocio Sci pionis propter effectũ ꝛ cõmunẽ utilitatem / qm̃ Scipio nihil ĩ oci o ſcripſit/ quod ad bñ beateꝯ viuendũ poſteris prodeſſet et humano generi / Cicero añt clariſſi ma optimaꝯ ocii ſui monumenta reliquit. dicit tñ aphricanũ ꝺſecutũ fuiſ ſe ex ocio maiorẽ laudez/ne videaꝫ ſe illi preferre/qui princeps ſenat9 ſui tpis fuit ꝛ cui poſteritas parẽ inuenire uix potuiſſet. ¶ Maiorẽ/q̃ ego cõ ſequar ¶ Vel/etiam. ¶ Iudicio meo/hoc dicat ut uitet arrogãtiã/ꝛ p inſi nuationẽ fructũ ocii ſui Aphicani ocio ꝓponat. ¶ Tñ/q̃uis aſſecutus fue rit maiorẽ laudẽ/tamẽ nihil ſcripſit quod illi9 ocii ꝛ clariſſimi ĩgenii mo numẽtũ eẽt. ¶ Nullũ munus/nullũ opus/quod ĩ ſolitudie ꝺpoſuerit. Ex quo/ ꝓpter hoc qꝛ nõ ꝛ̃liqt mouumẽtũ aliqꝺ ꝛ op9 ĩ ocio elaboratũ. ¶ In telligi debet/ex his q̃ dicta ſunt Cicero ꝺcludit Scipionẽ nũq̃ fuiſſe ocio ſum aut ſolũ ꝓpter mentis agitationẽ/q̃ hõib9 ĩnata ẽ: ꝛ reꝝ inueſtigatio nẽ/quas cogitando ꝺſequebaꝫ/cũ igit nullũ op9 reliq̃rit/ĩtelligẽdũ ẽ ipm in ocio ꝺtẽplationi reꝝ fuiſſe intẽtũ. ¶ Inueſtigatione/ inquiſitione ꝛ ꝺ tẽplatione. ductũ ẽ hoc uerbũ a ueſtigiis tanꝯ ſignis indiciiſq̃ quib9 ad

rei noticiã peruenimus. Vnde inuestigare plerũq; ẽ querẽdo inuenire. Vñ in oõne ꝓ. Cu. Ligario/quoniã diligẽtia ũmici inuestigatũ ẽ qđ latebat Et Terentius/Nihil tã difficile ẽ/ quĩ querẽdo inuestigari possit ¶ Nos aũt/ponit causaz Cicero deuitãs arrogantiã / quare operã in ocio ꝺsumpsit scribendo/qm̃ nõ tam firmũ solidũq; ingeniũ habebat/ ut cogitatõe tacita. i. otẽplatione humanaz diuinarũq; rerum distraberet a solitudine/ quemadmodũ faciebat Aphricanus / q̃ in solitudine nunq; erat solꝰ ⁊ in ocio nũq; ocioſus ¶ Nõ tãtũ roboris/ uigoris ingenii qđ tanto ponderi rez sufficiat/ que sunt remotissime ⁊ cognitu difficillime. Sũt enĩ separate a materia penitus/ ⁊ nõ obiciunt sensibus exteriorib9 ¶ Vnde diuꝰ Hieronim9 dixit/Grãdes materias parua ingenia nõ sufferũt. Sed certe ingenium Ciceronis tãti erat roboris/ut ad oĩs materias aptissimũ eẽt / ⁊ nihil tã arduũ eẽ poterat/quod illa eminentissimi ingenii felicitas nõ facile supararet/si per nefandissimũ Antoniũ licuisset omne genꝰ philosophie/ ut animo ꝓposuerat latinis litteris celebrare. ¶ A solitudine/ut nõ videamur eẽ soli/et colloquio alterius nõ egere/qđ ꝑclarissimi ingenii opus ẽ/ ⁊ quod Aphricano cõtingebat. ¶ Ad hãc operã/industriã ⁊ laborẽ. ¶ Omne studium/voluntatẽ. ¶ Curaq;/diligentiã. ¶ Itaq; : quia in ocio ouerti animũ ad scribendum. ¶ Euersa/ a Cesare. s. ⁊ nouissime ab Augusto ⁊ Antonio. ¶ Breui tpe/ quo resp. fuit in potestate Cesaris. ¶ Stãte rep. vigente et florente/cũ. s. per eos regebat'/qb9 se ipsa omiserat. postea cũ domĩatu vnius oĩa teneret'/Cicero ad philosophiã diuertit/⁊ in ea scripsit. stare significat erectũ eẽ ut stãt are/⁊ stat resp. Inde per otrariũ dicit' euersa cũ ab aliquo tyrãno occupat' ¶ Sed cũ tota philosophia/hec ẽ tercia pars/qua philosophiã laudat/⁊ ad eã hortat' filiũ/qui Athenis erat/ philosophieq; operã dabat ꝓceptore Cratippo ¶ Frugifera/a frugib9/q̃ sunt quicq̃d ex fructu terre in alimoniã uertim9. ¶ Fructuosa / a fructib9 qui etiã arborũ sunt ¶ Inculta ac deserta/pstat in trãslatione agroz Frugiferoz/quoruz nulla pars ꝓpter utilitatẽ inculta ẽ/sic ẽ philosophia ⁊ maxime moralis que ad bene beateq; viuendũ magistra ẽ atq; certissimũ iter/⁊ ipa naturalis philosophia ꝓdest morali/ qm̃ phisicus cognoscens se eẽ opositũ ex q̃tuor principiis otrariis/ut necesse sit aliquãdo ipm̃ opositũ ex defatigatõe

nec ociosũ nec solũ vnq; fuisse. Nos aũt qui nõ tantũ roboris habem9: vt cogitatiõe tacita a solitudĩe abstrahamur: ad hãc operã scribẽdi/ õne studiũ curãq; cõuertimus. Itaq; plura breui tẽpoze euersa: q; multis ãnis stãte rep. scripsimus. Ez cũ tota phĩa mi Ci. frugifera ⁊ fructuosa/nec vlla pars eiꝰ iculta ac deserta

elemẽtoꝝ ĩ ſua prĩcipia reſoluiꝫ omnino ĩteriturũ eẽ/erit fortior/nec mor tẽ timebit/cũ oĩo ſciat ſe moriturũ erit magnanimus. liberalis/cum ſciat ſe tandẽ diuitias relicturuꝫ ꝫ nihil habiturũ ꝓter famã nomĩs ſempiternã/ſi uirtuti operã dedit/ꝫ iuſticiã coluit. ¶ Tamẽ nullus / laudat moralẽ phi loſophiã ꝫ officia/que vnicuiq; etati accõmodãt/ ꝫ ad uite cõis inſtitutõnẽ ſpectãt ꝫ etiã ad finẽ bonoꝝ vt filiũ attentũ reddat/ ꝫ ad perlegendum hoc op9 promptiorem magnitudine vtilitatis ꝓpoſita/ꝫ captat beni uolentiã a re ipſa quã ſcribit. ¶ Feracior/fructuoſior. ¶ Vberior:copioſior / qm̃ latiſſime patet ¶ Ducunt/ſumũtur accipiunt. ¶ Conſtanter/ qm̃ ille q vult eẽ ꝫ haberi officioſ9 debet eẽ oſtãs in ſuo propoſito ꝫ ab officio nũ q̃ diſcedere ꝫ nunq̃ in officio claudicare. ¶ Honeſte/cũ laude uirtutis / qm̃ officiũ ſemp ad bonum tendit:ꝫ ille qui honeſte vult uiuere/neceſſe ẽ ut fungat officiis/ꝫ is qui ſeruit affectib9/nõ põt eẽ oſtãs aut honeſtus/ideo ãplecti debem9 officia ꝫ ab ipis nunq̃ diſcedere/ut oſtãter ꝫ honeſte viuamus. ¶ Quare q̃ q̃ a Cratippo/ocludit Cicero ex his q̃ dixit multũ ꝺducere filio talia audire/qm̃ talis etas debet formari ꝫ dirigi ad conſtantiã ꝫ honeſtatẽ ipſis officiis/q̃ q̃ hoc audire poterat a Cratippo. ¶ Hoc/vt des operã philoſophie morali ꝫ officiis/ a quib9 oſtanter ꝫ honeſte viuendi ꝓcepta ducũt ¶ Accipere/intelligere. ¶ Arbitror ꝺducere/ puto eẽ vtile ut ad virtutem oſtituaris ꝫ formeris. ¶ Talib9 vocib9/nihil.ſ.eẽ utili9 ipis officiis. Vnde pueri hec precepta ediſcere debẽt a teneris vnguiculis/ut eorum tenera etas ad verã honeſtãq; imaginẽ effingat/ ꝫ optimã doctrinã ibibãt:cetera uero reſpuere q̃ ad luxũ ꝫ turpitudinẽ ducũt. Illa.n.infirma etas ꝫ prudentie expers ſatis per ſe alioꝝ libidinib9 obnoxia ẽ/ut multo magis frẽo q̃ calcaribus op9 ſit/ideo ex eoꝝ manib9 laſciui poete excutiendi ſunt/ꝫ tenera mens optimis preceptis monumentiſq; hiſtoriaꝝ ĩbuenda/ mateſta teq; heroici carminis attollẽda ẽ/ ut inde aĩ magnitudinẽ liberoꝝ erga parentes obſeruãtiã/in deũ pietatẽ/in alios officiũ ediſcat ¶ Quod cũ õib9 hoc inq̃t omnib9 faciundũ ẽ/ut .ſ. officiis delectẽt/et cognoſcant hisnihil eẽ in vita actiua utilius/qui volunt honeſte viuere/tamẽ o fili maxime faciundũ tibi ẽ/qui habes exẽpla domeſtica/ꝫ me patrẽ tuũ imitari debes /

ſit: tñ null9 feracio2 ĩ ea loc9 ẽ/nec vberi
o2:q̃ de officiis: a qb9 oſtãter honeſteq;
viuẽdi ꝓcepta ducũtur. Quare quãq; a
Cratippo nrõ prĩcipe huiꝰ memoꝛie phi
loſophoꝝ/hoc te aſſiduе audire atq; acci
pere ꝺfido: tñ ꝺducere arbitro2 talib9 au
reſ tuaſ vocib9 ũ dicq; circũſonare:nec eaſ
ſi fieri poſſit/qcq; aliud audire. Qꝺ cuꝝ
õib9 eſt faciẽdũ/q vitã honeſtã ingredi

ꝛ meis vestigiis insistere in doctrina obsequēda ꝛ honoribꝰ / quos ego nouus homo omnibꝰ suffragiis adeptus sum ꝛ Athenas ꝓfectus es gymnasiū totius orbis ꝛ bonaꝝ disciplinaꝝ quasi emporiū . preceptorē ꝓterea eminentissimū bēs/ut sine doctrina et moribꝰ redire huc nō possis/nisi cuꝫ maximo dedecore/ꝛ sic his circūstantiis filio necessitatē īponit/ut ītrocꝫ proficiat ¶ Industrie/studii ꝛ laboris. ¶ Honorū/ quos Ci. erat adeptus. fuerat enim edilis questor/pretor/ augur consul āno q̄dē suo creatus/quod ante eū hōi nouo non contigerat. ¶ Nomīs/ fame ꝛ glorie/qm̄ ipiꝰ nomē plusq̄ romanū īperiū ꝓmouebat. maxima igit̄ expectatio erat de filio / ut patris studiū hōres ꝛ famā imitaret̄/ ꝛ nomen de se relīqueret ad imitationē patris clari ꝛ summi viri. degenerare enī a uirtutibꝰ maiorū/ ꝛ spē parētū iā conceptaꝫ fallere/turpissimū ē flagitiosuꝫ ꝛ sceleratū. ¶ Suscepisti onus preterea/addit circūstātiā loci et persone / id ē Cratippi qui princeps erat illiꝰ etatis philosophorū. ¶ Preterea/ultra hec que dicta sunt/ꝛ a te expectāt ¶ Ad mercaturā bonaꝝ artiū / qm̄ athene erāt gymnasiū ōniū bonaꝝ artium ꝛ tāq̄ mercatus ꝛ emporiū. Et loq̄t̄ per trāslationē/ideo dixit tāq̄ qm̄ mercatura dicit̄ a mercādo/inde mercatus dicit̄ ubi res uēdunt̄ / et mercatura ē ipa ēptio. ¶ Inanē/uacuū sine litteris ꝛ moribꝰ. i. sine bonis artibꝰ quaꝝ Athene fuerūt inuentrices. ¶ Turpissimū/infame. ¶ Dedecorātē/deturpantē Athenas ꝛ Cratippū ¶ Quare q̄tū cōniti/cōcludit exhortās filiū ad studia ꝛ decorū prestādū/monetq̄ ut nō fugiat labores/ sꝫ ōnia summe uoluptati ascribat/ne uideat̄ sibi defuisse/cū oīa a patre habuerit/que illū ad perfectionē facile possent ducere ¶ Cōniti animo/ tota mēte ꝛ animi viribꝰ niti. ¶ Contēdere/conari cū labore/quasi dicat aīo et corpore tibi enitendū ē. ¶ Si discendi labor ē / quasi dicat voluptas est nō labor: qm̄ virtute nihil ē prestabiliꝰ nihil dulciꝰ ꝛ varias hēt voluptates cognitio reꝝ ꝛ contemplatio ¶ Tantū fac ut efficias. i. tantū assequaris ꝛ facias/ q̄tū potes omni conatu ꝛ labore animi ꝛ corporis. ordo est fac ut tantum efficias q̄tū potes conniti aīo ꝛ labore contendere. quasi

cogitāt: tñ haud scio/an nemini potiꝰ q̄ꝫ tibi. sustīes. n. nō paruā expectatōez imitātē de īdustrie nostre: magnā honoꝝ: nō nullā fortasse nois. Suscepisti onꝰ preterea graue ꝛ Athenaruꝫ ꝛ Cratippi: ad quos/ cū tanq̄ ad mercaturā bonaꝝ artiū sis profectꝰ: inanē redire turpissimū est/ dedecorātez ꝛ urbis autoritatē/ ꝛ magistri. Quare quātū ɔniti aīo potes: q̄ntū labore ɔtendere: (si discēdi labor ē potius q̄ꝫ voluptas) tantū fac vt efficias:

dicat/nullū remittas tempus. et/effice q̄tū potes omni contentione/id est perseuerātia et conatu. ¶ Nec committas/nō incidas ī hoc erratū. ¶ Suppeditata/subministrata ea oīa que ad te instituendū ꝫ excitādū pertinebāt ꝫ quoꝝ usu ad studiū indigebas tuū/id ē oīa a me habuisti / que a patre dari possunt ꝫ debent. Caue igit̄ ne uidearis tibi defuisse quod turpe est et flagitiosum. ¶ Sed hec hactenus/hec dixisse sufficiat/ꝫ talia tā missa faciamus. ¶ Cohortandi/ad bonas artes ꝫ studi a. ¶ Propositę diuisionis/qm̄ ꝓposuit in principio se disputaturꝫ de cōparatōe ꝫ repugnantia utilis ꝫ honesti.

nec cōmittas: vt ne cuꝝ oīa suppeditata sint a nobis: tute tibi defuisse videare. Sed hec hactenꝰ. Multa. n. sepe ad te cohortandi gratia scripsimꝰ. Nūc ad relīquā ptē ꝓpositę diuisiōis reuertamur. Panetiꝰ igit̄ qui sine cōtrouersia de officiis accuratissime disputauit: quēq̄ nos correctiōe quada adhibita/ potissimū secuti sumus: tribꝰ generibꝰ ꝓpositis in quibꝰ deliberare hoies ꝫ ꝟsultare de officio solerent: vno/ cū dubitarent honestū ne id eēt/ de quo ageretur/ an turpe: altero/ vtile ne essꝫ an inutile: tertio/ si id qꝺ hēret speciꝫ honesti/ pugnaret cū eo qꝺ vtile videretur: quomō ea discerni oporteret: de duobꝰ generibꝰ/ primis tribus

¶ Panetius igit̄ / repetit Cicero diuisionem Panetii ꝫ ostendit illū duas ꝓpōis partes absoluisse/ꝫ omisisse tertiam de repugnātia utilis ꝫ honesti / quā partem se executurū ꝓmiserat. Disputatigit̄ an hec pars a Panetio stoico recte fuerit ītroducta. Et probat q̄ non/ quoniā apud stoicos nihil ē vtile quod non sit honestū. Postea Cicero excusat Panetiuꝫ ꝫ dicit illū intellexisse homines solere dubitare/sed nō oportere. Inde aggredit̄ hāc partē / constituēs formulā q̄ obseruari debet. ꝫ discurrēs per virtutes ostendit nihil eē vtile quod virtutibꝰ nō sit consentaneū. ¶ Igit̄ / cū redeūdū sit ad vltimā partē ꝓpositę diuisionis. Sine ctrouersia/sine dubio. ¶ Correctione adhibita/ qm̄ correxit diuisionē Panetii/ꝫ officiū definiuit quod Panetius ptermiserat. ¶ Potissimū/maxīe/qm̄ ꝫ alios secutꝰ ē. ¶ Propositis tribꝰ generibꝰ/cū tria genera proposuisset/qm̄ dixit triplicē eē ꝟsilii capiendi deliberationem. ¶ Speciē/apparētiā honesti/ꝫ bene dixit speciē/ qm̄ id quod vere honestū est nō pugnat cū utili. hec enī duo natura iuncta sunt/ sed distracta opinionibꝰ hominū. ¶ Quomō/quavia/quibꝰ rōnibꝰ. ¶ Discerni/cognosci ꝫ

iudicari. ¶ De duob9 generib9/de honesto ⁊ vtili dixit in trib9 voluminibus/⁊ in fine tercii pollicitus ē se de tercio genere dicturū/quod nō fecit/ q̄uis post editos istos libros .xxx. ānis vixerit. ¶ De tercio genere/ſpugnātia vtilis ⁊ honesti. ¶ Scripsit/in fine tercii volumīs. ¶ Nec exolvit/nō psoluit/tractū a debitorib9 nec ē executus qđ ꝓmiserat. ¶ Eo magis tanto magis miror. affert rōnē/ quare mirat hāc partē ꝓmissaz nō exoluisse Panetiū. ¶ Edidisset/ꝓmulgassz atq̄ in publicum emisisset.

libris explicauit. De tertio ãt genere deceps se scripsit dicturū: nec exoluit quod pmiserat. Quod eo magis miror: quia scriptū a discipulo eiꝰ Possidonio ē/ triginta ānis vixisse Panetiū: postq̄ eos libros edidisset. Quē locū miror a Possidonio breuiter esse tractatuz ī qbusdā cōmētariis: ꝑtertī cū scribat nullū eē locū ī tota phīa tā necessariū. Minime vero assentior his/ qui negāt eū locū a Panetio ꝑtermissū: sed cōsulto relictū: nec oīo scribēdū fuisse: quia nūq̄ posset vtilitas cū honestate pugnare. De quo alterum pōt hēre dubitatiōez/ adhibendū ne fuerit hoc genꝰ/ qđ in diuisiōe Panetii tertiū est: an plane omittēdū. Alterū dubitari nō pōt: qn a Panetio susceptū sit ꝛ derelictū. Hā q e diuisiōe triptita duas partes absoluerit: huic necesse est restare

¶ Quē locū/ de repugnātia vtilis ⁊ honesti. ¶ Cōmētariis/ cōmētarii dicūt libelli/in q̄b9 res nō diffuse/ sed breuiꝰ q̄ tractari poterāt scribunt. Inde dicūt Cesaris cōmentarii. Gellius li. iii. declamationū ait. Nec cōmētario otēt9 erat/ ī quo nudae res ponūt. ¶ Tā necessariū/ q̄ disputare de ſpugnātia et oparatōe vtilis ⁊ honesti. ¶ Minime assentior/ refellit eorū opinionē/ q̄ dicebant hāc partē nō fuisse pretermissaz a Pānetio/ sed osulto relictaz ¶ Minime assentior/ nō accedo eoz opiniōi ¶ Sed cōsulto/ de īdustria ⁊ certo osilio ¶ De quo alterū/ vnū ex his duobus. pōt inquit Cicero dubitari/ an hec pars fuerit adhibēda a Panetio. Alterū nō hēt dubitationē: qm̄ in sua ꝓpositione ⁊ diuisione hāc terciā partē posuit/ promisit q̄ in fine tercii libri se illā executurū postq̄ de hōesto ⁊ vtili disputauerat ergo nō fuit consulto relicta/ sed pretermissa. ¶ Hā qui/ ꝓbat hāc partem susceptā fuisse a Panetio/ afferens duas rōnes/ vna ē ipsuz debuisse scribere terciā partē/ cū duas absoluerit/ qm̄ trib9 ꝓpositis ⁊ duob9 absolutis

terciũ restat. ¶ Preterea/hec ẽ altera ratio. ¶ In extremo/ ĩ extrema parte tercii libri/ut ipse Cicero ẽt fecit in superioribꝰ voluminibꝰ/in quorum calce de reliquis se dicturũ pollicitus ẽ. ¶ Accedit eodẽ/ad hoc probandũ addit duabꝰ rõnibꝰ allatis hoc terciũ ¶ Eodẽ/ad illã opinionẽ ꝛ sentẽtiã ꝓbandã. ¶ Locuples/fide plenus ꝛ autoritate. maximus iquit testis cui nihil deest ad faciendã fidẽ. ¶ P. Rutiliũ/hic Rutilius Romanꝰ fuit ꝛ stoica disciplina clarꝰ auditor Panetii / de quo supra habuimus.

tertiã. Preterea ĩ extremo libro tertio/ de hac parte pollicet se deiceps eẽ dicturũ. Accedit eodẽ testis locuples Possidoniꝰ qui ẽt scribit in q̃dã epistola/ Publium Rutiliũ Rufũ dicere solere/ q Panetiuꝫ audiuerat: vt nemo pictor eẽt inuẽtus: qui veneris eã partẽ quã Apelles inchoatã reliqsset/ absolueret. oris. n. pulchri tudo/ reliqui corporis imitãdi spez auferebat. sic ea que Panetius ptermisisset ꝛ nõ pfecisset/ ppter eorũ que fecisset pstãtiã/ neminẽ eẽ persecutũ. Quãobrẽ de iudicio Panetii dubitari nõ põt. recte ne aũt hãc tertiã partez ad exqrẽdũ officiũ adiũxerit an secꝰ: de eo fortasse dubitari põt. Hã siue honestũ soluꝫ bonũ est: vt

Cui ueneris eã partẽ quã Apelles/ Apelles ingeniosissimꝰ pictor fuit /de quo Pliniꝰ libro .xxxv. uerũ vt omnis priusgenitos futurosqꝫ postea supauit Apelles eousqꝫ olympiade. cxii in pictura prouectꝰ ut plura solus prope q̃ ceteri omnes oculerit voluminibꝰ editis / q̃ doctrinã eã otinẽt. precipua eius ĩ arte venustas fuit. Pinxit Venerez emari exeuntẽ/quam diuus Augustus dicauit in delubro patris Cesaris cuius inferiorẽ partem corruptã qui reficeret nõ poterat iueniri. Apelles inchoauit aliam venerẽ chois superaturus etiã suã illã priorẽ. Inuidit mors peracta parte nec qui succederet operi ad prescripta lineamenta inuentus ẽ/de hac parte veneris Cicero intelligit. ¶ Oris pulchritudo / capitis quod ille depinxerat. os prius depingit/ inde ad illius proportionẽ reliqua pars corporis. ¶ Quãobrẽ/concludit Cicero ex illis duabꝰ rõnibus: ꝛ testimonio Possidonii atqꝫ verbis Rutilii hãc partẽ nõ fuisse osulto relictã a Panetio/sed iudiciũ eius fuisse hoc debere eẽ terciũ genus exquirendorũ officiorum. ¶ Recte ne aũt/ Nunc affert alterã partẽ/que põt habere dubitatõez an hoc. s. genus adhibendũ fuerit a stoico philosopho/ꝛ probat q nõ/sed potius omittendũ. ¶ Nam siue honestũ/ Affert rationes quibꝰ ostendit

hanc partē nō recte introductā eē/etiā si ꝑ Panetius fuisset peripatetic9 nō modo stoicus. stoici enī dicebant solū honestū eē summū bonū/ nihil uti le quod nō eēt honestū. peripatetici aūt dicebāt honestū maxime expetēdū esse/sed postea adiungebāt ad finē bonorū corporis ꝛ fortune commoda ¶ Honestū/ipsa virtus ꝛ habitus virtutis. ¶ Ita summū/eo mō maximū ¶ Ut oīa/bona corporis ꝛ fortune. ¶ Ex altera parte/ ac si ponerent in lance ꝛ expēderēt in trutina/tanti ponderis est ipsa uirtus / ut cetera oīa que habent bona ex altera parte posita uix habeāt similitudiez minimi momēti. ¶ Momenti:motus ut moueat librā ex altera parte numerāt tñ in bonis a peripateticis ꝛ academicis/ sed minima sunt o paratiōe virtutis. dāt enī honesto maximas partes. Stoici quoruz disciplinaz sectabatur Panetius/ oīa seiungebāt bōa corporis ꝛ fortune a fine bonorū/dicebātq; virtutē satis eē ad bene beateq; uiuendū/ ergo utilitas cuz honestate pugnare nō pōt etiā ex dogmate peripateticorū/ qñ minimi momenti instar habz/ ꝛ ipa uirtus nixa suis uiribꝰ maximum habet pōdꝰ ¶ Cui nunq;/q; nunq;. ¶ Ita accepimus/audiuimus/ affert sententiā Socratis/qui moralis philosophie autor fuit ꝛ fons uberrimꝰ/ a quo tot riuuli ꝛ secte defluxerūt. ¶ Socratē/illū sūmū philosophū ꝛ primū philosophie fontē ¶ Execrari/detestari accusare. ¶ Coherentia/ diūcta naturaliter. dicebat Socrates solū honestū eē summū bonū/ ꝛ oē honestū eē utile ꝛ oē utile honestū si vere utile ē. hāc opinionē stoici tenentes suum dogma ostituerunt/quoniā ut dictū ē supra/ ex disputatiōibꝰ Socratis oēs secte manarūt ¶ Opinione/opinantes aliquid eē utile qđ nō hōestū ꝛ econtra. ¶ Distraxissent:separassent. ¶ Cui/ Socrati ita crediderunt stoici ut inde ostituerit suū dogma/qđ enixissime defendebāt. ¶ Q; si is esset Panetius/si Panetius inquit Cicero nō fuisset stoicus/ sed eēt is q̄ putaret virtutē expetendā eē ꝓpter utilitatē/ aut ꝓpter uoluptatē posset a pud ipsuz utilitas cū honestate pugnare/sed cū sit stoicus: ꝛ stoica grauitate affirmet honestū eē solū bonū/ ꝛ utilitates nō adoat summo bono ex

Stoicis placet:siue qđ honestū ē/ id ita sūmū bonū ē: quēadmōm Peripatheticis nris videt: vt oīa ex altera parte collocata/ vix mīmi momēti instar hēant: dubitādū nō ē: quī nūq; possit utilitas cū honestate ꝯtēdere. Itaq; accepimus Socratē solitū execrari eos q primū hec natura coherētia/ opīone distraxissent. Cui qdez ita sūt Stoici assensi: vt qcqd honestū eēt/id utile eē cēserent: nec utile qcq; qđ nō honestū. Q; si is eēt Panetius q virtutez propterea colēdā diceret:

dogmate stoicoꝝ/apud eũ si sibi ostare vult/nõ põt eẽ talis pugna/ quo niã ipe oĩo exterminat vtilitatẽ/que nõ sit cũ honestate diuncta/ cuius v tilitatis accessione ut stoici dicũt nõ fit melior/nec discessiõe peior. ¶ De tiunẽ/mensurãt vtilitate/ꝫ ponũt summũ bonũ in diuitiis ꝫ voluptatib9 vt dictũ ẽ in primo volumine. i. bi qui oĩa que expetunt referũt ad vtili tatẽ aut voluptatẽ/ꝫ illaꝝ gratia oĩa faciũt. ¶ Que aũt/bona fortune et vtilitates que propter se nõ sunt expetende. huic/solo bono. ¶ Re pugnẽt/ contraria sint ꝫ videant cũ honesta te pugnare. ¶ Specie quadã/apparẽtia/quo niã re uera nihil ẽ vtile quod nõ idẽ sit hõestũ ¶ Neqꝫ fieri meliorẽꝝ: quoniã ista nõ suscipi unt gradus apud stoi cos/ qui dicebãt bonũ eẽ beatũ ꝫ felicẽ/ nec fi eri meliorẽ accessiõe di uitiaꝝ:quas ipi nõ nu merabãt in bonis/ sꝫ q̃ dã estimatione dignas censebãt. Vnde dicebãt virtutẽ satis eẽ per se ad bene beateqꝫ viuẽdũ etiã si torqueret in tauro ꝑbalaridis/quod negabãt peripatetici ꝫ platõi ci/ dicentes hominẽ virtute preditũ cũ ẽ in tormentis eẽ bonũ sed nõ bea tum/qui magis adherẽt nature/ꝫ nõ reliquũt corp9 ut faciũt stoici. ¶ Nõ videt debuisse/nõ vult plane affirmare Cicero/ne videat nimis studiose insectari ꝑanetiũ et urgere. ¶ Et enĩ quod summũ bonũ/ ¶ Interpretat Ci cero summũ bonũ/quod stoici ostituebãt/qua interpretatione ostẽdit hãc oparationẽ nõ recte a ꝑanetio introductã. ¶ Vt opinor/ut puto/ utitur mediocritate/ꝫ nõ vult affirmare hãc eẽ sententiã summi boni/ quod stoi ci ostituebãt ogruenter nature viuere. nã ut supra dictũ ẽ/ Zeno prim9 in libro de natura homis/dixit finẽ eẽ scõm naturã viuere/id ãt ẽ inqt Laer tius secũdũ uirtutẽ uiuere/adeã quippe natura nos ducit. ¶ Cõgruere/ cõ uenire ꝫ nunqꝫ discrepare a uirtute. ¶ Cetera aũt / bona fortune ꝫ corpo ris/quoꝝ honesto usu natura indiget/aliter uita sustentari nõ põt / sꝫ ita eligenda sunt ut virtuti nõ repugnẽt. Ergo apud stoicos si eoꝝ finẽ recte

Ꝑ ea efficiẽs vtilitatis eẽt: vt hi q res expetẽdas vel voluptate vel idigẽtia metiũtur: liceret ei dicere honestatẽ aliqñ cũ vtilitate pugnare. Sed cũ sit is/q id solũ bonũ iudicet quod honestũ sit:que ãt huic repugnẽt specie quadã vtilitatis / eoꝝ neqꝫ accessiõe meliorẽ vitã fieri: nec discessiõe peiorẽꝝ: nõ videt huiusmõi debuisse deliberatõeꝝ itroducere: i qua qd̃ vtile videretur cũ eo q̃d̃ honestũ ẽ/ ꝯparetur. Eteni q̃d̃ sũmũ bonũ a stoicis dicit ꝯueniẽter nature viuere: id hẽt hanc (ut opinor) sniaꝫ/ cũ virtute ꝯgruere sẽp. Cetera ãt q̃ scõm naturã eẽnt/ ita legere:

sequi volunt/ utilitas nō pōt cū honestate pugnare/ quoniā spernere dēnt ꝛ pro nihilo ducere ea/ que virtuti repugnent. ¶ Secundū naturā/ accommodata nature ꝛ quib9 natura ipa sustentat' ꝛ alit'. ¶ Quod cū ita sit/ ex supradictis infert oclusionē. ¶ De eo genere/ repugnantia ꝛ oparatiōe utilis ꝛ honesti. ¶ Atq; illud quidē honestū/ probat Cicero nec perfectū honestū quod in solis sapiētib9 cadit/ nec secundū honestū quod ē cōe/ quod q; officiū mediū dicit' cū utili oparari posse/ vt multo magis ostendat hāc ptē a Panetio nō recte ītroductā/ qm̄ eius ꝓfessio aliter sentire debz de honesto utili ꝛ iporū repugnantia. prius affert perfectū officiū/ inde mediū siue cōe. ¶ Sapientib9 perfectis hominib9/ qui habēt habitū uirtutis/ ꝛ officiū pfectū exercēt qđ a uirtute diuelli nō pōt/ qm̄ habet omnē pfectionē. ¶ Sapientia pfecta nō ē/ nō perfecta uirtus sed aliqua ad uirtutē sapiētiāq; progressio/ ꝛ cū in ipis nō sit perfecta sapientia/ etiā perfectū honestuz eē non pōt/ sed similitudo quedā honesti/ ut ē ipm officiū mediū. ¶ Similitudines/ ut sunt media officia/ de quib9 certa ratio reddi pōt. ¶ Hec enī oīa/ probat ex definitione stoicorū similitudines honesti eē in homine nō pfecto/ qm̄ uersat' in mediis officiis/ que sunt secūda honesta. ¶ Communia sunt: oīb9 hōib9 tā perfectis q; imperfectis. ¶ Late patēt/ ad plurs se extendūt/ ꝛ oīb9 cōmunia sunt ꝛ ab omnib9 exerceri possunt. perfecta vero officia a solis sapientibus/ de mediis officiis pōt reddi ratio. Unde dicit in tusculanis questionib9 philosophiā moralē ostare ex collatiōe rationum/ quoniā sz ratio afferē/ quare quicq; factū sit. ¶ Omnis numeros/ omnem perfectionē. ¶ Cum autē aliquid/ dicit Cicero imperitā multi

si ea virtuti non repugnarēt. Quod cū ita sit: putāt qdā hāc cōparationē recte nō esse introductaz: nec oīo de eo genere quicq; p̄cipiēdū fuisse. Atq; illud quidē honestū quod ꝓprie vereq; dicitur/ id in sapiētib9 est solis: neq; a virtute diuelli vnq; pōt. In his āt in qb9 sapīa pfecta nō est/ ipsū illud quidē perfectū honestū nullo mō esse pōt: sed similitudines honesti esse possūt. Nec. n. oīa officia/ de qb9 his libris disputamus/ media stoici appellāt: ꝛ ea cōia sūt ꝛ late patēt. que ꝛ ingenii bonitate multi assequūt': ꝛ ꝓgressione discēdi. Illud āt officiū quod rectū idez appellāt/ perfectū atq; absolutū est: ꝛ vt iidē dicūt/ oēs numeros hēt: nec p̄ter sapiētē/ cadere in quenq; pōt. Cū aūt aliquid actum est/ in quo media officia

tudinē non recte de ipsis officiis iudicare/quoniam putant media officia eē perfecta/ ut hi qui picturā laudant cum oīo ignorent eā artē ⁊ erratum dignoscere nequeāt. ¶ Cōparant'/fit oparatio mediorꝫ officiorꝫ inter se. ¶ Id/in quo media officia oparāt' ¶ Propterea q/ affert rationē quar id accidat ¶ Quid absit a perfecto/ qñtū ei desit ad perfectionē / quod ipe riti cumulate perfectū opinant'. ¶ Nō ex toto/non omnino ⁊ penitus.

oparāt': id cumulate videt' esse perfectū: ꝓpterea q vulgꝰ qd absit a perfecto/ fere nō ex toto itelligit. qtenꝰ āt itelligit: nihil putat ꝓtermissū. Qđ āt ī poematibꝰ et ī picturis vsu venit/ in aliisqꝫ cōpluribus/ vt delectēt' iperiti laudentqꝫ ea que laudāda nō sint: ob eā credo cām: q īsit in his aliqd ꝑbi quod capiat ignaros: qui quidē quid in vnaquaqꝫ re vicii sit/ nequeant iudicare. ¶ taqꝫ cū sint docti a peritis: desistunt facile a sententia. Hec igitur officia/ de quibus his libris disserimus / quasi secunda quedam honesta dicūt esse/ nō sapiētū modo ꝓpria: sed cū ōni hoīm genere cōia. ¶ taqꝫ hi ōnes in qbꝰ est virtutis indoles cōmouētur.

¶ Quatenꝰ/ inqꝫtū intelligit/ id ē secundum opinionē suā ⁊ intelligentiam putat eē pfectū ¶ Quod/iudicare aliquid eē perfectū cum non sit ¶ Vsu: osuetudine. ¶ In his / q̄ laudant. ¶ Aliquid probi probe facti ⁊ cū perfectione artis ¶ Quod capiat/delectet/ sic apud Martialē Te fortasse magis capiet de nirgīe porca ¶ Cū sint docti ammoniti a sapiētibꝰ ipi imperiti ⁊ edocti desistunt a sententia ⁊ aliter eē ac ipi opinabāt' intelligunt. ¶ taqꝫ/ q̄ ꝓpter īquit oēs q̄ nō habēt habitū sed quod dā signum ipsiꝰ virtutis/ omouent' cū uidēt aliquod mediū honestum ⁊ laudant ipsuz tāqꝫ perfectū/quoniā ipi nō habēt usum perfecte uirtutis/⁊ non sunt sapientes ut possint iudicare an illud sit perfectū/quēad modū ignari male iudicant de poematibꝰ ⁊ picturis ¶ Indoles/signū virtutis/non perfecta uirtus ⁊ sapientia/ut possint bene iudicare. sed habent quoddā mediū honestū/id ē aliquā ꝓgressionē ad virtutē. Iudicare autē quid in quacunqꝫ re perfectū sit/prudentie ē atqꝫ sapientie. homines igit' imperfecti de perfectione officii iudicare nō possunt/ quatenus aūt intelligunt/⁊ iudicant media officia/putāt eē perfecta. Vnde multitudinis iudicio multi putant' sapientes qui non sunt/sed in mediis uersant' officiis / ⁊ quandā similitudinē gerunt vere sapientis ⁊ adumbratā imaginem nō

solidam ꝙ expressaꝫ. Videntᵉ enī eē sapientes/cū non sintꝯ Nec uero/affert quosdā qui ꝙ fortes ꝙ sapientes habiti sunt/ꝙ ostendit illos nō fuisse aut perfecte fortes aut plane sapientes/ sed uersatos fuisse in mediis officiis·ꝯ Duo decii/pater ꝙ filius/ qui magno animo se ꝓ totis legionibꝫ deuouerunt ꝯ Duo Scipiones/ Publius ꝙ Gneus fratres: qui in Hispania occubuerūt in secundo bello punico. Fabritius romanus iustꝰ fuit/ꝙ otra Pyrrhū pugnauit ut dictum ē/ ꝙ dicetᵉ loco suo. Pyrrhus certior factus a Fabritio de ueneno/quod medicus parabat/dixit/ille ē Fabritius qui difficilius ab hōestate q̄ sol a cursu suo auerti pōt. Aristides athenienſis Lysimachi filius fuit ꝙ eximie iusticie/ fisci procurator designatus non etatis sue solum magistratus sed ꝙ superiores multa que ad remp. pertinebant in rem suā uertisse ostendit· In primisq̄ Themistoclē/q̄ tāetsi sapiēs vir/parū tamen ornantes manus habuisse iudicatᵉ· Aristides inquit Plutarchus cū oīs uirtutis/tū maxime equitatis ꝙ iusticie apud populū periculū fecisset/que ad summā semper utilitatē ac fructū referuntᵉ/ ex quibus Aristides q̄q̄ vir inops ꝙ plebeius/ regū tamen in primis ac diuinissimū iusti scꝫ cognomen adeptus ē·ꝯ Aut ab illis/Decus ꝙ Scipionibꝫ·ꝯ Aut ab his/Fabritio ꝙ Aristide·ꝯ Sic sapiens/ sic perfectus in omni uirtute ꝯ Vt sapientē/perfectissimū·ſ·qualē ostituebant ꝙ uolebāt ꝯ Nec hi q̄ sapientes/ Nunc ostendit illos nō fuisse plane sapientes qui habiti sunt ꝙ apud nostros ꝙ apud grecos. ꝯ C. Lelius/Scipionis amicus· In Lelio ait. Vnū te sapientē appellant ꝙ existimant/attribuebatᵉ hoc mō· M. Catoni/scimus· L. Acilium apud patres nostros appellatū fuisse sapientē/ſz vterq̄ alio quodā modo. Cato quia multaꝝ rerū usum hēbat/multaq̄ eiꝰ ꝙ ī senatu ꝙ in foro vel prouisa prudenter uel acta ostanter uel responsa acute ferebantᵉ/ ꝓpterea quasi cognomen iā hēbat ī senectute sapiētis· Terentius alio quodā mō dicūt nō solū natura ꝙ moribꝫ/ verꝫ etiā studio ꝙ doctrina eē sapientem/nec sicut vulgus sed ut eruditi solent appellare sapiētē qualē in reliqua Grecia neminē· Hā qui septē appellantᵉ/eos q̄ ista subtilius querunt/in numero sapientū nō habent/hāc eē in te sapiētiā existimāt ut oīa tua in te posita eē ducas/humanosq̄ casus uirtute īferiores putes ꝯ M. Cato/censorius·ſ·ꝯ Nec illi qui septem: sapiētes habiti sunt autoꝝ

Nec vero cū duo Decii aut duo Scipiones fortes viri memorāt: aut cū Fabricius aut Aristides iustꝰ noīatur: aut ab illis fortitudīs/ aut ab his iusticie tāq̄ a sapiēte petitur exēplū. Nemo. n. horū sic sapiens est: vt sapiētē itellīgi hic volumꝰ: nec hi q̄ sapiētes hīti sūt et noīati. M. Cato et. C. Lelius sapiētes fuerūt.

Laertio/Thales/Solon/Periander/Cleobolus/Chilon/Bias/Pictac9/ bis adnumerant plerique Anacharsin Scytam/ Myson Chiũ/ Pherecydẽ Syrũ/ Epimenidẽq; Cretensem. addũt aliqui ꝛ Pisistratũ tyrãnũ. ¶ Frequentia: multitudine/ quoniã mediis officiis peruenit tandẽ ad perfectũ. ¶ Similitudinẽ/ uidebant inquit sapientes/ sed nõ erant/ ut uere sapiẽtes intelligunt ¶ Quo circa/ concludit Cicero ex supradictis/ nec perfectum honestũ/ nec mediũ debere oparari cũ utilis repugnantia. ¶ Cõmuniter/ quod ẽ omnibus cõe/ ꝛ mediũ quoddam honestũ/ qm̃ ostat ex medijs officijs. ¶ Cõ cõmune honestũ ꝛ medium/ qm̃ illi qui boni uolunt uideri/ ĩ mediis officijs uersant. ¶ Emolumẽtis/ utilitatib9 quoniã nõ eẽnt boni uiri: si potius utilitates q̃ honesta sectarentur/ quib9 rõnib9 urgetur Panetius/ qui cũ esset stoicus/ banc partem introduxit.

nec illi quidẽ septem: sed ex mediorũ officiorũ frequẽtia/ similitudĩez quãdã gerebant speciẽq; sapientũ. Quo circa nec id quod vere honestũ est/ fas ẽ cũ vtilis repugnãtia cõparari: nec id qđ cõiter appellam9 honestũ/ quodq; colitur ab his qui bonos viros hẽri se volunt/ cũ emolumẽtis ẽ cõparãdũ. Tamq; id honestũ qđ in nostrã ĩtelligẽtiã cadit/ tuẽdũ cõseruãdũq; est nobis: q̃ id qđ p9prie dicitur vereq; ẽ honestũ/ sapiẽtib9. Aliter .n. teneri nõ põt: si q̃ ad virtutẽ ẽ facta

Tamq; id honestũ/ affert rõnez quare cõe honestũ non dẽt oparari cũ emolumentis/ quoniã. s. bi qui versant in mediis officijs/ ut ad pfecta tandẽ perueniant/ ꝛ ꝓgressionẽ iam factã ad uirtutem retineãt/ non aliter ipsum mediũ honestũ debent tueri/ q̃ perfecte sapientes illud perfectũ honestũ tuent ꝛ colunt. ¶ In nostram intelligentiã/ quoniã non sum9 perfecte sapientes/ ꝛ intelligimus media quedã honesta non perfecta/ id est medium honestum de quo nos intelligimus. ¶ Q̃ id/ ẽ obseruandũ sapientib9 quod vere ẽ honestũ. ¶ Aliter enĩ/ ratio/ quoniam si a mediis officijs discedit ꝓgressio que facta ẽ ad ipsum uirtutis habitum osequendũ/ teneri non potest/ sed ad uiciũ fit regressio ¶ Vnde in mediis officijs perseuerãdum ẽ: ut ad perfecta perueniat/ que non aliunde q̃ a virtutis habitu ꝓficiscunt. Ordo ẽ/ Aliter teneri non põt ꝓgressio/ siqua facta ẽ ad virtutem/ progredimur ad uirtutem mediis officijs/ quib9 relictis ad uiciũ ẽgredimur ergo totis viribus enitendũ ẽ/ ut progressio ad uirtutẽ non deseratur quod omnib9 qui boni volunt baberi/ faciundũ ẽ ¶ Sed hoc/ dictũ sit de his qui habent boni/ quoniã mediis funguntur officijs/ quasi dicat/ apud illos q̃ officijs funguntur/ ꝛ ob id boni estimantur/ nõ est repugnantia utilis

ꝝ honesti/sed apud illos qui omnia dicũt expetenda propter utilitatem ꝝ summũ bonũ in diuitiis posuerunt/ideo dicit q̃ ãt oĩa. ¶ Metiunt̃/ mẽsurant ꝝ dicunt expetenda ꝓpter utilitatẽ. ¶ Omnia/q̃ faciũt ꝝ appetunt/ nõ propter honestatẽ sed propter diuitias ¶ Cõmodis/utilitatib9 ¶ Ponderari/mensurari/quoniã boni uiri ꝝ officiosi oĩa que faciunt ꝝ appetũt honestate non utilitate põderare debẽt ꝝ cogitare q̃ sit honestũ nõ q̃ tũ afferat utilitatis id quod facere uolũt ꝝ appetũt. ¶ Illi ãt q̃ nondũ media officia ingressi sunt/oĩa utilitatib9 metiunt̃/ꝝ sic apud ipos utilitas cuz honestate quã nõ curant pugnare põt/apd officiosos nõ põt nec debet. ¶ Boni uiri/ q̃ versant̃ ĩ mediis officiis. ¶ Itaq̃/ q̃propter. Interpretatur Cicero uerba ꝝ mẽtem Panetii/ eũq̃ excusat. ¶ Hoc ipsuz sensisse quod dixerit/ hãc sẽtentiaz habuisse id qd dixit Panetius/homines .s. solere dubitare/sed non oportere/qm̃ honestũ cum utili pugnare nõ põt. ¶ Solere mõ/solũmõ solere sz nõ oportere/qm̃ nõ debet quis dubitare de hoc nisi ab officio sit oĩo alienus/ quod cũ ita sit/Panetius nõ ẽ reprehendendus ĩmo laudãdus/ qm̃ intellexerit non oportere/ut suã decebat ꝓfessionẽ. ꝝ ꝓfecto si hãc partẽ absoluisset / nil aliud ut opinor fecisset/nisi eos refellere/qui in tali oparatione dubitare solerent cũ nõ oporteat. ꝝ hec pars certe admodũ necessaria erat/sz quare omiserit incertũ ẽ. ꝝ ipe viderit. Unde possidonius bene dicebat nullũ eẽ locũ in philosophia tã necessariũ. homines enĩ hac parte intellecta/ magno liberant̃ errore/cũ .s. cognouerit honestũ cũ utili pugnare nõ posse/ ꝝ ĩ hac oparatione dubitandũ nõ eẽ/nec talẽ oparationẽ fieri debere/ꝝ sic sententie Rutilii accedendũ ẽ: q̃ reddidit rationẽ quare alii ꝓ Panetiũ hãc partẽ ab illo relictam nõ sunt persecuti. ¶ Pluris/maioris precii ꝝ momenti ¶ Sed hec/ utile ꝝ honestũ. ¶ Quid ergo ẽ/querit a se quid sit illud q̃d talem addubitationẽ affert. ꝝ soluit dicẽs tunc oriri talẽ dubitationẽ/ cum exploratũ nõ habem9 quale illud sit de quo ꝑsiderat̃/qm̃ si eẽt certũ cuiusmodi eẽt/nullã haberet dubitationẽ/sed pateret auteẽ honestũ aut ihõestũ

progressio. Sz hoc q̃dẽ de his/q̃ ꝑseruatiõe officioz estimãt̃ boni. Qui ãt õnia metiũt̃ emolumẽtis ꝝ ꝯmodis: neq̃ ea volũt ꝓpõderari honestate: hi solẽt ĩ deliberãdo/honestũ cũ eo q̃d vtile putant/ cõparare:boni viri nõ solẽt. Itaq̃ existimo Panetiũ/ cuz dixerit hoĩes solere in hac ꝯparatõe dubitare: hoc ipsũ sensisse q̃d dixerit/solere mõ: nõ ẽt oportere. Et enĩ nõ mõ pluris putare/q̃d vtile videat̃/q̃ q̃d honestũ:sz hec ẽt ĩter se ꝯpare/ ꝝ in his dubitare turpissimũ ẽ. Quid ẽ

circūstātie enī tēpoꝝ ꝛ personaꝝ sunt cā huius dubitationis/qm̄ id quod videt̄ per se turpe non ē rōe tēporis aut persone. ¶ Interficere enī hominē turpe ē/sed interficere tyrannū ē honestū. ¶ Cōsiderādū/examinādum ꝛ iudicandū. ¶ Quale sit/honestū an turpe. ¶ Sepe enī/rō quare orit̄ dubitatio/cū ignorat̄ quale id sit de quo deliberamus/ꝛ affert ancipitē curam cogitandi. ¶ Tēpore/cōditione tēporis. ꝛ sic circūstātia facit ut id nō sit turpe/qđ erat/ꝛ id non sit honestū/quod per se erat honestū. ¶ Plerū qꝫ/fere semp. ¶ Inueniat̄/ aliqua. s. circūstantia tpis aut persone. et ponit exēplū de nece cesaris. ¶ Quod pateat latius/ quod ad plura se extēdat/ ꝛ ad multa possit trāsferri/nā uno hoc exēplo alia possumus intelligere. ¶ Familiarē/aīcū/ qm̄ Brutus nō mō aīcꝰ/ sz etiā filius Cesaris habebat̄ Nā dicit̄ Cesar ocubuisse cū Seruilia matre Bruti ꝛ sorore Catōis. Vñ Cesar cultu filii Brutū apud se habebat/ ꝛ eū maxīe ornabat. Cū vulneribꝰ appetert̄ a oiuratis/ꝛ uidiſſz Brutū stricto pugione in se irruentē/grece dixit/ꝛ tu fili/ꝛ sic oī spe iā euadēdi deposita caput toga obuoluit/ꝛ ad imos pedes deduxit/ ut honeste caderet. ¶ Nū igit̄/id ē an sceleratus habēdꝰ ē/quasi dicat/nō ē reus sceleris tyrānicida/ imo dignꝰ laude. ¶ Populo romano/q̄ laudauit necē Cesaris/ ꝛ pcussoribus premia decreuit. ¶ Preclaris/summa laude dignis. ¶ Illud/ cedē Cesaris tyrāni. ¶ Pulcerrimū/maxima laude uirtutis dignū. ꝛ Athenienses Harmodio ꝛ Aristogitoni tyrānicidis statuas erexerūt ¶ Utilitas/publica/que secuta ē ex morte tyrānī. ¶ Dicit igit̄/dicet aliquis inq̄t Cicero/ Utilitas in tali re uicit honestatē/imo respōdet/utilitas secuta ē honestatē quoniā omne honestū ē utile. ¶ Honestatē/q̄ familiaris occidit amicū: nō fuit turpe inq̄t amicū occidere/sed honestū ꝛ utile: qm̄ erat tyrānus/cuius cedes utilis ē omnibꝰ ꝛ laude honestatis ornata/quippe talis lues e medio tollenda ē/ne aliis noceat. Qui igit̄ hoc malū ex hoīm societate remouet summa laude dignꝰ ē. Hec erat Cesar bonorū amicus/cum esset tyrānus/ sed potius inimicus. Vnde a Bruto reipu. oppresse studioso potuit cum

ergo qđ nōnūqꝫ addubitationeꝫ afferre soleat: ꝯsiderādūqꝫ videat̄? Credo: siquā do dubitatio accidit/q̄le sit id de quo ꝯsi dereꝫ. Sepe. n. tēpore fit: vt qđ plerūqꝫ turpe hēri soleat/ inueniatur nō ee turpe. Exēpli cā ponat̄ aliqđ/ qđ pateat latiꝰ. Quod pōt esse maiꝰ scelus: qꝫ nō mō hominē/ sed ēt familiarē occidere? Nū igit̄ se obstrīxit scelere: si qs tyrānū occidit qꝫ uis familiarē? Populo qđē ro. nō videt̄: q ex ōnibꝰ pclaris factis illud pulcherrimū exisīat. Dicit igit̄ vtilitas hōestatē:

laude interfici. ¶ Itaq; vt sine ullo errore/ allatis rōnib9 supradictis regulā quādā ostituit Cicero/ut sine errore iudicari possit/siquādo utile cū honesto pugnare uidebit. ¶ Formula/regula modus q̄dā ꝛ norma/ quę sit consentanea disciplinę stoicorū/ qui dicūt nihil ee utile quod nō sit honestū. ¶ Disciplinę/secte ꝛ dogmati stoico. ¶ Cōsentanea/oueniēs / accōmodata/ꝛ affert rationē quare. Quā/formulā ꝛ modū disputādi. ¶ Qui Peripatetici/dictū ē in primo uolumine nullā fuisse differentiā inter veteres Academicos ꝛ Peripateticos in opinionib9 tā mox q̄ ēt rerū naturaliū/ sed solis nominib9 fuisse separatos. ¶ Veterib9/quox autor fuit Pla. ꝛ veterib9 dicit/qm̄ fuit post ea media academia ꝛ noua/ varięq opiniones. ¶ Tamē ab eis / Stoicis. ¶ Splēdidi9 / maiore laude. Q̄ ab bis Peripateticis ꝛ Academicis qui utilia ab honestis separabāt ꝛ expetenda ee dicebāt/sed cōparatione uirtutis nullius pene momenti esse dicebāt. Stoici uero/ asseuerabāt nihil oīo esse utile quod nō eēt hōestū. ¶ Nobis āt/ ꝓfitetur Cicero se academicū. Academici enim nihil affirmabāt:sed disputabāt in utrāq; partē/ꝛ id iure suo defendebāt/quodcūq occurreret probabile ꝛ etiā ab aliis diceret/qui nō eēnt eiusdē disciplinę. Vnde Ciceroni Academico magna dabat licentia/ut sequeret formulā ostentaneā disciplinę Stoicorū/quia probabilior videbat/ꝛ id quod in aliis ꝓbabile uidet/ Academicus iure suo pōt tueri ꝛ disputatione defendere. Hanc formulā Cicero sequi nō potuisset/si se Peripateticū ꝓfessus eēt/quoniā fuisset otra suum dogma. Certe enī erāt alioq; discipline ꝛ definite opiniones. Academici vero de omni re disputabāt in utrāq; partē/ꝛ nullas positiones seruabant/

imo vero honestas vtilitatem secuta est. Itaq; vt sine vllo errore diiudicare possimus: siquādo cū illo qd̄ honestū itelligimꝰ/ pugnare id videbit qd̄ appellamus vtile: formula quedā ostituēda est: quā si sequemur in ꝓparatōe rerū: ab officio nūq; recedemꝰ. Erit āt hec formula stoicorū rōi maxīe cōsētanea. quā qdē i his libris ꝓpterea sequmur: q; quāq; a veteribus Academicis ꝛ Peripateticis nris q quōdā iidē erāt qui Academici/ qui quę honesta sūt āteponūt his que videntur vtilia: tamē splēdidi9 hec ab eis differūtur/ quib9 quicquid honestū ē idē vtile videtur: nec vtile quicq; quod nō honestū: q; ab his quib9 est honestū aliquid nō vtile: aut vtile nō honestū. Nobis āt nostra Academia magnā licētiā dat: vt

sed id quod ī quoq; uidebat̄ ꝓbabile sequebant̄/nihil affirmãtes. ¶ Ꝺ cũq;/omne quod videt̄ maxime ꝓbabile ex quocũq; dogmate. ¶ Nostro iure/libertate ab omnib9 ocessa nobis/quoniã hic ẽ mos Academicorũ/ut probabilia sequant̄/ɼ nihil ipsi affirmẽt. ¶ Deq; oratõis gen9 autore Laertio traditũ a Plato·per interrogatiõez ac respõsionẽ ex umbra in certa mẽ ac puluerẽ primus eduxit Lacydes Alexandri filius cyrene9 noue Academie princeps Arcesileq; successor. Lacydi successit Carneades qui nouã Academiã illustrauit. Carneadi clitomachus/ī quo Academica phĩa desiit. Aristoteli successit Theophrastus/in quo atq; Clitomachoɼ Crisippo vt colligit Laertius ionica phĩa desiit. Lacydes/ut inquit Eusebi9 putauit ab hominib9 nihil penit9 ꝓhendi posse. ¶ Sed redeo/quia fecit digressionẽ/redit ad formulã/quã vult ostituere.

qꝺcũq; marie ꝓbabile occurrat/ id nrõ iure liceat defẽdere. sz redeo ad formulã.

¶ Formula qua officiũ cognoscitur.

Detrahere igit̄ aliqd alteri/ɼ homiez hois icõmodo suũ augere ꝯmodũ/magis ẽ cõtra naturã: q̃ mors/q̃ pauptas/q̃ dolor/q̃ cetera/que possũt aut corpori accidere aut reb9

Detrahere igit̄/hec ẽ formula/quã Cicero instituit:ɼ ea ponit q̃ sunt fugienda/ cũ sint otra naturã/a qua huius disputatõis ɼ formule sumit̄ fundamentũ/qm̃ uiuendũ ẽ e natura/id est secundũ uirtutẽ/ que honestatẽ omnib9 aliis reb9 anteponit. Est inquit otra naturã eripere qꝺ suum non ẽ/et augere suas utilitates cũ incommodo alioz. Ergo si naturaz ducem sequi volumus/ab eo debemus abhorrere/quod ẽ otra naturam/ɼ sic fungemur officio/ɼ nunq; errabimus. ¶ Mors/que ẽ ultimũ oĩm terribiliũ:et aufert omne bonũ quod ẽ in vita/ɼ impedit perfectionẽ nature/et eius opus dissoluit. ¶ Dolor/qui ẽ motus in corpore otrarius sensibus ¶ Paupertas/cũ·s. propter inopiã natura sustentari non põt. Cicero dicit paupertatẽ eẽ otra naturã respiciens adĩperitã multitudinẽ ɼ ad media officia nõdum ingressam/que iudicat paupertatẽ eẽ summũ malũ nõ intelligens dotes ꝟirtutis/ɼ putãs paupertatẽ eẽ otra naturã. Ad hãc multitudinẽ instituendã hec oratio suscepta ẽ/ ut exploratũ habeat ɼ persuasuz honestatẽ debere preponi utilitatib9/ɼ nihil eẽ magis otra naturã/q̃ alienа eripere. Sed profecto paupertas nõ ẽ indecora/ nisi bis quibus iuitis accedit/ɼ animus debet eẽ diues nõ arca. Honesta inquit Epicurus est leta paupertas/que ut inquit Seneca instãtib9 desideriis satisfacere otenta est. otra naturã ẽ non habere uirtutes/ad quas natura nos creauit/ɼ principia dedit/sed nũc parenti nature tanq; nouerce eoz interpretatione vis

Et

afferẽ / qui lautiores q̃ fuerint quondã septem uiri epulonum ꝛ esopi patinã affectantes ꝛ cenas saliares persicosq̃ apparatus / quicq̃ melius palato q̃ corde sapiunt / isthmie dones sacris operati / nouo argumentoꝝ genere concludũt ꝛ magna uoce otendũt / palatũ odito pulpamento ꝛ tuceris replere. Huiacũ pusionẽ gaditanamq̃ puellã tremulo clune prurientẽ crissantẽq̃ habere / ꝛ mensas ex ultima mauritania aduectas ꝛ indicis dentib9 effulctas / ꝛ exotica nostratiaq̃ unguenta secundũ naturã esse / quod tantũ abest / ut uerum sit / ut his nature / que hominẽ ad hõestatem creat ꝛ frugalitatẽ nil possit eẽ magis cõtrariũ. Non bene intelligũt uelluones uĩ nature que paucis otẽta est. Vnde dũ aqualiculo studẽt / bestijs persimiles efficiuntẽ / ꝛ famã ꝛ uirtutis laudẽ amittunt / quoꝝ uoces eo loco habende sunt ut Demetrius phũs dicẽ solebat / quo vẽtre reddi ti crepitus. Quid enim ĩquit mea refert sursuz isti / an deorsum ferãt?

externis. Mã principio tollit iuictũ humanũ ꝛ societatẽ. Si. n. sic erim9 affecti: vt ppter suũ quisq̃ emolumẽtũ / spoliet aut violet alterũ: disrũpi necesse est eam que marie ẽ secũ dũ naturã / humani generis societatẽ. Et si vnũquodq̃ mẽbrũ sensũ hũc haberet: vt posse putaret se valere: si primi mẽbri valitudinẽ ad se traduxisset: debilitari ꝛ iterire totũ corpus necesse essz: sic si vnusquisq̃ nostrũ rapiat ad se cõmoda alioꝝ: detrahatq̃ quod cuiq̃ possit emolumenti sui gratia: societas hominuz cõitasq̃ euertat necesse ẽ. Mã sibi vt quisq̃ malit quod ad vsum vite pertinet q̃ alteri acqrere / cõcessũ est

¶ Mã pricipio / ꝓbat quare ẽ id quod dixit contra naturã. ¶ Principio primũ ꝛ ante omnia. ¶ Conuictum / vitam communẽ ꝛ humanam societatem / quoniã si ita fit / homines simul uiuere non possunt. ¶ Si enim / ratio quare destruit humanus uict9 ꝛ societas ¶ Affecti / dispositi ꝛ tali animo vt bona alioꝝ eripere velimus / ut nostra commoda augeant. ¶ Secũ dũ naturam / quoniã homo ẽ sociabilis naturaliter ꝛ ab homine nõ alien9 ¶ Vt si vnũquodq̃ / probat ꝛ ofirmat per similitudinem disrumpi hũanam societatẽ / si alter spoliet ꝛ violet. ¶ Hunc sensum / si ita sentiret ꝛ opinaret. ¶ Debilitari / in aliqua parte. ¶ Et iterire / omnio dissolui. ¶ Cõmoda / utilitates ¶ Commũitas / victus commũis. ¶ Nam sibi / hoc concedit / vt nobis potius acquiramus ea quorũ vsu natura indiget / sed nõ o cedit ex bonis alterius domos nostras locupletare. ¶ Non repugnante natura / modo iuste acquiramus / quod vult natura. aliter contra naturaz

est/ut ipe Cice. docet· ¶ Spoliis/rapinis ꝛ calamitatib9 alioꝝ · ¶ Natura/dispositione naturali. ¶ Jure gentiũ/qđ ẽ oi humano generi cõe· ¶ Legib9 populoꝝ/iure ciuili· ¶ Quib9/legib9/ qm̃ unaquęq resp·suas habz leges ꝛ ius ciuile·ergo nec iure gentiũ nec ciuili licet alteri nocere sue utilitatis cã/seo q̃uis non eẽnt leges/tamen natura humana hoc requirit/ ut hõi hõ nõ noceat/qm̃ hõ ab homĩe nõ ẽ alienus/ꝛ hõ hominis cã est generat9: ut alter alteri prosit.

non repugnãte natura. ¶Illud qđẽ natura nõ patit: vt alioꝝ spoliis nrãs facultates/copias/opes augeam9. ¶Neq vero hoc solũ natura iure gẽtiũ:sz ẽt legibus populoꝝ quib9 in singulis ciuitatib9 res publice ꝺtinẽtur/eodẽ mõ ꝺstitutũ ẽ:vt nõ liceret sui ꝺmodi causa nocere alteri. ¶Hoc.n spectãt leges:hoc volũt/icolumẽ eę ciuiũ cõiũctionẽ. quã q dirimũt: eos morte/exiliis/vinculis/damno coercẽt. ¶Atq hoc multo magis exigit ipsa nature rõ:que ẽ lex diuia ꝛ humana. cui parere qui velit: (oẽs ãt parebũt:q secũ dũ naturã volent viuere)nũq ꝺmittet: vt alienũ appetat : ꝛ id qđ alteri detraxerit sibi assumat. ¶Etenĩ multo magis ẽ secũ dũ naturã celsitas aĩ ꝛ magnitudo:itęq cõitas/iustitia/liberalitas:q̃ voluptas/

¶Hoc enĩ/rõ ẽ/hoc inquit volũt leges/ut unicuis cõis ꝺseruet/ꝛ vt quisq suũ habeat/ꝛ seruet societas ĩter hoĩes ut vult natura . ¶In columẽ/ ꝺseruatam · ¶Qui dirimũt/qui uiolãt aut furto aut hõicidio/leges puniũt eos ut merent. nã aliq ultimo supplicio afficiunt aliqui agũt in exiliũ/ aliqui pena pecuniaria mulctant/ꝛ ĩ vinculis detinent/ ut rõ delicti poscit. ¶Damno/pena pecuniaria ꝛ ablatione bonoꝝ·nã dãnũ ẽ in rebus/malũ aũt in persona ꝛ fama· ¶Deo dicit Josias terẽtianus/ qđ facies illi q̃ dederit dãnũ aut malum · ¶Atq hoc/ vt hũana societas seruet incolumis· ¶Multo magis/q̃ ipe leges· ¶Ratio nature/que nil aliud est nisi lex diuina ꝛ humana cui magis q̃ legib9 parẽdũ ẽ/ ꝛ illi obediũt q̃ volũt e natura viuere. ¶Que ẽ lex/q̃ ꝺplectit legẽ diuinã ꝛ hũanã· ¶Dũq cõmittet/nunq incidet in hunc errorẽ. ¶Assumat/acceptat ꝛ ascribat quod sibi iure nõ debet· ¶Celsitas animi:animus excelsus/quoniam haz virtutũ semina habemus a natura. ¶Cõitas/iustitia/que una cũ liberalitate ẽ ad cõmunẽ utilitatẽ tuendã ꝛ declarat se/nã dicit cõitas/que sz cõitas ostat ex'bis duab9 iustitia ꝛ liberalitate atq magnificentia/q̃ bus cõitas humana seruat. ¶Q̃ voluptas/que animi lumẽ extinguit/ et

est ⁊tra naturã/qm̃ ipedit illius perfectionẽ⁊ opus/ cũ sit esca malorum.
¶ Q3 vita/quoniã natura vult/ut magnanimus cũ uersat in periculo/ut te nõ parcat sue/⁊ p cõi salute mori bonus uir nõ recusabit uolente natura/que hoies ad iusticiã fortitudinẽ ceteras q3 virtutes creauit. ¶ Q3 diuitie/quoniã natura vult ut oĩs diuitias expõam⁹ p vtilitate cõi/⁊ magis amat iusticiã ⁊ liberalitatẽ/q3 diuitias/quas q ⁊tenit magnanimus est.

¶ Que/ voluptatẽ vitaz diuitias. ¶ Cõtẽnere/spernere tanq3 inferiora homĩs pstãtia/⁊ celsitudine animi/q debet eẽ iunctus. ¶ Et p nihilo ducere ꝓparãtẽ: existimare illũ eẽ nullius momenti ⁊ precii/ q ꝓparat uoluptates ⁊ diuitias cũ utilitate cõmuni. ¶ Cõparantẽ/illũ q ꝓparat supradicta cũ cõi utilitate. i. q ꝓparando ꝓponit voluptatẽ uitã ⁊ diuitias cõi hoĩm utilitati/ id eẽ iusticie liberalitati ⁊ magnificentie/que sunt ad cõe ꝺmodũ/ ⁊ q parcit uite cũ opus eẽt illã p patria effundere/ ⁊ fugit labores deditus voluptati ⁊ amat diuitias/nõ põt eẽ iustus aut liberalis/⁊ sic hũane societati erit inutilis. Hõ igit debet quis ea que vilia sunt/anteponere cõi utilitati/quoniã est ⁊tra rõnẽ nature. ⁊ in hoc volumine agit de ꝓparatiõe vtilis ⁊ honesti/⁊ pluris facienda ẽ cõitas/q3 vita: q3 diuitie. ¶ Q3 mors/quoniã natura rõ vult/ut homo potius moriat p cõi salute/q3 q detrabat aliis aliq ꝺ sue vtilitatis cã/quod ẽ alienũ ab omni humanitate/⁊ id natura nõ patit. ¶ Q3 dolor/quoniã natura vult/ut dolores perpetiamur p cõi vtilitate ¶ Generis eiusdẽ/similia icõmoda/que nocere vident. ¶ Herculẽ illũ/q3 dicat illũ herculẽ magnũ ⁊ summa laude dignũ. ⁊ sic emphasim hẽt. Hã emphasis altiorẽ prebet intellectũ q3 quẽ verba per se ipsa declarãt/ut Tu ne ille eneas. Et apud Pappiniũ/Quẽ scire nefastũ illũ/s3 taceo/ ꝓhibet trãquilla senectus. ¶ Beneficiorum mẽor/in libris de natura deoz ait/ Vtilitatũ magnitudine ostituti sunt bi dii/qui vtilitates quasq3 gignebãt. Suscepit aũt vita hoĩm/ꝺsuetudoq3 cõis/ ut beneficiis excellentes uiros in celum fama ac voluntate tollerent. Hinc hercules/hinc Castor. quoz eni remanent animi atq3 eternitate fruerent/dii rite habiti sunt/ cũ ⁊ optimi essent ⁊ eterni. ¶ Concilio/cetu deoz. sensus ẽ/prestat pati oĩs labores/⁊ molestias p cõi utilitate q3 viuere in solitudine/⁊ affluere diuitiis/⁊ habere

q3 vita/q3 diuitie. Que qdẽ ⁊tenere ⁊ p nihilo ducere ꝓparãtez cũ vtilitate cõi/ magni aĩ et excelsi est. detrahere ãt alteri sui cõmodi cã/ magis est cõtra naturã: q3 moꝛs/ q3 doloꝛ/ q3 cetera generis eiusdẽ. Itẽq3 magis ẽ scdm naturã p õib⁹ gẽtib⁹ (si fieri possit) ꝺseruãdis aut iuuãdis maxios laboꝛes molestiasq3 suscipe imitãtes herculẽ illũ quẽ hoĩm fama bñficioz

pulchritudinē. Hercules quia in opprimendis mōstris ꝓ utilitate cōi laborauerat/hoīm fama in celū collocat9 ē. Quocirca / ocludit Cicero ex supradictis uitā cū negociis ⁊ laboribꝰ ꝓ cōi utilitate umbratili ⁊ ociose uite anteponendā eē. Optimo/a natura bene instituto. Splendidissimo/clarissimo/⁊ a natura quodā splēdore donat9 ingenii/⁊ cognoscit qđ natura requirit/ et q̄tū bō homini debet rōe humanitatis ⁊ iure naturali

memoꝛ ī ocilio celestiū collocauit: q̄ꝫ viuere in solitudīe/nō mō sine ullis molestiis sed ēt in maxis voluptatibꝰ/abundātez ōibꝰ copiis: vt excellas ēt pulchritudīe ⁊ viribꝰ. Quocirca optīo qsq̄ splēdidissimoq̄ ingenio/lōge illā vitā huic añponit. Ex quo efficit hoīez nature obediētez homī nocere nō posse. Deide q alterū violat: vt ipse aliqđ omodi oseq̄t: aut nihil se existīat cōtra naturā facere: aut magis fugiēdā cēset moꝛtez/paupertatē/doloꝛē: amissionē ēt liberoꝝ/propī quoꝛū/amicoꝛū: q̄ꝫ facere cuipiā iuriā. Si nihil existīat otra naturā fieri in hominibꝰ violādis: qđ cū eo disseras/qui oīo hoīem ex hoīe tollat? Sin fugiendū id qdē cēset: ⁊ multo illa peioꝛa moꝛtez/

Vnde qui paret nature nō pōt sustinere ut homini noceat/qm̄ ē otra naturā. Illā vitam: negociosam ⁊ laboriosam. Huic/umbratili ociose ⁊ affluenti uoluptatibꝰ ⁊ bonis corporis ⁊ fortune. Ex quo efficit/ꝓpter hoc quod dictū ē/cōcludit hominē hōi nō nocer̄ q̄ paret nature. Deīde qui alterū violat/pōit duo/que quis existimare pōt cū alicui nocet/que Cicero refellit/ut ī peritis ostendat hominē hōi nullo mō deber̄ nocere. Aut nihil existimat/hoc ē vnū/pōt arbitrari īquit se nihil facere otra naturā/cū hominē violat. Aut magis/hoc ē alterum/

quoniā putat magis fugiendā eē paupertatē/⁊ reliqua incōmoda q̄ꝫ facer̄ iniuriā. Si nihil existimat/resumit primū. Quid disseras? quid disputare possis? quasi dicat/nō ē cū eo disserendū/cū sit omnino rudis ⁊ noīe tantū homo/quoniā ab hoīe aufert humanitatē. Hominē/humanitatē ipam/⁊ ipm hoīez separat ab homine/quod ē otra naturā/quoniā hō ab hoīe nō est alienus. In violandis homibꝰ/cū hoīes violat. cū tali igit̄ uiro disputandū nō ē/qm̄ ignorat naturā. ⁊ ē vna bestia cū ab hoīe humanitatē tollat. Sin fugiendū/resumit alterū quod nō ē ita vituperabile/qm̄ putat ille qui ita opinat̄ fugiendā eē iniuriā/sed peius eē pati dolorem mortem et paupertatē/id ē si putat nō eē aliquē violandū/⁊ censet illa eē

multo peiora/in eo inquit errat/quoniã putat paupertatẽ ꝛ dolorẽ peiorẽ esse animi vicio/ quoniã talis animi affectio fugienda ẽ magis ꝙ̃ pauper tas/ꝙ̃ dolor/ꝛ veniꝙ̃ ipsa mors. ¶ Viciũ corporis/ut est dolor ꝛ similia corporis incõmoda. ¶ Aut fortune/ut ẽ paupertas/et ea que a fortũa ho mini accidũt. ¶ Animi viciis/sceleribꝰ/qm̃ peius ẽ eẽ sceleratũ ꝙ̃ pauperẽ dũ enĩ quis in vicio ẽ/hẽt ifelicissimꝰ. Vnde vicio aĩe nihil ẽ fedi9/ nihil tetrius/ nihilꝙ magis fugiendũ. Iniuria ẽ vi ciũ aĩe/dolor ẽ vicium corporis/ ꝛ ꝙ̃to aĩmꝰ ẽ prestantior corpore/ tanto viciũ aĩmi ẽ gra uius vicio corporis. ¶ Ergo vnũ/cũ ita sit inquit / omnes debẽt si bi vnũ ꝓponere/ꝛ hoc ẽ optimũ preceptum. ¶ Omnibꝰ/ qui ducem naturã seq̃ volũt ¶ V niuscuiusꝙ̃/ singulorũ id ẽ/vtilitas vniuscuiuſ ꝙ̃ nõ minus ꝙ̃ nrã dẽt eẽ chara nobis/ꝛ ut õi um ꝛ singuloꝝ eadẽ sit utilitas/ꝛ ut oĩbꝰ ꝛ sin gulis cõsulat. ¶ Quã/ vtilitatẽ cuiusꝙ̃ ꝛ vni uersoꝝ siquis ad se rapiet distrahet humana societas/que ẽ maxime e na tura. ¶ Atꝙ̃ si etiã/probat Cicero oĩm utilitatẽ eẽ cõmunẽ/ꝛ facit ratioci nationẽ sumptã a disciplina Stoicoꝝ/qua demõstrat nos prohiberi lege nature violare hominẽ/qm̃ vt volũt stoici/homo ob id ipsuꝫ ꝙ hõ ẽ/non est alienꝰ ab homine. ¶ Prescribit/precipit ꝛ definit/monet atꝙ̃ statuit. ¶ Ob eã causaꝫ/ob id ipm̃ ꝙ hõ ẽ/nõ ob aliquã altã causam. ¶ Consultũ uelit/id ẽ natura hoc precipit ut homini quicũꝙ̃ sit osulat. ¶ Necesse est/ quoniã hoc seq̃t ex illo/si antecedẽs ẽ uerũ/ ꝛ consequens erit uerũ / si ho mo homini consulere debet/oportet oĩa eẽ cõia. quod si verũ ẽ/ homo non debet uiolari ab hoĩe/ita prescribente natura. Antecedẽs ẽ uerũ/ ergo ꝛ cõ sequens/quod Cicero probat. ¶ Quod si ita ẽ/ut oĩs vtilitas cõis sit/oẽs otinemur vna lege nature. ¶ Id ipsuꝫ/si otinemur oẽs tali lege. ¶ Pri mũ/antecedẽs:naturã.ſ. velle omnibꝰ eẽ consultũ/et oĩm vtilitatẽ eẽ cõmu nem ¶ Extremũ/consequẽs/quoniã si natura vult ut omnibꝰ osulatur/

pauptatẽ/dolorẽ: errat i eo ꝙ nullũ aut corporis aut fortũe viciũ/aĩ viciis gra uius existiat. Ergo vnũ dẽt esse õnibus proposítũ: vt eadem sit vtilitas vniuscu iusꝙ̃ ꝛ vniuersoꝝ. quã si ad se gsꝙ̃ rapi at: dissoluet õnis hũana osortio. Atꝙ̃ si ẽt hoc natura ꝑscribit: vt homo homi qcunꝙ̃ sit ob eã ipsã cãm/tñ ꝙ is homo sit/osultũ velit:necesse ẽ scõm eandẽ na turã õniũ vtilitatẽ esse cõez. Quod si ita est: vna otinemur oẽs/ꝛ eadẽ lege natu re. Idꝙ̃ ipsũ si ita ẽ/ certe violare alterũ lege nature phibemur. Verũ ãt primũ: verũ igitur ꝛ extremũ. Nã illud quidez

neceſſe ẽ oĩm vtilitates eẽ cões/ ⁊ ſi omnes cõtinemur vna ⁊ eadẽ lege natu re/neceſſe ẽ vt violare hominẽ a natura ꝓhibeamur ¶ Dã illud quidẽ/ probatio ẽ antecedentis ſeu primi/ut ipe dixit. Et ꝺſutat illorũ opinionẽ q̃ dicũt aliã eẽ rõnẽ fratrũ aut ꝓpinquoꝝ/⁊ aliã eẽ ciuiũ/aliã externorũ/ qm̃ hec opinio diſtrahit humanã ſocietatẽ: ſi nõ oĩm hominũ rõ habebit. ⁊ ſi hoc non tenet/hominẽ ab hoĩe quicũq; ſit/nõ eẽ alienũ. ⁊ ſic probatur

abſurdũ eſt/ qõ qdã dicũt/ parẽti ſe aut fratri nihil detracturos cõmodi ſui cã: aliã rõez eſſe ciuiũ aliã reliquoꝝ: hi ſibi nihil iuris ⁊ nullã ſocietatẽ cõis vtilitatis cã ſtatuũt eſſe cũ ciuibꝰ. que ſentẽtia õnẽ ſocietatẽ diſtrahit ciuitatis. Qui ãt ciuiũ rõnẽ dicũt eſſe hẽndã: externoꝝ negant: hi dirimũt cõem humani generis ſocietatẽ. qua ſublata: bñficẽtia/liberalitas/bonitas/iuſticia fũditꝰ tollit. Que qui tollũt: etiã aduerſꝰ deos imortales ipii iudicãdi ſũt. Ab hiſ. n. ꝺſtitutã iter hoĩes ſocietatez euertũt. cuius ſocietatis arctiſſimũ viculũ ẽ/ magis arbitrari eſſe

primũ/⁊ per ꝺſequens extremũ ¶ Abſurdoz: nõ conueniẽs rõi. ¶ Aliã rõnẽ eẽ ciuiũ/nõ idẽ debeꝛ ſeruari aduerſus reliquos/quã ſententiã Cicero refellit/oſtẽdẽs inter ipſos ciues eẽ ſocietatẽ ciuilẽ/⁊ quoddã ius naturale intercedeꝛ ¶ Aliã reliquoꝝ/ externoꝝ boĩm/dicũt aliaz eẽ rõnẽ ciuiũ aliam reliquoꝝ. ¶ Hi/ qui talia dicũt. ⁊ refellit primã partẽ de ciuibꝰ/poſtea ſecundã de reliquis hominibꝰ ¶ Nihil iuris/ nullũ ius quod natura ipa preſcribit/⁊ vinculũ ciuilis ſocietatis / id ẽ ſtatuũt ⁊ putant nullũ ſibi eẽ ius naturale cũ ciuibꝰ ⁊ nullã ſocietatem. ¶ Cõis utilitatis gratia/id ẽ putãt ciuẽ a ciue alienũ eſſe/⁊ nullã eẽ inter ipſos ſocietatẽ/propter cõmunẽ vtilitatẽ/quod falſuz ẽ ⁊ abſurdũ/ deſtrueret enĩ ciuilis ſocietas ¶ Qui aũt/hec eſt altera pars/ qua illoꝝ ſentẽtiã refellit/qui dicebãt habendã eẽ rationẽ ciuium/ſed reliquoꝝ nullã. Nam ſi ſic eẽt deſtrueret communis ſocietas generis hũani/qua ſublata virtutes etiã tollent/que ſunt ad conſeruationẽ generis humani/⁊ maxime iuſticia ⁊ liberalitas. ¶ Que/ſupradicta ⁊ ſocietas generis hũani ⁊ virtutes ¶ Et etiã aduerſus deos/quoniã nõ modo offendũt humanã ſocietatẽ/ ſed etiaz deũ/qui hanc ſocietatẽ inter homines ꝺſtituit/ cuius ſocietatis vinculum arctiſſimũ ẽ/ſi putam⁹ et perſuaſum hẽm⁹ contra naturã eẽ homini noceꝛ ⁊ nullo mõ alicui quicq; detrabẽdũ ſui ꝺmodi cã/ ſed potiꝰ oĩa icõmoda ſubeunda/⁊ bonorũ ⁊ corporis ipius etiã animi iniuſte. ¶ Profecto niſi ita ſtatuerimus/vinculũ ſocietatis hũane diſſoluet. ¶ Arctiſſimũ vinculum/

ut arcte ꝛ bene coniuncta teneat/si arbitrabimur eē contra naturā homini nocere. ¶ Vel externa/ut paupertatē amissionē filiorū ꝛ alia incōmoda i bonis externis. ¶ Vel corporis/ut si gladio quis aut verberib9 in corpoꝝ ledat/ꝛ aliā incōmoditatem patiat in bonis corporis. ¶ Vel etiā ipsius animi/quod plus ē/quoniā bona animi debēt eē chariora/ro ē uirtutes et bonū nomen. ¶ In bonis animi patit quis incōmoda iniuste / cū ab aliquo vituperat ꝛ intēperās dicit/aut iniustus/aut timidus/ aut fur / aut sacrilegus/ꝛ sic de similib9. melius ē ꝛ magis consentaneuꝫ nature / pati incōmoda / q̄ sint iniusta in bonis fortune corporis ꝛ ēt aī/ q̄ violare humanā societatē. ¶ Hue uacēt iusticia / que incōmoda i iusta sint/ ꝛ iusticiā accepit tanq̄ reginā omnium uirtutū/ut ostendat multo magis eē otra naturā violare hominem ꝛ detrahere aliquid alicui q̄ oia incōmoda pati etiā iniuste/ quoniā prestabilius ē pati q̄ inferre iniuriā. ¶ Hec enī/ratio quare ē otra naturā detrahere aliquid alicui/quoniā.ſ.ē otra iusticiā/que ē regina virtutū/ ꝛ ōnis cōplectit/ꝛ ē uirtus vnicuiq̄ suū distribuens. Si aūt alicui suū detrahit: violat iusticia/ꝛ per consequens oēs virtutes. ¶ Hec/ vna virtus/iusticia que aliaꝫ virtutū domina ē/et sine ipa nihil ualent/ ꝛ laudē nō meretur. oportet enī liberalē eē iustū/et sic fortem/si uere fortis vult dici/quoniā fortitudo ē virtus que pugnat pro iusticia. ꝛ sic de aliis virtutib9/ q̄ ad iusticiā redigunt. ¶ Forsitan quispiam dixerit/neminē iniuria eē afficiendū ocluſit/ꝛ hoc omnib9 ꝓpositū eē debere/ vt eadē sit utilitas omniū ꝛ singulorū. Hoc igit ocluso videndū ē diligenter/an iniuria sit roq̄ agitur/quoniā aliquādo id quod simpliciter in se iniuriā habet: quibusdaꝫ circunstantiis iniuria uacat. Affert igit vnū aliud quod quis dicere posset/an sapiens extrēa fame laborans debeat cibū eripere hōi inutili / ꝛ dicit q̄ non. Postea de tyrāno aliter statuit/q̄m nulla ē nobis cū tyrannis societas/quos non mō spoliare/sed etiā necare honestū ē. Et hoc dicit vt magis probet necē Cesaris/et laudet Brutū ꝛ alios / q̄ illū e medio tollendū curauerūt. ¶ Sapiēs/ vir perfecte virtutis ¶ Non ē enī/ ratio quare nō debet auferri cib9 a sapiente homini ad nullā rē utili/quoniā.ſ.melius est mori q̄ violare aliquē sui cōmodi cā. ¶ Q̄ anī talis affectio .i. talis

otra naturā/hoiem hoī detrahere sui cō modi cā: q̄ oia incōmoda subire vel externa vel corporis vel ēt ipsiꝰ aī que vacent iusticia. Hec.n. virtꝰ ōniū ē dña et regīa virtutū. Forsitā qspiā dixerit: non ne igit sapiēs si fame ipse ꝺficiat: abstulerit cibuꝫ alteri homini ad nullam rem vtilē? Minime vero. Non enī mihi est vita mea vtiliꝰ: q̄ animi talis affectio/

dispositio ꝝ talis opinio/id ẽ talis dispositio plurisdebet eẽ apud nosq̃ vita. ¶ Heminẽ ut violẽ/hec ẽ affectio ꝝ dispositio que dẽt eẽ charior vita. ¶ Quid si Phalarĩ/ Affert nunc aliud de tyrãno· ꝝ sic ostendit vnũ et idẽ ratione persone ꝝ aliarum circũstantiaꝝ vacare iniuria. ¶ Immanẽ/ Ferini animi et ab omni humanitate alieni. Vnde interficere tyrãnũ idẽ ẽ qđ interficere ferã. ¶ Ob eã causam/ut in vita remaneas ut possis humãi societati prodesse. ¶ Sin ãt id nõ sit eiusmodi/ id est si nõ ideo vult ĩ vita remanere/ ut vtilitatem reip· ꝝ humane societati afferat. ¶ Nõ igit̃/ concludit ex his que dicta sunt/ magis eẽ otra natura apperet̃ aliena/ q̃ pati incõmoda. ¶ Est enĩ iniusta/ quoniã iusticia cã est/ ut cõi utilitati cõsulatur· Lex nature vult/ ut ab hoĩe inutili ad sapientẽ ꝝ bonũ virũ utilemq̃ transferant̃ res ad viuendũ necessarie. ¶ Fortẽ/ aptũ ad subeunda pericula pro utilitate cõmuni. ¶ Qui si occiderit. i· si ipe vir sapiens bonus fortisq̃ moriet̃/ cõi utilitati detrimentũ afferet/ vnde uir prudẽs ꝝ fortis nõ debet sibi mortẽ afferr̃ quoniã nocet reip. ꝝ cõmuni utilitati. ¶ Nõ do hoc ita faciat/ dat cautionẽ· Sensus est/ res necessarie ab homĩe inerti ad bonũ uirum transferri debẽt dũmodo ipe vir bonus ꝝ fortis id faciat pro vtilitate cõmũt/quoniã si nimiũ

neminẽ vt violẽ omodi mei grã. Quid si Phalarim crudelẽ tyrãnũ ꝝ immanez vir bonꝰ/ne ipse frigore ofíciatur/ vesti tu spoliare possit: nonne faciat̃. Hec ad iudicandũ sũt facillia. Nã si qđ ab hoĩe ad vllã partẽ vtili tue vtilitatis cã detraxeris: ĩhumane feceris otraq̃ nature legẽ. Sin ãt ís tu sis: q multã vtilitatẽ reipu. atq̃ hoĩm societatí/ sí ĩ vita remanеas/ afferre possis: si qđ ob eã cãm alteri detraxeríſ: nõ sit reprehẽdẽdũ. Sin aũt id nõ sit eiusmõí: suũ cuiq̃ ĩcõmodũ ferẽdũ ẽ potiꝰ: q̃ de alteriꝰ omodis subtrahẽdũ. Non igit̃ magis est otra naturã morbꝰ aut egestas aut qđ eiusmõí: q̃ detractio atq̃ appetitio alieni. Sz cõis vtilitatis derelictio otra naturã ẽ: est. n. iniusta. Itaq̃ lex ipsa nature que vtilitatẽ hoĩm oseruat ꝝ otinet: decernit pfecto: vt ab hoĩe ĩerti atq̃ inutili/ ad sapiẽtẽ bonũ fortẽq̃ virũ/ trãsferãt̃ res ad viuẽdũ necessarie. Qui si occiderit: mlt̃ũ de cõi vtilitate detraxerit: mõ hoc ita faciat: vt ne ipe de se bene existimãs/ seseq̃ diligens/

sibi placeret/putaretq; se solū vita dignū/ꝛ ob id aliis afferret iniuriā/ali quid auferēdo quo ipe uiuat/contra iusticiā ē. Ideo semp fungat officio cōsulens cōi cōmodo·i·ab actione cū uirtute nō recedat/ꝛ quicquid agit/ referat ad cōez utilitatē et societatē humani generis tuēdā. Hanc causaz/ qz nimium sibi placet/nō debet igit cū detrahit aliquid alicui id facere cā iniurie/sed ut cōi utilitati cōsulat. Semper/ in omni actione ꝛ cū aliq̄d a licui detrahit. Fungat officio/ non discedat ab actione que est secundū virtutē/ꝛ cū aliquid aufert/nō id ideo faciat/ qz nimiū sibi placet/sed quia cōis utilitas ita exposcit.

Hāc cām hēat ad iniuriā. Itaq; sēp officio fūgat: utilitati cōsulēs hoīm ꝛ ei quā ip se cōmendo/ hūane societati. Hā qđ ad Phalarī attinet/ facile iudiciū ē. Nulla est.n. societas nobis cū tyrānis: sz potiꝰ sūma distractio ē. neq; ē cōtra naturā spo liare eū si possis/ quē honestū est necare. Atq; hoc ōne genꝰ pestiferū atq; impiū ex hoīm cōitate extermīandū est. Eteni ut mēbra quedā āputāt: si ꝛ ipsa sanguine

Hā quod ad Phalarī/ nunc de tyrānis determinat. illud inquit quod de tyrāno dixi/ facile iudicat. pōt enī uir sapiens spoliare tyrānū sine reprehensiōe: qm̄ nulla amicicia/ nulla denicq; diunctio nobis ē cū tyrānis/qui inter homines numerandi nō sunt/ cū ab omni humanitate sint alieni/ Distractio/dissociacio/qm̄ sunt īmanes/ꝛ ponendi extra humanā societatē. Atq; hoc oē genus/dicit Cicero tyrānos e medio penitus tollendos eē tanq; hostes humāe societatis. Et utiꝫ loco cōi/q̄ dicit ea pars oīonis/que nō de aliquo nomīati disputat ꝛ agit/ sed de vniuersa re/ vt hic Cicero facit de oīb9 tyrānis/quoniā de vniuerso genē disputat. Hoc genus/tyrānorū·s. Pestifez/pernicioſuz hūane societati. Impiū/quod nullā hēt erga deū pietatē/nec deū timet nec leges/sed oīa violat regnādi cā·lesa religione diuina ēt egre se habent/nec coli possunt/ ut inquit Euripides Exterminādū/eiciendū extra humanā societatem a qua sunt alieni. Interrogatus Thales milesius/ quid in uita difficile ac pene incredibile vidisset. Respondit tyrānū senem. Unde Diogenes cū ab eo tyrānus quereret/ex quo ere melius eēt statuā fundere/respondit/ quo Harmodius ꝛ Aristogiton fusi sunt/hi duo fuerunt tyrānicide/ ut dictuz est/quib9 atheniēses ob id statuas erexerūt/quas Praxiteles ex ere fecit. Hos autore Plynio a Xerxe Persaz rege captos/ victa persida athenien sibus remisit Alexander macedo. Eteni ut mēbra. Phat a simili tyran nos oīo exterminandos/ne mala dꝛagione humanā societatem maculent

¶ Et tanq̃ spiritu/id ẽ sensu/quoniã deficiente sanguie ĩ aliquo mẽbro/illic non remanet spũs/cuius ipe arterie sunt receptacula/sup quas locant vene.i.riuuli sanguinis/pterq̃ in dorso in quo magna arteria/que trachea dicit ẽ posita sup uenã. Arteria ẽ oceptaculũ spũs naturalis mixti ofusi q̃ cũ sanguine/in quo plus spũs ẽ minus uero sanguis. Vena ẽ oceptaculũ sanguinis mixti ofusiq̃ cũ spũ naturali/ in quo plꝰ sanguis ẽ minꝰ spiritus. resectis venis et arteriis siue uiciatis torpescit ea pars corpis/ ꝛ nõ babet sensuz/ꝛ careret spiritu. ¶ Tãq̃ spiritu / dixit / quoniam mẽbra nõ ꝓprie spirãt:sed videt ẽ in ipsis tanq̃ spũs quidã. Arteria q̃ tendit ad pulmonẽ/accipiendi reddẽdiq̃ spũs officio fungit. ¶ Pulmones sunt tãq̃ folles/et cor ãplectunt. Vena affert spũz nutritiuũ/qm̃ sanguis ẽ nutrimẽtũ corpis. Neruꝰ affert spũz sensitiuũ/nerui magni sunt cã motꝰ totius corpis/babẽt ẽt sensuz. Vbicũq̃ ẽ uena/ibi ẽ neruus ꝛ arteria. Hoc corpis uiciũ/quod Cicero tangit/tres hz spẽs/q̃ sunt secundũ magis ꝛ minus/cancrenã/astachilũ ꝛ estiomenũ. Cancrena dicit/qñ mẽbrũ aptũ ẽ ut putrefiat. Astachilus quãdo ẽ putrefactũ/sz nõ hz oĩs gradus putrefactionis. Estiomenus dicit quãdo bẽt oĩs gradus putrefactionis/tunc membrũ ita affectũ destituit a natura/ꝛ nullũ babet sensũ/sz caro fit nigra/et nerui adusti carentes spũ/unde opꝰ ẽ eã partẽ amputare: ne serpat viciuz per totũ corpꝰ/quoniã pars illa putrefacta partes ꝓximas ocagione corrũpit. Vnde dicit Ouidius/ne pars sincera trabat. ¶ Ita tyrãnus e medio tollendus ẽ/ne malo exẽplo alios inficiat/qui naturã ducẽ sequũt / quã tyrãnus oĩo reliquit/ꝛ ẽ tanq̃ mẽbrũ putrefactũ. ¶ Ista feritas / natura efferata. Feritas ẽ plus q̃ viciũ/ꝛ cadit in hominẽ ea rõe qua omnẽ hũanitatẽ deposuit.ꝛ iã ẽ fera ꝛ noie tantũ hõ. Feritati opponit beroica uirtꝰ que hũanã naturã transcendit:ꝛ aliq̃d in se diuinitatis hz. ¶ Vt dicit/in q̃t Aristo.in.vi.moraliũ loquẽs de feritate de q̃busdã efferatis gentibus circa pontũ/alios crudis/alios humanis carnibꝰ delectari/ alios tradere natos inuicẽ/ut in conuiuiis comedãt. ¶ Preterea iq̃t coitus masculorũ feritas ẽ et mala ofuetudo. Illos ergo qui malignitate alios superãt/ bac ifami appellatione notabãt antiq̃. Et otra cũ aliquẽ admirabãt/ beroẽ ꝛ diuũ appellabãt/ut Laconesdicere ofueuerũt. ¶ In figura boĩs/quoniã tyrãni nil babẽt boĩs nisi figurã.animꝰ aũt ẽ ferinꝰ ꝛ ingeniũ. ¶ Belue/tyrãni qui iã est belua ĩ figura homis. ¶ A cõi hũanitate copis/ ex boim cõitate ꝛ commercio/ quoniã boies iure hũanitatis ꝛ lege nature sunt tanq̃ vnũ corpus/a quo tyrãni propter feritatẽ et animũ imanẽ segregandi sunt ne corpꝰ illud cõis humanitatis inficiãt/ id est malo exẽplo noceãt hũane

et tanq̃ spiritu carere ceperunt ꝛ nocent reliquis partibꝰ corporis: sic ista in figura boĩs feritas ꝛ immanitas belue a cõi

societati. Et ꝓfecto tyrãni fere nũq̃ nisi morte violenta decedũt ¶ Tãq̃ humanitate/quoniã nõ sum⁹ ꝓprie unũ corp⁹ oẽs / sed tãq̃ corpus hũanitatis/quo oẽs hoies otinent'/ideo dixit tanq̃ hũanitate ¶ huius generis sunt questiones/ita solet queri inter hoies/cũ querit' officiũ ex tẽpore. dixit supra homies solere dubitare/cũ .s. incertũ ẽ/ q̃le id sit de quo oside rat'/quoniã aliquãdo tpe fit ut id quod plerũq̃ uidet' turpe/inueniat' nõ eẽ otra officiũ/ ⁊ posuit exẽplũ de nece Cesaris. ⁊ Postea subiunxit alias questiones/an .s. debeat auferri cib⁹ alteri/et an debeat spoliari tyrannus / ⁊ ipse prescripsit quid pertineret ad officiũ / ⁊ quid contra. In his questionib⁹ ex tempe querit' q̃d sit agendum cũ aliqua sit dubitatio ¶ Et hoc pacto inq̃t Cice. executurus erat Panetiũ illã terciã partẽ omissaꝫ ⁊ Posuisset enĩ questiones/⁊ postea quid esset agendũ ex officio docuisset. Sed bi q̃ bene percepe runt libros superiores/in quibus agit' de oĩ genere honesti ⁊ de utili/pote runt ex tpe iudicare quid agendũ sit/cũ aliqua dubitatio orie'/ q̃m sciũt quid sit honestũ ⁊ q̃d utile. Unde op⁹ ẽ superiora p̃cepta tenaci memoria oplecti/ut ab officio nũq̃ discedam⁹. ad tales enĩ questiões ⁊ osultatões siquãdo acciderint/p̃cepta habemus/ut a studiosis errari nõ possit ¶ huius generis/similes. ¶ Ex tẽpore/id ẽ ex circũstantia tpis ⁊ rõe ¶ Omnes questiones/oĩs inq̃sitio de aliqua re an sit officiũ rõe tẽporis ⁊ aliaꝫ circũstantiaꝫ. ¶ Officiũ/actio honesta ¶ Res eiusmõi/similes q̃stiões ¶ Cõsiliũ/mentẽ ⁊ ꝓpositũ persequendi. ¶ Ad quas osultationes/ cuꝫ q̃rit' et dubitat'/an sit otra officiũ spoliare tyrãnũ/bõi ad nullã rẽ utili eripere cibũ ⁊ simlia q̃ possunt eẽ officiũ a circũstãtia. ut sciant hoies inq̃t osultar ⁊ eligere/cũ huiusmõi q̃stiones inciderit/data sunt p̃cepta in superioribus voluminib⁹/quib⁹ perspicit' q̃d sit officiũ. ¶ Perspici/recte uideri ⁊ iudicari q̃d sit honestũ ⁊ per se ⁊ rõe circũstantiaꝫ/⁊ q̃d sit turpe. ¶ Quia omnino nõ sit turpe/ q̃m rõe circũstãtiaꝫ fit non turpe id quod simpliciter turpe erat ⁊ contra officiuꝫ ¶ Sed quoniã operi inchoato: Cicero imposturus huic operi extremã manũ exemplo geometre/petit a filio/ut sibi hoc

tanq̃ hũanitate corporis segregãda est. Huiꝰ generis questiões sũt he: in quibꝰ ex tẽpore officiũ exqrit'. Eiusmõi igitur credo res Panetiũ persecuturũ fuisse: nisi aliꝰ casus aut occupatio osiliũ eius peremisset. Ad quas ipsas osultatiões ex superioribꝰ libris satis multa p̃cepta sũt: quibus perspici possit / quid sit ꝓpter turpitudinẽ fugiendũ: quid sit id quod iccirco fugiẽdũ nõ sit: q⁹ oĩo turpe nõ ẽ.

concedat sine aliqua ꝓbatione/quo facilius id quod vult ostẽdat Nihil preter honestũ ꝓpter se expetendũ ut uolũt stoici quos Cice. seqt in his officiis/aut honestũ maxime expetendũ/vt volunt Peripatetici. Hoc aũt posito ꝫ oesso/certũ ẽ vtilis ꝫ honesti nõ posse repugnãtiã eẽ/ quoniam honestũ aut solũ ẽ expetendũ. aut maxime. i. ante oĩa alia/ut in secũdo loco relinquant bona corporis ꝫ fortune. Inde laudat Panetiũ. Postea dicit se hãc ꝑtẽ expletu rũ proprio ingenio sine alioꝝ adminiculis. Demũ ipa ꝑcepta aggredit. ¶ Operi/huic

absoluto tãqꝫ fastigiũ ponim⁹: vt geometre solent nõ oĩa docere: sꝫ postulare

quod in manib⁹ habet de cõib⁹ officiis. ¶ Tanqꝫ fastigiũ/summitatẽ. Fastigiũ ẽ edificii summũ/inde dicimus fastigiũ domus/ id ẽ culmen ꝫ summitatẽ ꝫ fastigia muroꝝ/ꝫ scrobiũ etiã dicunt fastigia. Virgilius in georgicis. Forsitan ꝫ scrobib⁹ q̃ sint fastigia queris/id ẽ ꝓfunditates. Et summa fastigia reꝝ dicunt a Iuuenale/id ẽ summe dignitates ꝫ honores. Et quoniã fastigiũ proprie summitas edificioꝝ ẽ/nõ ãt libroꝝ et taliũ opeꝝ ideo dixit tanqꝫ fastigiũ / id ẽ summã partẽ et finem . ut domui ponitur fastigiũ ¶ Geometra qui uersat circa mensuras/cũ vult facere demõstrationem/petit ut sibi ducat linea vna/qua ducta facit demõstrationẽ in õnib⁹ figuris/quoniã linea ducta ꝫ variis modis ꝓtracta uarias figuras facit ꝫ demonstrat. Quinqꝫ sunt petitiones geometre/ut autor ẽ Euclides a quolibet pũcto in quodlibet pũctũ rectã lineã ducere ¶ Atqꝫ lineã definitam in otinuũ rectũqꝫ quãtũlibet ꝓtrahere. Super centrũ quodlibet/ quãtũlibet occupando spaciũ/circulum designare/oẽs rectos angulos sibi iuicẽ eẽ equales. Si recta linea super duas rectas lineas ceciderit/ duoqꝫ anguli ex vna parte duob⁹ angulis rectis minores fuerint / illas duas lineas in eãdem partẽ protractas ꝓcul dubio diũctum iri. Ytẽ duas lineas rectas superficiẽ non includere. Ista sunt tanqꝫ fundamenta ꝫ principia geometrie. Vnde qui negat punctũ ꝫ lineã: negat principia huius artis/ꝫ sic cuꝫ eo non põt disputari. ꝫ q̃ negat motũ / nõ põt disputare de reb⁹ naturalibus. Vnde dixit Aristoteles/contra negantes principia nõ ẽ disputandũ Principia enĩ cuiusqꝫ discipline cõcedi debẽt/q̃b⁹ ocessis põt disputari ꝫ fieri demonstratio. Ocessa linea ipsi geometre facit varias demõstratiões que sunt in primo gradu certitudinis quoniã vident/ ꝫ nõ possunt aliter eẽ/ut ẽ circulus/semicirculus/triangulus/ꝫ sic de reliquis. ¶ Omnia docere/disputando demonstrare/sed petere vt aliqua ducãt/ que sunt principia geometrie q̃bus postea fiat demõstratio. Sic Cicero nõ docet aliqua rõe solũ honestũ propter se expetendũ/quoniã hic nõ agit de dogmate solũ/vt in libris de finib⁹/ sed petit ut hoc concedat: quo concesso facile id quod restat explicari demõstrariqꝫ põt. Demõstratõ ꝓprie ẽ mathematici

persuasio aũt oratoris. Vnde dicit Aristoteles in moribꝫ petendã eẽ demonstrationẽ a mathematico/ꝫ persuasionẽ ab oratore. Geometriã munere egyptii. ¶ Vt quedã/principia geometrie/ quibꝫ utunt ad faciẽdas demonstrationes varias. ¶ Explicent/demõstrẽt/ꝫ ꝓtrahendo lineã cõcessam faciant demonstrationes. ¶ Si potes/dicit/quoniã Cicero filiꝫ peripatetice disciplinę tunc studebat/ꝫ peripatetici dicebãt honestũ maxime expetendũ. virtutẽ satis eẽ ad bene beateqꝫ viuendũ/ dixit Zeno stoicorũ princeps/ vt dictum ẽ. dicebant stoici/ quod honestũ sit id solũ eẽ bonũ/ ut Deca to in ꝓrio de bonis ait ꝫ Crisippus ĩ libris de honesto/id aũt eẽ uirtutem/ꝫ solũ honestũ ꝓpter se expetendũ in quo finẽ humanũ ostituũt. Aristoteles aũt finem humanũ eẽ dixit uirtutis vsum in uita perfecta. Felicitatẽ quippe dicit eẽ plenitudinẽ bonorũ animi corporis ꝫ fortune/uirtutẽ ad beatã uitam nõ sufficere/quoniã bonis corporis ꝫ externis indigeret. De his rebꝫ dictũ ẽ ut arbitror sufficienter in primo volumine. Thales dicebat illũ eẽ felicem qui corpore valeret/fortuna locuples eẽt/ oĩoqꝫ non ignauus aut imperitus. ¶ Propter Cratippũ/qui erat peripateticꝫ/ꝫ non dicebat solũ honestum eẽ propter se expetendũ/sed maxime expetendũ. ¶ Dabis/dedes/qm̃ ex sententia peripateticorũ ẽ maxĩe ante oĩa/qm̃ alia restãt expetẽda post virtutẽ ex opinione peripateticorũ ꝫ veterũ academicorũ/que opinio magis ostentanea ẽ nature/cꝫ opinio stoicorũ/ qui capti splendore virtutis nihil preter illã ꝓpter se dixerunt expetendũ. ¶ Mihi/ qui sum academicꝫ/ꝫ ꝓbabilia sequor. ¶ Vtrũuis/aut hoc postremũ aut primũ. Et sic Cicero ostendit se non fuisse addictũ vni secte:sed probabilia sequi uoluisse more academicorũ/quibꝫ academia magnã dabat licentiã. ꝫ ideo in suis operibꝫ Cicero nunc stoicus uidet/nũc peripateticꝫ. ꝫ ĩ prĩcipio opis dixit Sed tamen nostra legẽs nõ multũ a peripateticis dissidentia/qm̃ utricꝫ ꝫ socratici ꝫ platonici eẽ volumus. ¶ Tũ hoc. i. honestũ maxĩe expetendum ¶ Tũ illud/nihil ꝑter honestũ eẽ ꝓpter se expetendũ. ꝫ sic Cicero ꝓbat opinionez stoicoꝝ ꝫ peripateticoꝝ/alias reiicit tancꝫ minime probabiles. ¶ Quicqꝫ/aliquid quod ab aliis philosophis dicit/ quoꝝ aliqui dicebãt voluptatem propter se expetendã/aliqui diuitias/aliqui scientiã/ aliqui

vt quedã sibi ꝺcedãt: quo facilíꝫ que velint explicẽt: Sic ego a te postulo mi Cicero: vt mihi ꝺcedas/ si potes/ nihil preter id quod honestũ sit eẽ ꝓpter se expetẽdũ. Sin hoc nõ licet ꝓpter Cratippũ: at illud certe dabis/ qꝺ honestũ sit id eẽ maxime propter se expetendum. Mihi vtrũuis satis est: ꝫ tũ hoc tũ illud probabiliꝫ videtur: nec preterea quicqꝫ probabile.

nihil expetendū/sed quodcūq occurreret/ que opiniones iprobāt. ¶ Ac primū Panetius/Panetii sententiā defendit/quā supra quibusdā rōibꝰ vr gebat/ostendēs ipaz ab aliis minime probari. ¶ Neq enim/affert rōnem quare nō licebat Panetio stoico dicere/ vtilia cū bōestis aliquando pug nare posse/quoniā fuisset contra illius ꝓfessionē. ¶ Sed ea q̄ uident/non tamen sunt/sed uident eē utilia imperite multitudini. Nihil enī apud peri tos est vtile / quod nō idē sit honestū. ¶ Videntur/ aliquā speciē vtilitatis pre se ferūt. ea q̄ uidēt utilia nō sunt/ cū honesto iterdū pug nare possunt/ vere utilia nō possunt. ¶ Testat/ dicit Panetius in suis officiis. ¶ Pestē/ dānum nō calamitatem ¶ In vitā inuasisse/dicimus inuado uitā nō in uitā/ inuado tua bona et in tua bona / nō incūbere saluti nō ad salutez ¶ Distraxerit/ segregarint. ¶ Itaq/ affert rationē quare Panetius eam partē induxit / ut possemus. s. oīiudicare sine errore/ siquādo dubitatio incidisset. ¶ Induxit/ eā repugnantiā que videret esse vtilis nō honesti/non que essz quoniā vtile si vere utile est/non pōt cum honesto pugnare. ¶ Hanc partem/quam Panetius reliquit. ¶ A Marte nostro/ id ē proprio ingenio nō ī dustria. cum aliquid facimus sine auxilio/dicimur facere marte nostro. ¶ Vt dicit/ut est in prouerbio. ¶ Quod mihi probaret/quod placeret/ quoniā hunc locum breuiter tractauerunt Possidonius nō Athenodorus. ¶ In manus nostras: qm̄ scripta Possidonii nō Athenodori de repugnantiā utilis nō hōesti/habuit ex bibliotheca Caulonis. Dā Cicero cū hec cōponeret: scripsit ad Caulonē/ vt sibi mitteret Athenodorū nō Possidoniū/ quorū opera non probauit/itaq suo marte hanc partem absoluit.

Ac primū Panetiꝰ in hoc libro defendendus ē: q̄ nō vtilia cū honestis pugnare dixerit aliquādo posse: (neq enim ei fas erat) sed ea que vidētur vtilia. Nihil vero vtile q̄ nō idē honestū: nec honestū q̄ nō idē vtile sit sepe testat: negatq vllam pestē maiorē in vitā hoīm īuasisse: q̄ eorū opīonez/ q ista distraxerīt. Itaq non vt aliq̄n anteponeremꝰ vtilia honestis: sz vt ea sine errore diiudicaremꝰ/ si quādo icidisset: īduxit eā que videret eē nō que eēt/repugnātiā. Hāc igit partē relictā explebimꝰ nullis adminiculis: sed vt dicit/ marte nostro. Neq. n. qcq̄ de hac parte post Panetiū explicatū est/ q̄ mihi probaretur: de his que in manus nostras venerūt. ¶ Nihil est vtile quod ab iniustitia et malitia proficiscitur.

Quom igit. Volens Cicero ostendere utilitatē nō posse oiungi nisi cū honesto/nec posse in re que vere utilis ē esse turpitudinē/discurrit p quatuor uirtutes/docens nihil eē vtile/quod sit uirtutib9 otrariū/sed prius de bis que uident utilia malicios/cū sint otra iusticiā/que semper est utilis/et prudentiā quā vult imitari malicia. Docet igit quid sit agendū/cū aliqua species utilitatis nobis ꝓponit. Obiecta/posita ante oculos necesse ē ut omoueatur animus illa utilitate. Cum animum attēderis/diligēter osideraueris. Speciē/apparentiā utilitatis/cuz reuera non sit aliquid utile/quod nō est honestum. Tūc/cū apparz turpitudo in re que utilis videbat/tūc illa nō est vtilitas. Quod si/ostendit uerā vtilitatē cū turpitudine oiungi nō posse/quoniā nihil est tam contra naturā q̄z turpitudo/ꝙ nihil tā secundū naturā q̄z utilitas/ergo simul duo cōtraria eē non possunt/ꝙ hoc primū argumentum sumit a natura. Recta enim/rō quare turpitudo ē otra naturam. Recta/ea que recta sunt. Conuenientia/cōsentanea excellentie humāe. Constantia/perseuerantia in bonū. ꝙ nihil ē tam ostans q̄z ipa uirtus. Contraria/ea que nō sunt recta. nec oueniunt nature hūane/ut ē turpitudo/nec sibiipsis ostant ut sunt uicia. Q̄z utilitas/q̄m natura utile desiderat pro oseruatione sui quod uacet turpitudine. Item q̄z/alia ratio ꝙ argumentū sumptū a stoicoꝝ peripateticorūq̄z disciplina. Si ad honestatē inquit nati sumus/ut oēs fatent ꝙ dicunt nos eē natos ad honestuz/ꝙ quod ē honestū id esse aut solum aut maximum bonum/ꝙ quod est bonū utile/sequit ōe honestum esse utile ꝙ secundū naturā que honestatē amatq̄ vtilitatem. Eaq̄/honestas/quoniā Ceno dicebat solū honestū esse ꝓpter se expetendum. Omni ponere grauior/maxime expetenda ꝙ omnib9 alijs preponenda/quoniam Aristotelis sententia omnia alia bona ex altera parte collocata uix minimi momenti instar babebunt oparatōe uirtutis

Quom igit aliq̄ species vtilitatis obiecta ē: nos omoueri necesse est. Sed si cū animū attēderis/turpitudinē videas adiunctā ei rei que spēm vtilitatis attulerit: tūc vtilitas nō regrēda est: sz intelligēdū vbi turpitudo sit/ibi vtilitatē eē nō posse. Q̄z si nihil ē tā otra naturā q̄z turpitudo: (recta enim oueniētia ꝙ ostātia natura desiderat: aspernat q̄z otraria) nihilq̄z tā scōm naturā q̄z vtilitas: certe in eadē re vtili turpitudo eē nō pōt. Itēq̄z si ad honestatē nati sumꝰ: eaq̄z aut sola expetenda ē: vt çe noni ē visū: aut certe oi pōdere grauioꝝ

Reliqua oĩa/bona corporis ⁊ fortune. ¶ Aut solũ/ut placet stoicis. Aut summũ/ut peripateticis. i. omnib⁹ aliis bonis preponendũ. ¶ Qua re error hoĩm/homines inq̃t errore ducti id arripiũt quod utile uidet̃/ et ab honesto separãt/quod ẽ otra naturã ⁊ nefariũ/ex hoc enĩ quia ducunt̃ utilitate nulla habita rõe honestatis/ fiunt homicide fures et aliis sceleribus inquinati ut utilitatẽ osequãt̃/quã ab honesto cõtra legẽ nature secernũt. nihil enĩ ut rõ nature prescribit/utile est quod nõ sit honestum ¶ Non ꝓborũ/malorũ hoĩm. ¶ Quod usuz ẽ quod habz speciẽ utilitatis/tamẽ nõ iudicat ipe error malorũ hoĩm ibi eẽ turpitudinẽ/ qđ est contra prudẽtiaz ⁊ iusticiã/ de qb⁹ nũc agitur. ¶ Arripuit/ celeriter rapuit sine aliqua consideratione. ¶ Secernit/seiungit ab hõesto/⁊ putat eẽ utile id quod nõ est honestũ. ¶ Hinc/ ex hoc errore/quia utile ab honesto secernit̃/et putatur aliquid eẽ utile quod vacet honestate. ¶ Sicce/gladii insidiosi. i. ipsi siccarii ⁊ homicide. Siccarii appellant̃ a sicca: que significat ferrũ uel cultrũ. Lex cornelia de siccariis inquit Justinianus/ homicidas ultore ferro persequebat̃/uel eos q̃ hoĩs occidẽdi cã cũ telo ambulãt: Sicca proprie ẽ culter q̃ sub uestib⁹ portat̃ ad insidias. Vnde in paradoxis inuebẽs ĩ Clodiũ dicit: Hõ appellat̃ inimicus q̃ cũ telo fuerit ante senatũ/tua sicca deprehensa ẽ. Et ĩ oratione que inscribit̃ de aruspicũ responsis. Tũ est illa ĩ templo Castoris scelerata ac pene deletrix sicca deprehensa ¶ Venena/quib⁹ aliqui e medio tollunt̃. ¶ Falsa testamẽta/quod ẽ otra honestatẽ ⁊ iusticiam. Vnde Juuenalis notat. M. regulũ qui dictãdo signãdoq̃ aliis falsa testamenta/ditabat̃. Signator falso/qui se lautũ atq̃ beatũ exiguis tabulis ac gẽma fecerat uda. Lex cornelia lata fuit de falsis/que ⁊ testamentaria dicit̃/⁊ penam irrogat ei q̃ testamentũ uel instrumentum aliud falsum scripserit/signauerit/recitauerit/sculpserit/expresserit/sciens dolo malo/ eiusq̃ legis pena in seruos ultimũ supplicĩũ ẽ/quod ⁊ in lege de siccariis ⁊ veneficis seruat̃/inq̃t Justinianus/in liberos uero deportatio. Testamentũ dicit̃/ut vult Justinian⁹ quasi testatio mentis ¶ Furta/ rez̃ priuata rũ: furtũ ẽ otrectatio rei/ vel etiã usus eius/possessionisue/ quod lege naturali ꝓbitũ ẽ admittere. ¶ Hinc/ex tali tanq̃ praua opinione ¶ Peculatus/furta publica. Peculatus ẽ furtũ publicũ/ ⁊ peculator q̃ facit furtũ

ẽ bẽnda q̃z reliq̃ oĩa: qđ Aristoteli placet: necesse ẽ qđ hõestũ sit/id eẽ aut solũ aut sũmũ bonũ: qđ aũt bonũ id certe vtile. Ita qcqđ honestũ id vtile. Quare error hoĩm nõ p⁹obo⁹z/ cũ aliqđ quod vtile visũ est arripuit: id cõtinue secernit ab honesto. Hinc sicce/hic venena/hinc falsa testamẽta nascũt: hic furta hic peculat⁹/

pecunie publice. ⁊ dicit peculat⁹ a pecore/sicut a pecunia Furtū/ uel a furno. i. nigro dictū ē/ q⁹ clam et obscure fit/ ⁊ plerūq⁹ noctu/uel a fraude/uel a ferendo id ē auferendo. ut inq̄t Justinian⁹. ¶ Expilationes/dicunt ab expilo. ꝓpter hoc inquit/q⁹ utile ab honesto secernit/ bi q̄ sunt in magistratu/expilāt socios Romani nomis/ ⁊ eo⁹ bona diripiūt ciuūq⁹ Romanorū ¶ Non ferende/quoniā ꝓpter nimias opes aliq̄ tyrānice uiuūt/ et alio⁹ inopie insultāt/ unde fit/ut ab aliis tolerari nō possint. Apd antiquos erāt ob id leges censorie. Et Licinius stolon legē tulit/ne liceret ciui ultra quīgēta iugera possidere/ q̄ sua lege postea damnatus fuit/qm̄ substituta filii persona pl⁹ possidebat. ⁊ lex cēsoria erat ne villa fundū desideraret. i. ne haberet maiores domos q̄ agros. Sed tempore Manii Curii perniciosus habebat' ciuis/cui septē iugera non essent satis. Hec mensura ut ait Plinius/ Post exactos reges plebi assignata ē. Voconius legē tulit autore Pediano Asconio: Ne quis census boc ē pecuniosus bered̄ relinq̄ret filium. hec āt lex eo spectabat/ut nimie opes nō affectarent'/ nec quererentur per fas ⁊ nefas. Prisci certe Romani pauperes domi ⁊ diuites ī re publica eē voluerūt/ ⁊ p̄clar⁹ arbitrabāt' nō habere aurū/sed aurū habentibus īperare ¶ Cupiditates regnandi/ ⁊ boc accidit ꝓpter illū errorē/ q⁹ putāt id eē utile/quod nō ē honestū. ⁊ sic tangit tyrānos/quo⁹ uita nihil p̄ot excogitari miserius. ¶ Quib⁹/cupiditatib⁹. Plato dicebat p̄cipatu⁹ siue regnū in quinq⁹ partes distingui. Dā aliq̄s principatus legittim⁹ ē/ ut cū magistratus a ciuib⁹ electi/ut volunt leges imperāt/ut erāt osules romani/ceteriq⁹ magistratus qui ciuiū suffragiis creabant'. Aliquis ē naturalis: ut mares lege nature imperēt feminis ubiq⁹. Aliquis secundū osuetudinē/ut pedagogi ⁊ magistri īperāt pueris/qm̄ ita fert osuetudo. Aliquis ē secundū genus/ut reges qui regnāt per successionē. Aliquis ē violent⁹/ cū aliq̄ imperāt ciuib⁹ ui ad parendū coactis/ ut sunt tyrāni ¶ Tetrius/ ⁊ crudelius. ¶ Fedius/turpius ⁊ flagitiosi⁹ ¶ Emolumēta enī/rō quare illis cupiditatib⁹ nihil ē fedius/id ē falso iudicant illā eē utilitatē ⁊ premia rerū/ ⁊ nō uident penā/que eos oscientia scelerū uexabit/ ⁊ non uidēt turpitudinē quā incurrūt tali cupiditate regnādi. ¶ Perrūpunt/ violenter rumpunt ⁊ contēnunt. quoniā contra leges fasq⁹ dominant'. ⁊ leges ipsas in

expilatiões direptiõesq⁹ socio⁹ ⁊ ciuiū. Dic opū nimiarū potētie nō ferēde. Postremo ēt in liberis ciuitatib⁹ exist̄t regnādi cupiditates: quib⁹ nihil nec tetri⁹ nec fedi⁹ excogitari potest. Emolumēta .n. rerū fallacib⁹ iudiciis vidēt. penā nō dico legū quas sepe perrūpūt: sz ipsius

tiuitatib9 opprimunt oĩa ad libidinẽ adminiſtãtes. ſed ſceleris conſcientia torquent' / qm̃ nemo nocẽs iudicio ſuo abſoluit'. ¶ Turpitudis / vicii quo nihil pôt eẽ turpius / q̃ dm̃ enĩ hõ ẽ in aliqua turpitudine / tã diu nõ mõ ĩ felix / ſed infeliciſſimus ẽ. Vicii quippe per ſe ſatis ẽ ad miſerã uitã faciẽdã / Magna ẽ profecto uis ſcientie in vtranq; partẽ / ⁊ pena turpitudinis õi ſupplicio acerbior ẽ. ¶ Quãobrẽ / concludẽs Cicero precipit quid ſit agendũ / ut hoc. ſ. genus deliberãdi e medio tollat'

turpitudis que acerbiſſima ẽ / nõ vidẽt. Quãobr̃ hoc qdẽ deliberãtiũ genus pellat' e medio (eſt. n. totũ ſceleratũ ⁊ ĩpiũ) qui deliberant vtrũ id aſſequãt' quod honeſtũ eſſe videãt: an ſciẽtes ſe ſcelere cõtaminẽt. ¶n ipſa. n. dubitatõe facinꝰ ieſt: ẽt ſi ad id nõ peruenerit. Ergo ea deliberãda õnino nõ ſũt / ĩ quib9 ẽ turpis ipa deliberatio. Atq; ẽt in õni deliberatõe / celãdi ⁊ occultãdi ſpes opioq; remouẽda ẽ. Satis enĩ nobis (ſi mõ in philoſophia aliqd pfecim9) perſuaſũ eſſe dẽt: ſi õnes deos hoieſq; celare poſſim9: nihil tamen auare / nihil iiuſte / nihil libidioſe / nihil

¶ Deliberãtiũ / eorũ q̃ deliberãt / ⁊ dicũt aliqd eẽ utile / quod nõ ſit honeſtũ. ¶ E medio / e cõmuni hoĩm ſocietate / ⁊ recedãt a nobiſ / qui ſtatuim9 nihil eẽ utile: qd̃ vacet honeſtate. ¶ Sceleratũ / quia nocet hoĩ num ſocietati. ¶ Impium / quia offendit deũ / cui pietatem debemus. ¶ Qui deliberãt / dubitando conſultant. ¶ Vtrũ id aſſequãt' / hec eſt deliberatio e medio tollenda. deliberãt enĩ aliqui / vtrũ id ſoluz aſſequant' qd̃ eſt honeſtũ an utile quod vacet honeſtate. Ipſa dubitatio inquit / nõ mõ res ipa cuz fit / non ẽ ſine ſcelere. ¶ Scientes / quia ſciunt nõ eẽ honeſtũ / quod cupiunt tamẽ falſa utilitate ducti ſe ſcelere ꝺtaminãt. i. inficiũt ⁊ deformãt uicio. ¶ Dubitatione / dũ deliberãt an ſcientes inquinẽt ſe ſcelere. ¶ Si ad id / qd̃ ipſi cupiunt ⁊ de quo deliberãt / hoc ẽ chriſtiane phie in primis ꝺſentaneum et legi diuine / que preſcribit / ut ille qui voluntate peccat tam ſit in vicio q̃ ſi opera id quod cogitarat effeciſſet. ¶ Ergo / ocludit ea nõ eẽ deliberanda in quib9 nõ mõ ipſa actio / ſed etiã deliberatio turpis: ẽ. i. affert infamiã. ¶ Atq; ẽt / precipit remouendã eẽ oĩo ſpẽ occultandi / cũ aliquid deliberamus / qm̃ turpitudo ipa propter ſe fugiẽda ẽ. Vnde Sophocles dixit: hic nihil occule / quoniã cũcta tuens ⁊ cũcta audiens oĩa reuelabit dies. ¶ Opinio / q̃ opinemur id quod facturi ſumus poſſe occultari. ¶ Satis enim nobis / ratio quare talis ſpes et opinio fugienda eſt bono uiro / et philoſopho cui nihil ẽ cũ turpitudine agendũ / etiã ſi deus videre nõ poſſ;

¶ Vinc/ex hoc/quia vir bonus nil tale facere debet. Dā ¶lato in secundo de rep. exemplū hoc de Gyge introduxit ut ostenderet que eēt differentia ī ter hominē iustum ⁊ iniustū. Justus enī ēt si posset occulte peccare/ nō peccat. Iniustus aūt nactus oportunitatē peccati/⁊ cū nō pōt/ animū tamen habet peccandi. ¶lato dicit/¶progenitorez Gygis Lydii pastorē regis lydie fuisse/et ymbre uehementissiō scissaz eē terrā/⁊ in eo loco in quo ānalia pascebāt biatū patuisse ⁊ ipm descendisse in specū/et inuenisse equū eneū ocauū:et intus cadauer hois maioris humana forma/ et habentis aureū anulū/ quez detraxit/ ⁊ ad pastoꝛs se recepit. qui cū anuli latiorē partē/ ī qua gēma includit circa digitū uerteret/eam q̄ ītra manū reflecteret/bis q̄ aderāt/statī inuisibilis erat/ et cū illā ad suum locū reduceret/ videbatur · quā vim anuli intelligens curauit/ut ab his mitterēt nuncius ad regē/ad quē accedēs illius uxorez stupr auit/⁊ cū ea regi parauit insidias/ ⁊ illo sublato regnū occupauit. ¶ Inducit a ¶latone/in. ii. de rep. Gyges ut autor ē Herodotꝰ li. prīo Dascyli filius satelles fuit Candauli regis lydoꝝ/⁊ regnauit Gyges in lydia duodequadraginta annos/ ⁊ primus barbaroꝝ munera apud delphos posuit. Secundus Midas rex phrigie. Candaulus ut inquit Trogus/uxorē pulcherrimā habuit/quā sodali suo nudā ostēdit/quo facto et amicū in adulteriū uxoris sollicitauit/⁊ hostez sibi fecit/ ⁊ uxorem ueluti tradito alteri amore a se alienauit. Dā breui post tpe cedes Candauli nuptiaꝝ premiū fuit/et uxor mariti sanguine dotata regnū ⁊ se pariter adultero tradidit. Ad hunc Gygē allusit ¶la. quē dicit intulisse stuprū regine. Fingit enī quod de Gyge scripsit/ut ostenderet iusti uiri naturā · ¶ Discessiſſz/biatū fecisset propter ymbres ⁊ motū terre · ¶ Fores/ ualue siue ingressus ¶ Inusitata/quoniā erat cadauer illud maiꝰ būana forma/ ut scribit ¶la· ¶ Induit/posuit in digitū ¶ Regius pastor/ unus ex pastoribꝰ Candauli regis Lydie/cui nomen dedit Lydus Atys filius· Lydis cōfines sunt iones ⁊ phryges aurorā uersus· ¶ Cōciliū/congregationē/quoniam ut inquit ¶la· pastores singulis mensibꝰ aduocabant ociliū ⁊ nūcios

incōtinēter eē faciēdū. Vinc ille Gyges īducit a ¶latone: qui cū terra discessiſſz magnis q̄busdā ībrib9/ in illū biatū decēdit: eneūq̄ equū (vt ferūt fabule) animaduertit: cuiꝰ in lateribus fores eēnt: qbꝰ aptis/ bois mortui vidit corpꝰ magnitudīe iusitata anulūq̄ aureū in digito: quē vt detraxit/ ipse īduit: erat aūt regius pastor. Tū in ociliū pastoꝝ se recepit: ibi cū palā eiꝰ anuli ad palmā duerterat a nullo videbat: ipe āt oīa videbat.

ad regem mittebāt. ¶ Palam/pala ē illa planicies anuli ꝛ latior pars/ in quā gēma inserit ꝛ ēt sine lapide. sunt tamen aliqui equales undiqꝫ nō habentes palā. ¶ Ad palmā/ad interiorē partem manus / qm̄ pala dēt esse extra/ut pateat/ꝛ sit palam/unde ut puto nomen accepit. ¶ In locū: ut pala non esset conuersa ad palmā/sed extra. ¶ Opportunitate/ occasione ꝛ ui a nnli. ¶ Dunc igit' ipsuꝫ anulū/Concludit Cicero sapientem nō peccaturū etiā si clā id agere possꝫ qm̄ uir bonus honesta nō occulta querit / scit turpitudinē per se fugi endā eē. ¶ Nō occulta/ nō querit ut occultꝫ/sꝫ ut honeste agat. ¶ Atqꝫ hoc loco / deridet Cice. quosdā philosophos q̄ dicebāt hāc rē de Gyge fuisse fictā a Platone. Certū est inq̄t hoc neqꝫ fuisse neqꝫ fieri potuisse/ ꝛ interpretat' quid uoluerit Plato per illū anulū itelligere. ¶ Hoc loco/ in hac parte in q̄ loquit' de fabula Gygis. ¶ Cōmenticiā/ ficta a cōminiscor/inde ō mentū fictio ꝛ inuētio Terē. Atqꝫ ipis cōmentum placet. ¶ Non satis acuti/quoniā non pspiciūt quid significet talis anulus/aut quaꝫ Plato rē illā cōmētꝫ fuerit. ¶ Hec ē vis anuli: hoc significat ꝛ ad hoc spectat fabula illa de anulo. ¶ Quid/aliquid. i. si nemo posset suspicari te aliquid facturū turpiter ꝛ iniuste/tamen nō ē faciundū. ¶ Causa diuitiarū/ ut sunt rapine/furta/expilationes ꝛ similia. ¶ Potentie/ vt plus possis i ciuitate q̄ oporteat/ꝛ hoc ē tyrānicū. ¶ Dominationis/ Domiari ꝓprie ad tyrānos pertinet/ꝛ quotiens quis iniuste iperat: dicit' dominari. Ideo dixit supra/Contra Sylle dominātis opes. ¶ Libidinis/ luxurie ac alicuius turpitudinis/quod ē otra verecundiā ꝛ tēperantiā. ¶ Sis ne facturꝰ/ quasi dicat vir bonus ꝛ sapiens nō ē facturus. Peregrinus philosophus

idē rursus videbatur: cū in locuꝫ anulū iuerterat. Itaqꝫ hac opportunitate anuli usus/regine stupru̅ itulit: eaqꝫ adiutrice regē dñm iteremit: sustulitqꝫ quos obstare arbitrabat': nec in his q̄squā eū facinoribus potuit videre: sic repēte anuli beneficio rex ortꝰ est lidie. Hūc igitur ipsum anulū si habeat sapiens: nihil plus sibi licere putet peccare: q̄ si nō haberet. Honesta. n. bonis viris: nō occulta querunt. Atqꝫ hoc loco phī q̄dā minime mali illi q̄dē/sꝫ nō satis acuti/fictā ꝛ cōmenticiā fabulā dicūt platā a Platone: q̄si vero ille aut factū id eē/aut fieri potuisse defēdat. Hec est vis huiꝰ anuli ꝛ huius exēpli: si nemo sciturus nemo ve suspicaturꝰ q̄dē sit: cū aliq̄d diuitiaꝫ/potētie/dñatōis/libidīs cā feceris: si id diis

cognomento protheus autore Gellio dicebat/ virum sapientē nō peccatu rum eē/ēt si peccasse eū dii atq; hoīes ignoraturi forent. nō enī pene aut ī famie metu nō eē peccandū putat/ sed iusti honestiq; studio ⁊ officio · siq; tamen non eēnt tali uel ingenio uel disciplina previti/ uti se ui sua ac spōte facile a peccando tenerēt: eos oīs tūc peccare procliuius existimabat/ cū la tere posse id peccatū putarent/ impunitatēq; ex ea latebra sperarēt. Ac si sciant inq̄t hoīes nihil oīm rerū diutius posse celari/ suppressius pru dentiusq; peccabitur. Propterea vers9 istos Sophoclis in ore habē dos dicebat · Hic nihil occule/ quoniā cūcta tu ens ⁊ cuncta audiens/ oīa reuelabit dies. Et alius poeta dixit/ ueri tatez eē filiā temporis. Negant/ sez illi phi losophi. Id posse fie ri/ ut id diis atq; homi nib9 futurū sit incogni tum · Qm̄q̄ pōt id q̄ dem/ fieri · s. ut aliquid fiat/ quod ab homīb9 ignoret · Sz quero/ inq̄t Cirero/ si possent occultare id quod ipi negant occultari posse/ quidnam facerent. Vrgent/ instant ipi philosophi/ qui Platonē defendent. Rusti ce/ inerudite ineleganter ⁊ inepte/ ut decet rusticū. Negant/ posse · s. fieri vt occultet/ et ī hoc perstant nō posse · s. fieri/ vt sit occultū. Hoc verbū/ posse sez. nō aduerant quid hoc uerbū significet/ ⁊ hec interrogatio cū que rimus si possint celare. Sed adhibem9 tāq; tormenta/ stimulos quib9 co gamus eos respondere quid de hac re sentiant/ sensus ē tali interrogatione ad id hos philosophos veluti quibusdā tormentis adduco/ ut cogātur fa teri se eē facinorosos/ si dixerint aliquid se facturos quod uacet honestate si clam fieri possit/ si āt negauerint se facturos/ etiā si hōib9 incognitū sem per sit futurum/ ut fateant turpitudinē propter se fugiendā eē. Tormēta dicunt a torquendo · cum in corpe torquet quis/ necesse ē ut tormentis co actus fateat. Interrogationes igit ⁊ rōnes/ quib9 disputantes coguntur aliquid affirmare aut negare/ sunt tanq; tormenta · ⁊ ideo dixit tanq;/ qm̄ in his reb9 non dicunt proprie tormenta/ sed per translationē. Propo sita impunitate · i · q; ip̄e possint facere id q̄ utile uidet. Q̄d expediat/ utile ipis videat/ q̄d tñ uacet hōestate. Facinorosos/ malos uiros/ q̄a

hoībusq; futurū sit sēper ignotū: sis ne factur9. Negāt id fieri posse: q̄q̄ pōt id q̄dē. Sed quero/ q̄d negāt posse/ id si pos set: q̄dnā facerēt. Vrgent rustice sane: ne gant. n. posse ⁊ in eo perstāt. Hoc verbū q̄d valeat non vidēt. Cū enī querim9 si possint celare q̄d facturi sint: non queri mus possint ne celare: sed tāq; torm̄enta quedam adhibemus: vt si responderint se impunitate p̄posita/ facturos quod expediat: facinorososq; se esse fateantur:

non fugiunt turpitudinē ꝓpter se/sed metu ifamie. ¶ Si negent/ se eē fac turos aliquid inhonestū etiā si celare possent· ¶ Per se ipa / non propter metū aliquē infamie. si enī turpitudo nō eēt fugienda per se/boies nacti la tebras oīa turpia committerent. Et quia vsus ē Cicero digressione/ dicit iam redeundū eē ad ꝓpositū·Proposuerat aūt in omni deliberatiōe remo uendā eē spē occultandi/ ꝙ utilitatē nō eē requirēdā/ vbi ē turpitudo ¶ Ad propositū/ad ꝓpositā disputatōez de ꝓpugnā tia utilis ꝙ hōesti· ¶ In cidunt sepe cause/ dicit Cicero icidere sepe cau sas/ que animos ī anci pitem deliberationē tra hūt·cū.s. deliberat an id quod vtile videtur possit fieri nō turpiter et ponit exempla/ut os tendat nihil eē utile qđ malicie ꝑiunctū sit ꝙ ī iusticie· ¶ Turbant/ancipites agunt ¶ Specie/ apparentia ¶ Nō turpiter/ ut non offendat honestas dū fit id quod speciē utilitatis habz ¶ Cū col latino ponit exemplū Bruti ꝙ Collatini/et ostendit id quod utile uidetur posse fieri honeste propter circūstantias·Post exactos reges autore Liui o comitiis centuriatis a prefecto urbis ex ōmētariis Seruii Sulpitii duo cōsules creati sunt Brutus ꝙ Collatinus/cuius nomē qm̄ ex familia Tarq̄ nioz erat inuisum romanis fuit/dicebant enī pulso Tarquinio superbo pe nes Collatinū īperium eē/nescire Tarquinios priuatos uiuere/nō placere nomen/periculosuz libertati eē· Brutus Collatini collega plebē tali suspi cione sollicitam ad concionē uocauit/qui cū iusiurādū populi recitasset/q̄ decreuerat ut nemo ex Tarquiniis rome regnaret/nec uolebat aliquid esse in urbe/ vnde periculū libertati eēt/dixit inuitū se dicere boīs cā/ nec dictu rum fuisse/ ni charitas reip. uinceret non credere populū romanū solidā li bertatem recuperatā eē·Regiū genus regiū nomen nō solū in ciuitate/sz ēt in imperio eē·Ad obstare libertati. hunc tu inquit tua voluntate. L. Tar quini remoue metū·Deminimus/fatemur/eieciſti reges/ absolue beneficiū tuum/aufer hinc regiū nomen/res tuas tibi nō soluz reddunt ciues tui au tore me/sz si quid deest mirifice augebūt.amicus abi:ꝙ exonera ciuitatē va no forsan metu·Ita persuasuz ē animis cū gente Tarquinia hinc regnum abiturum·Collatinus abdicauit se osulatu / rebusq; suis omnib9 laurinum trāslatis urbe cessit·Brutus ex senatusconsulto ad populū tulit/ut oēs Tar quinie gentis exules eēnt·Collatinus a collatia oppido quōdā ꝓpe romā

si negēt:ōnia turpia per se ipsa fugiēda esse concedant. Sed iam ad ꝓpositū re uertamur. Incidūt sepe multe cause que cōturbāt aīos vtilitatis specie:nō cū hoc deliberet relīquēda ne sit honestas ꝓp ter vtilitatis magnitudinē:nā illud qdē īprobū ē:sed illud possit ne id qō vtile vi deatur fieri non turpiter. Cuz Collatino

via tiburtina dictus ẽ. ¶ Maritus fuit Lucretie quã noctu superbi filius nõ olauit in oppido collatia absente Collatino/ nã cũ aliis erat ĩ obsidiõe Ar dee urbis. ¶ Abrogabat imperiũ/auferebat osulatũ. derogamus in partez: abrogamus in totũ. ¶ Iniuste/otra iusticiã ⁊ honestatẽ/qm̃ Collatin⁹ fu erat socius in expellendis Tarquiniis. ¶ Prĩcipes/optimates et primi in ciuitate/qm̃ volebant/ut oẽs Tarquinũ eẽnt exules. ¶ Superbi/ Tarqui nii superbi/ quẽ expule rant. hic fuit ultimus rex romanorũ. ¶ Regni/q̃ nulla eẽt regũ me moria in urbe/ ⁊ q̃ no mẽ Tarquinioz ⁊ regi uz penit⁹ tolleret. Hoc erat vtile patrie/⁊ ideo honestũ a circũstantia fuit abrogare imperiũ Collatino. Id enim fie bat a Bruto pro salu te patrie/ aliter nõ fuis set honestũ. cã igit̃ faci ebat/ ut ipa res bones ta eẽt/et sic erat bones tum a circũstãtia cause que ẽ vna ex septẽ que faciunt officium.

Tarqnio college Brut⁹ipiũ abrogabat: poterat videri facere id iiuste: fuerat. n. in regib⁹ expellẽdis soci⁹ Bruti: ꝯsilioz ẽt adiutoz. Cũ ãt cõsiliũ hoc prĩcipes ce pisset/cognationẽ superbi nomẽq̃ tarq niozũ ⁊ memoriã regni eẽ tollẽdã: quod erat vtile patrie ꝯsulere/id erat ita hone stũ: vt ẽt ipsi Collatino placere deberet. Itaq̃ vtilitas valuit ꝓpter honestatẽ: si ne q̃ nec vtilitas qdẽ eẽ potuisset. At in eo rege q vrbẽ ꝯdidit nõ ita. Spes enĩ vtilitatis aĩum pepulit ei⁹. Cui cũ visũ

¶ Propter honestatẽ/qm̃ cõsulere patrie vtile erat ⁊ ho nestũ/sine quo non potuisset dici utile. ¶ At in eo rege/ Hunc ponit cõtra rium exemplũ de Romulo/qui Remũ fratrẽ interfici iussit ut solus regna ret. Vulgatior fama ẽ inquit Liuius / ludibrio fratris Remũ transiliisse muros/inde ab irato Romulo/cũ uerbis etiã increpitans adiecisset/sic dein de quicũq̃ alius transiliet menia mea/interfectũ. Celer centurio iussu Ro muli Remum interemit. Lucanus/fraterno primi maduerũt sanguine mu ri. ¶ In eo rege/ Romulo/qui urbẽ condidit. et a suo nomine denomĩauit Romã. ¶ Nõ ita/id est nõ valuit utilitas propter honestatem/sed Romu lus specie utilitatis adductus nulla habita ratione honestatis fratrẽ inter imi iussit. ¶ Species enĩ/ratio quare non ualuit utilitas propter honesta tem. ¶ Species/apparentia vtilitatis. illud enim non erat vere vtile/quo niam vacabat honestate. ¶ Pepulit/tetigit/percussit/impulit. nam pello idem est quod percutio ⁊ ferio. libro primo de diuinatione ait/ut pellant animi vehementius sepe etiam cura et timore ⁊ in secundo ait Num igitur/ cum aut muros Babylonis/aut Homeri faciez cogito imago illoz aliqua me pellit.

¶ Hic/ Romulus impius ⁊ inhuman⁹ fuit interficiendo fratrẽ ¶ Pietatem/ religionẽ ¶ Humanitatẽ/ qz fratrẽ interemit/ ut solus regnaret. quod vtile videbat illi/ cũ nõ eẽt/ quia non erat honestũ· ¶ Põponius ait li. i. de gestorum· Si qs violauerit muros/ capite puniat/ sicuti hi q transcẽdũt scalis admotis/ uel aliqua qualibz rõe· Dã ciues romanos aliunde q̃z per portas egredi non licet/ cũ illud hostile ⁊ abominãdũ sit· Dã ⁊ frater Romuli Remus occis⁹ trahit ob id: q̃ muros trãscendere uoluerit ¶ Huius causam/ qm̃ edixerat ut nemo sua menia trãsiliret. hic mur⁹ uidebatur facere hãc rẽ hõestã ⁊ causaz occidendi Remũ: Videbat enĩ hõestum eẽ illũ necare/ qui in suũ detemptũ muros transcenderat: et hanc causz afferebat / sz ido nea non erat/ vt illã cedem posset facere honestã· Et sic ostendit circũstantiã debere eẽ idoneã/ qua mouemur: ut aliquid quod videt utile / fiat sine offensione honestatis· ⁊ ẽt monemur hoc a natura insitum eẽ/ ut honestum anteponat utili/ qm̃ nemo audet rẽ ipam inhonestã defendere/ sed conãt õnes afferre causam quare sit honesta/ ut Romulus/ qui q̃uis utilitatis tãtum cã/ ut solus regnaret/ fratrẽ iteremerit/ tamẽ opponebat sceleri suo causam muri/ ⁊ se ideo feciſſe dicebat/ quoniã menia trãsilierat. hec cã nõ erat idonea/ nec Romulus hoc pretextu potuit turpitudinẽ excusare suã/ q̃uis id cogitauerit. ¶ Pace/ bona uenia ipius Romuli dixerĩ iquit Cice ¶ Vel quirini/ Varro ait/ A Mars dicit ab eo q̃ maribꝰ in bello preest/ aut q̃ a sabinis acceptꝰ/ ibi est mamers. Quirinus a quiritibꝰ· quirinalis collis inqt Pompeius dictus ẽ qz in eũ cõmigrauere sabini a curibꝰ venientes· ⁊ Romani a Quirino quirites dicunt· Romulus dictus ẽ quirinꝰ· Quiris lingua sabina dicebat hasta· Vnde Ouidius/ Hastati cura quirini· Romulꝰ dictus est quirinus post mortẽ/ cũ Julio proculo apparuisset ¶ Vel Romuli/ quocunq nomine uoluerit appellari/ dicã ipm peccasse. Romulus dictꝰ est a rumine. i. mamma lupe/ que lac infantibꝰ prebuit. Vnde scribit Varro li. ii. de re rustica/ subrumi agni dicunt sub mãma· rumis enĩ quõdã mãma dicebat· ¶ Nec tamẽ/ q̃uis inquit utilitas sine honestate spernẽda sit/ tamẽ nostre utilitates non sunt spernende tradendeq aliis/ sed dsulendum est proprie utilitati/ mõ fiat sine alterius iniuria· Quisq igit eã utilitatez diunctam honestati/ que ad se pertinet/ amplecti debet/ ⁊ põt cũ laude/ qm̃

eẽt vtilꝰ solũ se q̃z cũ altero regnare: fratrẽ iteremit. Omisit hic ⁊ pietatẽ ⁊ hũanitatẽ: vt id qõ vtile videbat/ neq erat/ assequi posset: ⁊ tamẽ muri cãm opposuit spẽz honestatis/ nec probabilẽ/ nec satis idoneã. Peccauit igit: pace vel Quirini vel Romuli dixerĩ. Nec tñ nostre nobis vtilitates omittẽde sũt aliisq tradende:

natura hoc non exigit / vt nostras vtilitates trahamus alijs cum nobis necessarie sint. ¶ Sue / proprie vtilitati. ¶ Scite / prudenter ⁊ bene. ¶ Vt multa / scite sc̄z dicit hec est vna ex sentētijs Chrisippi stoici / quas breuiter enunciabat. Et he sententie dicūt apophthegmata. Hāc sentētiā Chrisippi affert ad probandū id quod dixit. Stadiū dicit spaciū / in quo homines ad brauiū currūt / ⁊ octo stadia faciunt mille passꝰ. ¶ Cucurrerit stadiū / dicimus curro stadiū ⁊ in stadio ⁊ per stadium. ¶ Contendere / uel de conari. ¶ Supplantare / plantis calcare ⁊ pedibꝰ implicare simul currentē. ¶ Cui cū / cū quo certet cursu. Hanu depellet / deiicere eū manu / ut fecit Idas Parthenopeo apō Papinū in thebaide. nam Idas preeūtē Parthenopeū arrepta coma ī supinū traxit / ⁊ sic prior iuit ad palmā. ¶ Sic hoc mō ⁊ pari ratione ¶ Nō ē ius / non licet / quoniā nō ē honestum ¶ Maxime aūt / nunc docet quomō ī ipis amicicijs officia probētur. ¶ Perturbant / peruertunt ⁊ nō uere fiunt / qm̄ interdū cā ē ipa amicicia / ut ab officio discedat. ⁊ prescribit que amicicijs postponenda / ⁊ q̄ anteponenda sint / ut cū ambigit quid agendū sit ꝓpter circūstantias / facile iudicari possit / quid sit ex officio. ¶ Nō tribuere / nō facere id quod fieri debet amicorū cā / ⁊ id facere quod fieri nō dēt cōtra officiū ē / ⁊ laude honestatis caret. ¶ Recte / honeste ⁊ sine aliqua reprehensione / qm̄ ē honestū. ¶ Sed huius generis totius / quibꝰ .s. officijs debeamus uti in amicicijs / ⁊ huius partis facilis ē preceptio. facile inquit pōt precipi ī hac parte q̄d sit agendū ex officio. ¶ Sue enī / hoc ē preceptū / homines scilicet non debere amicicijs ea preponere / que uident utilia / sed pluris amicicias facere q̄m omnis utilitates ⁊ uoluptates. ¶ Generis eiusdem / similia. debemꝰ uoluptates ⁊ omnia commoda postponere amicicie / ⁊ ut amicis inseruiamus / hec omnia q̄q̄ nobis grata relinquenda sunt.

cū his ipsi egeamꝰ: sz sue cuiq̄ vtilitati / qđ sine alterius iniuria fiat / seruādū est. Scite Chrisippꝰ / vt multa / q̄ stadiū igt cucurrerit enitī ⁊ ꝓtēdere dēt q̄m maxime possit / vt vincat: supplātare eū qui cū certet / aut manu depellere / nullo mō debet. Sic ī vita sibi quēq̄ petere qđ ptineat ad vsū / nō iniquū ē: alteri diripere ius nō ē. Maxīe āt pturbāt officia ī amicicijs: q̄ bus ⁊ non tribuere qđ recte possis / ⁊ tribuere qđ nō sit equū / ꝓtra officiū ē. Hz huius generis totiꝰ breue et nō difficile ꝓceptū est. Que. n. videtur utilia honores / diuitie / uoluptates / ceteraq̄ generis eiusdē: hec amicicie nūq̄ āteponēda sūt.

¶ At neq̄/nunc ecõtra docet quid agendũ non sit amicoꝝ cã. Hec igit̃ ꝓ ma lex inquit in Lelio/ĩ amicitia sanciat̃/ vt ab amicis honesta petamus/ amicorũ cã honesta faciamus. Vnde uituperat̃ Blosius cumanus Tiberii gracchi familiaris/qui ut scribit ¶Plutarchꝰ ad osules ductus/cũ de rebus gestis interrogaret̃ se Tiberii iussu cuncta fecisse respondit. ¶ Ad hec Nasica quid si te capitoliũ incendere Tiberius iussisset?nũquid id quoq; fecisses? nunc̄q; iussisset hoc iãt/ sed si iussisset/paruisses

At neq̄ ctra rẽp. neq̄ ctra iusiurãdũ ac fidẽ amici sui cã vir bonus faciet: nec si iudex q̄dez erit de ipso amico. ¶Ponit. n. personã amici: cũ induit iudicis. tantũ dabit amicicie: vt verã amici cãm eẽ malit: vt porãde litis tẽpꝰ/ quoad per leges liceat/ accõmodet. Cũ vero iurato dicenda snia sit: meminerit deũ se adhibere testem: id ẽ (vt arbitror) mẽtẽ suã: q̄ nihil

Cõtra remp. nõ ẽ aliquid agendũ ctra rẽp. amici causa. ¶ Vnde dicit ¶Martianus ut ẽ in libris digestoꝝ/ ¶Omnime maiores lugendum putauerunt eũ/qui ad patriã delendã ꝛ parẽtes ꝛ liberos interficiẽdos uenerit. quẽ si filiꝰ patrẽ aut pater filium occidisset/ sine scelere ẽt premio afficiendũ omnes constituerũt/ nec ẽ uiolanda fides aut iusiurandũ amicorũ cã. ¶ Iudex de ipso amico/id ẽ si erit iudex in causa amici. ¶ Aristoteles ait primo moraliũ/ q̄ q̄ hec questio perardua ẽ ob amicos/ sz ꝓ defensione ueritatis ẽt propria ĩpugnare oportet presertim philosophos Nam cũ ambo sint amici pium ẽ veritatem in honore preferre. ¶ Ponit/ deponit tunc cum ẽ iudex. ¶ Induit/cũ suscipit personã iudicis/ iam non est amicus/sed iudex. ¶ Tantũ dabit/tribuet amico/ vt velit ĩpius causaz eẽ magis uerã q̄ sit causa aduersarii. hoc malle solũ tribuendũ est amicicie ab ipo iudice. ¶ Peroratde litis/defendende ꝛ exponẽdi iuris oratione aut ĩpius amici aut patroni. ¶ Quo ad/ in q̄tũ leges iudiciorũ permittũt Nã ocedebant̃ hore ad clepsydrã orantibꝰ in causa aut sua aut alterius. ¶ Iurato/quoniã iurant iudices se iuste iudicaturos/ad quod tenent̃ sua ꝓfessione/etiã si nõ iurarent. ¶ Iurato/iudici qui iurat se recte iudicaturum. quod cũ facit/adhibet deũ testem/id ẽ mentem suã/ut vult Cicero deliberatam e mente diuina. ¶ In Catone ait/est enim animus celestis ex altissimo domicilio depressus ꝛ quasi demersus in terrã locũ diuine nature eternitatiq; contrarium. ¶ Mentẽ suam/conscientiam/ quoniã mens nostra diuina ẽ. Seneca dicit. De fide ꝛ religione scias agi ubicunq; de ueritate tractatur. nam etsi iureiurãdo deus inuocat̃/ ꝛ non inuocanti testis ẽ/ nõ tamen transies veritatẽ/ne iusticie transeas legem. ¶ Itaq;/affert ad hoc probandũ morẽ rogandi iudicis/quo antiqui utebant̃/ vt sz pro amico ꝛ aliis

ea faceret/que salua fide facere posset/qm̃ debet iudex id quod verũ ẽ iudi
care si aliter faceret violaret fidem/quam debet deo/quẽ iurãdo inuocauit
¶ Preclarum/laudabilẽ si eũ morẽ nũc tenerem9/ qm̃ nõ peterẽt a iudice
nisi hõesta ꝛ q̃ salua fide posset facere. ¶ Que salua fide facere possit/hic
erat mos rogandi iudicis/ut ea faceret iudex/que posset nõ violata fide.
¶ Que paulo ante dixi/ut. s. iudex malit causam amici eẽ uerã/ꝛ ut cõmo
det quoad per leges li
ceat temp9 perorãde li
tis. hec igit̃ rogatio an
tiquoꝝ ad ista pertinꝫ
que a iudice salua fide
prestari possunt. ¶ Bo
neste / salua fide posse
dedi amico ea/que bo
nesta sunt ¶ Sed diu
rationes/ que semp sunt
in malã partẽ ꝛ in alte
rius perniciẽ / ꝛ perfec
ta amicicia non cadit
nisi inter bonos viros
ꝛ ũer se uirtute similes
boni aũt viri nil cupi
unt/nisi quod est bones
tum. ꝛ talium amicicia permanet q̃diu sunt boni. Virt9 ut ait Aristoteles
res permanẽs ẽ/ꝛ bonorũ amicicia ẽ sine querela. mali uero stabilitatẽ nõ
habent/neq enim sibiipsis similes perseuerant/ꝛ paruo tempore sunt ami
ci gaudentes mutua prauitate. ¶ Loquor aũt/ docet Cicero de quib9 ami
cicius loquat̃/de cõib9 sc̃z nõ de illis que sunt inter sapientes/qm̃ tales nõ
facerent pro amico iniusta neq peterent. ¶ Cõibus/non perfectis/ sed eo
rũ qui uersant̃ in cõibus officiis. ¶ Sapientib9/perfecta uirtute prediti
¶ Nihil tale/non petit̃ ab amico/ut aliquid faciat contra honestatẽ ꝛ nõ
possunt dici diurationes amicicie sapientũ/si inter ipos oĩa facienda sunt
amici cã/quoniã talis amicus nõ petit nisi honesta/nec alius plane sapiẽs
prestaret amico nisi honesta. Et ponit exemplũ Damonis ꝛ Pythie Py
thagoreorũ . Quatuor fuerunt amicorũ paria monumẽtis grecorũ latino
rũq celebrata. Pylades ꝛ Orestes: Theseus ꝛ Pirithous/Scipio ꝛ Leli9
Damon ꝛ Pythias de quib9 nunc agit̃. ¶ Pythagoreos/ discipline Py
thagorice sectatores. nã Pythagoras ut dictũ ẽ/ ad onectẽdas amicicias
plurimũ valuit. ꝛ volebat oĩa eẽ amicorũ cõmunia. Aristoteles valde p
bat amicitiam/dicens illam eẽ quandã virtutem vel cũ virtute: ꝛ rẽ appri
me in vita hominũ necessariam. Sine amicis enim nullus eligeret uiuer̃ licz

hoĩ dedit ipse deꝰ diuiniꝰ. Itaq; pclarũ
a maioribꝰ accepimꝰ morẽ rogãdi iudi
cis/ si eũ tenerem9/ que salua fide facere
possit. Hec rogatio ad ea ptiet/que pau
lo ãte dixi/ honeste amico a iudice posse
cõcedi. Mã si oĩa faciẽda sint que amici
velint: non amicicie tales/sed cõiuratio
nes putande sunt. Loquor autem de cõ
munibus amicitiis. Nam in sapiẽtibꝰ
viris atq; perfectis nihil potest eẽ tale.
Damonez ꝛ Pythiã pythagoreos ferũt

cuncta bona possideret. ñam ꝙ locupletes et in dignitate ac summa potentia ostituti plurimũ amicis indigere vident. quid enĩ ꝓdesset talis ꝓsperitas/si beneficii oferendi auferat facultas/quod maxie fit/ omẽdaturq; in amicos/uel quõ custodirent seruarẽturq; sine amicis/cũ q̃to plura illa sint/tanto magis periculo subiaceãt. ¶ In paupertate quoq; a reliqs calãitatib9 vnicũ putãt in amicis eẽ refugiũ. ¶ Hoc animo/ tali amicicie vinculo astricti/qm erãt sapientes. ¶ Dyonisi9/ syracusanoz tyrannus.

hoc aio iter se fuisse: vt cũ eoz alteri Dionysi9 tyrãn9 diẽ necis destinauisset: ꝙ is q mori addict9 eẽt/ paucos sibi dies ome dãdoz suoz cã postulauisset: vas fact9 est alter ei9 sistẽdi: vt si ille nõ reuertisset moriẽdũ eẽt sibi ipi. Qui cũ ad diẽ se recepisset: admirat9 eoz fidez tyrãn9 petiuit: vt se ĩ amicicią tertiũ ascriberẽt. Cũ igit id qõ vtile videt ĩ amicicia/ cũ eo qõ honestũ ẽ oparat: iaceat vtilitatis spẽs valeat honestas. Cũ ãt in amicicia que

¶ Addictus/destinat9 ꝙ damnat9 ad mortez. ꝙ addicere ẽt ẽ uendere per licitationem/ide ad dicti apud ãtiquos dicebant qui pretoris ꝓnũciatione ac iussu/ cũ soluendo nõ eẽnt/ creditoribꝰ uendebant. ¶ In oratione ꝓ Rabirio posthumo ait. Equisẽ ex tãto populo q̃ bõa .C. Rabirii posthumi nũmo sestertio sibi addici velit/ꝙ tua Posthume nũmo sestertio a me addicunt. ꝙ titulus ẽ ĩ digestis de addictione in diẽ ¶ Cõmendãdoz suoz cã/ut iret domũ/ꝙ ressuas ordinaret/domesticosq; fideꝝ alicuius omẽdaret. Huius historie memint valerius li. iiii. ¶ Vas/sponsor/id ẽ ostituit se uadẽ pro reditu alteri us. Vas dicit sponsor datus in re capitali. Dicit aũt uas/ qm cũ spõdet causa ẽ ut alter uadat/pro quo se uadẽ ostituit. Varro ait/uas ẽ appellatus qui ꝓ altero uadimoniũ ꝓmittebat. osuetudo erat/ cũ reus parũ essz idoneus inceptis reb9 ut ꝓ se alterum daret. a quo caueri postea lege ceptũ ẽ ab his qui predia venderẽt/uades ne darent/ ab eo scribi ceptũ in lege aucupiorũ uadẽ ne poscerẽt/nec dabit. Obses ẽ qui tradit ĩperio alteri9 ea oditione: ut si dator obsidis a fide recedat/recipientis ius sit in corpus ꝙ vitã obsidis. ¶ Eius sistendi/id ẽ ꝙ die ostituta eũ restitueret/ ꝙ ꝙ is q̃ discedebat iudicio sisteret. hoc verbo utũt iurisc̃onsulti. Vlpian9 li. i. digestis de eo per quẽ factũ erit quominus q̃s iudicio sistat/equissimũ putauit pretor dolũ ei9 coercere/qui ipedit aliquẽ iudicio sisti/ ꝙ is dolo malo facit qui aliquẽ detinet/ne iudicio sistat. ¶ Ad diẽ/ qua promiserat se rediturũ. ¶ Cũ igit/cõcludit Cicero docẽs quid amico agendũ sit / cũ aliqua species vtilitatis obicit. ¶ Quod videt/quod vere non est. vtile enim ab

non separat¶ Taceat/ deseratur succūbat/quoniā honestas ceteris rebus preponenda ē/ ꝛ sic verū utile consequemur. Merito inquit Aristoteles no no moraliū/uidet studiosus eē qui oīb9 ꝓfert honestatē/ q̄ ēt in reb9 agē dis quādoq; amicū ꝓfert sibi.¶ Religio/metus dei¶ Et fides/ quā non debemus violare amici cā inhonesta petentis. violata enī fide uiolat iusti cia/que in se otinet oīs uirtutes.¶ Et sic/si religio ꝛ fides anteponent ār

honesta nō sūt postulabūtur: religio ꝛ fi des āteponātur amicicie: ꝛ sic hēbitur is quez exqrim9 delect9 officii. Sed vtilita tis specie in repu. sepissime peccatur: vt in Corīthi disturbatiōe nostri. duriꝰ ēt Atheniēses: qui sciuerūt: vt Eginetis q classe valebant/ pollices precideree. hoc visū ē vtile: nimis. n. iminebat propter

cie¶ Habebit delect9 officii/ poterimus of ficiū dignū laude inue nire quod semp ad bo nū tendit. debemus ha bere delectū: si volum9 eē prudentes/ cū offici um exquirim9/ ꝛ honest a certo cōsilio eligere as pernariq; contraria.¶ Q9 utilitatis specie/ nūc doq; quō utilitatis specie in rep. peccat/ os tenditq; nil crudele eē utile/ qm̄ crudelitas ē inimica nature. Crudelitas est atrocitas animi in exigendis penis/ siue īclinatio animi ad asperiora. Cru delitas inquit Seneca/ minime humanū malū ē/ indignūq; tā miti animo / ferina ista rabies ē sanguine gaudere ac vulnerib9/ et abiecto homine īsil uestre aīal transire¶ In rep. reb9 pertinentib9 ad rēp¶ Disturbatione / euersione. Romani euerterūt Corinthū duce Mūmio / nō quia iusta erat causa euersionis/ sed quia videbat id utile ꝛ securū romano imperio prop ter situ urbis in fauc9 isthmi¶ Nostri/ romani qui utilitatis specie bo nestati ꝓtulerunt.¶ Durius/ crudelius. Unde Valerius inter exēpla cru delitatis hoc refert dicens / Consimili genere emulatiōis instincta ciuitas athenīsiū eginensiū iuuentuti pollices abscidit/ ut classe potens populus in certamen maritimaz uiriū secū descendere nequiret¶ Sciuerunt/ iudi cauerunt ꝛ decreuerunt. inde plebiscita nā scire iudicare ē. Syllus ait/ So lem concedere nocti Sciscant imbelles.¶ Vt eginetis/ incolis egine insule: q̄ est contra atticā/ ꝛ aliquando maris tenuit imperiū. Bellū gessere athenī ēses cū eginetis autore Thucydide/ tandē se dederunt deiectis muris/ tradi tis nauib9/ īposito ī posterū tributo¶ Pollices/ ob hoc ne possēt uti īmis qd̄ qz crudele fuit/ neq; utile neq; honestū eē potuit / sed romanis uidebat utile Corinthū caput Achaie funditus delere propter locū ad res nouas idoneū/ ꝛ athenīsib9 uidebat utile eginetis pollices precidere/ qm̄ egina propinqua erat Pyreo portui Athenaz. Hermiōe in peloponeso piscato rum statio erat/ a qua sinus hermionicus dictus/ in quo est egina insula.

Pyreus est portus Athenaz. Plinio ait/ Ab isthmo. lii. milia passuũ Pyreus ⁊ Phalera portus duorũ miliũ passuũ muro recedentib9 Athenis iũcti. ¶ Propinquitatẽ/ qm̃ egina distat a Pyreo. xii. milib9 passuum/ ante vocata enone. Nomẽ accepit ab egina ut inquit Diodor9/ filia Asopi rapta a Ioue ex pluũte urbe peloponesi ad nemeã situã. peperitq; ex Ioue Eacum/ qui in egina regnauit pater Pelei Thelamonis ⁊ Phoci. ¶ Quaz/ natura dẽm9 seq ducẽ ad officiũ inueniẽdũ · omne enĩ qd̃ est otra naturã/ẽ otra officiũ · ⁊ malũ agere nõ ẽ naturale sed cõtra naturã ¶ Exterminãt/ expellunt/ vt faciebant Lacedemõii autore Thucydide/ q̃ non pmittebãt/ ut peregrini eoz urbẽ icolerẽt quod erat inhumanuz ⁊ ab homĩe q̃ ẽ natura ciuilis ⁊ ogregabilis alienũ. addeẽt q; Lacedemonii filios filiasue aliqua corporis parte debiles ⁊ monstrosos exponebãt quasi spartano indignos stemmate ⁊ Lacedemoniis parẽtib9 fortissimis viris. ¶ Crassus ⁊ Sceuola/ hoz osuluz legẽ dãnauit Pedianus Asconius dicens. Legẽ liciniã ⁊ mutiã de ciuib9 regundis uideo constare inter oĩs/ quã duo osules oĩm quos uidimus sapientissimi tulissent/ nõ mõ inutilẽ sed perniciosaz reip. fuisse. Hãc legẽ de regundis in sua ciuitate sociis iu osulatu eoz tulerũt/ cũ summa cupiditate ciuitatis romane itali tenerent/ ⁊ ob id magna pars eoz ꝑ ciuib9 romãis se gererent. Necessaria lex uisa ẽ/ ut in sue quisq; ciuitatis ius redigeretur. Verũ ea lege ita alienati sunt aĩ principũ italorũ/ ut ea uel maxia cã belli italici/ quod post triennũ exortũ ẽ/ fuerit. ¶ Publice/ pertinentis ad uniuersaz remp. Laudat robur aĩ romanoz inuictũ/ ⁊ minime malis succũbẽs qui post cladẽ acceptã ad Cãnas vicũ apulie maiores animos habuerunt Hãnibal cũ romanos ad Ticinũ ⁊ Trebiã. ꝑ. Scipione ⁊ Semp. graccho cõsulib9 fudisset/ fugassetq;/ ide ad Trasimenũ lacũ perusinũ/ vbi Flaminius osul temeritatis et amentie sue penas luit/ tandẽ p9 Fabii dictaturã ad Cannas Apulie in ripis aufidi Paulo emilio ⁊ · M. T. Varrone osulib9 maxima clade romanos affecit/ quã Paulus osul morte su faunestionẽ romano nomini reddidit. Duo milia. dcc. equites cesi dicunt/ ⁊ tanta ciuiuz

propinquitatẽ Egina Pireo. Sed nihil quod crudele vtile. Est enim hominum nature quam sequi debem9 maxime inimica crudelitas. Male etiaz qui peregrinos vrbibus vti prohibent: eosq; exterminant: vt Peneius apud patres nrõs Papius nuper. Hã eẽ pro ciue qui ciuis nõ sit/ rectũ ẽ nõ licere: quã tulerũt legẽ sapiẽtissimi osules Crassus ⁊ Sceuola: vsu vero vrbis phibere peregrios/ sane ihumanũ ẽ. Illa ꝑclara in qb9 publice

sociorũq; pars/in his ambo consulũ questores. L. Aclius ⁊. L. Furi⁹ Bibaculus ⁊. xxi. de tribunis militu⁊/ osulares q̃dã ⁊ edilicii ĩter quos Gnẽus Seruilius ⁊. C. Minutius Numatius/qui magister equitũ priore ãno fuerat. lxxx. preterea senatores Varro osul cũ. l. equitib⁹ Venusiã se ex fuga recepit. Post bãc clade defecerũt ad Hãnibalẽ romãoq; socii qui ad eã diẽ in officio fideq; permãserãt: iã tãta calamitate acceptã ⁊ in tanto rerũ turbine de romano ĩperio desperãtes fortune penis incũbente. Atellani/calatini/ hirpini/ apuloq; pars/ samnites preter pennos/ bruttii oẽs/lucani/ surrentini/ ⁊ grecorũ oĩs fere ora que quõdã magna grecia dicebat̃/nũc ẽ magna solitudo. Tarentini Metapõtini/ Crotonẽses/locriq;/ ⁊ cisalpini oẽs galli. Nec tamẽ inquit Liuius be clades defectiõesq; socioq; mouerũt: vt pacis unq; mentio apud romanos fieret/ neq; ante osulis romãi aduẽtum neq; postq; is rediit/renouauitq; memoriã accepte cladis. quo in tpe adeo magno aĩo ciuitas fuit/ut osuli Varroni ex tanta clade/ cuius ipse maxima cã fuisset/ redeunti ⁊ obuiã itũ frequenter ab oĩb⁹ ordinib⁹ sit/et gratie acte/q; de rep. non desperasset/qui si Carthaginensiũ ductor fuisset nihil recusandũ supplicii foret. obtulerũt insuper romãi aĩ robore subnixi dictaturã Varroni. Agit̃ romãi in tantis calamitatib⁹ nihil de dignitate romana remittendũ duxerũt: ⁊ habita bonesti rõe pacis ineunde cũ barbaris nullã mentionẽ fecerũt. Nõ enĩ decebat romanos qui stemma suũ ⁊ originẽ ad martẽ referũt/ ⁊ quoq; ars militia erat/ aduersis frãgi/ ⁊ pter decorum pacẽ petere/ q̃uis uideret̃ esse publica utilitas/sed nõ erat/quoniã relinquebat̃ honestas. Solebant enĩ pacis conditiones dare aliis nõ accipere. Vnde dicit Plinius li. penultimo/ Pudor romani nominis sepe respexit seruauit in preliis. ¶ Pre honestate/respectu honestatis/ et comparatione. Ita dicimus/hec nulla sunt pre illis id ẽ comparatione illoq;. Secundis/prosperis ⁊ ad voluptatẽ nostrã fluentib⁹. ¶ Tãta uis/ potẽtia quoniã erat honestũ romanis/nec decebat eorũ magnanimitatẽ atq; pstantiã bellicã inire pacẽ cũ barbaris quacunq; cõditiõe/a quibus contra ius federis tãta iniuria ⁊ cladibus fuerãt affecti/ q̃uis pax illa potuiss⁹ e ĩp. videri/ ⁊ ex usu totius italie tot cladib⁹ attrite tot defectib⁹ exhauste. ¶ Athenienses/ Jam de Athenienſibus in re simili ponit exẽplũ: qui p hõestate

vtilitatis spẽs pre honestate detẽnit. Plena exẽplorũ ẽ nrã resp. tũ sepe: tũ alias maxĩe bello punico scdo: que cãnẽsi calamitate accepta/ maiores aĩos habuit: q̃ vnq; reb⁹ secũdis. Nulla timoris significatio: nulla mẽtio pacis. tãta vis ẽ honesti: vt speciẽ vtilitatis obscuret. Athenienses cũ persarũ ipetũ nullo mõ possent

et decoro attici nominis id quod Cyrsilus suadebat/repudiarũt/q̃uis uti le uideret'/imminẽte ceruicib9 Grecie tanto hoste/ cuius multitudini flumi na adpotũ non sufficiebãt· Magno igit' animo bellũ suscipientes/ ꝛ se cõ tra barbaros ꝓ auita dignitate erigentes victores fuerũt· Post pugnam maratoniam de qua dictũ ẽ/ Athenienses ducentas uaues fabricarũt/ ꝛ ad uentante Xerxe oraculũ delphicũ osulẽtes habuerũt sortes ut muris ligne is salutẽ tuerẽt'. Et sic autore Themistocle cõ iuges liberosq̃ cũ pre ciosissimis reb9 ĩ abdi tis insulis emandarũt: ipiq̃ armati naues cõ scenderũt/ ꝛ angustias salaminii freti una cuꝫ sociis/ne circumueniri possent/ occuparunt.

sustinere: statuerẽtq̃ vt vrbe relicta cõiu gibus ꝛ liberis Trezene depositis naues cõscẽderẽt: libertatẽq̃ grecie classe defẽde rẽt: Cyrsilũ quẽdã suadẽtem/ vt in vrbe manerẽt/ Xerxẽq̃ reciperẽt/ lapidib9 ob ruerũt. Atq̃ ille seq̃ utilitatẽ videbat': sz ea nulla erat repugnãte honestate. Themistocles post victoziã eiꝰ belli qõ cũ per sis fuit/ dixit in ociõe se hẽre osiliũ reip.

¶ Vrbe/athẽis. ¶ Trezene/q̃ ẽ vrbs peloponnesi in sinu argolico sacra quondã Neptuno ut inquit Strabo/ ꝛ iõ possidonia dicta ẽ/ stadiis·xv·a mari eminebat/ urbs eo tpe ĩsignis/ denominata ẽ a Trezene filio Pelopis. hic educat9 fuit Theseus/ et ideo theseia trezene dicit' a Papinio. Trezeni Pitheus auus matern9 Thesei in regno successit. Et ob id Ouidius in heroidib9 Trezena appellat pitheia regna ¶ Cyrsilũ/ Cicero aliter q̃ alii hãc narrat historiã Dã cũ Mardonius Xerxis dux Athenas uenisset desertas a ciuib9/ qui naues conscenderãt/ ꝛ apud Salamina de summa rei osultabãt/ ꝛ de liberis coniugib9 ceterisq̃ fortunis emandãdis trezenẽ/ ipas cepit athenas/ ꝛ Aristidem Nauarchidẽ hellespontiũ salaminẽ misit cũ mandatis postulatisq̃ ad athenienses qui illuc confugerãt. cũ mandata exposuisset Aristides/ Lycidas athenien sis senator in concione suasit/ut mandata acciperẽt athenienses/ ac ferrent ad populũ· Vnde oĩm osensu lapidib9 obrutus ẽ. Mulieres q̃ adhuc apud Salaminẽ erãt/ id audientes uxorẽ Lycide et filios eadẽ pena mulctarunt. ¶ In urbe/ athenis· ¶ Sed ea/ nõ erat utilitas/ qm̃ nõ decebat generosos ꝛ tanti nois Grecie oĩm bonaꝝ artiũ inuentricis alũnos/ ꝛ qui de omni genere virtutũ precepta dederãt ꝛ dabant/ Xerxem barbarũ in urbẽ disciplinaꝝ sedẽ ꝛ emporiũ recipere. Sic appius cecus dissuasit romanis grauissima oratione Pyrrhũ recipere· ¶ Themistocles/ ponit exemplũ de Themistocle/ qui rẽ minime honestã excogitauerat/ ideo Athenienses uirtutis cultores eã rẽnuerũt· Plutarch9 ait in vita Aristidis/ post uictoriã platee sem Themistocles populo dixit se id excogitasse/ qõ si exeq̃ posset/ magnã

vtilitatem urbi afferunt populꝰ aristidi negociū dedit/ut de hac re cū Themistocle ꝺsultaret/ꝛ si e rep. uideret ꝓbaret. Cogitauit inq̄t Themistocles nauale grecorum incendere quo athenienses totius grecie poterūt facile eē principes. Aristides concione aduocata dixit/ Themistoclis cōsilio nihil eē ꝺmodius/sed nihil eē iniustius. ¶ Qui cū/cum quo. ¶ Lacedemōioꝝ/ qui sunt in peloponneso/ꝛ socii fuerāt athenienſiū in bello ꝺtra barbaros

¶ Ad Gytheū/ nauale lacedemoniorū nobile: ut inq̄t Strabo/ītra. cc. ꝛ. xl. stadia edificatū/ ꝛ habens nauiū statio nē manu effossaz. Plutarchus ait ī uita Themistoclis/ Xerxe abeūte in pagasas hyemandi grā grecoruz classis subducta ē. ꝺato Themistocli Aristide/dixit Themistocles se excogitasse grecorū classez incendere. ¶ Melius hi q̄z nos/laudat iusticiaz atheniēsiū/ qui socios Lacedemonios ceteros q̄z nullo mō violādos censuerūt/ notatq̄ rōanos/qui piratis impunitatem ꝛ immunitatē concessere/cū debuissent eos iusto grauissimoq̄ supplicio afficere: ꝛ socios ofederatosq̄ habeāt uectigales. i. tributarios. hoc inquit uideꝝ iniustū/ut socii nostri pēdant tributū et pirate sint īmunes. Romani nūq̄ equis federibꝰ societatē inibant/sed tributū uolebāt tāq̄ superiores. Vnde in primo bello punico Regulus romā missus ut permutatio fieret ꝛ pax equo fedēre/ dixit in senatu id ꝺsuadēs/cū eēt ꝺtra mos autos ꝛ decorū/hec que uersibꝰ ꝓsecutus ē Syllius/ Nec uero placeat/ni si que de more parentū Pax erit. Vnde subiungit. Sed mihi sit stygios ante intrauisse penates/ Talia/q̄ videā ferientes pacta latinos. Pōpeiꝰ magnus piratas maria ꝛ terras infestātes felici successu uicit/ꝛ cū athēas trāsmisisset: nōnullis ad illius veniā fidēq̄ ofugientibꝰ impunitatē concessit/ ꝛ cū essent ad. xx. milia/eos per oppida colonis exhausta collocauit/ ut facilitate victus eos mitiores redderet. Itaq̄ ciuitates quedā Cylicie quosdam admiserunt/ꝛ ꝺme urbs achaeorū ī peloponeso/ ut meminerūt strabo

salutare: sz id sciri opꝰ nō eē: postulauit vt aliquē populꝰ daret qui cū cōicaret. datꝰ est Aristides. huic ille classē lacedemoniorū/ que subducta est ad gytheuz/ clā icēdi posse: quo facto frāgi lacedemoniorū opes necesse esset. Quod Aristides cū audiuisset: in ꝺcionē magna expectatione venit: dixitq̄ putile esse cōsiliū/ qꝺ Themistocles afferret: sz mīme honestū. Itaq̄ Atheniēses qꝺ honestū nō eēt/ id ne vtile quidē putarūt: totāq̄ eā rē quā ne audiuerāt qdē/ autoze Aristide/ repudiauerunt. Melioꝰ hi q̄z nos qui piratas

ꝛ Plutarchꝰ cultoribꝰ uacua ꝛ agrorū ubertate fecunda piratis conceſſa eſt. Hoc nōnulli improbarūt autore Plutarcho in uita Pompei/hoc ēt Cicero notat/q̄uis latēter ꝓpter Pōpeiū/quē uiuuꝫ amauerat/ ꝛ mortuum aperte nolebat inſectari/vt ēt ſupra fecit/cū de theatris ꝛ porticibꝰ loqueret. ¶ Socios/romani nōis et federe nobis diunctos. ¶ Vectigales/ſolue tes tributū. Vectigalis is dicit/qui uectigal ſoluit ꝛ tributum / ꝛ ſic agerimunes/ſocios vectigales hēmꝰ. Mane at ergo qd̄ turpe ſit/id nūq̄ eſſe vtile:ne tū qdez:cū id qd̄ vtile eſſe putes adipiſcare. Hoc.n.ipſū vtile putare/quod turpe ſit/calamitoſū eſt. Sed incidūt(vt ſupra dixi)ſepe cauſe:cuꝫ repugnare vtilitas honeſtati videatur: vt aīaduertēdū ſit repugnet ne plane:an poſſit cū honeſtate cōiūgi. Eius generis he ſūt queſtiones. Si exēpli grā/vir bonꝰ ab Alexandria ꝓfectꝰ Rhodū magnū frumēti nūerū aduexerit in rhodioꝝ inopia ꝛ fame ſummaq̄ annone caritate: ſi idem ſciat cōplures mercatores ab Alexandria ſoluiſſe:nauesq̄ in curſu frumēto onuſtas petentes Rhodū viderit: dicturꝰ ne ſit id rhodiis:an ſuū q̄plurimū venditurꝰ? ꝛ Plutarchꝰ cultoribꝰ uacua ꝛ agrorū ubertate fecunda piratis conceſſa eſt. Hoc nōnulli improbarūt autore Plutarcho in uita Pompei/hoc ēt Cicero notat/q̄uis latēter ꝓpter Pōpeiū/quē uiuuꝫ amauerat/ ꝛ mortuum aperte nolebat inſectari/vt ēt ſupra fecit/cū de theatris ꝛ porticibꝰ loqueret. ¶ Socios/romani nōis et federe nobis diunctos. ¶ Vectigales/ſolue tes tributū. Vectigalis is dicit/qui uectigal ſoluit ꝛ tributum / ꝛ ſic agerimunes/ſocios vectigales hēmꝰ. Mane at ergo qd̄ turpe ſit/id nūq̄ eſſe vtile:ne tū qdez:cū id qd̄ vtile eſſe putes adipiſcare. Hoc.n.ipſū vtile putare/quod turpe ſit/calamitoſū eſt. Sed incidūt(vt ſupra dixi)ſepe cauſe:cuꝫ repugnare vtilitas honeſtati videatur: vt aīaduertēdū ſit repugnet ne plane:an poſſit cū honeſtate cōiūgi. Eius generis he ſūt queſtiones. Si exēpli grā/vir bonꝰ ab Alexandria ꝓfectꝰ Rhodū magnū frumēti nūerū aduexerit in rhodioꝝ inopia ꝛ fame ſummaq̄ annone caritate: ſi idem ſciat cōplures mercatores ab Alexandria ſoluiſſe:nauesq̄ in curſu frumēto onuſtas petentes Rhodū viderit: dicturꝰ ne ſit id rhodiis:an ſuū q̄plurimū venditurꝰ? uectigalē relictū diuiſerit. Immunes dicūt illi/q̄ nō ſunt uectigales nec eo aliquod onꝰ obligant. ergo indignuꝫ erat latrones eē immunes ꝛ ſocios uectigales ¶ Munus inq̄t iuriſconſultus uno mō dicit onus/quod cū remittit/uacationē mulcte mūeriſq̄ preſtat/inde īmūitas appellat. ¶ Mane at ergo / hoc certū ſit ꝛ conſtitutū inquit/nihil eē vtile quod nō ſit honeſtū . aliter putare calamitoſuꝫ ē ꝛ malū/cū ſit contra boni uiri decoꝝ ꝛ dignitatē. ꝛ isq̄ hoc errore ducit/ calāitoſus ē/ ꝛ non felix/etiam ſi id qd̄ cupit adipiſceret/amittit enī uirtutem/que nulla utilitate(ſi ſine honeſtate utilitas dici pōt)rependit ¶ Sed incidūt ſepe cauſe/ Repetit Cicero id quod ſupra ꝓpoſuit animaduertēdū/diſpiciendūq̄ docet/cū vtilitas cū honeſto uideat pugnare:pugnet nec ne / ꝛ ſic innuit oſtenderandas eē circūſtantias temporū locorū ꝛ perſonaꝝ/ ut plane cognoſcat qd̄ ex officio ſit/quod contra officium. ¶ Plane/oīo ¶ Eius generis/ſimiles ꝛ huiuſmōi/cū querimus an aliquid honeſtū ſit/ ꝛ deceat/an ecōtra. Et ponit queſtionē ſumptā ex dogmate ſtoicorū/quoꝝ alteri ſeueritatē eorū qui ſancte ac pure hāc ſectā pepererūt/imitati ſunt/ alteri uero talē rigiditatē minime ſecuti ꝛ ſanctitatem/aliter philoſophati ſunt:q̄uis ſtoicum dogma

profiterēt. Alexandria est vrbs egipti ad mare. Rhodos est insula maris pāphilii inter Cyprū ⁊ Cretā insulaz. ¶ Sapientē/ perfectum ⁊ qui scit iudicare quid sit officium/qualem antiqui stoici volebāt. Diogenes imitabatur recentiores/qui nōnihil a veteribus dissentiebāt. Antipater aūt verus stoicū agebat/⁊ partes priscorū tuebat. In huiusmodi causis potest oriri aduubitatio/an aliquid sit ōnino turpe/⁊ ideo affert iudiciū Diogenis stoici et Antipatri eius discipuli. Quinq; fuerunt Diogenes autore Laertio/ Primꝰ apolloniates physicus. Secundꝰ sicyonius. Tertius sinopeus cynicus cognominatꝰ. Quartꝰ hic de quo nunc agitur ex celeucia/ appellatus aūt babylonius ob vicinitatē. Quintus Tarsensis qui de questionibus poeticis scripsit. Antipater cyrius fuit. ¶ Quatenꝰ/ in quantū iure ciuili constitutū ē quo cauetur vt venditor dicat vicia rei quā vēdit/ aliter reticentie pena cōstituta erat/ de hoc paulo post dicetur latius. ¶ Sine insidiis fraude et crimine. Cetera/omnia alia posse celare citra crimē insidiarū. ¶ Aduexi/ hec sunt verba vēditoris ¶ Exposui/ad vendendum. ¶ Exorit̄/opponit̄ rationi ipsiꝰ Diogenis ratio Antipatri/que vult bonū virū lege nature iubente cōmuni utilitati consulere debere/⁊ ad hunc finem ōnis actiones dirigere. quod si faciet nihil celabit. nihilq; tacebit: quod ex usu altorū sit/q̄bus cōsulere debet idest prouidere. ⁊ ideo Antipatri ratio laudabilior ē/quoniā cōseruationē humane societatis spectat. ¶ Principia nature/q̄ vult ut nihil putꝰ eē nobis vtile/qđ aliis noceat/aliter uiolabit̄

Sapiētē ⁊ bonū virū fingimꝰ: de eiꝰ deliberatiōe ⁊ cōsultatiōe querimꝰ: qui celaturꝰ rhodios nō sit: si id turpe iudicet: ſz dubitet an turpe nō sit. In hmōi causis aliud Diogeni babilōio videri solet magno ⁊ graui stoico: aliud Antipatro discipulo eius homī acutissimo. Antipatro ōnia patefaciēda: vt ne qd oīo qđ vēditor nosit/ēptor ignoret. Diogeni vēdito rem/q̄tenꝰ iure ciuili cōstitutū sit/dicere vicia oportere: cetera sine insidiis agere: ⁊ quoniā vēdat/ velle q̄optīe vendere: aduexi: expositi: vēdo meū nō pluris q̄s ceteri: fortasse etiā minoris cū maior est copia: cui sit iniuria? Exoritur Antipatri rō ex altera parte. Quid ais? tute cū hominibꝰ cōsulere dēas: et seruire hūane societati: eaq; lege natꝰ sis: vt ea bēas p̄icipia nature: qđ parere/⁊ que sēper seq̄ debeas: vt utilitas tua cōis utilitatis sit:

ius humane ſocietatis. ¶ Viciſſim/mutuo/idẽſt debem⁹ putare volẽte natura cõmunẽ vtilitatem eſſe noſtrã/ quod cũ ſit nihil celat᷑ / ſed habet᷑ ratio honeſtatis / que ceteris reb⁹ bono viro debet eſſe ãtiquior. Et affert id quod Diogenes reſpondere potuiſſet/ ꝛ dicit aliud eſſe celare/ aliud tacere. ¶ Finis bonorũ/ſummũ bonũ/ad quod õnia referũt᷑. ¶ Pl⁹ prodeſſent/ ad perfectionẽ ꝛ ad bene beateq; viuẽdu⁊. ¶ Siquidẽ iter homines/ verba

viciſſimq; ea cõis vtilitas tua ſit: celabiſ homies/ qd his adſit ꝛ cõmoditatis ꝛ copie᷑. Reſpondebit Diogenes fortaſſe ſic: aliud celare: aliud ẽ tacere: neq; ego nũc te celo: ſi tibi non dico que natura deor⁊ ſit: quis ſit finis bonor⁊: que tibi pl⁹ p deſſent cognita q̃ tritici vtilitas. ſed nõ qcq; tibi audire vtile eſt: id mihi dicere neceſſe ẽ. ¶mmo vero inquit ille neceſſe eſt: ſi quidẽ inter hoies natura memiſti cõiũctã ſocietatẽ. Demini iquiet ille. Sz nũ iſta ſocietas talis eſt: vt nihil ſuũ cuiuſq; ſit᷑ Quod ſi ita eſt: nec vẽdendũ quidem qcq; eſt: ſed donãdũ. Vides in hac tota diſceptatõe nõ illud dici: q̃uis hoc turpe ſit: tamẽ quoniã expedit faciam. Sed ita expedire: vt turpe nõ ſit. ex altera aũt parte/ ea re quia turpe ſit/ nõ eſſe faciẽdũ. Vẽdat edes vir bon⁹ ꝓpter vicia que ipſe nor⁊it: ceteri ignorẽt: peſtilentes ſint: et habeãtur ſalubres: ignoretur in õnib⁹ cubilib⁹ apparere ſerpẽtes: male materiate/ ruinoſe: ſz hoc preter dñm

Antipatri/id ẽ ſcis iter homines eſſe ſocietatez naturalem. ¶ Inquiet ille ¶ Diogenes ſcilicet Vides ĩ hac /uerba ſũt Ciceronis/ſenſus eſt et ordo/in hac diſceptatione nõ dicit᷑ a Diogene/ venditor vendet id quod vult magno precio/ q̃uis talis vẽditio turpis ſit/ſed dicit᷑ ita eſſe utilẽ/ vt turpitudinẽ nõ habeat. ꝛ hoc eſt quãtuz ad Diogenẽ/ q̃ dicit talem vẽditionez non eſſe turpẽ quoniaz non pluris q̃ ceteri ſium vendit ¶ Ex altera parte/ idẽſt ab Antipatro oſtendit᷑ id non eẽ agendũ/ quod ſit turpe et ſic Cicero ex tali diſceptatione preceptum elicit. ¶ Ita expedire/ ita eẽ vtile. Ea re/ ꝓpter id q̃a turpe eſt/ niſi ẽptor nouerit ea q̃ vẽditor. ¶ Vẽdat edes vir bon⁹ põit aliud exẽplũ ꝛ diſceptationez ex domo uenali ¶ Et habeã tur / putentur ab aliis eſſe ſalubres/ cũ ſint peſtilentes. ¶ Male materiate/ cõpoſite ex mala materie/ut cemento ligni/ et tabulis tempore non oportuno ceſis ꝛ ſectis/ ꝛ ſic

teredini corruptionicq obnoxiis/malis lapidibꝰ male iactis fundamentis vt ob id edes casure sit. ¶Materies ꝓprie ē/ex qua cōficiūt opa ⁊ edificia vt lapides ligna ⁊ cetera id genꝰ. ¶Materia ē que suscipit formā aīalē/vt materia corporis aīam eius formā suscipiētis. ¶Pluris multo/maiore p cio q̄ si ipsarum ediū vicia dixisset. ¶Execrationibꝰ/ quonīa piaculum erat apud Athenienses nō mōstrare viā errāti. carmē erat apꝺ ipsos quod in publicis cātabatur sacris ꝓnūciabaturq̄ eos eē īpios et execrabiles/q̄ viā nō monstrarēt. ¶Sancituꝫ:firmatū et cōstitutum/ quasi dicat id qꝺ de via dicitur/latius patet/et hoc peius est q̄ nō mōstrare viā. ¶Hā est/ ratio quoniā sciēs aliū ducit in errorē ⁊ fraudeꝫ qꝺ flagitiosuꝫ ē. ¶Sciētes/ hominē de īdustria certo cōsilio et malicia aliuꝫ deducētem ī fraudeꝫ. ¶Proscripsit/vēdere se velle ostendit/ nā ꝓscribere aliquā rē ē illā venalem exponere cuꝫ īscriptione/ quēadmodū in tabula proscriptionis ponebantur nomina proscriptoruꝫ. Vnde dicit Plautꝰ ī Trinūmo edes venales hasce inscribit litteris. Hoc etiam fit nostro tempore. scribit enim in ianua hec domus est venalis aut locanda. Si inquit Diogenes aliquis villam proscribens addat hec verba bonā villam et cum ratione edificatam/tamen re vera nō sit/nō decipit emptorē/qui potest cōsiderare ⁊ dispicere/an recte sit edificata. ergo si venditor nō tenet prestare id quod dixit/multo minus id quod non dixit. Jura volunt ut venditor non teneatur ad ea de quibus emptor iudicare potest/sed si quod est vicīū latens/⁊ illud reticuerit/prestare debet. ⁊ emptor potest eum iure cogere/ vt aut rescituta pecunia vēditor rem recipiat/aut tanti vendat quāti emptor emisꝫ si vicium illud scuisset. Jure igitur ciuili Diogenes nititur/Antipater autem lege nature et boni viri decreto et conscientia. Facit enim vir bonus id qꝺ ex vsu aliorum sit/nec querit exceptiones iuris et legum diuerticula.

nemo sciat: q̄ro si hoc ēptoribꝰ venditor nō dixerit: edesq̄ vēdiderit pluris multo/q̄ se vēditurꝫ putarit: nū id iuste aut īprobe fecerit? Ille vero īqt Antipater improbe facit. Quid. n. est aliud errāti viā nō mōstrare: qꝺ Athenis execratōibus publicis sācitū ē: si hoc nō ē ēptorē patiruere: ⁊ per errorez in maximā fraudē incurrere? Plus ēt est q̄ viā non mōstrare Hā est scientē in errorē alterū inducere. Diogenes ꝺtra/nū te emere coegit: q ne hortatꝰ qꝺē ē? Ille qꝺ nō placebat ꝓscripsit: tu qꝺ placebat emisti. Q⁊ si qui ꝓscribūt villā bonā/ut ipsi asserūt/benecq̄ edificatā: non existimātur fefellisse: ēt si

¶ Ratione/idest non bene rectecq; edificatã/ vt exposcit ratio edificandi ⁊ architectura. Villa enim non recte edificata non solum commodo vsui no cet/sed etiam potest esse ob id insalubris/si ianua ualuen fenestre noxios uẽ tos exciperẽt. Vnde in primo libro de re rustica Varro loquens de fundo pestilenti dicit/ Hec vicia emendari solent domini scientia. Permagni iter est vti bene posite sint ville/quãte sint/quo spectẽt porticib9 ostiis ac fenes

illa nec bona ẽ/nec edificata rõe: multo min9 igit̃ q domũ nõ laudarũt. vbi enĩ iudiciũ ẽptoris est: ibi fraus vẽditoris que põt eẽ. Sin ãt dictũ nõ õne pstãdũ ẽ:qđ dictũ nõ ẽ id pstãdũ putas. Quid vero ẽ stulti9:cq; vẽditorẽ ei9 rei quã vẽ dat vicia narrare. Quid ãt tã absurdũ: cq; si dñi iussu ita pco pdicet: domũ pesti lentẽ vẽdo. Sic ergo in quibusdã causis dubiis/ex altera parte defẽdit̃ hõestas: ex altera ita de utilitate dicitur: vt id qđ vtile videat̃/nõ mõ honestuz facere sit: sz ẽt nõ facere turpe. Hec ẽ illa que videt̃ vtiliũ fieri cum honestis sepe dissensio:

tris. An non ille hippo crates medicus in mag na pestilentia nõ vnuz agrũ/sed multa oppida sciẽtia seruauit. Et idez Varro dicit se/cũ esset Corcyre/et exercit9 class sis et omnes domus re plete essẽt egrotis ⁊ fu neri9/immisso nouis fenestris aquilonen ob structis pestilentib9/ ta nuaq; pmutata / cetera q; eius generis diligen tia/ comites suos ac fa miliaz incolumes rduxi isse. Eo loco/quarati one villa edificari debe at/docet idem Varro⁊ columella. ¶ Iudicium emptoris/quoniã õnia illa que potest emptor iudicare/nõ tenet̃ prestare venditor/ vt dictũ est ⁊ infert aliud quod ex supradictis sequit̃. ¶ Sin autẽ dictũ nõ omne/si i quit vt dictuz est/non debet vẽditor õnia prestare/que dixit laudãdo rem venalẽ/multo minus id quod non dixit. Exempli gratia dicit vẽditor vẽ do bonã domũ bonum equũ⁊ similia nõ tenetur ad hec prestãda etiã si ma la sint si de ipsorũ vicio potuit emptor iudicare. Dictuz inquit Vlpian9 accipimus/quod verbo tenus pronũciatuz est/nudoq; sermone finit̃. ¶ Ab surdum/minime consentaneũ prudentie venditoris. ¶ Predicet/palam di cat ⁊ clamet. preco enim rebus vendendis adhibebat̃. Vnde Martialis/ venderet excultos colles cum preco facetus. ¶ Sic ergo/ docet Cicero ex his que dicta sunt/in quibusdã dubiis causis ex altera parte honestatez de fendi/ut faciebat Antipater/ex altera ut a Diogene ita dici de utilitate/ut si illa relinquat̃/turpitudini ascribendum sit/quoniam dicebat Diogenes nihil esse stultius q; venditorem narrare vicia rei quam vendit.

Que/honesta et vtilia. Non enī/ ratio quare ab ipso diuidenda sūt qm̄ nō iō attulit supiorē disputatōez/ vt q̄reret quid ī talī re agēdū esset: sed vt explicaret/idest rem dubiam et inuolutā dissolueret/ et sentētiaz afferret suā. Explicat igit̄ dicens/nō igit̄ videtur. Et in hac parte Cicero a gens optimū stoicuz id cōstituit quod antiquū dogma stoicorū et prisca illiꝰ disciplīne sanctitas exposcit ⁊ lex nature a qua ius ciuile pēdz Frumētarius/ dicit̄ is qui exercet mercaturaz frumētariā. Frumentator autē qui aliūde querit Frumētuz quoquomodo cōuehendū vnde frumētatores dicūt̄ ī castris Neq; enī/ vt cōfutet Cicero rationem diogenis declarat quid sit celare non ex verbi significatione/ sed ex eo qđ in bonū virū nō cadit Celare īquit est velle alios ignorare quod illis expediat. Reticeas/ taceas/ vt si scio quot sunt stelle/et reticeo: nō dicor celare/aut si taceo aliquā rē/quā nō oportet aliquē scire/sed si alicuius interesset scire/et nō dicerē/tūc celarē. Quoz intersit id scire/ id est si velim eos ignorare/quibꝰ vtile est id scire/quod q̀s celat sue vtilitatis cā. hoc genꝰ celandi ad malos viros ptinet/qui nō viuunt e lege nature/ que p̄scribit/ vt cōmuni vtilitati seruiat̄/⁊ ut homo ab homine alienꝰ non sit. Nō aperti/sed dolosi. apti dicunt̄ q̄ nō simulāt aut dissimulāt. Nō simplicis/hominis q̀ a fraude sit alienꝰ Nō ingenui/liberi hominis. Ingenui dicūt̄/qui naturaliter fraudē oderūt. quod qz nō ē seruile sed ad hominē ingenuū ptinet/ideo ingenue factū dicit̄. Ingenuus/ vt finit Justini anus est/ qui statī vt natꝰ est/liber est/siue ex duobꝰ ingenuis editus sit/siue ex duobꝰ libertinis/siue ex altero libertino ⁊ altero īgenuo. Liberati sūt qui ex iusta seruitute sunt manumissi. Manumissio autē ē datio libertatis Nam quādiu quis in seruitute est / manui et potestati subiicitur/ et manumissus liberatus ē potestate. que res a iure gētiū sumpsit originē. Versuti/maligni. versuti dicūtur illi quoz mētes crebro ad maliciā vertūtur.

que diiudicāda sūt: nō. n. vt quereremꝰ exposuimꝰ: sed vt explicaremꝰ. Nō igit̄ videt̄ nec frumētariꝰ ille rhodiꝰ/nec hic ediū vēditor celare emptores debuisse. Neq;. n. id ē celare/ qcqd reticeas: sed cū qd tu scias / id ignorare emolumēti tui cā velis eos/ quoz īterfit id scire. Hoc āt celādi genꝰ q̄le sit ⁊ cuiꝰ hoīs/ qs nō videt̄? Certe nō apti/ nō simplicis ē: nō īgenui/ nō iusti/ nō boni viri: versuti potiꝰ/ obscuri/ astuti/ fallacis/ malicioſi/ callidi veteratoris/ vafri. Hec tot ⁊ alia plura/

Obscuri/nō apti/sed dissimulatoris. Veteratoris/deceptoris ⁊ callidi. veteratores autore Pōpeio callidi dicti sūt a multaz rez gerendaruz

vetustate. ¶ Vafri/astuti. vnde vafritas. hec vocabula idē fere significāt ꝛ ad maliciā referunt. ¶ Nonne inutile est/quasi dicat inutile est/quoniā multo peius ē bonū nomē amittere/ꝙ maximas diuitias. nihil enim ē miserius ꝙ ꝙ quis merito possit vicios9 appellari. ¶ Q9 si vituperandi sūt/argumētū a minori ad maius. si igit vituperādi sūt q reticēt vicia cuꝫ vendūt/multo magis illi qui multa mētiunt/vt pluris vēdant/et affert exemplū Pythii syracusii/qui canniū decepit vanitate verboꝝ/idē mēdacio. nā vanitas dicitur mendaciū ¶ Causa ociādi/ vt illic animuꝫ relaxaret/ꝛ ocio fruerētur ¶ Dō negociandi/ nō vt negociaret/quoniā equites erant publicani. ꝛ ita scribit ī oratione pRabirio posthumo/fuit pater huiꝰ. C. Curiꝰ princeps ordinis equestris/ fortissimus ꝛ maxiꝰ publicanus.

nōne iutile est vicioꝝ subire noia. Q9 si vituperādi sūt q reticuerūt: qd de his existimādū ē/qui oꝛōis vanitatē adhibuerūt. Caius Cānius eques romanꝰ homo nec īfacetus ꝛ satis litteratꝰ/cū se syracusas ociādi cā nō negociādi (vt ipse dicere solebat) ꝓtulisset: dictabat se hoꝛtulos aliquos velle emere: quo īuitare amicos ꝛ vbi se oblectare sine īterpellatoꝛibꝰ posset. Q3 cū percrebuisset: Pythiꝰ ei qdā qui argētariā faceret syracusis dixit/ venales qdē se hoꝛtos nō hēre: ſꝫ licere vti

¶ Syracusas/ vrbē Sicilie clarissimā ad mare versus peloponnesū. Corīthii duce Archia Syracusas cōdiderunt/ que autore strabone ad tātas diuitias ꝛ opes puenere ut ī ꝓuerbio dissemināret/cū de locupletibꝰ ꝛ sumptuosis incidisset sermo/illis ne decimā quidē syracusanarū adesse. adiuuabat hec ciuitas agroꝝ felicitate ꝛ cōmoditate portuū. Vnde ꝓpter has dotes Syllius celebrat Syracusas his versibꝰ Sed decꝰ ethneis haud vllū pulchrius oris/Q ꝙ que sisyphio fundauit nomē ab isthmo Et magis ante alias ephyreis gaudet alūnis. Ante syracusas ē ortygia parua īsula/que ponte iūgebat Syracusis/habēs fontē arethusaꝫ ex quo ferūt p subterraneos cuniculos emergere alpheū fluuium elidis. Claris viris censent Syracuse/ꝛ in primis Theocrito/quē Virgiliꝰ imitatꝰ est ī bucolicis. ¶ Interpellatoribꝰ/impediētibus ipsius ocium. Interpellatores dicūt hi/ qui iterueniētes molestiā afferunt/ꝛ interpellare est mediā alterius orationē interrūpere. ¶ Percrebuisset/diuulgatū esset apd omnis. ¶ Argentariā faceret/qui erat argentariꝰ/siue nūmularius/aut trapezita. Vnde dicit Vlpianus li. ii. digestis pretor ait/ Argētarie mēse exercitores / rationes que ad se ptinent edere debēt adiecto die ꝛ cōsule. Huiꝰ edicti ratio equissima est īquit. nā cū singulorū rationes argētarii cōficiāt

et cetera. Nūmularios quoq; nō eē iniquuz rationes edere. Pōponius scribit/ꝛ quia ꝛ nūmularii sicut argētarii rationes cōficiunt/quia accipiūt pecuniā/ꝛ erogāt per partes quaz pbatio scriptura codicibusq; eorū maxīe cōtinet. Gaius ait/officiū argētariorz atq; ministeriū publicā habet cām. ꝛ hec pricipalis eoz opera ē/vt etiā actus sui diligēter rationē conficiant

¶ Apud omnis ordines/homines cuiusq; ordinis propter eius artem/ob quā apud omnis in sūmā gratiā venerat. gratiosus dicit'/q; apud alios grā valet. ¶ Quid eos facere vellet/ id est dixit quid essent facturi/ vt scilicet vnusquisq; offerrz quod cepissz ¶ Tempore/ hora qua illi cenā cōdixerat. Cōdicere est denūciare: inde dicim9 cōdixi tibi cenā. Et Liuius/ cōdixit pater patratus ¶ Opi pare/ laute ꝛ sumptuose/ ab ope et paro as. ¶ Tantū ne piscium/ scilicet ē hic/ꝛ tot cymbe id est nauicule piscatorie. ¶ Hoc loco/ id ē pisces qui habent' apō syracusas sūt hic. ¶ A quatio/id est hinc ōnes aquā sumūt. ¶ Contēdit/petiit sūmo studio inde dicim9 audeo a te hoc cōtēdere ¶ Grauate/nō libēter. simulabat se grauiter ferre hortorum venditionem/vt pluris venderet. nam vendidit tanti quanti voluit. ¶ Instructos/cū omni īstrumento ꝛ apparatu. Vnde est rubrica in libro. xxxiii. digestorū de fundo instructo ꝛ instrumēto legato/vbi disputat'. q̄d cōtineat' sub fundo instructo ꝛ īstrumēto alicui per legatū relicto. Emerat Cannius hortos instructos: ergo piscatores illi erant sui/si pythii fuissent vt ipse arbitrabat'/quoniā vt īquit Sceuola/cū maritima p̄dia īstructa

Cannio si vellet vt suis: ꝛ simul ad cenā īuitauit in posterū diē. Cū ille promisisset: tū Pythiq; vt argētariq; qui eēt apud oēs ordies gratiosq;/ piscatores ad se cōuocauit: ꝛ ab his petiuit: vt ātē suos hortulos postera die piscarēt': dixitq; quid eos facere vellet. Ad cenā tempore venit Cānius: opipare paratū erat conuiuiū. Cymbarū āte oculos multitudo. pro se q̄sq; q̄d ceperat afferebat. ante pedes Pythii pisces abiiciebātur. Tū Cāniq; quesō īquit/ q̄d ē o Pythi/ tātū ne pisciū/ tātū ne cymbarū? Et ille. Quid mirū īqt. hoc loco ē Syracusis q̄q̄d est pisciū. hic aq̄tio. hac villa isti carere nō p̄nt. Incensq; Cāniq; cupiditate ꝛtēdit a Pythio vt vēderet. grauate ille primo. q̄d multa? ipetrat. emit homo cupidq; et locuples tanti q̄nti Pythiq; voluit/ꝛ emit īstructos:

vt cõmendet dicit/sic habendũ ẽ/quasi neq; dictũ neq; ꝓmissum sit. si vero decipiendi emptorẽ cã dictũ ẽ/eque sic habẽdũ est ut nõ nascat aduersus dictuz ꝓmissuz ve actio/sed de dolo actio det. Sed hanc actionẽ non habebat tunc Cannius aduersus Pythiũ dolosum/qm̃ nõdũ facta erat expressa mentio de dolo malo/ꝛ formule constitute a iurisconsultis/ tamen leges hanc fraudẽ ꝓhibebãt licet nõ exprimerẽt hoc nomen doli mali. Dã lege. xii. tabulaz inuentũ est remediũ tutelarũ ne pupillus sine tutore obligari possit / ne dolo malo circũueniat / vt digestis de tutelis / ꝛ ẽt cogunt tutores rõdere rationez tutele/ ne dolo malo aliquid fecerint: quod pupillo obsit. ex eadem lege. xii. tabulaz inquit Iustinianus/libertoꝝ ꝛ libertarum tutela ad patronos pertinet. ¶ Circũscriptio adolescentuz/ qz minor. xxv. ãnis lesꝰ in aliquo contractu

luculẽte: vt ab hoĩe perito definiẽdi. Ergo ꝛ Pythiꝰ ꝛ oẽs aliud agẽtes aliud simulãtes/perfidi/ĩprobi/malicioſi ſunt. Nullũ igit factũ eorũ põt vtile eẽ: cũ ſit tot vicĩis ignatũ. Q; ſi agliana definitio vera ẽ: ex õi hoĩm vita ſimulatio diſſimulatioq; tolleda eſt. Ita nec vt emat melĩꝰ: nec vt vendat: gſq; ſimulabit aut diſſimulabit vir bonus. Atq; iſte dolus malus ẽt legibꝰ erat vindicatꝰ: vt tutela .xii. tabulis: ꝛ circũſcriptio adoleſcentũ lege latoria: ꝛ ſine lege iudiciis: ĩ gbꝰ ex

põt petere reſtitutionẽ in integrum/quia tali etati iura ſubueniũt/ne dolo decipiat. ut habet lege. i. ꝛ lege ait pretor/digeſtis. de minoribꝰ. Latorius primus hanc legẽ tulit/qua dolus malus in primis vindicabat/licz nõ exprimeret dolus malus. Ait pretor/quod cũ minore. xxv. annis geſtum eẽ dicet geſtũ ſic accipimus/qualitercũq; ſit ẽ ſit contractus ſiue quid aliud contingat. proinde ſi emit aliquid/ſiue vendidit/ſi ſocietatẽ iuit/ſi mutuam pecuniã accepit/ꝛ captus ẽ/ei ſuccurret. Vlpianus ait/hoc edictum pretor naturalem equitatẽ ſequutus ꝓpoſuit/quo tutelaz minoꝝ ſuſcepit Nam cũ inter oĩs oſtet fragile eẽ ꝛ infirmũ huiuſmodi etatis oſiliũ/ꝛ multis captionibꝰ ſuppoſitũ/multorũq; inſidiis expoſitũ/auxilium eis pretor hoc edicto pollicitus ẽ/ꝛ aduerſus captiones opitulationẽ. Dicit pretor/ quod geſtũ eẽ dicet cũ adoleſcentibus/vtiq; que res erit animaduertã. Et ideo inquit Vlpianus/hodie uſq; in hanc etatẽ adoleſcẽtes curatorũ auxilio regunt/nec ante rei ſue adminiſtratio eis omitti debebit. q̃uis bene rẽ ſuã gerentibꝰ. ¶ Et ſine lege/ omittamus leges inquit Cicero quibꝰ dolus malus vindicat/ẽt ipa iudicia/in quibus nõ querit quid ſit agendũ/ꝛ ueniat ex preſcripto legũ ꝛ ratione/ſed ex bona fide/excludunt hũc doluz

qui nō habet locū vbi ex bona fide agit. Contractus alii bone fidei dicūt alii stricti iuris. Vnde si dolus interuenit in ctractu bone fidei/ ipso iure nullus est contractus. ⁊ sic non ē necesse abrogari per sententiā. Si vero i teruenit in contractib⁹ stricti iuris/poterit se tueri reus doli exceptiōe/ vt habet in lege si quis/digestis deverbo⁹ obligationib⁹. Et dubitat an actio rei vxorie numeranda eēt inter actiones bone fidei/an stricti iuris/⁊ o stitutū tandē fuit/ut o tineret inter actiones bōe fidei/vt insti. de actionib⁹ ⁊ lege. i. C. de rei vxorie actione. ¶ Excellunt/sunt i usu ⁊ laudant/qm̄ eo spectāt vt excludat dolus/ nā cū iudicat intervirū ⁊ vxorem suspicio ē vxorē a viro circūscribi dolo et ideo dicebatur vt iudex animaduerterz q̄d eēt melius/quid equi⁹.

fide bona agit. Reliquo⁹ autē iudicio⁹ hec verba maxīe excellūt/ in arbitrio rei vxorie/ meli⁹ eq⁹: in fiducia/ vt inter bonos bene agier. Quid ergo: aut in eo q̄d meli⁹ equi⁹ est/ pōt vlla pars ieesse fraudis: aut cū dicitur iter bonos bñ agier/ qcq̄ agi dolose aut maliciose pōt. Dol⁹ āt mal⁹ simulatiōe ⁊ dissimulatiōe (vt ait Agli⁹) ctiet. Tollēdū ē igit i reb⁹ cōtrahēdis ōne mēdaciū. Non licitatorez venditor: nec qui ctra se liceatur/ēptor opponet. Uterq̄ si ad eloquēdū venerit:

¶ In fiducia/ cum aliq̄d agit in quo interuenit sola vtriusq̄ ptis fiducia. ⁊ ideo dicebat bene agi inter bonos. i. sine dolo. Bonus quippe vir nō decipit / ⁊ sic fiducia non violat. ⁊ sic apparet dolum malū fuisse vindicatū nō solū legib⁹/ sed ēt iudiciis ex fide bona priusq̄ aquilius ꝓtulisset de dolo malo formulas/non pōt inquit Cicero eē fraus/ vbi ē equitas. ⁊ cū bene agit inter bonos non pōt eē dolus/qui ꝯsistit in simulatione. ⁊ ideo in contractibus omne mendaciū tollendū ē/ ⁊ ōnis simulatio/dissimulatioq̄/sed bona fide agendū. ¶ Licitatorē/augentem preciū ut emptor decipiat/quod fit temporib⁹ nostris. Licitari ⁊ liceri ē aliquid emere augendo p̄ciū. Inde licitatio ⁊ licitatores qui preciū augent/inde auctio dicta. Venditor aliquando licitatorē inducit vt preciū augeat/⁊ prouocet alios auctiōe/ quod est contra iusticiaz/⁊ ad maliciā pertinet/⁊ emptor nō dēt aliquē opponere. ¶ Qui contra se liceat/id ē q̄ minus precium polliceat ad hoc vt vēditor sit capt⁹/nec uendat tanti/q̄nti res valet/cū uideat preciū ab aliis nō augeri sed poti⁹ imminui. ¶ Liceat/certet de precio/⁊ min⁹ polliceatur i fraudem venditoris. ⁊ ideo inquit Cicero/nō faciat preciū rei / nisi semel emptor sez et venditor. ¶ Ad eloquendū/ad exprimendū preciū. ¶ Non eloq̄tur/nō impōat preciū nisi semel ne fiat fraus p licitationē: ⁊ affert exēplū

Sceuole/qui vt boni viri officio fungeretur:pluris estimauit fundum q̄z venditor estimasset· Itaq; auxit preciū:hoc fuit officium boni viri·⁊ nō negat inquit Cicero/sed dicitur ip̄m non fuisse sapientē/quoniā potuissz minoris emere/quod Cicero negat. Vera enī sapientia ⁊ prudentia semper cū honestate coniungitur. non fuisset igitur appellandꝰ prudēs Sceuola/ sed malicios⁹ ⁊ callidus/si aliter fecisset/⁊ affert sententiā Ennii/quam dicit

nō plus q̄z semel eloq̄tur. Qu. qdez Sceuola. ꝑ. filiꝰ/cū postulasset vt sibi fūdꝰ cuiꝰ ēptor erat semel iudicaret: idq; venditor ita fecissz:dixit se pluris estimare: addidit cētū milia nūmoz. Nemo est q hoc viri boni fuisse neget:sapiētis negāt vt sic minoris q̄z potuisset emisset. Nec igitur ē illa pernicies:q alios bonos alios sapiētes existimāt. Ex quo Enniꝰ neq; q̄z sapere sapiētē: q sibi ipse ꝓdesse nequiret. vere id qdē:si qd eēt ꝓdesse mihi

eē veram/sed nō eo mō quo ip̄erita multitudo putat· Nō enim pōt aliquis ꝓdesse sibi/nisi cum uirtute/cū nihil sit vtile quod uacz hōesta te· Frustra igitur is sapit/ qui sibi nescit prodesse·i·qui ea facit q̄bꝰ nomen boni viri amittit ⁊ vere sapientis/cō scientiāq; offendit suā ⁊ sic plus amittit q̄z lucret'/ virtutez scz q̄ nullo alio emolumēto potest opensari· Vnde Attalus stoicus dicebat/

Malicia ip̄a maximā partem veneni sui bibit illud aūt venenū quod serpētes in alienā perniciem ꝓferūt/sine sua continent/ nō ē huic simile/ hoc habentibꝰ pessimū ē· Et Seneca dicit/ Innocentē quisq; se dicit respiciens testes non oscientiam· Ennius aūt aliter putabat: qm̄ nō sequebat' hāc sanctitatem stoicoz ⁊ conscientie integritatē. ⁊ ideo dicit Cicero/ vere id q̄dez si Ennius considerasset vt ego/quid sit ꝓdesse/ qm̄ sibi nocet nō prodest qui alios decipit/⁊ malicios⁹ dicit'/non prudēs·malicia enī cū vicio coniungit'/⁊ sic illa sententia dupliceē sensuz habere pōt apud illos q̄ de bis rebus diuersa sentiunt/ vt fuit superior disputatio inter Dyogenē ⁊ Antipatrum· Vnde sententiā Catonis stoice sanctitati minime consentaneā taxat/qui censet sapientis eē oīa facere/que leges nō ꝓbibēt ad rem domesticam augendam/cū multa sint nō probibita legibꝰ ⁊ institutis/que si fiāt/ sunt contra officium/⁊ id quod bonū viz decet/ qui e natura viuēs nō leges respicit tantū/sed ius nature ⁊ oscientiā· Sceuola potuisset emere fundum q̄ti vendebat'/⁊ leges nō cogebāt augere preciū/sed officiū boni viri qui cōi vtilitati consulere debet/nūmos addere venditoris estimatiōi sua sit· Sequebat' igit' Catonem id quod Dyogenes/⁊ ideo non poterat illi placere factū Sceuole/ qui putat nō eē boni viri rē domesticā augere oscietia

repugnante ¶ Hecatonem/ qui fuit stoice ꝓfessionis/ sed non ẽ sequutus illam sanctitatẽ veterũ stoicorũ. ordo est/ Video Hecatonẽ dissentẽtẽ in libris quos scripsit. Cu. Tuberoni. ¶ Esse sapientis/ pertinere ad prudentez virũ nihil facere cõtra leges ⁊ instituta augereqz rẽ domesticã quacunqz rõe/ quã leges ⁊ instituta ciuitatũ nõ ꝓhibẽt. ¶ Neqz enim/ hec erat ratio Hecatonis/ qm̃ oportet compare diuitias/ ut cõsulam⁹ illis/ quib⁹ tenemur ex officio/ ⁊ potissimũ reip. que omnium charitates complectit. ¶ Huic/ Hecatoni scz non põt placere id quod fecit Sceuola/ q̃ noluit augere rẽ domesticam/ q̃uis potuisset saluis legib⁹ ⁊ institutis. ¶ Et. n. oĩo/ rõ q̃r non põt placere id factũ Hecatoni/ qui negabat se facturum aliq̃d sue vtilitatis cã/ quod non liceret per leges ⁊ instituta ciuitatis. Sceuole aũt licebat emere q̃ti vendebat/ sed noluit/ vt boni viri officio fungeret/ qui nõ facit aliquid aut vitat propter leges/ sz ꝓpter uirtutem ⁊ naturã/ quã ducem seq̃t ab omni turpitudine ac dolo abhorrẽtẽ. ¶ Compendii/ vtilitatis. ⁊ Tranquillus scribit Clau. inchoasse emissariũ fucini lacus magis spe glorie q̃ compendii. ¶ Huic/ Hecatoni qui ita cessuit discedens a prisca stoicorũ integritate/ nõ ẽ laudand⁹ inq̃t nec grãm meret. ¶ Sed siue/ dolus malus inquit siue ꝺsistat in simulatione/ cũ. s. simulamus ea que non sunt/ siue in dissimulatione/ cũ reticem⁹ ea que dicenda eẽnt/ vt aliquis decipiat/ pauca sunt in quib⁹ non versẽt ipe dolus/ et ideo boni perpauci sunt/ quoniã is bonus ẽ q̃ nemini nocet/ ⁊ ꝓdest quibꝫ põt. Si volumus inquit vere iudicare/ pauci sunt q̃ hoc dolo nõ teneãt/ si dolus ut finit ꝯquili⁹ in simulatione consistit/ ⁊ si is est dicendus uir bonus/ qui nemini nocet. Sed quo difficilius/ hoc preclarius. Nihil enim ꝓhibet aliquem esse bonũ si esse voluerit. Dolus malus inquit Vlpianus fit ex calliditate ⁊ fallacia. ⁊ vt ait Pedius/ dolo malo pactũ fit/ quotiẽs

cũ Ennio cõueniret. Hecatonẽ q̃dez rhodiũ discipulũ Panetii video ĩ his libris quos de officiis scripsit Quinto Tuberoni disserẽtẽ/ sapiẽtis eẽ nihil ꝺtra mozes leges ĩstituta faciẽtẽ/ hẽre rõez rei familiaris. Neqz. n. soluz nobis diuites eẽ volum⁹: sz liberis/ propĩqs/ amicis/ marimeqz reipu. Singulozũ. n. facultates et copie diuitie sũt ciuitatis. Huic Sceuole factũ/ de quo paulo ante dixi/ placere nullo mõ põt. Et. n. oĩo se negat factuꝝ cõpẽdii sui cã/ quod nõ liceat. Huic nec laus maxĩa tribuẽda ẽ: nec grã. Sz siue ⁊ simulatio ⁊ dissimulatio dol⁹ mal⁹ ẽ: ppauce res sũt: ĩ qb⁹ dol⁹ iste malus nõ

circũscribendi alicuius cã aliud agit'/ꝫ aliud agi simulat' ¶ Nunc igit'/cõ cludit Cicero peccatum nunc eẽ vtile propter turpitudinem ꝫ bonitatem eẽ vtilẽ propter honestatẽ ¶ Ac de iure quidẽ predioꝝ/affert sanctiones priscorũ in reb9 vendendis/ut dol9 excluderet'·sz legũ latores postea sanxerunt/ut non teneret' quis vicio patenti:ẽt si rem ipsaꝫ laudauerit. exempli gratia/si domũ bene rectecꝫ edificatã se vendere dixerit venditor/ vel mancipiũ formosuꝫ cũ deforme eẽt/sz de occultis tenet' ut supra dictum ẽ/ hec habẽt' digestis de pactis inter emptorem ꝫ venditorẽ lege ea que commendandi· ¶ Sancitũ/ constitutũ ꝫ sanctione firmatũ/ut uẽditor aperiret uicia p̃diorũ / que ipe sciret Leges duodecim tabularũ volebant:ut ea p̃starẽt' que vẽditor dixisset/cũ uenderet· Sz iurisconsulti ostituerunt penaꝫ/si aliquis venditor viciũ aliquod reticuerit ¶ Statuerũt/iudicauerũt ¶ Prestari/ satiffieri· ¶ Vt cum / ponit exemplum / quo ostendit reticentiã venditoris fuisse vindicatam sententia· M. Catonis· ¶ In arce/ que erat in colle tarpeio prope templum Iouis capitolini· Augures habebant sedem in curia veteri/ vbi inaugurari consueuerant ꝫ etiam in arce propter eminentiam. poterant enim obseruare aues : ꝫ templũ lituo designatũ · Et ideo domus Claudii in celio monte e regione ad arcẽ nocebat auspiciis propter altitudinẽ· Vnde Amphiaraus ꝫ Melampus/ vt canit Papinius/captaturi auguria mõtẽ conscenderũt/ne aliqua officeret altitudo· Et ibant augures ex curia ad arcẽ per sacrã viã· ꝫ ideo dicit Varro/ Sacra via dicit' q̃ per eã ab arce ad augures sacra quot mensib9 ferebant'. Erat enĩ via sacra a curia veteri versus amphiteatrũ vsqꝫ ad arcem Capitolinã· Curia vetus erat in carinis prope edem sancti petri

verset': siue vir bon9 ẽ is: q̃ p̃dest quib9 potest:nocet nemini. Recte iustũ virum bonũ nõ facile reperiem9. Nũcꝫ igit' est vtile peccare: quia sẽper est turpe:ꝫ quia sẽper ẽ honestũ virũ bonũ eẽ:sẽp ẽ vtile Ac de iure q̃dẽ p̃dioꝝ sancitũ est apud nos iure ciuili: vt in his vendẽdis vicia ẽt dicerẽtur que nota eẽnt uẽditori. Nã cũ ex duodecĩ tabulis satis eẽt ea prestari: que eẽnt lingua nũcupata:que qui ĩficiatus eẽt:duplicẽ penã subiret a iurisconsultis:ẽt reticentie pena ẽ constituta quicquid ẽ oĩ predio vicii: id statuerũt si venditor sciret: nisi nominatĩ dictuꝫ eẽt:prestari oportere:ut cũ in arce augurĩũ augures acturi eẽnt : iussissentcꝫ Titũ Claudiũ centimalũ:qui edes in celio

ad vincula. ¶ Officeret/noceret. ¶ Insulam/edes via circũdatas. nã insula in urbe dicit domus/quã via ambit. Vnde ẽ apud Tranquillũ Cesarẽ egisse censum per dominos insularũ. ¶ Proscripsisse/scripsisse edes vẽales in tabula/que edibꝰ affigebat. ¶ Arbitrũ illũ adegit. i. duxit Claudius ad arbitrũ/qui arbitraret scz ex bona fide/ɼ iudicaret quicquid oportez ipsum Claudiũ dare facere atq; prestare ipi Calphurnio/his verbis vtebãt iurisconsulti. Vnde habet in libris digestorũ de verborũ significatione ꝙ facere oportere hãc significatiõez habz ut abstineat ꝙs ab eo facto/quo contra conuẽtionẽ fieret. ɼ Iustinianus libro quarto institutionũ loquens de actionibꝰ dicit. Actio ẽ ius persequendi iudicio quod sibi debet. actiones alique sunt in personam/per quas intendit ei dare facere oportere. Dare oportet iqt cũ datio est in obligatione. facere cũ factũ cõtinet in obligatione/vt si promisisti scribẽ quod petit actione ex stipulatu. ¶ M. Marius/ponit aliud exemplũ/quo ostendit reticentiã fuisse apud antiquos iudicio uindicatam. ¶ De seruiebant/seruitutes aut personarũ sunt/aut usus ɼ usufructus rez/vt seruitutes rusticorũ predioꝝ ɼ urbanorum. Prediorum urbanoruz seruitutes sunt be/que edificiis inherent/ɼ vt vicinus onera vicini sustineat/ut in

mõte hẽbat/demoliri eas: ꝙruz altitudo officeret auspiciis: Claudiꝰ pscripsit ĩsulã: vẽdidit: emit Publiꝰ Calphurniꝰ lanariꝰ. Huic ab auguribꝰ illud idẽ denũciatũ ẽ. Itaq; Calphurniꝰ cũ demolitus esset: cognouissetq; Claudiũ edes postea pscripsisse: ꝙz eẽt ab auguribꝰ demoliri iussꝰ: arbitrũ illũ adegit: q qcqd sibi dare facere oporteret ex fide bõa. M. Cato snĩaz dixit huiꝰ nrĩ Catonis pater. Alteri ceteri ex patribꝰ: sic hic q illud lumẽ pgenuit ex filio ẽ noiandus. Is igit iudex ita pnũciauit: cũ i venũdãdo rẽ eã scisset ɼ nõ pnũciassz: ẽptori dãnũ prestari oportere. Igit ad fidẽ bonaz statuit pertinere notũ eẽ ẽptori uiciũ/qđ nosset vẽditor. Qđ si recte diiudicauit: nõ recte frumẽtariꝰ ille/nõ recte ediũ pestilẽtiũ vẽditor tacuit. Sz hmõi reticẽtie in re ciuili oẽs ꝓhibẽdi nõ pñt. q ãt pñt/diligenter tenẽt. M. Mariꝰ Gratidianꝰ ppiquꝰ noster. C. Sergio Orate vẽdiderat edes eas ꝙs ab eodẽ ipe paucis ante ãnis emerat. De Sergio seruiebãt: sz

parietẽ eius liceat vicino tignũ mittere/ aut stillicidiũ uel flumen recipiat quis in edes suas:uel cloaca/vel in area uel nõ recipiat / ⁊ ne altius tollat quis edes suas/ne luminib⁹ vicini officiat· Seruitutes rusticor⁹ prediorꝫ sunt aque haustus/pecoris ad aquã appulsus ⁊ ius pascendi/ calcis coquẽ de/barene fodiende. ideo seruitutes prediorꝫ appellant᷑ inquit Iustinian⁹ quoniã sine prediis ostitui non possunt· Nemo enĩ põt seruitutẽ acquirer᷑ nisi qui habet prediuꝫ nec quisq̃ debet nisi q̃ põiũ hab⁹. Omnia edificia urbana põia appellant᷑ etiã si in villa edificata sint. Usufructus est ius alienis reb⁹ utendi / fruendi salua rerũ substãtia. De his seruitutib⁹ habet᷑ libro octauo digestorꝫ / ⁊ libro secundo institutionum· Et ideo Marius vocatus fuit in iudicium/ quoniã reticuerat seruitutem ediuꝫ: quas vẽditerat· ¶ Urgebat ius/instabat ut ius seruaret᷑/ ⁊ locũ haberet· ¶ Prestari/ satisfieri/ hoc volebat ius ¶ Qua tenus / in q̃tũ possunt eas tenere ⁊ videre· ꝓhibent enim leges astutias apparentes· ¶ Philosophi aũt oscientia nitunt᷑ ⁊ ratione/ cõtra quas nihil agendũ censent· Lex id ꝓhibet ⁊ punit/ quod in se continet manifestam Fraudẽ· Si cũ bonis viris viuere᷑/nõ eẽt opus tot legib⁹ que ex malis moribꝫ orte sunt· Ratio dictat/bonis viris nihil eẽ agendũ quod aliis noceat. Leges ꝓhibẽt· ne fiat/ ⁊ si fit/manuq̃ teneri põt/ punit ergo inq̃t cum philosophi tollãt astutias ratione· ⁊ ratio dictet nil eẽ agendũ insidiose/qui vult e natura viuere/ ⁊ rationis prescriptũ seruare/nihil faciet/ quod ipse intelliget dolũ in se habere ⁊ insidias· ¶ Sunt ne igit᷑/querit Cicero an sint insidie tendere plagas/id ẽ retbia/ q̃uis nõ exagitet feras is qui tendit/ vt ostendat insidias eẽ proscribere domũ habentẽ in se aliquid

hec ĩ mãcipio Mari⁹ nõ dixerat. adducta res in iudiciũ ẽ. Oratã Crassus: Gratidianũ defendebat Antoni⁹: ius Crassus vrgebat: q3 viciuꝫ vẽditor nõ dixisset sciens id oportere prestari. equitatẽ Antonius: qm̃ id viciũ ignotũ Sergio nõ fuisset: q illas edes vẽdidisset: nihil fuisse necesse dici: nec eũ eẽ deceptũ: qui id q3 emerat: quo iure eẽt tẽret. Quorsum hec: vt illud intelligas: nõ placuisse maiorib⁹ nris astus. Ꝫaliter leges: aliter philosophi tollũt astutias. Leges quaten⁹ mãu tenere põt: philosophi q̃tenus rõe ⁊ intelligẽtia. Ratio hoc igitur hoc postulat: ne quid insidiose: ne quid simulate: ne quid fallaciter. Sũt ne igitur insidie tẽdere plagas: ẽt si excitatur⁹

vicii/ q̄uis ipse venditor vanitate verborū non alliciat emptores/qui p se possunt in fraudē labi/si emerint rē/quam videt venalem. ¶Plage sunt rethia/quibꝰ fere capiunt in siluis. Virg. Retia rara plage. Et ¶Ply. in epistolis dicit/Sedebā ad retia. ¶Excitaturus/clamore. s. ꝙ canibꝰ vt fere impellāt ad retia. ¶Fere/que sunt in siluis/ut cerui apri ꝙ cetera id genus. ¶Sic tu/adaptat similitudinē/ꝙ ostendit illū insidiari q̄ proscribit edes q̄uis vanitate uerboꝝ non vtat. ¶Tabula: in qua scribebat aliq̄d eē venale/sed q̄q̄ inq̄t Cicero leges ista nō prohibent. tamē natura uetat/q̄ vult ut cōmunitati consulat/ ꝙ que est fōs iuris/qm̄ nihil potest eē iustū/aut legitimum/ quod sit contra naturam/de qua satis vt arbitror/dictū est in superioribꝰ volumibꝰ ꝙ de societate hoīm que late patet ꝙ latissime. ¶More/ cōsuetudine iam deprauata. ¶Sāciri:constitui/ꝙ firmari hoc. s. non eē agendum tamen lex naturalis uetat. ¶Societas enim/ ratio quare sancitū est iure naturali. ¶Dictū est/in primo volumine ¶Aliud ius gētiū/differentia est inter ius gentiū ꝙ ciuile. Nam instituta ciuitatis dicunt illius ius ciuile. Sed iura que eque apud oīs gētes custodiunt/ vt puta venditiones/emptiones/ꝙ fere oīs contractus/qui nō in vna ciuitate tantū sunt/sed apud oīs dicunt de iure gentiū. Si volumꝰ inquit Cicero naturā sequi/humanam societatem oplecti debemꝰ/ ꝙ arbitrari ius gentium eē etiam ciuile/cū mundus sit cōis patria ꝙ quasi ciuitas/ cuius singuli homines/quicunq̄ illi sunt/ciues habendi sunt. Sed amissimꝰ inq̄t expressam imaginem iusticie/ꝙ ruimus in vetitū nullā habentes ratōnem nature/que hominē ad vsum hominis creauit/non ad perniciē/dolos ꝙ insidias. ¶Expressam/apparentē ꝙ extantem ¶Eas ipas/ vmbram et

nō sis nec agitaturꝰ. Ipse enī fere nullo īsequēte sepe īcidūt. Sic tu cū edes pscribas: tabulā tāq̄ plagam ponas: domū ppter vicia vēdas: in eā aliqs incurrat īprudēs. Hoc quāq̄ video ppter depravationē ꝯsuetudīs/ neq̄ more turpe haberi: neq̄ aut lege sancirī aut iure ciuili: tñ nature lege sācitū est. Societas est. n. (qđ etsi sepe dictū ē: dicēduꝫ tñ ē sepiꝰ) latissime quidē que pateat: oīm inter ōnes: īterior eoꝝ: qui eiusdē gentis sunt: propior eoꝝ: qui eiusdē ciuitatis. Itaq̄ maiores aliud ius gentiū: aliud ius ciuile eē voluerunt. Quod enī ciuile non idem continuo gētium: quod autē gentiū idē ciuile esse debet. Sed nos veri iuris/ germaneq̄ iusticie solidā ꝙ exp̄ssam

imagines habemus inquit exempla maiorũ/que si sequeremur/ non errare mus. ꝛ affert verba quib9 antiqui vtebant̃ e natura viuentes / ꝛ recte pi eq3. vtinã sequeremur illas imagines/que ducunt̃ a natura. ¶ Ferũt̃ ·n. ratio quare vellet homines illã sequi vmbrã ꝛ imagines/qm̃ a natura du cunt̃ ꝛ veritate ¶ Hã q3ti/q3ta estimatione digna ꝛ laude. ¶ Captus/do lo. ſ. malo circũuentus ꝛ fraude deceptus. Ex fide bona/ id ẽ otractib9 bo ne fidei/ in quibus vir bonus cognoscit̃. ꝛ po nit noĩa otractuũ siue actionum bone fidei / quib9 si dolus mal9 in itiũ dedit/ipo iure nul lus est contract9 ¶ La tissime/ ad oĩa se exten dere/qm̃ ẽ fundamẽtuz iusticie/ꝛ versat̃ ĩ his contractib9/quos Cice ro ponit/ꝛ iurisconsul ti. ¶ Mandatis/ Vlpi anus li. xvii. digestoꝝ ait/ obligatio mandati consensũ contrahentiũ ꝺsistit/ ideo per nũciuz quoq3 uel per epistolã mandatum suscipi põt Mandatũ nisi gratui tum nullũ est. nam ori ginem ex officio atq3 a micicia trahit. Contra rium porro est officio merces. Interueniente enim pecunia res ad lo cationem ꝛ conductionem potius respicit. Hã dati actio tũc opetit/cum ce pit interesse eius qui mandauit. ceterũ si nihil interest ceſſat mandati actio ꝛ eatenus opetit/quatenus interest/ vt puta/ Mandaui tibi ut fundũ eme res/si intererit mea emi/teneberis. In his ergo mandatis op9 ẽ agere ex fi de bona/ut id qd̃ mandat̃ fiat sine fraude. Emandare ãt ẽ filiũ uel alium aliquẽ in aliquã regionem uel salutis uel educationis cã mittere. Vnde in oratõe pro Rhoscio Amerino dicit/ Emandatus fuerat hic a patre ĩ agrũ Virgilius metri necessitate astrict9 cecinit: Mandarat alendũ Threicio re gi. ¶ In his/contractib9 bone fidei. ¶ Statuere/iudicare quid q̃sq3 alicui

effigiẽ nullã tenem9: vmbra ꝛ imagib9 vtimur: eas ipsas vtinã sequeremur. Fe rũtur enĩ ex optis nature ꝛ veritatis ex emplis. Hã q3ti verba illa. Vti ne prop ter te fidẽ ve tuã captus fraudatusue si q3 illa aurea: vt inter bonos bene agi o portz ꝛ sine fraudatõe. Oz qui sint bõi ꝛ quid sit bene agi magna q̃stio ẽ. Qu. quidẽ Sceuola põtifex maxim9 sũmaz vĩ eẽ dicebat in oib9 his arbitriis: ĩ qui bus ageret̃ ex fide bona. Fideiq3 bõe no men existimabat manare latissime: idq3 uersari in tutelis/societatibus/fiduciis mãdatis/rebus ẽptis/ vẽditis/conduc tis/locatis: qb9 vite societas ꝺtinet̃. In his magis eẽ iudicis statuere (presertĩ cũ in plerisq3 eẽnt iudicia cõtraria) qd quẽq3 cuiq3 prestare oportet. Quo circa

debeat ex fide bona/cū sint aliquando iudicia opposita. Ergo iudex ost de rare debet/an dolus malus dederit otractui originē: ꝛ non tantū iura/ sz fidem equitatem ꝛ boni viri officiū respicere/quoniā summū ius aliquando summa ē iniusticia. Et ideo pretor proponebat exceptiones ꝛ edicta/quib9 succurrebat aliqua calliditate oppressis. Et ideo inquit: Omnis malicia tollenda ē/ de qua suo loco dictū ē/ ꝛ ēt de prudentia. Delectu/ut sciat iudicare quid sit bonuz / quidue malum. ꝛ bonū sequi. Malicia uero cōtrariū facit/semper enī vicio adheret. Ductū a natura/ quoniaz ius naturale/ quod est primū dedit originez iuri ciuili/ ꝛ tunc ius ē optimum/cū sequit' ꝑscriptum nature. Jus enim nil aliud ē nisi moralis philosophia/ que naturam sequit'/ ꝛ a qua petit originem summi boni. Et Cicero inuestigauit semina honesti a natura. Omnis enī virtus est secundū naturā. Jus igit' ciuile naturā imitat' cum vult ut nemo decipiat'. Sz ī mācipiorū/id ē seruoz / qui ita appellant'/eo ꝙ ab hostib9 manu capiebant'. Vlpianus ait/ut habet' li. xxi. di gestis de edilitio edicto. Dicūt ediles/qui mancipia vendūt/certiores faciant emptores/quid morbi viciiq; cuiq; sit/qui fugitiuus/erro ue sit/noxue'solutus non sit/eademq; omnia cū ea mancipia uendūt'/palam ac recte pronunciando. Causa huius edicti proponendi fuit/ ut occurreret' fallacijs vendentiū. ꝛ emptorib9 succurreret' quicūq; decepti a venditoribus fuerint/ dūmō sciamus venditorem: etiā si ignorauerit ea: que ediles prestari iubent/tamen teneri debere. Nec ē hoc iniquū/ potuit enīz ea nota hīe venditor. neq; enī interest emptoris cur fallat'/an ignorantia vēditoris an calliditate. Si intelligat' viciū morbusq; mancipii/ ut plerūq; signis q̄ busdam demonstrari solent vicia. pōt dici edictum cessare: hoc enī tantum intuendū est/ne emptor decipiat'. Morbū sic finit Sabinꝰ/habitū cuiusq; corporis contra naturaz/ qui usum eius ad id facit deteriorem/ cuiuscā natura nobis eius corporis sanitatem dedit. Hoc edictū proponebāt ediles curules. vnde dicit Justinianus li. i. institutionū/ Proponebāt autē ꝛ ediles edictū de quibusdam causis/ quod iuris honorarij portio ē Sanitate/

astutie tollende sunt: eaq; malicia: que vult qdē videri se eē prudentiā. Sz abē ab ea: distatq; plurimū. Prudentia ē. n. locata in delectu bonorū ꝛ maloꝝ. Malicia (si ōnia que turpia sunt mala sūt) mala bonis anteponit: nec uero in p̄dis solū ius ciuile ductū a natura malicias fraudēq; uēdicat: sz ī mancipiorum venditione uenditorū fraus oīs excludit'. q. n. scire debuit de sānitate: de fuga:

an sit sanus ⁊ integer an morbosus. ¶ De fuga/an sit fugitiuus/et erro: ⁊ an sit fur. Fugitiuus ut finit Offilius/est qui extra domini domũ fuge causa quo se a domino celaret/mansit. Cecilius aũt fugitiuũ esse ait eũ/qui ea mente discedat/ne ad dominũ redeat. tametsi mutato consilio ad eũ reuertatur. Nemo enim tali peccato inquit penitentia sua nocẽs eẽ desinit. Cassius scribit fugitiuũ eẽ qui certo proposito dominũ relinquat. ¶ Prestat/satisfacit ita iubentibꝰ edilibꝰ curulibus. ¶ Herẽdum ẽ alia causa/quoniam heredes non tenẽtur prestare. Is enĩ q̃ heres relinq̃t / nõ põt scire naturã seruoꝝ. et ideo is tenet̃/qui potuit scire ⁊ debuit. Cũ igitur inquit Cicero natura sit fõs ⁊ origo iuris ciuilis/quo fraudes ꝓhibent̃/si naturã ducẽ sequi volumꝰ/neminẽ decipiamus. ¶ Nec vlla maior/ hĩc inquit nascunt̃ mala ⁊ deceptões cũ malicios⁹ arbitratur se oĩa intelligere/et putat aliquid eẽ vtile quod non sit honestum / hoc non putaret ipe prudens/⁊ is qui oĩa recte intelligit/⁊ scit habere delectuꝫ bonorum ⁊ malorum. Ergo nulla ẽ maior pernicies vite humane q̃ simulare intelligentiã/que nulla est vbi regnat malicia contraria prudentie/q̃ honestũ a turpitudine separat. ⁊ nil putat eẽ vtile quod non sit honestuꝫ ⁊ sic nulla repugnantia eẽ põt inter honestũ ⁊ vtile. Et hec pars disputationis ad prudentiam ⁊ iusticiã pertinet. Malicia vult imitari prudentiaꝫ / sed ab ea distat plurimũ. ¶ Quotus enim quisq̃/ ratio quare inde oriat̃ talis pernicies/quoniam inquit malicios⁹ nõ abstinet iniuria/si id potest occulte facere ⁊ impune/ratio ẽ/quia putat id eẽ vtile:quod non est. Prudens aũt id non committeret/sed quia pauci sunt prudentes/pauci reperiũtur qui fungant̃ officio ¶ Quotus quisq̃/id ẽ quot reperiunt̃ / quasi dicat pauci. ¶ Periclitemur/experiamur/inde periculũ facere. Videamus inquit de his/qui habeantur boni viri/⁊ inueniremus eos etiã ab officio discessisse. ¶ Vulgus/imperita multitudo:que nescit iudicare quid ex officio fiat/quid contra officium. ¶ Neq̃ de siccariis/ non loquor inquit de mãifestis sceleribꝰ/sed de his que latent in simulatõe officii ⁊ intelligẽtie apta

de furtis: prestat edicto edilitũ. Heredũ alia ẽ cã ex quo intelligit̃: quoniã iuris natura fõs sit: hoc secũ dũ naturã eẽ nẽi nẽ id agere: vt ex alterius p̃det̃ inscitia: nec ulla pernicies vite maior inuẽiri potest: q̃ i malicia simulatio itelligentie: ex quo illa innumerabilia nascũt̃: vt utilia cũ honestis pugnare videãt̃. Quotꝰ enĩ q̃sq̃ reperiet̃: q ĩpunitate ⁊ ignoratione oĩm proposita abstinere possit iniuria. Periclitemur si placet in his quidez exẽplis: in quibꝰ peccare vulgus hoim

scelera non sunt castiganda ⁊ cohibenda rationibus philosophicis/sed pe na constituta a legibus. Lex Cornelia de siccariis ẽ que homicidas vltore ferro persequit̃/vel eos qui hominis occidendi causa cum telo ambulant.

Siccarii appellãt̃ a sic ca. ¶ Testamentariis/ bis qui falsa testamen ta scripserint. Est etiã lex Cornelia de falsis / que ⁊ testamentaria di cit̃/⁊ penam irrogat ei qui testamentum vel a liud instrumentum fal sum scripserit / signaue rit/recitauerit / subiece rit/qui ue signum adul terinum fecerit sculpse rit expresserit/sciẽs do lo malo. cuiusq; legis pe na in seruos est vltimũ supplicium. quod et in lege de siccariis ⁊ vene ficis seruat̃/in liberos vero deportatio. ¶ De culatoribꝰ / bis qui rẽ publicam furati fuerit Lex iulia de peculatu eos punit/ qui pecuniã vel rempublicam uel sacram vel religiosam furati fuerint. Sed si quidez ipsi iudices tem pore administrationis publicam pecuniaz sub traxerint / capitali ani maduersione puniunt̃ non solum ipsi/sed etiã hi qui ministerium eis ad hoc exhibuerũt/ uel qui subtractas ab bis scienter susceperũt. alii fortasse nõ putat. Neq; enĩ de siccariis venefícis/testamẽtariis/furibꝰ/ peculatoribꝰ hoc loco dissẽrẽdũ ẽ: qui nõ ver bis sunt ⁊ disputatione phõrũ/sz vin culis ⁊ carcere fatigãdi. Sz hec ꝑsideremꝰ que faciũt hi:qui habẽt̃ boni. L. Minu tii Basilii locupletis hois falsũ testamẽ tũ qdã e grecia Romã attulerũt. Quod quo facilius obtinerẽt: scripserunt here des secũ. M. Crassũ ⁊ Quitũ Hortẽsiũ/ hoies eiusdẽ ciuitatis potẽtissimos:qui cũ illud falsũ eẽ suspicarẽt̃:sibi ãt nullíꝰ eẽt cõscii culpe:alieni facinoris munus culũ nõ repudiauerũt. Quid ergo? satin hoc ẽ:ut nõ deliquisse uideãt̃? Mihi qui dẽ nõ uidet̃: q̃q̃ alterũ uiuũ amaui: al tez nõ odi mortuũ. Sz cũ Basilíꝰ. M. Satyriũ sororis filiũ nomẽ suuz ferre uoluisset:eũq; fecisset heredẽ: hũc dico patronũ agri picení ⁊ Sabini (O turpẽ notã tẽpoꝛ illorũ) nõ erat equũ princi pes ciuis rẽ habere: ad Satyriũ nihil ꝑ ter nomẽ puenire. Eteni si is qui nõ de fendit iniuriã:neq; ꝑpulsat a suis cum põt iniuste facit: vt ĩ primo libro disse ruí:qualis hñdus ẽ is:q non mõ repel lit:sz etiã adiuuat iniuriã. Mihi quidẽ

omnis ignoraturos/sed tale inuenire difficile ẽ. ¶ Predicare/palam dicere sine pudore. turpe inquit ẽ de his rebꝰ dubitare philosophos/de quibus rustici non dubitant/a quibꝰ hoc prouerbiũ originẽ habuit/ quo ostẽditur cum bono viro vbiqꝫ bene agi. ¶ Qui cum/id ẽ cũ quo etiã noctu amotis luminibꝰ ꝯ arbitris possumus ludere manibus. nã micare ẽ manꝰ mouere ꝯ digitos/quos explicando numerũ petimus. Bonus uir etiã si manꝰ videri nõ põt: tamẽ dicet quot digitos explicuerit. Inde tractum ẽ dimicarẽ. Dices/ludas digitis/nũc dicit mora. ¶ Hoc quaꝫ habet vim/ interpretat Cicero vetus hoc ꝓuerbiũ

Hoc quã habet vim nisi illam: nihil expedire quod nõ deceat: etiaꝫ si id possis nullo refellente obtinere. Vides ne igit hoc ꝓuerbio neqꝫ Sygi illi posse veniã dari: neqꝫ huic quẽ pauloante fingebaꝫ digitorũ percussione hereditates omniuꝫ posse ꝯuertere. Vt enĩ quod turpe est id ꝙuis occultet: tamẽ hõestũ fieri nullo mõ põt: sic quod honestũ nõ ẽ/id utile ut sit/effici nõ põt aduersãte ꝯ repugnante natura. At enĩ cũ permagna premia sunt: ẽ causa peccandi. C. Marius cũ a spe consulatus longe abesset: ꝯ septimũ annũ pꝰ ꝓturã iaceret: neqꝫ petiturus unqꝫ ꝯsulatũ videret. Qu. Metellũ cuius legatus erat/summũ virũ ꝯ ciuẽ cũ abeo imperatore suo Romã missꝰ esset: ad populuꝫ romanũ criminatus est

¶ Hibil expedire/id ẽ nihil eẽ vtile/ quod nõ decet. Et sic concludit nil eẽ agẽdũ/quod iusticia vacet/sed spectandã eẽ conscientiã nõ testes. Sed quotus quisqꝫ hoc facit/ vtinam ipis legibꝰ aperta vis nõ fieret/quoniã inquit turpe nulla occultatiõe fieri põt honestum/ ꝯ qõ vacat honestate nõ potest eẽ vtile ita volẽte natura/ que amat hõestum. auersaturqꝫ turpitudinẽ. In. xii. philippica dicit/ Nihil ẽ magis vituperandũ qꝫ id facere/quod nõ licet. Licere id dicimus/ quod legibꝰ quod more maiorum institutisqꝫ concedit/neqꝫ quod quisqꝫ põt id ei licet. nec si non obstat propterea etiã permittit. ¶ At enĩ/ponit id quod dicere posset aliquis: tunc scꝫ peccandũ eẽ cũ magna premia proponunt/ ꝯ futat hoc dicens/nullo premio discedendũ eẽ ab officio. ꝯ ponit exemplũ Marii/qui vt consulatũ tandem adipisceret/ fidem violauit ꝯ iusticiam. hec diffusius scribunt a Salustio in iugurthina hystoria. ¶ Post preturã quoniã vt dictũ ẽ/post preturaꝫ licebat petere consulatum/ ꝯ ille dicebat annus suus. Metellus collegam habuit Syllanũ. ¶ Neqꝫ peticurꝰ/ immo

ꝯ

Salustius scribit Mariũ rogasse missionem a Metello consulatũ petẽdi gratia/ et Metellũ monuisse Marium/ ne tam parua inciperet/ neu sup fortunam animũ gereret. Apud populum/ Salustius dicit/ Mariũ crimina tum fuisse Metellũ apud negociatores/ quorum magna multitudo vtice erat/ et si dimidia pars exercitus sibi permitteret/ paucis diebus iugurthã in catenis habiturũ ab imperatore cõsulto bellũ trahi. Ducere/ protrahere captũ dulcedine ĩperii. Hec noster/ ponit aliud exẽplũ. quo ostenditᷓ malicia quadã violatã fuisse equitatem/ hec enĩz disputatio/ ut dixi est de his que pertinẽt ad iusticiã et prudentiam. Vtilitas quippe iusticiam peruertit/ et malicia prudentiã. Ideo dixit supra nullam eẽ maiorẽ pernicieẽ vite hũane/ simulatione ĩtelligẽtie in malicia. Res nũmaria/ ut nũmis certũ pciũ ĩponeretur qm̃ nũc augebãtᷓ nũc minuebãtᷓ/ quod nostro tempore fit de nummis aureis. Iactabatᷓ/ nũc pluris/ nunc minoris valebat/ et sic nemo poterat scire quid haberz. Edictũ/ quo erat cõstituta res nummaria/ proposita pena si quis otra fecisset. In rostra/ forum. A subsellijs: loco ĩ quo conuenerãt

bellũ illud ducere: si se cõsulẽ fecissẽt brevi tẽpore aut viuũ aut mortuũ Iugurthã se in potestate populi romani redacturum. Itaq; factus est ille qdẽ cõsul: sz a fide iusticiaq; discessit: qui optimũ et gratissimũ ciuẽ: cuius legatus et a quo missus eẽt in iuidiã falso crimine adduxerit. Hec noster qdẽ Gratidiani officio boni viri functus ẽ tũc cũ ptor eẽt: collegiũq; pretoriũ tribuni plebis adhibuissent: ut res nũmaria de cõi sẽtentia cõstitueret. Iactabatᷓ enĩ tẽporibꝰ illis nũmꝰ: sic ut nemo possz scire quid haberet. Conscripserũt cõiter edictũ cũ pena atq; iudicio: cõstituerũtq;: ut oẽs simul ĩ rostra pꝰ meridiẽ descẽderẽt: et ceteri quidẽ alius alio. Marius a subsellijs in rostra recta: idq; qd cõiter cõpositus fuerat solus ediuit: et ea res (si queris) ei magno honori fuit: oibꝰ vicis statue facte: adeas thus et cerei. Quid multa? Nemo vnq; multitudini fuit carior. Hec sunt q cõturbãt homies in deliberatiõe nõnunq; cũ id ĩ quo violatᷓ equitas nõ ita magnũ: illud autẽ quod ex eo pariᷓ/ permagnũ videatᷓ: ut Mario prerípere collegis et tribunis plebis popularem gratiam

acturi de re nūmaria adhibiti a tribunis quoꝝ erāt subsellia. Asconi⁹ pedi anus scribit subsellia eē tribunorū: triūuiroꝝ / questoꝝ. Tribunalia preto rū ⁊ maiorū causaꝝ. ¶ Pariē / acquiriē. ¶ Collegis / socijs in magistratu ¶ Sz oīm / ponit Cicero optimā regulā ad seruādū officiū / qm̄ vbi ē tur pitudo / nō pōt eē vtili tas / que nunq̄ ē nisi cū honestate. Ergo Mari us vituperādꝰ ē ⁊ Gra tidianꝰ. Nulla quippe apparens vtilitas tan ti est / vt boni viri no men amittat. Virtus enim oīa superat. ¶ Is qui socerum / Pompeiū taxat / qui iuliam Cesa ris filiā duxit vxorem ut Cesaris audacia sub nixus multa ad libidi nē facere posset. ¶ Ipe aūt socer / Hūc Cesaris cupiditatē regnādi de testat / qm̄ iusticiā vio lauit fidem et ōne fas. ¶ De pheniss is / de tra gedia Eurypidis que inscribit pheniss e / qm̄ in ea agit de Edipo de Polinice ⁊ Etheocle Thebanis oriundis a Phenicia / ppter Cad mū. Edipꝰ Lai regis Thebani filius ex ma tre Iocasta / quā igno rans vxorē duxerat / quatuor suscepit fili os / Etheoclem / Polyni cem / Antigonē / ⁊ Ismē nem / cū rescissz Iocastā esse matrē / ⁊ Laiuz pa trem a se apd Phocida interfectū / oculos sibi

nō ita turpe: Iulez ob eā rē fieri (quod sibi tūc proposuerat) valde utile uideba tur. Sz oīm vna regula ē: quā cupio ti bi eē notissimā: aut illud qd̄ vtile vide tur / turpe ne sit: aut si turpe ē ne videat eē vtile. Quid igit possumꝰ ne aut illuz Mariū virū bonū iudicare: aut hūc? Ex plica atq̄ excute intelligētiā tuaz: ut vi deas que sit in ea species / forma / ⁊ noti o viri boni. Cadit ergo in virū bonuz mentiri emolumēti sui cā / crimīari / p̄ri pere / fallere. Nihil p̄fecto mīnꝰ. Est er go vlla res tanti aut cōmodū ullū tam expetendū: vt viri boni ⁊ splendorez et nomē amittas? Quid ē qd̄ afferre tātū vtilitas ista que dicit possit: q̄tū auf er re si bōi viri nomē eripuerit: fidē iusticī amq̄ detraxerit. Quid. n. iteresť vtrum ex hoīe se uertat qs in beluā: an in hōi nis figura īmānitatē gerat belue? Quid qui oīa recta ⁊ hōesta negligūt: dūmō potentiā cōsequāt; Nōne id faciūt: qd̄ is q ēt socez habere voluit eū / cuiꝰ ipse audacia potens eēt. Utile enī uidebatur plurimū posse alteriꝰ inuidia. Id q̄ in iustū in patriā / q̄ iutile / q̄ turpe eēt nō videbat. Ipse autem socer in ore semper

eruit/ꝛ in tenebris vitã trabẽs regnũ filiis reliquit/ ut alternis annis regnarent· Etheocles maior natu regnare cepit. Polinices ad Adrastuꝫ argiuoꝝ regẽ exulatũ abiit/cuius filiã duxit vxorem. Finito anno Etheocles sceptrũ fratri negauit dicens hec verba/ que versib9 ꝓsequutus est Eurypides/ Missus est ab Adrasto Tydeus/qui etiã Adrasti gener erat/ vt ꝛg num reposceret· Etheocles iuregentiũ violato quinquaginta viros lectos in insidiis posuit/ vt Tydeũ redeuntẽ trucidarẽt/quos ille cõfecit omnis relicto Meone cedis nuncio· ob id Adrastus comparato exercitu Thebanos bello inuasit malo sidere ꝛ a uib9/ qm̃ victus vix ope arionis equi euasit· Alii duces in prelio ceciderant· Amphiaraus haustus a terra· Tydeus vulneratus a Menalippo· Hippomedon in Ismeno submersus· Partbenopeus manu dryãtis cõfect9. Capaneus ict9 fulmine· Polynices ꝛ Etheocles cõgressi mutuis vulneribus occubuerunt· Hoc bellum cecinit Papinius in Thebaide· ¶ Capitalis/ pernicios9 ꝛ scelera tus. damnat Cicero hanc sententiã Etheoclis/ qui fecerit hanc exceptionẽ Violandũ·s·eẽ ius gratia regnandi· Hoc enim exemplo ꝛ sententia Eurypidis alii ad hoc scelus irritati sunt/ vt ipe Cesar/ Sed Eurypides vitupe randus non ẽ· quoniã seruabat decorũ persone quam tractabat/nõ ꝙ ipe censeret violandũ eẽ ius ꝛ pietatem propter regnum ¶ Ecce tibi/non op9 est inquit minuta colligere/ videamus quid fecerit Cesar/ qui omnẽ honestatem reliquit ꝛ patriam perdidit suam ꝛ ciues. Et sic insectat Cesarẽ/ vt alios a tyrannide deterreat. ¶ Ecce tibi/ex stomacho loquit. Sic ꝛ Plynius in epistolis/ Ecce tibi regulus. ¶ Amens/expers prudentie: quoniã ignorat quod sit honestum/quod vtile· ꝛ si illud factum Cesaris laudat/ ne cesse est vt laudet interitum legũ ꝛ oppressionem/quod est oĩo nefandum. ¶ Potest enim/ratio quare non est vtile. ¶ Honestate igit̃/ cõcludit hãc

grecos vers9 Eurypidis de pheniss̃is habebat: quos dicã ut potero icondite fortasse: sed tamẽ vt res possit itelligi. Nã si violandũ ẽ ius regnãdi grã violandũ ẽ: aliis in rebus pietatem colas. Capitalis Etheocles uel potiꝰ Eurypides qid vnũ solũ: quod oĩm sceleratiss̃imũ fuerat exceperit. Quid igit̃ minuta colligimus: hereditates: mercaturas: uẽditiones fraudulentas. Ecce tibi qui rex populi Romani: dominusqꝫ oĩm gentium eẽ ocupierit: idqꝫ perfecerit: hanc cupiditatem si quis hõestã eẽ dicit: amẽs est. Probat enī legũ ꝛ libertatis interitũ earũqꝫ oppressionẽ tetram ꝛ detestabilẽ

disputationem/dicens vtilitatem dirigendã eẽ honestate / ⁊ pro cõperto habendũ nihil eẽ vtile/quod non sit honestũ/ut hec duo/vtile scz et hõestũ idem significent/si boni viri ⁊ prudentes eẽ volumus· ¶ Nunc abeo/trãs eo inquit ad opinionem populi/qui dicit nullam esse maiorẽ vtilitatem/ q̃ regnare. ⁊ banc confutat Cicero / qm̃ ipse dominatus multas habet sollicitudines ⁊ metus/ quod probat uita tyrannoꝝ / quib9 pauci sunt fideles/imo nulli· Et affert carmen Actii/qui in tragedia/q̃ inscribebat Thiestes dixit paucos eẽ bonos regno/ sz multos iniquos ⁊ infideles·si hoc inq̃t potuit contingere Thiesti/ qui paternũ auitũ q̃ regnũ tenebat/quid debent putare tyranni qui iniuste dominant/ ⁊ liberas ciuitates occupant/ut fecit Cesar/ cuius exitus docuit paucos eẽ fideles regnare volẽtib9. Actius scriptor tragediaꝝ fuit / de quo Fabius libro ·x· tragedie scriptores Actius atq̃ Pacuuius clarissimi claritate sententiaꝝ/verborũq̃ põdeꝝ autoritate personarũ/ ceteruz nitor ⁊ summa in excolendis operib9 man9 magis videri potest temporib9 q̃ ipis defuisse. Virium tamẽ actio plus tribuit· Pacuuium videri doctiorẽ

gloriosam putat. Qui aũt fatet honestum nõ eẽ in ea ciuitate: que libera fuit queq̃ eẽ debeat regnare: sed ei qui id facere possit eẽ vtile:qua hũc obiurgatõe aut quo potius conuicio a tãto errore coner auertere. Põt enĩ dii immortales cuiq̃ eẽ vtile:fedissimum ⁊ teterrimum patricidium patrie q̃uis is qui se eo obstrinxerit: ab oppressis ciuib9 parẽs nominet. Honestate igit dirigenda vtilitas ẽ. Et quidẽ sic vt hec duo verba inter se discrepare: sed tamen vnũ sonare videant. Hũc abeo ad vulgi opinionẽ que maior vtilitas q̃ regnãdi eẽ possit Nihil ↄtra inutilius ei qui id iuste cõsecutus sit inuenio: cũ ad veritatez cepi reuocare rationez. Possunt enĩ cuiq̃ eẽ vtiles angores sollicitudines: diurni ⁊ nocturni metꝰ: vita insidiaꝝ periculorũ q̃ plenissima. Multi iniqui atq̃ infideles regno: pauci boni sunt. inquit Actiꝰ At cui regno: quod a Tantalo ⁊ Pelope proditũ iure obtinebat. Hã q̃to plures ei regi putas: qui exercitũ populi romani: populũq̃ ipm romanũ oppressisset: ciuitatẽq̃ nõ modo liberã: sed etiã gentibus imperãtẽ: seruire sibi coegisz. Hũc

qui esse docti affectãt volunt. ¶ Multi iniqui/ hoc ẽ carmen Actii. ¶ Ac cui regno/quasi dicat/si regno quod iure obtinebat/pauci bõi sunt/ quid iniuste imperantib9 accidere debet? ¶ Et Pelope/quoniã Atreus ⁊ Thyestes/vt dictum ẽ/filii fuerunt Pelopis ⁊ Hippodamie. ⁊ Pelops fuit filiꝰ Tantali. ¶ Proditum/hereditario iure relictũ / qm̃ erant nepotes Tãtali Iouis filii. ¶ Ei regi/Cesari/quem inuidiose regẽ appellat. nomen quippe regium abhominatum erat apud romanos ⁊ execrabile. ¶ In maxima gloria/ hoc dicit in laudem Bruti ⁊ cetero rũ tyrannicidaꝝ. ¶ Qꝛ q̃ꝫ id quidem/hoc inq̃t quod dixi persuasuꝫ eſ eẽ debere/ veteres Rõani sic eẽ iudicauerunt/ ⁊ ponit exemplũ Pyrrhi atq; Fabritii / qui vtilitatis speciẽ sine honestate repudiauit. Cũ Fabritius autore Plutarcho consulatũ inisſz veniẽs quidã ad eũ in castra epistolam a medico Pyrrhi scriptam Fabritio reddidit/ in qua pollicebat se Pyrrhũ veneno necaturuz si sibi premiũ daret. Fabritius hoꝛs consiliũ detestatus/statim Pyrrhum litteris monuit/vt insidias medici caueret. Littere huiusmõi fuerũt. C. Fabritius ⁊ Q. Emilius ꝯsules Pyrrho regi salutẽ. Neq; amicoꝝ neq; hostiũ fortunatus estimator eẽ videris. cognoſces enĩ cũ epistolàm hanc ad te transmiſſaꝝ perlegeris/te bonis quidẽ ac iustis viris belluꝫ inferre/ malis vero atq; iniustis confidere. Hec ãt non tui gratia nota facimus tibi/sed ne mors tua nobis calũniã afferat/quasi virtute nequirem9 te superare: dolo contẽdisse. Cicero aliter narrat. Seneca li. xxiiii. epistolãꝝ dicit/ Fabritius medico Pyrrhi ꝓmittente venenũ se regi daturũ/ monuit Pyrrhum caueret insidias. ¶ Vltro/sponte nulla romanoꝝ lacessitus iniuria. nam venit vt dictũ ẽ in auxiliũ Tarentinoꝝ. ergo cũ vltro bellum intuliſſz/ videbant romani habere iustaꝝ causam tollendi e medio Pyrrhũ quocunq; modo/sed semper apud ipsos valuit honestas. Adde etiã q̃ de imperio et

tu q̃s cõscie labes in aĩo cẽses habuisse? Que vulnera. Cuius ãt vita ipa pot̃est vtilitati eẽ: cũ eius vite ea cõditio sit: vt qui illam eripuerit in maxima grati a futurus sit: ⁊ gloria. Quod si hec utili a non sũt: que maxime videãt: que plẽa sunt dedecoris ac turpitudinis: satis p suasum eẽ dẽt: nihil eẽ vtile q̃ nõ hõestũ sit. Quãq; id qdẽ tum sepe alias: tuz Pyrrhi bello a. C. Fabritio ꝯsule: iterũ ⁊ a senatu nostro iudicatũ ẽ. Cũ. n. rex Pyrrhus. P. Ro. bellũ vltro tulisſz: cũ q; de imperio certamẽ eẽt cuz rege generoso ac potente: perfuga ab eo venit in castra Fabritii: eiq; est pollicit9: si p̃miũ

gloria dimicabat/non de vita/ut in primo volumine patuit/vbi Cicero precepit quid agendū sit/cum de imperio certat. ¶ Cui cū/cum quo Romani de laude certabāt/et sic oduit a Cicerone/nihil eē glorioſuz nihil vtile cū infamia/ꝛ ſic damnat. L. Philippū/qui ſpecie vtilitatis ductus ea cenſuit/ que nullā habebant honeſtatē. ¶ Quo quomō/ quacunqz rōe per fas ꝛ nefas. ¶ Vectigales/ ut iterum eēnt tributarie / q̄uis. L. Sylla eas liberauiſſet ex voluptate ſenatus/ cum ſoluiſſent pecuniā pro vtilitate reip. ¶ Nt aucta vectigalia/ potuiſſet aliquis hoc dicere Aucti ſunt ob id publici redditus/ergo vtile. reſpōdit Cicero nihil eſſe vtile quod in ſe turpitudinem habeat. ¶ Fultum/ſubnixū/ firmatū ꝛ ſtabilitū/nemo enim poteſt eē felix aliena infelicitate. de his rebus dictū eſt ſatis loco ſuo ¶ Ego etiā/ nō audz ꝛ prehendere Catonē/ q̄ publicā vtilitatē enixiſſiſſime defendebat/ſz dicit ſe ab eo diſſenſiſſe aliquando. cū aliquare mittenda ſint publicanis iterū/ ut equitas locū habeat. Redēptores enim vectigaliū/ vt erāt apud antiquoseq̄ tes romani faciūt interdū iacturā/niſi aliquid remittat/ quod tamen ab illis iure exigi poſſz

ei propoſuiſſet:ſe vt claz veniſſet:ſic clā in Pyrrhi caſtra rediturū et eū veneno necaturum. Hunc Fabritiꝰ reducendū curauit ad Pyrrhū:idqz eius factū a ſe natu laudatū ē. Atqui ſi ſpeciē vtilitatiſ opinionēqz querimꝰ:magnū illud bellū perfuga vnꝰ:ꝛ grauē aduerſariū iperiſ ſuſtuliſſet. Sz magnū dedecꝰꝛ flagitiū/ qui cū laudis certamē fuiſſet/eū nō uirtute:ſz ſcelere ſuperatū. Vtrū igit vtiliꝰ uel Fabritio qui talis in hac vrbe: qualis Ariſtides athēis fuit: vel ſēatui nrō qui nunqz vtilitatē a dignitate ſeiunxit armis cū hoſte certare an venenis. Sin glorie cā iperiū expetendū ē:ſcelꝰ abſit: in quo nō pōt eē gloria. Sin ipſe opes expetunt:quoquomō nō poterūt eē utiles cū infamia. Non igit vtilis illa. L. Philippi. Qu. filii ſententia:quas ciuitates. L. Sylla pecunia accepta er ſenatuſcōſulto liberauiſſet: vt he rurſus vectigales eſſent:neqz his pecuniā: quā p libertate dederant redderemꝰ:ei ſenatus eſt aſſenſꝰ. Turpe iperio Pyrataz enim melior fides:qz ſenatus. at aucta vectigalia. Vtile igit quouſqz audebūt dicere quicqz vtile qđ nō honeſtū: pōt autem

Cicero maxime fouit publicanos/ qm̃ ipse erat ex ordine equestri ⁊ equites erãt publicani vt dictuz est. ¶ Pre fracte/obstinate/ ⁊ nulla habita ratione equitatis. ¶ Prefractũ dicit durũ ⁊ iflexibile. Vectigalia/publicos reditus. ¶ Publicanis/qui vectigalia redimũt/ de publicanis ⁊ vectigalibus dictũ ẽ. Ordinũ/ equitũ. s. q̃ negocia publica tractabãt. Caritate/penuria. Magis q̃z humanitate/et sic ab officio discedebat/quoniã officiũ non est nisi sit honestũ/ergo officium non põt dirigi vtilitate / que ab honestate seiuncta sit: Querit/hec erat questio Hecatonis/ que per se clara est. Hic/in hac q̃stione/ qm̃ res familiaris bortat' retiere equũ multi p̃cũ/ ⁊ hũanitas seruuluz/ q̃uis vilem. Si tabulã/ alia q̃o. Tabulã:cui isidẽs euadit ad littus. Quid dñs nauis/alia q̃o/an dominus nauis debeat aut iure possit eripere tabulam? ⁊ dicit q̃ nõ quoniã nauis tunc est nauigantiũ et vectorũ Quo/ad locuz/ quo vlli iperio quod gloria debet fultũ esse: ⁊ beniuolentia socioz vtile eẽ odiũ ⁊ infamia. Ego etiã cũ Catone meo sepe dissensi: nimis enī mihi videbat' p̃fracte et rariũ vectigaliaq̃z defendere: oia publicanis negare: multa sociis: cũ in hos benefici eẽ deberemus: cũ illis sic agere: vt cũ colonis nostris soleremus. Eoq̃z magis: quo illa ordinũ coniunctio ad salutem reip. pertiebat. Vale etiã Curio: cũ causã trãspadanoz equã eẽ dicebat: sẽp ãt addebat: vincat vtilitas: potiꝰ dicerz nõ eẽ equã: quia nõ eẽt vtilis reip. quã cũ vtilẽ eẽ diceret: nõ eẽ equã fateretur. Plenus est sextus liber de officiis Hecatonis taliũ questionũ: sit ne boni viri in maxia caritate annone familiã nõ alere in vtrãq̃z partẽ disputat: sed tñ ad extremũ vtilitate putat officium dirigi magis q̃z humãitate. Querit si in mari iactura faciẽda sit: eq ne precioſi potiꝰ iactura faciat: an seruuli vilis. Vic alio res familiaris: alio ducit hũanitas. Si tabulã de naufragio stultꝰ arripuerit: extorquebit ne eã sapiẽs si potuerit. Negat: quia sit iniurium. Quid dominus nauis: eripiet ne suũ. Minime. Nõ pliꝰ q̃z si nauigãtez in alto eiicere de naui uelit: quia sua nõ sit. quoad enī peruẽtuz sit eo: quo sumpta nauis ẽ: nõ domini

ẽ nauis: ſʒ nauigantiũ. Quid ſi in una tabula ſint duo naufragi eque ſapientes: ſibi vterq; rapiat: an alter cedat alteri: cedat vero: ſʒ ei cuius magis interſit vel ſua: uel reipu. cã viuere. Quid ſi hec paria in vtroq; nullũ erit certamẽ: ſʒ q̃ ſi in ſorte: aut in dimicãdo victꝰ: alteri cedat alter. Quid ſi pater fana expilet: cuniculos agat ad erariũ: indicet ne id magiſtratibꝰ filius. Nephas id quidez eſt: quĩ ẽt defendat patrẽ: ſi arguat̃: nõ igit̃ patria p̃ſtabit omnibꝰ officiis: immo vero ſʒ ipſi patrie ꝺducit: pios habere ciues in parẽtes. Quid ſi tyrãnidez occupare: ſi patriã prodere cõabit̃ pater ſilebit ne filius: ĩmo vero obſecrabit patrem ne id faciat: ſi nihil ꝓficiet: accuſabit: minabit̃ ẽt ad extremũ ſi ad pernicíem patrie res ſpectabit: patrie ſalutẽ ãteponet ſaluti patris. Querit ẽt ſi ſapiens adulterinos nũmos accipiet iprudens ꝓ bonis cũ id neſcierit ſoluturus ne ſit eos: ſi cui debeat pro bonis. Ꝺyogenes ait: Antipater negat: cui potiꝰ aſſentioꝛ Qui vinum fugiẽs uẽdat ſciẽs: debeat ne dicere: non neceſſe putat Ꝺyogenes Antipater viri boni exiſtimat. De ſũt q̃ ſi ꝺtrouerſie in iure ſtoicorũ. ¶n mancipio vendẽdo: dicẽda ne vicia. Nõ: niſi ea: que niſi dixeris: redhibeat̃ mãcipiuz vt peruenirem⁹/ nauẽ ꝺduxim⁹ ꝙ ſumpſim⁹. ¶ Quid ſi in vna/ alia queſtio. ¶ ʒ ei/ ſcilicʒ cedat/ cuius vita vtilis eſt magis reip. Si autẽ ĩ vtroq; oĩa paria ſunt alter alteri cedet / ac ſi iacta ſorte victus eſſet aut pugnando ¶ Quid ſi pater/ alia queſtio ipſius Hecatonis. ¶ Cuniculos/ ſubterraneos meatus/ ut furet̃ pecuniã ex erario. ¶ Arguat̃/ reprehẽdat ꝙ accuſet̃ id feciſſe ¶git̃ ĩqt Cicero/ ſi ita fecerit filius/ patria nõ preponetur oĩb⁹ aliis rebus. ¶ Prestabit/ erit preſtantior ꝙ clarior omnib⁹ officijs/ que aliis debemus. ¶ ¶mmo vero/ ſcʒ omnib⁹ p̃ſtabit inquit/ qm̃ vtile ẽ patrie habere filios pios ĩ parentes. ¶ Quid ſi/ alia queſtio. ¶ Prodere: decipere/ vnde ꝓditores oppugnare inquit Aſconi⁹ Pedian⁹ inimici et hoſtis eſt/ ꝓdere grauius/ cũ ad eosq̃ amici eſſe debẽt/ referat̃ ¶ Querit etiam/ alia queſtio. ¶ Adulterinos/ non ueros ꝙ bonos/ qꝺ nrõ tẽpore vulgo fit. ꝙ quotus quiſq; ẽ q̃ dubitet adulterinos nummos

ſoluere. ¶ Sit/affirmat Dyogenes ipſuz ſoluturū citra reprehēſionē/ qđ negabat Antipater ſequutus ſanctitatē ſtoicorū ⁊ ꝓſcriptū boni viri/quē ſentimus tantū. ¶ Qui vinū fugiēs/alia queſtio. Vinū fugiens dicit̄ parum duraturz/ſed cito mutaturū in deterius/⁊ ſic littere fugiētes. ergo qui tale vinū vendit/dicere debet illud eē fugiens. Sunt quedā vina/que non durant/⁊ ſi quis illa tāq̄ duratura emeret/faceret iacturā. ¶ Redhibeat̄/ opusſit recipere mancipiū venditū. Vlpian⁹ ait. Redhibere eſt facere/vt rurſus habeat vē ditor quod habuerat/ ⁊ quia redendo id faciebat/ idcirco redhibitio eſt appellata/quaſi redditio/ cū reddit̄ ab emptore mācipiū venditori. ⁊ a iuriſcōſultiſ ponunt̄ morbi ⁊ cauſe quibus mancipiuz redhibeat̄. ¶ Sed hic/in hac parte ⁊ re/Dyogēi placet/ ut non dicant̄ vicia. Antipatro autez ut dicāt̄ ¶ Aleatorē/q̄ luꝺo alee teneat̄. ¶ Si quis aurū:alia q̄o. Auricalcū ē es mōtanū habens aliquā ſimilitudinem auri in colore/materna lingua dicit̄ ottone. ¶ Nec vi/de hoc ſupra dictū eſt/ quod vi metuſue cā/⁊ de dolo/ qm̄ pretores dolo promiſſa aut vi/rata non habebāt. Ponit igitur exemplū de eo quod ꝓmiſſuz eſt nec vi nec dolo. ¶ Ad aquā inter cutē/ad morbū hydropiſim. ¶ Pepigerit/pactus fuerit ¶ Eundē morbū/hydropiſim. ¶ Qui cū/id eſt cū quo pactū fecerat ¶ Vite ⁊ ſaluti/ſtatuit Cicero ⁊ iudicat non eē ſtandū tali promiſſo/ſed vite ꝯſulēdū/ vtendūq̄ medicamento etiā nō permittente medico/ qui cū id perneget ab hūanitate diſcedit. Quid ſi quis ſapiēs/alia q̄ſtio. Promiſiſſe

iure ciuili. Sed hic mēdacē eē:aleatorē: furacē:ebrioſū:alteri dicenda vidēt̄: alteri nō dicēda vident̄. Si qs aurū vendēs auricalcū ſe putat vendere: indicet ei ne vir bonus aurū illud eē: cuz emat denario quod ſit millenariū. Perſpicuum ē iam ⁊ quid mihi videat̄:⁊ que ſit inter eos philoſophos quos noīaui cō troverſia. Pacta ⁊ promiſſa ſēper ne seruāda ſint:que nec vi nec dolo malo/ vt ꝓtores ſolent/ facta ſint. Si qs medicamētū cuipiā dederit ad aquā iter cutez pepigeritq̄ ne illo medicamento vnq̄ poſtea vteret: ſi eo medicamēto ſanus factus fuerit:⁊ ānis aliquot poſt icideritin eū dē morbū:nec ab eo q cū pepigerat ipetret: vt itē eo liceat vti: qđ faciendū ſit:cū ſit is ihūan⁹ q nō ꝛcedat vti: nec ei qcq̄ fiat iniurie. Vite ⁊ ſaluti ꝛſulē dū eſt. Quid ſi qs ſapiēs rogatus ſit ab

nollem/respondit Cicero proposite questioni dicēs sapiētis viri/ꝝ grauis fuisse non promittere/sed quia promisit/laudabilius erit in hoc mentiri/ nihil sc̄z ex hereditate accipere nisi forte pecuniā illa hereditate relictā collaturus aliquando sit in vtilitatē reip. ¶ Grauitatis/cōstantie ꝝ virtutis

eo qui heredē faciat: cū ei testamēto sex tertiū milies relinquat̄ ut anteq̄ heredi tatē adeat: luce palā in foro saltet: idq̄ se facturū promiserit: quod aliter eū he redē scripturus ille nō eēt: faciat quod promiserat ille: nec ne: pmisisse nollem ꝝ id arbitror fuisse grauitatis? qm̄ pro miserit se saltare in foro: turpe ducet: ho nestius mētiet̄: si ex hereditate nihil ex ceperit q̄z si ceperit: nisi forte eā pecuniā in reip. magnū aliquod tempꝰ ꝓtulerit vt vel saltare eū (cū patrie consulturus ēt sit) turpe nō sit. At ne illa quidē pro missa seruāda sūt his inutilia quibus illa promiseris. Vol Thetōti filio (vt redeamꝰ ad fabulas) facturū se eē dixit quicquid optasset: optauit vt ī currū pa tris tolleret̄: sublatus ē atq̄ insanꝰ āte q̄z ꝓstitit: ictu fulminis deflagrauit: q̄z to melius fuerat in hoc pmissuꝫ patris nō eē seruatū. Quid qđ Theseus exegit promissū a Neptuno? cui cū tres optio nes Neptunus dedisset: optauit interi tū Hippolyti filii sui: cū is patri suspec tus esset de nouerca: quo optato ipetra to Theseꝰ ī maximis fuit luctibꝰ. Quid Agamēnon cū deuouisset Diane: quod

Si ducet/existimabit eē turpe ꝝ preter deco rum viri sapientis sal tare in foro. ¶ Honestius: maiōr laude/ si ni hil capiet ex hereditate/qm̄ ostendit antiq̄o rem eē sibi virtutem ꝝ decorū omnibꝰ aliis re bus. ¶ Magnū aliqđ tempus/ id ē in aliquā difficultatem ꝝ necessi tatē reip. cui adesse de bemus/ꝝ quicquid pro illa facimus/decet. Ac ne illa quidem/Hūc de promissis nō seruādis disputat/ de quibꝰ dic tū est in primo volumi ne/ꝝ ponit exemplū de solen phetonte/Neptu no ꝝ Theseo/Agamem none ꝝ Iphigenia fili a quā īmolauit. Aliqui dicunt Agamemnonem cū grecoꝝ classis auli de cōuenisset: imprudē tem interemisse capreā pascentem ꝝ Diane sa cram. Hum̄ ob id ira tum placari sanguine Agamemnonis filie po posciſſe/ Vlixē q̄ simu lantem Achilli despon sam a Clitemnestra ma tre virginem accepisse ꝝ ante aras victatam

ſtatuiſſe/ Achillem ceteroſq; qui ſacrificio preerãt puellã regi ſcythaꝝ clã emandaſſe. ⁊ ſic taurice Diane templo prefuiſſe. Fabule dicunt ceruã fuiſſe ſuppoſitã pro virgine a Diana. ¶ Tam tetrũ/crudele et horrendũ. ⁊ Ergo/ocludit oſtendẽs hec eẽ officia a circũſtantia/ vt ſuo loco dictum eſt.

¶ Quid ſi/alia queſtio qua officiũ a circũſtantia oſtendit. ¶ Temporib⁹/conditione temporũ. ¶ Commutata vtilitate/ qm̃ ſi fit ꝓmiſſum/ nõ ẽ vtile illi cui promiſſuꝝ ẽ. ⁊ quia vtilitati oſulendũ ẽ/mutata vtilitate mutat᷑ officiũ/ hec plana ſunt/⁊ ĩ primo libro tractata vberius. ¶ Ac de his q̃dẽ:poſtq; diſſeruit de his q̃ pertinent ad prudentiã et iuſticiã/ Cice. captãs attentionẽ trãſit ad reliqua/que pertinent ad fortitudinez ⁊ temperãtiã/de quib⁹ vſq; ad finẽ diſputat/ oſtendẽs nihil eſſe vtile quod fortem virũ dedeceat ⁊ tẽperatũ/ oſutãs epicureorũ opiniones ſtatuentiũ finẽ bonoꝝ in voluptate/ ⁊ firma exploratacq; corporis valitudĩe. ¶ Simulatione. i. malicia quadaꝝ/ que prudentiã videtur imitari/cũ ab ea diſtet plurimũ. ¶ In eiſdem: fontib⁹ a quib⁹ officia ducunt᷑ et manant.

RElique ſunt due partes/fortitudo in ſuo regno pulcherrimũ natũ eẽt illo anno ĩmolauit Iphigeniã: q̃ nihil erat eo qdẽ ãno natũ pulchriꝰ. ꝓmiſſũ potius nõ faciẽdũ: q; tã tetrũ facinꝰ admit tẽdũ fuit. Ergo ⁊ ꝓmiſſa nõ faciẽda nõ nũq;: neq; ſẽp depoſita reddẽda ſũt. Si gladiũ qs apud te ſane mentis depoſuerit: repetat ĩſaniens: reddere pecca tũ ſit: nõ reddere officiũ. Quid ſi is/q apud te pecuniã depoſuerit/ bellũ inferat patrie: reddes ne depoſitum? Nõ credo. Facies enĩ ↄtra rẽp. que debet eẽ cariſſima. Sic multa que natura honeſta vidẽt eẽ: temporib⁹ fiũt non hõeſta: facere ꝓmiſſa: ſtare ↄuentis: reddere depoſita: cõmutata vtilitate fiũt nõ honeſta. At de his quidẽ que vidẽt eẽ vtilitatis ↄtra iuſticiã ſimulatione prudẽtie ſatis arbitror dictũ. Sz qm̃ a quatuor fõtib⁹ hõeſtatis: primo libro officia duxim⁹: ĩ eiſdẽ verſabimur: cũ docebim⁹ ea q̃ vidẽt eẽ vtilia/neq; ſint/ q; ſint virtutis ĩimica Ac de prudẽtia qdẽ: quam vult imitari malicia: itẽq; de iuſticia: q̃ ſemp ẽ vtilis diſputatum eſt. ¶ De fortitudine.

RElique ſunt due partes honeſtatis: quaꝝ altera in aĩ excellẽtis

scz de temperãtia/sz prius agit de fortitudine. Et ponit exẽplum Vlixis/ quẽ ostendit nõ potuisse viri fortis ⁊ magni decoz seruare/ si domi remã sisset vitãs bellicos labores. q̃uis id vtile potuisset videri. ¶ Ithace/que erat patria sua/cuius desiderio dicebat apud Homerũ se tenere in hec verba/ Ithaca oĩm clarissima occasuz uersꝰ/ aspera quidẽ sz optia iuuẽtutis alterix/qua ego nihil vnq̃ amenius vidi ¶ Ociose/sine laboribꝰ bellicis. ¶ Cũ parẽtibꝰ Laerte ⁊ Autolia matre. ¶ Vxore/ Penelope ¶ Filio/Telemacho ¶ An vllum tu decus/ sensus ẽ/ nulla trãquillitas ⁊ vita ociosa potest oferri cũ decore et laude/quã meret quis ex laboribꝰ ⁊ periculis aditis pro decoro seruãdo. trãquillitas enim quẽ hõesta nõ ẽ/nõ potest eẽ vtilis. ¶ Ab Aiace/ filio Thelamõis superato ab Vlixe in iudicio armorũ. ¶ Cuiꝰ ipe princeps/hec erant verba Aiacis in tragedia/ quibus exprobabat Vlixi/q militiã subterfugerit simulatiõe ĩsanie. ¶ Quod ni palamedis/ Vlixes ne iret ad bellũ/furorẽ simulauit sed Palamedis pspicaci ingenio simulatio illa detecta ẽ. Dũ cũ araret/⁊ salem sereret/ut furẽs videret/palamedes obiecit aratro Telemachũ ⁊ sic timens filio se aperuit. ¶ Id quod fecit / quoniã errauit per maria et varios labores perpessus ẽ/ut canit Homerus in odyssea. ¶ Barbaris /

magnitudine: ⁊ prestãtia cernit: altera in ꝯfirmatione ⁊ moderatione ꝯtinẽtie ⁊ tẽperãtie. Vtile videbat Vlyxi ut qui dã poete tragici ꝓdiderũt. Nam apud Hõerũ optimuz autorẽ talis de Vlyxe nulla suspicio ẽ: sz ĩsimulãt eũ tragedie simulatione ĩsanie militiã subterfugere voluisse: nõ honestũ ꝯsiliũ ac vtile: vt aliquis fortasse dixerit/ regnare/ ⁊ ithace viuere ociose/ cũ parentibꝰ/ cũ vxore/ cũ filio. An vllum tu decus ĩ quotidianis periculis ⁊ laboribꝰ cũ trãquillitate hac conferẽdũ putas? Ego vero istã cõtẽnendã ⁊ abiiciendã: q̃m que hõesta nõ sit: ne vtilẽ quidẽ eẽ arbitror. Quid enĩ auditurũ putas fuisse Vlixẽ: si in ipsa simulatõe perseuerasset qui cuz maxias res gesserit ĩ bello: tamẽ hec audiuit ab Aiace cuius ipe priceps iusiurãdi fuit. Quod oẽs scitis solus neglerit fidẽ: furere assimulauit: ne eo iret quo istituit. Quod ni Palamedis perspicax prudentia percepisz maliciosã audaciã: fide sacrata ius perpetuo falleret. Illi vero nõ

phrygibus. ¶ Nostrã/romanã/ꝛ affert exemplũ Reguli/qui ad suppliciũ redire maluit/quã aliquid de ostãtia ꝛ fide remittere. ¶ Consul iterũ/ ĩ secundo cõsulatu in quo collegã habuit. L. Manliũ. bis consul fuit Attiliꝰ regulus. de secundo ꝯsulatu/nota ẽ historia apud. T. Liuiũ ꝛ polybium

¶ Ex ĩsidiis/Xãtippꝰ missus a Lacedemoniis ĩ auxiliũ carthaginẽsiũ militaris rei peritissimus callide exercitũ ĩstruxerat/elephãtosq; ĩ hostes immiserat/unde pugnatũ ẽ aliq̃diu dubio marte. Sed Xãtippus simulata fuga romanos ad ĩsidias traxit/ꝛ Regulus captus ẽ ꝛ romam missꝰ vt aut pacem suaderet noĩe penoꝝ. aut captiuoruꝫ pmutationẽ. suasit ne fierꝫ permutatio addidit etiã sibi venenũ datum ad tempus/quo paulatim tabescente corpore facta permutatione extĩgueꝝ ¶ Vxore/Martia. Cũ liberis/duobꝰ filiis/quoꝝ alter/vt ẽ apud Syllĩũ/ Seranꝰ vocabaꝝ/alter Reguluꝰ ¶ Que cẽses/ respondet Cicero talia nõ eẽ vtilia/ qm̃ sunt otra magnanimitatẽ ꝛ fortitudinẽ/de quibꝰ nunc agit vt dictũ ẽ. ¶ Dã locupletiores/aiunt quidam maiores autores ipsa magnitudine animi ꝛ fortitudine/que negãt talia nõ eẽ vtilia/quia sibi repugnent/quasi dicat he virtutes ostendũt illã speciẽ utilitatis eẽ falsaꝫ ¶ Mandata/Carthaginensiũ de pace ꝛ permutatõe captiuoꝝ. ¶ Sẽtẽtiã

modo cũ hostibꝰ: verũ ẽt cũ fluctibus: id quod fecit: dimicare meliꝰ fuit: q̃ desserere ꝯsentientẽ greciaꝫ ad bellũ barbaris inferendũ ꝯsq; dimittam9ꝛ fabulas ꝛ externa: ad rẽ factã nostrãq; veniamus. M. Attilius Regulus: cũ cõsul iterũ in aphrica: ex insidiis captꝰ eẽt duce Xantippo lacedemonio: ĩperatore aũt patre Hãnibalis Hamilcare iuratꝰ missus ẽ ad senatũ: vt nisi eẽnt reddite penis captiui nobiles qdã: rediret ipe carthaginẽ Is cũ romã venisset: vtilitatis speciẽ uidebat: ꝯsq; eã/ vt res declarat/ falsã iudicauit: que erat talis: manere in patria: esse domi sue cũ vxore: cũ liberis quã calãitatem accepisset in bello cõez fortũe belice iudicãtẽ: tenere ꝯsularis dignitatis gradũ. quis hec neget eẽ vtilia? que censes magnitudo animi ꝛ fortitudo negat Dã locupletiores q̃ris autores. Darũ enĩ ẽ virtutũ propriũ nil extimescere: õnia hũana despicere: nihil quod hõi accidere possit ĩtolerãdũ putare. Itaq; qd fecit. In senatũ venit: mãdata exposuit:

ne diceret/qm̃ negabat fas eẽ captiuo sedere inter cōsulares ⁊ liberos ciues ac dicere sententiã. ¶ Atq; illud ēt/affert id quod potuisset aliquis dicere contra Regulũ. ¶ Cũ vigilando necabat / Tenebat Regulus in tenebris/ ⁊ repente ardoribꝰ solis obiiciebat/cogebaturq; respicere ad solem insutis

sententiã ne diceret recusauit: q̃d diu iure iurãdo hostiũ teneret nõ eẽ senatorem. Atq; illud ēt (o stultũ hõines dixerit qꝰ piã: ⁊ repugnantem vtilitati sue) reddi captiuos negauit eẽ vtile. Illos enī adolescentes ⁊ bonos duces eẽ: se iã cõfectũ senectute. Cuius cũ valuisset autoritas: captiui retẽti sũt. ipe carthaginẽ rediit: neq; eũ caritas patrie retinuit nec suoꝝ neq; vero tamẽ ignorabat se ad crudelissimũ hostẽ et ad exquisita supplicia pficiscí. Sz iusiurãdũ cõseruãdũ putabat. Itaq; tũ cũ vigilando necabat erat ī meliorì cã: q̃ si domi senex/captiuꝰ/piurꝰ ⁊ consularis remãsisset. at stulte: q non mõ nõ cẽsuerit captiuos remittẽdos: uerũ ēt dissuaserit. Quõ stulte ēt ne si rei publice cõducebat. Põt ãt qõ inutile rei publice sit / id cuiq; ciui vtile eẽ? peruertũt homĩes ea q̃ sũt fundamẽta nature cũ vtilitatẽ ab hõestate seiũgũt. Oẽs. n. erpetimꝰ vtilitatẽ ad eãq; rapimur: nec facere aliter vllo mõ possumꝰ. Nã qs ẽ q vtilia fugiat? aut qs potiꝰ/qui ea nõ

dirsuz ac deorsuz palpebristũ somno diu prohibitꝰ decessit. Armarium ex tabulis ligneis peni excogitauerãt suppositis etiã acutis lignis/dispositis stimulis per latera armari: quo clauserũt Reguluz/ ita vt nec iacere nec adherẽre posset/ nisi fixus stimulis. Vnde dicit Seneca loquẽs de supplicio Reguli/Figũt cutem claui ⁊ quocũq; fatigatũ corpus iclinauit vulneri incũbit/⁊ in perpetuã vigiliã suspẽsa sunt lumina. ¶ At stulte/ affert aliud/quod quisq; contra Regulũ potuisz afferre. ¶ Fundamenta nature/qm̃ honestũ est secundũ naturã ⁊ nihil ẽ vtile quod nõ sit honestũ/quod q̃ nõ tenẽt ⁊ vtile ab honesto separãt/puertũt fundamenta nature Vnde Socrates illos execrari solebat/qui hec duo diuncta natura opiniõe praua distraxissent. ¶ Rapimur/ vi et ĩperio nature. sed nos corrupti verũ vtile nõ dispicimꝰ auaricie nubilo aut alteriꝰ affectus caligine obducti/estuq; cupiditatũ inflãmati/ideo dicit vtilia nõ posse reperiri/nisi in laude decore ⁊ hõestate. Et hec sunt prima/⁊ summa

inquit/vtilitas neceſſitati nature ſubuenit/illa vero afferũt ſplendorẽ no minis ꝛ gloriã ꝓpter honeſtatẽ quippe laudamur. ¶ Illa/laudẽ decorem ꝛ honeſtatẽ/q̃b9 dat̃ prim9 ꝛ ſumm9 locus. vtilitas aũt expetit̃ ꝓter ne ceſſitatẽ/ergo ꝓſtabiliora magis appetẽda ſunt/ꝛ ceteris ꝓponẽda. Quid ẽ igit̃/affert ea q̃ potu iſſent dici otra Regulũ q̃ noluerit iuſiurãdum violare/ ne iouẽ ĩuocatũ offenderẽ. Et has rationes Cicero ofutabit oſtẽdetq̃ Regulũ officio boni magnicq̃ viri functũ eẽ. ¶ Nihil habẽ negocii/ꝛ hi fuerũt epicurei. Epicurus enĩ dicebat/ quod beatum eternũq̃ ẽ/ id ipm nec habere quicq̃ negocii nec exhibere alteri. ira neq̃ ira neq̃ grã teneri q̃ talia eẽnt ĩbecilla eẽnt oĩa/ꝛ negabat Epicurus ĩ deo eẽ grãz. ¶ Cõtra eoꝝ/peripatetico rũ. ſ. ſtoicorũ ꝛ academicoꝝ. ¶ An ne turpiter: ꝓponit id qđ ꝓ Regulo dici potuiſſe/ꝛ ĩducit reſpondentẽ/ꝛ aſſerentẽ turpitudinẽ ipſam eẽ minimũ malum. qđ poſtea Cicero refellit. ¶ Minima de malis ſcz ẽ ipſa turpitudo que in ſe minus habet mali q̃ ille cruciatus. ¶ Apud Actiũ/ĩ tragedia/in qua Atreus qui ſtudioſiſſime pſeq̃t̃. Cõtra qa nuſq̃ poſſumus niſi ĩ laude/decore/honeſtate vtilia reperire: propterea illa prĩa ꝛ ſũma habemus: vtilitatis nomẽ nõ tã ſplẽdidũ q̃ neceſſariũ ducim9. Quid ẽ igit̃/ dixerit qs/ĩ iureiurãdo: nũ iratũ timemus Jouẽ. Ad hoc quidẽ cõe ẽ oĩm philoſophoꝝ: nõ eoꝝ mõ qui deũ nihil habere ipm negocii dicũt: ꝛ nihil exhiberi alteri: ſz eoꝝ etiã qui deũ ſemp agere aliq̃d ꝛ moliri volũt: nũq̃ nec iraſci deuz nec nocere. Quid ãt iratus Jupiter pl9 nocere potuiſſet: q̃ nocuit ſibi ipe Regul9? nulla igit̃ vis fuit religiõiſ: q̃ tãtã vtilitatẽ peruerteret. An ne turpiter faceret: primũ minima de malis. Nũ igit̃ tantũ mali turpitudo iſta hẽbit: q̃tum ille cruciatus. Deinde illud ẽt apud Actiuz Fregiſti ne fidẽ. neq̃ dedi neq̃ do ĩfideli cuiq̃. Quãq̃ abĩpio rege dicit̃: luculente tamẽ dicit̃. Addũt etiã/quẽadmodũ nos dicam9/ videri quedã vtilia q̃ nõ ſint: ſic ſe dicere videri quedã hõeſta que nõ ſint: ut hoc ipſuz videt̃ honeſtũ/ Fratrẽ deceperat Thyeſtẽ/hec uerba dixit/ſe. ſ. nec Fregiſſe fidẽ/ nec dediſſe q̃m voce tãtũ nõ mẽte iurauerat. ¶ Impio/alieno ab oĩ pietate ꝛ dei cultu/cui pietatẽ debem9 ꝛ crudeliſſiõ ĩ fratrẽ. ¶ Luculẽte: claꝛ ꝛ bñ. ¶ Addũt

ꝺseruãꝺi iuſiurãꝺi cã ad cruciatũ reuer
tiſſe. Sꝫ fit nõ honeſtũ: qꝛ quod p vim
hoſtiũ eẽt actũ/ ratum eẽ nõ debuit. Ad
dunt ẽt quicquid valde vtile ſit id fieri
honeſtũ: ẽt ſi antea nõ videreẽ. Hec fe
re ꝺtra Regulũ. Sꝫ prima videamus.
Nõ fuit Jupiter metuẽꝺꝰ: ne iratus no
cerꝫ: qꝛ neqꝫ iraſci ſolꝫ neqꝫ nocere. Hec
quidẽ rõ non magis ꝺtra Regulũ: qꝫ ꝺ
tra omne iuſiurãꝺũ valꝫ. Sꝫ in iureiu
rãꝺo nõ qui metus: ſꝫ q̃ vis ſit dẽt ĩtel
ligi. Eſt. n. iuſiurandũ affirmatio religi
oſa: qꝺ ãt affirmatiue/ q̃i deo teſte/ ꝑmi
ſeris: id tenẽꝺũ ẽ. Jã enĩ nõ ad irã deoꝝ
que nulla ẽ: ſꝫ ad iuſticiã ꝛ ad fideꝫ ꝑti
net. Nã preclare Enniꝰ. O fides alma
apta pĩnis ꝛ iuſiurãꝺũ Jouis. Qui igi
tur iuſiurãꝺũ violat is fidem violat:
quã in capitolio vicinã Jouis optimi
maximi (vt ĩ Catonis oratõe ẽ) maio
res noſtri eẽ voluerũt. At enĩ ne iratus
qꝺẽ Jupiter plꝰ Regulo nocuiſſꝫ: qꝫ ſibi
nocuit ipe Regulus. Certe ſi nihil malũ
eẽt niſi dolere: id ãt nõ mõ nõ ſummuꝫ
malũ: ſꝫ nec maluꝫ quidẽ eẽ/ maxĩa au
toritate phĩ affirmãt. Quoꝝ qꝺẽ teſtem
nõ mediocrem: ſꝫ haud ſcio an grauiſſi
mũ Regulũ: nolite q̃ſo vitupare. Quẽ
enĩ locupletiorẽ q̃rimꝰ qꝫ pricipẽ publi
ce rei: qui retinẽꝺi officii cã: cruciatum
etiã/ hec ſunt alia q̃ af
ferebant ꝺtra Regulũ
Sꝫ prima videamꝰ/
refellit Cicero ea que ꝺ
tra Regulũ dicta ſunt
reſumens primuꝫ de iu
reiurando quod ĩter
pretat vt oſtendat nul
lo mõ violãdum eẽ.
Apta pinnis/ ꝺiunc
ta. i. pẽnata ꝛ volans
apere apuꝺãtiquos ſig
nificabat ꝺiũgere. inꝺe
apuꝺ Virgiliũ/ Celum
ſtellis ardentibꝰ aptũ
Juſiurandũ Jouis/
qm̃ inuocabant iurãꝺo
Jouẽ capitolinũ. In
capitolio/ fidẽ in capi
tolio primꝰ ꝺſecrauit
Attilius calatinus/ ĩde
M. Emilius ſcaurus.
Sꝫ ne malũ quidẽ/ hec
fuit opinio ſtoicorum
ſtatuẽtiũ nihil eẽ nume
randũ in malis preter
vicia. de bis rebꝰ abũ
deꝺictũ ẽ ſupra. ſtoici
ꝺicebãt dolorẽ nõ eſſe
malũ/ ꝛ beatã vitã deſ
cenſurã in oĩa tormẽta
Igit Regulꝰ ĩ illo do
lore nihil malꝰ habebat
quia nõ diſcedebat ab
officio/ ꝛ virtutis pre
ſcripto. Philoſophi/
ſtoici. ſ. Nã qui aiũt
refellit aliuꝺ de turpi
tudine/ quã illi ꝺicebãt
minimã de malis/ ꝛ ſic
concluꝺebant potius

viuendū eē cū turpitudine q̄ cū calamitate· quod ē contra prescriptū nature que honestū amat/ ⁊ turpitudinē auersat' ⁊ odit· ⁊ ostendit Cice· nullū malum eē maius turpitudine ⁊ vicio· turpitudo enī maxime refert' ad mores inde turpis dicit' infamis. ¶ Que/turpitudo si alios offendit cuz est in corpore/ q̄to magis ī aīo· ¶ Itaq; neruosi⁹/ ⁊ ideo inquit Cicero stoici qui summā vī dabant virtuti/ nec illā eneruabāt/ vt peripatetici ⁊ academici/ dicebant id solum eē malū quod eēt turpe. peripatetici āt dicebāt uicium esse summū malū/ ⁊ sic relinquebat' eē alia mala preter turpitudinē/ut sunt dolores cruciatus ⁊ cetera id gen⁹ que stoici mala eē negabant/quoniā turpitudine vacarent. ¶ Heruosius/fortius ⁊ virilius ut erāt stoici· ¶ Solū/ nec posse dici aliud/eē malus preter vicium· ¶ Qui remissius/id est qui non tantū roboris virtuti tribuunt· ⁊ hi sunt peripatetici dicentes multa eē mala/ſz uicīū eē summū. ¶ Haz illud quidē/ hūc transit ad sententiā Actii/ ostēdens seruari a poeta decorum persone/ nā cū persona Atrei impii ⁊ infidi tractaret'/sic debebat induci vt loqueret'· Itaq; Actius nō ideo id dixit/quia ita sentiret/ſz ut seruaret decorum persone ⁊ ostendit Cicero fidē eē seruandā etiā hosti/ vt fecit Regulus/qui illis fidē seruauit/qui nullā fidē habebāt/ne ab officio discederet· Ideo Syllius eū celebrat dicēs/ Qui longū semper fama glisscente per euuz·· Infidis seruasse fidē memorabere penis· quotiens īquit iuram⁹ subierit voluntariū: nā q aiūt mínima de malis: hi ut turpiter potiꝰ q̄ calamitose. An ē ullū maius malū turpitudīe Que si in deformitate corporis bēat aliquid offensionis: q̄ta illa deprauatio ⁊ fedítas turpificati aī debet videri: ita q̄ neruosius q illa dísserūt: solū audēt malū dícere id quod turpe sit. qui āt remissius: hi tamē nō dubitāt summū malus dícere. Nā illud quidem neq; dedi neq; do fidē infideli cuiq̄/ idcirco a poeta dicit': quia cū tractaret' Atreus: psone seruiendū fuit. Sz si hic sibi sumūt/ nullā eē fidez que infideli data sit: videāt ne queraē latebra periurio. Est āt etiā ius bellicū fidesq; iusiurādi sepe hosti seruāda. Quod. n. iuratū ē: ut mens ꝓciperet fieri oportere: id obseruādū ē. Quod aliter/ id si nō fecerit: nullū periuriū ē. Et si predoniby pactum pro capite preciū non attuleris: nulla fraus ē: ne si iurat⁹ quidē id nō feceris. Nā pirata nō ē ex

corum persone/ nā cū persona Atrei impii ⁊ infidi tractaret'/sic debebat induci vt loqueret'· Itaq; Actius nō ideo id dixit/quia ita sentiret/ſz ut seruaret decorum persone ⁊ ostendit Cicero fidē eē seruandā etiā hosti/ vt fecit Regulus/qui illis fidē seruauit/qui nullā fidē habebāt/ne ab officio discederet· Ideo Syllius eū celebrat dicēs/ Qui longū semper fama glisscente per euuz·· Infidis seruasse fidē memorabere penis· quotiens īquit iuram⁹

mente/ꝛ id mente ocipim⁹ fieri oportere/seruandū ē · piratis aūt nō ē seruanda fides/quia inter ipos ius bellicū nō intercedit. his aūt seruanda ē cū quib⁹ legittime bellū geritᷣ. ¶ Perduelliū/hostiū qui quōdā vocabant perduelles/ꝛ declarat Cicero quid sit peierare/afferēs verba Etheoclis a

perduelliū numero diffinit⁹: sz cōis hostis oīm: cū hic nō fides eē debet: nec ius iurādū cōe. Nō enī falsuz iurare peierare ē. Sz qđ ex aī tui sentētia iuraueris: sicut verbis cōcipit: more nrō id nō facere periuriū ē. Scite enī Eurípides/ iurauí língua: mētē iniuratā gero. Regulus vero nō debuit cōdictiones/pactiones bellicas ꝛ hostiles/ perturbare periurio. Cū iusto enī ꝛ legittimo hoste res gerebat: aduers⁹ quē ꝛ totū ius feciale ꝛ multa sūt iura coīa. Quod ni ita essz: nūqz claros viros senat⁹ victos hostib⁹ dedisset. At vero Tit⁹ Veturi⁹/ ꝛ Spuri⁹ Posthumi⁹: cū iterū ꝯsules eēnt: qz cuz male pugnatū apud Caudiū eēt: legiōib⁹ nrīs sub iugo missis pacē cū sānitib⁹ fecerāt: dediti sūt his. Iniussu. n. populi senatusqz fecerāt. Eodēqz tempore. T. Numitius. Qu. Emili⁹ qui tū tribuni plebis erant: q⁹ eoz autoritate par erat

puđ Euryp̄idē in phenissis/qui iurauerat se peracto anno daturum sceptrū fratri Polyníci. sed postea dixit se iurasse lingua nō mente. ¶ Scite/ docte ꝛ sapiēter. ¶ Jus feciale / de quo dictū ē primo volumine/ꝛ affert exēpla eoz qui dediti sunt hostib⁹ a senatu/ne ius bellicū violaret. seruāda enī sunt iura belli: ut suo loco dictū ē. ¶ Apd Caudiū / caudiū regio erat apud samnites inde caudine furce. Saltus duo alti siluosiqz sunt inquit Liuiꝰ mōtib⁹ circa se perpetuis inter se iuncti. iacet intereos satis patēs clausꝰ in medio campus herbidꝰ aquosusqz/p quez mediū iter ē/ sed anteqz venias ad eū intrande prime angustie sunt/ et aut eadē qua te insinueris via repetenda/ aut si ire porro pergas per aliū saltū arctiorē impediti orēqz euadendum. illic missus fuit romanus exercitus sub iugū a samnitib⁹ duce Pontio. T. Veturio Caluino. ꝛ Sp. posthumio cons. Nota ē historia apud Liuiū li. nono. ¶ Qu. Emilius/ tentata inquit Liuius paulisper intercessio ē a. L. Liuio ꝛ. Qu. Emilio tribunis/ qui neqz exolui religiōe populū aiebant debitōe sua/ nisi oīa samnitib⁹ q̄lia apud Caudiū fuissent restituerēt/ neqz se p eo qđ spōdēdo pacē seruassent exercitū populi rōani penā ullā meritos eē

¶ Fuit suasor/lege apud Liuiũ verba Postbumii id suadẽtis. ¶ C. Mancinus. Cu. Põpeius consul a Numantinis superat9 pacẽ ignobilẽ fecit p9 eũ. C. bostilius Mancin9 osul itez cũ Numantinis pacẽ fecit infamẽ quã populus romanus 7 senatus infringi iussit/ atqz ipm Mancinũ hostibus tradi vt ĩ illo quasi autore federis seuirẽt/ 7 vindicarent. Mãcin9 autore Plutarcho ignauissim9 oĩm romãorum ducũ fuit. 7 vict9 a Numantinis caduceatorẽ ad pacẽ petendã hostib9 misit: qui Tyberiũ Mancini questorẽ ad se mitti petiere/ q̃ ad eos profect9 fedus iecit. 7 sic. xxx. milia ciuiuz romanoruz 7 alios qui extra ordinẽ secuti erant seruauit. quod fedus a romanis tanqz dedecus ĩprobatũ fuit censentib9/ vt osul cuz q̃store ac tribunis militum/ hostibus dederetur. tandẽ milites quorum magna pars erat/ ex plebe effecerũt/ ut õnibus preterqz Mãcio osuli parceret. ¶ Põestius/ cuz maiore laude fortitudinis 7 magnanimitatis. ¶ In eadez causa/ quoniã 7 ipe ante Mancinuz pacẽ rõano nomini indecorã fecerat. ¶ Dic/ apud Põpeiũ/ qui nolebat hostibus dedi. ¶ Apud superiores. T. Veturiũ Sp. Postbumiuz cons. q̃ suaserũt propter bouestatẽ/ ut hostibus dederẽt. ¶ At nõ debuit ratũ eẽ/ affert aliud quod potuisset obiici Regulo/ 7 refellit hoc Cicero dicẽs etiam viro facta: dediti sunt: ut pax sãnitũ repudiaret. Atqz huius deditionis / ipe Postbumius/ qui dedebat/ suasor 7 autor fuit. Quod idẽ multis ãnis p9. C. Mancinus: qui ut numãtinis qb9 cũ sine senatus autoritate fed9 fecerat: dederet: rogationẽ suasit eã: quã Lucio furius: et Sertus Attilius ex senatusconsulto ferebant: qua accepta: ẽ hostib9 dedit9. Honestius hic q̃z. Cu. Põpeius: quo cũ in eadẽ cã eẽt deprecãte: accepta ler nõ est. Dic ea que videbat vtilitas pl9 valuit q̃z hõestas. Apud superiores vtilitatis species falsa ab honestatis autoritate superata ẽ. At nõ debuit ratũ esse: qd̃ erat actũ per viz: quasi non forti viro vis possit adhiberi. Cur igit ad senatũ pfi ciscebat: cuz presertĩ de captiuis disputar9 eẽt. Quod maximũ in eo ẽ/ id reprehendit̃. Nõ eniz sub iudicio stetit: sed suscepit causã: ut eẽt iudiciũ senat9: cui nisi ipe autor fuissz: captiui pfecto penis redditi eẽnt. Ita ĩcolumis in patria Regul9 restitissz. qd̃ q2 patrie nõ vtile

¶ Postbumiuz cons. q̃ suaserũt propter bouestatẽ/ ut hostibus dederẽt. ¶ At nõ debuit ratũ eẽ/ affert aliud quod potuisset obiici Regulo/ 7 refellit hoc Cicero dicẽs etiam viro

forti posse vim adhiberi/ Est ãt vis ut Paulus finit/ ꝙ supra dictũ ẽ maioris rei impetus/ qui repelli nõ põt. ¶ Nã quod aiũt/ refellit postremum qđ otra Regulũ dicebaꝯ/ ꝙ dicit id quod ualde vtile ẽ eẽ honestũ nõ fieri qm̃ nihil ẽ vtile quod nõ sit honestũ/ ꝙ utile aliquid dicit propter hoc qz honestũ ẽ nec dicim9 aliquid eẽ honestũ quia sit vtile/ sed vtile qz honestũ. Mirandũ iquit in Regulo/ qđ cẽsuerit nõ fieri permutationẽ. eo tempore iusiurandũ erat arctissimũ vinculũ ad astrigẽdã fidẽ quod patz in legib9. xii. tabulaz ꝙ sacratis. ꝙ ẽt in notis cẽsoriis ꝙ iudiciis/ cũ oderẽt lustra/ ꝙ ꝝ cognoscerẽt mores/ ut ĩ illos q̃ ab officio discessisset aĩa uerteret. De censura dictũ ẽ/ ꝙ affert exẽplũ. M. Põponii tri. plebis/ qui ne iusiurandũ violaret/ Manliũ/ cui dictẽ dixerat: missum fecit. L. Manlius claui figendi cã/ dictator dict9 ẽ/ qui perinde ac rei gerendę ac nõ solũẽ de religiõis cã creat9 eẽt/ bellũ hernicũ affectãs delectu acerbo iuuẽtutẽ agitauit. Tandẽq oib9 in eũ tribunis plebis cohortis seu ui/ seu verecũdia uictus dictatura abiit. In pricipio anni sequẽtis dies Mãlio dicit a. M. Põponio tri. ple. criminiq ei tribunus inter cerera

putauit: idcirco honestũ sibi ꝙ sentire illa/ ꝙ pati credidit. Nã quod aiũt/ quod valde vtile sit id fieri hõestũ: imo vero eẽ nõ fieri. Est. n. nihil vtile: quod idez nõ honestũ. nec qz vtile honestũ ẽ: sz qz honestũ vtile. Quare ex multis mirabilibus exemplis/ haud facile qs dixerit/ hoc exẽplo aut laudabilio9 aut pstantio9. Sz ex tota hac laude Regulí vnũ illũ ẽ admiratione dignũ: q captiuos retinẽdos censuerit. Nã q̃ redijt nobis nõ mirabile videt: illis quidez tẽporib9 aliter facere nõ potuit. Itaq ista laus non ẽ hominis sz tẽpoz. Nullũ ẽt vinculum ad astringendã fidẽ iureiurando maiores arctio9 eẽ voluerũt. Id indicãt leges in duodeci tabulis: indicãt sacrate: idicãt federa: quib9 ꝙ cũ hoste deuincit fides: indicãt notiones aiaduersiõesq cẽsorũ: q nulla de re diligẽtio9 q̃ de iureiurãdo iudicabãt. L. Mãlio Auli filio/ cũ dictator fuisz. M. Põponio9 tri. plebis diẽ dixit: q̃ is paucos sibi dies ad dictaturã gerẽdã addidisset. crimiabat ẽt: q̃ Tytũ filiũ/ qui postea ẽ Torquatus appellat9/ ab hõib9 relegasset: ꝙ rure habitari iussisz. qđ cũ audiuisz adolescẽs

dabat inquit Liuius q̄ filiū iuuenē extorrē urbe/domo/penatib9/foro/luce/cōgressu equaliū ꝓhibitū in opus seruile prope in carcerē atq; in ergastulū dederit. Hic iuuenis. T. Manli9 ad pōtē anientis gallū vicit/ꝛ torquē ademit. dictatore. T. Quintio peno. ¶ Negociū exhiberi patri/id ē urgeri in iudicio/ vnde apud Gene. uetuit illi exhiberi negociū Cesar/ꝛ agellos in quib9 uicialis via cārixe ac litiuz fuerat/militi suo donauit. ¶ Cognomē/qm̄ uocat9 ē Torquat9 a torque hosti adēpto. ¶ Adueneriz/pugnatū ē/inq̄t Liuius cū latinis non ꝓcul a radicib9 vesunii mōtis/ q̄ via ad ueneri ferebat/ꝯsules erāt. T. Mālī9 ꝛ Deci9/ q̄ se ꝓ romānis legionib9 deuouit/ꝛ Mālī9 autore Liuio ea virtute atq; ostio in prelio fuit ut facile ouenerit inter scriptores vtrius ptis. T. Mālius dux fuissz eiꝰ futurā haud dubie fuisse victoriā. Veseris est fluuius Cāpanie. ¶ Acerbusin filiū/qm̄ ip̄m securi percuti iussit/qz iniussu suo cū Genutio Aletro duce Tusculānoruz pugnauerat/ꝛ victor spolia retulerat. nota ē historia apud Liuiū. ¶ Sic decē illi/discrepāt inter se autores in hac historia. Lege Liuiū ꝛ polybiū. Decē elegerunt captiui/ qui filius negociū exhiberi patri: accurrisse romā: ꝛ cū prīa luce Pomponii domū venisse dicit. Cui cū eēt nūciatū: q̄ illū iratū allaturū ad se aliqd ꝯtra patrē arbitraret: surrexit e lectulo rēotisq; arbitris ad se adolescētez iussit venire. At ille vt ingressꝰ ē ꝯfestī gladiū distrinxit: iurauitq; illū statī interfecturū: nisi iusiurādū sibi dedissz/se patrē missū eē facturū. Jurauit hoc terrore coactꝰ Pōpōius: rē ad populū detulit: docuit sibi a cā desistere necesse eēt: Mālius missū fecit. Tantū tēporib9 illis iusiurādū valebat atq; hic. T. Mālius is ē: qui ad anienē galli (quē ab eo ꝓuocatꝰ occiderat) torque detracto/ cognomē iuēit: cuiꝰ tercio cōsulatu latini adveserim fusi: ꝛ fugati magnꝰ vir in primis: ꝛ q̄ nuper indulgēs in patrē: idē acerbus ꝛ seuerꝰ in filiuz. Sed vt laudādus Regulus in cōseruando iureiurādo: sic decē illi: quos pꝰ Cānēsez pugnā iuratos ad senatū misit Hannibal in castra redituros ea quoz̄ potiti erāt pēi: nisi de redimēdis captiuis ꝑpetrauissēt: si nō redierūt vitupādi. de qbꝰ nō oēs vno mō. Hā Polibiꝰ bonꝰ auctoz ī prīs scribit ex decē nobilissimis

Romã ad senatũ irent/ q cũ eẽt egressi castris q se redituros iurassent vn9 ex bis inquit Liui9/minime Romãi ingenii bõ/ velut aliquid oblitus iuris iurandi soluendi cã cũ in castra rediisset ante noctẽ comites assecutus est: q re infecta cũ nouẽ ad Hãnibalẽ rediret/ille domũ abiit/ quod fallaci ꝛoi tu in castra iureiurãdo se exoluisset/ quod vbi innotuit ꝛprehẽsus ẽ/ q custodib9 publice datis ad Hãnibalẽ miss9 est. Aliq scripserunt decẽ legatos primũ venisse. deĩde tres alios. L. Scribõiũ. C. Calphurniũ q. L. Manlium. q bos tres ad Hãnibalez re nõ ipetrata reuertisse/ q decẽ illos remãsisse/ quod p causaz ꝛcog noscendi noĩa captiuorũ ad Hãnibalẽ ex itine re regressi religione exoluissent sese/ q bos ꝛximis cẽsoribꝰ adeo omnib9 notis ignominiisq ꝛfectos eẽ/ut quidã eoz mortẽ sibi ipsi cõscuerit. ceteri nõ foro solũ omni deinde vita sz ꝛpe luce ac publico caruerint. A Paulo q Varrone/qui erãt consules cũ ad cãnas pugnatũ est/ubi Paulus cecidit/ q Varro fugiẽs Venusiam se recepit et qui in castris Romãis erãt/Hannibali se dediderũt/pacti ut arma atq equos traderẽt/ q ut se pecũia redimere possent/ quod senatus. C.

qui tũc erãt missi/nouẽ reuertisse: a senatu re nõ ipetrata: vnũ ex decez/ q paulo postq egress9 erat e castris rediisset/ qsi aliqd eẽt oblit9: rome remãsisse. Reditu .n. i castra/ liberatũ se eẽ iureiurãdo iterpretabatur: nõ recte. Fraus .n. distrigit: nõ dissoluit piuriũ . Fuit igit stulta callidꝰtas peruerse imitata prudẽtiã. Itaq decreuit sẽat9: ut ille veterator q callid9 vict9 ad Hãnibalẽ duceret. Sed illud maximũ octo hoim milia tẽbat Hanniball: nõ quos in acie cepisz: aut q periculo mortis diffugissent: sz q relicti in castris fuissẽt a Paulo q Varrone ꝛsulib9 Eos senatus nõ cẽsuit redimẽdos: cũ id parua pecũia fieri potuissz: vt eẽt isituz militib9 nris aut vincere aut emori. Quagdẽ re audita fractũ animũ Hãnibalis scripsit idẽ: q senat9 populusq Rõan9 reb9 afflictis tã excelso anio fuisz. Sic hõestatis ꝛparatiõe ea q vident vtilia vicũt. Attilius ãt q grece scripsit histoꝛi az plures ait fuisse q i castra reuertissẽt ea dẽ fraude: ut iureiurãdo liberarẽt: eosq a cẽsoribꝰ oĩb9 ignominiis notatos. Sit iã huiꝰ loci finis. Perspicuũ est. n. q timido aio/humili/demisso/ fractoq

k ꝛ

Manlio suadẽte renuit. ¶ Scripsit idẽ/ Polibi⁹. ſ. ¶ huiꝰ loci/ diſputationis/ que pertinet ad fortẽ animũ ⁊ magnum.

REſtat quarta ps. Poſtq̃ de iuſticia ⁊ prudentia/ deq̃ fortitudĩe diſſeruit/ trãſit ad ea que pertinẽt ad tẽperãtiã/ quartã partẽ honeſti/ oſtendẽs nihil eẽ vtile qđ tẽperãtie repugnet. Et ſic refellit illos qui i uoluptate ſummũ bonuꝫ ſtatuerũt/ q̃ nõ ẽ utilis q̃ nõ ẽ honeſta. De decore ⁊ aliis mediocritatibꝰ dictũ ẽ ſupra. ¶ Cyrenaici/ qm̃ Ariſtippus Cyrenaicꝰ ut dictũ ẽ/ a quo cyrenaicuꝫ dogma i voluptate ſummũ bonũ poſuit/ huius imitator ⁊ ipe cyrenaicus Annyceris phũs autore Strabone fuit/ a quo ãnyceriꝰ phĩ/ hos poſt ea imitatus ẽ Epicurꝰ/ quoꝝ opinionẽ Cice. refellit. ãnyceris/ ut inquit Strabo cyrenaicã ſectã/ ⁊ emẽdauit/ ⁊ annyceriã oſtituit. ¶ Cum bus/ cyrenaicis ⁊ ãnyceriis. ¶ Obſoletis/ reiectis/ ⁊ cũ iã venerit i deſuetudinẽ/ nã obſoletũ dicit id/ quod iã obſordauit/ ⁊ venit in deſuetudiuẽ. ¶ Floret/ habet in ꝓcio eius opinio/ ⁊ ſuos habet ſectatores. ¶ Cum his/ cyrenaicis ⁊ Epicuro. ¶ Velis equiſq̃ i. oĩ conatu ⁊ terra/ mariq̃/ eoꝝ opinio refellat/ ꝓuerbiũ ẽ quotiẽs volumꝰ oſtendere vltimũ conatũ ¶ Vt dicit/ ut ẽ in ꝓuerbio. ¶ Dã ſi/ ratio quare decertãdũ ẽ cũ his omni conatu/ vt. ſ. error tollat e medio/ ⁊ id cõſtituat/ ⁊ teneat/ quod ẽ e natura. Si inquit ſummũ bonũ ponet in optia corporis valitudĩe/ vt voluit Metrodorus Epicuri diſcipulꝰ/ nõ daqit locꝰ prudẽtie/ q̃ ſi ideo ab his introducit/ ut eligat voluptates/ quid põt eẽ turpius q̃ pudicã matronã meretrici ſeruire? ¶ Spe explorata/ certa/ id ẽ q̃ quis exploratũ habeat ſe habiturũ firmã corporis oſtitutionẽ ſine aliquo dolore. ¶ Nec vtilitas/ fiãt (quale fuiſſz Reguli factũ: ſi aut de captiuis (quod ipi opꝰ eẽ videt: nõ qđ reip.) cẽſuiſſz: aut domi remanere uoluiſſz) nõ eẽ vtilia: quia ſũt flagicioſa/ feda ⁊ turpia. ¶ De tẽperantia.

REſtat quarta pars que decore/ moderatione/ modeſtia/ ꝯtinentia/ tẽperãtia ꝯtinet. Põt igit quicq̃ vtile eẽ: qđ ſit huic taliũ uirtutũ choro ꝯtrariuꝫ? At q̃ ab Ariſtippo Cyrenaici atq̃ ãnyceriꝰ phĩ noiati/ oẽ bonũ in voluptate poſuerũt: virtutẽq̃ cẽſuerũt ob eã rẽ eẽ laudãdã: q̃ efficiẽs eẽt uoluptatis. qbꝰ obſoletis florꝫ Epicurus eiuſdẽ fere adiutor autorq̃ ſẽtentie. ¶ Cũ his velis equiſq̃ (ut dicit) ſi honeſtatẽ tueri ac retinere ſnĩa ẽ: decertãdũ ẽ. nã ſi non modo vtilitas: ſz vita hoĩs beata

quã ipſi dicũt eẽ in explorara valitudĩe corporis/ꝝ ſic relinquũt animũ ꝝ prudentiã/que debz habere delectũ bonoꝝ ꝝ maloꝝ. ¶ Nã vbi/ ratio q̃ re talis vtilitas cũ honeſtate pugnabit. ¶ Vbi dabit̃ locꝰ/ in qua re ſe exercebit prudentia/an ut inquirat ſuauitates corporis / quaſi dicat apud iſtos nullũ habz locum prudentia/ quã conſeruat tẽperãtia. ¶lli aũt qui in voluptate ſummũ bonũ ſtatuunt/ deſtruũt tẽperantiã/ꝝ per cõſequẽs prudentiam.

corporis firma cõſtitutõe:eiuſqz cõſtitutionis ſpe explorata (vt a Metrodoro ſcriptũ ẽ) cõtẽt:certe hec vtilitas:ꝝ qdez ſũma (ſic.n.cẽſẽt) cũ hõeſtate pugnabit. Nã vbi primũ prudentie locꝰ dabit̃?an vt cõgratvndiqz ſuauitates? Quã miſer virtutis famulatꝰ ſeruiẽtis voluptati? Qd ãt munus prudẽtie? An legere ĩtelligẽt voluptates? Fac nihil iſto eẽ iucũdius:qd cogitari põt turpiꝰ? Jã q doloꝛẽ ſũmũ malũ dicat:apud eũ quẽ hẽt locũ fortitudo:que ẽ doloꝛ laboꝛũqz cõtẽptio? Quãuis enĩ multis ĩ locis dicat Epicurus/ſicut hic dicit/ſatis fortiter de dolore:tñ nõ id ſpectãdũ ẽ qd dicat:ſz qd cõſẽtaneũ ſit ei dicere:q bona ĩ voluptate terminauerit:mala in doloꝛe:vt ſi illuz audiã de cõtinẽtia ꝝ tẽperãtia. Dicit ille qdẽ multa multis locis:ſed aq̃ heret/ vt aiũt. Nã quõ põt tẽperãtiã laudare is: qui ponat ſummũ bonũ in voluptate?

Sed eſto inquit nihil eẽ iucundiꝰ tali opinione: tamen nihil erit turpius/ꝝ cũ turpitudine nõ ſtat honeſtuz. ergo nec id quod vere ẽ vtile. ꝝ ſic relinquit̃ nihil eẽ vtile / quod ſit tẽperantie ꝝ prudentie contrariũ. ꝝ apud illos inquit Cice. qui ponunt ſummũ malũ in dolore nulla ẽ fortitudo : que oĩa terribilia cõtemnit ꝓpter honeſtatẽ. Epicurꝰ / vt latiꝰ diſputauit Ci. ĩ li. de finibus / mlta dicebat de tolerãdo dolore/ ſed cũ poneret ſummũ bonũ ĩ voluptate/ audiẽdꝰ nõ erat quoniam abſurda dicebat. itaqz phũs nõ ẽ ex ſolis verbis ſpectandꝰ. ¶ Conſentaneũ/cõueniẽs. ¶ Aqua heret/id ẽ ea q̃ dicit Epicurus abſurda ſunt/ꝝ verũ curſum nõ habẽt/quẽadmodũ aqua cũ heret/ꝝ nõ fluit recto fluxu. ꝓuerbiũ ẽ in illos/qui abſurda dicũt ꝝ minime cõuenientia/ſz aliena a recto rationis diſcurſu. ¶ Vt aiũt/ vt dicit̃ in prouerbio/qm̃ nõ ouenit ponere ſummũ bonũ in voluptate/ꝝ laudare temperantiam/que aduerſat̃ voluptatibus.ꝝ ponere ſummum bonum in indolentia/ꝝ laudare fortitudinem. Jſta igitur non ſunt conſentanea.

Atq; in his tantū trib9 generib9/circa tres virtutes iquit callide disputāt/ꝝ videāt eas aliquo modo amplecti allatis quibusdā rationib9/ prudentiā scz fortitudinem ꝝ temperantiā/sed iusticiā oīo e medio tollunt/ et per osequēs liberalitatem/ꝝ ea oīa que ad cōitatē tuendā pertinēt/ergo remota iusticia remouet omnis virtus/ q̄ ad iusticiā refert/cū sit ad cōseruationē humane societatis. Trib9 generib9/ prudentia/fortitudine/ꝝ temperātia Tergiuersant/ fugiunt iustā reprehensionem/ꝝ alios fallūt verbis/ quib9 virtutes ipsas vident afferre tueri ꝝ expedire. nā tergiuersari ē falleꝝ ꝝ dicta mutare/ꝝ quasi terguz uertere Quippeditantem/ subministrātē corpori ipas voluptates ꝝ hoc eē dicūt munus prudentie. Expediunt/ expedire videntur introducere/ et illi munus assignare suū/dicētes fortitudinē eē rationem ꝝ modū quib9 dolorem quis patiat:ꝝ negligit mortē cū voluptate vt ipsi dicunt Vacillat/ nutat/ nec pōt osistere aut eē apud ipsos/qui omnia referant ad propriaz voluptatē nō ad cōmunem/quod ē otra iusticiā. De uirtutes/liberalitas/ magnificentia/comitas/affabilitas Deq; em̄/ rōquare iacēt he virtutes/ quoniam virtus debet expeti propter se non ob aliud/ ꝝ ipsi dicūt expetendas esse propter voluptatez Hec/he virtutes ꝝ mediocritates/ que ꝓpter se expetunt/aliter nō eēnt virtutes. de his reb9 satis est dictū loco suo. ꝝ cōcludēs Cicero docet omnē voluptatez eē contrariam honestati ꝝ reprehēdit Calliphonē ꝝ Dinomachū qui vt ī principio dictū ē/ bōestati uoluptatē

Est enī tēperātia libidinuz inimica. Libidines autē osectatrices voluptatis. Atq; in his tātū trib9 generib9 quoquomō possūt nō icallide tergiuersāt. Prudentiā introducūt sciētiā suppeditantez voluptates: depellētē dolores. Fortitudinē quoq; aliquo mō expediūt: cū tradūt rōnē negligēde mortis perpetiēdiq; doloris. Etiā tēperātiā īducūt nō facillime illi quidez: sed tamen quoquomō possūt. Dicūt enī voluptatis magnitudine doloris detractionē fieri. Iusticia vacillat: vel iacet potius. Omnesq; he virtutes que in cōitate cernunt ꝝ in societate generis humani. Neq; enī bonitas/nec liberalitas/nec comitas eē pōt: nō plus q̄ amicicia: si hec nō per se expetāt: sz ad voluptatē vtilitatēue referāt.

adiunxerũt arbitrantes hoc mõ se dirimere controuersias philosophoruz de summo bono. Errauerũt inquit: qm̃ honestati adiunxerũt voluptatez quã honestas auersat/ 7 odit. Vnde dicit Seneca/ Nõ indignor: q̃ p̃ voluptatẽ ponit virtus/ sz q̃ omnino cũ voluptate cõferat otẽptrix eius 7 hostis/ 7 lõgissime ab illa resiliens. Et finis bonoz̃ inquit Cicero nõ põt ostitui ex dissimilibus: sed ex re simplici/ ad quã oĩa referantur Lactantius sic taxat Aristippũ: Nec satis fuit ita viuere/ sed docere etiã libidines cepit/ ac mores suos de lupanari ad scolam trãstulit/ disserens voluptatem corporis eẽ summũ bonum. que doctrina execrabilis et pudẽda/ nõ in corde philosophi/ sz in sinu meretricis ẽ nata. ¶ Alio loco/ ĩ libris de finib9/ vbi de vario philosophoruz dogmate disputauit/ disputauimus inquit/ quẽadmodum iudicari debeat et cognosci si quãdo utilitas honestati repugnabit/ 7 voluptas etiã si haberet aliquã apparẽtiã utilitatis/ tamẽ cum honestate coniungi nõ potest. 7 voluptas inquit aliquid odimenti 7 saporis habere põt/

Conferamus igit̃ in pauca. Nã ut utilitatẽ nullam eẽ docuimus: que hõestati essz contraria: sic omnẽ voluptatem dicimus honestati esse cõtrariã. Quo magis reprehendẽdos Callipho nẽ 7 Dino machũ iudico: qui se direpturos cõtrouersiã putauerũt: si cũ honestate voluptatem/ tanq̃ cum homine pecudẽ/ copulauissent. non recipit istam ꝯiunctionẽ honestas: aspernat̃: repellit. Nec uero finis bonoz̃ 7 malorum: qui simplex eẽ debz: ex dissimilibus rebus misceri/ 7 tẽperari potest. Sed de hoc hactenꝰ. Magna enim res alio loco pluribꝰ verbis disputata: nũc ad propositum. Quẽadmodum igit̃: si quando ea que videret̃ utilitas honestati repugnat: diiudicanda res sit: satis est supra disputatum. Sin aũt speciẽ utilitatis etiã voluptas habere dicat̃: nulla põt esse ei cum honestate coniunctio. Nã ut tribuamus aliquid voluptati cõdimenti: fortasse nõnihil: utilitatis certe nihil habebit.

utilitatis aũt nihil habebit/ cũ nõ sit honesta. ergo voluptas corporis nũq̃ utilis/ quia nunq̃ honesta. Et sic nihil erit utile/ quod temperãtie de q̃ agit̃/ repugnabit.

Habes a patre munus/ Imponēs Cicero huic operi quasi fastigiuz ꝛ extremā manū / uertit sermonē ad filium captans a re ipa beni uolentiā ꝛ etiā a se/ monens filiū ut his preceptis ꝛ monumentis gaudeat/que ad ipsius eruditionē instituta sunt. ¶ Sed perinde/sicꝛ tanti precii. ¶ Vt/sicut acce peris. naz si illud mag nifacies/magnuz erit / nā res tanti sunt / q̄ti estimant. ¶ Habes re uerendissime presul a Marco seruo munus multis vigiliis ꝛ sudo ribꝰ elucubratū/quod inuenibꝰ ꝛ litterarū ar cana ingressis ꝓfutuz arbitror. Sed perinde erit apud te ꝛ alios q̄ id quicquid ē auspicio tuo lecturi sunt/ut acce peris ꝛ nomē autorita tēq; tuaberis. qđ si mibi vt spero lectione tua ꝛ grato aīo cōtinget/ ad maiora excitabor: ad q̄ acrime animo aspirare scias. Efficeigit queso vt prima hec fetura pa trisanimum non repri mat/sed nominis ꝛ eter nitatis ardore flagran tem ꝛ ad altiora currē tem admotis calcaribꝰ impellat. ¶ Vale.

Habes a patre munꝰ Marce fili/ mea qdē sētētia magnū: sz per īde erit vt acceperis. Quāq; hi tres libri iter Cratippi cōmētarios tanq; hospites erūt recipiēdi. Sz vt si ipse ve nissē Athenas (quod qdē eēt factū: nisi me e medio cursu clara voce patria reuo casset) aliquādo me quoq; audires: Sic quoniā his volumībus ad te profecta vox mea est: tribue bis/ tēporis quātuz poteris: poteris āt q̄ntū voles. Cū vero intellexero te hoc sciētie genere gaudere: tū ꝛ presēs tecū propediē (vt spero) ꝛ dū aberis absens loquar. Vale igit mi Cicero: tibiq; persuade/ te mihi qdē esse carissimū: sed multo fore cariorez: si talibꝰ monumentis preceptisq; letabere.

M. Tullii Ciceronis De officiis liber tertius ꝛ vltimus Feliciter explicit.
Impressuz est aūt hoc diuinū Ciceronis opꝰ/ Alma in vniuersitate Louanienſi per Joānē de westfalia. Omnipotēs laudet deus i secula benedictꝰ.

AMEN.

Laudes Virgilii natale solum siluaq; Petri marsi ad illustrissimum principem et excellentissimum dominum. D. Federicum Gonzagam Marchionem Mantue.

Salue clara parens/ q tanti conscia partus
Vagituscq; sacri tellus andina Maronis/
Vertice qui nitido surrexit ad astra/ choruscq;
Pieridū cui sacra tulit plectroq;/ liraq;
Et vitis pariter/ lauroq;/ q numine cessit/
Contentus pharetra/ deloncq; reuisere phebus.
In quoq; castaliū superas que gurgite fontem
Isthmiacis prelata vadis/ sacroq; liquori
Phocidos/ q docti nitide per messidos vnde
Stagnaq; cui cedūt tritonidos alta paludis/
Italidū tam limpha decus. iam numē aquaq;/
Sue teneros artus/ decus q puerile renidens/
Fouisti quondā/ vitreaq; in sede maroni
Ora rigans hausta/ roseis uernantia labris
Ingenium facunda nouū/ viresq; dediste/
Primus ut in patriam delphis/ cyrrhaq; relictis
Vertice ab aonio posset deducere musas/
Esset ut hic helicon/ sacris leniret/ q vnda
Patribꝰ hic pimplea sitim/ cadmeaq; dirce
Gorgonii latices/ ephyreaq; stagna/ tuum de
Libetrū spelunca nemus/ theumesia rura
Ante cleoneos q; nosset fama labores/
Herculeum iuuenile decus cephisidos vnda
Conscia fatoq;/ penei culta citheron
Bacchatus quōdam/ certamina mentis honeste
Ardor/ q alcide labor inclytus: vt sua felix
Grecia piseis tam premia linqueret aruis
Inoas ephyrea manus. cenchreaq; pinus
Atq; apium nemees subter cecoq; meatu
Ionios fluctus repetens alpheus amores
Sicanios/ vitreis vt tandem cederet vndis/
Suas tibi benaco clarus genitore ministrat/
Populea frontem redimitus frōde canorus
Mincius/ etherei celebratus carmine alumni
Prebueras stagnante vado/ cui sepe natatus
Perfundens vitreo puerilia membra liquore

Ire redire tuas licuit cui sepe per undas/
Nymphārum saliente choro/resupinus in orbē
Brachia lasciuus nitidū iactauit in amnem.
In faciem nūc pronus aquas spectauit/⁊ hausit
Sydeream attollens radianti lumine frontem.
Unde tibi cedunt fluuiorū clara per orbem
Nomina/ que proprio tumefactū gurgite pōtum
Impellunt/ganges/rhodanus/tybrisq;/paduſq;
Uersus ad auroram mutato nomine cedit
Ister/⁊ auratis qui nunc censent' haremis
Lemea perlustrās grauios pactolus ⁊ hermus
Et uada lageis mauro de uertice Nilus
Deuoluens fecunda suis/lusuſq; canopi
Flauus/⁊ obiectas qui uexat achinadas undis
Terror acarnanum stupuit quem martia pleuron
Herculea nitidos turpatum gymnade uultus.
Non tu ledeis formasti membra palestris
Durus ut Eurotas/non hic armata choreis
Fallax Ida suis/non hic trieterica buxo
Sacra sonant/non turba furit bachata per agros
Ogygio dilecta deo/Busyris ad aras
Seuus ⁊ uncta pales lybice telluris alumni
Pastor erythreus terna ceruice superbus
Lemniadum uesana cohors/⁊ dira polyxo
Caucaseus de cruor/cyclopum saxa carybdis.
Latratusq; canum fauces acherontis auerni/
Et ciconum rabies procul/⁊ berecynthia mater
Rauca nec erectos uexarūt tympana gallos/
Nec tararis scythici referens portenta furoris
Immitisq; suo nemoralis aricia regi.
Nō hic thessalicus deduxit sydera rhombus/
Dedala non circe/nec que nocturna citeis
Carmina monstrauit fugiens tritonide pinu
Uxor/ut hemonios turbaret spreta penates/
Sisyphēosq; simul non hic furialis ericto
Seua nec elee gemuerunt crimina ualles.
Altus ⁊ ebalium nec strauit discus ephebum
Efferus/⁊ getico sonipes non uenit ab hemo:
Hebricium ue nefas ⁊ plumbo tergā nefando
Hexa therampneus non hic deiecit alumnus/
Non fuit hic aries/ phryxeum munus/ⁿ anguis/

Ignipedum non colla boum/non aspera messis/
Terrigene fratres cuuit marte perempti/
Hec caligantes auerso sole Mycene.
Non meruit monstro locus hic/nõ crimine famã.
Ille vedit titulos qui concinit arma/virumq;
Et tuba sepositis procul exaudita britanis
Iliacas que strauit opes. ꝙ corpus elise
Detecit flammis/superas euecta per auras/
Et celi metita domos. phlegetontis aduſti
Enauit fontes ac nigre stagna paludis:
Limen ꝙ obsessum monstris:rictuq; trifauci.
Et sontes animas/tenebrosaq; tartara visit/
Elysiumq; nemus porta remeauit eburna.
Hic pietas/hic sancta fides/colliſq; beati
Purus apex clari cunabula prima maronis
Musarum/phebiq; domus sacrũq; poetis
Numen/ꝙ ochneis decus immortale colonis/
Clementi deuexa iugo cultissima tellus
Felix sorte tua/q̃uis tibi canna palustris/
Et limosa palus nebulas exhalet inertes
Aspera tibi assurgit/smyrneaq; menia vate
Clara suo/latis consurgens lesbus ab vndis
Patribus ꝙ quondam felix domus acrorintbus.
Enna ferax clariumq; nemus/thebeq; nocentes
Et rhodium iam cedit opus iam thessala thempe
Ac triuie luxus meniphitica saxa colossi
Chaonie sortes delphi garamãticus hamon
Et mausolei moles radiata sepulchri.
Ille tuus vates superat spectacula rerum.
Phidiacũ nil prestat ebur/celebrabit orbe
Stemma tuum/dotes pariter/nomenq; superbum
Dum tibi syderei stabunt monumenta maronis/
Cuius ad eoos penetrarunt nomina seres
Thuriferosq; arabes/ꝙ caspia limina latum
Transgressa eupbratẽ/scythicas surrexit ad arctos
Fama viri/totumq; volans oplecrit orbem/
Australino dimissa polo/solisq; cadentis
Vidit athlanteo/fumantem litore currum.
Plaudite iam colles igit nympheq; lacusq;
Mincius/ꝙ glauca velatus harundine cornu
Effulgens gemino/thalamis consurgat ab imis

Et lato vet iura mari: moderet q vndis
Sceptra gerens/ currucq nouo sublimis ad arces
Iã superas contendat iter roreſcq miniſtret
Baccare iã ſurgas q tu melibee quot annis
Inſere/ iam redeunt ſaturni tempora vati
Dicta tuo quondã/ poſuit iã roma furorem
Claſſica nec reſides reuocãt ad pila cohortes
In commune nefas/ liceat modo viuere nullus
Iã Milienus erit veſter cui cedat agellus.
Inſere vapbni piros bene culta noualia. lucos
Caſtaneaſcq nuces iã non veteranus babebit.
Titire paſcentes gaudens immitte capellas.
Non madet hic aries/ iã non latet anguis in herba.
Mantua nec timeas/ cũ ſis vicina cremone.
Te gonzaga domus/ celoq affinis origo
Magnanimis ornata viris/ cui plurima templo
Fulget imago patrum titulis/ q ſtemmate priſco
Clara/ ſuis late ſceptris te protegit/ omnis
Belle metus. averit dũ martius horror in armis
Dum decus/ q nomen gentis federicus auite
Marchio/ tranſcendens proauorum facta/ nouumq
Bellorum fulmen/ ſacrataq pectora marti
Armorum conſultus amor/ mens prouida ſeuis
Humana maior/ nunq tremefacta periclis
Sceptro digna manus/ patrius equata triũphis
Juſticie ſacrum. fidei domus inclyta/ priſcis
Numen auis. laudeſq tue gonzage propago/
Tanta fluentino virtus ſpectata labore
Nuper in hetruſcos quateret cum dira flagellum
Et ſeuas bellona faces. mauortius axis
Oppida meonio vaſtaret q agmina campo.
Aſper q immiſſa fureret gradiuus babena.
Hinc furor/ hinc rabies/ metus hinc/ q pallor/ q amens
Impetus. ac ſtrictũ vibrans diſcordia ferrum
Inſidie/ cecumq nefas. mors atra cruentis
Vnguibus horrendo laxaret pallida rictu.
Quis calor aonio nuper repetitus ab antro
Enthea commotis canerent que pectora fibris/
Caſtalius ve furor/ cyrrbeo munere/ laudes
Quis federice tuas. proauorum parta tropbeis
Nomina totq duces/ vtinam tuba clara/ tuuſcq

Sublimis uates thyrso nunc actus: ⁊ estro
Acrisioneum latius committeret aruis
Dardaniumq; ducem seuis horrenda colubris
Allecto supere iunonis percita iussu
Tartaream intendens celso de culmine uocem
Itala sublato terreret menia cornu/
Buccina lymphatos excuret ad arma latinos/
Et cani tarcontis opes ⁊ lydia castra
Pelineas acies patrii de uertice montis:
Et tua seruassent in tempora fata maronem.
Tityrus ereptum non fleret mestus agellum.
Nec tener ingrate premeret' caseus urbi/
Vile ministerium. nec fistula iuncta cicutis
Sollicitas curas miseros leniret amores.
Thestylis haud tereret fessis messoribus herbas/
Thuscus eques frustra cererem sperasset ⁊ arua
Et te magna pales ⁊ dulcia nectare mella.
Furtaq; nec ueneris caneret simoentis ad undam
Cesareum ue genus. magno sed numine uectus
Ferret ad astra duces: gradiui pignora felix
Suos aluit gonzaga domus/ belliq; labores
Affixere polo/ nomenq; uidere per orbem.
Stemma tuum caneret princeps federice: tuiq;
Signa/ tubas/ lituos/ horrendaq; classica martis.
Nec noua progenies celo descenderet alto/
Quam numeris ueheret teneriscq; salonius armis
En tua castalio proles dignissima plectro/
Ac numeris federice nouis/ sacroq; marone
Indole prob q̄ta surgit franciscus/ auite
Gentis imago sue/ patris noua gloria/ ⁊ alte
Altera spes patrie proauos iam spirat in armis
Strennuus/ ⁊ patriam qui nunc festinat ad hastam
Mantua dirceis quondam fundata colonis/
Sydere felici/ latum celebrata per orbem
Plaude precor/ magnum felix sortita maronem
Emula smyrneis quo surgis ad ethera plectris/
Longaq; te celebrat series ex ordine auorum/
Et tibi gonzage resonant preconia laudis
Summa tibi heroo radiat nunc stemmate uirtus:
Et totiens claris fulges decorata triumphis
Parcarum leges ⁊ inexorabile fatum.

977 286
261

Hunc apud elysias querit maro sedulus umbras/
Nec remeare dat: cohibent fera limina manes.
Mantua sis felix inquit/collesq; lacusq;
Et pletule natale solum/dulcisq; voluptas.
Tu mea progenies titulis gonzaga vetustis
Viue diu/celebrentq; tuum mea turba poete
Nomen ⁊ eterno crescat tibi carmine fama.
Si mea calliope superas remeasset ad auras/
Te federice nouo vexisset ad ethera plectro/
Sed probibet pensum lachesis/dureq; sorores
Astra tibi summumq; decus parat ardua virtus;
Et fidei sacratus bonos:bellicq; tumultus.
Leta fronte precor/que donat carmina marsus
Suscipe. ⁊ aonios foueas mea pignora vates

Finis

DOMEIN-ARCHIEF
TE
UTRECHT.

colorchecker DIGITAL SG
DCSG - UBU # MX - 7181
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6